

MAILA TALVIO
KOOTUT
TEOKSET
X

TÄMÄ KIRJA
ON LAINATTU
SATAKUNTALAISEN
OSAKUNNAN
KIRJASTOSTA

MAILA TALVIO

Valok. Litzmann.

Maila Talvio

KOOTUT TEOKSET

X

SYDÄMET
HILJENTYKÄÄMME

NE 45 000

Porvoo • Helsinki
WERNER SÖDERSTRÖM
OSAKEYHTIÖ

W e r n e r   S ö d e r s t r ö m   O s a k e y h t i ö n
kirjapainossa   Porvoossa
1951

SISÄLLYS

SYDÄMET	7
Sydämet	9
Viimeinen keino.....	55
Rakastuneen retkiä	73
Alasimena ja vasarana	84
Hätähuutoja syvyydestä	97
Kylvöt ja niitot	114
Kuolinsanomia mereltä	130
Lionardo ja Chopin	134
Soihdunkantajat	139
HILJENTYKÄÄMME	151
Hiljentyminen	153
Paimenet kedolla	159
Kirkkain lyhty	165
Jouluvieras	172
Leikillä vain	
Syntyneet ja syntymättömät	202
Lokakuu	215
Valkoiset kengät	219
Graniittilohkareet	224
Laulajille	226
Muistopäivä maaliskuussa	228
Orjantappurapensas	233

Tuomi	puu.....	237
Kirjojen rakastaja		241
»Suuren tarpeen tähden»		246
Iäisyyskaipuuta		251
Isänmaan kasvojen edessä		262
Snellmanin laulu		270
Kylvön ja korjuun päivät		273
Niin lähestyy makian leivän juhla		279
Simonin huoneessa		283
Kruunu		287
Hiljentykäämme muistamaan		290
NE	45000.....	295
Helmi Hirvinen		297
Ylös, alas ja ympäri		329
Kukkarannassa		372
Tulilinjoiilla		443

SYDÄMET

KERTOMUKSIA

Ensimmäinen   painos   ilmestyi   1924

SYDÄMET

Heinz Blume, pianisti, teki vielä pari lyhyttä kumarusta saliin päin ja asteli nopeasti taiteilijahuonetta kohden, missä hänen vaimonsa ja impressario odottivat. Suosionosoitukset salissa myrskysivät näin ohjelman loppupuolella entistä voimakkaammin, yleisöä oli tunkenut soittolavan juurelle ja sitä oli juhlahuoneen nurkausekin täynnä. Taiteilijan täytyi pujotella eteenpäin, käsien pauke soi kuin raesade ympärillä. Heinz Blume kulki hartiat kumarassa ja kun ovi oli sulkeutunut hänen jälkeensä, haki hän nenäliinan ja pyyhki hikeä otsaltaan. Hän syöksyi suoraan impressariota kohden ja yhä pyyhkien kasvojaan hän nopeasti puhui:

— Minä sanoin: ei Steinwayta... Enkö minä sanonut...? Tahdotteko todella tappaa minut? Diskantti on kuin tikari, joka ääni on tikarinpisto. Basso lyö kuin moukari. Eikö teillä ole hermoja? Minulla on, jumal' avita. Minähän sanoin teille. Ja te lupasitte. Koko maailma tietää, etten minä voi soittaa Steinwaylla. Koko Eurooppa, Amerikka, Australia. Baselissa peruutettiin konsertti... loppuunmyyty huone — peruutettiin...

Impressario kohautteli olkapäitään ja kuunteli levollisena taiteilijan vuodatusta. Hänellä ei ollut mitään lisättävää. Hän oli jo sanonut, että kaupungin Bechstein oli loppuun soitettu, että uusi oli tilattu ja että sitä odotettiin joka päivä. Tässä soittokoneessa ei ollut mitään vikaa, se oli päinvastoin harvinaisen hyvä. Corinna Diels oli sanonut, ettei hän missään ollut nähnyt parempaa. Kai Corinna Diels jotakin ymmärsi hänkin.

— En sano ettei soittokone ole hyvä, puhui taiteilija sillä hillityn tiivistetyllä äänellä, jolla hän oli tottunut

puhumaan tällä etäisyydellä yleisöstä. — Mutta kun nyt kerran minä en voi soittaa sillä. En saa esiin mitään, ettekö ymmärrä.

— Menkää kiittämään, menkää kiittämään, herra Blume, huomautti impressario, kirjakauppias Mattson kuivasti. — Jahka ensi kerran tulette, saatte soittaa Bechsteinillä.

— En ikänä tule, äänsivät Blumen kuumeiset huulet. — Ensi kerralla esitätte minulle häkilän ja vaaditte, että sillä saan esiin Bachin Chaconnen. Mieluummin soitan höyläpenkillä. Tapatte minut...

— Menkää saliin, menkää saliin, herra Blume, toisti impressario, — ettekö kuule.

Rouva Blumen käsi laskeutui taiteilijan käsivarrelle.

— Heinz, kuuletko kuinka yleisö on ihastuksissaan. Se meni niin hyvin. Lähde saliin, Heinz...

Hän avasi oven ja taiteilija tuli keskelle kätenpauketta, sähköittyneitä katseita, koko tuota haltioitumisen auerta, jota voi verrata kylpyyn tropiikin meressä, kun agave ja oleanderi kukkivat rannalla. Alhaalla ikkunarivin luona seisoi joukko nuoria tyttöjä. Se oli tyttölyseon yläluokka. Noiden nuorten olemus oli ainoana hehkuna ja he hakkasivat yhteen käsiään niin että olkapääät hytkyivät. Joka lyönti sanoi: en jaksa enää, mutta yhä vain he hakkasivat, hymyilivät ja huokailivat. Eturiveissä istui vanhempaa väkeä, herroja ja naisia, hekin taputtivat ja katselivat toisiinsa ikäänkuin kysyäkseen toisiltaan oliko tämä unta vai totta. Penkin päässä istui vanha herra, joka ei taputtanut eikä tömistellyt jalkojaan, hän vain nyökytti päätään ja tuijotti taiteilijaan. Heinz Blume kumarsi joka taholle. Hänen kumarruksensa oli lyhyt ja hermostunut ja pian hän jälleen oli matkalla tungoksen läpi taiteilijahuonetta kohden. Siinä niitä oli vanhenevia naisia, jotka tahtoivat nähdä häntä likeltä niinkuin lapset tahtovat katsella lintua, jonka he ovat saaneet satimeensa — ihminen on sama kaikkialla, täällä napapiirin luona ja päiväntasaajan seuduilla. Blume kumarsi kaikkia noita maireita, kyyneltyviä kasvoja kohden ja ajatteli Steinwayta, jonka hirvittävän terävät diskanttiäänät yhä vasaroivat hänen korvissaan, käsivarsissaan, olkapäissään ja aina ylös aivoihin asti.

Vaikka nuo hyvät ihmiset tässä taputtaisivat aamuun asti, niin hän ei enää voi koskettaa tuohon flyygeliin. Ja se Beethoven, joka vielä on jäljellä, sitä hän ei voi soittaa, hänen sormiensa päät menevät halki ikäänkuin piikeillä puhkaisten. Hänellähän on vaimo ja kolme pientä lasta — ei hän voi tällä lailla antaa tappaa itseään. Aivan ovensuussa seisoi pieni nainen, hartioillaan espanjalainen huivi, ja samalla hetkellä, jolloin Blume avasi oven, solui tämä toimeliaasti taiteilijahuoneeseen ja puhui täyttä vauhtia, silmissä kyyneleet:

— Jotakin niin ihmeellistä... taivaallista...! Meidän yleisö on hemmoteltu, tänne tulee kaikkein suurimmatkin taiteilijat, useimmat soittavat tyhjille huoneille, mutta jotain tällaista emme ole kuulleet. Tahtoisin välttämättä saada hetkisen tavata teitä, herra Blume: eikö sopisi huomenna? Mutta teidän täytyy kai mennä saliin, yleisö on hullaantunut teihin... Oi teidän fortenne... ja entä pianissimonne! Kuin huokaus. Mutta menkää, menkää saliin. Elän sellaisessa jännityksessä tämän viimeisen Beethoven-numeron tähden. Vain yhden ainoan kerran olen kuullut sen konserttisalissa. Mutta se onkin niin suunnaton. Tuskin voin odottaa, niin haluan kuulla tätä sonaattia. Mitä? Anteeksi, hyvä herra Blume, kiirehtikää saliin, ne taputtavat kätensä verille. Kas kun ihminen, joka on opettanut pianonsoittoa neljättä kymmentä vuotta kaikenkaltaisille lahjattomuuksille, tapaa ideaalin, niin...

Rouva Blume otti vanhan soitto-opettajattaren haltuunsa sillä vaatimattomalla sulolla, joka oli hänelle ominainen. Vanha neiti ei mielenliikutuksensa vallassa löytänyt nenäliinaansa, vaan pyyhki silmiään espanjalaiseen silkkishaaliin ja sen upeat pitkät hetaleet välähtelivät pitkin hänen kuihtuneita sormiaan ja ranteitaan. Olihan rouva Blume kappale miestään, hänelle saattoi puhua yhtä avoimesti kuin Heinz Blumelle, vieläpä tässä tapauksessa oli rouvalla se etu, että saattoi tarttua hänen olkapäihinsä ja osoittaa hänelle hellyyttä. Ja niin kertoi neiti Boraesus hänelle, että hänen vanhin veljensä oli saapunut vuorokauden matkan takaa kuullakseen Heinz Blumen. Hänen veljensä oli sellainen — köyhä, hiljainen ja vaatimaton. Hänellä oli yksi ainoa intohimo:

musiikki. Ja nyt hän on niin onnellinen, että hän elää tästä konsertista taas pitkät aikaa. Kas tuossa hän seisoo — hänellä on seisomapaikka — aivan lavan ääressä hän tahtoo aina nähdä pianistin kädet, nehän ovatkin jotain niin ihmeellistä ja salaperäistä. Varsinkin tätä viimeistä Beethoven-numeroa hänkin odottaa. Nuorempikin veli, perämies Boraëus, on täällä. Hänkin on musikaalinen, tavallaan — niinkuin kaikki merimiehet, tietäähän sen, kun aina kuuntelevat aaltojen loiskinaa. Tuolla hän väliajoilla noitui ja kiroi, niin tyytyväinen hän oli, sanoi Orfeuksen ensi kertaa astuneen raatihuoneemme kynnyksen yli.

Rouva Blumen täytyi jakaa huomiotaan muuallekin päin, koska huone pian oli täynnä väkeä — eivätkö ne ymmärtäneet, ettei sovi tulla näin numeroiden välillä. Ja Heinz yhä jauhoi impressariolle samaa asiaa.

— Vaikka Bechstein olisi missä tilassa tahansa, se aina on Bechstein. Minä en soita tällä — en Beethovenin viimeistä sonaattia. Pidätkö sitä leikin-tekona? Tahallisesti olette pettänyt minua. Ehtoihini kuuluu aina ja kaikkialla, ettei minun tarvitse nähdä Steinwayta. Ettekö kuule eroa Steinwayn ja Bechsteinin välillä? Minä kuulen, minä. Käteni eivät kestä, eivät korvani. Yhtä mielelläni ryöstän kassakaapin, panen tulen nurkan alle, tai soitan... soitan shimmin, tai fokstrotin, tai ... tai... muuta hullutusta. Minä en tällä soitokoneella soita sadannetta yhdettätoista Beethovenia, että sen tiedätte. Konnamaisesti minut on petetty.

Impressario näytti vihdoinkin alkavan kyllästyä.

— Hyvä on, sanoi hän, — että minäkin tiedän. Meidän Steinway on ensiluokkainen soittokeino eikä sitä vielä kukaan ole moittinut. Mutta onhan vanha Bechsteinimme tuolla ravintolan puolella — pannaan miehiä vain liikkeelle, niin se sieltä tulee, mutta sittenpä herra Blumen onkin soitettava sillä, eikä saa napista. Sanon etukäteen, että naamiaisissa tässä viimein perämies Boraëus jaloillaan soitti sillä havaijilaista hytkytanssia niin että jokin kieli taisi katketa, mutta onhan Bechstein aina Bechstein, tuodaan sisään vain.

Rouva Blume astui hymyillen miehensä ja impression väliin.

Kyllä mieheni soittaa Steinwaylla tämän viimeisen numeron, puheli hän äänellä, jolla koetetaan taivuttaa lasta ottamaan ilkeä lääke. — Miehelläni on niin uskottoman tunteelliset kädet, ihmisten on vaikea ymmärtää sellaista. Heinz, kyllä sinä pääset tämän yhden numeron yli. Lähde saliin...

- En pääse, en soita. Marianne, sinäkin kiusaat minua. Ja meillä kun on vain tämä ainoa ilta.

Rouva Blume katsoi miestänsä silmiin. Koko heidän suhteensa hellyys, muistot vaikeista eronhetkistä ja yhteisesti kestätyistä kärsimyksistä oli hänen katseensa. Heinz Blume veti syvältä henkeään ja kiirehti saliin, jossa ihmisjoukon hurmiomainen mieliala sulki hänet kuin kuumaan usvaan. Heinz Blume teki lyhyen hermostuneen kumarruksensa, mutta suosion myrsky oli nyt sitä laatua, ettei se mennyt ohi korvan: se vangitsi. Hetkisen tuntui taiteilija pyytävän, että häntä ymmärrettäisiin. Hän levitti käsiään ikäänkuin sanoakseen: eivät ne enää jaksa. Hänen takanaan seisoj vihattu Steinway kuin mikäkin piikkitynnyri. Tyttöryhmä oikealla taputti ja tömisteli. Taiteilija teki toisella kädellään epätoivoisen eleen heitä kohden ja silloin tapahtui heidän parvessaan jotakin odottamatonta: he taivuttivat punastuen päät toistensa olkapäitä vasten ja vaikenivat. He olivat voittaneet: taiteilija astui flyygeliä kohden, istuutui ja mietti silmänräpäyksen.

Salissa ja taiteilijahuoneessa oli hiljennyt. Tyttölyseon yläluokka, joka tunsikin tämän ylimääräisen kuuluvan suoranaisesti itselleen, istui liikituksen vallassa. Vanhan maisteri Boraueksen takkuinen olemus siirtyi narisevin saappain jonkin askeleen likemmä estradia. Sitten oli äänetöntä, jokainen odotti henkeä pidellen, mitä tulisi.

Tuttu Chopinin preludio alkoi kehrätä hiljaisuudessa. Eikä enää ollut tätä salia, ei ihmisiä, jotka tekevät huonoja tekoja ja ajattelevat rumia ajatuksia, jotka vanhenevat arjen kuorman edessä ja paatuvat luomakunnan hädälle. Näkymätön väärttinä kehräsi valonsäteitä, kentät kukkivat ja sininen auer kierteli ihmisiä, jotka olivat kauniit ja tahtoivat hyvää. Oli kuin jostain ylhäältä olisi varissut kukkain lehtiä: katoavaisuuden henkäys pani

valonsäteet värähtämään, kyynel hersyi ihmisrinnoista. Sydämet tunsivat kipeässä onnessa olevansa kultaista tomua, joka värisee Jumalan hengityksestä... Ja oli kevätyö ja hiljainen virta ja puhkeavat pajut. Ja lintu visersi ja toinen vastasi, ja nuori ihminen juoksi paljain jaloin yli kasteisten kenttien ja seisoi odottaen. Ja kuuli linnun ja oman sydämensä lyönnin. Ja tunsii odotetun askeleet ja hänen huulensa omalla suullaan. Näkymätön väärttinä hyrisi niinkuin kuun kehrä, viritellen veden kalvoon lumoaan. Ihmiset salissa pelkäsivät lumon loppuvan, he eivät olisi tahtoneet herätä, ja kun viimeiset helmeilevät sävelet hiljenivät niinkuin kareet, jotka ovat saavuttaneet rajansa ja sulaneet suureen vedenpintaan, oli pitkä hiljaisuus, jonka aikana hengenvedot jälleen palasivat ajallisuuteen.

Taiteilijan katse pysähtyi silmänräpäykseksi siihen outoon olentoon, joka seisoi esiintyjälavan juurella, pää ulottuen senverran estradin yläpuolelle, että Blume saattoi nähdä, minkä suunnattoman hartauden vallassa tämän ihmisen sydän oli. Kumartaessaan vaikenevalle yleisölle näki Blume laihaa sinipunertavaa käden, joka tarrasi kiinni lavan maalaamattomaan puuhun ja toisen, joka suonenvedontapaisesti piteli päällysvaatetta rinnan yli. Koko olento muistutti telinettä, jonka ylle on pantu miehen puku, mutta jonka silmät elävät ja ilmiäntävät kärsivän sydämen. Heinz Blume tunsii tämän sydämen sykähtävän sydäntään vasten eikä enää muistanut flyygeliä ja seuraavaa numeroa. Sielussaan inhimillisen kärsimyksen myötäeläminen hän kulki tungoksen läpi. Hänen vaimonsa katse kohtasi hänet rauhoittavana ja rukoilevana — Marianne, sinä tuli pimeässä harnaavalle merenkävijälle! — ja Heinz meni kaikkien vieraiden ihmisten ohi, joita oli kokoontunut taiteilijahuoneeseen ja sanoi vaimolleen:

— Siellä on ihminen... arvokas ihminen, hän seisoo juuri lavan edessä... Ja on vielä toinenkin: vanha herra, joka tuijottaa. Vain tuijottaa. Ajattele, tässä pienessä kaupungissa: kaksi ihmistä.

Soitonopettaja neiti Boraesus hyökkäsi esiin ja puhui:

— Se on minun veljeni tuo, joka seisoo lavan edessä. Hän on tullut kaukaa. Hän kärsi paljon, oppilaat teke-

vät hänestä pilkkaa: milloin panevat kateederin alle herätyskellon, milloin kiinnittävät hänen selkäänsä leijan, milloin potkivat nurkkaan hänen vanhan lakkinsa. Olemme pelänneet, että hänet erotetaan. Hän rakastaa musiikkia yli kaiken ... hän on harras ihminen.

- Hieno mies, lausui taiteilija vuorenlujalla uskolla.

Vastaan sanomatta hän meni saliin kumartamaan ja näki nyt vain tuon vanhan neidin veljen ja harmaahapsisen herran, joka ei taputtanut käsiään, ainoastaan nyökytti päätään ja tuijotti eteensä.

Heidän täytyy saada Beethoveninsa, jos hän heidät tuntee oikein niin he juuri tätä Beethovenia odottavat ja aikovat elää hänestä koko talven. Se täytyy soittaa tuolla terävällä remuavalla soittokoneella, jonka pormestari itse kuuluu tuoneen Hampurista. Ei voi ajatella Bechsteiniä, jonka klaviatuurilla on tanssittu merimiestänsesjeja. Heinz Blume tuns hermoissaan kuuman pistelevän läähätyksen, samantapaisen joka oli vaivannut häntä aikaisemmin esiintymisen edellä, varsinkin, jollei hän ollut muististaan aivan varma. Nyt hän enää harvoin sitä tuns esiintymispelosta, mutta kyllä muiden syiden takia — jos ne tietäisivätkin mitä omistavat, ne, jotka hakkaavat polttopuita ja nukkuvat tervettä unta! Taiteilija luo hermokuumeessa, joka ei jätä häntä yöllä eikä päivällä. Sydän kiertyy ja huutaa yksinäisyyttä, hiljaista kotiliettä metsien ja vuorten takana. Heinz Blume kumarsi joka taholle ja pujotteli taas ihmisjoukon läpi. Taiteilijahuoneessahan oli useita ihmisiä. Impressario ohjasi häntä erään herran ja naisen luo, joille muut tekivät tilaa, ja selitti, että he ovat itse maa-herra ja hänen puolisonsa. Rouva hymyili ja alkoi heti puhella, taiteilija suuteli häntä kädelle — jos hän vain olisi käsittänyt, mitä hän hänelle sanoi, hän ajatteli jäykkää miestä kuluneessa puvussaan, tuota ihmistä, jonka sydän verenpaljaana oli ottanut vastaan soiton. Maaherranrouvan silmät olivat kosteina.

— Me pyydämme anteeksi, että tulemme näin keskellä numeroja, mutta juna lähtee ja mieheni täytyy aamulla olla virastossaan. Tämä on ollut niin ihmeellinen ilta. En tiedä, miten teitä kiittäisin. Eikö meidän vaatimaton residenssikaupunkimme voisi saada kun-

niaa... ? Olisimme onnelliset jos tahtoisitte asua meillä — saatte olla aivan rauhassa, soitan itse jonkin verran ymmärrän taiteilijoita.

— Niin, yhtyi maaherra vuorostaan rouvansa kutsuun — tervetuloa. Teillä on todella jumalanlahja temmata kuulijat korkeampiin ilmapiireihin, puhuakseni näin korukieltä. Maailma mataloituu pahasti sodan jälkeen veijarit, salakuljettajat ja irtolaiset tanssivat tangoa virastojen pöydillä — tarkoitan tietysti asiakirjoissa. Ihminen puutuu ja paatuu sitä katsellessaan. Täytyy tulla jotain erikoista... jotain ylhäältä, joten sydän alkaisi toimia. Kamfferiruiskutus, nannanhan. Niin että tulkaa, pidämme teitä hyvänä. Jos panette arvoa sellaiselle kuin lohi ja poronpaisti, niin... Mutta leikki sikseen: minä en kärsi pikkutaiteilijoita, ne ovat pikkuleipää ompeluseuran kahvipöydällä — anteeksi, hyvät naiset — mutta taiteilija Jumalan armosta, jos saan käyttää kulunutta kieltä, se on tekijä yhteiskunnassa, se on voima, joka kutsuu ihmisen — kuinka minä sanoisin — järjestykseen. Nimittäin — niin, kyllä te ymmärrätte, herra Blume.

Maaherra oli kautta läänin tuttu siitä, ettei hän voinut lopettaa, kun oli saanut kiinni puheen päästä. Hän oli hyvä mies, »tushuuri mies», niinkuin sanottiin, mutta puuta heinää hän sekotti ja veijarit ja irtolaiset ehkä olisivat tanssineet vapaasti hänen virastonsa pöydällä, jollei hänellä olisi sattunut olemaan niin jäntevä lääninsihteeri, ja lisäksi hieno ja sivistynyt rouva. Tämä rouva nytkin huomautti, että oli kiire junalle, ja niin paikkakunnan ensimmäinen pariskunta vielä kerran painoi taiteilijan kättä ja läksi, huoneessa olijoiden kunioittavasti tehdessä tilaa.

Heinz Blume haki vaimonsa katsetta. Meidän viimeinen iltamme! lausuivat hänen mykät, kokoonpuristuneet suupielensä. Lapset — sanoivat rouva Blumen silmät, — minun täytyy mennä lasten luo, saanko olla levollinen: pysytkö tyynenä, soitatko kauniisti Beethovenin? Ajattele niitä molempia sydämiä, jotka pitkiä aikoja tulevat elämään siitä leivästä, jonka heille nyt annat?

Heinz ymmärsi niin hyvin Mariannen! Hän nyökkäsi hänelle ja lupasi — ei voinut Mananneita mitään kiel-

tää Marianne oli itse hyvyys. Kaikki hänessä oli, mikä on arvokasta maan päällä!

Mutta Marianne ei lähtenyt. Eikö hän sittenkään luottanut mieheensä? Vai oliko hänenkin niin ikävä tätä Beethovenia? Hänen täytyi sydän kurkussa muistaa lapsia, jotka olivat köytetyt kiinni vuoteisiinsa, jotteivät putoaisi. Ja kuitenkin hän yhä seisoj tuossa ja puheli kohteliaasti, milloin impressarion, milloin pormestarin rouvan, milloin säveltäjän — niin, mikä hänen nimensä olikaan? — kanssa. Ja vielä muita oli, jotka olivat katsoneet tärkeäksi tulla puhuttelemaan taiteilijaa jo ennen viime numeroa. Saattoi pitää sitä epähienona, mutta se ei ollut käsitettävä sillä tavalla, vaan se oli ilmaus kaupungin aivan erikoisesta musiikin harrastuksesta. Missä löytyi esimerkiksi sahanomistaja, joka siinä määrin kävi konserteissa kuin täällä herra Jokinen? Tai yhteiskoulun johtajatar, joka seitsemän tuntia päivässä opettamaan luokilla ja rinnakkaisluokilla, vielä ylläpiti jouhi-orkesteria. Sahanomistaja Jokisen poika olikin säveltäjä ja hänestä toivottiin suurta. Hän oli juuri saanut stipendin ja valmistautui lähtemään ulkomaille — Leipzigiin kai hän aikoi, sehän oli sellainen taattu vanha musiikkikaupunki. Marianne Blume sai kuulla tämän kaiken ja paljon muuta. Hän olisi sydämestään iloinnut kuulemastaan, jolleivät lapset olisi olleet hotellissa. Vaikeaa oli seurata Heinzia nyt, kun oli lapset. Ja kaikki kolme vielä sitten niin pieniä. Mutta eihän ollut voinut kieltää, kun Heinz sähköiteitse kutsui, hänhän ei vielä ollut nähnyt pientä Fritzia, toista vuotta hän oli ollut Amerikassa. Ja kaikkinaisten myöhästymisten ja odottamattomuuksien takia tämä yhdessäolo supistui yhteen viikkoon. Ja sekin oli ollut kulkua kaupungista kaupunkiin, perhe-elämää junassa, kolmen pienen lapsen hoitamista, joita eivät kanssamatkustajat eivätkä hotellinomistajat tahtoneet kärsiä. Ihmiset tällä syrjäisellä paikkakunnalla olivat todella harvinaisia: saavutaan pitkien matkojen takaa ja konserteissa vallitsee niin aito innostus, ettei luulisi sellaista mahdolliseksi täällä napa-piirin rajoilla. Soitto-opettajatar kertoi eri keskustelujen lomissa uskomattomalla vuolaudella rouva Blumelle kaupungin asioita ja teki sen sellaisella havainnollisuud-

della, että rouva Blumella oli täysin selvä kuva kaupungista ja sen arvohenkilöistä. Pormestari oli vanha rokon-arpinen herra — tuolla hän istui ensi rivissä, nojaten keppinsä hopeapäähän, hän ei koskaan päästänyt tätä keppiä käsistään — alituisesti hän rettelöi nimismiesten kanssa teistä ja silloista. Onneksi nimismiehille hän joka kesä sydämensä vuoksi kävi Nauheimissa, silloin saivat nimismiehet hengittää. Rouva oli tuntemattomasta perheestä, nuori, komea ja elämänhaluinen, kaikki vieraat, koti- ja ulkomaiset kutsuttiin heille. Kyllä her-rasväki Blumekin tulee kutsutuksi. Tässähän hän vasta oli, luultavasti juuri kutsuakseen huomenna aamiaiselle. Hän luulee olevansa hyvin taiteellinen, järjestää kaikki kuvaelmat ja seuranäytelmätilaisuudet — tytär näyttelee tietysti aina pääosaa, eikä opettajakunta uskalla sanoa mitään, vaikka tyttö vielä on koulussa. Se on tuo tuolla yläluokkalaisten joukossa, hänellä on vihreä puku, olisi soma tyttö, jollei tietäisi sitä liian hyvin. Pormestarinna maalaa porsliinille, vierailevat taiteilijat liehittelevät yhtä paljon äitiä kuin tytärtä — niin sanovat pahat kielet... Johtajatar Ahola on oikea koulun äiti, kyllä hän niin ymmärtää nuorison ja oppilaat häntä jumaloivatkin. Nähdä häntä, kun hän iltarukouksissa lausuu Herran-siunauksen yli lapsiensa — hän kutsuu oppilaitaan »lapsikseen», tai nähdä häntä, kun hän syksyllä perunanpaistoretkillä leikkii pesäpalloa nuortensa joukossa — hänen sydämellänsä on ollut kova kokemuk-sensa ja sentähden hän ymmärtää kaikki. Hän on tuo tuolla, yllä vanha hattulyyskä ja musta puku, aina hän käyttää mustaa. Ja neiti Marjonen sitten — hän edustaa taiteellisuutta kaupungissa. Hänen toimestaan tänne saadaan taulunäyttelyt ja konsertit — suoraan sanoen ei tämä impressario, tämä kirjakauppias mitään tekisi, jollei neiti Marjonen aina paimentaishi häntä ja milloin kovis-taisi, milloin mairittelisi. Pastori on seitsemän vuotta — seitsemän vuotta! kiertänyt neiti Marjosta. Mil-loin on jo näyttänyt, että siitä jotakin tulee, milloin on väli sitten ollut kokonaan rikki. Ja nyt alkaa jo molem-mille olla myöhäistä. Ja se on synti, sillä pastori ker-rassaan kuihtuu. Ei, hän ei ole täällä, hän ei ole musi-kaalinen. Ja se se ehkä tekeekin, että sellainen taiteel-

linen tyttö kuin neiti Marjonen ei ole voinut päättäytyä. Uskonnon pitäisi voida heidät yhdistää, sillä neiti Marjonen on uskonnollinen — nimittäin uudenaikaisessa mielessä, mutta yhä he vain kulkevat omia teitään. Jonkin kerran heidät kuitenkin on yllätetty kirkkopuistossa. Ja silloin jo luultiin, että pamahtaa, kun täällä kävi se nuori teologi Helsingistä ja puhui saarnassaan joulun legendasta — ajatella: joulun legendasta! Silloin neiti Marjonen meni sakastiin ja he olivat pastorin kanssa kuin yksi sielu, kun he peittosivat tämän teologin. Ja kyllä hän sen ansaitsi: vihitty pappi ja puhuu joulun legendasta. Mutta naimisista ei ole tullut mitään. Sahanomistaja Jokinen taas on se, joka rahallisesti tukee kaikkea hyvää kaupungissa. Ja valtuustossa hän aina ajaa läpi kulttuuriasiat. Hän sanoo, että niin ja niin paljon kirjastolle ja niin ja niin paljon lastentarhalle ja niin ja niin paljon kaupungin koristamiseksi — mikä yhteiskunta se on, jolla ei ole kirjallisuutta ja taidetta. Vanha herra taas tuolla, tuo, joka koko ajan tuijottaa ja nyökyttää päätään, hän on entinen kaupunginlääkäri, tohtori Hanell. Ei nyt saata sanoa, että hän toimessaan olisi ollut erittäin innokas, vaikka kyllä hän tosin jonkin aikaa nautti kuuluisuuttakin, sillä hän oli keksinyt lähteen täällä rannalla, sen veden piti parantaa reumatismi, niin että silloin täällä oli potilaita kaikilta maan ääriiltä, niitä kuljetettiin rullatuolissa ja ne liikkuivat kainalosauvojen avulla. Mutta tohtori Hanellin varsinainen ala oh musiikki, hän hiukan säveltelikin, täällä oli viehättäviä illanviettoja. Ja sitten eräänä aamuna, kun tohtori oli matkalla sairaalaan, putoaa tiilikivi uutisrakennuksen telineiltä, tohtori menee tainnoksiin, kannetaan sairaalaan, todetaan aivotärähdys ja sen jälkeen on hän mennyttä. Muisti on mennyt ja työtarmo. Häntä on hoidettu kotona ja ulkomailla, mutta muisti pysyy poissa. Pojat elättävät isänsä, eihän eläke riittäisi. Hän ei juuri missään liiku, näin hän joskus tulee suuriin konsertteihin — niin sääli! Hänellä oli liian arat hermot.

Rouva Blume ajatteli itsekseen, että neiti Boraeksesta varmaan olisi tullut huomattava voima näyttämölle. Hän maalasi henkilönsä niin, että ne suorastaan

kuuluivat ikäänkuin paikkakunnalla täysin vieraan Marianne Blumen tuttavapiiriin,

Jollei olisi ollut pelkoa lapsista. Hän oli köyttänyt heidät kaikki kolme riippumattoihin — se oli paras keino, hän kuljetti aina riippumattoja mukanaan. Ensin oli tarvittu yksi — silloin hän melkein säännöllisesti seurasi Heinziä konserttimatkoilla, sitten oli pitänyt hankkia toinen riippumatto ja nyt niitä oli kolme — ja kohta neljä. Mutta matkustaminen oli myöskin käynyt mahdottomaksi. Nyt oli miltei ainainen ero, kirjeettömyys ja levottomuus. Heinz ei kirjoittanut, hänen kätensä eivät sietäneet sitä. Onneksi oli huvila ostettu silloin, kun konsertit vielä jotakin tuottivat. Nyt antoi taide niukan, hyvin niukan leivän. Tämäkin Heinzin suloinen päähänpisto kutsua heidät kaikki tänne, se oli tullut kalliiksi. Taide ei elätä ja kuitenkin on aina niitä, jotka antautuvat sen papeiksi ja papittariksi ja ihmiset sanovat sen kuuluvan kulttuuriin.

Rouva Blume huomasi, ettei Heinz enää puhunut mitään soittokoneesta. Hän pyysi lasin vettä, pyyhki kätensä nenäliinaan ja seisoi hetkisen selinpäin huoneeseen. Sitten avasi impressario oven ja Blume kiiruhti, koko olemus vangittuna Beethovenin sävelluomaan yleisön eteen. Marianne Blume tiesi millaista se oli: hänen miehensä sieluntila hehkui tuollaiseen suureen numeroon käydessä kipua, joka ensi sävelten soitua alkoi vaihtua riemuksi ja viimein hurmioksi. Mutta soittokone ei tänä iltana auttanut yli kivun, päinvastoin. Ettei Heinz vain heittäisi kesken tai hätääntyisi. Hänellä oli pettämätön muisti, mutta tänään hänen hermonsa olivat tavallista aremmat. He olivat molemmat huonosti nukuneet, koko viikon valvoessaan lasten tähden. Kunhan menisi onnellisesti tämä ilta. Heillä oli vain muutama tunti junan lähtöön ja sitten kuusikymmentäkolme konserttia. Nimittäin Heinzillä. Hän, Marianne, ja lapset odottaisivat Marienhofissa. Heillä oli edessään neljän-pienokaisen maailmaan-tulo. Kunhan se olisi tytär, he toivoivat molemmat tyttärtä. Sille oli jo ajateltu nimekin, Heinzin äidin nimi, Hannah.

Nämä ajatukset ajelehtivat rouva Blumen mielen pohjalla. Etualalla tapahtui kaikenlaista muuta.

Impressario puhui hänelle hiljaa:

Kun menestys nyt on ollut näin suuri, niin voi kyllä antaa toisen konsertin.

Niin, kuiskasi rouva Blume, — mutta mieheni ei enää toista iltaa soita tällä koneella. Ei, minä tunnen hänet.

Pormestarilla on pieni Bechstein, kyllä sen sieltä saa pormestarinnahan taas tänään on seitsemännessä taivaassa.

- Se on toinen asia. Mieheni ehkä voi viipyä, hän-hän lähtee itään päin. Minun ja lasten kyllä täytyy olla junassa kello neljä. Mutta luuletteko, että tulee väkeä? Muistaakseni sanottiin, että tämä on liian pieni paikkakunta.

— Ei voitu odottaa tällaista menestystä. Toisessa konsertissa kyllä vaaditaan modernimpi ohjelma. Jokinen, meidän säveltäjämme, tuolla juuri kuului pormestarinalle sanovan, että olisi hauskaa kuulla jotain modernia.

— Kyllä miehelläni on suuri ohjelma sitäkin lajia.

— Ei se tarvitse olla sitä viimeistä muotia — siitä ei kukaan saa tolkkua, mutta siltä väliltä.

— Puhukaa mieheni kanssa, kun hän tulee. Minun täytyy valitettavasti lähteä.

— Ei suinkaan rouva Blume lähde kesken. Aikovat pyytää herrasväet illalliselle.

— Kiitoksia hyvin paljon. Mutta minä olen levoton lapsista...

— No täytyyhän syödä. Kyllä ne hotellin neidit käyvät katsomassa lapsia. Otetaan vain uusi konsertti ylihuomenna, saattaa olla vaikka matinea, kun on sunnuntai. Kyllä se puhe siitä Bedhsteinistä sellaista lapsellisuutta oli — sehän menee Steinwaylla niin että silmiä huikaisee. On se aika jehu pianistiksi, tämä herra Blume.

— Te ette aavista mitä jokainen esiintyminen miehelleni maksaa! pääsi rouva Blumelta kuin vahingossa. Samassa hän jo koetti tehdä tyhjäksi äskeisiä sanojaan:

— Tarkoitin vain, että taiteilijan aina täytyy keskitää itsensä äärimmilleen.

— Noo, kun on sellainen rutiini kuin herra Blumella, niin puistelee hihoista vain.

Rouva Blume huojutti päätään ja hymyili hiukan. Ei

kannattanut puhua siitä asiasta. Sitä ihmiset tavallisesti eivät ymmärtäneet. Molemmat seisoivat ääneti ja kuuntelivat mahtavia kaikuja salista. Rouva Blume viipyi se oh yhtäkaikki Jumalan saarnaa tämä. Hänellä ei ollut tarmoa lähteä. Nyt ei hän taasen pitkään aikaan saisi kuulla Heinzia. Hän tuntui unohtavan, että soitto-kone oli hänelle vieras. Nyt se kuului — Marianne Blume kuumeni, tuntiessaan miehensä kärsimyksen. Sit-ten hellitti. Hurmio otti taiteilijan valtoihinsa. Hänen vaimonsa pidatti kyyneliään. Tätä sonaattia hän oli kuunnellut hotellin verannalla istuen, silloin kun he vastanaineina viettivät jonkin aikaa Spalatossa. Hotelli oli miltei tyhjänä, sillä oli helteisintä kesää. Mutta kadulle pysähtyi aina ihmisiä. Nyt hän seiso i täällä korkealla pohjoisessa eikä voinut lähteä, vaikka hänen pienet lapsensa odottivat.

On omituista seurata tuollaista suurta ohjelmanumeroa seinän takaa. Taiteilija on toinen henkilö, toinen on satapäinen mykkä, henkeä pidättävä hiljaisuus, jonka kuulijakunta muodostaa. Jollakin tavalla nimittäin kuuluvat myöskin tämän kuulijakunnan vuorosanat. Tuntee, ettei soitto kajahda tyhjässä salissa. Tänään kuulijakunnan hartaus täytti huoneen kuin uhrisavu kirkon. Salissa mahtoi vallita täydellinen jumalanpalvelusmieliala ja kun viimeiset sävelsoinnut kajahtivat, oli kuin huoneen holvit olisivat kohonneet ja jokin suuri mielenmuutos tapahtunut. Elämänparannus.

Oven avautuessa näki rouva Blume miehensä nostavan käsiään ikäänkuin ne olisivat tihkuneet verta. Hän riensi häntä vastaan ja lausui silmillään: katso, nyt se on ohi! Salissa aaltoili jo ihmisjoukko. Kaikki tunkivat lähemmäs esiintyjälavaa ja kättentaputus vyöryi kuin jonkin maanvieremän pauhina. Taiteilijahuoneeseen tunki väkeä, nimiään mainitsematta ihmiset tulivat painamaan taiteilijan käsiä. Kun hän meni saliin, näyttivät he aikovan tarttua hänen vaatteensa liepeeseen lopullisesti parantuakseen. He odottivat vielä viimeistä ihmettä, sitä jonka vaikutus kestäisi ikuisesti, eivätkä poistuneet salista.

Heinz Blume oli käynyt hyvin kalpeaksi. Veri oli laskeutunut hänen suuriin, oudosti riippuviin käsiinsä. Hän

teki niillä taas jonkin armoa anovan liikkeen. Yleisö ei tuntenut armoa. Tyttölyseon yläluokka huusi eläköötä lavan juurella. Vanha lääkäri seisoi silmissään outo kiilto, ikäänkuin hän olisi nähnyt jonkin nuoruudenhaaveen ruumiillistuneena, ja laulunopettaja, herra Boraesus takoi nyrkillään estraadin laitaan, koska hänen toisella kädellään täytyi pidellä vanhaa päällystakkiaan, jossa ei ollut nappia. Sahanomistaja vihdoin rupesi pitämään kuria yleisön joukossa. Hän selitti kuuluvalla äänellä, että inhimillisillä voimilla on rajansa, että taiteilija toivottavasti voi antaa toisen konsertin ja että nyt on paras mennä nukkumaan. Samassa impressario ilmestyikin lavalle ja ilmoitti, että ylihuomenna on tässä samassa paikassa matinea uudenaikaisella ohjelmalla.

Sali alkoi tyhjetä. Ihmiset loivat viimeiset kaihoavat silmäykset taiteilijahuonetta kohden, missä valiojoukko onnellisia hääri Blumen ympärillä, ja pysähtyivät portaisiin ja kadulle odottamaan. Samassa saatiin kuitenkin kuulla, että kutsuvieras muutamien kaupunkilaisten pyytämänä siirtyisi ravintolaan illalliselle, häntä ei siis enää saanut nähdä. Käytävät tyhjenivät ja sähköjä sammutettiin. Rouva Blume tuli päällysvaatteet yllään portaisiin ja etsi ovea. Pilarien juurella näki hän ihmisen, joka muistutti miehen pukuun sijoitettua telinettä. Mies piteli toisella kädellään kiinni kulunutta päällystakkia ja katsoi suu auki kuin eläin, joka odottaa, että sille vielä annettaisiin jotakin. Alempana oli toinenkin ihminen: hän seisoi ja nyökytti lakkaamatta päätään, sehän oli se, jonka päähän oli pudonnut tiilikivi niin että muisti oli mennyt, tohtori Hanell.

— Marianne!

Heinz Blume tuli sähköliekin alle ja vahtimestari jätti kohteliaasti sen palamaan. Rouva Blume pysähtyi ja hymyili:

— Ole aivan levollinen, sanoi hän hiljaa. — Kyllä minä löydän.

— Ota hevonen tai auto, minä en voi antaa sinun mennä näin.

— Mutta rakkaani, olenhan niin monta kertaa mennyt ja paljon suuremmissa kaupungeissa. Lähde illallisille, ehkä voit sen nuoren säveltäjän kanssa sopia ohjel-

masta. Oli hyvä, että konsertti tuli päätetyksi, nyt saamme kunnollisesti hotellilaskumme maksetuksi. Sinä tulet niin pian kuin voit, jähän meille jokin tunti, minä en kuitenkaan enää ennätä riisuutua.

Aviopuolisot pitelivät hetken toistensa käsiä. Molemmat miehet porraskäytävässä seisoivat kuin patsaat, tietäen pitävänsä siinä kunniavartiota. Blume tunsi heidän äkkiä — heidän olivat olleet tämän illan hartaimmat kuulijat, ne joiden tähden hän oli taistellut läpi tuon viimeisen Beethovenin. Hehän häntä olivat auttaneet. Hän astui pari porraskaskelta alemmas, saavutti ensimmäisen herroista ja ojensi hänelle kätensä. Sitten hän meni toisen luo ja painoi hänenkin kättään. Kukaan ei puhunut. Suuret varjot porraskäytävässä, missä paloi ainoa sähköliekki, liikkuivat seinillä ja venyivät kattoa kohden. Blume kiiruhti takaisin, Marianne avasi ulko-oven ja tuli kadulle. Viimeinen sähköliekki sammui, ovenvartija kuului puhuvan jotakin niille kahdelle herralle, jotka eivät tahtoneet lähteä.

Ravintolaan oli katettu pitkä kukkurallinen pöytä, mutta suurin osa sijoja jäi tyhjäksi. Taiteilija joutui pormestarinnan ja neiti Marjosen väliin. Hän oli hajamielinen ja he kysyivät häneltä vuoronperään, oliko hän hyvin väsynyt. Hän ei sanonut sitä eikä tätä. Hän ajatteli Marianneja ja lapsiaan. Olivatkohan ne nukkuneet, vai olivatkohan itkeneet ja häirinneet matkustajia. Se oli ollut vaikeata, silloin kun Marianne vielä matkusti hänen mukanaan. Ei mikään hotelli tahtonut ottaa vastaan heidän lastaan. Ja nyt, kun ne kaikki olivat mukana. Kuinka monta kertaa he olivatkin peittäneet lapsiraukan suun, ettei sen itku kuuluisi. Eikä se saanut naurakaan. Marienhofissa maalla lapset toki saivat itkeä, temmeltää ja nauraa.

Tätä ajatellessa vastasi taiteilija monenlaisiin tiedusteluihin. Pormestarinna kyseli vieläkö hänen oli tapana harjoitella, kuinka kauan hän jo näin oli konserteerannut, missä hän oli opiskellut, eikö ollut ihanaa hurmata ihmiset. Neiti Marjonen ihmetteli hänen muistiaan, sitä satumaista keveyttä, millä hän soitti vaikeimmatkin kohdat. Säveltäjä Jokisen kanssa puhuttiin ylihuomisesta ohjelmasta. Naiset pyysivät, ettei sitä tehtäisi niin vai-

keatajuiseksi, etteivät maalaiset sitä ymmärtäisi — sunnuntaina varmaan tulisi maalaisia.

Tulevat kirkkoon ja kirkosta konserttiin, sanoi sahanomistaja.

— Pastori ei ollut konsertissa, huomautti joku.

Saisiko noita käsiä vähän katsella, puuttui nyt. puheeseen tohtori Fredriks, joka oli joutunut pöydän toiseen päähän ja joka sieltä tuli taiteilijan tuolin taakse.

— Suuret rumat kädet, vastasi Blume ja veti vaistomaisesti kalvosimia alemma.

— Onpa siinä vaaksaa.

— Ihmeelliset kädet.

— Todella ihmeelliset! Miten te hoidatte niitä, herra Blume?

— Ette suinkaan te voi kantaa mitään painavaa?

Blume oli hyvin kalpea ja vastahakoinen juttelemaan tästä aiheesta. Nuori Jokinen huomasi sen ja tarjoili ruokaa. Huomenna oli päätetty lähteä maaherran luo päivällisille. Siellä oli aina hyvin hauskaa. Vahinko, että rouva Blumen piti lähteä niin varhain. Eikö todella voinut lykätä matkaa? Niin, laiva meni Helsingistä vain kerran viikossa.

— Mutta jos noille käsille jotakin tapahtuisi! huomautti äkkiä sahanomistaja. — Voisihan jollakin lailla sattua. Tai tulla kihti, tai muuta sellaista.

— Ne ovat vakuutetut, vastasi Blume ja ojensi tulistuen esiin kätensä, levittäen sen niin, että se muistutti, suurta veripunaista merikrapua.

— Vakuutetut! kuului kuin yhdestä suusta. — Voiko käsiä vakuuttaa erikseen?

— Kyllä.

Blume muisti olevansa vieraana ja tyyntyi.

— Jalkoja siis myöskin, sanoi sahanomistaja ja nauroi. — Mutta ei suinkaan sitä enää tuolla iällä voisi oppia muutakaan tekemään, jos niinkuin käsille jotakin tulisi.

— Te kauhea mies! huudahti pormestarinna, — eihän nyt ihmisten käsille yleensä mitään tapahdu. Paitsi sähkoneiden ääressä. Oletteko te itse muistanut vakuuttaa, työväkenne kädet?

— Se on pakosta kuin köyhän kuolema; nauroi sahan—

omistaja jälleen. — Sekä kädet että muut ruumiin jäsenet. Koko ihminen täytyy vakuuttaa.

Keskustelu solui ylhäisen illan jälkeen arveluttavan matalalle. Syötiin. Yritettiin puhua taiteilijoista, joita oli esiintynyt täällä syksyn kuluessa. Blume tuns useimmat. Corinna Diels oli hänen rouvansa sukulainen. Vai oli rouva Blume myöskin musikaalinen. Mutta eikö ollut hirveän vaikeaa matkustaa pienten lasten kanssa? Oliko niillä niin pieni ikäero? Mitkä olivat niiden nimet? Tuli kalaruokaa. Toisessa päässä salia alkoi samassa kuulua meluavaa puhetta. Tohtori huusi palvelijaa ja lähetti tämän hiljentämään herroja. Niitä oli kaksi. Toinen oli perämies Boraesus, hän oli ollut konsertissa ja otti kai nyt jäähyväisryyppyä, sillä aamun koittaessa piti hänen prikinsä lähteä matkalle. Taiteilijasieluja kaikki nuo sisarukset ja niin perin erilaisia. Keskenään he tuskin seurustelivat — mikä lienee perämiehen päähän hiljan tullut, kun hän toi sisarelleen liinan Espanjasta. Sisar on sävyisin olento maan päällä ja tämä perämies paikkakunnan paras tappelija. Tuli liharuokaa. Nuori säveltäjä kyseli Leipzigin oloja, opettajia, hintoja ja musiikkielämää. Perämies rupesi nyt laulamaan. Sahanomistaja läksi itse häntä kieltämään. Pormestari, joka ei ollut tähän asti puhunut mitään, loi huoneen toiseen päähän julman silmäyksen. Oliko heillä siellä todella joitakin väkeviä? Sahanomistaja tuli takaisin ja vakuutti, että Boraesus hihkui sekä iloa että surua, sillä ilon ja surun vaiheilla mieli vain oli, kun taas vuodeksi jätti nämä kotoiset seudut.

Tällaisen mielialan ymmärsi Blume hyvin. Hänellä oli juuri edessä kuusikymmentäkolme konserttia. Antaa miehen vain laulaa.

Kuusikymmentäkolme konserttia!

Riitti pitkältä puhumista siitä, missä konsertit olisivat. Siinä mainittiin miljoonakaupunkeja idässä ja lännessä, kuuluisia konserttisaleja, solmukohtia rautatielinjoilla, kahviloita ja taidemuseoita. Tuuli Euroopasta ikäänkuin puhalsi, puhalsi läpi pohjoisen maaseutukaupungin ruokasalin, missä paikkakunnan porvarien oli tapana viettää kotoiset pienet »sitsinsä».

Tuli jälkiruoka. Blume katsoi kelloaan.

Herra Blume, lausui pormestari yhtäkkiä sellaisella äänellä, että läsnäolijat luulivat hänen aikovan pitää puheen, — te mainitsitte että kätenne ovat vakuutetut. Mistä summasta, jos saisi kysyä?

— Kymmenestä miljoonasta, vastasi taiteilija, nostamatta katsettaan jäätelöstä.

Ei saattanut tietää, puhuiko hän totta vaiko leikkiä.

— Kymmenestä miljoonasta!

Kaikki tuijottivat taiteilijan käsiin ikäänkuin niiden yli yhtäkkiä olisi langennut tykkänään uusi valaistus.

Suuret rumat punaiset kädet.

- Kymmenestä miljoonasta!

— Niin, sanoi Blume ja hymähti ensi kerran koko iltana, — minulla on vaimo ja lapset. Ja jos käsilleni jotakin tapahtuisi, niin se olisi minulle pahempaa kuin kuolema. En pystyisi enää mihinkään, tiedän sen. Olen pienestä pojasta harrastanut vain musiikkia.

— Ja juuri sentähden tullut niin suureksi, huudahti pormestarinna, katse kiinnitettynä satumaisiin käsiin.

— Ihmeelliset kädet! sanoi neiti Marjonenkin.

Herrat kyselivät mitä vakuutusmaksu tällaisessa tapauksessa teki. Keskustelu hipaisi läheltä, miten paljon taiteilija tällaisella työllä ansaitsi. Siihen ei Blume kuitenkaan enää vastannut. Hän ei myöskään juonut kahvia, täytyi kiirehtiä hotelliin, hänen rouvansa ja lasten piti lähteä hyvin varhain. Niin, se oli niin ikävää, että juna meni jo neljältä, ei tässä nyt ollut paljon aikaa nukkumiseen. Ja seura nousi. Ja sovittiin huomisesta matkasta maaherralle ja Bechsteinistä, jonka pormestarinna mielihyvällä lupasi konserttiin. Vaikka jo tänään.

— Se on vain sellainen pieni kotiflyygeli, sille on suuri kunnia, jos Heinz Blume tahtoo sillä soittaa.

Naiset ja pari herroista läksivät saattamaan taiteilijaa eteiseen. Pormestari viittasi luokseen palvelijan ja käski hänen pitää huolta siitä, ettei Boraesus jäisi tänne juopottelemaan aamuun asti. Kyllä, hänellä varmaan oli ryypyt taskussa. Ja mikäs se oli tuo toinen herra? Sekö nurkka-asianajaja, joka aina veljeili nimismies Hietalan kanssa ja juotti häntä hänen käydessään kaupungissa?

Säveltäjä Jokinen saattoi Heinz Blumen hotelliin. Häntä vaivasi, että konsertin korkea mieliala jotenkin

oli hämmentynyt. Mutta hän lohdutti itseään sillä, että toinen konsertti vielä oli jäljellä ja katseli tähtiin ikäänkuin anoen niiltä apua vastaisen varalta. Ilma oli kylmä ja kirkas, kadut iljangolla. Routainen maa tuntui tarvitsevan lumipeitettä. Heinz Blumeakin puistatutti. Hänellä ei nyt mitenkään ollut varaa sairastua. Hänen täytyi ansaita rahaa kaikkea sitä varten, mitä perhe nyt tarvitsi. Hajamielisenä vastasi hän kädenpuristukseen, jolla nuorukainen täynnä ihailua siinä hotellin edessä toivotti hänelle hyvää yötä. Oli vaarallisen liukasta.

Meren selällä näkyi alus, kokassaan pieni lamppu, jonka välke eli vedenpinnalla yhdessä tähtivalojen kanssa. Se oli kai se alus, jonka perämies vietti jäähyväisiltaa raatihuoneen ravintolassa. Mastopuut häämötivät kuin salaperäiset ristit taivasta vasten.

Heinz Blumen korva terästyi heti ovesta kuuntelemaan, itkisivätkö lapset. Heidän huoneensa oli toisessa päässä pitkää käytävää: ei mitään kuulunut. Uninen ovenvartija, jolla ei virkansa merkinä ollut muuta kuin jotain metallinväristä lakissa, tuli esiin, nosti tätä lakiaan ja halusi nähtävästi puhua. Pikkukaupunkihotellin tunkkainen ilma, jossa äänettömyydestä huolimatta värisi tšekäläisten arvohenkilöiden ja ensiluokkaisten matkustajien mieliala, heidän astuessaan kaupungin ensimmäiseen ravintolaan, ilonpitoon tai kaupantekoon, painoi kuin väkevä tomupilvi.

— Kuinka on, jääkö herra vielä tänne? lausui ovenvartija sillä kohteliaisuudella, jota hänen ammatissaan osoitetaan hyvien juomarahojen toivossa — ei siksi, että tämän taiteilijaherrasväen matkatarpeet olisivat osoittaneet erikoista varallisuutta. — Nyt on niin kova kysyntä huoneista.

— Jään, vastasi Blume ja oli jo eteisen toisessa päässä, lisätessään: — matkustan sunnuntai-iltana.

Ovenvartija tuli perässä.

— Ja sitten on valitettu naapurien puolelta. Eivät saa nukkua, kun lapset itkevät.

— Rouvani lähtee aamulla, herättäkää kello kolme.

Tunne, johon ei hän koskaan ollut voinut tottua, tarttui hänen sydämeensä niljaisella kouralla. Jollei hän

olisi ollut niin väsynyt ja aika aamuun niukka, niin hän kai olisi ryhtynyt miestä ojentamaan. Mutta loistohotellien frakkipukuiset hovimestarit ja pienten matkustajakotien palvelijat, kaikki he olivat toistaneet samaa asiaa eri haaroilla maailmaa. Ja Blumen puoliset olivat hillinneet itsensä, lasten tähden, ja päättäneet, että Mariannen täytyy pysyä kotona. Tämä päätös oli tehty monta kertaa ja taas unohdettu: sillä sydämet eivät lakanneet kaipaamasta. Hullutusta oli tälläkin kertaa ollut kutsua Marianne ja kaikki lapset — isä oli sähkösanomassa pyytänyt heitä kaikkia kokoon, nyt olivat isä ja äiti valvoneet tämän viikon, rasittuneet ja velkaantuneet. Ja eroon oli enää vain kolme tuntia.

Blume kulki nopeasti tahraantunutta valkoista mattoa pitkin, ohi kenkäparien, jotka ovilla muodostivat oma-laatuista kujannetta miehelle, jonka kotina olivat hotellit ja rautatievaunut, käytävän päähän.

Marianne istui pöydän ääressä, edessään pinkka puoleksi käytettyjä liinavaatteita, ja ompeli. Se kuului aina viimeisiin tehtäviin ennen eroa. Lapset nukkuivat riippumatoissaan, jotka olivat koukuilla kiinnitetyt nurkasta nurkkaan. Niissä oli hyvä vuode, käytäntö oli opettanut äidille tämän keinon.

Heinz Blume tarttui molemmin käsin vaimonsa päähän ja suuteli häntä. Sitten hän meni nuorimman lapsensa luo, painui polvilleen ja hillitsi haluaan tarttua tuohon rakkaaseen olentoon ja pyristellä kasvojaan sen lämmintä ruumista vasten. Se oli jo pian vuoden vanha tämä pieni poju, viikko sitten hän ensi kerran oli hänet nähnyt ja kolmen tunnin kuluttua hänen piti hänestä erota. Ja tuossa olivat vanhemmat pojat. Molempien vuoteiden luo isä seisautui katselemaan. Hänen oli vaikea pidättyä kajoamasta lapsiin. Kolmen tunnin kuluttua lähtevät he kaikki länteen ja hän lähtee itään. Kolmen tunnin ajan hän tässä huoneessa vielä saa pitää kaiken sen, missä hänen sydämensä riippuu kiinni.

Heidän tavaransa olivat huiskinhaiskin, vaatteet, nuotit, matka-arkut. Nuottikoffertin kylkeen liimatut lukuisat hotellinleimat muistuttivat osaltaan nekin tätä ainaista matkustamista ja ainaista eroa. Marianne koetti pysytellä reippaana. Hän oli verhonnut lampun tum-

maila liinalla, jottei valo lankeaisi lasten silmiin. Hänen omat kasvonsa olivat valossa. Hän sanoi olevansa niin onnellinen siitä, että ilta oli ohi ja että heillä nyt oli kokonaista kolme tuntia itseään varten. Sitten hän kysyi, muistiko Heinz Spalaton. Mies nyökäytti päätään. Vaimo lopetti työnsä.

Ja niin he sitten istuivat käsi kädessä ja puhuivat käytännöllisistä asioista ja vaikenivat jonkin aikaa ja muistivat taasen jotakin.

— Oletko sinä syönyt? Sinun täytyy pitää huoli siitä. Lupaathan.

— Tietysti, tietysti. Lapset ovat olleet hyvin kiltit. Kaikki kolme nukkuivat, kun tulín... Hiukan, aivan hiukan pikkupoju kyllä itki. Olen niin onnellinen, että jaksoit soittaa sen viime numeron. Ja sitten oli hyvä, että saat Bechsteinin sunnuntaiksi. Mutta täytyy katsoa, että se on viritetty, sehän saattaa olla aivan epä-vireessä... Nyt selviydymme laskuistamme. Toivottavasti sunnuntaina tulee väkeä. Tämä on todella harvinainen paikkakunta. Ajattele kuinka liikuttavat nuo molemmat herrat, se opettaja parka ja se lääkäri, jonka kohtaloksi tuli tiilikivi...

Blume tiesi urhoollisen pikku vaimonsa puhuvan näistä kaikista vain pidelläkseen aisoissa erohetken kärsimystä.

— Sinä rakas, sanoi hän, — kuka tietää, mikä tulee minikin kohtaloksi. Hän menetti muistinsa ja työkykynsä, mutta sydän säilytti tuntemisen ja kärsimisen lahjan.

— Nuo kovat, siunatut lahjat! Mutta kuulehan, kyllä sentään panemme pitkäksemme.

— Onhan sinulla valtakirjani, sanoi mies äkkiä. — Saattaisihan jostakin syystä käydä välttämättömäksi myydä huvila... Ja sitten: olethan suonut anteeksi, että pyysin sinua tulemaan.

— Mutta Heinz...

— Minulle tuli sellainen hirvittävä ikävä... Miten sinä pääsitkään perille? Junanmuutot ja sensellaiset näin pienten lasten kanssa. Mutta minulle oli tärkeää saada nähdä juuri pikkupoju. Isän täytyy sentään saada nähdä lapsensa... Kuinkahan sinä nyt selviydyt paluumatkalla...

Ihmiset olivat kaikkialla hyvät — no, olihan tietysti niitäkin, jotka säikähtivät riippumattojani — mutta yleensä minua autettiin, yksinpä kantajatkin pitelivät hellävaroen lapsukaisia.

Kunhan kaikki kävisi hyvin.

— Käy kyllä, onhan aina käynyt.

Sinä olet urhoollinen, Marianne. Minäkin olin niin-kauan kuin aina kuljit vierelläni.

Älä koskaan päästä mielestäsi sitä, että olet kutsuttu soittamaan pyhää maan päälle — suo anteeksi, että taas toistan sitä.

— Minä kaipaen pyhää itseäni varten. Tahtoisin kauas pois vieraitten ihmisten luota. Teidän kanssanne tahtoisin olla, leikkiä lasteni luona, auttaa sinua kodin askareissa. Joskus pelkään, etten enää voi astua yleisön eteen. Käteni ovat kipeät, sieluni on kipeä.

— Sinä tiedät, mitä siihen sanon: että jokainen syntyminen tapahtuu kärsimyksellä. Jokaisen esiintymisen täytyy sisältää syntymisen.

— Kyllä, kyllä. Mutta onhan niitä, jotka pääsevät helpommalla. Esimerkiksi pitävät suosiosta. Minäkin pidin siitä joskus ... Jos minä vain voisin tehdä muuta työtä ja säilyttää musiikin meitä itseämme varten. Kauas minä tahtoisin, meren äärelle, metsiin ...

— Usko minua kerran: vain vähän aikaa viihtyisit metsissä. Muistatko, kun olimme olleet kaksi viikkoa vuoristossa: sinun piti päästä tuhatlukuisen yleisön eteen ... Onhan taas niin onnellista odottaa sinua kotiin.

He vaikenivat eikä kuulunut muuta kuin lasten hengitys. Sitten läiskähti jossain kauempana ovi, miehen askeleet tulivat käytävään ja hävisivät huoneeseen käytävän alkupäässä.

— Ainakin silloin tahdon olla kotona, kun Hannah syntyy.

Miehen ja vaimon katseet kohtasivat juhlallisina toisensa ja ääneti he alkoivat riisuutua. Jokainen hetki tätä heille niin lyhyttä yötä oli kuin raskas sydämenlyönti. Kaikki se mitä ihminen elämänsä päivinä kokoaa ympärilleen huomista varten, niinsanottu silmäin pyynti ja elämän koreus, se oli poissa ja vain se oli jäljellä,

minkä ihminen ottaa mukaansa kuolemaan. Mies ja vaimo lepäsivät sydän sydäntä vasten. Silmänräpäykseksi he saivat mielestään, mitä he tahtoivat unohtaa sitten pusersi lähestyvä ero heitä yhä voimistuvalla rautakouralla.

Viimeisenä tuntina ei ollut aikaa tunteilemiseen. Heinz Blume viihdytteli lapsia ja Marianne sulloi tavaroita arkkuihin ja kääroihin. Täytyi heittää paksu peite poikain pään ympäri, jottei heidän itkunsa kuuluisi toisiin huoneisiin. He olivat uniset eivätkä tahtoneet antaa pukea ylleen. Oli kiire. Suurin poika kävellen omin voimin, sitä seuraava isän käsivarrella ja pienin äidin sylissä astui taiteilijaperhe, kahden kantajan avustamana hätäisesti taivasalle, missä tähdet tuikkivat valkenevan aamun kajossa ja kylmä puistatutti selkäpiitä myöten. Mastoristeille ulapalla oli syttynyt useampia tulia. Ajuri torui, ettei tällainen mustalaiskuorma mahdu millekään rattaille. Taiteilija kysyi ovenvartijalta, mitä hän oli sanonut. Rattaat läksivät liikkeelle, räminä kuului kaupungin toiselta laidalta toiselle. Ajoittain sekaantui siihen pienen lapsen itku ja äidin viihdytykset.

Heinz Blume piteli syleilyssään keskimmäistä poikaansa, joka istui hänen sylissään ja vanhintaan, joka seisoi hänen polviensa välissä. Hänen kalliisti vakuutetut kätensä saivat vielä hetkisen koskettaa kalleinta, mitä tämä isä omisti. Asemalla muistutettiin uudelleen, että rahat, passit, matkaeväät ja tavarat olivat mukana, sitten nousu vaunuun, hätäinen asettuminen penkeille, hätäinen suudelma, ja Heinz Blume seisoi yksinään rautatiesillalla. Hänen ohitseen kulki jotakin — miehiä ja tavaroita, mutta sydämessään hän oli yksin.

Niin yksin hän oli, ettei ensin käsittänyt mihin menisi ja mihin ryhtyisi. Tuskinpa hänessä nyt oli henkeäkään. Hänen mieleensä johtui kuollut, joka arkussaan yksinään lähetetään hautaa kohden paikkakunnalta, missä ei sille ole suotu leposijaa. Sitten hänen sieluunsa ikäänkuin putosi sävel, se tuli ylhäältä, niinkuin tähti olisi pudonnut. Siitä keriytyi auki säveljakso. Hän tuns Sebastian Bachin läheisyyden ja kuunteli, mitä mestari hänelle sanoi. Koko tämä aamu sai äänen, tähtitaivas

soitti, meri soitti ja ihmissydämen piina suli ja yhtyi taivaan ja maan sointuihin.

Blume huomasi edessään kirkon — eihän hänen pitänyt kulkea tänne. Se oli pieni puukirkko. Hänen olisi tehnyt mieli koputtaa oveen ja pyytää päästä rukoilemaan. Mariannen puolesta, lastensa puolesta, senkin syntymättömän, jonka henki vielä lepäsi Jumalan hengessä. Lehdettömien pensaiden oksat ojentuivat taivasta kohden. Blume seisoi routaisella maalla ja näki taivaan valkenemistaan valkenevan. Noin ojentuu jokainen käsi varsi korkeuteen, tietten tai tietämättään. Sebastian Bach viipyi yhä täällä. Oli kuin urut tuolla sisällä olisivat hymisseet.

Missä päin nyt oli hotelli? Tuntui vaikealta mennä sinne, kaikki siellä muistutti Marianneja ja lapsia.

Heinz Blume kokosi tarmonsä, viime viikon valvominen se oli tehnyt hänet näin voimattomaksi, ja alkoi astella. Jossakin kuului laulua. Valssia se oli. Askeleet kajahtelivat kivityksellä, harvojen sähkölyhtyjen valossa näkyi kaupungin suurin katu tyhjänä päästä päähän. Ettei tässä iljängossa vain menisi nurin.

Hotellin edustalla taiteilija vielä kerran seisahtui. Kylläpä hän oli heikko: suorastaan oli vaikeaa lähteä kohtaamaan muistoja huoneessa, josta äiti ja lapset vasta olivat lähteneet. Marianne väikkyi hänen silmissään, koko hänen olennossaan oli jotain niin lämmintä, rohkeaa ja rauhoittavaa. Hän näki hänet sellaisena, jommoisena hän oli ollut konservatoriossa, yllä köyhä puku, silmissä heräävän älyn väläys ja lannistumaton työtarmo. Mikä riemu oli ollut opettaa ihmistä, joka vaistosi musiikin sisällön ja joka edistyi päivä päivältä. Sitten kerran, juuri kun valmistettiin suurta ohjelmaa, tyttö tunnilla pyörtyi. Silloin kävi selville, ettei hän ollut päiväkausiin syönyt kylläkseen, ja hän oli aina ollut iloisin ja rohkein, ei kukaan ollut kuullut hänen valittavan — ja tämän tytön sydämen oli Heinz Blume voittanut, onnellinen Heinz Blume! Vielä tänä yönä hän oli istunut ja ommellut miehensä vaatteita, tulevaisuutensa taiteilijana hän oli hänen tähtensä heittänyt, kaikki hän oli ilomielin uhrannut. Ehkä joskus, tuhannen kon-

sertin jälkeen käy mahdolliseksi välttää näitä vaikeita erossaoloja. Metsiin, merten taakse ...

Heinz Blume kuuli askelia ja näki kahden miehen lähestyvän. Perämies nähtävästi oli matkalla laivalleen. Hänellähän oli edessään ero — eroa kaikkialla ja vihdoin viimeinen! Taiteilija päätti nopeasti lähteä sisään silloin hän horjahti, tunsu tärähdyksen ikäänkuin vuori olisi sortunut hänen päälleen ja haudannut hänet.

Katu tömähti.

Hän heräsi siihen, että ympärillä oli ihmisiä ja että hänen päättään valeltiin vedellä. Hänelle puhuttiin jotakin, hän itse ei saanut esiin ääntä. Hänen päänsä oli kiehuva möhkäle, ilma ympärillä vuoroin musteni, vuoroin kävi punaiseksi. Vihdoin hän ymmärsi, että tahdottiin tietää, mitä oli tapahtunut. Sitä samaa olisi hänkin tahtonut tietää, jos olisi osannut puhua. Keitä olivat nuo ihmiset? Kuka oli hän tässä vuoteessa? Ei mitään voinut kysyä, sillä ylhäällä päässä kulki kuin polttava pyörre.

Kului pitkä aika, jolloin oli pimeää ja tuntui raskas kumotus. Oliko hänet elävänä haudattu? Tällaista se oli? Tukehtuisiko hän nyt? Mitä oli ollut ennen? Tätä ei ollut aina ollut.

Ohitse kulki taasen joitakin varjoja. Ne taipuivat häntä kohden, koskettivat häntä ja liikuttivat huuliaan. Ääni kuului kaukaa takaapäin eikä heidän suustaan. Tuskat ylhäällä hänen otsansa sisässä vaihtoivat muotoja — milloin ne olivat kiehuva poltto, milloin ne olivat repivää vihlontaa, milloin läikkyivät aivot kuin kuuma vesi. Hän tiesi, että hän oli ollut joku, mutta mikä ja kuka? Nuo kaikki olivat olleet joitakin, mutta mitä ja keitä? Hän saattoi nostaa käsiään. Hän pani ne vuoteen laitoja vasten ja yritti nousta. Hän putosi takaisin ja tunsu pahoinvointia, jota joskus ennen oli tuntenut. Myrskyssä laivalla. Marianne oli ollut vieläkin kipeämpi.

Marianne!

Hänen aivojensa yöhön tunki pistävä valokiila ja hän muisti nyt nimiä, muisti senkin, miten hän oli seisonut hotellin edessä ja katsonut merelle.

— Kaaduinko minä? lausuivat yhtäkkiä hänen huulensa.

Silloin lääkäri, impressario, säveltäjä Jokinen ja pormestareina kuin yhdestä suusta kysyivät, oliko hän kaatunut vai oliko joku häntä lyönyt. Sitä hän ei heti tietänyt. Oliko ehkä juopunut perämies . . . ? Ei, oli ollut liukasta, miehet olivat menneet ohi. Kaatua, kesken työnsä ja suunnitelmiensa . . . ! Hänen sairaassa päässään alkoi nyt kihisevä liikunta sen asian selville saamiseksi, miksi tällainen tapahtuu. Tällainen naurettava sattuma, tällainen humalaisen kuperkeikka ihmiselle keskellä hänen vakavinta elämäänsä. Ajatus hämääntyi ja taas hän löysi sen langan ja kysyi ja kysyi.

Huoneessa olivat tekivät nyt jonkinlaisen työjaon. Pormestarinna otti haltuunsa asian käytännöllisen puolen. Lääkäri määräsi potilaan kuljetettavaksi sairashuoneelle. Kirjakauppiaalle oli tärkeintä tietää, pitikö huominen konsertti peruuttaa.

Blume pääsi yhtäkkiä, istualleen ja väitti olevansa terve. Hän huomasi, että huoneessa oli kukkia, vuoristossa noita valkoisia kasvoi villeinä — mikä niiden nimi olikaan? Nuo olivat astereja.

— Jo nyt jotakin, naurahti tohtori, — vai aivan terve. Tästä äkkikäänteestä saamme ehdottomasti kiittää munaa ja lihalientä. Pitää syödä vain, meritaudissakin pitää syödä vain.

— Minä soitan ylihuomenna, sanoi Blume, vaipui vuoteeseen ja mietti tuon vuoristokukan nimeä. Hän ei jostakin syystä tahtonut sitä kysyä ja mietti miettimistään. Kipeä pyörre kiersi lakkaamatta aivoissa.

— Ette te voi soittaa, herra Blume, huomenna, puhui lääkäri. — Heittäkää se ajatus mielestänne.

— Minä soitan, toisti taiteilija ja tähtäsi katseensa kirjakauppiaaseen.

Katse kävi tuijottavaksi kuin mielipuolella. Nuori säveltäjä kumartui hätääntyneenä hänen puoleensa ja koetti puhua reippaasti.

— Minä kyllä pidän huolen siitä, että Bechstein tulee viritetyksi. Toimitan vielä tänään flyygelin saliin ja jos jaksatte tulla sitä koettamaan, herra Blume, niin noudan teidät autolla . . . Se oli se moderni ohjelma — muis-tattehan?

Heinz Blume vei käden otsalleen. Hänen silmiinsä

nousi kyyneliä. Epämääräinen aavistus oli alkanut vai-
vata häntä. Jokin paino asettui hänen rintansa päälle
eikä sallinut hänen liikahtaa. Oliko se paasi? Vaiko
jättiläinen? Vaiko tiilikivi?

Marianne, missä sinä olet? huusi syvällä hänen sisäs-
sään. Mutta »Marianne» oli taikasana, tunnus, hän ei
tällä hetkellä muistanut muuta. Ja kuitenkin Marianne
oli jotakin toistakin. Hyvin tärkeää.

Marianne, mikset sinä tule?

Nyt välähti hänen aivoissaan ikäänkuin olisi raotettu
valaistun huoneen ovea ja hän tiesi jo mikä Marianne
oli ja kaiken mikä häneen liittyi.

— Tohtori, ylihuomenna minä soitan täällä, sitten
Riiassa, Vilnossa, Varsovassa, Budapestissa... Lompa-
kossani on paperi, saanko lompakkoni, minulla on edes-
säni pitkä turnee ...

Lääkäri selitti asian mahdollottomuuden, joksikin aikaa
oli työnteko keskeytettävä. Toivottavasti tämä pian
menisi ohitse. Tällaiset tapaukset olivat hiukan oikulli-
set: toisinaan kesti parantuminen, toisinaan se edistyi
nopeastikin. Mutta huomiseen — mahdotonta.

Nuori säveltäjä ei tahtonut hellittää, hänestä tuntui,
että tuollaisen sielun tuli voittaa ruumiin vammat. Kirja-
kauppias uskoi ja ryhtyi peruuttamaan aiottua konsert-
tia. Myöskin maaherralle telefonoitiin. Koko kaupunki
oli jalkeilla. Sairaalaan pyhiinvaelsi ihailijattaria ja
ihailijoita. Heitä ei kuitenkaan päästetty sisään.

Heinz Blume makasi eristettynä ja kävi erästä niitä
taisteluja, joita elämä varaa jokaisen ihmisen osalle.
Hänen maailmansa, joka tähän asti oli käsittänyt kult-
tuurikeskukset idässä ja lännessä, pohjoisessa ja etelässä,
pieneni yhtäkkiä mahtuen tähän vieraaseen huoneeseen,
jossa hän oh muukalainen ja muukalaisten ympäröimä.
Myrsky nosteli hänen elämänsä purtta, milloin syösten
sen aallokon pohjalle, milloin heittäen sen harjalle, tai
oikeastaan hänen elämänsä pursi oli haaksirikkoutunut,
hylky ajelehti tuulessa ja sirpaleet yltymärillä, milloin
läheten milloin loitoten ja kaiken aikaa etsien kiinne-
kohtaa entisyyteen. Tämä kiinnekohdan kadottaminen,
se se juuri oli pahinta.

Sairaalan oven takana suoritettiin kohtauksia, joista ei

hänellä ollut tietoa. Joka päivä, joskus useamminkin tuli neiti Boraesus, milloin kädessä kukkanen, milloin heidelmä, milloin leivos, jonka hän oli valmistanut nautittavaksi parhaan taitonsa mukaan. Hän osoitti lohdutontaa oudon arkaa surua, aivan kuin hänellä olisi ollut paha omatunto. Vaikkei hän mitään sanonut, niin herättivät hänen kasvonsa viranomaisien epäilyksen, varsinkin, kun heidän omat tutkimuksensa jo aikaisemmin olivat kohdistuneet erääseen vanhalle soitto-opettajalle läheiseen omaiseen. Ehkäpä taiteilijaa oli tuupattu. Kukapa muu sen oikeastaan olisi tehnyt kuin perämies Boraesus, jonka tiedettiin aamuyöstä lähteneen liikkeelle raatihuoneen ravintolasta. Sisar ei saattanut puhua epäluuloja vastaan: samat epäluulot olivat olleet hänellä itselläänkin. Missään tekemisissä ei hän ollut veljensä kanssa tuona onnettomana iltana konsertin jälkeen. Sen saattoi helposti todistaa ja niin joutui vanha neiti heti ulkopuolelle niitä ansoja, joita pahat kielet virittivät häntä ja hänen onnetonta veljeään halventaakseen. Kuitenkin tunsu neiti Boraesus tavallaan tuon käsittämättömän onnettomuuden lieventämisen omaksi asiakseen ja niin hän vaikeroi sairaalan käytävässä, väsyttären lääkärin ja hoitajattaret alituisesti samoilla kysymyksillään.

Paraneeko hän? Kestääkö se kauan? Vioittuivatko kädet? Onko rouvalle ilmoitettu? Kuinka hän nukkuu? Puhuuko hän? Ovatko tuskat vaikeat? Ja taas: paraneeko hän? Onko varma, että hän tulee ennalleen? Eikö mitään voi sanoa varmuudella?

Samaa epätoivoa, vaikka nuoruuden tulisuudella, osoitti säveltäjä Jokinen. Hän puhui korvaamattomasta tappiosta, jonka taide todennäköisesti tulee kärsimään. Ja hänkin kysyi pääasiassa samaa kuin perämiehen vanha sisar. Kun tämän kaupungin ainoan varsinaisen musiikkimiehen tehtäväksi joutui alkupäästä lyhennellä sitä konserttien ketjua, joka oli taiteilijan edessä, niin hän tiukkasi lääkäritä tietoa, milloin sairas sitten joutuisi työkykyiseksi. Sitä oli mahdoton sanoa.

Tuontuostakin saapui sairaalaan tohtori Hanell, vaatiien pääsyä taiteilijan puheille. Hänellä oli siihen oikeus, vaikkei kenelläkään muulla. Hänellä oli toki tässä tapauksessa mieskohtainen kokemus. Tiilikivi se oli toki

ollut hänen pirullinen kohtalonsa! Hän sitäpaitsi tiesi miten tätä lajia tapaturmaa oli parannettava, hän myöskin lupasi täsmälleen sanoa, kauanko paraneminen kestää ja tapahtuuko täydellinen parantuminen. Hänellä oli muuan tuuma: sen jos voisi toteuttaa, niin selviäisi tämä tärkein asia. Vihdoin viimein hän sai käsiinsä Jokisen, säveltäjän ja uskoi hänelle aikeensa.

Varmaan Heinz Blume kaikkein enimmän kärsi juuri tästä: tuleeko hän työkykyiseksi? Se oli nimittäin niin, että kaikki muu siirtyi taka-alalle, yksinpä läheisimmät ihmisetkin väistyivät, ja potilas kyseli itseltään vain: olenko kuivunut oksa elämän puussa, vai vieläkö viheriöin? Niin se oli, hän tiesi tämän kaiken. Hän puolestaan ei ollut parantunut. Ajoittain oli muisti aika hyvässä kunnossa, mutta sitten se yhtäkkiä katkesi, jopa siinä määrin, ettei muistanut omaa nimeään. Tohtori Hanell, joka eleli niin yksikseen eikä seurustellut juuri kenenkään kanssa, särki tässä hädässään kuoren yksinäisyytensä ympäriltä ja vetosi säveltäjään. Ehkä tohtori Fredriks häntä kuuli. Hänen, Hanellin sana ei mitään merkinnyt, hänhän oli hullujen kirjoissa. Jos nyt saisi saattaa taiteilijan flyygelin ääreen ja siinä antaa hänelle tilaisuuden kokea, että soittaminen vielä kävi, silloin parantuminen saisi aivan uuden vauhdin.

Säveltäjä uskoi vanhaan lääkäriin ja ryhtyi hankkimaan soittokonetta ja puhumaan Fredriksin kanssa.

Omalaatuisia neuvotteluja piti asiasta käytännön väki: kuka tämän kaiken maksaisi? Taiteilija, jonka kädet olivat vakuutetut niin huimaavasta summasta, osoittautui varsin tyhjäksi mieheksi. Tuli hotellilasku, tuli sairalan lasku, sähkösanomat maksoivat — ja miten kauan tätä kestäisi? Tietysti oli kaupungille kunnianasia pitää huoli miehestä, koska onnettomuus oli sattunut täällä, mutta raskaaksi juttu saattoi käydä. Olipa onni, että rouva ja lapset ennättivät matkustaa. Miten tämä kaikki oli ilmoitettava hänelle? Blume ei itse enää osoittanut minkäänlaista tarmoa tai aloitekykyä. Hänen tilansa näytti huonontuneen. Kun saisi hänet niihin voimiin, että voisi pistää hänelle matkarahat kouraan ja toimittaa hänet kotiin. Ainahan hän kuitenkin siellä selviytyisi. Olihan heillä huvila. Ja matkarahat täytyisi koota

iehestä mieheen, eivät ne toki niin hirveitä summia tekisi. Mutta joka tapauksessa tämä kaikki kysyi rahaa. Eikä hän saanut aavistaa mitään näistä neuvotteluista, jos hän paranisi senverran, että voisi täällä vielä soittaa tuon luvatus modernin ohjelman — nyt ei tarvitsisi pelätä tyhjää huonetta. Mies raukka, rouva raukka, pienet lapset... ! Virkistäisiköhän se häntä, jos jouhikvartetti kävisi soittamassa hänelle? Ehkä voitaisiin toimeenpanna näin omin voimin vain konsertti hänen hyväkseen?

Eräänä päivänä, juuri kun sahanomistaja, kirjakauppias ja neiti Marjonen kadunkulmassa keskustelivat siitä, keitä nyt voisi verottaa tarvittavilla summilla, tuli katua pitkin Hanell, tohtori, luultavasti matkalla sairaalaan. Nähdessään pienen kiihkeästi puhelevan ryhmän, hän nopeasti teki äkkikäänteen ja kiirehti takaisin entisiä jälkiään. Hän oli nähtävästi taas sillä päällä, ettei hän suvainnut kanssaihmissään — hänelle tuli sellaisia päitä, siitä sen juuri näki, että tulikivi yhä moukaroi hänen päätään. Hän meni heitä pakoon kuin metsän eläin, sylki jäljessään ja näytti hampaitaan — kuka olisi uskonut, että hän kerran oli ollut rakastettavin seuraihminen, joka kotonaan pani toimeen musiikki-iltoja ja houkutteli väkeä ihmelähteen luo kaupungin laidalla! Sahanomistaja Jokinen se oli, joka ensinnä huomautti, että Hanellilta piti kysyä, mitä oli tehtävä — Hanellhan kuului hänen pojalleen vakuuttaneen ymmärtävänsä taudin luonteen. Hanell oli tavatessaan Laurin, nuoren Jokisen, käyttäytynyt varsin normaalisti ja Lauri oli vakuutettu hänen asiantuntemuksestaan. Sahanomistaja siis kiirehti vanhan herran jäljestä ja huusi hänen nimeään. Oliko mies tullut kuuroksi — kun Jokinen kolmannen kerran huusi niin että pankin kivimuuri tuntui vastaaavan, vastasi Hanell myöskin ja käänsi päätään.

— Vai niin, sanoi hän, nyökyttäen eteensä, — tahdo taanko tietää miten jättiläinen voitaisiin sulloa pulloon ja lähettää mereen? Vai halutaanko tietää miten suuri annos myrkkyä on tarpeellinen jättiläiselle? Minä Fredrik Hanell, minä sanon: puraiskaa te häntä käteen, hah-hah...

— Itse voitte puraista, vastasi sahanomistaja naurah taen, — Lauri kehoitti minua ...

— Minun puremani ei tapa häntä, irvisti vanha herra.
— Onnea vain.

— No, Hanell, olkaa nyt järkevä.

— Hiidessä, mistä minulla pitäisi olla järkeä — minä-hän olen hullu! Kaupunki puraisi kaksikymmentä vuotta sitten minua.

— Tiilikivihän putosi ylhäältä päähänne — ylhäältä, huomatkaa. Se oli onnettomuus. Ettekö siis nyt tahdokaan auttaa? Ei voi syyttää meitä kylmyydestä ja taideymmärryksen puutteesta, jumaliste ei.

— Ei, täällä on aina kolmekymmentä astetta hellettä — uhhuhhuh. Jollei maailma olisi ristinyt Heinz Blumea eurooppalaiseksi kuuluisuudeksi, niin se olisi tehty täällä taiteen Ateenassa...

— Hyvästi sitten, Hanell. Poikani väitti teidän puhuneen viisaasti ja järkevästi, sentähden me...

— »Poikani ja poikani» — omena on pudonnut kauas puusta. Ottakaa te, herra sahanomistaja Jokinen, selko siitä, eikö kaksikymmentä vuotta sitten teidän pikku rouvanne luona mahdollisesti jonakin yönä pistäytynyt taivaan enkeli, teidän ollessanne tukkikaupoilla...

— Hävetkää. Teidän paikkanne on telkien takana eikä ihmisten ilmoilla. Kyllä te vielä...

— Hahhahhah.

Taiteilija Heinz Blume makasi sillaikaa yksinäisyydessään eikä aavistanut mitään kaupunkilaisten suunnitelmista ja toimenpiteistä. Hänen elämänpurtensa haaksirikkoutuneet ainekset hakivat salaperäisesti emälai-vaansa ikäänkuin se olisi ollut joku satualus, jossa ihmeen kautta kokoontuminen voi tulla kysymykseen. Heinz Blumen sielu oli pimeydessä, vain silloin tällöin tunki valo hänen yöhönsä, näyttäen hänelle, mihin hän oli joutunut. Lääkäri oli oikeassa: tässä tilassa ei anneta konsertteja.

Ensinnäkin oli alituinen kärsimys ja poltto päässä. Hän alkoi havaita, ettei hän kuullut, mistä päin äänet tulivat. Hän ei voinut erottaa mitä lajia nämä äänet olivat, tai mistä ne johtuivat — hakattiinko puuta vaiko kiveä, metalliako vai topattua vaatetta. Siitä, että hän oli syventynyt säveltaiteen luomiin, oli hän nyt tullut siihen, että hän kuumeisesti koetti saada selville, tapah-

tuiko meluaminen kadulla vaiko ulkona käytävässä, ylä-
vaiko alakerrassa. Painoiko paasi yhä hänen päätänsä,
vai oliko se jo poissa? Oli kuin moukari olisi toiminut:
nyt se on lepotilassa, nyt se kohoa ja lyö uudelleen.
Silloin hänen päänsä halkeaa. Miksi se lyö? Tuleeko
hän hulluksi? Meritaudin pahoinvointi kierteli hänen
ruumiissaan, hiki vuoti pitkin ruumista. Jos olisi löytä-
nyt sähkökellon ja soittanut hoitajattarelle. Mutta mou-
kari oli nyt kohonnut korkeammalle ja viipty siinä pään
yläpuolella. Tällaisessa toiminnassa kuuluivat taiteilija
Heinz Blumen tunnit. Se oli mielettömyyttä, kurjuu-
den kurjuutta, luultavasti mielipuolisisuuden alkua. Miksei
se mies tullut hänen luokseen, joka konsertissa oli istu-
nut ja nyökännyt päätänsä? Mutta ehkä hän jo oli kuol-
lut, siitä oli kai niin kauan. Naurettavien mielikuvien
alati sama teema kehitti lakkaamatta variatsioneja —
»Thema mit Wariatsionen»! Ylhäällä aivoissa syttyi
aurinkoja, joitten säteet pistivät kuin veitset, tai avautui
kuiluja, jotka kirvelivät kuin haavat. Väliaikoina koet-
tivat aivot saada selville, mikä oli pikkupojun nimi. Se
alkoi F-kirjaimella, mutta mitä nimiä he Mariannen
kanssa olisivat voineet lapsilleen antaa? Mikä oli ollut
Mariannen isän ristinimi ja mikä hänen, Heinz Blumen?
Keneltä hän tänä aamuna oli saanut kirjeen? Mitä siinä
oli ollut? Mikä viikonpäivä oli — mitä viikonpäiviä
yleensä löytyi? Tuo ääni oli soittoa: piano, vaiko torvi,
vaiko hanuri? Ehkä posetiivi? Aivoissa kiehui lukemat-
tomien atoomien pyörre, jossa näkymättömät hiukkaset
epätoivoisesti koettivat järjestyä. Vihdoin viimein ne
pysähtyivät. Heinz Blumen otsa oli kylmässä hiessä.
Tämän ponnistuksen perästä hän oli saanut selville, että
hänen pienen lapsensa nimi oli Fritz, Mariannen isoisän
mukaan.

Lääkäri istui sairaan luona, mietti ja hiukan kyselikin.
Hän tahtoi toivoa parasta. Jos tämä tapaus olisi kohdan-
nut esimerkiksi kauppamiestä tai ruumiillista työnteki-
jää, niin tärehdys luultavasti olisi helpommin mennyt
ohi. Taiteilijan hermot ovat toista lajia. Lääkäri otti
taiteilijaa käsipuolesta ja talutti häntä huoneessa. Sivus-
takatselijalle se olisi ollut hullunkurista temppuilemistä
suunnan etsimisessä. Heinz Blume oli kadottanut suun-

nan tajun ja pyrki kaatuilemaan puolelle tai toiselle. Hiki päässä hän vaipui vuoteeseen, tunsi villin pyörimisen aivoissa ja katsoi päivä päivältä epätoivoisemmin lääkäriin. Tätä uudistui päiväkausia, ehkäpä viikkokausia, Heinz Blume ei tietänyt mitään ajanlaskusta.

Toinen puoli asiasta oli henkistä laatua. Tällainen tapaturma iljetti. Miksi tämän oli pitänyt tapahtua? Olivatko hänen rikoksensa niin suuret, vai olivatko synnit tapahtuneet edellisissä sukupolvissa ja sovituksen työ langennut hänen osalleen?

Konserttipäivät tulevat, tiedoittaen että sali annetaan toiselle. Heinz Blurnen nimi pyyhitään yksinkertaisesti rullista. Hänen vuoronsa on peruuttamattomasti mennyt ohi, aurinko saa kiertää vuosisirataansa ennenkuin hän taasen voi pyrkiä niiden tähtien joukkoon, jotka kiertävät maailmaa, tähdäten valonsa milloin millekin ihmissydänten yhtymälle. Menevien konserttipäivien mukana menee perheen jokapäiväinen toimeentulo, ne lantit, jotka Marianne luovuttaa kädestään ostaakseen lapsille vaatekappaleen, leikkikalun, ruuan. Tulee joulu ja lahjojen aika. Täytyy kiiruhtaa valaistujen näytelikkunoiden ohi. Askeleet ovat suunnatut ystävien ja kylänmiesten luo: voisivatko he lainata pienen summan. Kirje Heinziltä ei vielä ole ennättänyt perille, etteihän Heinz vain ole sairastunut, sähkösanomiin ei tule vastausta. Hyvä Jumala, mikä Heinzin on? Hänen ei ole tapana kirjoittaa kirjeitä, mutta sähkösanomiin hän vastaa — mitä on tapahtunut? Menevien konserttipäivien mukana lähestyy muuan toimitus, joka tähän asti oikeastaan on ollut kaukana. Onneksi Marianne sai valtakirjan. Nythän ei kai ole muuta pelastusta kuin hajoittaa koti. Se täytyy tehdä ajoissa, ennenkuin pieni Hannah tulee maailmaan. Levätessään syvällä kaaoksessa, pieni Hannah jo saa kasvaa tämän maailman ravinnosta: kärsimyksestä. Mariannelle täytyy kirjoittaa, siinä ei mikään auta. Täytyy sanoa totuus, helpompi olisi omin voimin kulkea tuonne ulos, vaikkapa raatihuoneelle asti, kuin kirjoittaa. Että ihminen näin voi joutua suorastaan hikikylpyyn ja samalla vavista kuin alastomana!

Marianne ja lapset — kun järjen valo ruumiillisten tuskien väliajalla sattui heihin, hiljeni Heinz Blumen

sielussa ja hänen silmänsä etsivät Mariannen kasvopiirteitä, hänen omituisen matalaa otsaansa, josta hiukset jakaantuivat ilman minkäänlaista koristelua, kahdenpuolen, hänen katsettaan, josta kaikki vilppi oli kaukana, hänen uljasta niskaansa, joka ei taipunut minkään arvojen ja maailman mahtien edessä, hänen reipasta astuntaansa ja kovia, liian suuria käsiään. Oikeat pianistin kädet. Marianne, Marianne, vaimoni, sydämeni! vaikeoi syvällä hänen sielussaan.

Hän näki lapset riippumatoissaan — vieras olisi nauranut sitä näkyä! — sellaisina kuin he olivat nukkuneet viime iltana. Tuossa pisti verkon silmukasta esiin peite, jonka sisällä aavisti pienen jalan, tuossa oli käsi levällään niin että kuopat kaikkien sormien yläpuolella erottautuivat. Kahden kasvoilla oli terve rusotus, se pienin oli kalpea. Äiti oli yksinään taistellut — isä oli soittanut valtameren takana. Ajatuksissaan Heinz Blume vei käsiään pitkin lasten lämpöisiä jäseniä ja pyristeli kasvojaan heidän leikittelevässä syleilyssään. Niin tehtiin, kun hän oli kotona ja lapset saivat huutaa ja nauraa. Äiti toi heidät aamulla isän vuoteeseen ja siinä he ryömisivät hänen päällitseen niinkuin koiranpennut emonsa yli. Ja mentiin rannalle hiekkaan ja kaivauduttiin siihen ihkasen alastomina. Ei missään ollut vierasta ihmistä, tuskin puuta tai pensasta, ainoastaan paahtava aurinko, kalalokit, hiekka ja meri. Ja lasten äänet ja hiekan helinä heidän heitellessään sitä toisiinsa.

Minun täytyy päästä kotiin, ajatteli Heinz Blume. Ja hän lausui sen ääneen. Miksi minä olen täällä?

Kaupaus omaisten luo ei sittenkään ollut syvin kerrostuma sitä yksinkertaista vaistoelämää, mitä hän nykyään eli. Kipeintä oli hänelle se, että hänen suhteensa taiteeseen oli epäselvä. Tutut säveljaksot lähestyivät, mutta katkesivat heti, koko sävelistö oli hajonnut alkuosiinsa ja mennyt sekaisin. Äänilajit, joilla kullakin oli ollut oma helposti tunnettava sävynsä ja värinsä, olivat latteasti samanlaiset. Entä jos hän olikin menettänyt vaistoamisensa herkkyyden — silloin hän oli menettänyt.

Koko se kärsimys, minkä esiintyminen yleisön edessä viime vuosina oli hänelle aiheuttanut, itsensä paljasta-

misen piina, kidutus sopimattomien soittokoneiden. ääressä — kaikki tämä alkoi tuntua kadehdittavalta onnelta: siinä oli ollut sisältö. Taiteellinen antautuminen oli tuskan juhlaa, ainaista oloa ristinpuun ja ylösnousemuksen vaiheilla. Tässä on kaiken luomisen salaisuus.

Ja hänkö, Heinz Blume, olisi menettänyt tämän?

Hän nosti kätensä ja katseli niitä — toista ja toista ja molempia. Ne olivat käyneet valkoisiksi ja pehmeiksi. Ne hän oli vakuuttanut, niille ei ollut tapahtunut mitään. Nämä kalliit kädet — työhön ne olivat ajettavat, nämä laiskurit!

Hänen oli ikävä soittokonetta. Se sai olla mikä ikäloppu tahansa, tahriintunut ravintolan soittokone, jonka koskettimilla oli tanssittu merimieshyppyjä. Hänen ajatuksiinsa johtuivat hetket, jolloin astui yleisön eteen ja näki mustan flyygelin. Niinkuin kuumesairas ikävöi vuoteeseen, niin ikävöi mieli flyygelin ääreen. Keidas se oli tuo hiljainen nukkuja, tuossa keskellä yleisön erämaata, missä tuuli pyörryttää hiekkaa ja aurinko paahtaa. Vilpoisena, ylhäisenä se siinä seiso, säilyttäen salaisuuttaan niinkuin kuolema. Heinz Blumen sydän kiertyi rinnassa ikävästä ja hän tuns, että koko hänen rakkautensa sittenkin kuului tuolle salaisuudelle, joka hänen oli tuskan hiellä ja sielun palolla kutsuminen esiin metallikielistä.

Mahtoiko tässä talossa olla minkäänlaista pianoa?

Tuskinpa.

Hän päätti varovasti kysyä sitä. Häntä ahdisti jokin kumma pelko, kun hän ajatteli asettumista soittokoneen ääreen. Ehkäpä vielä jossakin ennättäisi tarttua kiinni konserttiketjuun ennenkuin hänen renkaansa oli irroitettu ja luovutettu toiselle. Hänen ajatuksensa askaro, tästä puoleen vain siinä asiassa, mitä tapahtuisi, kun hän joutuisi kosketukseen soittokoneen kanssa. Eivät ihmiset, ei lääkärikään saattanut ratkaista millä asteella hänen voimiansa oli — sen hän oli saava tietää vasta soittokoneen ääressä.

Sairaalassa ei ollut soittokonetta. Urkuharmoni oli, se seiso, suuressa salissa yleisellä osastolla, missä pyhäisin pidettiin hartaushetket. Mutta täällähän oli soitto-koneita monessa perheessä, pormestarilla, tohtorilla,

pankinjohtajalla, rehtorilla. Ja kouluissa. Sairaanhoitajatar kysyi, tilaisiko hän auton, tohtori oli sanonut, että auton voi tilata koska tahansa, pankin auto oli aina käytettävänä ja säveltäjä Jokinen oli pyytänyt, että hänen sallittaisiin »istua pikenttinä» kuljettajan vieressä, jottei hän häiritsisi.

Ne olivat liikuttavan hyviä nämä kaupunkilaiset. Raha-asiat järjestettiin hienotunteisella tavalla, vierasta hemmoteltiin ruuin, juomin ja kukkasin. Eivätkö he sentään jo vähitellen mielessään mahtaneet alkaa tuntea kuormaksi tätä hoitoa ja uhrautumista?

Heinz Blume otti jo vastaan vieraita ja ajeli. Parantuminen edistyi. Väitettiin sen edistyvän jättiläiskaske-
lin. Ruumiin paino oli lisääntynyt, tarvittiin vain aikaa. Saattoi alkaa ajatella konserttia täällä, jos taiteilija halusi — nimittäin vain, jos hän todella halusi esiintyä ikäänkuin omaksi huvikseen pitkästä aikaa! Kaikki tietysti toivoivat hartaasti saavansa häntä kuulla. Maaherranrouva oli kerran itse tullut tänne saadakseen persoonallisesti tiedustella hänen tilaansa, mutta hän oli silloin ollut tavallista väsyneempi niin ettei tohtori ollut katsonut viisaaksi päästää sisään vieraita. Ja useinhan maaherran puoliso puhelimitse kysyi, miten herra Blume jaksoi.

Myöskin tulivat kaupunkilaiset taiteilijaa tervehtimään suorastaan hauskuuttaakseen häntä pienellä pakinalla. Boraeuksen sisaruksista oli paljon puhumista. Jotain mustalaisverta oli heissä varmasti. Entisen lääkärin, Hanellin, ja Dora Boraeuksen välillä oli kerran vallinnut rakkaussuhde, silloin kun tohtori nuorenamiehenä tuli kaupunkiin. Mutta hän oli ottanut rikkaan — mikä siinä auttoi, mies oli velkaantunut iloisina ylioppilasvuosinaan. Dora raukan sydän murtui siinä. Tunteja hän antaa päivästä päivään. Perämies, hänen veljensä, kyntää jälleen merta. Hän oli odottamatta, ennen konserttia tullut sisarensa luo — tapansa mukaan hiukan humalassa — ja sanonut nyt päivän koitteessa ainiaaksi lähtevänsä isänmaasta. Sitten hän oli sanonut hukanneensa isänsä ja äitinsä kuvat, häneltä oli varastettu lompakko, piru vieköön, St. Paulin »Kultaisessa oinaassa» se oli mahdollista! Ja lompakossa olivat kuvat hänellä

aina, mistäpä muualta ne tarvittaessa otti. Sisar ei ollut tahtonut antaa kuviaan jälleen varastettaviksi. Silloin veli oli sanonut, etteivät terveet tarvitse parannusta, vaan sairaat. Mitä sellainen hurskas vanhapiika kuin Dora Boraeus tarvitsi isän ja äidin kuvia? Tuhlaajapoika se niitä tarvitsi, hän, joka oli suruun surmannut vanhempansa. Silloin sisar oli alkanut rukoilla, että veli hänen kanssaan lähtisi konserttiin: siellä hän rauhoittuisi. Ei vanha merikarhu ollut luvannut tulla, sellaiset paikat eivät kuuluneet hänelle. Mutta konserttiin hän kuitenkin oli joutunut ja sisar sanoi hänen kyynel silmässä kironneen, niin valtavan vaikutuksen herra Blumen soitto oli tehnyt. Toinen veli taas, häntähän ei tahdottu saada ulos raatihuoneen portaistakaan!

Muuan hauska asia oli kaupungissa tapahtunut: neiti Marjonen, se kaunis taiteellinen opettajatar, oli joutunut kihloihin pastorin kanssa. Vuosikautia he olivat yrittäneet ja yrittäneet, joutuneet riitaan ja sopineet. Ja nyt se vihdoin oli tapahtunut. Tyttölyseolla oli pidetty hyväntekeväisyysiltama, jousikvartetti oli soittanut, eräs yläluokkalainen oli lausunut ja puhujana oli ollut pastori. Ja tässä tilaisuudessa, tai sitä valmistessa, nähtävästi oli tapahtunut jotain ratkaisevaa. Koska kihlaus pari päivää myöhemmin oli lehdessä. He julkaisivat heti, hehän jo niin kauan olivat valmistaneet asiaa.

Pormestarinna, joka tällä kertaa oli pitämässä seura taiteilijalle, keskeytti säikähtyneenä puheensa. Herra Blumen kasvoille oli noussut sairas puna ja veri kiersi hänen päässään niin että ohimot nousivat ja laskivat. Eihän hän, pormestarinna, ollut mitään sanonut — oliko taiteilija sittenkin jotain aavistanut? Hän rupesi puhumaan muista asioista, kysyi eikö herra Blume jo jaksaisi tulla heille — vain pari muuta vierasta, säveltäjä Jokinen, maaherra ja hänen rouvansa... Tai haluaisiko hän Bechsteinin tänne? Ehkä täälläkin voitaisiin löytää huone, josta ei häirittäisi muita. Varmaan useimmat sairaat olisivat onnellisia, jos saisivat kuulla sellaista soittoa.

— Mutta nyt minä olen väsyttänyt teidät, herra Blume, jatkoi ystävällinen rouva, — näen sen, ilmanko mieheni aina moittii minua temperamenttini takia. Suo-

kaa minulle anteeksi. Oi jospa vielä kerran saisimme kuulla teitä! Ja saammehan. Vielä monesti. Aina kun te teette suuret kierroksenne maailmalla, niin muistatte tätä kolkkaa, jossa valitettavasti, valitettavasti piti tapahtua onnettomuus, joka... Hyvästi, rakas herra Blume. Ja antakaa minun kuulla haluatteko soitto-koneen, tai jotain muuta, tai...

Ojentaessaan kätensä kaupunginpään puolisolle, katsoi Heinz Blume häntä silmiin. Hän oli kuolon kalpea sanoessaan:

Minun täytyy päästä kotiin.

Rouva valahti punaiseksi ikäänkuin hänet olisi yllätetty epärehellisissä ajatuksissa ja ryhtyi hiukan hätään-tjmeenä selittämään, että hän ymmärsi sen, he ymmärsivät sen kaikki, he kyllä olivat ajatelleetkin, että suuri taiteilija täällä ikävystyi, kaukana perheestään ja muutenkin... Siitäkin oli ollut puhetta, että jos Lauri Jokinen voisi lähteä samaan matkaan, jottei taiteilija olisi yksin, jos sattuisi jokin huonompi päivä, niinkuin tau-deissa aina tapahtuu. Jokinenhan jumaloi Heinz Blumea, niinkuin he kaikki.

— Minä koetan antaa konsertin, lausui Blume ja nyökytti päätään.

Pormestarin rouvan mieleen juolahti oudosti Hanell ja samassa sanoi Blume:

— Miksei se herra koskaan käy täällä, se, jonka päähän putosi tiilikivi?

Pormestarinna naurahti ja oli vasta nyt muistavinaan tuon kaupungin originaalin, joka syötti karvaita lääke-marjoja heille jokaiselle.

— Ai hän, Hanell. Tahdotteko todella nähdä hänet? Olemme kieltäneet päästämästä häntä sisään, muuten hän alituisesti istuisi luonanne ja väsyttäisi teitä. Sillä hänellä on aikaa, hänellä. No niin, konsertin te annatte, te rakas herra Blume. Kuinka minä olen onnellinen! Ja soitatte minun Beehsteinilläni. Se on vain pieni soitto-kone, mutta hyvä, kaikki ovat sanoneet. Nyt puhun Mattsonin kanssa, kirjakauppiaamme, joka järjestää konsertit. Niin, ja täytyyhän tohtoriltakin kysyä. Tämä on oleva riemun sanoma koko paikkakunnalle...

— Minä olen hyvin kiitollinen, keskeytti Blume äkkiä

ikäänkuin hän olisi pelännyt unohtavansa sanottavan jollei heti saa sitä lausua, — mutta voin kyllä soittaa sillä koneella mikä on salissa. Minulle on sama, tarkoitan.

— Todellako? Käsitin, että aina käytätte Bechsteiniä. Mutta onhan Steinwaykin hyvä ja tämä meidän flyygelimme raatihuoneella on aivan erinomainen: olemme mieheni kanssa itse valinneet sen Hampurissa... No niin, riemun sanoman minä nyt vien. Mutta, rakas herra Blume, älkää soittako kovin modernia — kun tulee maalaisia. Lauri Jokinen ymmärtää ja me jotkut muut mutta juuri maalaiset. Hyvästi, rakas herra Blume. Oi mikä riemun sanoma!

Heinz Blume oli päässyt ikäänkuin kuilusta ylös laidalle, josta jo saattoi nähdä ulospäin. Hän piteli kaikin voimin kiinni kuilun syrjästä ja kokosi ajatuksiaan. Konsertti täällä ja ehkä vielä residenssikaupungissa, jotta saisi järjestykseen käytännölliset asiat. Sitten lyhyt käynti kotona, sitten kiireesti pelastamaan mitä pelastettavissa on.

Ei ollut kulunut pitkää aikaa, kun toivottu vieras, tohtori Hanell, astui sisään. Hän oli kulkenut täällä ulkopuolella niinkuin hänen tapansa oli ja itse pormestarinna oli suvainnut huutaa hänelle, että hän saisi mennä taiteilijaa tervehtimään. Mutta ei olla liian kauan! Eikä puhua lääketieteellisiä asioita eikä hassutuksia, vaan jotain hauskaa.

Hanell otti kumartamatta Blumen käden, ikäänkuin he olisivat olleet vanhoja tuttuja ja asettui nojatuoliin, jota Blume osoitti.

Hän nyökytteli päätään ja katseli kalpeaan mieheen toisella puolen valkeaksi maalattua sairaalan pöytää.

— Hahhahhahhah.

— Mitä te nauratte? sanoi Blume, joka oli odottanut jotakin muuta.

— Hän neuvoa minulle mitä minä saan puhua... Hän sanoo koska minä saan tulla ja mennä. Hananhan. Pääsikö hän puremaan teitä?

Blume tuijotti vieraaseensa.

— Mitä tohtori sanoo?

He istuivat vastatusten ja nyökkäsivät toisilleen.

«lumesta alkoi tuntua siltä kuin hänen kätensä olisivat luisuneet siitä kuilun syrjästä, johon hän oli kaikin voimin tarttunut. Mutta hän ei hellittänyt. Tuo sama mies oli konsertissa vastaanottanut hänen esityksistään enemmän kuin muut ja nyt oli lisäksi yhteinen sairaus asettanut heidät asemaan, jossa heidän täytyi ymmärtää toisensa erikoisen hyvin. Vanhalla herralla oh pitkä kokemus. Täytyi vain päästää teema alkuun ja kehittää sitä oikealla tavalla.

Alkoi tuntua kaamealta tämä nyökytteleminen ja tuijottaminen. Kadulla hakattiin jotakin, miehet vaikenivat. Näytettiinkö tässä hänelle, Heinz Blumelle jotakin tulevaisuuden kuvaa? Hän luki vaikenevan vieraansa kasvoista ikäänkuin jotain tekstiä: tohtori oli kaunis mies, kärsimysten uurtamat vaot vain syvensivät tätä elämänsävellystä, niinkuin surumarssi keskellä sonaattia. Heinz Blume alkoi tottua tähän ulkonaiseen vaikeumiseen, sen takana vaihtoivat molemmat mykkiä vuorosanoja, kysyivät ja vastasivat toisilleen. Kadulla yhä kalkutettiin.

yhtäkkiä Hanell vei käden silmilleen ja lausui ääneen:
— Sitä se on — en erota. Erotatteko te? Ennen tiesin missä äänilajissa kivet kilahtelivat ja metiset surisivat. Nyt... kärki poissa, kuulo tylsä... Ainoa mikä jäi eloon: sydän.

Molemmat vaikenivat. Vai kiviäkö siellä ulkona hakattiin, totesi Blume. Tohtori oli kai sen nähnyt tullessaan. Taiteilija kuunteli ja tarkkasi. Hänen lihoneet kasvonsa vetäytyivät entistä kalpeammaksi, ikäänkuin koura olisi tarttunut sydämeen ja pusertanut siitä pois verta.

— Ajoittain minä muistan, jatkoi entinen lääkäri, — muistan tapauksia elämästäni ja jaksan puhua. Mutta sitten katkeaa yhtäkkiä ikäänkuin veitsellä poikki! Muistan, että oli aika, jolloin tänne pahaiseen kylään tuli ihmisiä juomaan terveyslähteestäni. Koko kaupunki oikeastaan syntyi silloin — sen se nyt on unohtanut ja luulee aina olleensa tässä. Minä olin keksinyt lähteen rannalta. Ja juotuaan menivät ihmiset pois terveisin ja siunaten. Nyt viruttavat torimyyjät käsiään lähteessä ja kaupunkilaiset nauravat fantastia, joka luuli sitä Betesdaksi

... Paljon muutakin minä muistan ... ajoittain. Sitten kaikki taasen menee poikki. Kaikki muu voidaan vakuuttaa: sydämet jäävät ulkopuolelle vakuutuksien. Ehkä te olette onnellisempi — toivon sitä. Minä tulin oikeastaan puhumaan jostakin muusta. Mutta se on nyt poikki. En tullut puhuakseni itsestäni. Teille minun piti jotakin sanoa. Olen sitä kauan ajatellut ja nyt sen piti mennä poikki. Mikä se on, joka lähettää tuollaisen tiilikiven? Tai kaataa teidät sileällä kadulla? Meillä oli kummallakin lähteemme. Siitä meidän piti ojentaa terveeksi-tekevää vettä. Ja sitten tulee tiilikivi, hahhahhah Poikki kuin veitsellä. Niin, ehkä minä sitten menenkin koska minulle tässä huomautettiin, ettei pidä olla kauan. Se oli kyllä tärkeää, jonka vuoksi tulin. En voi muistaa, ehkä Lauri, säveltäjä Jokinen, tietäisi...

Heinz Blume tiesi itsekkin mitä hänen oli tekeminen. Hänelle oli selvinnyt mikä hänelle antaisi jonkinlaisen ratkaisun. Hän ei enää ryhtynyt keskusteluun, vaan odotti vanhan herran lähtemistä. Hanell koetti vieläkin muistaa asiaansa. Hän kiersi puhuessaan yhäti samaa eikä tahtonut löytää tarmoa lähteä. Blume koetti saada selkoa siitä, oliko hänellä itsellään ilmennyt samantapaisia oireita. Aivan tuolla tavalla häneltäkin katkesi ajatus kesken. Vihdoin viimein vanha herra päätään pidellen läksi.

Heinz Blume avasi kaapin ja sai nopeasti ylleen päällysvaatteet. Naulassa riippui hänen vankka koivupuusta tehty keppinsä — se oli tärkeä hänen nykyisessä tilaansa, sillä hän tuki itseään, jottei kaatunut. Kunhan ei vain ketään tuttavaa tulisi vastaan.

Ovessa joku heti törmäsikin häntä kohden. Mutta se oli vain kirjeenkantaja. Mananneita kirje! Sitä oli odotettu ja kaivattu. Nyt ei kuitenkaan ollut aikaa aukaista sitä. Heinz Blumella oli tärkeämpää tekemistä: hänen täytyi saada selvyys kaikkein tärkeimmästä. Ja niin hän pani kirjeen taskuun, katsoi epäluuloisesti ympärilleen ja suuntasi askeleensa suoraan eteenpäin. Kepin raudoitettu pää iski lujasti katuun. Kuinka vaikeaa olikaan kulkea suoraan! Hänen täytyi suunnata koko huomionsa siihen, ettei hän kaatuisi oikealle puolelle. Oli se sentään kummallista tämä kulku. Ettei vain tulisi

vastaan tuttavია. Tuossa oli kirjakauppa, siellä he olivat olleet Mariannen kanssa tapaamassa impressariota. Mariannen kirje, niin sen hän lukee heti kun vain on nähnyt, onko hänen laitansa sama kuin Hanellin. Molemmilla oli ollut lähde: olivatko molemmat sen menettäneet? Kauppapuodit huojuivat ohitse: tuossa nahkatavaroita, satula, hihnoja, tuossa sukkia, paitoja, nukke, tuossa omenoita, säkki täynnä kahvia, suu auki. Mariannen kirje oli ainoa oleellinen ja pysyvä tämän kaiken läikkyvän keskellä. Ja kuitenkin ei hän turvautunut siihen. Hän tunsikin pientä omantunnonvaivaa siitä, että vaimonsa avaamaton kirje taskussa kiiruhti ravintolaan soittokoneen luo. Tämä ei ollut tervettä. Ei suinkaan hän koskaan paranisi. Aivan niinkuin Hanell, joka ei muistanut mitä hänen piti hänelle sanoa, niin hän varmaan soittokoneen ääreen päästyään unohtaisi mitä hänen piti soittaa — oliko niin käyvä? Hänen ajatuksensa koetti tuhansien tuttujen sävelluomien joukosta etsiä jotakin — mitä tahansa — josta hän alkaisi. Ei ollut mahdollista etteivät hänen sormensa löytäisi jonkin sävelen alkupäätä. Jos sydän vaikenisi, jos aivot vaikenisivat, niin sormet, sormet, nämä vilkkaat käskyläiset, hänen kalliitten käsiensä sormet, tekisivät tehtävänsä. Mutta jos ravintolasalissa olisi vieraita?

Keppinsä varassa kolisti hän sisään ovesta ja alkoi nousta ylös portaita. Ei kukaan pidättänyt häntä, palvelija odotti hänen luovuttavan päällystakkinsa, mutta hänellä oli liian kiire. Ja niin hän päällysvaatteissaan seiso i ravintolahuoneen ovella ja näki pöydän, jonka ääressä konsertti-iltana oli aterioitu, näki senkin pöydän, jonka kahden puolen merimies ja hänen toverinsa olivat istuneet.

Ja näki soittokoneen.

Huoneessa ei ollut ketään. Hän veti oven kiinni jälkeensä ja etsi taskustaan tupakkaa. Sitä ei ollut, hän oli viime aikoina hyvin vähän polttanut.

Tuhkakuppi pöydällä oli yölepakon muotoinen, vieressä oli tulitikkulaatikko. Toisella pöydällä nähtiin samat esineet. Heinz Blume teki näitä asiaankuulumattomia huomioita siirtääkseen ratkaisun tuonnetemmaksi. Hän alkoi muistutella, missä järjestyksessä illallisilla oli

istuttu ja keitä oli ollut läsnä. Hän muisti molemmat miehet, jotka eivät olleet poistuneet, vaan seisoivat pimenevissä porteissa, kun hän juoksi Mariannen jälkeen. Mariannen kirjehän oli hänen taskussaan, miten onnellisella hetkellä se oli tullutkaan! Jos kaikki muu pettää, niin on hänellä kuitenkin Marianne. Mariannella on sydän, joka kestää, lähde, joka ei kuivu.

Tarjoilijatar häiritsi häntä kysymällä mitä hän saisi tuoda. Blume mainitsi jotakin, jota ei hän aikonutkaan nauttia. Hänen aivonsa saivat hiukan armonaikaa niin kauan kuin hän odotti teelasia. Mutta sitten täytyi koota voimat ja käydä kiinni pääasiaan. Hän avasi soitto-koneen kannen. Hänen edessään olivat kellastuneet koskettimet. Silloin pusertui hiki esiin jokaisesta huokosesta hänen ruumiissaan. Hänellä ei enää ollut ainoatakaan ajatusta. Kaikki hiljeni hänessä. Vain sydän löi.

Niin hän istui tahraisen ravintolakoneen ääressä ja kuunteli sydäntään, tietämättä mitä se tahtoi.

Aivan niinkuin vanha Hanell, ajatteli hän ja lausui sen ääneen. Nytpä se siis tiedettiin, nyt hän siis oli saanut selvyuden: kelvoton työhön, virkaheitto. Niinkuin ihminen raskaan iskun jälkeen ei ensi hetkessä tunne, ainoastaan aavistaa, niin hänkin vain kaukaa vaistosi, että hänen edessään nyt oli korpivaellus. Köyhyys, yksinäisyys, maan matoisen elämä, sen vaellus tomussa kylätiellä, jossa kulkija ajattelemattaan voi sen tallata mäsäksi.

Heinz Blume, kuuluisuus, joka kerran soitti arkeen pyhää... Ei, sanat olivat kuuluneet hiukan toisin: älä koskaan unohda, että olet kutsuttu soittamaan pyhää maan päälle... Marianne, Marianne!

Heinz Blumen koko olemus sykähti ja hänen kätensä etsi vaistomaisesti taskua. Niinkuin aina ennen, sai Marianne nytkin tulla toisessa sijassa. Nyt kun kaikki muu oli pettänyt, nyt tuli Mariannen vuoro. Marianne oli siihen tyytynyt, oli sitä tahtonut, oli pitänyt sitä ainoana oikeana. Taasen hän väikkyi taiteilijan silmissä sellaisena kuin hän viimeisenä iltana oli istunut lampun alla, lasten nukkuessa ympärillä, niinkuin jouluyö väikyy vanhuksen silmissä, joka muistelee lapsuutensa jouluja.

Kirjeen päällekirjoitus oli Mariannen selkeää karua käsialaa, ja kirjekuori niitä, joita köyhä kansa käyttää.

Rakkaani!

Sinä elät: Jumalan kiitos.

Enhän toki ole vaimosi myötäkäymisen päiviä varten, vaan ennen kaikkea vastoinkäymisen. Nyt kun tiedän kaikki, seison taasen lujalla pohjalla. Ei Heinz, ei hetta lannistumisesta. Mitä merkitsee ihmiselle meissä, onko Heinz Blume eurooppalainen kuuluisuus? Olet vuosikausia saanut taivuttaa päätäsi kiittämään suosiosta, jonka yleisö on suvainnut sinulle suoda luomistyöstäsi. Tuskin pysyy kynä kädessäni, niin onnellinen olen siitä että me, minä ja lapset, nyt saamme pitää sinua luonamme viikkoja, ehkä kuukausia. Sinä taivutat päätäsi vain leikitellessäsi lasten kanssa ja keväällä, kun yhdessä kuokimme sarkaamme. Nyt emme tarvitse vierasta apua, vaan itse teemme kaikki. Kerran sinä parantet ja lennät jälleen luotamme, sen tiedän — uskon sinut terveeksi, sen saat nähdä! Mutta nyt en ajattele mitään muuta kuin sitä onnen aikaa, joka on edessäni. Emme lannistu, ei Heinz. Tämä on oikein Bachia käytännössä, tervettä, ankaraa elämää. Kirjoitan pian seikkaperäisemmin, nämä rivit vain tahtovat sanoa sinulle, että olen täynnä uskoa ja työiloa.

Corinna on täällä lepäämässä ja kuten aina, on hän ollut suurenmoinen. Dielsien selkeällä päällä ja uskollisella sydämellä on hän minua tukenut. Me vuokraamme pois mitä emme välttämättä tarvitse ja me myymme mitä meillä on yllleistä. Ja ennen kaikkea: minä teen työtä. Olen nuori ja olen voimakas. Seison kerrankin sen elämän edessä, jota suurin osa ihmisiä elää ja jota kaikkien pitäisi elää, koska se on ainoa arvokas. Rakkaani, soisin sinun tuntevan miten toivorikas olen ja miten iloinen. Vähän on elämässäni ollut hetkiä, jolloin olen tuntenut kaiken tavarän, senkin joka on täynnä muistoja yhteisestä kodistamme, olevan tomua ja tuhkaa. Sellaisen hetken elin kun ajattelin, että henkesi oli pelastunut.

Nyt, sinä rakas, odotamme sinua vain kotiin. Niin pian kuin voit: tule! Blumen perhekalleudet — niin sanotut — saavat mennä, jotta pääset irti sieltä. Sanon vielä kerran: tomua ja tuhkaa. Lapset lähettävät tuhan-

sia suudelmia, pikkupoju nukkuu, molemmat vanhemmat seisovat ikkunan ääressä ja katselevat lintusia, jotka visertävät murattiköynnöksessä. Täällä on yhä vielä lämmin kaunis syksy. Ajattele, että kerran taas saamme viettää joulun yhdessä. Sano terveiseni kaikille jotka ovat olleet sinulle hyvät. Ja niin pian kuin voit: tule! Olen tahtoa ja terästä, olen iloa ja kiitollisuutta. Myötä- ja vastoinikäymisessä sinun

Vaimosi.

Heinz Blume tiesi: lähden heti, heti.

Jokainen askel tästä puoleen oli oleva askel kotia kohden, ja samalla se oli autuasta vaellusta Mariannen vierellä, läpi elämän. Se oli »Bachia käytännössä».

Heinz Blume ei tietänyt oliko hänelle vielä joskus suotu soittaa juhlaa ihmisjoukkojen erämaahan. Ehkäpä hänen kuulusuutensa aika oli ohi. Poikki, kuin veitsellä . . . Mutta jokin työ hänelle varmaan vielä suodaan. Ja tässä työssä voi aina julistaa juhlaa. Ihminen ei ole sitä mitä hän tekee, vain sitä, mitä hän on.

Tahtoa ja terästä, iloa ja kiitollisuutta, myötä- ja vastoinikäymisessä — Heinz Blume saneli tätä kuin runoa ja siinä astellessa soi hänen sauvansa katua vasten ikäänkuin kivet olisivat laulaneet.

VIIMEINEN KEINO

Muutamia päiviä ennen jouluaattoja tapahtui Virtala-aviopuolisoiden välillä vihdoinkin se keskustelu, jonka he pitkin syksyä olivat vaistomaisesti tunteneet tulevan ja jota he olivat koettaneet siirtää. Vaimo astui nopeasti miehensä työhuoneeseen, hartioillaan liina ja kädet vielä jauhoissa leipomisen jäljeltä. Hän ei huomannut, mitä hän muuten tuskallisen huolellisesti otti lukuun: nimitäin, että hänen miehensä oli työssä. Hänen huuliltaan pääsi puoli-itkussa:

— Minä en ymmärrä . . . minä en tiedä . . . Antti, mitä me teemme?

Mies nosti päätään ja loi silmälasien yli katseen pöydän taakse, jossa hänen vaimonsa korkea, vaalea olemus häämötti.

— No . . . ? Tietysti taas Aune? Onko hän yhä jatkuvasti paha? Sinä kysyt, mitä hän toivoisi joululahjaksi — olihan se niin? Ja tyttö vastasi: kultaisen peilin — olihan se niin? No katso nyt, tätä olen kauan pelännyt.

Mies kävi tarkkaavaksi vasta kun hänen vaimonsa vastaus viipyi.

— Ei, sanoi vaimo, hieroen viluisia käsiään, — paljon pahempaa. Hän ei enää sano mitään . . . Hän vaikenee. Hän tekeytyy mykäksi. Ei vastaa mihinkään. Jos minä kysyn, niin hän vain tuijottaa eteensä. Hän ei räpäytä silmää. On kuin hän olisi lyönyt vetoa jonkun kanssa, että hän viisi minuuttia, kymmenen minuuttia...

Mies hymähti ja heilautti kättään.

— No mutta, anna hänen tuijottaa ja voittaa vetonsa, älähän nyt noin kiihdy . . .

— Hän on ulkona, hän istuu sillalla ja tuijottaa veteen ...

— Kyllä hän tulee, jahka hänen on tarpeeksi kylmä.

— Ei kuule, on lähes kymmenen astetta. Neljännes-tunnin olen häntä houkutellut. Olen puhunut kauniisti olen uhannut. En enää ymmärrä. Jos sinä menisit..

— Se vielä puuttuisi. Kun on siinä iässä, niin jo sitä löytää kotiin, kun kylmä tulee.

— Hänen on niin kylmä, että hän on sinisenä, mutta hän ei liikahda.

— Tjaa, mitä minä sille voin.

— Mene ja tuo hänet sisään.

— Mutta eikö sinussa todella ole sen enemmän kasvattajanvikaa. Kun lapsi on kahdentoista vanha, täytyy sen omassa nahassaan saada kokea oikuttelemisen seuraukset. Anniseni, Anniseni...

— En nyt tahtoisi, että hän juuri jouluksi sairastuisi.

— Olen, suoraan sanoen, pelännyt tätä koko ajan. Ottolapset ovat vaarallinen asia.

— Mutta itsehän sinä hänet meille toit. Näen sinut vieläkin silmieni edessä, kuinka astuit sisään ... Et riisuutunut eteisessä, vaan tulit makuuhuoneeseen asti. Siellä avasit turkkisi — se oli isä-vainajan sudennahkaturkki, se, jota hän aina käytti tarkastusmatkoillaan — ja laskit eteeni vuoteelle käärön. Pelästyin, en käsittänyt mikä se oli. »Tästä saat joululahjan», sinä sanoit ja hymyilit... Minä ymmärsin jo, mitä olit minulle tuonut ja samassa kuulin lapsen itkua, tuota itkua, jota niin olin toivonut kerran saavani kuulla oman lapseni suusta...

— Mutta älähän nyt noin tavattomasti kiihdy. Minä, minä hänet toin — kuinka monta kertaa olenkaan sitä katunut! Sääli minun oli tullut, sääli lapsuudenystävää, joka rukoili ja rukoili: »Pelasta lapsi, vie se nyt juuri, kun äiti niin suunnattomasti on rikkonut sitä vastaan. Minä en voi sitä suojella, minut hän aina löytää eikä lakkaa kiusaamasta lasta minulta. Sinun luoksesi ei hän tule. Teillähän ei ole lasta ...» Näin hän puheli, Väinö poika, jonka vieressä olin istunut koko kouluajan. Minä muistin, ettei meillä ole lasta ja ettei meille tule. Muis-tin miten onneton sinä olit ollut, kun tuo tuomio julis-

tettiin. Minä ajattelin sinua, sinä olit joskus puhunut, että jos ottaisimme jonkun orvon...

Niin olin, niin olin. Mutta tämä ei ollut orpo...

Ei, sen pahempi.

—jos se olisikin ollut orpo, niin ei se koskaan olisi esiintynyt näin katkerana ja vaativana.

— Mutta uskoohan se, että vanhemmat ovat kuolleet.

— Kuka sen tietää. Minä pelkään, että hän aavistaa.

— Kuinka hän voisi aavistaa. Eihän täällä kukaan sitä tiedä. Jos asuisimmekin siellä... siellä, Vuolteella. Mutta nyt on välimatka liian suuri.

— En tiedä, mitä uskoisin. Täytyy olla jotakin, jota me emme tiedä ja joka on vaikuttanut tämän muutoksen. Tätä kauheaa tilaahan nyt jo on kestänyt syyskesästä. Mitä tapahtui lapselle silloin, kun me olimme poissa?

— Silloinko elokuussa? Ei mitään — mitä hänelle olisi voinut tapahtua? Isoäitihän oli täällä.

— Sitä juuri minä pelkään: jos hän olisi jollakin lailla...

— Mutta tyttöseni, isoäitihän pitää lapsesta. Hän on minulle itselleni sanonut, että hän pitää Aunesta ikäänkuin hän todella olisi hänen poikansa lapsi.

— Olisiko lapsi voinut saada käsiinsä jonkin kirjeen?

— Eihän ole mitään kirjeitä. Niin, ne pari kirjettä, jotka olen säästänyt kaiken varalta. Toinen kuvaa luonnottoman äidin kauheaa tekoa, toinen... Ne ovat täällä, lukkojen takana. Muut olen kaikki polttanut. Eikähän Väinö enää ole viime aikoina kirjoittanut. Minusta on joskus tuntunut, että hän mahtaa olla sairaana.

— Sitten minä en tiedä... En käsitä mitä teen. Jotakin on tapahtunut, jota emme tiedä. Hän oli aivan muutunut, kun me palasimme kotiin. Hän katsoi minuun kuin petturiin. Ja minä tunsin olevani petturi — niin, niin, en tiedä mistä syystä. Sillä en ole tahtonut pettää, en ole tahtonut pahaa. Rakastan lasta kaikella sillä rakaudella, jonka olisin antanut omille lapsilleni, jos minulle niitä olisi suotu...

— No, katso nyt! Ja kuitenkin syytät minua siitä, että Aune on talossa.

- Syytänkö minä? Mutta Antti...
- No, no, miksi sitä kutsuisin.
- Sinähän syytät minua siitä, että ikävöin lasta ja että sinä minun tähteni toit tämän...
- Säälivää sydäntäni minä syytän. Se on sellaista halpa-arvoista hyvyyttä.
- Hän sairastuu, jollemme saa häntä pois sillalta.
- Väinö osasi lahjoa minut. Hän kuvasi, miten tuo nainen oli hänet lumonnut ja miten hän sitä vihasi ja rakasti ja miten hän pelkäsi, että se etsisi lapsensa vaikka maan alta. Minä olin lapsellinen siihen aikaan. Minä kuvittelin, että kasvatuksella voisi lannistaa luonnon. Tässä minä nyt istun ja luonto nauraa minua vasten silmiä. Huonon isän lapsen voi vielä sittenkin pelastaa, mutta ei huonon äidin...
- Etkö sitten tahdokaan minua auttaa?
- No, vieläkö hän yhä on sillalla? Ehkä hän jo on kotona...
- Näethän itse tuolla sinisen nutun ja valkoisen lakin.
- Mitä minä enää näkisin. Onhan jo ihan pimeä. Kyllä sinä suuresti liioittelet tämän asian. Onhan tällaisia kohtauksia ennenkin ollut. Ainakin joitakin pienempiä. Minä alan niihin jo väsyä, tedätkö...
- Sinä sanot sen ikäänkuin syyttäisit minua. Luuletko, että ne minulle ovat hauskat.
- Suo nyt anteeksi, mutta sinä olet hemmotellut tyttöä. Hän olisi vaatinut paljon lujempaa kuria. Sellaisen äidin lapsi!
- Jumalan tähden, älä toki puhu niin ääneen. Aune on niin arka, niin kummallinen — minä en voi olla hänelle kova.
- No niin, kärsi siis seuraukset ja koeta tulla hänen kanssaan toimeen.
- Mutta etkö nyt voisi auttaa minua?
- Neuvon sinua: älä hemmottele häntä. Ajattele vähän, mitä teet, kun esimerkiksi pidätät häntä poissa koulusta ja toverit näkevät hänen terveenä juoksentelevan ulkona.
- Hänen hermonsensa ovat aivan pilalla.
- Tällä kasvatuksella eivät ne ikinä parane. Tie-

älä nyt pahastu, mutta minä pelkään, että me olemme pakotetut...

— Mitä?

Niin, minusta vain tuntuu, ettemme saa hänestä 'hmistä, että hän menee meidän käsissämme piloille, että täytyy ryhtyä johonkin.

No niin, puhu, puhu, miksi keskeytät.

Mutta älä nyt noin hermostu. Hänen parastaanhan minä ajattelen.

Rouva Virtala vapisi. Turhaan koetti hän mieheltään peittää, miten asia oli hänelle kohtalokas.

- Sanoisit nyt kaikki yksin tein. Minä näen, että sinä haudot jotain kauheaa.

— No mutta Anniseni, en uskalla puhua mitään.

— Puhu toki, olenhan aivan tyyni. Mitä tarkoitat, että tekisimme.

- Niin, minä vain pelkään, että meidän on ryhdyttävä viimeiseen keinoon.

— Mitä? Mitä sinä sanoit? Viimeiseen keinoon? Mikä se on? Et ole minulle siitä koskaan puhunut. Tarkoitatko, että ... löisit lasta ... ?

— En.

— Et? No mitä sitten? Etkö nyt voisi sitä minulle sanoa.

— Oletpa sinä aivan sairas.

— Johan vähemmästäkin. Ajattele toki, mitä minulle olet sanonut: viimeiseen keinoon. Mitä tarkoitat tällä viimeisellä keinolla?

— Mutta Anniseni, pitääkö meidän elämämme mennä rikki tämän vieraan lapsen takia?

— Voitko sanoa, että hän on vieras, kun yksitoista vuotta olemme pitäneet häntä omanamme?

— Tjah, ei hän kuitenkaan ole meidän lihaamme ja vertamme...

— Ei, mutta meidän henkeämme. ..

— Ohoh, kumpiko meistä hänelle on antanut taipumukset tuohon inhottavaan oikuttelemiseen? Ei, kyllä ne ovat peräisin mamma-diivasta.

— Mitä sinä tarkoitat viimeisellä keinolla? En saa mitään rauhaa ennenkuin tiedän, mitä tarkoitat sillä.

— Noo ... en mitään.

- Älä luule, että minua petät.
  - Sanoin sen vain, kun olit niin kiihtynyt.
  - Ei, sinä tarkoitat sillä jotakin. Tunnusta vain Mikset ennen ole minulle sanonut, että sinulla on jo jokin »viimeinen keino».
  - En koskaan ole nähnyt sinua näin kiihtyneenä.
  - Joulu lähenee. Ja meillä on tällaista.
  - Lähde nyt itse komentamaan tyttö sisään. Katso jos hän olisi poika, niin minä kyllä hoitaisin hänet, mutta tytöstä täytyy sinun pitää huoli.
  - Minä menen, mutta sano tuo viimeinen keino. Voithan nyt sanoa. Ei suinkaan se nyt sellainen ole etten voi sitä kuulla. Et suinkaan sinä aio heittää lasta alas virtaan, tai pistää lumihankeen, tai...
  - En. Mutta voin lähettää hänet takaisin hänen isälleen. Sen sanoin Väinölle jo silloin, että jollemme saa hänestä ihmistä, niin lähetämme hänet takaisin.
- Mies näki, miten hänen vaimonsa vasempi käsi suonenvedontapaisesti vetäytyi nyrkkiin ja kohosi sydämen kohdalle. Hetkisen vaikenivat molemmat. Miehen teki mieli lausua jotakin sovittavaa, mutta hän ajatteli, että Annia joskus täytyi karaista pienellä kovuudella, muuten pääsi hänen luontainen lempeytensä niin voitolle, että lapsi sai tehdä kokonaan mitä tahtoi. Hän vaikenisi ja koetti palauttaa katseensa vihkoläjään edessään. Hän näki kuitenkin jokaisen vaimonsa liikkeen. Annin silmät sulkeutuivat hetkeksi ja hän veti syvältä henkeään. Kalpeniko hän, vai valoko lampunvarjostimen alta loi hänen ylitseen noin oudon varjon? Sitten hän yhtäkkiä vetäisi huivin hartioidensa ympärille ja nousi. Sanaa lausumatta ja varpaisillaan hän jätti huoneen.
- Tällaista oli viime aikoina tapahtunut monta kertaa. Tuo vieras lapsi, jossa äidin luonne yhtäkkiä oli puhjennut esiin, oli tarvellyt heidän hermonsä ja uhkasi viedä koko heidän kotoisen onnensa. Niinkuin he olivat kiintyneet lapseen ja niin hyvin kuin kaikki oli näyttänyt onnistuvan, ja nyt... sittenkin... Kymmenen vuoden työ osoittautui turhaksi. Olipa ollut hyvä, että Väinölle tuli sanotuksi silloin, että jollei tytöstä tule kalua, niin hän saa palata isän luo.

Tähän tapaan ajatteli mies, koneellisesti pakottaen katseensa vihkopinkkaan.

Vaimo ajatteli, vinhaan astuessaan pitkin lumista tannerta:

Minä en anna hanta luotani, mina en anna, en, en

Ja hänen askeleensa kiihtyivät juoksuksi ja tuska vihloi hänen ruumiissaan, kun hän ajatteli, että lapsi on istunut tuossa neljännestunnin, 'ehkä enemmänkin, ehkä puoli tuntia, ja tuijottanut virtaan juuri tuolla tavalla. Kauheaa! Jokin muistoko häntä kahlehti tuohon? Sitä ei äiti ollut äsken tullut ajatelleeksi. Saattaako muisto herätä yhdentoista vuoden takaa ja ottaa valtoihinsa? Saattaako tuollainen kauhea asia ehkä vielä johdattaa tekoonkin...? Kaikki palaa takaisin, kaikki toistuu, niin oli joskus joku sanonut. Maisterin rouvalle tuli se tunne, että lapsi äkkiä nousee ja heittäytyy yli kaidepuun veteen. Ehtiikö hän vielä perille? Miten hän äsken saattoikaan jättää hänet tuohon, olisi-han hänen pitänyt tietää, että kaikki toistuu. Eiköhän hän olisi jaksanut kantaa Aunea, jos oikein olisi koettanut. Aune oli laiha, vaikka hän ikäisekseen olikin pitkä. Oi, liikahtiko hän? Ehtiikö äiti perille? Eihän lapsi vain...?

Hän ei uskaltanut huutaa, ettei pelottaisi tyttöä, joka istui polvillaan ja tuijotti jokeen. Muuttumatta, samassa asennossa hän istui. Nyt äiti näki, että hänen hampaansa kalisivat. Kädet kuitenkin yhä pitelivät kiinni kaidepuusta, ikäänkuin ne olisivat jäätyneet siihen kiinni.

— Aune, alkoi äiti hiljaa ja lujasti, — nyt ei enää saa olla paha. Jouluun on vain viikko, jouluksi täytyy kaikkien tulla hyviksi. Nyt nopeasti kotiin.

Hän tarttui koko voimallaan lasta olkapäihin ja nosti hänet alas. Hänen jalkansa tuntuivat puutuneen koukuun, niin etteivät tahtoneet oieta. Äiti ei tietänyt, mikä tässä lapsessa tällä hetkellä oli todellista, mikä teeskentelyä. Hän ei tietänyt, minkä verran olisi ollut toruttava, minkä verran osoitettava hellyyttä. Koko hänen olentonsa kärsi siitä, että pahat voimat olivat ottaneet haltuunsa rakastetun olennon ja ettei hän voinut häntä auttaa.

Vihdoin pysyi tyttönen jaloillaan ja äiti kuljetti häntä valoa kohden, joka loisti metsästä. Se oli kodin valo mutta se tuntui nyt olevan niin kaukana. Tahdottomana lapsi seurasi, äiti kannatti häntä niin paljon kuin hän jaksoi. Tämä ei enää ollut teeskentelyä. Lapsi oli sairas

Vihdoin he pääsivät sisään ja tulivat Aunen omaan valkoiseen huoneeseen ja äiti polvistui lapsen eteen ja riisui ja hieroi häntä. Ja siinä häntä hoidellessaan hän puheli hänelle täynnä rakkautta ja hillittyä hätää.

— Kuinka Aune saattaa . . . Tiedäthän sinä, miten se on äidille vaikeaa. Ajattele, jos sinä nyt sairastut juuri jouluksi. Ja juuri jouluna, kun mennään isoäitiä tervehtimään ja ollaan kaupungissa monta päivää. Ja kaupungin kauniiseen kirkkoon mennään ja museoon, jossa Aunella viimein oli niin hauskaa. Muistatko kaikkia kauniita tätejä — mitä he sanoisivatkaan, jos Aune olisi poissa. Lasikaapeissa he seisovat ja hymyilevät aina, mutta silloin he varmaan itkisivät. Kuule. . . no, pikku kulta. . . sinä saat lääkettä, mene nopeasti sänkyyn. Ai, toinen kenkä vielä... Niin, sellaista se on, kun istuu sillalla pakkasessa. Eihän äiti mitään pahaa tarkoittanut. Mikset sinä saisi toivoa jouluksi kultaista peiliä. Mutta äiti ajatteli vain, että kun on niin paljon lapsia, joilla ei ole leipää... No niin! Nyt äiti peittää oikein hyvin. Muistatko museossa sitä tätiä, joka oli morsian ja jolla oli päässä se äärettömän iso kruunu? Senkin tädin me saamme nähdä, jos paranemme... No, katso nyt, nythän sinun jo onkin lämmin. Nyt me emme tee isää surulliseksi — eikö totta, kun isä tulee, niin me hymyilemme isälle, lupaahan oma kulta sen. Katso, isä on niin hyvä, isä tekee niin paljon työtä, ilman sitä työtä emme ensinkään voisi elää. Isä, joka niin on iloinnut joulusta! Isä lähtee Aunen kanssa laskettelemaan alas raatihuoneen mäestä, kun ollaan mummon luona. On paljon lapsia... aijajai, nyt tulee pieni koira, se juoksee ja haukkuu, se tahtoo päästä mukaan! Isä ohjaa jalallaan ja antaa vauhtia. Aune nauraa, kaikki lapset nauravat, harakkakin nauraa lumisella oksalla — hei, nyt mennään kuperkeikkaa.

Äiti nauroi, kiihtyneenä omasta kertomuksestaan ja upotti päänsä lapsen vuoteeseen.

Mitä? kuiskasi hän. — Äidin kultu, noin, noin, noin! Nyt nauretaan ja nyt myöskin puhutaan eikä enää murjoteta niinkuin äsken. Ei enää koskaan!

Hän oli saavuttanut tarkoituksensa: lapsi nauroi. Tai oikeastaan se purskahti itkuun. Mutta joka tapauksessa se oli äännähtänyt. Nyt se jo puhuikin, vaikkei tosin siihen tapaan kuin äiti olisi toivonut. Se sai yhtäkkiä takaisin voimansa, ravisti päättään tyynyä vasten ja sanoi käheästi, vanhan ihmisen äänellä:

Minä en tahdo elää.

Siinä sitä taas oltiin.

Äiti veti henkeään ja kokosi voimia uutta taistelua varten. Hänen täytyi painia tämän uppiniskaisuuden kanssa ja hänen täytyi voittaa.

— Minä tahdon paleltua, jatkoi vanhan ihmisen ääni pienestä valkoisesta vuoteesta, — minä en tahdo elää, minä tahdon kuolla!

— Vai niin, vai niin! sanoi äiti, painaen alas kyyneleensä, kurkku kuivana.

Hän ei taaskaan voinut päättää, olisiko parempi ruveta laskemaan leikkiä, vaiko puhumaan hänen tunteilleen. Voittaakseen aikaa meni hän hakemaan lääkettä ja saneli itselleen siinä lakkaamatta:

Minä en anna häntä pois! Minä en salli mitään viimeisiä keinoja. Hän on minun, olen yhdentoista vuoden rakkaudella lunastanut oikeuden häneen. En anna häntä pois. Ja hänkin rakastaa minua. Hänen täytyy minua rakastaa.

Tämä viimeinen asia se oli ehkä kaikista arin, rakastiko lapsi todella äitiä?

Kaikki edelliset vuodet olivat olleet täynnä iloista keskinäistä luottamusta. Ja viime kuukaudet olivat olleet epäluuloista murjottamista ja vakoilua. Kaikki edellisten vuosien onnen pääoma tuntui olevan menetetty, yhteinen ilo kuin juurineen revitty maasta. Saattoiko rakkauden sillä lailla nyhtää ihmisrinnasta? Eikö lapsi enää rakastanut äitiä?

Yksi vuoden pisimpiä öitä levitti pimeänsä yli Anni Virtalan taistelujen. Mitä hän oli tehnyt, jonka takia hänelle oli pantu tämä rangaistus? Oliko ollut rikos ottaa lapsi äidiltä, vaikka hän olikin huono? Ehkei hän

ollutkaan niin huono, ehkä häntä oli parjattu. Vai oliko ollut rikos rakastaa sillä lailla kuin hän, Anni, oli rakastanut? Olisiko pitänyt olla kova ja luja? Olisiko lapselle pitänyt ilmaista kuka hän oli? Oliko ollut valhetta uskotella hänelle, että hän oli heidän Virtala-puolisojen tytär? Ja oliko kasvatusta ehkä vain omantuntonsa rauhoittamiseksi verhonnut valheensa siihen kauniiseen kuvitteluun, että hän tahtoi säästää lasta huonon äidin muistolta? Ehkä hän, Anni Virtala, olikin tehnyt sen vain peläten, että lapsi pakenisi häntä, hänen rakkauttaan ja hyvää kotiaan, ja menisi sen äidin luo, joka oli antanut hänelle elämän. Joulukuukin hänet kerran toi — joulukuukin hänet nyt vie?

Kunnia, kunnia... rauha... hyvä tahto! soi läpi pitkän unettoman pimeän. Tämä soitto kuului rannalta sen korviin, joka taisteli myrskyssä ulapalla. On suloinen sana, joka merkitsee lepoa, mutta se on olemassa muita varten. Häinkin, Anni Virtala, tunsin joskus rauhan. Mutta siitä on kauan. Se on enkelien toivutus ihmisille, se on taivaan joululahja maan lapsille, mutta tämän joululahjan on niinkuin niiden suurten käsitöiden, joita salaa ommellaan pitkinä iltoina ja jotka eivät valmistu. Rauhaa ei tule maahan. Taistelu kuuluu maahan ja kärsimys.

Kaikki oli ollut helppoa silloin, kun oli saanut puhua Antille. Mutta tästä asiasta ei saanut puhua. Tuossa kuuluivat hänen tasaiset hengenvetonsa, mutta ei saanut herättää häntä ja sanoa niinkuin aina ennen: minun on paha olla, auta minua! Juuri Anttia täytyi tässä asiassa pelätä, juuri Antin hallussa oli viimeinen keino. Tämä viimeinen keino oli noussut maasta kuin aave. Tämä viimeinen keino oli aukaissut kuilun hänen ja hänen vaimonsa välille.

Anni Virtala makasi tuskan kourissa. Tie oli noussut Pystyyn eikä hän nähnyt, mihin päin kääntyä. Yhä uudelleen ja uudelleen hän päätti: lapsen täytyy tulla järkiinsä, aamulla puhun hänelle! Mutta hän oli jo liian monta kertaa yrittänyt puhua Aunelle, hän ei enää uskaltanut luottaa puhumiseen. Ja niin hän taasen joutui kuin kuumaan lampareeseen, missä ei jalka löydä pohjaa ja missä höyryt tukahuttavat hengityksen. Miten saattoi

Anttikin olla hänelle näin kova? He olivat viisitoista vuotta olleet onnelliset ja nyt tuli tällainen kuilu. Rakastiko Antti häntä? Oliko hän koskaan häntä rakastanut? saattoiko ihminen, joka rakastaa, tahtoa rakastetulleen kärsimyksiä? Tuntui uskomattomalta, että joulula läheni, että valmistaa sitä iloista iltaa, jossa loistaa joulu-kuusi ja annetaan lahjoja, että huomenna piti leipoa niitä leivoksia, joita leivottiin vain kerran vuodessa, että piti ottaa esiin joulukuusenkoristukset, sekin silkkinauha, missä oli sanat: »Kunnia olkoon...» Kunnia... rauha, hyvä tahto — enkelintoivotuksia, joita ei maa kykene ottamaan vastaan.

Aamu jo sarasti, kun valvovalle äidille, hänellekin, tuli mieleen viimeinen keino. Hän päätti koettaa vielä yhtä. Jollei se auta, niin ei auta mikään. Silloin menköön rikki koko koti. Mutta sitä yhtä hän vielä tahtoo koettaa. Kun olisi saanut tietää, mitä oli tapahtunut elokuussa, heidän ollessaan matkalla. Oliko täällä käynyt joku, vai oliko tullut kirje, vai mitä...

Hän malttoi tuskin odottaa nousun aikaa. Hän malttoi tuskin odottaa hetkeä, jolloin näkisi Aunen. Hänessä eli sittenkin salainen toivo, ettei viimeistä keinoa tarvitsisi käyttää, vaan että lapsi ehkä sittenkin taipuisi ilman. Ei...!

Hän tuli huoneeseensa ja huomasi, että tyttö kiireesti vetäytyi peitteeseen. Hän toivotti hyvää huomenta — tyttö ei vastannut. Hän tuli vuoteen luo ja laski kätensä hänen olkapäälleen: tyttö oli nukkuvinaan. Antti astui hiljaa huoneeseen. Anni sanoi hänelle, että lapsi nukkuu. Hän valehteli. Hän oli selvästi nähnyt, että lapsi oli valveilla. Mutta hän pelkäsi Antin kylmiä sanoja. Kuitenkin auttoi hänen valheensa huonosti, sillä kouluun lähtiessä Antti lausui, ikäänkuin hän olisi arvannut kaikki tyynni:

— Näetkö nyt, Anniseni, ei mitään tästä tule. Etkö jo ymmärrä itsekin, että tästä täytyy tulla loppu? Minä en enää jaksa kuunnella sinun livertelyäsi ruokapöydässä: »Tahtooko pikku kulta... Ota, pikku kultu... Kas noin, pikku kultu...» Sellainen on syntiä. Se sopii juuri nyt niin hyvin. Varmaan isäkin jouluna kaipaa lastaan tavallista enemmän. Minä kirjoitan tänään,

ehdin saada vastauksen, ehdin käydä viemässä tytön ja ehdin vielä kotiin jouluillaksi. Eikö näin ole paras Anniseni?

Mies esitti kysymyksensä arkaillen ja hämmästyti vaimonsa ääntä, kun tämä kylmästi vastasi:

— On. Varmaan on. Tee niinkuin olet aikonut Annamme tytön lähteä.

Mies yritti taasen lausua jotakin sovittavaa, mutta vaimo oli jättänyt huoneen. Hän oli hyvin kalpea. Mitä hän aikoi? Mitä hän ajatteli?

Anni Virtala sytytti miehensä työpöydän ääressä kynttilän ja läksi takaisin eteiseen. Siellä hän avasi oven kylmiin, kapeihin portaisiin ja alkoi astua. Hänen polviinsa koski ja häntä paleli. Lukot vinkuivat ja ovet narisivat. Täällä ylhäällä ei oltu käyty sitten kesän, tätä huonetta käytettiin vain lämpimän vuodenajan vallitessa. Tuossa seisoi hänen äitivainajansa pieni kirjoituspöytä — se oli joutunut tänne, koskei se sopinut yhteen uusien huonekalujen kanssa alhaalla. Ja hyvä oli muutenkin ollut, että se oli täällä. Tämän pöydän laatikossa säilytti Anni vanhaa virsikirjaa, jonka sisällä oli jotakin, jota ei kukaan saanut lukea. Kerran olivat kaikki saaneet sen lukea, mutta se oli jo unohtunut ja sitten se oli ollut salaisuus, jota ei saanut ilmaista. Ei vuosikausiin Anni ollut avannut laatikkoa, se oli hyvin säilyttänyt salaisuutensa. Nyt sen täytyi se ilmaista. Se oli viimeinen keino.

Anni Virtala astui alas, toisessa kädessä kynttilä, toisessa vanha virsikirja. Kun hän lähestyi lapsen huonetta, iski häneen vielä kerran ajatus: ehkä Aune iloisesti juoksee vastaan niinkuin entisaikoina... Mutta lapsen pienet jalat veivät aivan toisaalle. Äiti näki hänen aamuhämärässä ponnistavan pihamaalla siltaa kohti. Hänen oli siis täytynyt olla hyvin nopea käänteissään, koska hän nyt oli matkalla sillalle.

Äidin parahdus portailta oli niin hätäntynyt, että lapsi pysähtyi. Vieläpä hän päästi äidin tulemaan luokseen ja seurasi häntä sisään. Aamussa, joka työläästi valkeni, he nyt istuivat ja puhuivat, puhuivat työläästi. Keskustelusta ei tahtonut tulla mitään. Siitä tuntui tulevan jonkinlainen kuulustelu, jossa syyttäjää pidettiin

piinapenkissä. Syytetty kohteli kiusaajaansa epäluuloisella ynseydellä ja syyttäjä teki työtään vastenmielisesti, ikäänkuin jonkin armottoman mahdin pakottamana.

Aune, nyt sinä istut hiljaa ja vastaat kaikkeen.

- Minun käteni... !

- Koskiko? Mitä sinä sitten juokset ulos, vaikka tiedät että se on kielletty. Kuule, miksi sinä olet noin epäystävällinen isälle ja äidille? Mitä se merkitsee? Etkö ymmärrä, että meidän täytyy rangaista sinua, jollet tottele hyvällä. Sinä naurat — se ei ole kauniisti tehty. Äiti ei ensinkään tunne sinua. Sinä olet ollut hyvä ja suloinen lapsi ja me olemme rakastaneet sinua — mikä sinulle on tullut? Koeta puhua... Ei, sinä et pääse minnekään. Sinä vastaat nyt!

He saattoivat hiljaisuudessa kuulla toistensa sydänten lyövän. Ne olivat kuumia, tuskallisia sydämenlyöntejä. Mutta lievennystä ei kuulunut eikä apua.

— Aune, alkoi taas äiti, — sinä olet lapsi ja me olemme koettaneet säästää sinua kaikesta kovasta ja surullisesta. Me olemme tahtoneet antaa sinulle huolettoman lapsuuden. Mutta sinäpä et käyttäydy niinkuin lapsi, vaan niinkuin... niinkuin vanha ihminen, joka on hyvin tyhmä. Löytyy sellaisia tyhmiä vanhoja ihmisiä... Aune, mitä sinulle tapahtui silleikää kuin olimme isän kanssa matkalla — sinun täytyy se sanoa! No, katso, tiesinhän minä, että sinulle oli jotakin tapahtunut! Mutta mikset heti tullut sitä kertomaan. Ajattele, kuinka monta kuukautta nyt olet kärsinyt ja pitänyt koko kotia tuskan vallassa. En ole tahtonut sinulta kysyä, olen odottanut, että itse kerrot. Joku vieras kävi täällä ja puhui sinulle jotakin — niin, niin, minä näen sen sinun kasvoistasi. Olisithan nyt voinut olla niin hyvä ja kertoa! Kuka se oli? No niin, minä tiedän mitä hän on sanonut ja mikä sinut on tehnyt niin levottomaksi. Me aioimme isän kanssa sanoa sen sinulle vasta kun olisit suuri. Mutta koska sinä sen nyt tiedät, niin voithan kuulla kaikki.

Hän haparoi käteensä virsikirjan ja etsi lehtien välistä. Siellä oli kuivia kukkasia, jokin kiiltokuva, sekä mustalaitainen, ristillä varustettu sanomalehtiote. Hän ei nähtävästi etsinyt niitä ja kuumeni, kun ei heti löytänyt

mitä haki. Vihdoin hänen kädessään sitten oli pieni, kellastunut paperi, jossa oli painettua kirjoitusta.

— Lue tämä. Kun sen olet lukenut, et enää ole lapsi. Me olemme tahtoneet sinua säästää, mutta sinä tahdot nähtävästi toista. Eikö niin?

Nyt sai lapsi suunsa auki ja vastasi vanhan ihmisen tietoisuudella:

— Tahdon!

Äiti näki hennon tyttösen lyhyessä lapsenhameessaan ottavan kellastuneen paperinpalasen ja astuvan ikkunan luo, jonne lumen valkeus hohti. Sillä oli pitkät, kapeat ranteet ja se luki tavaten. Anni Virtala osasi uutisen ulkoa: Luonnoton äiti. T.k. 12 p:nä aamuhämärissä paiskasi muuan äiti vuoden vanhan lapsensa Vuolteen virtaan tarkoituksessa surmata hänet. Lapsi takertui kuitenkin kiinni pensasiin rannalla, josta hyvät ihmiset sen pelastivat. Luonnoton äiti, joka on sivistynyt nainen, istuu luonnollisesti lukkojen takana odottamassa tuomiotaan.

Anni Virtala taisteli kyyneliä vastaan, mutta lasta ei tieto ollut järkyttänyt. Hän ymmärsi heti, ketä uutinen tarkoitti, eikä kysynyt mitään selitystä. Vihdoin levisi hymy hänen kasvoilleen ja hän lausui kiihkeästi:

— Miksi he pelastivat minut, miksi he pelastivat minut! Olisivat antaneet hukkuu. Ah, olisivat! Kyllä minun oma äitini tiesi, mikä minulle oli hyvä! Minun oma äitini ..

Viime sanoja hän toisti hiljaa itsekseen ja kapusi sohvankulmaan, ikäänkuin häntä olisi palellut. Syntyi pitkä äänettömyys.

Kasvatusäiti ymmärsi nyt, että kaikki oli menetetty. Hän ei enää kysellyt, kuka lapsen oli kohdannut silloin kesällä. Hän taisteli tunnetta vastaan, joka tuhansilla siteillä oli yhdistänyt hänet tähän vieraaseen lapseen. Ne olivat kaikki nyt katkottava. Mitä pikemmin, sitä parempi.

— Missä minun oma äitini nyt on? kuului väristen sohvankulmasta.

— En tiedä.

— Onko hän vielä vankeudessa?

- Ei. Hänen tekonsa selitettiin tapahtuneen hetkel-
lisen mielisairauden tilassa. Hän pääsi heti vapaaksi.

- Miksen minä päässyt hänen luokseen?

Isäsi ei tahtonut.

Isä oli paha!

Oli kuin jotain olisi kuollut kasvatusäidissä ja hän
sanoi kylmästi:

Nyt sinä pääset oman äitisi luo.

Hiljaisuus heidän ympärillään pysähtyi yhtäkkiä äskei-
sessä kiihkeässä kulussaan ja siihen tuli jotakin lauhaa
ja sovinnollista.

Pääsenkö minä? kysyi lapsi. — Pääsenkö minä
tosiaan?

— Pääset. Tänään. Heti. Jos tahdot.

— Josko tahdon? Heti. Oi, minä pääsen oman äitini
luo!

— Isäsi... nimittäin minun mieheni — miksi me nyt
häntä kutsuisimme, sillä tietysti et enää tahdo sanoa
häntä isäksi: Antti setä kirjoittaa isällesi. Antti setä
vie sinut...

— Oi, minä pääsen oman isäni ja äitini luo ...

— Minä luulen, etteivät he asu yhdessä.

— Äitini luo minä sitten tahdon!

— Isäsi voi ehkä sanoa, missä äitisi on. Luulen, että
äitisi on mennyt naimisiin toisen kanssa.

— Sitten minä menen isän luo!

— Niin, varmaan isäsi tulee iloiseksi. Hän on hyvin
yksin.

— Eikö minun isäni ole mennyt naimisiin?

— Ei.

— Minä menen sitten oman isäni luo.

— Niin, hyvä on, pikku Aune. Panemme sitten vain
kokoon vaatteesi ja tavarasi.

— Minä en ota kaikkia nukkia. Yhden pitää jäädä
tänne. Inkerin pitää jäädä tänne.

— Eihän toki, pikku Aune. Inkeristähän sinä pidät
kaikkein enimmän.

— Niin, mutta, äidin tulee ikävä.

— Enhän minä enää ole äitisi. Sinähän nyt menet
oman isäsi ja äitisi luo ja otat kaikki mukaasi etkä kos-
kaan enää palaa tänne.

— Enkö minä koskaan enää palaa tänne?

— Et tietystikään. Se oli niin paha, että sinut otimme Ja ettemme kertoneet sinulle, että sinulla on oma isä ja äiti siellä Vuolteella. Mutta onhan kaikki nyt hyvin kun sinä pääset heidän luokseen. Olipa se hyvä, että vieras silloin kesällä kertoi sinulle kaikki.

— Hän sanoi, että hän heti tunsin minut. Että olin niin äidin näköinen. Sillalla hän tuli. Hänellä oli kuorma kiviruukkuja. Minun oma äitini oli ostanut häneltä. Hän sanoi, että minun äitini oli kaunis ja että minun isäni oli harmaapäinen. Hän lupasi mennä kertomaan äidille missä minä olen. Ja sitten hän nauroi ja sanoi, että kyllä se tulee ja noutaa minut, jollei ennen niin jouluna. Se on sellainen iloinen ihminen ja niin nuori. Se antaa kultaisen peilin ja kauniit vaatteet... Se on rikas . . .

— Missä mummo oli, kun sinä tapasit vieraan miehen?

— Mummo oli salissa. Oli vieraita. Mies otti minut kuormalleen. Minä menin kirkolle asti. Mies olisi ottanut kauemmaksikin, mutta minä en tahtonut.

— Pieni Aune, kuule, mutta entä jos oma äitisi tulee nyt ennen joulua ja noutaa sinut?

— Niin, minä olen odottanut häntä.

— Ajattele, jos hän tulisi. Olisipa se hauskaa. Puepa nyt nuket valmiiksi, että voitte lähteä vaikkapa jo tänään. Ja pane kokoon kirjasi. Älä unohda koulutodistuksia. Niitä sinä tarvitset.

— Äiti, mihin äiti menee?

— Hakemaan matkalaukkua. Mutta vieläkö pikku Aune nyt sanoo »äiti». Enkö minä nyt vain ole Anni täti, kun sinulla on oma äiti?

— Miksei äiti sano »pikku kultu»? Se on ikävää.

Äidin täytyi hillitä itseään, ettei näyttäisi, miten iloiseksi hän yhtäkkiä tuli. Hänen olisi tehnyt mieli ääneen nauraa. Hän tuskin malttoi odottaa Antin tuloa. Väkivä hän sanoi:

— Voinhan minä sanoa, jos sinä tahdot. Mutta oma äitisi tahtoo varmaan sanoa niin.

— Isän luo minä menen! Oman isän. . .

— Niin, niin. Laitetaan kaikki vain kuntoon.

Hetkisen vallitsi talossa tarmokas toimintahalu. Rouva

Virtala kantoi huoneeseen pinkkoja liinavaatetta ja pukuja. Aune veti auki laatikkoja ja kokosi kirjojaan.

- Minkä puvun Aune tahtoo matkalle? Ehkä tämän sinisen, se on lämmin.

- Niin, sen sinisen.

—Tähän kulmaan minä panen joululahjat. Aune ottaa auki vasta jouluaattona. Ehkä sinä vietkin omalle isälle ja äidille mitä olit aikonut antaa täällä. Se on niin hauskaa, kun sinulla on heille joululahjoja.

Äiti, onko sinusta noin hauskaa, että minä lähden pois?

- Ei toki. Olen hyvin surullinen. Mutta onhan hauska, että sinun nyt tulee hyvä.

Kun äiti hetken perästä tuli huoneeseen, tapasi hän tyttönsä täydessä itkussa.

—No, mutta pikku Aune... ethän nyt noin itke. Sinusta tuntuu ensin vähän ikävältä, mutta kyllä sinä pian unohdat meidät. Kirjoitatko sinä sitten joskus, jos oma isäsi ja äitisi antavat?

Lapsi ei vastannut, käänsi vain selkänsä kasvatusäidille ja repi nenäliinansa kulmia.

— Pidetäänkö vähän kiirettä, Aune. Pian tulee isä... Antti setä, tarkoitan. Antti setä ei pidä siitä, että itketään. Katso nyt, Inkerikin on aivan arkivaatteissaan.

Lapsi ravisti kasvatusäidin kädet olkapäiltään.

— Äiti ei yhtään välitä minusta. Ei kukaan välitä minusta. Paras onkin, että lähden enkä koskaan tule, enkä kirjoita! En koskaan!

Lapsi karkasi kasvatusäidin ohi ja heittäytyi rajusti lattialle. Ja siinä se ääneen itki, kasvot kovia, kylmiä siltapalkkeja vasten.

— Ei kukaan välitä minusta, ei kukaan!

Anni Virtala laskeutui polvilleen permannolle ja nosti syliinsä lapsen vaalean pään. Hän vangitsi myöskin syleilynsä lapsen riuhtovat kädet. Hän kuiski hänen korvaansa, miten hän häntä rakastaa, miten ei hän päästä häntä luotaan, miten hän pitää häntä lapsenaan niin kauan kuin elämää kestää. Jos hän olisi hänen oma lapsensa, ei hän voisi hänestä enemmän pitää. Joululähenee — he viettävät sen yhdessä, yhdessä he valmis-

tavat joulumakeiset, yhdessä he koristavat kuusen eikö niin?

Lapsen käsivarret kietoutuvat äidin kaulaan, hän painoi pään äidin rintaa vasten ja itki ja nauroi siinä, kunnes sanoi tahtovansa nukkua.

Äiti piteli häntä siinä, soudatellen häntä niinkuin silloin, kun hän oli pieni. Viimeinen keino oli auttanut.

Yksi vuoden lyhimmistä päivistä valkeni ja kotiin jonka ristiriita äsken oli uhannut hävittää, soi nyt joulun

RAKASTUNEEN RETKIÄ

Siinä sitä siis kuitenkin oltiin. Lopullinen kieltö oli tullut että pamahti, ei toivon kipunaa enää jäljellä, ei mitään mahdollisuutta yrittää vielä kerran! »Olet sairas, olet inhottava, et ole mies, vaan vaivainen akka, ei yksikään tyttö lähde tuollaiselle miehelle, nainen ei voi tuollaista rakastaa. Tämän olen sanonut viiden vuoden ajan, joko vihdoinkin uskot ja käsität. Älä enää tule, älä avaa näitä ovia, mene, hyvästi.»

Se oli niin selvää kuin selvä saattaa olla. Kaikki nämä sanat — ja paljon lisää — olivat rakeina sataneet vasten miehen kasvoja, hänen istuessaan tutulla sinisellä leposohvalla tytön huoneessa. Tyttö ei enää antanut tarttua käteensä — sen suutelemisesta ei puhettakaan, hän oli kuuro kaikille rukouksille ja kyynelille, hän kielsi koskaan rakastaneensa Väinö Lehtistä. Jonkin kerran hän tosin oli taipunut, oli istahtanut polvelle, oli antanut suudella niskaan. Mutta se oli kaikki tapahtunut säälistä. Eihän kukaan jaksa nähdä miehen itkevän, siinä antaa jonkin verran perään vain sitä varten, ettei tarvitsisi katsella noita verestäviä silmiä. »Entä silloin kun olin lähettänyt sinulle maailman kauneimmat ruusut ja sinä kirjoitit kirjeen, jossa olivat sanat: rakas Väinö, riennä luokseni, että saan sinua kiittää.» »Olin rakastunut ruusuihin — kaksikymmentä ruusua, tummia kuin yö, miksi lähetit ne, miksi aina kannoit kukkia kuin kilpeä edessäsi, kukaan ei voi vastustaa kukkia. Mutta ystävällisyyteni ei suinkaan tarkoittanut sinua!» »Entä silloin kun istuimme kuutamossa puiston penkillä ja sinä painoit pääsi olkapäälleni?» »Mutta senhän olisin tehnyt kenelle hyvänsä, se tapahtui kuutamon tähden,

kuinka voi tällaista pientä kohteliaisuutta käsittää niin väärin! Nyt ainakaan en ole kohtelias — vai uskotko ehkä nytkin, että olen kiihtynyt siksi että muka rakastan sinua? Varmaan tämä tällainenkin voidaan selittää rakkaudeksi — mutta minä en pidä sinusta, en kärsi sinua inhoan sinua, mene, mene!»

Ei, tätä ei voinut ymmärtää rakkaudeksi. Selvät rukaset! Jumaliste, Alma oli ajanut hänet kadulle kuin pahantekijän, hänet, joka viisi vuotta oli kulkenut hänen luokseen kuin pyhiinvaeltaja. Alman pieni sininen huone, jokainen esine siellä, vuode, jonka yläpuolella riippui Edelfeltin »Suru», leposohva, jolla yhdessä oli istuttu, kaikki tämä oli pyhää, kaikki tämä — ja yksin se oli tehnyt elämän elämisen arvoiseksi. Siinä häälyvässä meressä, jota sanotaan elämäksi, oli ollut yksi satama, johon ajatus aina pakeni. Siinä oli ollut yksi turvapaikka, jonne pyrki vastuksia pakoon. Siinä oli ollut yksi onnen sopukka, jossa saattoi hetkeksi unohtaa surut. Nyt oli maailma tyhjä, ei ollut enää millään tarcoitusta, täyttä mielettömyyttä oli eläminen. Elää ilman häntä — ajatus katkesi, tuli pilkkoisen pimeä.

Jos tämän olisi tietänyt aikaisemmin, vaikkapa vuosi tai kaksi sitten. Olisi voinut katsella toista, tai kiinnittää ajatukset johonkin muuhun. Mutta viisi vuotta, parhaat vuodet, koko nuoruus oli kulunut tässä tavoittelussa, tässä hellittämättömässä kilvoittelussa. Sen takia oli kaikki muu saanut väistyä, työt, harrastukset. Naisen orjana hän oli ollut, rakkauden orjana. Ollakseen uskollinen rakkaudelleen oli hän hylännyt toverit ja hovit, ilot, jotka kuuluivat hänen ikäänsä, yksinpä työtkin hän oli laiminlyönyt. Hänen ainoa ponnistuksensa oli ollut muistaa kaikki rakastetun merkkipäivät ja juhliä niitä lahjoin ja kukkasin. Miten monta sataa kirjettä hän olikaan kirjoittanut — kaikki turhaan! Velat, suorittamatomat tutkinnot, yksinäisyys olivat näiden viiden vuoden tulos.

Hänessä ei ole enää tarmoa alkaa uudestaan. Ei! Kaikki on lopussa nyt. Toista naista ei ole hänelle, häntä iljettää, kun hän ajattelee, että loisi silmänsä toiseen. Ja elämä ilman naista, ilman kotia, ilman lapsia, se ei ole elämää. Lapsia hän on toivonut — jokainen pikku-

lapsi joka kadulla tulee vastaan äitinsä taluttamana tai pienissä vaunuissaan, on pannut hänen sydämensä sykkimään. Niin, naurettavaa se on ollut! Lienee Alma oikeassa, ettei nainen voi rakastaa sellaista miestä. Saattaa olla epämiehekästä. Mutta sellainen hän on: saada työntää vaunuja, joissa hänen oma pieni pojansa tai tyttärensä nukkuu — se on ollut hänen unelmiensa korkein kaipuu, hänen iäisyysajatuksensa. Ollutta, mennyttä. Ei koskaan tule lapsen suu hänelle jokeltamaan isän nimeä, ei koskaan lapsen käsi tavoittelemaan hänen kätensä tukea — hän on kirottu mies ja yksinäisyyden helvetti on hänen osansa!

Riittää jo. Hänen elämänsä saa loppua tähän. Hänellä ei ole paikkaa mistä hakea turvaa, ei ihmistä, jolta kerjätä lohdutusta. Maailman mierolainen hän on — nannanhan! Isä ja äiti? He ovat julistaneet hänet pannaan hänen rakkautensa tähden, he ovat häntä pilkanneet ja soimanneet, he ovat aikaa sitten sanoneet, etteivät he ikinä ota Almaa vastaan tyttärenä — silloin sanoi Väinö hyvästi lapsuuden kodille, silloin hän vannoi, ettei enää pane sinne jalkaansa. Ja valansa hän pitää, vaikka Almakin hänet on hylännyt. Isä ja äiti vanhassa hiljaisessa kodissa, missä ei ole puutetta mistään — eläkööt siellä, nauttikoot elämäniltansa rauhaa ja olkoot yhtä poikaa köyhemmät! He itse ovat hänet karkoittaneet, he itse hänet tuomitsivat ja häpäisivät, ilman kyyneltä he hänelle sanoivat, että hänen on luovuttava rakkaudesta ja ryhdyttävä työhön. Mikä mielettömyys: mitä varten hän tekisi työtä, jollei rakkauttaan varten? No niin, nyt on tultu siihen, mihin he toivoivat hänen tulevan. Mutta mitä ja ketä varten hän rupeaisi kuljeskelemaan luennoilla ensivuoden ylioppilaiden joukossa ja kärsimään heidän pilkkaansa? Kaikki on lopussa nyt. Ehkäpä isän ja äidin kivisydän sentään liikahtaa, kun he sanomalehdistä lukevat, että ylioppilas Väinö Lehtinen on tavattu kuolleen puiston rannassa.

Väinö Lehtinen ajatteli juuri erikoisesti puistoa sentähden, että he Alman kanssa siellä olivat viettäneet niin monta onnellista iltaa. Onnellista — sillä hetket Alman luona olivat onnelliset silloinkin, kun hän lausui kovia sanoja. Hetket olivat onnelliset, kun sai hengittää samaa

ilmaa Alman kanssa. Kaukana Almasta loppui ilma, loppui valo. loppui olemisen mahdollisuus. Ja nyt oli olemisen mahdollisuus kerta kaikkiaan lopussa. Ehkä sentään Almassakin jokin värähtää, kun hän kuulee, että Väinö on päättänyt päivänsä. Ehkä silloin Almassakin jokin muisto yhdessä vietetyistä hetkistä herättää kaipautta. Tämä — että Alma ja isä ja äiti hetkeksi pysäyttaisivät rauhallisen elämänsä kulun ja heltyisivät ajattelemaan onnetonta Väinöä — tämä oli Väinön mielestä nyt enää ainoa tavoiteltava. Hän oli päättänyt taivuttaa heidät puoleensa, vaikkapa vain pieneksi hetkeksi. Itsemurha — mitäpä se nykyaikana merkitsi. Ennen se oli ollut kuulumaton asia, nyt tapahtui itsemurhia joka päivä. Täällä kaupungissa se kuitattiin muutamalla rivillä sanomalehdessä eivätkä viranomaiset pitäneet sitä merkillisempänä kuin jos he olisivat korjanneet kadulta koiran raadon — äh! Ilkeältä se tuntui. Mutta tyttö sinisessä huoneessaan ehkä kuitenkin oli kalpeneva ja vuodattava kyynelen. Tätä kyyneltä Väinö Lehtinen vielä elämältä pyysi, tämä kyynel oli lievennys hänen kuumassa tuskassaan.

Velat — niin, nekin ovat häpeä. Mutta ne täytyy takaajien maksaa. Hän ei voi sille mitään, että niitä on paljon, elämä on ollut kallista. Jos hän alkaisi maksaa niitä, niin ei koko hänen elämänsä riittäisi niitä suorittamaan. Hän on laskenut — niin kevytmielinen ei hän ole ollut, ettei olisi laskenut — miten voi sitoumuksensa suorittaa. Mutta juuri tämän laskun tulos on muuranut umpeen elämän siltäkin taholta. Almalle hän on kantanut kukkia ja koruja — kaikki kuin kaivoon! No niin, kaikki on lopussa nyt. Hänellä on taskussa ladattu revolveri ja hän on matkalla puistoon tai kaupungin ulkopuolelle tai jonnekin, minne koira voi kuolla ilman armeliaitten ihmisten tai viranomaisten väliintuloa.

Jaa-ah, vai täällä urheillaan. Hitto vie, koko puisto vilisee ihmisiä, jotka eivät kärsimyksestä tiedä mitään. Pitääkö näidenkin saada melulla ja huudolla täyttää koko puisto niin ettei muille ole minkäänlaista tilaa? Ei kuoleamisen rauhaakaan anneta muille ihmisille. Tuossa joukossa saattaa lisäksi olla tuttaviamme — hänhän kerran urheili hänkin, Väinö Lehtinen, silloin kun hän

oli nuori eikä tuntenut elämää. Se oli siihen aikaan muoti sanottiin sen pitävän kuohuvan nuoruuden tasapainossa ja varjelevan paheista. Eikähän voinut kieltää sen ohjanneen ajatuksia pois siitä mitä sanottiin pahaksi. Silloin esimerkiksi, kun viinapiru oli iskenyt kyntensä häneen Väinö Lehtiseen, oli Matti Jäykkä, kaikkia tovereitaan holhoava Matti Jäykkä, väkipakolla vienyt hänet urheilukentälle. Siitä oli kauan. Mahtoiko Matti vielä urheilla. Ei, noista ei ole vaaraa, ne ovat koulupoikia, Heidän joukossaan ei ole tuttavvia eivätkä he epäile kenenkään kulkevan murha-ase taskussaan.

Väinö Lehtinen kulki nopeaan ja poltti kuumeisesti tupakkaa. Vain muutaman sauhun veteli hän paperosistaan ja paiskasi sen sitten tiepuoleen. Syksyinen päivä hymyili ystävällisesti yli maan, joka pian oli nukkuva talviunessaan. Se hymyili myöskin hänelle, joka pian oli nukkuva nurmen alla. Linnut murensivat pihlajanmarjoja alas puista, niiden viheltely soi kirkkaana kuulaassa ilmassa. Kaunis oli maailma näin auringon valossa ja nuori hän vielä oli, Väinö Lehtinen, mutta mitäpä siitä: hän tunsu kärsimyksen pohjaa myöten, tunsu häpeän ja epätoivon. Jos hän nyt vielä kerran heltyisi tälle elämälle, niin korjaisi hänet viinapiru nopeasti eikä häntä enää mikään pelastaisi. Kuumempi ei voinut olla helvetti haudan takana kuin se oli täällä.

Väinö Lehtinen pääsi ohi urheilukentän, ohi ravintolan ja kulki jo rautatien pengertä. Täällä ei ollut rauhaa, hänen täytyi rientää eteenpäin. Ase oli taskussa. Sydämessä kiersi outo tuska. Se riippui, tämä kurja sydän, kuitenkin vielä kiinni elämässä. Tottumuksesta tietenkin. Jos olisi ollut olemassa vielä toinen Matti Jäykkä, joka olisi säälinyt kanssaihmistä ja jaksanut riistää hänet takaisin elämään. Mutta ei ollut, niitä oli kovin vähän. Pois kaikki mielen hempeys — se oli se, joka oli tehnyt, ettei nainen häntä rakastanut —, pois muistot, pois toivon pilkahdus. Jumala, älä tuomitse — sinä näet minun kärsimykseni!

No, mikä se tuolla tulee? Eivätkö olekin taasen urheilijoita! Mikä tänään mahtaakaan olla? Hiki päässä ne juoksevat kuin palkattuina keskellä kirkasta päivää. Ne kai harjoittelevat joitakin otteluja varten. Ne eivät näe

eivätkä kuule, niillä on kysymys vain kestämisestä perillepääsystä, voitosta. No niin, tuo ponnistus totisesti pitää sairaat ajatukset poissa ihmisen päästä ja hänen mielensä kiinni elämässä. Hän on sairas, Väinö Lehtinen, sentähden kaikki häntä iljettää. Kun pääsisikin noiden terveiden ohi. Heidän joukkoonsa ei hän koskaan enää pääse. Saisipa jostakin alkohoolia, unohdusta terästä käsivarteensa. Hän on sairas, sentähden ei Ainia hänestä huolinut, mutta Alma ehkä kuitenkin vuodattaa kyynelen hänen kuoltuaan. Tämän kyynelen hän saa sitä hän ikävöi, sen täytyy antaa hänelle voimaa ratkaisevaan tekoon!

Väinö Lehtinen kulki tuijottaen maahan. Se oli täynnä kiviä ja kuoppia niinkuin elämä. Näiden yli pääsi, elämän kuoppiin kaatui. Nyt ei muuta kuin löytää yksinäinen kolkka, missä . . . Mutta mistä täällä otti yksinäisyyden, kaunis ilma nähtävästi oli houkutellut ihmiset ulos. Tiellä humisi ja tärisi — ei voinut sulkea siltä korviaan. Terveet ihmiset siinä kulkivat. Tiesi niiden siinä olevan vaikkei niihin katsonutkaan. Täytyi mennä kauemmas, täytyi löytää yksinäisyys . . .

— Hoi, hoi — no mutta Lehtisen Väinökö se onkin? No, Herran terveeks pitkästä aikaa! Olin ajaa sivutse, mutta näin nuo tutut painuneet hartiat ja muistuivat mieleen entiset ajat...

Väinö Lehtinen havahtui ajatuksistaan ja ynseä, vastenmielinen tunne alkoi kuohua hänessä. Sopimattomampaan aikaan ei kukaan olisi voinut tulla hänen tielleen. Vaikkapa itse Alma olisi tullut tuohon tällä hetkellä, niin hän olisi työntänyt hänet menemään. Ei yksikään ihminen ollut tällä hetkellä poikkeusasemassa, jokikinen oli iljettävä tungettelija. Hänellä oli nyt muuta tekemistä kuin tavata tuttuja. Hän ei katsonutkaan, kuka moottoripyörällä istui, se oli yhdentekevää. Äänen hän oli joskus kuullut — olkoon kuka on, moottoripyörät ovat aina olleet hänelle vastenmieliset ja tällä hetkellä ne ovat sietämättömät. Hän ei tahdo nähdä eikä kuulla, eiköpä se jatkane vauhtiaan, tuo hyrrä, kun ei sille vastaa.

Pyörä ei jatkanut. Se pysähtyi. Mies astui tielle ja

tavoitti Lehtisen, kosketti hänen olkapäähänsä, puhui ja puhui ja pakotti katsomaan silmiinsä.

Matti Jäykkä.

Matti Jäykkä — viimeinen ihminen, jota Väinö Lehtinen tällä hetkellä halusi tavata! Vaarallisin ihminen, joka saattoi tulla hänen tielleen, terve väkevä ihminen, ainoa, jota hän tällä hetkellä pelkäsi!

Matti Jäykkä pujotti lujan kouransa horjuvan Väinö Lehtisen kainaloon ja alkoi taasen puhua. Hän puhui tutulla äänellään, jolla hän oli hellittänyt niin monen ihmisen, myöskin Väinö Lehtisen kerran. Mutta nyt hän ei häntä taivuta, nyt hän saa väistyä! Väinö Lehtinen kokosi voimansa, työnsi vieraan kouran kainalostaan, sanoi ettei hänellä nyt ole aikaa — no, hänellä on kiireellinen mentävä! Ja kun Matti uudelleen tarttui hänen käteensä, kirosi hän ja sanoi tahtovansa olla rauhassa.

Matti Jäykkä asteli ääneti hänen vierellään ja turhaan Väinö Lehtinen kehoitti häntä jatkamaan pyörällään matkaansa. Se oli sellainen tämä Matti Jäykkä, että se tunsii ihmiset. Se tiesi nytkin, mitä liikkui vanhan toverin mielessä. Väinö Lehtinen tiesi sen tästä äänettömyydestä paremmin kuin äskeisistä reippaista sanoista.

— Mikä piru tuo sinut minun tielleni, huusi hän, ärsyttäen itseään kaikilla voimillaan, — mikset mene, etkö kuule, että tahdon olla rauhassa, että tulet sopimattomaan aikaan, kerta kaikkiaan, että tahdon päästä sinusta eroon! Mitä sinä nyt taas olet luulevinasi? Älä uskokaan minun olevan ystävän, tai avun, tai myötätunnon puutteessa. Olen kävelemässä, nauttimassa kau niista ilmasta. Eikö minulla ehkä ole siihen oikeutta? Eikö minulla ole lupaa astella tällä tiellä yhtä hyvin kuin sinulla — en edes vaadi niin paljon tilaa kuin sinä ja sinun pyöräsi. Vanha toveruus ja vanha ystävyys — minulla ei ole aikaa nyt, huomaa se. Millä hiton oikeudella sinä urkit minun asioitani? Jos minä tahdon täällä yksikseni kirjoitella runoja, niin se kai on minun oikeuteni, vai kuinka? Ja jos minä tahdon vaikkapa ampuu kuulan otsaani, niin sekin kai on minun oikeuteni. Mikä rippi-isä sinä luulet olevasi? Tulenko minä utelemaan minne sinä olet matkalla? Kiirehdit kai urheilukentälle valvomaan turvattejasi, että he pysyvät tasapainossa

sekä ruumiin että sielun puolesta. Mene, en kestä sinua. Mutta anna sinäkin minun kulkea tietäni. Hyvästi!

Matti Jäykkä ei päästänyt irti hänen kättään, vaan käveli ja käveli hänen vieressään. Aurinko lämmitti selkää, joku keltainen lehtiterttu loisti esiin vihreästä metsän reunasta. Kauempaa kuului raikkaita miehen ääniä. Ne nousivat terveistä, iloisista rinnoista.

— Matti, virkkoi Väinö Lehtinen vihdoinkin, — mitä hittoa sinä tällä vartioimisella tarkoitat, puhu äläkä kulje kuin kone. Tiedä sinä, etten enää ole talutettavissa niin kuin joskus nuorena. Mene nyt ja anna minunkin mennä.

Matti Jäykkä pysähtyi ja katsoi Väinöä silmiin. Matilla oli hyvät siniset silmät ja hänen kädenpuristuksensa oli lämmin ja turvallisuutta herättävä.

— Kuulehan, Väinö, muistatko vielä, kuinka lyötiin palloa yhdessä? Se oli sitten hauskaa. Tule, me pelaamme juuri tällä kentällä. Istu sivuvaunuun — vaimoni kutsuu sitä tavallisesti kalossiksi, — vien sinut sitten sinne minne olet matkalla. Mutta ensin uusitaan vanhoja muistoja.

Matti Jäykkä kuvasi erästä uutta peliä. Hän ei enää muistanut, että maailmassa mitään muuta merkitsevää löytyi kuin tämä uusi peli. Hän kertoi sillä tavalla, että saattoi uskoa urheilussa todella piilevän kansan pelatuksen.

— No niin, sanoi hän, kun oli päästy takaisin pyörän kohdalle, — näetpä pian itse. Istuhan nyt kalossiin.

Väinö Lehtinen totesi vimmoissaan, että hän taasen oli voitettu, että tuo terve, voimakas ylioppilastoveri oli kääntänyt hänet toiselle tielle, jota ei hän enää halunnut astua. Hän kulki taasen elämää kohden. Mutta Matti älköön luulkokaan, että hän lopullisesti palaa elämään — ei, ehei! Hänellä on hänelläkin oma tahto.

Yhtäkkiä hiljensi Jäykkä vauhtia ja alkoi puhua:

— No niin, olen sinulle suora, en voi muuta, vanhan ystävyyskuntamme nimessä. Sinä kuljet ja ajattelet sairaita ajatuksia — ei, ei, älä keskeytä. Katso, kyllä minä tiedän, mikä sinua vaivaa ja minä tiedän myöskin, miten tulet terveeksi. No, tiedän jumaliste, mikä sinut parantaa ...

— Urheilu tietysti! pääsi Väinö Lehtisen huulilta ja

vimmoissaan tarttui hän sivuvaunun laitoihin, hypätäkseen alas — Lienen minä sairaskin, mutta en ole sittenkään niin saira kuin sinä. Sinä kuljet ja luulet, että tuolla hohumisella parannat ruton ja syövän, että tuolla tyhmällä leikillä pelastat ihmiskunnan — onko se, hitto vie, tervettä?

Matti Jäykkä naurahdelti.

- Puhut kuin minun suullani, vanha ystävä, sanoit hän ystävällisesti. — Niin juuri minä uskon. Minä aion tuolla leikeilläni parantaa ruton ja syövän — nimittäin henkisen. Ja urheilulla pelastetaan ihmiskunta, sinä siihen luettuna. Jos sinä puoli vuotta olet seurannut neuvojani, niin minä takaan, että saat sen vastahakoisen tytön joka nyt sinua nauraa pitkin kaupunkia. No, minä vakuutan: puolen vuoden kuluttua hän on sinun. Jos hänet silloin vielä huolit. Katso, jos sinä kuuntelet minua, niin sinusta tulee mies, terve mies ja komea — ja voi, voi: tytöt tappelevat sinusta. Katsos nyt tuonne!

He näkivät urheilukentän auringonpaisteissa ja pari kolmekymmentä nuorta miestä, jotka eri haaroilla ryhmissä leikkivät, juoksivat tai harjoittivat jotakin muuta urheilun haaraa. Voimakkaat jäsenet tottelivat notkeina tahdon käskyä, poskilla hohti nuoruus, silmissä iloisuus ja huolettomuus. Kaunista tämä oli!

— Sinä kai luulet, että nämä ihmiset eivät tunne surua ja kärsimystä? Niin kai — sinä vain ne tunnet! Tuo poika tuolla on juomarin lapsi ja asuu pienessä huoneessa isän, äidin ja seitsemän sisaruksen kanssa. Äidillä on keuhkotauti. Seitsemän viikkoa sitten hän tuli tänne — vakuutan, ettei häntä tunne samaksi. Tuo tuolla oli humalapäissään rikkonut kalliin lasiruudun, hän luuli ruutua oveksi ja puski siihen kaikin voimin. Kun tämä tuli vanhojen kolttosien lisäksi, joutui mies vankeuteen. Sieltä tullessa oli hän päättänyt etsiä vanginvartijansa ja antaa häntä selkään siksi, että hän oli »kiusannut» häntä. Hän mietti tätä asiaa yöt päivät, siitä tuli hänelle ikiliikkuja niinkuin sinulle tytöstäsi. Sitten hän joutui tänne kentälle. Nyt hänellä on kauppapalvelijan toimi eikä hän enää ajattele viinaa eikä... Tuo ylioppilas tuolla — mutta hänet sinä tunnetkin. En puhu hänestä. Niin, katso, tämä reipas elämä luonnon helmassa tekee

terveeksi. On niitä suruja muillakin, niinkuin näet. Mutta lähdetäänpä nyt pukeutumaan, saat minun tami-neeni, minulla on täällä useampia vaatekertoja. No ja sitten käyt täällä säännöllisesti, ja puolen vuoden perästä olet toisenlainen mies.

— Ah, sinä Matti Jäykkä, mikä sinä oletkaan! sanoi Lehtinen pukuhuoneessa riisuessaan kenkiä jaloistaan — Vai luuletko todellakin . . . ? Mutta ei, sinä et tiedä...

— Laita itsesi nyt vain kuntoon, on jäljellä vielä viisi minuuttia. Täällä täytyy olla täsmällinen.

— Ei mutta kun minä sanon sinulle, ettet sinä tiedä, mitä hän on sanonut minulle.

— Kyllä minä tiedän, mitä tyttö sanoo miehelle, kun hän on heikkona hänen edessään. Minä olen itse — no, voinhan sen sanoakin, jos tahdot. Tai paras olla kaivelematta ikäviä asioita. Minä olen minäkin aikanani ollut hyvin sairas ja saanut rukkaset. Se oli jo kouluaikana. Mutta sitten sain kukkaset ja hän on nyt minun vaimoni. Hän istuu tavallisesti siinä »kalossissa», missä sinä tänään. Elämä on oikein mukavaa. Mutta pidähän hiukan kiirettä, veliseni.

— Niin mutta, alkoi Väinö Lehtinen, — minulla on sellaiset velat, että nekin yksinään tekevät ihmisen hul-luksi.

— Ne ovat pahat, myönnän sen. Mutta terve ihmi-nen kamppailee niidenkin kanssa ja kukistaa ne.

— Ei kuule sinä, tämä on rutihullua. Jos minä tämän kerran täällä kentällä hulluttelen, niin huomenna minä jo taas kuljen tuolla revolveri taskussa.

— Vai revolveri! Näytähän tänne, minua huvittavat kaikki aseet. Mitä merkkiä se on?

Siinä se nyt oli Matti Jäykan kädessä tuo juhlallinen pieni kappale, jonka piti lopettaa Väinö Lehtisen elämä. Matti tarkasteli sitä ja kiitteli hyväksi.

— Kaunis vehje, oikein kaunis. Mutta et sinä sitä enää omaa itseäsi vastaan käännä, kunhan vain totut ruumiisi hoitoon. Elämä tulee sitten niin rakkaaksi, sen takaan. Urheilija on aina hyvällä tuulella. Tuossa saat — tästä puoleen sinä vain puolustat sillä kallista hen-keäsi.

He tulivat portaille ja ulkoilma laskeutui vilvoittavana

paljaiden jäsenten ympärille. Auringonpaisteessa lenteli palloja kuului reippaita huutoja ja näkyi nuoria miehiä virkeässä toiminnassa.

Terveys, ajatteli Väinö Lehtinen, — olisiko terveys täällä? Sen oli aika näyttävä.

Matti Jäykkä asteli kuin kenraali poikiensa joukossa, lasketti pilapuheita ja komenteli. Ennen pitkää oli Väinö Lehtinen esitetty lupaavana rekryyttinä ja saanut paikansa kentällä.

ALASIMENA JA VASARANA

Pienen Simo Koivumäen elämässä ei ollut sattunut mitään muistamisen solmukohtaa ennenkuin hän oli kolmivuotias. Silloin tuli eräs yö.

Siihen asti oli kaikki ollut hiljaista, tasaista ja iloista. Äiti tuli ja antoi maitoa mukista, se oli Simon oma muki. Äiti nosti ikkunaan ja näytti, että siellä on haua. Isä toi kaupungista hauan. Aino sanoi, ettei se ollut haua vaan kissa, mutta Simo tahtoi, että se on haua. Se oli Simon oma haua ja se nukkui Simon kanssa. Se ei sanonut mitään, Toivo sanoi, ettei se ollut haua eikä kissa, vaan leikkikalua. Seinillä oli kauniita sinisiä kukkia, niitä oli paljon. Ne olivat heti siinä, kun silmät avasi, mutta niihin ei voinut koskea, silloin niitä ei ollut. Ikkunalla oli kaksi kukkaa ja ne olivat, kun niihin koski. Ei saanut repiä lehtiä eikä kukkia, ainoastaan kauniisti haistella. Isä istui ikkunan luona ja leikki kengillä ja kapuloilla. Isä takoi vasaralla ja veti pitkää lankaa. Isä ei leikkinyt, vaan neuloi kenkiä, sanoi äiti. Isä tekee Simolle pienet kengät, kun Simo tulee vähän suuremmaksi. Ne ovat Simon omat kengät. Ainolla on kengät ja Toivolla ja Väinöllä ja Lainalla. Toivolla ja Väinöllä ei ole kenkiä, vaan saappaat. Simo tahtoo myös saappaat, Simo on poika.

Simo istui hiekassa pihamaalla ja nauroi. Oli paljon lapsia eikä olisi tarvinnut mitään vaatteita. Isot lapset juoksivat ja huusivat. Iso poika heitti kivellä lintua, se oli kyyhkynen. Kyyhkynen itki. Tytöt sanoivat, ettei saa tehdä pahaa kyyhkyselle, mutta poika teki ja nauroi. Simo nauroi myöskin. Simo nousi ylös hiekkaläjästä ja juoksi. Hän tahtoi heittää kiveä lintuun. Lintu lensi,

Simo kaatui, teki kipeää, Simo itki. Kädestä tuli punaista. Se oli verta. Paha kallio, kun teki lapselle pahaa, jalkaan koski ja Simo itki. Aino tuli ja vei Simon sisään. Isä yski ja pani maata. Simokin pani maata. Ei ollut yö äiti oli poissa, äiti tuli vasta illalla. Silloin saivat kaikki voileipää ja hyvää ruokaa ja sitten panivat kaikki maata. Äiti otti Simon syliinsä ja Simo nukkui hen. Toisinaan oli äiti kotona koko päivän, se oli sunnuntai. Äiti puki lapsen ylle puhtaat vaatteet ja kauniin kauluksen. Kaikki lapset saivat puhtaat vaatteet, isot lapset pukivat itse ylleen. Äiti ja isä menivät kirkkoon, yksi suurista lapsista pääsi mukaan. Kirkossa ei saanut nukkua. Simo oli vielä liian pieni. Mikä se on kirkko? Se on Jumalan huone, siellä saarnaa pappi ja veisataan kauniita virsiä, siellä on alttari ja hopeiset kynttiläjalat ja kaunis kuva... Mikä se on alttari? Se on sellainen, jonka päällä pidetään raamattu ja pappi seisoo siinä ja messuaa ja rukoilee. Simo saa nähdä jähka kasvaa.

Taivaasta putosi valkoista, se oli lunta. Oli kylmä, lammas antoi lämpöiset kintaat, lammas oli hyvä. Pihamaalte tuli pieniä rekiä, jotka olivat kelkkoja, ja lapset huusivat ja nauroivat. Tuli myöskin sellaiset pitkät kengät, jotka olivat sukset. Missä ovat Simon omat sukset, Simo tahtoo omat sukset! Simo saa, kun Simo tulee suureksi. Onko Simo huomenna suuri? Ei tehnyt kipeää, kun putosi. Helisi ja kilisi, kun ptruuat juoksivat. Aino antoi linnuille leipää, kun eivät ne voineet syödä lunta.

Isä oli väsyksissä eikä mennyt kirkkoon, isä puhui vasarasta ja alasimesta. Vasara oli se, joka löi ja alasin oli se, johon teki kipeää. Paha vasara! Isä puhui yksinään, vaikkei ketään ollut huoneessa. Äiti tuli pyykkituvasta ihan märkinä. Silloin tehtiin tulta ja keitettiin kahvia ja ruokaa.

Äiti lähti matkalle ja toi pienen lapsen. Se oli Simon ja Ainon ja Toivon ja kaikkien sisar. Se makasi Simon kehossa, Simo antoi mielellään sen maata. Simo makasi isän kanssa. Pikku lapsi oli Helmi, se ei osannut puhua, se itki ja nauroi. Sille ei saanut tehdä pahaa. Äiti osti paljon pullaa ja tuli setiä ja tätejä ja pappi. Pappi luki kirjasta ja pani vettä Helmin pään päälle, niin että

Helmi itki. Äiti ei torunut pappia. Kaikki lapset saivat konvehtia ja limonaattia ja omenaa. Aino säästi omenan ja konvehdin, Simo söi kaikki ja pyysi lisää ja äiti antoi. Pappi sanoi, että isän pitää mennä tohtorin luo. Salmisen setä otti Simon syliinsä ja kysyi kuinka vanha hän oli. Simo vastasi: kolme vuotta. Salmisen täti kysyi äidiltä, eikö Simo pääsisi heidän kanssaan sunnuntaina saareen. Mikä se on saari? Kuinka paatti menee veden päällä?

Tähän tapaan oli Simon elämä kulunut. Se oli ikään kuin liukunut veden päällä. Sitten tuli eräs yö.

Simo heräsi siihen, että isä huusi äitiä. OH pimeä. Isä tarttui kiinni Simoon ja ravisti häntä. Simon olkapää kävi aivan märäksi. Mitä isän kädessä oli? Isä käski herättää äidin. Simoa nukutti ja isä nousi itse. Äiti nousi ja otti tulta. Ja silloin hän rupesi huutamaan ja itkemään, että voi Herra Jumala, nyt se on saanut verensyöksyn. Äiti herätti heti suuremmat lapset ja käski heidän mennä naapuriin, että soittaisivat tohtorille. Salmiselle piti mennä, ne auttavat.

Isä makasi vuoteessaan silmät kiinni ja verta oli hänen vaatteillaan ja peitteellä ja käsillä.

Pieni Simo seisoj paljasjaloin lattialla vuoteen luona ja katseli isää. Häntä paleli, hänenkin paitansa oli veressä. Äidillä ei ollut aikaa häntä ajatella. Äiti otti piirongin laatikosta puhtaita lakanoita ja rupesi tekemään tulta hellaan. Äiti itki. Kun tuli oikein kylmä, rupesi Simo kapuamaan äidin vuoteeseen ja äiti huusi hänelle, ettei saa mennä. Ja meni taasen piirongille ja etsi jotakin. Sitten hän kutsui Simon ja alkoi riisua häntä. Ja veti hänet lieden luo ja hieroi häntä. Ja painoi hänet vastaansa, puki ylle uuden paidan, otti hänet syliinsä ja kantoi hänet vuoteeseensa. Ja laski hänet siihen omalle paikallensa pienen Helmin viereen ja peitti hänet aivan huppuun. Ja koko ajan vuotivat hänen kyyneleensä. Ja isä äänteli jotakin, jota ei voinut ymmärtää. Simokin itki, koska äiti itki. Hän olisi tahatonut äitiä viereensä, mutta äidillä oli paljon tekemistä, äiti pani vettä tulelle, ja meni sitten isän luo.

Isot lapset tulivat, setiä ja tätejä tuli, huone oli ihan täynnä, kaikki kävelivät hiljaa ja puhuivat hiljaa, katse-

livat isää ja sanoivat, että hän kuolee. Salmisen täti sanoi sen isälle itselleen, mutta ei isä kuullut. Aino itki, Simokin itki. Ei ollut hauskaa. Simo olisi tahtonut nähdä tohtorin, mutta hän nukkui eikä havahtunut ennenkuin aamulla.

Sen aamun hän muisti.

Sähkö paloi katossa ja tuli oli liedessä ja kahvi hajusi hyvältä. Äiti ei ollut sisällä eivätkä isotkaan lapset. Simo nousi istumaan ja näki, ettei Helmi nukkunut. Hän siristeli silmiään, kun sähkö teki kipeää, ja maiskutteli suutaan. Isä makasi vuoteessaan, hän ei nukkunut, silmät olivat ihka auki. Lakanat olivat puhtaat ja isän kädet olivat ristissä rinnalla. Voiko olla kuollut, vaikka silmät ovat auki? Simo tahtoi huutaa. Äiti, miksei äiti tule?

Silloin rupesi isä puhumaan. Ja hänellä oli sellainen ääni kuin papilla, kun hän risti Helmin. Eikä isä yhtään liikkunut, eikä isän puhetta voinut ymmärtää. Hän sanoi sanat harvaan ja selvästi, mutta ei vain voinut ymmärtää. Vasarasta ja alasimesta hän puhui.

— Nyt on sitten taas se aika, että on alasimena. Toisena tai toisena pitää olla. Jos on vasarana, niin aina sortaa tai lyö toista. Tai elämää sortaa. Ja kun taas joutuu alasimeksi, niin elämä lyö ja sortaa. Että miksikä se niin lie määrätty. Ei voi tietää. Nyt on sitten taas alasimena-olo. On sitä vasaranakin oltu, vaan tuskinpa enää se aika tulee. Eikä tulekaan. Vasarana ja alasimena ja alasimena ja vasarana siihen asti kun viimeinen isku kaataa. Kohta se on käsissä sekin. Ei ymmärrä, ei ymmärrä.

Simo kuunteli ja pelkäsi. Jollei äiti olisi pian tullut, niin hän olisi huutanut. Ei ollut koskaan ollut tällaista. Mutta äiti tuli ja toi puodista maitoa, ja meni ensin ja koetti isän käsiä ja sanoi jotain isälle. Ja tuli sitten katsomaan Helmiä ja hymyili hänelle. Silloin Simo kävi kiinni äidin kaulaan ja sai itkunsa tukahdutetuksi äidin kainaloon. Ja joi maitoa, kun äiti antoi.

Tohtori oli käynyt yöllä, kun Simo nukkui. Simo ei nähnyt häntä, oliko hän samanlainen kuin pappi? Hän oli sanonut, että isä voi kuolla, mutta voi vielä vähän elääkin. Sairashuoneelle isän piti lähteä. Isässä oli

keuhkotauti. Mikä vasara lyö isää? kysyi Simo. Ja äiti sanoi: tauti. Vasara löi myöskin Simoa, Simossa oli myöskin keuhkotauti. Tohtori sanoi sen, Simo näki tohtorin, mutta hän oli vanha herra ja hänellä oli silmälasit. Ei tehnyt kipeää kun vasara löi, oli hauskaa, sai paljon kaikkia hyviä ruokia ja äiti oli kotona ja piti sylissään.

Nyt lyö vasara Simoa ja Simo on alasin, mutta kyllä Simokin lyö alasinta, jahka tulee suureksi, sanoi Simo.

Sitten tuli taas sellainen väliaika. Isä oli poissa, isä oli mennyt Jumalan luo. Se oli tapahtunut sillaikaa, kun Simo oli siirtolassa. Äiti oli aina poissa, hän oli mennyt jo kun Simo heräsi ja Simon oli jo hyvin uni, kun hän tuli kotiin. Aino ja Toivo ja Väinö kävivät oikeaa koulua ja Laina kävi leikkikoulua. Simo ja Helmi olivat Salmisella. Salmisen täti torui, vaikka äiti maksoi hänelle siitä, että hän katsoi heitä. Liisa oli vuotta vanhempi kuin Simo. Liisa oli kiltti, Liisa osasi jo lukea ja Liisa opetti Simollekin. Simoa rupesi nukuttamaan. Pyhänä oli äiti kotona ja silloin tuli Liisa Simon kanssa heille. Äiti lupasi, että Simo pääsee kirkkoon. Suksia ei äiti voinut ostaa, ei ollut rahaa. Äiti pesi herrasväen pyykkiä. Äidin käsistä tuli verta, hän voiteli niitä ja pani yöksi käsiin valkoiset kintaat. Toivo oli jo juoksupoikana kaupassa. Hän toi kotiin omenia, kun ne siellä rupesivat pahentumaan. Ne olivat hyviä omenia. Ja karamellia hän toi. Salmiska sanoi, että Simo oli ottanut Liisan valkoiset kintaat, äiti löi Simoa. Mutta ne olivatkin puulaatikon takana. Äiti otti Simon syliinsä ja antoi hänelle kahvia. Simo kävi usein näyttämässä itseään tohtorille. Oli monta tohtoria, vanhoja tohtoreja ja nuoria tohtoreja. Vahvistavaa ruokaa, he sanoivat. Oli vielä yötä, kun äiti jo meni työhön. Jonkin kerran äiti otti Simon syliinsä ja itki. Äiti ei sanonut, miksi hän itki, vaikka Simo kysyi. Ainokaan ei sanonut, mutta Laina sanoi tohtorin puhuneen, että Simokin kuolee.

Simo ei tahdo kuolla, Simo tahtoo tulla suureksi, Simo tahtoo sukset ja kellon, Simo lyö vielä vasaraa, Simo ei tahdo kuolla!

Äiti ei ollut tätä kuulemassa, äiti pesi herrasväen pyykkiä. Simo juoksi ulos, pihan perälle, sisään siitä ovesta,

minkä vain näki avoimena, tunkeutui halkoliiterin nurkkaan ja itki.

pojat tiesivät kaikki, että Simo kuolee. He eivät tahoneet häntä leikkimään kanssaan, ja kun hän yritti sytyttää paperossinpätkän, niin he rupesivat nauramaan ja sanoivat, että kaikki tässä polttelevatkin, tuommoiset! Ja Leinon Santtu huusi ääneen, niin että kaikui yli pihan: kuolee se, sen se on näköinenkin. Ja Sööterluntin Jonni käski mennä leikkimään tyttöjen kanssa.

Äiti ei antanut Simon oppia lukemaankaan. Lieneekö äiti uskonut hänen niin pian kuolevan, ettei kannattanut ryhtyä vaivannäköön. Liisa opetti Simolle lukemisen salaa. Eikä se ollut vaikeaa. Hauskaa se oli. Eikä äiti torunut, kun Simo luki hänelle Hiihtäjän laulua, vaan tuli iloiseksi ja sanoi, että ehkä lapsi paraneekin. Kerran kun Simo jo makasi, oli heillä vieraita vaimoja odottamassa äitiä. Ja Simo kuuli miten he puhuivat.

Ei suinkaan siitä ihmistä tule, niin on kovin huonon näköinen.

Paras olisi, että Jumala ottaisi pois kitumasta.

Ja olisi helpompaa äidilläkin. Aijai, on siinä raatamista, kun on noin monta näitä lapsia.

Terveitten kanssa sentään aina menee, mutta sairaus kun tulee, niin siinä sitä käskää. Ja entäs sellainen pitkäaikainen kituminen niinkuin sekin keuhkotauti.

Kyllähän se taivaallinen isä tietää mitä tekee, mutta en minä vain äitinä rukoilemisella viivästäisi lapsen oloa täällä murheen laaksossa. Pahuutta täällä oppii, mitäs muuta.

Katsokaas nyt, hyvät ihmiset, miten se on valkoinen — ei, ei se elämään jää. Että vieläköhän tuo hengittää?

Simo hengitti ja Simo oli elossa. Mutta hän muisti isää sinä aamuna, jolloin isä oli puhaltanut ulos lämpöisen verensä ja makasi valkoisena ja puheli vasarasta ja alasimesta. Pojasta tuntui siltä kuin hän nyt olisi ollut tässä juuri samalla tavalla. Hänellä ei ollut yhtään voimaa. Vasara löi ja löi. Hän huutaa pian, niin tukalaa hänen on olla. Silloin rupesi Aino puhumaan.

Äiti uskoo hänen paranevan. Ja me kaikki toivomme, että hän paranisi. Hän on oikein hyvä poika.

Silloin Simosta taas tuntui, että hän otti kiinni vasa-

rasta, ettei se enää saanut lyödä häntä. Ei hän vielä kuole, vaikka ne sanovat. Äiti uskoo hänen parantuvan ja kaikki lapset toivovat hänen paranevan. Häntä rupesi naurattamaan ja hän kääntyi nopeasti seinään päin, etteivät ne näkisi kuinka hän nauroi.

Salmisella oli nyt oma liike ja oikein ovella kirjoitus- »Räätälinliike» ja ikkunassa ihmisenkuvia. Hän otti Simon asiapojaksi, piti lähteä viemään laskuja ja sanoja ja tuomaan rahoja kotiin. Liisa kävi koulua, Liisalla oli hyvin kaunis sininen hame ja punainen nauha palmikossa. Niin kaunista kuin Liisa ei ollut. Räätäli ei lähettänyt Liisaa, hän oli ainoa lapsi. Mutta jonkin kerran kun oli paljon kantamista, meni Liisa Simon mukaan.

Minä nain Liisan, ajatteli Simo.

He kävelivät rinnan, käsivarrella kauniisti silitettyjä vaatekappaleita, ja Simo koetti astella tahdissa Liisan kanssa. Mutta Liisa otti milloin pitkän, milloin lyhyen askeleen ja pysähtyeli ikkunoihin katselemaan.

Vasen, oikea, vasen! komensi Simo.

Mutta Liisa vain nauroi eikä muistanut, mikä jalka oli vasen ja mikä oikea.

Oli kauniita kenkiä. Ja Liisa valitsi kaikkein kauneimmat valkoiset ja sanoi, että ne ovat hänen. Simo valitsi suuren-ihmisen kengät ja sanoi, että hän antaa ne äidille, kun saa rahaa. Ja otattaa korot matalammiksi. Liisa otti suurimman punaisen omenan ja rinkeilin, jossa oli rusinoita ja mantelia ja sokeria päällä. Ja Simo otti sukset ja hiihtopaidan. Ja sitten he menivät eteenpäin ja ottivat kirjakaupasta kauneimmat kuvat ja kangaskaupasta kankaat. Tietysti ne kaikki jäivät sinne, ajatuksissaan vain he olivat ne ottaneet, ja se oli yhtä hyvä. Mutta kun he tulivat kotiin, niin Liisan isä kysyi, missä he olivat viipyneet ja sanoi, ettei enää saa viipyä sillä lailla. Eikä Liisa enää päässyt mukaan.

Simo kulki taas yksin asioilla ja katsahdelti kauniisiin tavaroihin ikkunoissa. Hän ajatteli, että sininen kaulahuivi on Liisan ja harmaa villaröijy on äidin ja satukirja on Ainin. Mutta sukset ovat hänen.

Kun kuukausi on lopussa, saa hän paljon rahaa mestarilta ja silloin hän ostaa sukset. Ei ollut jäljellä kuin kuusi päivää.

Tuli kylmiä sateita, pojan jalat kastuivat. Häntä skitti ja väsytti. Hänen täytyi istua penkille. Olkapäitä kylmäsi. Ihmiset pysähtyivät katsomaan, kun hän yski.

Lähde pois, lapsi parka, sanoi vanha rouva, saat kuolemantaudin.

Simo pelkäsi äidin kieltävän häntä menemästä mestarin asioille. Silloinhan hän ei saisi palkkaansa eikä voisi ostaa suksia. Sukset maksoivat viisi markkaa pari. Oli kylmä, jalat olivat läpimärät, tuli lumiräntää, pian on suksikeli, etteihän hän vain saisi kuolemantautia. Surisikohan Liisa jos hän kuolisi? Nyt ei ollut penkkiä missään. Äiti häntä surisi. Kunhan jaksaisi juosta. Kengät ovat rikki. Äiti sanoo varmaan, että pitää ostaa kengät eikä suksia. Jos saisi kengät ja sukset.

Tuolla ne kengittävät hevosia ja pajassa on lämmin. Hän poikkeaa sinne pieneksi hetkeksi. Jos mestari kysyy, niin hän sanoo, että hän meni kuivattamaan vaatteitaan. Aivan lyhyeksi hetkeksi vain.

Kalke kuului kadulle asti. Hän katseli portista ja näki pihan perällä pimeän vajan, jossa kipunat räiskyivät ja punainen valo leiskahti yli seinien. Tuntui paremmalta, kun vain näkikin tuon lämpöisen paikan. Pieni koira juoksi edellä ja Simo käveli perässä. Lämmin hohti vastaan pihalle asti. Siellä oli hevosia ja rattaita. Ei kukaan nähnyt häntä, hänhän oli vain pieni poika ja kaikki, jotka liikkuvat tulen ympärillä, olivat suuria miehiä. Poika nojasi ovenpieleen ja olisi mielellään mennyt likemmä, mutta ei uskaltanut. Siltä puolelta hohti lämmin, missä taottiin, toiselta puolen tuli kylmä viima. Seppä oli punainen kuin mikäkin satuvuoren asukas ja rauta oli niin punaista, että se oli valkoista. Noin vasara lyö, ajatteli Simo. Mutta alasin ei mene rikki, se pysyy paikoillaan. Hampaat kalisivat suussa. Iskut tärähtivät läpi koko ruumiin. Seppä nauroi ja huusi jotain koiralle. Kipunat räiskähtivät seinään asti. Simo tunsikin olevansa hyvin pieni poika. Olenkohan minä jo saanut kuolemantaudin? ajatteli hän. Sitten hän muisti isää, miten isä oli puhunut vasarasta ja alasimesta, varmaan isäkin oli näin katsellut, kuinka vasara

löi. Ehkä isäkin oli saanut kuolemantaudin näin syys-
sateessa. Itkisiköhän Liisa?

Silloin poika tunsu, kuinka jotain märkää kuumaa tuli
hänen kaulalleen ja käsilleen. Isä, isä . . . !

Hän luuli, että oli aivan pieni poika, että tuli paloi
liedessä ja äiti oli hakemassa maitoa ja isä makasi puh-
taiden lakanain keskellä. Mutta kun hän avasi silmänsä
eivät seinät olleetkaan siniset vaan valkoiset, ja ympä-
rillä oli vieras myssypää neiti ja monta sänkyä. Hän oli
joutunut sairashuoneelle eikä tiedetty kuka hän oli eikä
missä hän asui. Vasta kun hän jaksoi sen sanoa, toi-
mitettiin äidille sana.

Simo muisti, että hän kolmen päivän perästä olisi saa-
nut palkkansa. Hän odotti kovasti äitiä. Ei tehnyt kipeää
mistään. Kaikissa sängyissä oli lapsia, paitsi yhdessä.
Sanoivatko ne, että Sulo eilen oli kuollut? Sulon suusta
oli tullut verta.

Varmaan minäkin kuolen, ajatteli Simo.

Äiti ja Aino saapuivat ja Simo pääsi kotiin. Mentiin
hevosella, äiti piti poikaansa sylissään niinkuin pientä
lasta, vaikkei Simo enää ollut pieni.

— Äiti, kuolenko minä nyt?

— Äiti uskoo, että lapsi paranee.

— Tahtooko äiti, että minä paranen?

— Kyllä äiti tahtoo, mutta tapahtukoon Jumalan
tahto.

— Enkö minä nyt saakaan suksia?

— Täytyy ostaa paljon lääkkeitä.

— Enkö minä enää pääse asiapojaksi mestarille?

— Et moneen aikaan.

Hän ei kysynyt, pääsisikö hän katsomaan Liisaa,
vaikka hän sitä ajatteli.

Hän makasi nyt niinkuin isäkin oli maannut puhtaiden
lakanain välissä ja Helmi telmi huoneessa ja veti alas
mitä vain käsiinsä sai. Siunatkoon sitä lasta, kaikki se
rikkoi ja repi. Simo ei saanut koskea lapseen, kaikkien
täytyi pelätä Simoa, niin oli tohtori sanonut. Simo
makasi ja ajatteli. Hänestä tuntui, että hän oli vanha
mies.

Vasara lyö nyt alasinta. Nyt on se aika. Alasin on

ihan hiljaa eikä puolusta itseään. Hänen kätensä on hyvin väsynyt. Jaksako hän koskaan tarttua vasaraan? pieni Sulo kuoli. Liisa ei tule tänne, Liisa ei muista häntä enää.

Niin kului aika. Simo Koivumäki oli alasimena, mutta jonkin kerran hän jaksoi tarttua kiinni vasaraan, niin ettei se saanut lyödä.

Viikoista kasvoi vuosia eikä mitään ulkonaista muutosta ollut kotona tapahtunut. Simo eli vielä ja kävi näyttämässä itseään tohtorille. Hän pääsi jo kouluun. Tohtori ihmetteli. Tahto auttoi tässä paljon.

Simo tahtoi elää.

Hän oli viidentoista vanha ja palveli sekatavarakaupassa, kun hänen elämäänsä tuli toinen suuri solmu-kohta.

Oli lauantai-ilta ja ensi lumi lankeili jäätyneelle maalle. Katot olivat valkoisina, kadut olivat valkoisina, höyhenen kokoisia hiutaleita putoili pilvinä taivaasta. Puolessa tunnissa oli tullut lunta niin, että sai kahlata eteenpäin. Kulkuset helähtelivät — tuolta ja tuolta ja täältä. Koko kaupunki helisi. Katulyhdyt syttyivät, mutta valoa tuskin saattoi erottaa lumihiiutaleitten takaa. Suksilla suhahti ohitse nuoria miehiä, heitä meni ketjuna, urheilupaita yllä ja kudottu lakki, iloisesti heilahtaan, päässä. Lapsia juoksi ulos porttikäytävistä kelkkoja vetäen. Talven ilo helisi ilmassa.

Simo Koivumäki oli laskenut kantamuksensa kellariin ja seisoi portilla. Lumihiiutaleet tanssivat hänen ympärillään, lapset huusivat ja lumittivat toisiaan, hiihtäjät humaitivat ohitse ja tiu'ut soivat.

Silloin löi nuoren miehen rinnassa lieskana sydän. Hän tunsu kuin siipien kasvavan hartioilleen ja kannattavan eteenpäin. Hän oli nuori ja voimakas, elää hän tahtoi ja olla iloinen. Kaunis oli tämä talvi ja kaunis tämä elämä. Liisa — huihai! Liisa oli unohtanut — huihai, on niitä muitakin tyttöjä.

Hän kulki jo yli kadun, kahlaten lumessa nilkkaa myöten. Kädet taskuissa sukelsi hän kulkijoiden ohitse ja kiiruhti tuttua kauppaliikettä kohden. Monet kerrat oli hän katsellut sen näyteikkunoihin ja oli ollut aikoja, jolloin ei hän ollut uskaltanut niihin katsella. Nyt meni

hän oikopäättä ovea kohden, tempasi sen auki, seisoi myymäläpöydän edessä ja pyysi ne ja ne sukset. Hänen ei tarvinnut valita eikä kysyä. Hänellä oli katsottuna suksipari, vuosien kuluessa oli hänen mielipiteensä sukista vakiintunut. Ja hän löi rahan pöytään, otti sukset sauvoineen olalleen ja läksi menemään.

Eikä koskaan hän ollut tietänyt, että voi olla tällaista riemun päivää. Hänen suunsa olisi tahtonut huudella ja kiusoteila kaikua, hänen sydämensä laulaa ja hänen jalkansa tanssia. Hih ja hei, nyt on maailma auki ja tie vapaa. Eikä tätä poikaa mikään pidätä. Tämä poika ei kuole, vaan näillä suksilla hän itsensä parantia. Nyt käydään kiinni vasaraan — paha vasara, lyöpäs nyt! Eikös se sanonut esitelmässään opettaja kerran, että ihminen urheilulla voi tehdä itsensä terveeksi? Sellaisella oikein harkitulla ja järkiperaisella urheilulla. Hän sanoi, että hänelläkin oli ollut heikko rinta ja nyt hän oli terve mies. Siinä piti tietysti olla hiukan varuillaan näin alussa. Äiti saa hänestä vielä terveen pojan. Ja murheettomat vanhuudenpäivät pitää äitimuorilla oleman. Ja tyttöjä, onhan niitäkin maailmassa, jos tahtois elämäntoverin ottaa.

Hänpä luulee, että hän yrittää pystyyn siirtomaatavarakauppaa. Sinne on tietysti vielä pitkä aika. Mutta kyllä se takaa hänelle tämänkin kauppias, jonka luona hän nyt on. Hän palvelee vielä täällä jonkin vuoden. Ehkä sitten aluksi voisi perustaa osakeyhtiön. Hänellä on kuin onkin se usko, että urheilu parantaa ihmisen. Ja sairaita on paljon. Ei ymmärrä, ei ymmärrä, sanoi isävainaja. Mutta kyllä hän ymmärtää: isä ei osannut hoitaa itseään ja joutui siinä alasimeksi. Hei tätä maailman valkoisuutta! Huomenna on pyhä ja tie on auki ja elämä on kuin silkkiä.

Seuraava solmukohta Simo Koivumäen elämässä tuli viisi vuotta myöhemmin. Se oli ihmeellinen päivä sekin, mutta ei sentähden, että hän suurissa hiihtokilpailuissa oli ottanut ensi palkinnon. Sen hän oli ottanut ennenkin, se ei tehnyt tätä maaliskuun pyhäpäivää ihmeelliseksi.

Heitä tuli useita poikia yhdessä ja he huutelivat toisilleen suksiltaan, muistellen kilpailujen kulkua. Oli ollut juuri tarpeellinen pakkaneen ja oikein säteilevää

ja kaunist. Ilmassa ei ollut mitään vikaa eikä tuuli-
kaan ollut niin kova, että se olisi sanottavasti vaikut-
tanut.

Juuri kun he tulivat kaupunkiin ja kääntyivät vierto-
tieltä kadulle, astui heitä vastaan nainen, joka pysähtyi
katsomaan, Aurinko paistoi häntä silmiin ja vasta het-
ken päästä hän tunsii hiihtäjän, hymyili ja tervehti.

Liisa!

Ei, ei mitään ollut maan päällä muuta kuin tämä yksi
tyttö, tämä lapsuudenystävä, tämä Liisa. Se oli hän,
sellaisena kuin hän oli ollut vuosia sitten, silloin kun he
yhdessä seisoiivat kauppapuotien ikkunoissa ja myytä-
vistä tavaroista päättelivät: tuo on minun — ja kuiten-
kin oli hän nyt niin paljon kauniimpi noin suurena ja
solakkana!

Kun he vihdoiii saivat sanat suustaan, eivät he puhu-
neet mitään merkillisiä asioita. Kuka hyvänsä olisi saat-
tanut kuulla heidän keskustelunsa. Ja kuitenkin kul-
kivat he kuin kahden maailmassa ja heidän välillään
tapahtui jotain salaista ja hyvin tärkeää.

— No, kuinkas neiti on voinut, ei ole tavattukaan —
niin, siitä on kauan aikaa.

— Kiitoksia vain. Kyllähän minä. Ja sinä... te,
te olette käynyt kovin terveen näköiseksi. Olette kai
taas ottanut ensi palkinnon. Kyllä minä tiedän, kyllä
minä olen lehdistä seurannut. Mukavaa se on.

— Vai on neiti seurannut. Sehän on hauskaa se. Ja
minä kun luulin, että olitte tykkänään unohtanut.

— Meillä on isäkin monta kertaa sanonut, että pitäisi
mennä katsomaan vanhoja tuttuja. Mutta ei ole tullut
käytyä, kun muutettiin niin kauas siltä kulmalta.

— Me, me asutaan myöskin nyt uudessa paikassa, tai
eihän meitä olekaan paitsi äiti ja minä. Äiti hoitaa siinä
talouden. Minulla on siirtomaatavaraliike — pieni se
vasta on, mutta sitä sopii laajentaa.

— Oma liike, vai sillä lailla. Missäs ne muut sitten
ovat?

— No, ne ovat ihan kaikki naimisissa.

— Vai naimisissa. No, etkös sinä... ?

— Eihän tuota ole tullut mentyä. Entäs te... ?

— Mitäs minä sitten. Ei ole sattunut mieleistä.

— Kai se on katsottu, vaikkei sitä sanota.

— Eikä ole.

Simon koko olento läikähti riemusta. Hän tunsu, että hän nyt oli saanut käsiinsä vasaran ja että hän piteli sitä lujasti. Nyt ei se pääse siitä mihinkään. Se on nyt sitä aikaa, olisi isä sanonut.

— Me asutaan ihan tässä äidin kanssa, ehkä sinä poik-
keatkin katsomassa. Äiti tulee kovasti iloiseksi.

— Vai niin, vai tässä. Hyvänen aika, tuossahan se on oven päällä »Simo Koivumäki», enkä minä ole sattunut näkemään.

— Se ei ole ollutkaan siinä kauan. Se oli osakeyhtiön. Minä sain sen haltuuni vasta joulun jälkeen.

— Vai niin, vai niin. Niin että se on nyt ihka oma. No, ehkä minä käyn katsomassa, jollen häiritse.

— Ei suinkaan. Kun se on niin kovasti mukavaa.

— Mutta minnekäs ne muut jäivät — ettekös te ollut seurassa?

— Näkyvät häipyneen, minne lienevät jääneet. Ja minä kun luulin, että olit minut ihan unohtanut.

— Minä luulin sinun unohtaneen.

Kaksi onnellista nuorta ihmistä astui kotiin, joka oli niin suuren vaivannäön ja ponnistuksen tulos.

HÄTÄHUUTOJA SYVYYDESTÄ

Eräänä iltapäivänä nähtiin valtamaantiellä likellä Santapohjan laivasiltaa useita lehmänkuljettajia elukoilleen, matkalla Lokki-laivalle, jonka oli määrä saapua kuuden tienoissa siltaan. Siinä oli kulussa Mäenpään mahtava sonni, joka oli ollut satapäisen karjan kuninkaana ja joka oli myyty vihaisuutensa takia. Pääsiäisenä se oli puskenut kuoliaaksi oman hoitajansa siitä syystä, että hän oli lähestynyt sitä uusissa vaatteissa, joiden hajua ei sonni tuntenut. Karjanhoitaja oli elänyt Otson kanssa hyvässä sovussa vuosikausia, kuljettaen sitä, milloin tarvittiin, nuorasta kuin koiraa. Ja nyt Otso yhtäkkiä, pahasti mouruten, omilta asemiltaan rivin päässä, seivästi hänet sarveensa niin että hän jäi siihen paikkaan. Senjälkeen ei sonnilla enää ollut ystävää ja talon rouva vaati vaatimistaan, että se hävitettäisiin. Kahden väkevän miehen kuljettamana oli Otso lähtenyt siitä navetasta, jossa hän kerran herttaisena valkeana pikkuvasikkana oli tanssinut karsinassaan. Ensi viiden kilometrin matkalla oli se juoksuttanut miehiä hengenhädässä, mylvien ja puskien pientareeseen maantien laidassa. Sitten oli se alkanut talttua ja kun kahden peninkulman taival läheni loppuaan, kulki se vihaisesti muljottaen eteensä ja silloin tällöin mylvähtäen ja viskellen niskojaan, kun köydet kiusasivat.

Siinä oli myöskin kulussa Koivusen Loviisan Heluna, hänen ainoa lehmänsä, jota hän oli kasvattanut aivan pienestä, joka oli imenyt hänen sormeaan maitokiulussa ennenkuin se oppi juomaan. Heluna oli ollut Loviisan ainoa toveri ja ystävä, omassa padassaan hän oli hau-tonut sille juoman ja omin käsin hän oli nyhtänyt takup

sen selästä, kun se muutti karvaa. Hän oli puhunut sille kaikki asiansa — eihän hänellä muitakaan ystäviä ollut. Lypsäessään sitä pimeinä syysaamuina pienen, kituvan lampun valossa, oli hän kertonut sille miten yö oli kulu-
nut ja mimmoinen ilma oli. Heluna oli silmiään ummis-
tellen jauhanut ruokaansa ja jonkin kerran ynähtänyt ikäänkuin sanoakseen, että hän ymmärtää. Ymmärtäneet olivat toisensa Loviisa ja Heluna ja nyt kuljetti Loviisa Helunaa pois kotoa, pois ainiaaksi, tuntemattomia kohtaloita kohti. Heluna ei ollut sidottuna, se seurasi omistajatartaan, ja vitsa oli Loviisan kädessä syyttä suotta, sillä Helunan tähden ei sitä olisi tarvittu. Heluna seurasi luottamuksella Loviisaa vaikkapa maailman ääriin asti.

Loviisan tunto oli kipeä ja ensimmäisillä kilometreillä oli hän miettinyt — mitä jo kaiken aikaa oli ajatellut — kuinka saisikaan rahat takaisin ostajalle. Sillä hän oli nyt varma siitä, ettei hän saisi rauhaa, kun tällä tavalla on voinut myydä ystävänsä. Ei koskaan ollut Heluna tehnyt hänelle pahaa, ei surun päivää se ollut hänelle tuottanut, ei pienintä mieliharmia. Ja hän on myynyt sen rahasta! Se on ottanut ruokansa hänen kädestään ja antanut hänelle särpimen hänen leipäänsä ja ynissyt häntä vastaan aamulla avatessa navetan ovea. Ja hän kuljettaa sen vieraitten ihmisten käsiin, jotka teurastavat sen! Se on palvellut häntä, se luottaa häneen ainoana ylläpitäjänään ja hän kuljettaa sitä tässä hirtittävään teurastuspenkkiin!

Ei koskaan tule hänellä olemaan rauhaa, jollei hän saa rahoja takaisin ostajalle ja Helunaa kotiin.

Mikä paha henki häneen silloin menikin, kun hän ryhtyi kallistamaan korvaansa ostajan houkutuksille. Tuli huono heinävuosi, hän pelkäsi, ettei jaksaisi viedä Helunaa yli talven. Oli käynyt vuosi vuodelta yhä vaikeammaksi koota sen ruoka. Hän oli käynyt vanhaksi, sitä se oli. Ja Heluna oli sekin jo vanha. Hän oli tuskastunut paikkakunnan isäntiin, jotka kovistivat häntä pientareistaan ja karjahaoistaan, ei missään olisi Helunan ollut lupa olla, pienellä varkaudella oli sille hankittava, mitä se elatukseen tarvitsi. Se oli rehelliselle ihmiselle ilkeää. Ja niin hänelle vähitellen oli tullut ajatus, että

Heluna täytyy hävittää pois. Mutta hän oli ajatellut, että ehkä saisi sen myydyksi joillekin hyville ihmisille siellä kotipitäjässä. Ostaja oli tullut illansuussa, juuri kun hän vei Helunaa kotiin ja lehmä vielä siinä kokosi muutamia suullisia heiniä. Ja heti oli ostaja mielistynyt Helunan lihavuuteen ja ruvennut hieromaan kauppaa. Hän mainitsi heti huikean hinnan, tuhat markkaa. Mutta Loviisalle teki pahaa, kun hän laski suuren punaisen kätensä lehmän kyljelle ja koetteli sitä, ja hän sanoi heti, ettei myy. Mutta suuri, raaka mies kulki siinä viereillä ja nosti ja nosti hintaa ja kun hän oli tullut tuuhanteen viiteen sataan ja vakuuttanut Loviisalle — mitä hän jo ennestään tiesi — että lehmä vuoden parin perästä kuitenkin on lopetettava, niin Loviisa oli taipunut. Ja hänellä oli kourassa koko Helunan hinta — niin paljon rahaa ei Loviisa ikinä ollut nähnyt — ja hän toisteli sitä päivämäärää, milloin lehmä oli vietävä laivasillalle, kun hän avasi kotiveräjän ja päästi sisään Helunan.

Hän katui tekoaan ihan heti. Mutta ostajaa ei enää ollut missään. Ja tiesihän hän, että siitä voi tulla kova rangaistus, jollei hän sovittuna päivänä vie lehmää sovitulle paikalle.

Ne pari viikkoa, jolloin hän odotti Helunan viemistä, olivat vaikeinta aikaa hänen elämässään. Mitäpä se auttoi, että muutkin kylässä olivat myyneet karjaa samalle ostajalle. Kaikille oli tullut huono heinävuosi, talotkin vähensivät karjaansa nyt, kun maksettiin niin ylettömiä hintoja. Eläimiä vietiin Suomesta jonnekin ulkomaille ja siksi olivat hinnat nyt niin korkeat ja kysyntä niin suuri. Mitä likemmä määräpaikkaa Koivusen leski kuitenkin tuli, sitä varmemmaksi vakaantui hänessä päätös, ettei hän anna lehmäänsä sellaiseen kidutukseen, hän tapaa laivassa ostajan ja tuo Helunan kotiin. Ja niin ponnisti hän tuulessa eläimensä kanssa ja ajatteli, miten ihmeellistä se oli, että ihminen myy eläimiä aivan niinkuin ne olisivat kuolleita kappaleita. Ei yhtään hän tiedä, minkä kohtelun alaiseksi ne joutuvat eikä hän kysy sitä. Ja kuitenkin ovat eläimet uskollisesti antaneet hänelle kaikkensa. Ja kuitenkin ne kärsivät niinkuin ihminen ja vielä enemmän, kun eivät voi valittaa.

Ei saata olla Jumalan tahdon mukaista, että hänen luotujaan eläviä olentoja kohdellaan sillä tavalla. Petosta se on ihmisen puolelta, oikeaa Juudas Iskariotin työtä se on. Ja kyllä ihminen sillä petoksella vetää päällensä hirvittävän rangaistuksen. Miten vastaa hän viimeisellä tuomiolla siitä, mitä hän on tehnyt eläimille? Eikö liene ihmisen alinomainen kärsimys siitä, että hän kiduttaa heikompiaan viattomasti?

Ounaan talosta oli myyty kolme hiehoa ja kahden karjatytön saattamina kulkivat nämä iloiset nuoret eläimet samaa tietä kuin Heluna ja mahtava sonni. Hiehot olivat kaiken suvea olleet laitumella talon takamailla. Ne olivat tottuneet vapauteen eivätkä tahtoneet alistua nuoriin. Voimiakin oli niillä niin loppumattomiin, että ne kaiken aikaa kiusasivat kuljettajiaan. Metsässä niiden perässä sai juosta eikä se parantunut lyömisestä enempää kuin hyvästäkään puheesta. Nuoret ovat niin ymmärtämättömiä ja rajuja. Varsinkin tuo Mansikki riuhtaisi useamman kerran itsensä irti ja laukkasi, nuora kaulassa, häntä oikonaan puitten lomissa niinkuin se olisi ollut siellä kotona kesälaitumilla. Kaunis lehmä siitä olisi kasvanut niinkuin näistä kaikistakin. Mutta kun oli tullut niin vähän heiniä, ettei voinut pitää.

Velä kulki Lokki-laivaa kohti vanha Omena, sarveton, säikähtyneen näköinen olento, jonka selkä oli mennyt kaarelle sisäänpäin ja joka kävellessään hyllyi niinkuin kameli. Sitä kuljetti vanha, säikähtelevä mies, lähtien juoksuttamaan lehmää tieltä, yli ojan, heti paikalla, kun kuuli takaansa tai edestään päin pienintäkin liikettä. Omena oli väsynyt, se ei pysähtyellyt häijyyttään. Eikä mies liioin lyönyt sitä häijyyttään, vaan siitä syystä, että hän pelkäsi myöhästävänsä. Hän ei omistanut kelloa ja koetti kyllä ensin taivuttaa saatettavansa vapaaehtoisesti kulkemaan eteenpäin. Täytyi lyödä ja kovistaa, kun ei Omena totellut. Omena tuli vanhanaikaisesti hoidetun talon navetasta. Se ei ollut mikään rotueläin, mutta navetassaan oli se ollut parhaita lypsylehmiä ja tottunut kunnioitettuun ja etuoikeutettuun asemaan. Se myytiin vanhuutensa ja huonon heinävuoden takia.

Näistä lehmistä tuli ensinnä perille Omena saattajineen. Laivasillalla ei silloin näkynyt ketään ja vanha

Kalle satoi Omenan puuhun makasiinin taakse ja läksi vähän matkan päähän kestikievariin hakemaan sille vettä. Hän sai kuulla, että kello oli neljä ja että laiva varmaan myöhästyisi, koska oli myrsky. Ammentaes-
saan vettä puhutteli hän miehiä, jotka tupakoiden seis-
sokelivat siinä pihamaalla. Syntyi keskustelu.

— Kyllä tulee elikoille kurja yö, sanoi Kalle. — Ei se hyvää ole muutenkaan, olen minä siksi paljon nähnyt ja jo niin monta lehmää tällekin Lokki-laivalle tuonut, mutta tällaisessa myrskyssä — voi yhtäkaikki!

— Luuletkos sinä sitten, senkin vanha hölmö, että ihmisillä on hyvä tällaisessa ilmassa.

— Niin, enhän minä. Mutta ihmiset kulkevat sentään omilla asioillaan ja vapaasta tahdostaan, mutta elukat pakotetaan.

Miehet rupesivat nauramaan.

— Jaa-ah, vai pitäisikö ehkä elikoittenkin vapaata tahtoa odottaa?

— Niin, enhän minä sitä, puheli vanha Kalle hämään-
tyneenä, — sanoin vain, että elikoille tulee kurja yö...

— Elikoille ja elikoille — saat olla elikko itse, senkin kääkkä.

— Ai, en huomannutkaan, sanoi Kalle yhtäkkiä, hymähtäen, — herrat onkin vähän ottaneet väkeviä...

— Vai sinä meitä tutkimaan ja arvostelemaan. Tie-
dätkös sinä, että me ollaan kapteenin tuttavvia ja kul-
jetaan kapteenin asioilla. Nämä kapsäkit tässä ovat
kaikki kapteenin tavaroita.

Vanhalle Kallelle kihosi vesi suuhun, kun hän ymmärsi mitä tavaraa laukut olivat täynnä. Hyvää olisi ryyppy hänellekin tehnyt, kun vain olisi kehdannut pyytää. Herrat eivät itsestänsä antaneet ja Kalle kulki hymähdellen ja kunnioittavasti kumarrellen ohitse.

Tämän jälkeen tuli Mäenpään sonni täydessä lennossa makasiinin eteen laivarannassa, juoksupuuta köysien päässä molempia voimakkaita miehiä, jotka eivät olleet ymmärtäneet pitää varaansa. Lieneekö se halunnut viime hetkessä kostaa heille kaikki matkan lyönnit, pistot ja muut orjuutukset, vai lieneekö se halunnut koe-
tella, oliko hänessä jäljellä entistä kurssia — joka tapauksessa hän, sarvet puske-
misasennossa ja häntä

oikosena tullen, pahanpäiväisesti pelotti vanhan Kallen, joka makasiinin sillalla istui tuulensuojassa eväittensä ääressä.

Mutta kyllä sitten saikin sonni raukka sellaisia lyön-tejä, että rupesi sääli käymään. Veri tihkui sarven juu-resta valkealle otsalle. Lieneekö ollut sarvi vallan läh-temäisillään. Ei Kalle toki uskaltanut mitään puhua, onneansa kiitti kun näki sonnin vihdoon seisovan var-massa vankeudessa koivuun sidottuna ja siinä puhalta-van sieraimistaan vihaisia verensekaisia henkäyksiä.

Vähitellen kokoontui laivasillalle muitakin karjankul-jettajia sekä joku matkustaja, jolla ei ollut tilaisuutta valita ilmaansa. Tuli autolla rouva ja herra ja tuli maa-laisrattailla kalpea nuori tyttö ja vanhempi mies, näh-tävästi hänen isänsä. Lehmät ammuivat kukin haaral-taan, ihmiset kävelivät edestakaisin tuulessa, koettaen lämmitellä liikkumalla ja tähyillen ulapalle, missä vaah-topäät laineet ajoivat toisiaan takaa. Tähän pieneen lah-denpohjukkaan eivät laineet tulleetkaan koko voimala-laan, niiden raivo oli murtunut saariin ja niemekkeihin ennenkuin ne ehtivät tänne. Mutta puiden liikkeestä, pilvien lennosta ja vihlovasta vingunnasta ilmassa tun-tui kyllä tännekin, että oli myrsky. Pitkin päivää oli aurinko yrittänyt tunkea esiin, mutta onnistumatta. Sen-sijaan oli tuontuostakin tullut lyhyt ja raju sadekuuro.

Kun ihmiset aikansa olivat polkeneet laivasiltaa, alkoi-vat he vähitellen tuntea jonkinlaista yhteenkuuluvai-suutta ja ryhmittyivät puhelemaan. Ensin he puhelivat myrskystä. Ei taas tänä kesänä ollut tällaista ollut. Tuolla kylässä se oli nostanut olkikaton ilmaan ja vie-nyt sen pellolle kuin lastun. Puitakin se oli kaatanut. Kyllä nyt jäi järveltä pois, jonka vain ei ollut pakko mennä.

Maalaisisäntä läksi saattamaan tytärtään sairashuo-neelle. Sydäntauti oli tyttöön tullut, tai hermotauti, miksi sitä oikein tahtoi kutsua. Hän ei jaksanut katsella kärsimystä. Sellainen on hyvin vaarallista. Samanlai-nen oli hänen äitivainajansa ollut. Hän oli esimerkiksi aina lähtenyt pois kotoa, kun elukoita piti teurastetta-man. Kun kotonakin tuotiin liharuoka pöytään, kalpeni hän usein ja meni toiseen huoneeseen. Ja suurissa kut-

suissa, sellaisissa kuin häissä ja hautajaisissa, hän kärsi ajatellessaan niitä ihmisen mykkiä ystäviä, joiden oli pitänyt heittää henkensä ja joiden jäännösten ääressä ihmiset pitivät iloa. Joskus kun juhlassa oli »päästy paistiin» ja alettiin pitää puhetta, oli hän sen näköinen kuin jos hän olisi kärsinyt kaikki teuraseläimen tuskat. Hän ei käsittänyt ihmisten tuntoa. Kuinka saattoivat he niin tehdä? Se oli hänessä sairautta. Mutta ei se parantunut siitä, että häneltä kysyi, minne eläimet olisivat joutuneet, jollei niitä olisi vähennetty, ja mistä ihmiset olisivat eläneet. Hän kärsi yksinään ja huokaili: koska sinä tulet, eläinten Messias? Ja kuolintaudissaan maaten kuuli hän kaiken aikaa joitakin hätähuutoja, joista eivät muut tietäneet mitään. Ne tulivat syvyyksistä, sanoi hän ja vaativat sovitusta. Mies raukka oli levoton tyttärestään, kun oli sattunut tällainen myrsky ja vielä oli noita lehmiäkin matkassa. Hän puheli tästä ikäänkuin turvaa hakien eräälle vieraalle rouvalle. Se oli ystävällinen ihminen ja kuunteli osaaottavasti.

Lehmänkuljettajat haarallaan keskustelivat siitä, miten matka oli mennyt ja mikä hinta heidän elukoistaan oli maksettu. Sonnin tuojat olivat liittäytyneet yhteen kapteenin tuttavien kanssa ja Kalle näki kateudella, että matkalaukut avattiin makasiinin takana ja miehet ottivat hyvät ryypyt. Hyvää olisi hänellekin tehnyt, ei ollut helppo asia sellaisen vanhan lehmän kuljettaminen, väsyi se. Eivät vain antaneet hänelle eikä kehdannut mennä pyytämään.

Koivusen Loviisa oli kaiken aikaa pysytellyt mäennypylän alla aidan luona Helunansa kanssa. Hän oli kyllä ottanut esiin eväänsä, mutta pääasiassa hän syötti lehmää, antaen sille leipää ja nyhtäen heinää. Tuontuostakin hän pysähtyi lehmän ääreen, silitti sen selkää, taputti kaulaa ja pyyhki kyyneliään. Yhtäkkiä jätti hän lehmän ja ilmestyi keskelle laivasiltaa. Siinä hän hetken katseli ympärilleen ja meni sitten isän ja tyttären luokse.

— Antakaa anteeksi, että kysyn, mutta mahtaisitteko tietää, tuleeko se laivassa se karjanostaja Ronkainen, vai jokohan tuo olisi täällä. Minä vain sitä, etten annakaan lehmääni, vaan rahat annan takaisin. Täällä ne ovat

povellani. Ei sitä kukaan säälinen ihminen pane elikkoansa tuollaiseen ilmaan. Se hokutteli minut antamaan Helunan ja nosti nostamistaan hintaa. Mutta minä olen sen pienestä kasvattanut enkä anna sitä. Että mah- taako olla täällä se Ronkainen vai tuleeko tuo laivassa?

Isä ja tytär eivät tietäneet mitään karjanostajasta. Tytär otti kuitenkin Loviisan asian kovin sydämelleen ja sanoi, että mitäs muuta kuin vie lehmän kotiin ja lähettää rahat Ronkaiselle.

Loviisa ei tietänyt osotetta.

Tyttö kävi poskiltaan heleän punaiseksi ja selitti kiihkeästi, että lehmä on vietävä kotiin. Kyllä ostaja rahansa perii, ei tarvitse pelätä, ettei hän sitä tee.

Kalle sekaantui nyt keskusteluun ja sanoi, että siitä voi tulla vaikkapa linnaa, jollei luovuta tavaraa, kun on ottanut vastaan hinnan. Linnaa siitä tulee. Loviisa alkoi hätääntyä ja unohti tykkänään ujoutensa. Ennenkuin hän tiesikään, seisoi hän sonninkuljettajien ja kapteenin tuttavien edessä, esittäen asiaansa. He hänet pelottivat pahanpäiväisesti.

— Vai että takaisin, sanoi yksi miehistä. — Karjanostaja on sitoutunut toimittamaan Ruotsiin niin ja niin monta kiloa lihaa. Mutta me viedäänkin kaikki takaisin karja, josta olemme ottaneet hinnan. Perhanan koreaa peliä kyllä. Ymmärtää sen toki hullukin, että siitä tulee rangaistus.

— Siellä Ruotsissa ovatkin ne kuninkaalliset rangaistukset toista kuin täällä.

— Ja siitäkin on rangaistus, jos panee mukaan toisen raavaan kuin sen, minkä alunpitäen on myynyt. Vaikka paremmankin panisi, niin siitä on kovat pykälät.

— Mutta jos sen itsensä tapaa, ostajan, yritti vaimo raukka vielä puolustautua, — ja sen kanssa sopii ja antaa rahat pois. Ne ovat minulla täällä mukana. Ihkassen samat setelit. Että minä ne otinkaan, minä onneton ihminen. Juudas Iskariotin teko se oli. Herra hyvästi minua auttagoonkin.

Hän juoksi nyt lehmänsä ja laivasillan väliä ja puhui joka ihmiselle onnettomuuttaan.

Nuori tyttö, joka oli matkalla sairaalaan, kuunteli häntä kasvoilla kärsivä ilme ja ainoastaan isän rukouk-

set estivät häntä ryhtymästä enempää auttamaan vai-
moa. Joka tapauksessa alkoi hänen ja kärsivien eläin-
ten välillä jo syntyä outo yhteenkuuluvaisuus. Isä näki
sen ja alkoi miettiä, eikö olisi parasta kääntyä takaisin.
Häntä pelotti, ettei vain tapahtuisi jotakin. Mutta huo-
nekin oli jo vapaana kaupungin sairaalassa ja lääkäri oli
käskenyt tulla niin pian kuin suinkin...

Laiva viipyi. Ihmiset kävivät kalpeiksi vilusta ja ret-
keilivät niin kauas kuin uskalsivat laiturista. Kyllä oli-
kin kolkko päivä, olisi luullut jo syksyn tulleen, niin
läpitunkeva oli sää. Isä ja tytär olivat asettuneet maka-
siinin seinävierelle. Isä riisui päällystakkinsa ja tahtoi
levittää sen tyttären hartioille. Sitä ei tytär olisi sallin-
nut ja siinä he kiistelivät.

— Olsittekos hyvät, pyyteli Loviisa, läheten heitä
kulman takaa, — ja katsoisitte tuota minun lehmääni.
Kävisin vielä tuolla kievarissa kysymässä karjanostajaa.
Ei se siitä minnekään, mutta jos kuitenkin sattuisi
jotakin.

Nuori tyttö nousi paikalla ylös ja seurasi Loviisan
mukana lehmän luo. Tuuli kiersi hameet jalkoja vas-
ten, niin että oli vaikea päästä eteenpäin. Heluna
ymmärsi heti vieraan tytön ystäväkseen ja antoi silitellä
päättään. Sillä oli kauniit, kaarevat sarvet, siro pieni pää
ja se loi tyttöön kostean, lempeän silmäyksen. Isä tuli
noutamaan tytärtä pois tuulesta, mutta tytär seiso i uskol-
lisesti Helunan luona, kunnes sen omistajatar tuli.
Heluna oli jo hänen ystävänsä.

— Ei kuulu olevan täällä, puheli Loviisa hätänty-
neenä tullessaan takaisin. — Eikä kuulu tulevankaan.
Kyllä tämä nyt minulta menee tämä Heluna. Eikä sitten
ole yhtään rauhan päivää.

— Mitäs muuta kuin viette kotiin ja mies kyllä perii
rahansa, kiihtyi tyttö entiseen tapaansa.

— Niin mutta jos ne ovat niin kovat ne kuninkaalli-
set rangaistukset. Oi voi mikä pitikään tulla!

Vaimo raukka kulki toivottomana ihmisen luota ihmi-
sen luo, ja riensi sitten taas silittämään ainoaa ystä-
vänsä, joka mitään aavistamatta haukkaili nurmea
uudesta paikasta piennarta. Muut lehmät tuntuivat
paremmin aavistavan, mikä niitä odotti. Ne seisoivat

päät painuksissa syömättä. Sonni puskeskeli toisella sarvellaan puunkylkeä. Pilvistä repeytyi siekaleita ja ne lentelivät tuulen viskeleminä. Taivaanrantaan ilmestyvä kelmeän samaa rusko tiesi vihdoin kertoa, että aurinko lähenei laskuaan. Metsästä kuului kumea kohina, kun tuuli meni läpi täysien lehtien. Yhtäkkiä sanottiin: laiva tulee.

Ja silloin syntyi kaikkiin uusi vireys. Karjankulj otta-jat kiirehtivät eläintensä luo ja ihmiset kantoivat tava-ransa lähemmäs vettä. Loviisa yksin seiso i yhä etem-pänä lehmänsä luona, voimatta päättää mitä tehdä. Laiva taisteli tuulta vastaan, huojuen ja kallistellen. Se oli vanha, pieni alus eikä siinä oikeastaan enää kul-kenutkaan matkustajia paitsi näin hätätilassa, kun eivät muiden laivojen kulkuvuorot sopineet. Sillä oh viime vuosina kuljetettu paljon karjaa. Se huusi käheästi ja alkoi yhtäkkiä, odottamattoman tuulenkäänte en takia, nopeasti lähete rantaa. Silloin tuli Loviisa juoksujalkaa laiturille. Tuuli liimasi ohuen pumpulihameen ruumista myöten ja hänen puheensa oli kuin jotakin korinaa.

— Saisinkos minä kysyä, onko täällä karjanostaja, se ylösostaja, se Ronkainen... Kun minä... Tässä olisi sille rahat takaisin, nämä ovat vielä ne samat setelit... Herra Jumala meitä auttakoon!

Hän puhui henkensä hädässä. Mutta siinä oli sellaista kiirettä eikä kukaan vastannut. Laivamiehet läiskäytti-vät sillan kiinni rantaan. Laivasta tulvehti vastaan kone-öljyn, tupakan ja vielä jonkin muun iljettävä katku. Kangaskatoksen alta, joka lepatti tuulessa, tuli näkyviin punaiset miehen kasvot ja ääni, joka oli kuin torvi, huusi:

— Tänne, tänne vain karja! Kyllä ne tästä pääsevät.

Loviisa ymmärsi nyt, että tämä oli se mies, jolle hänellä oli asiaa. Hän työnty i koko tarmollaan ohi kaik-kien tungenkelevien ihmisten, oli kompastumaisillaan ensin kynnykseen ja sitten limaiseen permantoon ja sei-soi viimein katkun ja hiljaisen mylvinän täyttämässä ilmassa jättiläiskokoisen miehen edessä, joka oli puettu nahkatakkiin ja pieneen lippalakkiin. Se mitä hän näki ympärillään, oli viemäisillään häneltä äänen. Hän näki koko pienen etukannen täynnä karjaa. Kaikki olivat pit-

känään, kaulat hirttäytyneen asennossa, ja kaikki alkoivat yhtäkkiä, laivan joutuessa tyyneen, koettaa päästä jaloilleen. Lattia oli kuitenkin niin paksunaan niljaista likaa, että ne luisuivat raskaasti takaisin, putoelivat toisensa päälle, polkivat toisiaan, puskiivat viimeisillä voimillaan ja päästivät outoja huutoja. Kun lehmät vihdoinkin pääsivät pystyyn, seisoivat ne kylki kyljessä. Siinä ei ollut tilaa kääntyä. Loviisa oli käsittänyt, että hänenkin Helunansa oli määrä joutua tänne, ja hän toimitti kuivin kurkuin, hiki valuen alas kasvoja, asiaansa nahkapukuiselle miehelle, kaiken aikaa tyrkyttäen hänelle setelipinkkaa.

Vihdoin viimein käsitti karjanhoitaja, mistä oli kysymys, työnsi hänet kovakouraisesti tieltään ja käski nopeasti tuoda lehmän. Laiva oli myöhästynyt, täytyi pitää kiirettä. Silloin juoksi Loviisa tykkivin ohimoin lehmänsä luo, irroitti köyden puusta ja päätti, että hän lähtee kotiin, hän vie Helunan kotiin, tuli mitä tuli. Hän ei anna sitä siihen kurjuuteen, niistä ei yksikään ole hengissä huomisaamuna. Mutta silloin otti iso nahkapukuihin mies köyden hänen käsistään, läiskäytteli lehmää ruoskalla ja lähti viemään sitä. Ja valkoinen eläin eteni peloissaan vastarintaa tekemättä kohti puhkuvaa ja savuavaa laivaa, iso mies antoi sille töytäyksen ja pian hukkuivat sen huudot siihen mölinään, joka nyt täytti laivan.

Loviisa seisoivat sillä paikalla, missä Heluna oli häneltä riistetty, painoi käsiä sydänalaansa vasten ja kuunteli karjan ammuntaa. Hätähuutoa se oli. Ja se kaikui haikeana ja toivottomana, kunnes hukkuivat veden kohinaan.

Laiva lähti liikkeelle.

Yhtäkkiä sai maalaisvaimo sen voiman ja tarmon, että pääsi kävelemään. Hän tuli laivasillalle ja näki onneksi nuoren tytön kaiteen luona.

— Neiti, armahtakaa minua, minun lehmäni on tuolla mukana, se oli minun ystäväni ja minä möin sen rahasta. Koettakaa löytää lehmänostaja, minä annan rahat. Jumala palkitsee teidät...

— Minä teen mitä voin! huusi nuori tyttö läpi myrskyn.

Ja sanat olivat sydänmaan Loviisalle kuin laudan

pätkä hukkuvalle. Pieni toivon kipinä oli syttynyt vaimo-raukan rintaan. Laiva kulki jo kaukana ulapalla.

Aluksi ponnistivat uudet tulokkaat vastaan siinä uudessa yhteiskunnassa, mihin ne olivat sullotut. Ei olisi uskonut siihen enää mahtuvan, mutta tyhjä tila rivin päässä osoitti, että joltakin sillalta vielä odotettiin karjaa. Kun punakka nahkatakkainen mies lähestyi eläimiä, yrittivät ne pakoön ja puhalsivat sieraimistaan pitkiä, hätääntyneitä henkäyksiä. Pian oli hän ne taltuttanut, sitoen nuorat sekä kaulaan että sarviin, niin ettei eläin voinut liikkua. Suuri sonni joka yhä osoitti vaarallista halua puskea, seisoj niin, että sen heltiämättä täytyi tuijottaa siihen pylvääseen, mihin se oli sidottu. Katsottuaan, että kaikki eläimet olivat varmasti kiinni, läksi karjanhoitaja menemään. Yhtäkkiä pidätti hänet laiha tytönkäsi. Hänen edessään ovella seisoj nuori neiti, kalpeana ja vaivoin saaden ääntään kuulumaan:

— Ettehän vain jätä yöksi näitä eläimiä yksin.

Suuri, punatukkainen mies mittasi häntä silmillään kantapäästä kiireeseen asti.

— Mitä ... mitä se teihin kuuluu, sanoi hän ja yritti mennä ohitse.

Mutta tyttö asettui säikähtämättä juuri ovenavaukseen. Hän ikäänkuin kasvoi.

— Te ette saa jättää niitä yksin. Niiden kärsimykset ovat muutenkin liian suuret.

— Ja mitä perhanaa se teihin kuuluu. Pois tieltä!

— Se kuuluu. Kyllä minä tiedän. Minä en tahdo nähdä sitä toista kertaa. Teidän täytyy puhdistaa... auttaa ... hoitaa ... antaa vettä.

— Soh, soh, soh, menkää maata älkääkää siinä kotkottako ...

— Minä menen. Mutta tehkää velvollisuutenne. Lieventäkää hirveää kärsimystä. Jahka tullaan tuonne selälle ... kyllä minä tiedän.

— Neiti taitaakin olla vailla seuraa. Kyllä tämä minun karjani on lujasti kiinni, ei tarvitse pelätä, että se lähtee karkuun. Minä ennätänkin hyvästi pitämään seuraa. Vaikkapa koko yöksi.

Tytön isä oli tullut ja vei pois lapsensa. Suuri mies meni nauraen ohitse ja kuuli hänen pyytelevän tytärtä

hyttiin. Hänen oli onnistunut saada toinen paikka ainoassa ylähytissä, mikä laivalla oli matkustajia varten. Täällä oli hyvä rouva, joka suostui ottamaan hänet sinne mukaansa.

Tyttö vastusti itsepintaisesti. Hän ei tahtonut nukkua, hän tahtoi seurata onnettomien eläinten kohtaloja. Hän vaatii hoitajan tänne, hän menee kapteenin puheille... Vaivoin sai isä hänet mukaansa. Hän viihdytteli häntä lempeästi kuin nainen, istuen hänen vieressään tuulen-suojassa yläkannella.

— Aino, sinähän olet ainoani. Koeta, lapseni, ajatella mitä minusta tulee, jollet sinä hoida itseäsi. Kuka kulkee Niemelän hyvänä henkenä navetassa ja tallissa ja sairaitten luona pitkin talon aluskuntaa? Kuka kaataa isälle kahvin aamulla? Kuka ottaa käsiinsä Niemelän, kun isä ei jaksaa? Sinun täytyy tulla terveeksi.

— Oi, isä, minä olen niin väsynyt ja onneton.

— Mutta sinä menet nyt lepäämään ja palaat terveenä.

— Isä, kärsimys ei lopu, ei vaikka minä itkisin silmäni kuiviin.

— Ei lopukaan, lapseni. Mutta sinä voit sitä paljon lieventää.

— Mitä voin nytkään noille eläimille? Niiden on jano — mies ei viitsi nähdä sitä vaivaa, että edes juottaisi. Voinko minä sitä tehdä? Ne ovat likaiset — hän ei auta niitä. Pitkin kylkiä tihkuu verta, niin ovat nuorat repineet — oih, en saata siitä puhua! Se valkoinen lehmä, jonka se vaimo olisi tahtonut viedä takaisin, se loi minuun katseen — isä, siinä katseessa huusi koko eläinkunnan hätä! Minusta tuntuu, että tulen hulluksi. Noin ne tulevat huutamaan koko yön, noin, noin.

Isä lupasi valvoa eläinten luona, juottaa niitä ja huojentaa niiden kärsimystä. Hän rukoili lastaan tulemaan järkiinsä. Tytär läksi vihdoinkin nukkumaan. Hyvä rouva, joka oli luovuttanut hänelle miehensä paikan ylhäällä, nukkui jo sikeästi, kuulematta tuulen vinguntaa enempää kuin eläintenkaan huutoja tai koneen käyntiä.

Häntä onnellista ihmistä, ei mitään hän huomannut kärsimyksestä ympärillään. Ja noin, noin nukkuivat useimmat ihmiset.

Nuori neiti sytytti tulta, otti hatun päästään, ajatteli äitiään ja isäänsä ja kapusi ylös sijalleen. Täällähän oli-kin hyvä. Täällähän olikin punaisten verhojen takana ikkuna. Siitä hän näki koko etukannen. Hän sammutti sähkön, veti uutimen syrjään ja katseli eteensä. Eläinten kaulat nytkähtelivät, kun ne epätoivoisesti koettivat saada uutta asentoa väsyneelle päälleen. Takaruumiit läiskyivät vastatusten laivan heilahdellessa, jahka tullaankin suurelle selälle, sitten, sitten... Hänen hyvä isänsä, eikö hän tullutkin suuren miehen seurassa ja heillä oli kummallakin vesiämpäri! Hyvä, hyvä oli hänen isänsä — olisikin ollut sellaisia ihmisiä! Tytär vetäytyi nopeasti pois ikkunasta, ettei isä näkisi häntä, ja paneutui pitkälleen. Hän kuuli, että he puhelivat, isä hiljaa ja suuri mies kovasti. He alkoivat puhdistaa kantta. Hänen hyvä, hyvä isänsä! Kone kävi jyskyttäen, tuuli vinkui, eläinten huuto tuntui rauhallisemmalta. Ehkä meneekin tämä yö onnellisemmin kuin hän oli uskaltanut uskoa. Oi Jumala, armahda ihmisiäsi ja eläimiäsi.

Yhtäkkiä hänet paiskattiin seinää vasten ja hän kuuli, että astioita meni rikki jossakin sekä että koko takakan-
nen teuraskarja raskaan lastin tavoin luisui asemiltaan ja päästi huudon. Hän ei uskaltanut katsoa, hän tiesi, että ne makaavat touveilla kiinni seinässä eikä hän voi niitä auttaa. Touvit syöpyvät lihaan ja veri vuotaa — eikä hän voi auttaa! Noin ne huutavat. Eikä hänen sydämensä kykene auttamaan, vaikka se pakahtuu. Hän on pieni, yksinäinen ihmisolento miljoonia vastaan. Missä viivyt sinä, eläinten Messias?

Hänen eteensä valahti ikäänkuin heijastus jostain valosta. Joku seiso i hänen edessään. Selvästi. Hän alkoi hiljaa puhutella vierasta.

Äiti... sinäkö siellä olet? Mitä sinä sanot? Oletko tullut minua hakemaan? Minä kuulen samat äänet kuin sinäkin. Ne ovat hätähuudot syvyydestä. Aivan selvästi. Sinä kuolit sentähden, ettet jaksanut nähdä kärsimystä etkä voinut auttaa. Minä lupasin sinulle koettaa. Olen syyllinen sinun edessäsi, sillä mitään en ole voinut tehdä... Äiti, minä kyllä kuulen kaikki. Mutta herätä muut tässä laivassa. Ne nukkuvat kaikki, minä vain kuulen. Herätä ihmiset ympäri maailman, he nukkuvat,

ne eivät kuule ääniä syvyydestä. He eivät näe, että eläinten sielu on kuin lapsen sielu, lähempänä Jumalaa kuin niiden ihmisten, jotka sanovat itseään täysikasvuiseksi... Minä kuulen... Herätkää... avatkaa silmänne... Avatkaa tuntonne... Jumalan syvyyksistä kuuluu huuto. Kerran on myöhäistä... kerran on tuomiopäivä. Oi meitä tuomiopäivänä...!

Kuinka meri käy ja aallot pauhaa! Syyllistäkö se kysyy? Uhriako se tahtoo? Kuka on valmis? Äiti, sanotko, että minä?

Sanot. Minä tulen.

Nuori neiti havahtui unenhorroksesta siihen, että hän oli putoamaisillaan. Oli nähtävästi päästy selälle. Jotakin astioita meni taasen jossain rikki. Hän veti uudinta ikkunan edestä. Oli pimeää kuin syksyllä. Vain vaahto erottautui aalloilla, lentäen läiskinä yltympäri. Eläinten huudot olivat vaienneet, saattoi ainoastaan erottaa miten laivan vyöryessä niiden jalat luisuivat ja raskaat ruumiit vyöryivät puolelta toiselle veden käynnin mukaan. Eläimet pysyivät päästä ja kaulasta kiinni. Kaula venyi ja kesti, kieli oikeni suusta. Menikö jokin jalka poikki? Nyt pääsi joltakin ääni, mutta se ei enää ollut elävän olennon huuto, vaan luomakunnan hätä oli saanut äänen.

Viimeinen tuomio.

Nuori neiti luisui alas permannolle, hapuili käsillä ympäriilleen ja löysi oven. Häntä vilutti ja pelotti. Hänen mieleensä johtui sydänmaan köyhä vaimo, joka hänen haltuunsa oli uskonut ainoan eläimensä. Se oli sallinut hänen silittää kylkeään ja katsonut häneen uskollisilla silmillään. Tuolla se makaa, jos hän menee ulos, niin sen silmät kääntyvät häntä kohden. Kaikkien noiden uhrien silmät kääntyvät häntä, ihmistä, kohden. Ihminen — pyöveli! Hän ei voi nähdä noita silmiä. Eivät ne syytä, eivät ne ole katkeria, ainoastaan avuttomia ne ovat, pohjattoman avuttomia. Pakoon heikkojen ja sorrettujen silmiä. Missä olisi se pimeys, joka varjेलisi ihmisen eläimen silmäykseltä?

Tuolla se on, veden pohjalla! Ja äitikin ilmestyi unessa ja kutsui.

Täällä nukkuu ihmisiä. Kaikki ovat unessa. He eivät uskalla katsella, nyt hän sen tietää, he eivät kestä eläi-

men silmäyksiä, he eivät kestä eläimen huutoja, he ovat liian syylliset.

SyvyYTEEN, siellä on syyllisten paikka! Siellä on myöskin niiden paikka, jotka eivät jaksaneet auttaa, vaikka näkivät kärsimyksen.

Nuori neiti seisoo kannella. Sairas hän on. Jos löytäisi isän — missä hän nukkunee.

Tuo on maata, tuo joka on noin tummaa, siellä on kyliä ja kaupunkeja. Tuo on vettä, tuo joka kuohuu, tuo on taivasta, tuo joka lentää. Kaikki on harmaata. Taas ne huutavat, taas ne kääntyvät kyljeitä kyljelle. Kaula vuotaa verta, mutta se ei katkea. Ne teurastetaan kuitenkin, ajattelevat ihmiset. Kärsiä, kärsiä ...

— Jumala, armahda minua, sano mitä minä teen! Jos sinä sanot minulle, miten minä voin auttaa heikointa, niin minä panen siihen koko elämäni. Muuten, Jumala, en minä jaksa.

Taas. Ja taas.

Äiti, minä tulen ...

Oli jo valkoinen päivä, kun lähestyttiin uutta siltaa. Kuljettiin saarten suojassa ja eläimet etukannella olivat päässeet pystyyn. Takkuisina ja likaisina ne päätä kääntämättä tuijottivat eteensä. Nuorat niskassa olivat veriset. Tuolla oli valkoinen lehmä pitkällään. Se ei pysynyt pystyssä. Siltä oli taittunut jalka. Täytyy lopettaa, jahka tästä ehtii.

Ihmisetkin olivat nousseet ja tuijottivat viluisina maata kohti. Isä kierteli ovea, jonka taakse hän yöllä oli saattanut tyttärensä ja ihmetteli tämän nukkumista. Se oli aivan harvinaista, että hänen Ainonsa näin nukkui. Ja kylläpä riitti rouvallakin unta. Vihdoin viimein astui rouva ovesta.

— Joko se minun tyttäreni sieltä nousee?

— Teidän tyttärenne — ei hän ole täällä.

— Missä hän sitten olisi? Ei hän täälläkään ole.

— Katsokaa itse, täällä on aivan tyhjää.

Oli kuin sininen aalto olisi valahtanut yli isän kasvojen.

Alettiin etsiä. Isä etsi. Koko laivaväki etsi. Ranta

läheni lähenemistään. Juostiin, huudettiin, kyseltiin. Etsittiin mahdolliset ja mahdottomat paikat.

Isä ei enää etsinyt. Hän seiso i ja tuijotti yli laivan syrjän. Rouva tuli kalpeana ja tarttui hänen käsivarteensa. Hän ei sanonut mitään, mutta hänen silmänsä olivat säikähdyksissä.

Isä huojutti päätään ja pusersi ristitettyjä käsiään. Hänen huulensa hapuilivat kuin rukousta, mutta ei sanaa hän lausunut. Koko matkustajajoukko kiersi hänen ympärillään. Lohdutuksen sanoja oli vaikea löytää: asia näytti selvältä. Laiva oli jo laiturissa ja kannet alkoivat tyhjentyä: kadonneen isä yhä viipyi kokassa, tuijottaen veteen. Kun ystävällinen rouva, jonka kanssa Aino oli viettänyt viimeiset tuntinsa, lähestyi, sai harmaahapsinen maalainen vihdo i auki suunsa ja lausui:

— Hän ei ole kestänyt kärsimystä. Hän on kuullut hätähuudot syvvydestä.

KYLVÖT JA NIITOT

Tarina vainojen ajoilta

Katariina Räikän ja hänen äitinsä välit eivät olleet hyvät. Syy ei ollut äidin.

Katariinaa oli varoitettu. Vanha Johanna, joka oli kantanut häntä käsivarsillaan, sanoi, että Jumalan enkelit lakkaavat pitämästä vartiota hänen vuoteensa ääressä ja näyttämästä hänelle hyviä unia. Vaikka ihminen tuli suureksi, niin yhtäkaikki hän tarvitsi Jumalan enkeleitä ja hyviä unia.

Katariina taputti vanhusta olalle ja vihelsi luokseen metsästyskoiransa. Vanha Johanna oli tullut uudelleen lapseksi.

Itse rovasti poikkesi pihaan, kun Katariina siellä temmelsi koiriensa kanssa, ja seisoi hetkisen hymyillen rippilapselleen. Mutta sitten hän kävi vakavaksi ja kysyi, eikö olisi aika jättää tällaiset leikit. Lisäksi hän muistutti, ettei synty neljättä käskyä vastaan jäisi rankaise-matta. Koko pitäjä tiesi, miten ynseästi ja kylmäkiskoisesti Katariina kohteli äitiään. Jumalan pitkämielisyys loppui.

Katariina viskeli vaaleita palmikkojaan ja nauroi. Ja rovasti kuuli, loitotessaan talosta, että peli alkoi uudelleen. Jopa kuului pyssynpaukettakin. Katariina neiti ampui sekä kuolleisiin että eläviin maalitauluihin. Ylen-annetun pojan henki asui siinä työssä. Äiti raukka, sellainen hyvä ja jumalaapelkääväinen äiti.

Talvi-illoin, kun Katariina oli tullut tallista ja aterioitsi äitinsä kanssa kahden, saattoi syntyä pieni tuttavallinen keskustelu varsoista, jotka kasvoivat niin hyvin,

tai ketunpyydyksistä talon lähettyvillä, joihin tyttö pelkosi koirien menevän. Mutta sitä hellyyttä, jota ei äiti illoinkaan lakannut odottamasta, ei tullut. Katariina herätti koirat, jotka nukkuivat uuninnurkissa ja tuhlaili hyväilyjensä niille. Ja hän huusi nauraen hyvää yötä äidilleen, koskettamatta edes hänen kättään ja karkasi vallattomana huoneeseensa, missä pyssyt kiilsivät seinillä ja saappaat olivat huiskinhaiskin kuin pahankurisimman junkkarin huoneessa. Katariina ei milloinkaan ollut tuntenut isän käden ojennusta. Äidillä oli ollut liian hempeä käsi. Isä oli kuollut heiltä liian varhain.

Jonkin kerran, hyvin harvoin, kävi hellyydenkaipuu äidille ylivoimaiseksi. Silloin hän purskahti itkuun ja ryösti itselleen ainoan lapsensa käden, painellen sitä suutaan vasten. Katariina tuli jääkylmäksi ja riuhtaisi itsensä irti. Äiti lausui silloin katkeria sanoja siitä että koirille riitti hellyyttä — ei hänelle. Mutta kyllä Katariina vielä saisi kokea, mitä se merkitsi, jahka hänellä itsellään olisi lapsia! Äiti jäi itkemään loukatun ja haavoittuneen mielensä kyllyydestä. Mutta tyttärellä ei ollut yhtään kyyneltä. Huoneensa ikkunasta tuijottaen pimeään hän suuttuneena mietti, mitä hänestä tahdottiin, mistä häntä soimattiin.

Häidensä kynnyksellä sai Katariina vielä varoituksen. Silloin nukkuivat jo morsius-immet luhdeissa ja vanhempi väki kokosi voimia huomispäivän juhlaa varten huoneissa sekä alasalin että yläsalin takana. Koko päivä oli kulunut iloisessa valmistuksessa. Vanha Johanna oli koristanut saunan, ja laulaen olivat tytöt sieltä saattaneet morsiamen hänen huoneeseensa, jonka seinillä pyssyt olivat ruostuneet, senjälkeen kun lempeä Lauri ritari oli kesyttänyt Katariina Räikän mielen.

Lauri oli suuri sotaherra — mitenkä Katariina muuten olisikaan hänet ottanut! Mutta nyt oli rauha maassa ja häiden aika ja huomenna saapuisi ritari saattoineen taloon. Kaksi kuusta, pisimmät ja sorjimmat Katariina neidon metsästysmailta, seisoivat, rungot kuorittuina jo portin pielissä.

Juhannusajan rusotus oli mailla ja kevään linnut viettivät lyhyitä levonhetkiään ennen auringonnousua — silloin näki morsian unen.

Oli olevinaan talvi — vai kevätkö olisi ollut, vai syksy. Oli jää ja kaukainen metsänranta ja jossakin jokin saari ja jäätä ratsasti mies. Hevosen ja miehen varjo liukuivat oudon suurina jääpeilissä. Mies piteli sylissään jotakin, joka laahasi maata. Varjo kasvoi jääpeilissä. Se oli toinen ihminen. Se oli nainen. Sillä oli pitkät hiukset. Oliko se kuollut? Hevonen kiiti ja suuri varjo kiiti ja kasvoi. Ei kuulunut kavioiden kapsetta, ei kuulunut mitään. Suuri yksinäisyys oli ympärillä. Mutta nyt ei ratsastajaakaan enää ollut. Järvihän oli auki. Mahdotonta olisi ollut ratsastaa siinä. Oliko kaikki ollut unta?

Morsian tapasi itsensä seisomasta lattialla, katse tähdättynä järvelle. Koirat haukkuivat. Oliko hän huutanut? Hänen sydämensä löi kovasti. Mitä oli tapahtunut?

Ei mitään. Vain pieni, outo uni oli tunkenut kiilansa hänen onneensa. Mutta se meni pian.

Katariina Räikkä ja hänen ritarinsa viettivät onnellista elämää kaukana uudessa kodissaan seitsemän pitäjän takana.

Ja vuodet kuluivat.

Äiti istui yksin vanhassa kodissa, joka oli halpa ja matala sen rinnalla, missä tytär nyt oli valtiatar. Mutta vanhuksen elämäään oli tullut iloa ja valoa, joka ikäänkuin korotti hänen kattoaan. Lapsenlapset tulivat sinne ja tuli lempeä Lauri ritari. Katariinakin oli kuin hymyilevä aamu, kun hän hoiteli pienokaisiaan. Oli se toki toista kuin silloin, jolloin hän tuhlailli hyväilyjään järejimmille luontokappaleille.

Olisi luullut laupeuden saavan kulkea oikeuden asemesta. Olisi luullut suuren tuomarin unohtaneen, että siellä kaukana valtateiden varsilla joskus erään äidin ja hänen tyttärensä välillä oli vallinnut outo suhde ilman toraa ja tappelua, mutta myöskin ilman lämpöä ja rauhaa.

Mutta suuri tuomari ei unohda mitään.

Eräänä aamuna saapui Lauri ritarin ylpeä rouva syntymäkotiinsa köyhällä hevosella ja köyhässä reessä. Ei ollut leiskuvia taljoja eikä ajajia petojen tai rosvojen varalta. Niinkuin kerjäläislapset lepäsivät ritarin peril-

liset reen liisteillä. Katariina rouva itse oli halpojen

Mekkojen alle kätkenyt kalliisti päärmetyt pukimensa. Hänen kauneutensa oli kuin luonto ensimmäisen suuren hallayön jälkeen. Pakolaisena hän koputti äitinsä oveen. Sota oli maassa.

Niin elivät siis äiti ja tytär taasen saman katon alla. Päivät kuluivat kuten kuluvat varhaisen syksyn sateiset päivät. Lapset toivat ilon pilkahdukset harmauteen. Heidän ilonsa loistossa hymyilivät molemmat äidit, se nuori, joka oli kuin punassaan hehkuva syys, ja se vanha, jonka hiuksissa oli härmää. He eivät nähneet aavetta, joka seisoi ja tuijotti heihin keskellä lasten leikkiä. He luulivat, että yksin suru Lauri ritarin menetyksestä ja maan vaiva valoivat myrkkyyään heidän sydäntensä rauhaan. Sillä lailla kuitenkin ei surra rakastettua miestä eikä menetettyä kotia. Siinä surussa ei ole myrkkyyä.

Katariina rouva ei huomannut, miten kaikki tapahtui. Hänen silmänsä avautuivat eräänä iltana, kun koko onnettomuus jo oli tapahtunut.

Esivallan käsi oli aikoja sitten ulottunut tänne seitsemän pitäjänkin taakse ja seulonut tarkoituksiinsa kaiken kelpaavan miehisen voiman. Navettaan ja talliin jäi tuskin muuta kuin pääskysten pesät. Katariina rouva raatoi kuin halvin työläinen. Hänen lapsensa olivat vanhan äidin huostassa.

Eräänä iltana, kun Katariina oli lypsänyt lehmät ja ikävöiden lapsiaan tuli sisään, ei hän tavannut heitä heidän vuoteistaan. Kun hän eli alituisen pelon vallassa, että heillekin jotain tapahtuisi, säikähti hän ja riensi isoäidin huoneeseen. Siellä he kaikki olivat. Kaikki nukkuivat, vanhuskin.

Vanhus lepäsi keskellä ja lapset olivat hänen ympärillään kuin kananpoikaset emonsa turvissa. Hiipuvan hiilloksen valossa Katariina rouva näki tämän kaiken. Pieni Lauri oli kuin ilmetty isänsä. Äidin sydän paisui, kun hän ojensi käsivartensa häntä ottamaan.

Lapsi äännähti unissaan, tuskastui siitä, että häntä häirittiin, ja huusi täyttä kurkkua, kun äiti otti hänet syliinsä. Hän ei rauhoittunut ennenkuin mummon luona.

Kaikki lapset asettuivat vastakynteen, kun äiti heitä lähestyi. Kaikki tuskastuivat, kun hän houkutteli heitä pois, ja tarttuivat mummoon. Pienemmät itkivät, mutta vanhin, Katri, katsoi äitiinsä ynseästi eikä huolinut ruuasta, kun sitä tarjottiin hänelle.

Mikä lapsille oli tullut? Unissaanko he niskoittelivat? Katariina rouva tarttui heihin kovin käsin ja erotti heidät vanhuksen helmoista.

Vanhus sai kuulla kovia sanoja.

Mutta tällä kaikella ei Katariina rouva parantanut asiaansa. Hiljaisessa illassa, kun metsät huokasivat nukkuvan kylän ympärillä ja tuuli lakaisi kellastuneita vainioita, luki Katariina Räikkä lakia äidilleen ja tyttärelleen. Muut olivat pieniä eivätkä ymmärtäneet. Eivätkä hänen sanojaan ymmärtäneet isoäiti ja tyttärentytärkään. Selkeä Katariina rouva puhui sekavasti. Se vain kävi selville, että hän oli suuttunut vanhukselle.

Mutta vanhus oli opettanut lapset lukemaan ja hän oli kertonut heille kauniita satuja. Siten hän oli syöpynyt heidän sydämiinsä.

Katariina rouva tuijotti pimeään, ajatteli miestänsä, joka ehkä oli kuollut ja ajatteli lapsiaan, jotka olivat häneltä ryöstetyt. Kuka oli ryöstänyt lapset? Kuka muu kuin se, joka oli soimaavalla hellyydellä täyttänyt koko hänen lapsuutensa — hänen äitinsä!

Tunne, kirpeä kuin suolarae kiersi Katariina rouvan rinnassa. Hän tunsu, että vielä oli aikaa, vielä hän saattoi pelastaa lapset itselleen. Hänen täytyi erottaa heidät isoäidistä, toimittaa äiti pois tieltä, mutta miten?

Sota tuli hänen avukseen.

Eräänä iltana, kun hän vasta jäätynyttä maakamaraa pitkin kiskoi kotiin halkoja vuoden vanhalla varsalla, näki hän taivaan rannan olevan tulessa.

Vihollinen! ajatteli hän. Ja hänen selkeä päänsä järjesti kaikki siitä johtuvat seikat sillä nopeudella, minkä hengenvaara tuo myötänsä. Äkkiä selveni hänelle myöskin asia, joka oli tuottanut hänelle paljon päänvaivaa.

Nyt se on pakosta! ajatteli hän. Ja hän lausui ajatuksen ääneen ikäänkuin lyödäkseen sen lukkoon. Nyt se on pakosta! Hän käänsi kuormansa nurin, pauskautui liisteille ja sivalsi kitukasvuista hevosta selkään.

Kotiportilla tapasi hän nuoren pojan, jonka kummina hän tyttönä oli ollut. Tämä Pekka toimitti, että yksi vaimo oli tullut kirkonkylästä. Ja kirkko oli jo poltettu . . . Ja kylä jo palaa. Ja rovasti oli lähettänyt sanan, että pitää paeta saariin. Ja lukkarin olivat ruoskineet, kun hän tahtoi ottaa pois kirjoja.

Nyt se on pakosta! sanoi Katariina rouva itselleen hampaattensa välitse, kun hän astui sisään ovesta, ja hän oli päättäväisyydessään ikäänkuin kasvanut, niin että hänen päänsä tuntui tapailevan orsia.

Mummo, joka ennenkin oli ollut sodan jaloissa, oli jo ryhtynyt toimeen. Hän oli lasten kanssa koonnut säkkiin leipää, vaatteita ja työkaluja. Säkki seisoi oven edessä. Lapsetkin olivat valmiina. Mummo oli pukeutut heidän ylleen kaikki riekaleet mitä talossa oli. Hänen omista pukimistaan saattoi nähdä, että hänkin aikoi mukaan. Katariina rouva kasvoi entistä korkeammaksi, kun hän sanoi:

— Luuletteko meidän kaikkien mahtuvan? Mikäs teidän on täällä kotonanne. Ei kukaan rupea tekemään pahaa vanhalle ihmiselle.

Vanhus päästi käsistään pussin, johon hän oli sullo-massa nauriita. Hän ymmärsi, että tytär oli oikeassa, ja tämän ymmärtäessään hän äkkiä lyyhistyi, ikäänkuin vanhuus, siihen asti tuntematon, sillä hetkellä olisi taittanut hänet. Hän oli tottunut alistumaan ja alistui.

Mutta lapset eivät tahtoneet ymmärtää tätä. He tar-rautuivat kiinni mummoon, eikä äiti saanut heidän itkuaan lakkaamaan.

Oli kiire. Aittojen solista loimotti tulipalojen kajatus. Katariina rouva juoksi edestakaisin pihapolkuja, varsa vapisi ja tempoi. Katri, suuri tyttö, riisui yhtäkkiä matkavaatteet yltään, meni pirttiin ja istuutui, pitäen kiinni tuolin laidoista.

Äiti rukoili hänen edessään, nimittäen häntä kaikilla rakkauden hyväilysansoilla. Hän uhkasi, hän löi. Kes-kellä vaaraa syntyi äidin ja tyttären välillä kilpajuoksu talon pihamaalla. Mutta kapeasta ranteesta kuljettaessaan mykistynyttä tytärtään, tuli äidille mieleen, että nyt tapahtui jotakin, jonka hän oli kutsunut esiin jollakin teolla kauan sitten. Hän ymmärsi myöskin, että vielä

oli aikaa sovittaa jotakin. Vielä oli vanhus tuossa, vielä saattoi hänet ottaa mukaan ja lähteä yhdessä. Vanhus tunsu lisäksi tietkin Pakosaareen paremmin kuin hän Katariina rouva.

Jollei äiti sillä hetkellä olisi vetänyt esiin raamattua ja pyytännyt tytärtä viemään sen mukaan! Miksi hän sen tekikin? Pahemmin ei hän olisi voinut ärsyttää. Katariina rouva jähmettyi. Aivan kuten ennen lapsena, kun äiti oli kerjännyt häneltä hellyyttä. Vanhassa raamatussa oli muistoja vanhoilta ajoilta. Se torui samalla tavalla kuin äiti ennen. Katariinan päätös oli kypsä.

— Varsa ei jaksu, sanoi hän ja alkoi komentaa lapsia rekeen.

Siinä täytyi käyttää koko käsivoimansa. Nuori Katri ei hiiskunut, vaikka hänen ranteisiinsa koski, ikäänkuin ne olisivat katkenneet. Ja yhä ärsytti vanha vaimo tytärtään ojentamalla kirjaansa. Pitäköön itse, hän, Katariina ei sitä kaipaa! Ja vielä enemmän hän häntä ärsytti lempeydellään ja avuttomuudellaan. Katariina rouvan mieleen juolahti, niiden pienten kipunoiden tavalla, jotka tuulen mukana tulivat taloon palavasta kylästä, muistot elämän toisesta päästä. He olivat keran Laurin kanssa ajaessaan jäällä heittäneet koiran susille. Se oli ollut pakosta.

— Pitäkää te vain, sanoi hän äidilleen. — Tulette perässä. Tai kukaties me tulemme takaisin.

Vanhus pisti silloin kirjan kuormaan. Häneltä meni niin pitkä aika sijoittaakseen sen varmasti, ettei hän ehtinyt ojentaa tyttärelleen kättä jäähyväisiksi. Pelästyen pyssynpauketta kylältä läksi varsa liikkeelle ja kuorma solui aitan ja tuparakennuksen solasta pellolle.

Se kulki vaivalloisesti. Katariina rouva astui rinnalla, pidellen kiinni reestä ojien kohdalla. Oli kuin hän olisi kuljettanut vinkuvaa porsaslaumaa. Hän ei enää kieltänyt lapsia itkemästä. Hän ei katsonut taakseen.

Metsän laidassa tähystelivät kyläläiset kuinka heidän kotinsa liekkeinä nousivat ilmaan. He lähestyivät Katariina rouvaa, ja kysyivät häneltä jotakin neuvoa. Hän kävi varsaa kiinni suitsista eikä vastannut. Jossakin ulvoi koira.

Heinäsuovalla, metsäniityn laidassa he pysähtyivät.

Katariina rouva tunsu tienoon, hän oli itse ollut täällä panemassa heiniä korjuuseen. Ei kuulunut enää ääniä kylältä. Tähdet olivat pakolaisten pään päällä. Saattoi haukan hengähtää ja antaa lapsille ruokaa. Eväspussi oli siinä isoäidin käsien jäljeltä. Hevonenkin oli näännyt.

Katri ei ottanut leipää. Hän heitti jumalanviljan kauas luotaan ja värjötti paikallaan yhä yltyvässä pakasessa. Hän ei ottanut vastaan äidin lämmittävää hyväilyä. Kypsän päätöksen itsepintaisuudella kärsi lapsi nälkää ja vilua. Äiti sai arvata mitä tämä merkitsi.

Istuen poikiensa rinnalla heinissä äiti vihdoinkin ymmärsi mitä oli tapahtunut.

— Ota lapseni leipää, pyysi hän ja hän puhui lyhyesti senvuoksi, että hänen hätänsä oli niin suuri. — Kun äiti on saanut teidät saareen, niin äiti noutaa muorin.

Äiti seisoikin hänen edessään kuin kerjäläinen.

- Minä en tahdo saareen, sanoi pieni Katri.

— Vihollinen on kylässä, kuulitko lapsi. Huomenna äiti lähtee noutamaan muoria.

— Ja eikö vihollinen ole huomiseksi tappanut muoria?

— Ei vihollinen tee pahaa vanhoille ihmisille.

— Mutta minun äitini tekee!

Tytär lausui nämä sanat vilusta sinettynein huulin ja ne sattuivat äitiin kuin sinisestä teräksestä taottu ase. Hän tiesi korjaavansa mitä lapsuudessa oli kylvänyt ja mitä ehkä kaukaiset äidit ja tyttäret hänen suvussaan olivat kylväneet ja niittäneet, vuoronperään, vuosisatojen kuluessa. Saattaako kukaan olla niin armoton kuin lapsi, jonka suun kautta puhuvat sukupolvet? Mitä auttoi äidin vakuuttaa, ettei muori olisi mahtunut mukaan — hän ei itsekään uskonut sanoihinsa, vielä vähemmän lapset. Vilu joka tähtiyössä pisteli pakolaisten jäsenissä, ei ollut niin väkevä kuin vilu heidän sydämissään. Äiti sai pojat jalkeille ja hyppelemään lämpimäkseen, tytär tahtoi nähdä vilua, hän väisti, kun äiti lähestyi häntä hieroakseen häntä lämpöiseksi.

— Antakaa olla!

Katariina Räikkä tunsu kummittelijat, joita hänelle näytettiin. Noin oli hänen äitinsä kerran pyytänyt ainoan

lapsensa kättä, painaakseen sen poskeaan vasten. Katarina oli ollut jääkylmä, niinkuin nyt tyttö tuossa.

— Ole kiltti, Katri, ja hyppele poikien mukana, puhui äiti edessään jurottavalle tyttärelle. — Huomenna äiti menee ja noutaa muorin. Te saatte jäädä saareen siksi aikaa. No, kun äiti sanoo, niin äiti menee.

He kulkivat läpi metsän ja tulivat järvelle. Jää saattoi olla parin kolmen vuorokauden vanha. Sarastavassa aamunkoitteessa näkyivät pahaanustavat mustat vesikuplat kuin äärettömien vesieläjen silmät, hauraan jään alta. Pakolaiset seisahtuivat rannalle ja tarkastelivat, mikä kohta olisi luotettavin. Ehkäpä tässä onkin kaiken heidän kamppailunsa hauta. Äiti ajatteli, että tekisi hyvää saada nukkua. Hän ryhtyi kuitenkin poikain kanssa kaatamaan nuoria puita matkaan.

Tällaisen jään hän kerran oli nähnyt unissaan, häidensä edellisenä yönä. Tuon unen muisto vuoli nyt haavaa hänen sieluunsa aivan niinkuin hän itse vuoli puiden runkoon. Ensi keväänä eivät nämä puut enää tee lehteä ja kukkaa — kuka heistä, Katariina Räikän ja Lauri ritarin perheestä näkee ensi kevään?

Katri seisoi reen tykönä, ojenteli hevoselle heiniä ja silitti sen takkuista kylkeä. Eläimelle hänellä oli hellyyttä.

Pakosaari alkoi valkoisena täplänä näkyä pettävän jään keskeltä. Kuka heistä sinnekään pääsee. Ja miten käynee huomenna, pakkanen tuntui olevan lauhtumaan päin.

— Ihanko totta muori huomenna tulee? virkkoi tyttö yhtäkkiä hevosen luota, ikäänkuin hän olisi arvannut äidin ajatukset.

Äiti vakuutti huomenna lähtevänsä häntä noutamaan. Ja niin he seipäineen menivät huojuvalle iljangolle, jonka kalvo näytti heille heidän hahmojensa kuvat. He liukuivat etäälle toisistaan, jotta paino pysyisi niin pienenä kuin suinkin. Kukin veti tai tyrkkäsi pientä erää tavaroista. Äiti ajoi hevosta ja seurasi silmillään lastensa askelia. Tuskin he tunsivat vaaraa, poikia hurmasi kulku viettelevää kuvastinta pitkin, tytär liikkui mietteissään. Hänkin oli kuitenkin tyyntynyt. Kerran veden pahasti poreillessa askelten alla, hän totteli äitiä,

paneutui pitkäkseen ja ryömi, niinkuin muutkin yli vaarallisen kohdan. Iltahämärän langetessa he saavuttivat vanhan pakopirtin. Viime tingassa se tapahtui, ilma oli jo suojan puolella ja nuorista koivuista majan turvekattolla putoili sulavaa lunta. Ketun jälkien pohjalla majan takana oli selvä vesi. Kuin ihmeen kautta oli pakolaisperhe päässyt jään poikki. Huomenna ei se enää kannattaisi lintuakaan.

Huomenna oli äiti luvannut lähteä noutamaan muoria.

Raivatessaan luhistunutta hätäasuntoa, haki Katariina Räikkä tuontuostakin tyttären katsetta. Hän luki sen kylmästä kiillosta, ettei pieni Katri aikonut tinkiä vaatimuksestaan. Tavarat, jotka purettiin kuormasta, toivat elävästi silmien eteen isoäidin ja kun suuri vanha kirja vierä maahan säkkien välistä, niin tuntui siltä kuin hylätyn vanhuksen kädet olisivat tarttuneet siihen ja kantaneet sen turvekaton alle. Katariina Räikkä ei saatanut olla tuntematta, että samalla hetkellä, jolloin kirja seurasi perhettä sen sotakotiin, sinne myöskin tuli vanhan äidin henki. Kirja ei tullut tähän piilopirttiin ensi kertaa.

Katariina Räikkä kyykötöi yötä savuttavien märkien puiden ääressä, ylläpitääkseen liedellä tulta. Lapset nukkuivat matkasta uupuneina, kylki kyljessä lavitsalla ja hevonen oli oikaissut pitkäkseen sekin. Ympärillä hengitti loputon salo ja sulava lumi pisaroi helisten puista maahan. Täytyi pitää ovea auki, jottei tukahtuisi savuun. Ettei yhtäkaikki ollut pidetty kunnossa tätä piilopirttiä, olisihan tullut tietää, että sota aina on mukana siellä missä ihmisiä elää.

Mikä piru häneen taasen menikin, kun hän jätti äitinsä vainolaisten keskelle. Jos muori nyt olisi ollut täällä, niin ei tämä yksinäisyys olisi painanut näin armoittomasti. Märät pölkyt sihisivät, pusertaen soluistaan pihkaista vettä ja sammuttaen liekin. Noin sitä ihmisestäkin pusertuu pahuutta, joka tukahuttaa rakkauden. Herra Jumala, pitihän hän muorista, oli aina pitänyt — ja kuitenkin oli ynseys aina tukahuttanut hänen rakautensa juuri sillä hetkellä, jolloin sitä olisi ollut tilaisuus osoittaa vanhukselle. Hän muisteli koiraa, jonka hän oli paiskannut susille. Se oli vapissut ja joka sen

jäsen oli temponut vastaan ja rukoillut. Hän näki vanhuksen toimeliaana tavaroitten ääressä ja kuinka hän sitten lyyskähti kokoon. Ja kuitenkin hän heti alistui ja oli valmis luovuttamaan pakeneville raamattunsa. Hänelle se oli tarpeellisin kaikesta — tyttarelle, Katariinalle ei se ollut koskaan käynyt tarpeelliseksi.

Tänä yönä se kuitenkin oudosti ilmoitti olemassaolonsa. Hän olikin kaiken iltaa tuntenut, että jotain peloittavaa oli läsnä. Nyt hän ymmärsi, etteivät metsän pedot eivätkä vainolaiset olleet aiheuttaneet tuota pelkoa, vaan vanha kirja, jonka kanteen oli kirjoitettu ihmisten nimiä, syntymä- ja kuolinpäiviä. Viimeisinä olivat kirjankannessa hänen omien lastensa nimet sekä niiden synnyinpäivät ja -vuodet — kuolinpäivät olivat vastaiseksi merkityt johonkin tietymättömään paikkaan, Herran kirjaan, mistä ei mitään unohdettu.

Ei mitään! Hikeä ja verta vuotain tilitettiin kerran kaikki.

Kuolinpäivät ehkeivät heiltä olleet kaukana. Ensinnä on kai edessä tauti ja kun sula hävittää sillat saaren ympäriltä, niin seuraa nälkä. Huomenna nostaa Katri äitinsä puoleen kylmän katseen joka vaatii, että äiti täyttäisi lupauksensa.

Niin kuluivat yön tunnit vettä vuotavan, savuttavan ja sammuillevan hätä-lieden ääressä.

Aamulla tuli äiti rantaan ja iski seipään jäähän.

— Tahtooko Katri, että äiti todella lähtee? kysyi hän.

Tyttönen tuijotti selälle ikäänkuin siellä olisi seisonut joku, joka häntä kutsui. Hän vastasi:

— Ei. Mutta minä lähden.

Äiti vavahti. Hän tiesi, että tytär voi panna uhkauksensa täytäntöön. Hän tunsu hänessä liiankin hyvin oman henkensä. Vastauksen asemesta iski hän uudelleen seipään jäähän.

— Kyllä se minut kannattaa! sanoi lapsi itsepintaisesti.

Äiti tarttui hänen käsivarteensa ja kuljetti häntä pois. Hänen teki yhtäikaa mieli piiskata häntä ja itkeä.

Järvi alkoi kiusotella pakolaisia. Se vuoroin aukeni, vuoroin jäätyi. Pojat virittivät ansoja ja kuluttivat päivänsä reippaissa metsänkävijän askareissa. Äiti ja tytär

seurasivat järven eleitä. Se tuntui ilkkuvan heidän hätäänsä. Myöhäinen katumus ei maksanut paljon.

Lauri ritarin ja Katariina rouvan perhe eli nyt pakolaisen kovaa elämää. Pajunkuoret eivät pitäneet hevosta hengissä eikä riistaa enää riittänyt ihmisille. Kunhan pakkanen olisi tehnyt sillan edes likeisimpään saareen. Mutta leutoa riitti ikäänkuin kevät olisi ollut tulossa.

Eräänä päivänä — he eivät enää tietäneet sen päivän nimeä, sillä he olivat seonneet viikonpäivistä — kuului huuto vastarannalta. Ihmisääni! Jos susi olisi ulvahtanut majan edessä ei se olisi voinut näin säikähdyttää. Joko vihollinen oli tullut tännekin? Oliko se saanut tiedon heidän pakopaikastaan? Ihminen kulki pitkin rantaa. Saaresta seurattiin tätä pelossa ja toivossa. Kun ihminen oli päässyt sille kohdalle mannermaasta, mistä etäisyys saareen oli pienin, pani hän käden torveksi suunsa eteen ja huusi:

— Hoi! Minä olen Pekka. Vieläkö te elätte?

Pekka oli Katariina rouvan ristilapsi, Katrin leikki-toveri. Hän tuskin saattoi aavistaa minkä ilon hänen äänensä metsäläisissä herätti.

— Eletään, huusivat pojat. — Tuletko tänne?

— Jää ei kannata. Tulen, jahka jäätyy.

— Vieläkö vihollinen on siellä?

— Meni jo. Poltti, ryösti, tappoi.

Katri kiersi nyt kätensä kupiksi suun eteen ja huusi koko voimallaan:

— Elääkö muori?

Ei tahtonut saada selkoa Pekan vastauksesta. Vihdoin viimein ymmärrettiin, että hän oli hävinnyt. Ei tiedetty, oliko hän elossa vaiko kuolleena.

Silloin ei Katri enää punninnut puoleen tai toiseen, vaan hyppäsi jälle ja liukui pois kuin luistimilla. Hän ei kuunnellut huutoja rannalta, eivät mitkään rukoukset auttaneet. Vaarallinen retki tuntui häntä vain viehättävän. Yhtäkkiä risahti jää, tyttö upposi kainalojaan myöten, vain pää oli veden yläpuolella.

Hänen vanhin veljensä syöksyi perässä, hän juoksi, hän ryömi, hän ui. Ja toi onnellisesti sisaren rantaan.

Katri lepäsi kuumana sairasvuoteella, hourien elämän

ja kuoleman rajoilla. Huonosti olisi heidän kaikkien käynyt, jolleivät Lauri ritarin pojat olisi olleet reippaita ja neuvokkaita. Kun kaivattu pakkanen teki sillat saariin ja mantereelle, ulottivat he retkensä uusille metsästysalueille. Nauru helähti majalle asti, kun he satimestaan tapasivat irvistävän ketun tai lihavan metson. Majassa ei helähdellyt nauru. Äiti ja tytär hourivat siellä alituisesti samasta asiasta, jota ei enää voinut auttaa.

Kerran suurella pyryllä tapasivat lapset vastarannalla Pekan. Pekka toi lekkerissä maitoa ja kontissa leipää. Hän toi myöskin uutisia, mutta ne eivät olleet hyviä: vihollinen oli palannut ja kierteli näillä seuduilla. Paras oli olla tekemättä jälkiä. Sentähden hän oli tullut pyryllä. Hän tiesi leikkitovereilleen sanoa, mikä viikonpäivä oli, sekä myöskin, että ylihuomenna oli jouluaatto. Niin, tottakin: äitihän pani taskuun kynttilän. Ja lähetti paljon terveisiä. Vanhasta muorista ei yhäkään ollut kuulunut mitään. Seuraavalla suurella pyryllä lupasi Pekka taasen tulla.

Pojat palasivat yli jään, tuuli puhalsi umpeen jäljet ja uutiset saapuivat pakopirtille.

Jouluaatto. Katariina Räikkä piteli kynttilää käsissään ja mieleen tulvivat muistot iloisista jouluaatoista suurissa lämpöisissä saleissa oluen ja puuron ääressä. Myöskin lapsuuttaan hän muisti, jolloin raamattu oli tuotu pöydän päähän ja vaari oli lukenut siitä juhlallisella äänellä. Katrinkin katse suuntautui kynttilään. Ylihuomenna se sytytettäisiin — missä oli muori? Kuka sytyttäisi hänelle kynttilän? Kyynel pisaroi tytön silmästä karkealle päänalaiselle, mutta hän ei mitään sanonut, hän oli tautinsa aikana käynyt niin hiljaiseksi.

Heti joulun jälkeen oli suuri pyryilma ja uskollinen Pekka piti lupauksensa. Hän toi kontissaan maitoa ja rieskaa ja uuden kynttilän. Mutta kaikkein parhaat tuliaisetsivat elävä kana ja kukko. Kukkohan nyt saattoi ilmoittaa aamun. Tämän jälkeen piilomajassa alkoi kuin uusi elämä. Oli kevätpuolta ja Katri hiihteli jo veljiensä kanssa.

Eräänä kylmänä kirkkaana aamuna sattui hän ole-

maan liikkeellä yksinään suksilla. Hän tunsu ensi keran pitkästä aikaa iloa mielessään eikä muistanut, ettei mannermaan puolelle pitänyt tehdä jälkiä. Suksi luisti lumen pinnalla, jota aurinko oli lämmittänyt. Olisi pitänyt palata kiskomaan pettua äidin avuksi. Mutta vielä hetkisen hän hiihtää.

Pekkako siellä olikin vastarannalla? Joko hän nyt uskalsi tulla kirkkaalla säällä? Tietäisiköhän hän jo jotakin muorista? Hän seiso i rannalla, mutta ei puhunut sanaakaan. Eikö se ollutkaan Pekka? Katri sei-sahtui hänkin. Miksei poika huuda niinkuin tavallisesti? Se ei ole Pekka. Hänen takanaan on hevonen. Hän nou-see hevosen selkään ja lähtee jälle vastaan. Se on vihollinen!

Katariina Räikän tyttären koko olento vavahti. Mitä tehdä? Jos hän palaa kotiin, niin sotamies seuraa häntä ja tuhoaa heidät kaikki. Jos heitä on monta, niin he muutenkin löytävät sinne. Häntä onnetonta! Kun saisi jään rikki ja voisi tunkeutua sen alle. Mutta nyt se on paksua. Häntä onnetonta. Olisikohan mahdollista, että tuo mies armahtaisi häntä, jos hän oikein rukoilisi. Mutta eiväthän ne armahtaneet vanhojakaan ihmisiä. Yhden-tekevää, mihin päin hän menee. Puukko — hänellä ei ole edes puukkoa matkassaan! Kotiin hän sittenkin kääntyy, kävi miten kävi.

Hiihtäessään henkensä edestä hän kesken ohimojensa tykinnän kuuli miten töminä lumessa läheni. Jo kuului hevosen huuhotus. Hän väisti syrjään ja kohotti suksi-sauvaansa. Hän löi miestä, joka taipui hänen puoleensa. Hän iski koko voimallaan ja hiihti yhä pakoon. Mies hyppäsi hevosen selästä ja kiersi aseén hänen kädestään. Hän tunsu hänen kuumán hengityksensä kasvoillaan. He kaatuivat lumeen.

Työntäessään pettukuormaa ylös rantatörmästä kuuli äiti hätähuudon. Se oli hänen lapsensa ääni. Pian näki hän jäljet, jotka veivät jälle. Hän juoksi majalle ja sai alleen sukset. Lähellä rantaa kiiti ratsu. Sotamies piteli Katria satulassaan. Tyttö tempoi ja taisteli. Äiti vastasi hänen huutoihinsa kuin kaiku. Hän huusi ja hän hiihti.

Siinä paikassa missä vainolainen oli kohdannut tytön, näkyi lumikenttä tallattuna laajalla alalla. Tuossa oli pieni musta täplä: Katrin lakki. Äiti huusi ja hiihti. Tyttö riippui miehen olalla kuin tapettu eläin. Hevonen laukkasi jo jäältä vastarannalle. Vielä kerran parahti tyttö. Sitten hiljeni. Ratsastaja saaliineen hävisi metsän peittoon.

Kun Katariina Räikkä pitkien aikojen jälkeen alkoi päästä tajuntaan, kuuli hän puhuttavan pääsiäisestä. Pekka oli käymässä ja ojensi hänelle rieskaa ja olutta. Hän selitti tulleen toivottamaan hyvää pääsiäistä. Katariina muisti vaimot, jotka olivat tulleet haudalle ja nähneet enkelin. Hän muisti pitkät saarnat Laurin rinnalla kirkossa. Hän katseli laihtuneita, ryppyisiä käsiään. Hän tapasi kaulaltaan ohentuneen harmaan palmikon.

Oliko hän näin vanha ihminen? Mutta olikin tapahtunut paljon. Mitä kaikkia olikaan tapahtunut?

Katri... !

Nyt hän muisti kaikki.

Kun hän sitten surunsa pimeydestä avasi silmänsä, sattuivat hänen korvaansa poikien iloiset äänet majan ulkopuolella. He kuuluivat puhuvan siitä, että pian saattoi jättää piilopirtin ja palata kotiin. Pekka vakuutti, että vaara oli jo ohi. Ovi oli jäänyt raolle ja aurinko paistoi majaan. Kukko lauloi. Jääpuikoista katossa tip-pui vettä. Oli kevät. Oli pääsiäinen.

Vanha Katariina kokosi voimansa ja nousi istumaan. Hän ponnisti jaloilleen ja seisoi auringonpaisteessa. Suloisesti se lämmitti kasvoja, kaulaa, käsiä, jalkoja — että hänelle, syntiselle raukalle, suotiinkin tällainen onni! Hänestä tuntui, että hän pitkien aikojen jälkeen oikeastaan oli päässyt tähän lattialle jotakin erityistä tarkoitusta varten.

Raamattu! Tuolla se oli komerossaan. Mutta jaksaisiko hän sen nostaa? Siinä oli kannessa hänen lastensa ja omaistensa nimet. Siinä oli lehdillä heidän rukouksensa ahdistuksen hetkinä ja heidän kiitoksensa auringonpaisteessa. Katariina Räikkä pääsi pari askelta eteenpäin ja kurotti kätensä kirjaa kohden. Hän tiesi, että

hän nyt ymmärtäisi kirjan. Paljon pitää ihmisen läpi-
käydä ennenkuin hän avautuu tälle kirjalle.

Vanha muori tiesi mitä hän pani pakolaisen mukaan,
kun hän pani oman kirjansa. Se oli äitien kirja, ihmisen
kirja. Kylvöjen ja niittojen kautta.

KUOLINSANOMIA MERELTÄ

Rakas sisareni Maria!

Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto.

Tervehdin sinua näillä sanoilla ja tekisipä mieleni lausua ne sekä tutuille että tuntemattomille siellä kotona. Tekisipä mieleni lausua ne kaikille ihmisille yli maapallon. Sillä nämä sanat ovat minulle nyt käyneet uusiksi ja tärkeiksi. Ennen ne olivat suuren runoteoksen kaunis lause, nyt ovat ne Jumalan elävää sanaa, sitä ainoaa, mikä parantaa ihmissielun. Niin on käynyt, rakas sisareni, että olen löytänyt Isäni, kaiken elämän alkulähteen, ja lepään nyt Hänen turvissaan ja saan joka päivä tuntea, miten henkeni kasvaa. Olen sairaalassa sen järkyttävän tapauksen jälkeen, joka käänsi elämäni purren. Mutta kuinka siunattu saattaakaan olla sairaskuusi, kun tuntee, että ihmisten Isä siinä lastaan vaalii ja hoivaa. Miten onnellisena lausunkaan nyt sanoja »kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto». Sillä ne ovat minun sieluni sisin tunnustus, minun rippini ja rukoukseni. Ne sisältävät omantuntoni vaatimuksen ja tarpeen. Ne ovat se yksinkertainen ja selvä välikirja, mikä ihmisen on tehtävä, jos hän haluaa elää rehellistä inhimillistä elämää ja kuolla kunnialla. Kunnia kuuluu Jumalalle korkeudessa, rauha on se kaste, jota maa janoaa, ja hyvä tahto antaa ihmissydämelle elämisen ja kuoleamisen pohjan. Näinä aikoina, jolloin kokemus on näyttänyt mihin ihmiskunta joutuu loukatessaan joulun sanomaa — miten vakuuttavana soikaan enkelintervehdys sairaille sydämillä.

Toivon, että te niinkuin aina ennenkin olette joulun edellisenä pyhänä käyneet kirkolla ja saaneet postin. Sinä olet jumalanpalveluksen jälkeen käynyt sakastissa ja rovasti on, kuulumisia kysellen ja joulurauhaa toivottaen, antanut käteesi meidän kylän »Merimiehen ystävät». Te olette myöskin käyneet postissa ja saaneet kirjeeni, jonka kuoresta olette lukeneet sanat: »Avattava jouluaattona.» Etkä sinä ole avannut kirjettäni, mutta sensijaan olet avannut lehden ja ensinnä ovat silmäsi etsineet kuolinsanomia mereltä. Olet nähnyt Virginian haaksirikon ja sydämesi on jähmettynyt etkä ole voinut käsittää, mistä kirjeeni tulee, sillä olet tietenkin luullut minun hukkuneen. Tuskin olet malttanut odottaa jouluaaton tuloa, sydämessäsi on ollut vuoroin toivo, vuoroin epätoivo. Mutta niin on sitten tullut pyhä ilta, te tulette saunasta ja asetutte vanhoille tutuille paikoille, vaari ja raamattu pöydän päähän. Te olette puhtaissa vaatteissa ja saunantuoksu sekaantuu kuusen hajuun ja lapset sytyttävät kynttilät. Nyt kaikuu »Enkeli taivaan». Silloin et enää malta odottaa, vaan avaat kirjeeni.

Niin, minä elän. Olin mukana Virginian haaksirikossa ja jotakin minusta siellä kuoli: vihani. Mutta minun sieluni elää. Tätä te viime vuosina rukoilitte äiti-vainajan kanssa. Ja nyt on rukouksenne kuultu. Te olitte niin hartaasti toivoneet minusta Jumalan sanan julistajaa maan päälle, ja sitten tuli se tapaus, joka vei minulta uskon, vei minulta toivon ja täytti olentoni yhdellä ainoalla kuumalla tunteella: vihalla. Mies, jota olin pitänyt uskottuna ja ystävänä, minut petti, mustasi nimeni, rikkoi välini morsiameni kanssa. Minä jätin, niinkuin te tiedätte, kaikki ja läksin hyvästiä sanomatta. Tiesin kyllä, että tämä joudutti äitini kuolemaa, niin sairas kuin hän oli, mutta en jaksanut jäädä kotiin, en jaksanut nähdä ihmisiä, en jaksanut nähdä tyttöä enkä kavaltajaa. Viha täytti minut kokonaan.

Tätä oli kestänyt toista vuotta, vihani ei ollut sammunut, koska se tuontuostakin oli saanut lisää polttoainetta. Olin saanut kuulla, että he olivat menneet naimisiin, ja sain kuulla senkin, että heille oli syntynyt lapsi. Kuinka monta kertaa aioinkaan sammuttaa poltoni meressä. Mutta jokin pidätti minua.

Sitten eräänä sateisena syyspäivänä näen Hampurin merimieshuoneen hallissa miehen, jonka erotan kaikkien muiden joukosta. Hän oli kerran minulle rakkain ystävästä ja on nyt vihatuin ihmisten joukossa enkä hänestä milloinkaan erehdy. Hetkisen mietin, enkö heti pistäisi tikaria hänen selkäänsä — hän seiso i kuin sitä varten siinä, kopeloiden jotakin laukku a. Ja minä olin viime aikoina aina pitänyt veistä matkassani ikäänkuin häntä varten. Jokin pidätti minut kuitenkin. Pid i häntä silmällä ja näen kummakseni, että hän kantaa tavaroitaan Virginiaan, joka kappalelastissa oli matkalla Espanjaan. En tiedä iloitsinko vai raivosinko. Mikä sitten nyt on, eikö nuori pari ole onnellinen, koska aviomies näkyy olevan yksin? Mitä hakee hän täältä? Vai minuako varten hän on tänne lähetetty, sitä varten, että kerrankin saisin tehdä selvää? Vihani leimusi riemussa: hän ei koskaan astu Virginian palkeilta, ei koskaan saa minun kaval a rakastettuni itkeä hänen haudallaan!

Hän näkyy säikähtävän minua ja haki hakemistaan tilaisuutta selittelyyn. Minä annoin hänen kitua, poltin häntä etäältä vihani lieskalla ja hioin tikariani. Tai ehkä syöks en hänet yli syrjän, kerran, juuri kun hän seisoo ajatuksissaan ja muistelee vaimoa ja lasta.

Näin kuluivat päivät.

Sitten tuli myrsky-yö. Tuli se hetki, jolloin turvaudutaan pelastusveneisiin. En voi sanoa, että oikeastaan pelkäsin kuolemaa tai hain pelastusta. Jouduin veneeseen tietämättäni. Pääni oli ihmeen selkeä, en ajatellut mitään juhlallisia, haudantakaisia asioita, joilla valmistaudutaan kuolemaan. Ajattelin, eikö olisi voitu jotain tehdä aluksemme pelastamiseksi. Veneemme oli täpötäynnä, oli vaikeaa päästä irti laivasta. Aallot olivat hirvittävän korkeat ja pärske ajautui kasvoihin. Yhtäkkiä kuulen ylhäältä äänen: lapsuuden ystävä, auta! Eikö siellä ole tilaa? Katsoin ympärilleni: mahdotonta. Silloin puhui ääni: Minulla on kotona vaimo ja lapsi!

Vaimo — se nainen, jota minä kerran rakastin! Ja hänen lapsensa.

Oli kuin miekka olisi lävistänyt sieluni. Heitin hengissä tikarin, jota niin kauan olin hionut petturia varten, luotani. Tunsin Jumalan läsnäoloa sielussani, tiesin mitä

minun oli tehtävä. En ollut yksin antanut hänelle anteeksi, vaan halusin antaa henkeni hänen edestään. Autuus virtasi sieluuni ja täytti sen. Ilman pelkoa ja epäilystä nousin paikaltani, huusin että he ottaisivat hänet siihen ja syöksyin mereen.

Vaistomaisesti taistelin kuitenkin pysyäkseen vedenpinnalla. Meitä oli siinä useita, laiva upposi uppoamistaan. En tiedä miten kauan siinä ajelehdin. Tulin tajuntaan laivassa, joka oli tuntematon. Tuntematon oli myöskin miehistö. Vasta vähitellen minulle selveni mitä oli tapahtunut. Vasta vähitellen tulin myös vakuutetuksi siitä, että mielenmuutoksenikin oli todellisuutta eikä kuviteltua unta.

Ja siitä asti on jokainen hetki ollut minulle kuin joulua — milloin se hetki, jolloin vaari asettuu raamattunsa kanssa pöydän päähän ja kynttiläin tuoksu sekaantuu kuusenlehtien lemuun, milloin se hetki joulukirkossa, kun noustaankin ja veisataan jouluvirsi, milloin joku toinen hetki lapsuuden siunatun juhlan hetkistä. Mutta ei milloinkaan ole joulu lähestynyt minua niin täyteläisenä kuin tänä vuonna.

Ja nyt on rukoukseni vain, että veljieni sairastavat sielut avautuisivat Isämme armolle, että ihmiset omaksuisivat enkelitervehdyksen sisällön. Ah, niin rauhaa vailla on maa, niin vihankylläinen on ihmisen sydän ja Jumalaa vailla hän harhaa ja näivettyy. Oi Sinä ihmisten Isä, elämä käy suurilla laineilla meidän ympärillämme, myrsky on — auta meitä kaikkia, ettemme huku!

En jaksa enempää. Jumalan haltuun.

Veljesi Martti.

Pyhän Annan sairaalassa joulukuun 2 p:nä.

LIONARDO JA CHOPIN

Minulla on ystävätär, vanha neiti, yksi niitä monia, jotka eivät ole menestyneet tässä maailmassa. Hänellä on muistonsa toivorikkaasta nuoruudesta, rakkaudesta ja ulkomaanmatkoista. Nyt viettää hän köyhiä päiviä halvassa huoneessa ja menee joskus, tarkkaan punnitun ajan perästä, yhä harvenevien ystäviensä luo, syödäkseen ravitsevan aterian. Hyvin harvoin, jotta hän säilyttäisi viimeisen kalleutensa: riippumattomuuden. Hänen muut kalleutensa ovat vuosien kuluessa saaneet vaeltaa panttilaitokseen.

Konsertit ovat ainoa, josta ei hän vielä ole luopunut, nimittäin suuret, vakavat konsertit. Niiden vuoksi kannattaa olla muutaman päivän syömättä. Me voimme jokainen nähdä hänet lippumyymälän ovella pari minuuttia ennen myynnin alkamista ja niinikään odottaa hän konsertti-iltana jo eteisessä ovien avaamista. Hänellä ei ole numeroitua paikkaa, mutta hänellä on aikaa. Ja niin istuu hän kuin tornissaan vanha kirkkonaakka alituisesti samalla paikallaan, alituisesti samoissa moneen kertaan käännettyissä ja uusituissa vaatteissaan ja tarkkaa jokaista sisääntulijaa — ei niin paljon uteliaisuudesta kuin todetakseen, onko musiikin uskollinen seurakunta koolla, vai tulee ko juhlaan sellaisia, joilla ei ole juhlapukua.

Vanhalla ystävälläni on herkkä mieli. Hänen sekä onnekseen että onnettomuudekseen. Hän saattaa sairastua aidon taiteen kosketuksesta, päiväkausia maata kuin loveenlankeamisen jälkeen ja sitten elää oudon onnellisen terveyskauden. Hän saattaa myöskin sairastua valheellisesta taiteesta ja silloin käyttäytyä niin että

ystävät alkavat ajatella varojen kokoamista oloa varten toipumakodissa. Vanhuksella on myöskin unia ja aavistuksia ja ihmiset säikähtävät, kun hän pysäyttää heidät kertoakseen nähneensä heistä sen tai sen unen. Sillä hänen unensa ovat käyneet toteen, naurajat ovat joskus joutuneet arvoituksen eteen, jota ei järjellä selvitetä. Ja hän näkee näkyjä.

Mutta näitä asioita ei pidä kertoa, sen on maailma hänelle opettanut. Niinsanottujen ystävien pilkka voi sattua kipeämmin kuin niinsanottujen vieraiden. Ja siten ei enää viime aikoina kuule hänen ihmeellisistä elämyksistään mitään. Vain joskus näkee hänen suurten silmänsä tuijottavan maailmaan tavallista hämmästyneempinä ja hänen vastauksensa ovat tavallista poissaolevammatt.

Eräänä päivänä olin vihdoinkin saanut hänet luokseni. En yrittänytkään houkutella häntä paljastamaan salaisuutta, joka häntä ympäröi. Sellainen salaisuus on liian arka ja arvokas. Me katselimme valokuvia, taidejäljennöksiä. Hänen kätensä tarttuivat niihin vavisten, hänen silmänsä syttyivät ja väri kasvoilla vaihteli. Vihdoinkin pääsi hänen huuliltaan kuin vahingossa, että hänkin joskus oli aikonut taiteilijaksi, vaikka hän sitten joutui puhtaaksikirjoittajaksi. Olisi se Pariisi sentään hauska nähdä. Hän tahtoisi vielä kerran illansuussa astua viistoon Place de la Concorde yli, silloin kun liike on niin suuri, että luulee jäävänsä pyörien alle. Ajatella, että sillä torilla kerran mestattiin Marie Antoinette. Ja nyt se on maailman kaunein tori eikä kukaan ajattele kuningatarta.

— En koskaan ole voinut astua sen torin yli muistamatta häntä. Ja uudestaan ja uudestaan elin läpi hänen tuskansa. Ensimmäisenä yönä Parisissa ollessani tuli hän luokseni. Hänellä oli yllään harmaat vaatteet, ikäänkuin jouhipaita. Hänen kasvonsa olivat harmaat ja hiukset kuin päistärettä. Hän oli minulle oudon likeinen. Siellä missä hän on, lakkaa erotus kuningattaren ja vaivaisen naisen välillä.

— Ja nyt Parisissa kuuluu olevan niin paljon autoja, että ilma on ainoana toivotuksena. Ja »imperialit», hevosraitiovaunujen päällystät katoavat, kun moottorit

tulevat sijaan. Se on vahinko. Mutta saisinko pyytää teitä sammuttamaan lampun. Silmäni ...

— Ja Louvrea teidän on ikävä, liitin hänen yksinpuheluunsa täytettyäni hänen toivomuksensa ja muistaen millä hartaudella hän joskus oli kuvannut saleja ja yksityisiä tauluja. — Siellähän on niin monta Leonardoakin.

Hän ei kuitenkaan tarttunut kiinni sanoihini, vaan vaiken. Oliko Mona Lisan luoja hänelle liian läheinen? Niitähän oli herkkiä ihmisiä, joiden suhde erinäisiin suuriin vainajiin oli salaperäisen läheinen.

— Minä vain muistin jotakin, virkkoi hän. — Jotakin, joka tapahtui minulle hiljan. Mutta sitä te vain nauraisitte, jos sen kertoisin. No niin, miksette saisi nauraa. Ei, ei se ollut uni. Mutta niin voimakkaasti se minuun vaikutti, että senjälkeen olen ollut vuoteen omana. Selasta se aina on ollut. Ehkä olisin ollut terveempi, jos olisin saanut purkaa voimaani johonkin. Mutta taiteellinen työ ei ollut minulle sallittua. Ei ollut varoja eikä tilaisuutta. Ja muuksi ei minusta ollut. Niin on kaikki sielunpalo vuosikymmeniä patoutunut tähän ruumiiseen, joka päivä päivältä lakastuu. Eikä sielu vanhene, vaan sen liekki kasvaa kasvamistaan ... Niin, todella, mainitsin että minulle tapahtui jotakin.

Te muistatte Lionardon jäljennökset huoneeni seinällä. Olin eräänä iltana ottanut esiin Kristuksen pään — alkuperäinen säilytetään Milanossa. Tarkoitan ehtoolistaulun harjoitelmaa. Sehän on kuin naisen pää. Se voisi kuvata Maria Stuartia astumassa mestauslavalle. Se voisi olla pyhä Anna, neitsyt Maarian äiti. Hän on kaunis, hän on nuori. Hiukset kuin veden jumalalla, huulet täyteläiset ja punaiset. Miten voimme sitten näistä kukoistavista kasvoista löytää Kristuksen sellaisena jommoisena häntä ajattelempa sinä yönä jolloin hänet petettiin?

Kaikki tuska on koottu silmiin, ja silmiä emme näe. Mutta me näemme silmäkannet niin täynnä tunnetta, että nyhykytys, joka meidän povessamme alkoi kuohua ylös lähteistään, pysähtyy. Silmäkuopat ovat käyneet tummiksi valvomisesta ja kamppailusta, kuumepuna

poskilla on heijastusta silmien palosta. Mutta silmiä peittävät raskaat ja samalla läpikuultavat kannet.

Siellä alla ovat Vapahtajan silmät. Minä en voi niihin katsoa, sillä minä tulisin sokeaksi.

Lionardo on käsittänyt, ettei mikään mielikuvitus voi luoda Vapahtajan silmiä.

Seisoin kauan ja katselin kuvaa ja vasta illalla vuoteessa pääsi valloilleen nyyhkytys, joka äsken oli pysähtynyt.

Seuraavana aamuna oli huone täynnä auringonvaloa, ja minä tulin jälleen kuvan eteen. En saata sanoin sitä selittää. Olin nuori, olin kuin valaistu, ja koko olentoni oli täytetty soitolla. Värisin kuin lintu, kun se laulaa kaikesta voimastaan ja mielestään. Kaikki mikä tuoksui ja hohti kuvasta, soi minussa sävelinä. Sävelet olivat tutut ja kuitenkin tänään uudet. Ne olivat Chopinin. Ei mitään erityistä häneltä, vaan ikäänkuin yhteenveto hänestä.

Oli valoisaa. Soi. Ei ollut aikaa.

Kun vihdoinkin olin tointunut, otin nuottitelineelle kaikki mitä omistin Lionardolta ja aloitin, niihin syventyneenä, muistista soittaa Chopinia. Fantaisie Impromptun. Balladin. Surumarssin. Ja vielä muuta. Ihmeellisesti sulivat yhteen sointu kuvista ja tuoksu sävelistä. Joskus oli sävelissä jotakin, joka ei kuulunut Vapahtajan silmäkansiin eikä Mona Lisan hymyyn, mutta se taas kuului Jeesus-lapselle ja Maarialle Pyhän Annan jalkojen juuressa.

Mikä iäisyyksien avautuma! Koskaan ei Lionardo ole ollut minulla sitä mitä hän nyt oli, eikä Chopin sitä mitä hän nyt oli. Ja minä olen heitä molempia kuitenkin rakastanut. Nyt vasta he olivat saaneet elämän minussa.

Te muistatte surumarssin tutun toisen osan. Miten paljon sitä onkin soitettu ja alennettu, ei se koskaan ole lakannut minulle kuvaamasta autuaitten kulkua kohti Jumalan kasvoja, palmunlehdet käsissä. Kuinka ihmeellisesti juuri tämä sävel kuuluu Kristus-päähän, noihin raskaan läpikuultaviin silmäkansiin!

Mutta minä tahdoinkin vielä tutkia asiaa ja perustaa vaikutelmani vakavalle pohjalle. Otin Correggion kuvan »Mariage mystique de Sainte Catherine d'Alexandrie»,

jota aina olen pitänyt Lionardon taiteen sukulaisena. Koetin nyt säestää sitä Chopinilla. Mahdotonta. Eikö se ole kummallista: vain Lionardo ja Chopin kuuluvat yhteen. Niinkuin kukkivat puut ja satakielet.

Hän vaikenä ja hänen suuri tyydyttämätön mielikuvi-
tuksensa ikäänkuin väräsi pimeässä.

SOIHDUNKANTAJAT

»Olkoot Aataminlasten kasvot alinomaa niinkuin aurinko» — Samuli Sukeva, entinen ylioppilas ja teatterin avustaja toisteli ajatuksissansa näitä sanoja ja koetti vetää huuliaan korviaan kohden, niinkuin eno, vanha Alilan suutari aikoinaan oli opettanut. Oppi ei ollut huono, lukemattomat kerrat oli hymy löytynyt sieltä jostakin suupielien syvyyksistä. Mutta tänään ei löytynyt hymyä. Häntä vuoroin kuumotti, vuoroin puistatutti. Näin oli Samuli — vanha naimaton mies, niinkuin enonsakin oli ollut — nyt pari viikkoa maannut, miettien maailman menoa. Hän oli suurissa hautajaisissa, niinkuin niin monta kertaa ennen, johtanut soihtukulkuetta ja tällä kertaa pahasti kylmettynyt. Tänään hän tunsii olevansa perin heikko, katse ei enää erottanut kalleuksia seinällä vastapäätä vuodetta, käsi tuskin nousi, eikä lausunta tai yksinpuhelu enää käynyt ensinkään. Kuinka monena yksinäisenä iltana ne olivat olleet hänen virkistyksensä, ei tullut ikävä, kun vain esitti Daniel Hjortia vankilakohtauksessa, tai kun pudotteli tulemaan Hamletia. Tai omiaan. Mutta tänään ei jaksanut. Taisi vain jäädä viimeiseksi soihdunkannoksi tämä niissä vanhan maisteri Helteen hautajaisissa. Sade rapisi lakkaamatta peltikattoon ja syöksyi kourua myöten alas kadulle. Samuli Sukeva työnsi suupieliä korvia kohden ja ajatteli enoa. Heikosti sai hän silmiensä eteen enon hahmon. Ja kuitenkin oli eno sellainen mies, ettei selaista ikänä oltu missään teatterissa nähty. Se olisikin ollut suuri näyttelijä, joka olisi esittänyt enon, Alilan suutarin, sellaisena esimerkiksi kuin hän astui tupaansa heidän, Sukevan väen, kaikkien istuessa aterialla kuol-

leeksi uskotun enon huoneessa. Kauhea hetki se oli ollut, kyllä sellaisen hetken vain säilytti mielessään kuolemaan asti, ja tuskinpa Samuli koskaan olisi joutunut opin tielle, teatterin avustajaksi ja soihdunkantajaksi ilman sitä hetkeä. Se hetki teki hänestä enon ystävän ja kotiväkensä vihamiehen. Mutta nyt hän vain hyvin kaukaisesti tunsii, ettei eno olisi ollut häneen tyytyväinen. Eno-ukko olisi antanut hänelle selkäsaunan tällaisesta pehmeystestä. »Vai valitat: onko sinulta poikki käsi, vaiko jalka? Oletko silmäpuoli? Ja vaikka olisitkin, niin entä sitten? Eikö ehkä ole sinua heikompia? Katso tuonne ylös, mikä siellä hohtaa — no, siellä se on, vaikka pilvet nyt olisivatkin edessä. Olkoot Aataminlasten kasvot alinomaa kuin aurinko.» Näin oli ukko pauhannut ja niin monta kertaa oli Samuli sen kuullut, että se meni häneltä niinkuin käskysanat: olkoot Aataminlasten kasvot alinomaa kuin aurinko. Mutta maltappa, Samuli: eno oli loppuaikoinaan ottanut toisenkin vaalilauseen. Silloin kun Samuli hänet viime kerran näki, niin ei hän enää ollutkaan puhunut auringosta, vaan hän oli sanonut: pure hammasta, poika! Ja olikin taitanut tulla Samulin elämään uusi vaihe, aivan niinkuin enon elämään silloin kun hän vaihtoi vaalilauseensa toiseen. Sillä kautta myöhemmän lapsuutensa ja kautta koko kouluajan oli Samuli kuullut, että ihmisen piti olla alinomaa niinkuin aurinko. Mutta sitten aivan lopussa, silloin kun Samuli viimeisen kerran kävi enon luona, silloin hän oli tuijottanut kattoon ja sanonut: pure hammasta. Kuitenkin oli aurinko-ohjelma lopuksi toteutunut hänen kasvoillaan, sillä kuolleen kasvot olivat kuin iloisessa naurussa, vielä silloinkin kun poika tuli hautajaisiin ja näki enon arkussaan. Kukaan ei tietänyt miten kauan hän oli maannut jäätyneenä mökissään. Lumi oli tehnyt korkeat kinokset yltympäri, kesti kauan ennenkuin ihmiset huomasivat, ettei Alilan suutaria oltu nähty ja kahlasivat läpi lumen mökille. Siellä hän makasi, nauru jäätyneenä kasvoille. Kukaan ei ollut kuulemassa valitusta hänen huuliltaan — mutta tuskinpa hänen viimeinen yönsäkään sitä kuuli, sillä eno ei hyväksynyt valitusta ja ohjelma kuului: alinomaa aurinkoa. Ei niistä hautajaisista tullut sitä mitä sanotaan »mieliin-

painuvaksi surujuhlaaksi», ei sinnepäinkään. Suntio kantoi arkkua toisesta päästä ja toisesta joku renkimies, jonka suntio huusi avukseen, kun hän kuormallaan sattui tulemaan juuri hautumaan kohdalle. Samulista ei ollut, hän ajatteli enoa ja kulki yksinään enon arkun jäljessä, kantaen mielessään satoja soihtuja.

Hän ajatteli, että eno yhtäkaikki oli ylhäinen mies, aristokraatti, oikea Hamlet, hyvä ihminen, jolle pyhä Pietari jo ovelsa sanoi, peukalollaan viittoen olkansa taakse: sinne peremmälle, sinne peremmälle. Hän ajatteli myös, että Alilan mökki ja koko tämä kotiseutu nyt olivat menetetyt ja ettei ollut ketään, jolle kirjoitti, kun oli sattunut joku huomattavampi tapaus, ilo tai suru tai menestys, tai vastoinikäyminen. Eihän ollut tullut enolle kirjoitettua niinkuin olisi pitänyt. Mutta syvällä mielessä eno kuitenkin alinomaa asusti. Sinne ei tunkenut kukaan vaimoihminen, eivät ne suurimmat diivatkaan, kun ne vierailivat teatterissa, siellä oli alinomaa eno, siitä hetkestä lähtien, jolloin hän sairaalasta tullen oli astunut mökilleen, asettuakseen asumaan kotiinsa, ja he, Sukevan väet, jo olivat ottaneet sen haltuunsa, luullen häntä kuolleeksi.

He olivat olleet aterialla ja ikkunan ohi oli valahtanut varjo. He olivat huomanneet, että joku tuli ja äiti oli käynyt aivan valkoiseksi. Se ei ollut haamu, vaan ihmisen askeleet kulkivat seinäviertä pitkin, ovi avautui ja laiha mies seiso i kynnyksellä. Heiltä pysähtyi kaikilta hengitys, ja pikkuveli parkaisi. Mutta: alinomaa aurinko! Enon kasvot menivät nauruun, ja hän rupesi kehumään, että hyvä olikin että täällä on ruoka pöydässä, hänen onkin maailmanlopun nälkä.

Sillä antavatko ne ihmiselle sairashuoneessa ruokaa. Niin, jos omat suolensa syödä tahtoo. Sillä vaaterimsuja ja saksia he kyllä panevat täytteeksi. No niin, tietenkin ovat avanneet hänen vatsansa, itse hän näki kuinka tohtori sellaisella pikkuveitsellä ratkoi auki hänen nahkaansa niinkuin mitäkin vanhaa turkkia. Ratkoi, ratkoi ja vihdoin nosti suolet maalle niin että höyrysi. Eivät ihmisen sisälmykset sen kummemmat ole kuin jonkin pienen elukan. Tottakai hän toimituksen nähdä tahtoi, ei maar siinä maata haluttanut, vaikka ne

kyllä olisivat olleet halukkaat niitä nukutuslääkkeitään antamaan. Mitäs hän niille sitten muuta sanoi kuin että ottakoot sakset ja veitset pois, omat suolensa hän tahtoo takaisin. Mutta kyllä hän on varma siitä, että sinne kuitenkin joku saksipari jäi — tunteeahan sen, kun siellä pistää. Ne olivat niin pieniä ja somia ne sakset, oikeita leikkileluja, sanoivat kalliitakin olevan. Ja hyväntahtoisia ne olivat sekä tohtori että sisaret. Maailman parasta väkeä. Sille sisarelle, joka yritti toimituksen aikana pitämään hänen rannettaan, hän sanoi, että kyllä hän tästä paranee ja korjaa tuon neidin tuosta kuihtumasta — nai hän hänet. Ja toisillekin toimittaa sulhasia, etteivät ikäänsä tällaisessa lahtitoimituksessa viettä, sillä hauska maailma siellä on sairaalan ulkopuolella ja mukava mökki hänellä on siellä salolla ja ruuhi rannassa ja hyvä sauna. No, toimituksen aikana tietystikin hän näitä puhui, koska ne siinä niin vakaviksi tuppasivat. Ja sitten ne kaikki nauroivat ja sanoivat, ettei heillä ikinä niin hauskaa leikkausta ole ollut. »Mutta ottakaa saksenne pois, jos tahdotte muistoksi antaa, niin antakaa taskuun.»

Eno oli syödessään kertonut tätä. Ja Samuli oli katellut isää ja äitiä, kuinka suuttuneilta he näyttivät, sillä he olivat myyneet mökkinsä, kokonaan muuttaneet tänne ja päättäneet asua täällä ikänsä. Samuli muisteli kuinka ensin oli arveltu: paraneekohan se eno siitä? Ei hän parane. Kun oli kulunut muutama kuukausi, niin oli kirjoitettu kaupunkiin kirje ja kysytty suutarin voimista. Hyvin huonona hän on, oli tullut vastaukseksi — ajurin vaimo, äidin siskontyttö se oli pannut pikkupoikansa kirjoittamaan tämän. Äiti ja isä olivat sitten keskustelleet siitä, pitäisikö sinne lähteä hautajaisiin. Mutta mitä se muuta oli kuin kallista, eikähän kuollut siitä mitään tietänyt. Mutta entä jollei eno olekaan kuollut? Oli Samuli sanonut äidille. Hyvästi sanoessaanhan eno käski hoitaa koiransa, pani rahan pöydälle ja lupasi tulla Lekkuja ottamaan. Kun Samuli tätä muistutti, suuttui äiti, sanoi että lasten täytyy pitää suu kiinni, koira oli ollut toimitettava pois päiviltä, sehän söi yhtä paljon kuin täysi ihminen — eno oli kuollut, niin oli siskontytön poika kirjoittanut, eikähän hän sellaisia olisi ruvennut kirjoit-

tamaan, jollei asia niin ollut. Ja sisar oli veljensä perillinen, kun ei veljellä ollut perhettä, se oli selvää se. Jonkin aikaa vielä oli odotettu, että entä jos eno kuitenkin jonakin päivänä ilmestyy elävien maille. Joka kerta kun Sukevan perhe oli koolla ja ulkoapäin tartuttiin ovenripaan, kääntyivät isän ja äidin katseet pelokkaina tulijaan ja kevennyksen henkäys pääsi heidän rinnastaan, kun tulija olikin joku naapuri, joka vain pistäytyi katsomassa. Vähitellen alkoi isä sitten tiedustella, olisiko heidän mökilleen ostajaa, se kun oli kirkonkylässä maantien laidassa ja soveltui käsityöläiselle, tai liikkeenharjoittajalle — näytti nimittäin siltä, että suutari oli jäänyt sille tielleen ja eihän hänellä muita perillisiä ollut kuin Sukevan vaimo, Anna-Liisa. Ja oikeastaanhan siitä jo oli tullut varma tietokin, että suutari oli kuollut. Anna-Liisan siskontytär oli sen kirjoittanut. Niin että asia oli kuin olikin selvä. Ja mökille ilmaantui pian ostaja. Tuli limonaatikauppias, joka jo suunnitteli että hän tekee katoksen penkkeineen ja pöytineen tiepuoleen. Sellaista ei täällä ole missään, se on aivan uutta muotia, sellaisia on vain kaupungin esplanadeissa eikä niistä puutu istujia, ja sunnuntaisin niiden ympärillä on suorastaan tungos. Tuleva ostaja kehoitti isää, Sukevaa, rupeamaan osakkaaksi samaan yritykseen ja isä huomasiikin hyvän raha-ansion olevan tätä tietä saatavissa. Äiti huomasi sen hänkin, mutta enon kuolemasta täytyi sentään saada täysi varmuus ennenkuin myi kotinsa — entäs sitten, jollei äijä ollutkaan kuollut, sellainen visainen kääkkä: kuinka kävisi, jos hän yhtäkkiä ilmaantuisi kysymään kotiaan. Koiran tappamisesta helposti selviytyisi: raha yksinkertaisesti ei riittänyt sen elättämiseen, kun eno viipyi niin kauan poissa. Mutta syntymämökiinsä hän oli tottunut ja siitä hän saattoi viedä vaikkapa oikeuteen. Isä ja äiti päättivät odottaa puolen vuotta — jollei eno sen ajan kuluessa tullut, niin kyllä hän silloin oli vainaa. Limonaatikauppiaskin nauroi ja sanoi, että silloin oli asia kirkas kuin terva. Samuli muisti selvään, kuinka levottomat isä ja äiti viime päivinä ennen tuon puolenvuoden umpeenmenemistä olivat olleet. Myöhään illalla ja varhain aamulla he seisoskelivat veräjällä, silmäillen tienmutkaan metsänlaidassa. Saa nähdä vain,

niin hän vielä nousee haudastaan kiusaamaan omaisiaan, joille ei hän soisi tuota mökkiä, vaikka sisar, Anna-Liisa, on syntynyt siinä niinkuin hänkin. Kyllä ne kuolleet haudassa pysyvät, kaivetaan ne nykyään siksi syvään rivihaudatkin! oli isä sanonut ja hionut viikatetta. Samuli muisti miten hän nojasi kärjen tikapuihin ja siinä viimeisteli työtään. Samuli ajatteli pientä koiraa, josta eno niin oli pitänyt, että se aina kulki hänen mukanaan. Äidin ei olisi tarvinnut tappaa sitä niin julmasti. Tuohon koivuun hän oli sen köyttänyt ja siinä vetänyt silmukkaa lujemmalle ja lujemmalle. Siinä oli enon Lekku huutanut, sitkeässä siinä oli henki. Jospa eno tulisikin ja ottaisi haltuunsa mökkinsä. Äiti ja isä mah-toivat arvata mitä heidän poikansa ajatteli, koska he häntä toruivat ja kovistivat ja äiti tyrkkäsikin pois siitä seisomasta ja katselemasta. Kuollut se on eno.

Päivät kuluivat ja yöt kuluivat. Ratkaiseva aika meni umpeen eikä enoa kuulunut. Ikävä jännitys kodissa laukesi, isä ja äiti suunnittelivat iloisella mielellä perheen tulevaisuutta ja limonaatikauppias kävi useamman ker-ran talossa. Hänkin suunnitteli ja piirusteli. He tekivät isän kanssa puolikuppiset ja lapsille annettiin makeisia, joita kauppias oh tuonut kirkonkylästä. Olisi ollut haus-kaakin, jollei koivu rinteessä aina olisi muistuttanut Lekkuja. Heti heinänteon jälkeen muutti perhe sitten Alilaan.

Juuri parahiksi he olivat ennättäneet asettua asumaan mökkiin, jonne eno lähtiessään oli jättänyt kaikki erin-omaiseen järjestykseen, kun sitten heidän istuessaan aterialla eräänä elokuun aamuna varjo kulki ikkunan ohitse ja eno ilmaantui heidän joukkoonsa ja rupesi heti las-kettamaan leikkipuheitaan.

Alinomaa kuin aurinko!

Mutta tuskinpa se niin kolkkoa olisi ollut, jos eno olisi lyönyt nyrkkiä pöytään ja luudalla lakaissut menemään ihmiset kimpsuineen ja kampsuineen. Tämä leikinlasku oli niin kaameaa ja sitten hänen nauravat ryppynsä, joi-den keskeltä vilkkuivat siniset silmät kuin mitkäkin kekäleet. Hän haki silmillään Lekkuja — se oli selvää se. Mitä hän sanoisikaan, kun kuulisi. Isän ja äidin kas-vot kävivätkin lakkaamatta pitemmiksi. Ei kukaan puhu-

nut paitsi eno. Samulia pelotti niin että hänen olisi tehnyt mieli livahtaa huoneesta, mutta hän ei uskaltanut liikkua. Eno yksin kertoi miten hauskaa hänellä oli ollut sairashuoneella, miten mukavaa oli ollut seurata leikkausta, miten hyvät tohtori ja sisaret olivat olleet, miten hän lopulta oli pannut puolipohjat kaikkien kenkiin ja nyt hän aikoi naida sen sisaren, joka leikkaustilaisuudessa oli pidellyt hänen rannettaan. Niin että häitä tässä nyt saa ruveta valmistamaan. Ja sitten ruveta odottelemaan perillisiä.

Silloin äiti yhtäkkiä oli ihkasen punaisena kiukusta seisahtunut enon eteen, polkenut jalkaa maahan ja huutanut:

Lakkaa jo höpistemästä, vanha ihminen.

Oli noussut yhteinen huuto ja meteli. Isä oli sanonut, että eno saa lähteä takaisin hauskaan kaupunkiinsa. Tämä mökki on nyt heidän, sillä laillisesti eno oli kuollut ja laillisesti syntymämökki kuuluu Anna-Liisalle. Eivätkä he muuta tästä, koira on kuollut ja enon työkaluilla kalkuttelee jo toinen suutari. Mieshän on kuollut, selvästi se kaupungista kirjoitettiin, mikä piru hänet nyt nostaa haudasta ihmisten vastukseksi!

Isä huusi, lapset huusivat, äiti itki.

Ainoastaan enon kasvoissa nauroivat rypyt ja silmät kipunoivat.

Hänen, Samulin sydän tykytti halkeamaisillaan. Hän tunsu kuinka jotakin hänessä leikattiin poikki. Hän ei enää välittänyt isästä ja äidistä, hän ei enää voi olla heidän luonaan, hän lähtee kerjuulle, tai minne hyvänsä, niin ettei enää näe tätä mökkiä eikä sitäkään, missä Lekku huusi koivuun sidottuna.

Mikä enolle tuli? Kuuliko hän mitä Samuli ajatteli?

Olkoot Aataminlasten kasvot alinomaa kuin aurinko, sanoi hän, nousi penkiltä ja astui ovea kohden. Sitten hän viittasi sisarelleen ja äiti seurasi häntä ulos. Ja eno kuului puhuvan, että tämän lauseen oli sairashuoneessa sanonut mies, joka ei omin avuin päässyt liikkumaan ja joka oli ruumiillisesti parantumaton. No, katsotaanpas nyt, onko täällä missään nuoraa. Mitä sinä nuoralla? oli äiti huutanut ja yrittänyt ottaa pois köyttä, joka oli nau-

lassa. Mutta eno oli pitänyt köyden. Ja kun hän kaiken aikaa nauroi, niin ei äiti arvannut mitä hän tarkoittaa vaan juoksi sulkemaan ovea aittaan, jossa isä oli nukkunut ja missä rahat olivat säilyssä kirjan ja riepujen välissä lattian ja seinän välisessä raossa. Miten nopeasti eno lieneekin toiminut, mutta isä ei päässyt ulos, kun hän aikoi kiiruhtaa enon ja äidin jälkeen. Ovi oli teljetty ja niin lujasti, ettei se auennut, vaikka isä löi voimiensa takaa, eikä isä ollut mikään heikko mies.

Isä karkasi nyt ikkunaan ja painoi ristikon alas tupakinistukasten sekaan seinivierellä. Mutta niin pieni oli se ikkuna, jonka ääressä eno ja aikoinaan enon isä olivat kalkutelleet jalkineita, ettei isä mitenkään mahtunut siitä ulos. Hän juoksi nyt ikkunan ja oven väliä, tyrkkäsi tieltään mitä eteen sattui, huusi ja kirosi. Lapset olivat nurkissa, kukaan ei uskaltanut hiiskahtaa. Vihdoin tuli isä penkin ääreen missä hän, Samuli, seisoi, otti häntä kainaloista, sanoi että hänen piti juosta kylään hakemaan apua, koska eno aikoi tappaa heidät, työnsi hänet ulos ikkuna-aukosta ja päästi kukkivien tupakan-tainten ja lasisirpaleiden keskelle.

Samuli meni nurin suurten lehtien alle ja mettisiet lensivät pilvenä kukkasista. Hän typertyi siinä hetkeksi, jalkaan koski — mitä isä oli sanonutkaan? Että hänen piti juosta kylään viemään sanaa, että eno tappaa heidät. Eno, eno jota he olivat pitäneet kuolleena, eno joka oli tullut takaisin ja tavannut heidät, Sukevat, kaikki täällä isännöimässä... Samuli pääsi pystyyn, näki huojuvat keltaiset kukat, mettisten parven ja poutaisen taivaan. Myöskin näki hän enon ja äidin: he kamppailivat pihakoivun ympärillä niin että tanner tömisi, mutta kumpikaan ei puhunut sanaakaan.

Äiti oli nuoran silmukassa ja eno kiersi nuoraa puun ympäri. Äiti kulki siinä vastaan sanomatta.

Juokse kylälle, juokse kylälle, hän tappaa äidin tuo piru...

Näin puhui isä ikkuna-aukossa. Mutta Samuli ei päässyt liikahtamaan. Oliko Jumala tullut pitämään tuomiota? Käskikö hän enon kuristaa äidin niinkuin äiti oli kuristanut pienen koiran? Samulin kädet menivät

ristiin ja huulet tapailivat Herran rukousta. Tuohonko äidin nyt piti kuolla? Nuora lyheni lyhenemistään, Alilan pihakoivu tuskin liikautti lehviään — se koivu siellä vanhassa kodissa oli vapissut ja värissyt pienen Lekun huutaessa ja tempoessa. Se olikin aivan nuori koivu ja silloin tapahtui vääryys.

Lähde hiidessä juoksemaan! huusi isä ikkuna-aukosta ja viskasi jotain Samulia kohden.

Mutta Samuli vain katseli enoa, joka hymyillen kuljetti äitiä nuorassa puun ympäri. Äiti ei äännähtänyt, varmaan hän ajatteli Lekkua ja mitä he isän kanssa muutenkin olivat tehneet.

— Etkö sinä siitä lähde! kuului isän ääni. — Ota salpa oven edestä. Ei tarvitse mennä kylään. Kyllä sinä jaksat ottaa irti salvan. Hän tappaa äidin ...

Silloin Samuli kääntyi isää kohden:

Mekin tapoimme ja hautasimme hänet!

Nyt lensi ikkuna-aukosta kirves ja kun ei se sattunut poikaan, niin lensi muitakin esineitä.

Äidin kaula oli jo vallan lähellä puun kylkeä. Aikoiko eno todella tukahduttaa hänet siihen? Vaatiko Jumala sitä? Sillä mitenkään muuten ei eno olisi voinut ryhtyä äitiä noin kuljettamaan, jollei hän olisi Jumalalta saanut ilmoitusta.

Nyt eno yhtäkkiä lakkasi kiertämästä pihakoivuaan ja rupesi solmimaan nuoran päätä. Äitikin seisahtui ja jäi katselemaan maahan. Hänen kätensä olivat nuoralla kiinnitetyt selän taakse toisiinsa, hän ei voinut niitä liikuttaa. Ehkä Jumala kuitenkin jo tahtoo armahtaa äitiä, tuollaisena ei Samuli koskaan ole häntä nähnyt. Kyyneleet kuohuivat pojan rinnassa.

Eno seisahtui äidin eteen. Eikä voinut tietää puriko hän hammasta vai nauroiko hän. Äiti yhä katsoi maahan.

Sitten eno katsoi ikkunaan, jossa isä huusi ja riuhtoi. Nyt hän katsahti häneen, Samuliinkin. Kun poika näki enon silmät, ymmärsi hän miten tuo laiha hintelä mies oli saattanut teljetä isän tupaan ja äidin puuhun. Jumala oli tietenkin tehnyt hänet väkeväksi. Mutta mitä nyt tapahtuisi?

Nyt, puhui eno samalla äänellä jolla hän oli puhutellut sisarensa lapsia ennen, kun he olivat hänen luonaan

pääsiäisenä käymässä ja oli tullut se hetki, jolloin lähdettiin navettapihalle keinumaan — nyt minä lähden kylälle hakemaan hevosta, että aamulla pääsette muuttamaan. Olkaa nyt kauniisti siihen asti. Pian minä käväisen kylässä. Olkoot Aataminlasten kasvot alinomaa kuin aurinko.

Eno kulki jo polkua ruiskuhilaiden ohitse, kun hän, Samuli, ymmärsi, ettei hän mitenkään enää voi olla täällä. Oli kuin hän olisi saanut linnun siivet ja hän alkoi juosta ja saavutti enon.

Ottakaa minut mukaanne!

Eno seisahtui ja hymyili.

Ei heille mitään pahaa tule.

Ei mutta eno ottaa minut.

He kulkivat vähän matkaa. Sitten eno satoi Samulin jalan, josta tuli verta — enolla oli taskussa hienoa kangasta sairaalasta. Kahdenpuolen seisoi kuhilaita ja ojien pohjat olivat sinisinään ja valkeinaan kukkasia. Angervon tuoksun saattoi erottaa muista. Tuntui ihmeen juhllalliselta ja kauniilta. Hän, Samuli, asteli siinä enon vieressä ikäänkuin kantaen kynttilää, tai pitkää angervon kukkaa, tai jotakin muuta korkeaa. Eikä tämä ollut tavallinen kulku kylään, vaan retki johonkin uuteen ja tuntemattomaan.

Ainoana saattajana sitten kerran astellessaan enon arkun jäljessä muisteli Samuli Sukeva enon elämää ja tätä retkeä läpi kuhilaiden kujan. Kuin soihdunkantajat he siinä molemmat kulkivat. Soihtu paloi heidän rinnassaan, valaisi kohti sitä uutta ja tuntematonta, joka on alituisesti jokaisen uuden hetken mukana jokaisen elävän olennon edessä. Oikeastaan sen käsitti, että eloon jäävät mielellään tahtoivat suurten sydäntensä siirtyessä manan puolelle, sytyttää soihtunsa, osoitukseksi siitä että soihdunkantajia vielä jäi elämän puolelle.

Sillä minne olisi maailma joutunut ilman soihtuja ja soihdunkantajia. Ennen kaikkea tietysti niitä tulia jotka paloivat sydämissä. Ulkonainen soihtu oli niiden vertauskuva. Tämän oli Samuli Sukeva aina vaistonnut, suurissa hautajaisissa juhllallisena astuessaan soihtumiesten etunenässä. Lihassaan ja veressään oli hän sen

tuntenut, näyttämöllä astuessaan Daniel Hjortin vankilaan ja Ofelian haudan ääreen. Mikä onni, että eno keran oli nähnyt hänet, Samuli poikansa näyttämöllä. Hän oli vapaalipulla istunut hyvällä paikalla ja Hamletin hän oli täydellisesti hyväksynyt — oli se aika poika se Hamletti! oli hän sanonut. Ja hän oli sanonut vielä senkin, että Samuli varmaan olisi esittänyt Hamletin yhtä hyvin ja paremmin kuin se herra, joka siellä nyt oli katsellut pääkalloa silmiin.

Hän lausui siinä ilmi Samulin kipeimmän ajatuksen. Mutta kun ei, niin ei! Soihtua saattoi silti kantaa.

Aika poika se Hamletti!

Aika poika se Alilan suutari, eno, jonka muisto jälleen oli puhaltanut elämän liekkiin Samuli poikansa sairaassa rinnassa.

Tulta, tulta! huusi Samuli Sukeva ja iski katseensa kalleuksiin seinällä vuoteensa päässä.

Siinä oli kaksi laakerinlehvää. Ei niin, että hän, Samuli Sukeva, olisi koskaan niittänyt laakereja. Ne olivat ojennetut isänmaan näyttämön kahdelle suurimmalle nerolle. Mutta juhlan jälkeen olivat he sallineet lapsellisen innostuneen statistin temmata ne seppelistönsä. He olivat aina olleet hänelle hyvät ja heidän laakerilehvänsä olivat vuosikausia olleet mukana ylläpitämässä tulta hänen soihdussaan.

Sade rapisee katolla ja syöksyy alas kourusta. Veri vuoroin kiehuu, vuoroin hyytyy suonissa. Taitaa tästä pian tulla soihdunsiirto toiselle puolelle.

Siellähän ne ovat vastassa ne suuret. Eno on niiden seurassa. Alinomaa aurinkoa. Mutta aurinko on kaikkien soihtujen soihtu. Ei, vaan sydämen tuli on kaikkien soihtujen soihtu. Eijaa!

Samuli Sukeva, entinen ylioppilas ja teatterinavustaja houraili kuumeessa.

Eno ja kaikki te muut suuret, minä olen vain ollut mykkä avustaja elämän näyttämöllä, en yhtään sanaa ole lausunut, en yhtään tekoa ole suorittanut. En pääse sinne peremmälle — puhukaa pyhälle Pietarille, että pääsisin

esikartanoihin. En ole aina ollut uskollinen Aatamin-lapsi, oli aika jolloin valitin ihmisille köyhyyttäni ja kerjäsinkin heidän myötätuntoaan. Eno, minä tiedän, että ne ovat rumia syntejä. Lyö minua, eno, kurita minua. Vielä tässä juhluvuoteellani toivoin, että ihmiset tulisivat tuomaan minulle puita ja ruokaa. Eritoten ajattelin katkeruudella sitä perhettä, jonka omaisen hautajaisissa olin saanut tämän kuolemantaudin. Toivoin, että joku tulisi kostealla vaatteella pyyhkimään kasvojani. Lyö minua vitsallasi, eno, minun heikkouteni takia! Alin-omaa aurinkoa, niin sinä käskit. Ja angervonkukka kädessä kuljin kerran sinun rinnallasi läpi ruiskuhilaiden kujan kohti uutta ja tuntematonta. Ja sellaisen hetken minä olen voinut unohtaa ja kerjätä ihmisiltä sääliä, arkinen ikävyys kasvoillani. Rukoile minun puolestani, eno, kaikki te suuret, taiteilijat, soihdunkantajat, rukoilkaa!

Ei, olkoot Aatamin lasten kasvot alinomaa niinkuin aurinko!

Ne olivat kuolevan viimeiset selkeät ajatukset, ja kesken sateen rapinan ja yhä pimenevän illan leimahtivat ne ikäänkuin olisi kohotettu soihtua.

HILJENTYKÄÄMME

PUHEITA JA KERTOELMIA

Ensimmäinen painos ilmestyi 1929

HILJENTYMINEN

Ystäväni sanoo nykyajan suuren levottomuuden joh-
tuvan siitä, ettemme osaa hiljentyä. Mutta se on yhtä
suuri onnettomuus kuin jos menettäisimme hengittämi-
sen taidon. Jollei unta olisi, jolloin me tiedottomasti
hiljennymme, niin olisimme mennyttä. Ja ystäväni ker-
too eräästä tunnetusta valtiomiehestä, jonka oli tapana
joka päivä hiljentyä puoleksi tunniksi tahtonsa avulla
tilaan, jolloin hän ei ajatellut mitään, ainoastaan kuun-
teli valtimonsa tykintää ja hengitti syvään avonaisen
ikkunan ääressä. Tämän puolen tunnin hiljentymisen
jälkeen oli hänen päänsä selkeä ja hänen mielensä hil-
peä ja hän oli valmis kamppailemaan kaiken sen kanssa,
jota valtiomiehen päivä on täynnä.

Myöskin muistelee ystäväni erästä lämmittäjää huvi-
laivalla — ystäväni on vain kerran elämässään ollut
ulkomailla ja melkeinpä lienee tämä lämmittäjä tehnyt
häneen syvimmän vaikutuksen. Keskellä huolettomien
ihmisten vilinää astui lämmittäjä ulos mustasta kuilus-
taan, kalpeana, hiestyneenä, äänettömänä. Katseli Väli-
meren leppeää sineä, ei kuullut mitään, ei puhunut
mitään, ainoastaan hengitti. Ja painui sitten taasen työ-
hönsä.

— Me olemme onnettomat, rikkirevityt, kuumeiset ja
rikolliset sentähden, ettemme enää osaa hiljentyä, selitti
ystäväni. — Me olemme kadottaneet yhteyden Hiljai-
suuden kanssa, jota uskonnolliset ihmiset sanovat Juma-
laksi, niinkuin he myöskin sanovat hiljentymistä rukoi-
lemiseksi. Hiljaisuutta ei toki pidä sekoittaa tyhjyyden
kanssa. Ne ovat jotakin aivan päinvastaista. Hiljaisuus
on täynnä näkymätöntä elämää. Vuosisatojen elämä on

talletettu tähän Hiljaisuuteen. Vainajamme ovat Hiljaisuudessa alati läsnä. Jo ajallisuuden unessa lepäämme heidän luonaan, ja kesken kuumeista elämää saamme koneittemme äärestä kohota hengittämään jaksaksemme taasen eteenpäin. Minä kutsun tätä kohoamista hiljentymiseksi ja katson tätä hiljentymistä suurimmaksi armolahjaksi, mikä ihmiselle voidaan antaa.

Se on niin yksinkertainen asia, etteivät ihmiset useinkaan kiinnitä siihen huomiota. Me astumme sen ohitse niinkuin vuosisatoja saatamme astua aarteen ohitse, joka on kätketty jalkojemme alle. Kunnes sitten kerran tulee hetki, jolloin sen löydämme. Usein löydämme sen äärimmäisen hädän hetkellä. Minä löysin hiljentymisen lahjan tällä tavalla.

Äitini oli minulle ylen rakas. En kohdellut häntä niinkuin minun olisi pitänyt, mutta rakastin häntä yli kaiken maailmassa. Rukoukseni illoin päättyi aina siihen, että Jumala antaisi minun kuolla ennen häntä. Olin matkalla, kun sain puhelimitse sanan, että kiirehtäisin kotiin, koska äitini oli sairastunut. Hätäännyin, sillä tiesin, ettei hänen ollut tapana turhien sairauskohtausten tähden hälyyttää ketään jättämään velvollisuuksiaan. Ettei minulta vain salattaisi pahinta! Eräällä asemalla astuin junasta, menin puhelimen ääreen ja koetin saada yhteyttä kotiin. Johto epäkunnossa! Niinhän aina sattuu juuri silloin, kun puhelinta enimmäen tarvitsisimme. Otin auton ja lähdin ajamaan. Vauhti tyynnytti aluksi hermojani. Laskin, että voittaisın aikaa useita tunteja. Tulin siihen johtopäätökseen, ettei minulta toki salattu mitään, enhän ollut lapsi, minkätähden minulle ei olisi sanottu totuutta! Mutta tästä huolimatta jouduin levottomuuden valtaan, jommoista en ikinä ennen ollut kokenut. Niinkuin kipunat pimeässä kulkevat silmäimme ohi, niin kulkivat muistot äidistäni. Näin hänet sellaisena kuin hän oli tullessaan pienen vuoteeni ääreen lukemaan kanssani pientä rukousta. Usein nukuin kesken rukouksen sanoja ja äiti meni vuoteille, joissa muut lapset lepäsivät. Näin hänet arkisissa askareissa ja näin hänet valmistamassa matkalaukkuja, kun meillä lapsilla oli edessä retkemme kouluun. Kaikki tottelemattomuudet ja niitäkin pahemmat rikkomukset kulkivat mieleni

läpi kirvelien ja pistäen, ja minä päätin, etten tästä-
puoleen koskaan pahoita hänen mieltään. Kun nyt tulen
kotiin, lankean polvilleni hänen eteensä, pyydän anteeksi
kaikkea, ripitän itseni hänelle ja pyydän anteeksi. —
Olimme viimeisellä sadan kilometrin taipaleella, kun
täytyi pysähtyttää korjaamaan jotakin auto vikaa. En
voinut vastustaa kiusausta, vaan lähdin kauppapuotiin
maantienlaidassa soittamaan kotiin. Silloin kuulin ym-
päriilläni puhuttavan jostakin, joka oli kuollut torstaina.
En kuullut vainajan nimeä, mutta muistin silmänrä-
päyksessä, että juuri torstaina olin saanut tiedon äitini
sairastumisesta. Nyt odotin vain tarkkaavana jotakin
nimeä, joka voisi johdattaa minut perille siitä, kenen
kuolemasta tässä oli puhe. Puhujat olivat maalais-
ukkoja, jotka kuljettivat kuormia asemalle ja olivat poi-
kenneet ostamaan tupakkaa. He eivät maininneet mitään
nimeä, puhelivat hitaasti, niinkuin vieraat ihmiset puhu-
vat heille yhdentekevistä uutisista — kuinka hyvin
tämän kaiken muistan, jokainen pikkuesine tuossa kaup-
pahuodissa, yksinpä siellä vallitseva hajukin on tarttu-
nut mieleeni, ikäänkuin kaikki olisi siihen poltettu!
Mistä lienenkään yhtäkkiä saanut sen voiman, että kyl-
mästi sekaannuin asiaan, tein joitakin valmistavia kysy-
myksiä ja vihdoinkin kysyin, kuka on kuollut. Silloin sain
vastauksen: no, se lehtori vainajan leski sieltä Lepolasta,
se vanha lehtuurska. Ja minun sydämeni löi pari ker-
taa ikäänkuin tainnuttaen minut, mutta huuleni soper-
sivat jotakin miehille vastaukseksi ja minä viivysin vielä
vähäisen, salatakseni heiltä kuka minä olin. Sillä sen
minä tunsin, että minun piti saada yksin pitää tämä tie-
toni, joka tällä hetkellä oli ainoa, minkä omistin. Menin
maantielle, kävelin jonnekin päin ja haukkasin ilmaa.
Olin tukahtumaisillani. Sydämeni tykytti kuin paise.
Kuollut, kuollut, minun äitini kuollut!

Jota lähemmäs kotia tulin, sitä enemmän valtasi minut
aivan uusi tunne: minua pelotti! Minä tiesin että minun
nyt täytyy nähdä äitini ruumiina. Jo tämä sana »ruu-
miina» kaamoitti. Entä jos kuolema on lyönyt häneen
niin kauhean leiman, etten ikinä saa sitä silmistäni. En
tahdo häntä ensinkään nähdä! päättelin. Tahdoin säi-
lyttää hänet mielessäni elävänä. Ja minä tarrauduin

kiinni muistoon hänestä sillä hetkellä, jolloin viimeksi hänet näin. Onneksi muistin hänet aivan selvästi sellaisena kuin näin hänen nojaavan portinpieleen, lähtiessäni kotoa viikko sitten. Vasta viikko, yksi ainoa viikko! Näin hän aina oli seisonut meidän lähtiessä matkalle, peitettyään meidät rekeen tai rattaille ja samalla syleilyään meitä, lapsiaan. Sellaisena tahdon hänet pitää muistissani.

Miten kipeästi koskikaan mieleeni, kun seudut alkoivat olla niin tuttuja, että niihin liittyi muistoja yhdessä-oloista äidin kanssa. Jokainen mäki, kukkula, tienmutka kiihdyttivät tuskaani, kunnes viljavainioiden takaa näkyi talo korkeiden koivujen lomitse. Puut seisoivat kuin vartijat, hiljaa, lehteä likahtamatta. Kaikki tuntui oudon yksinäiseltä. Vaikken olisi saanutkaan surusanomaa, olisin varmaan nyt tietänyt, mitä oli tapahtunut. Vihdoinkin oltiin perillä — juuri siinä, missä olin nähnyt äidin viikko sitten. Mutta kaikki suunnitelmani menivät tässä nurin: hänen luokseen! oli ainoa ajatukseni. Ja minä sanoin sen sisarilleni, jotka kalpeina tulivat vastaan. He tyrskähtivät itkuun nähdessään minut, mutta minä tervehdin heitä nopeasti, pysähdytin heidät oven taakse ja valmistauduin yksinäni astumaan äitini luo. Hän oli nyt taasen kokonaan minun äitini, äitini, jota ikävöin. Kuitenkin tuntui ovikin tuossa edessäni, jonka takana hän oli, sinetöidyltä. Jäin seisomaan. Kuulin sydämeni lyönnit. Tuntui siltä kuin se olisi irtaantunut paikaltaan lähteäkseen lentoon. Se värähteli kuin lintu, joka on joutunut ihmiskäteen eikä tiedä kohta-loaan. Vangitun pienuus, orpous ja kaipaus värissyttivät sydäntäni enkä minä koskaan ole ollut niin irti maasta kuin sillä hetkellä.

Tulin kuolinhuoneeseen. Seisoin hetken arkun jalkapäässä ja katselin äitini käsiä, jotka olivat rinnalla ristissä. Siitä kohosi katseeni pitkin valkoista vaatetta kasvoille. Sydämeni löi muutamia viimeisiä kovia lyöntejä niinkuin malmikello, jota aiotaan läpällään särkeä. Sitten hiljeni.

Jälkeenpäin olen koettanut johdattaa mieleeni, mitä oikeastaan läpikävin. Mutta kaikki ilmaisumuodot ovat

riittämättömät sitä kuvaamaan. Kaikki, mitä maailma oli antanut, rakkauden onni, nuoruuden ilo, puhumattaakaan vähemmistä arvoista, meni tyhjäksi muutamien silmänräpäyksien rinnalla siinä kuoleman läheisyydessä. Vastaanotin hiljentymisen armolahjan ja pääsin Hiljaisuuden rajalle. Ja näin valon Hiljaisuuden maasta, missä Jumala asuu. Ja lepäsin täydellisessä ajattomassa hiljaisuudessa yhdessä äitini ja lukemattomien sielujen kanssa, jotka olivat ajan tuolla puolen.

Tämän hetken jälkeen, jota en mistään hinnasta antaisi pois elämästäni, katselin äitini armaita kasvoja enkä enää voinut itkeä. Eikä minun sydämeni enää lyönyt, vaan minä olin rauhallinen ja terve, ikäänkuin olisin pitkän sairauden jälkeen nukkumalla nukkunut itseni terveeksi. Tunsin todella terveyttä ja vapautta, jonaioista en milloinkaan ole tuntenut, ja seurustelin äitini kanssa niinkuin olisin mieskohtaisesti tietänyt hänen olotilansa, josta pian pääsen osalliseksi itsekin. Tunsinko sen? Olinko käynyt kuoleman maassa? Olin käynyt rajalla ja nähnyt valon Hiljaisuudesta. Mutta joka kerran, vaikkapa silmänräpäyksen iäisyyden on tuntenut kasvoillaan tämän valon, hänelle ei elämä enää koskaan voi kokonaan pimetä. Maailman tuska voi hänet saartaa, hänen sydämensä tottelemattomuus voi tuottaa hänelle yllätyksiä, mutta hän on kerta kaikkiaan käynyt rajalla, minne näkyy kajastus Hiljaisuudesta ja aina hän etsimällä voi löytää sen tien pään, jolla sielun hiljentymisen tapahtuu ja täällä hän jälleen parantuu.

Hiljentyminen voi tapahtua monella muotoa, unessa, valveilla, keskellä työtä, keskellä synnintekoa, tähtitai-vaan alla tai auringon nousussa. Kuitenkin on kuolema — sen läheisyys tai sen muistaminen — luonnollisin opastajamme vastaanottamaan hiljentymisen armolahjaa.

Kuinka korkeaksi käykään ajallisuus, kun siihen lankeaa valo kuoleman takaa, ja kuinka eloisaksi äärettömyys taaksepäin ja eteenpäin. Toisiksi muodostuu nyt arviointimme, pyrkimyksemme, halajamisemme. Hetken tarpeet ja välikappaleet ovat vain riittämättömiä vertauskuvia. Kaiken näkyväisen takana on näkymätön äärettömyys. Sellaiset käsitteet kuin terveys, pelotto-

muus, vapaus, pyhyys yhdessä muodostavat sen ilman-sinen, joka säteilee kasvoillemme kuoleman maasta.

Ja ystäväni lausui tämän kaiken rauhallisesti, katsellen kauas eteensä. Vaikenimme pitkän aikaa. Sitten hän jälleen lausui:

Ainoa, mitä voin rauhattomille kanssaihmisilleni sanoa, on: oppikaamme hiljentymään!

PAIMENET KEDOLLA

Nuori Phares, kuninkaan voudin poika Jerusalemistä, seisoi kedolla Betlehemin laaksossa ja katseli ylös mäkiin, missä tiesi kotikaupunkinsa olevan. Hänen kädesään oli käyräsauva, paimenen merkki, ja hän nojasi siihen poskeaan ja pidätti kyyneliä. Sillä hän oli ensi kertaa poissa kotoa ja hän tiesi, että siellä kotona on niinkuin eilenkin illalla ja niin monena iltana ennen: äiti käy ovelle ja kuulostelee tuleeko isä, hän silmää kätkeyeseen, missä pieni Ben nukkuu, hän ottaa lampun, varjelee liekkiä kädellään ja kulkee palvelijoiden luo ja katsoo, että kaikki majassa on paikallaan. Lapsi kehossa äännähtää, sotamiehet muurin vaiheilla ovat tehneet valkean ja heittävät noppaa. Nyt kuuluu huilujen ja symbaalien ääni. Nyt kulkee kameli porttia kohden. Onko kuningas suuttunut ja ajanut pois tanssijat? Kymmenet keveät askeleet kiiruhtavat pihakivillä! Isän ääni káskee avata portin.

Äiti tulee ovelta ja laskee istuimelle uuden nahkaisen viitan. Se on valkoinen ja siitä leviää villojen haju. Kun Phares sen näkee, kuohahtaa hänessä. Se on häntä varten, se on paimenen viitta. Hän ei kuitenkaan nyt voi mitään sanoa, sillä äiti on mennyt lapsen kätkeyn ääreen. Tämä lapsi on armolahja heille kaikille. Se jäi eloon, kun sen nuori äiti kuoli.

Näin oli eilen. Hän, Phares, oli vielä mukana, hän pani maata omaan vuoteeseensa ja äiti istuutui hänen vuoteensa laidalle ja vakuutti hänelle, että hänen on parempi paimenena Betlehemin kedolla kuin sadanpäämiehenä kuninkaan linnassa. Sillä paimenen ympärillä on hiljaisuus, hän kaitsee eläimiä, jotka antavat kaik-

kensa ihmisen hyväksi, hän suojelee niitä petoja vastaan, hän ottaa olalleen karitsan, joka ei pääse kiipeämään vuoren rinnettä suurten perässä, hän lähtee etsimään eksynyttä, ja tuo sen laumaan. Ja joka jalkansa loukkaa, tai jota rosvo haavoittaa, sitä saa hän vaalia. Ja hän kuuntelee Herran puhetta hiljaisuudessa. Milloin se kuuluu öljypuun lehvien suhinassa, milloin pitkäisen jylinässä, milloin tähden välkkeessä. Ja enkelinsäkin kautta Jumala puhuu, niinkuin monesti on isille tapahtunut. Mutta Daavidin kaupungissa ei ole niin, vaan siellä pettää veli veljeä, siellä sanoo ystävä väärän todistuksen ystävästä, siellä mitataan väärällä mitalla, siellä vuotaa viatonta verta. Ihmiset hukkuvat rikoksiinsa, niinkuin he vedenpaisumuksen päivinä hukkuivat. Onko hänkään onnellinen, joka Daavidin istuimen on anastanut ja jonka ympärillä äsken huilut soivat? Mariamnen, hänen kuningattarensa veri ei ollut vielä kuivunut muurista, kun salamurhaajat jo etsivät onnettoman äitiä ja hänen poikiaan. Nuori hän oli, Mariamne, kun Herodes hänet Jerusalemiin toi, makkabealaisten tyttäriä hän oli. Niin käy ihmisten, kun he eivät kuule ainoaa totista Jumalaa.

»Ei, poikani Phares, nuorimpani, rakkaimpani, huomenna varhain vyötät sinä kupeesi ja lähdet Betleheemiin enosi majaan. Hän ottaa sinut mukaansa kedolle. Ja valvo sinä jo ensimmäinen yö ja kuuntele hiljaisuutta ja opi tuntemaan tähdet. Ja opi erottamaan vaarat ja petoeläinten äänet, ja erottamaan kaukaisuudet. Sillä minä, sinun äitisi, olen myöskin lampurin tytär ja tiedän, ettei ole helppoa äänettömässä yössä erottaa liikuuko jalopeura kaislikossa Jordanin varrella, vai kuuluuko sen karjunta korvesta, vai onko se lähellä laumaa. Ja opi tuntemaan joka eläin laumassasi. Katso, ne eivät ole samanlaiset, vaan kullakin on omat tarpeensa. Mutta hyvä paimen tuntee jokaisen. Ja turvallisesti nukkuvat lampaat ja karitsat kylki kyljessä, kun ne näkevät keskellänsä paimenen, joka valvoo. Katso, uljas on paimen, kun hän siinä ajattelee omiansa, jotka tuntevat hänen äänensä ja seuraavat häntä sinne, kunne hän ne johdattaa. Ja niin on ihmisenkin: ei tiedä hän missä vihollinen vaanii, eikä tiedä hän, koska hänen jalkansa haavoittuu ja hän lankeaa. Eikä tiedä hän, kulkeeko

vihollinen kaislikossa Jordanin varrella, vaiko korvessa, vaiko jo aivan lähellä. Vain Herra voi auttaa, kun me häntä avuksi huudamme. Niin, ei tiedä ihminen, kaislikossa ja viidakoissa, vaiko kuninkaan kartanoissa, vaiko ihmisen sydämessä synty liikkuu kuin liekki. Katso, poikani, sinä olet linnan pihoilla leikkinyt kuninkaallisten lasten joukossa, ja kun he sanoivat, että heistä tulee kuninkaita, niin sanoit sinä, että sinustakin tulee! Sinä et tietänyt, että sadanpäämies jo ojensi keihäänsä nostakseen sinut sen nenään. Sinä olit silloin pieni, ja isäsi otti sinut syliinsä ja toi sinut kotiin. Ja nyt on tapahtunut, että sinä olet löytänyt armon kuninkaan nuorimman ystävättären silmissä, niin että hän kääntää orjiansa kulkea tästä voutin pihan läpi ja vetäisee syrjään kantotuolinsa verhoja ja katsoo sinuun. Nyt sinä ymmärrät, että sinun täytyy lähteä. Itketkö, poikanen? Äitisiikin itkee. Mutta kuivatkaamme kyynelimme: Herra on kanssamme, kun häntä avuksemme huudamme.»

Näin oli äiti puhunut, milloin kuiskailen aivan hänen korvansa juuressa, milloin nostaen ylös silmänsä. Hänessä, Phareksessa, oli luonto noussut äitiä vastaan ja hänen teki mielensä tarttua viittaa ja paiskata se maahan. Eikö hän jo ollut mies? Eikö tämä käsivarsi saisi heiluttaa peistä, eikö hän saisi kantaa kypärää, eikö hän saisi käskä ja hallita? Entä jollei hän lähdekään korpeen! Siellä on hiljaisuus kuin kalliohaudassa. Menisikö hän hautaan nyt, kun hän nuori on? Korvessa ei enää ole ryöväreitäkään, joita vastaan voisi sotia, sillä kuningas on heidät lyönyt.

Nyt — mitä tapahtuukaan muurien alla? Nainen huutaa. Hädässä hän on. Mutta sotamiehet nauravat ja sataa kiviä. Phareskin nauraa, sillä syntinen nainen on kivitettävä.

Äiti ei naura. Hän lyö rintoihinsa ja taipuu maata kohden, niinkuin kivet sattuisivat häneen. Hän huutaa avukseen Herraa, poika näkee sen, vaikkei äiti mitään sano. Phares hypähtää vuoteeltaan ja seisoo äidin luona.

»Hädässä me olemme. Synteihimme hukumme. Mutta sinä, poikani, kuuntele kedolla hiljaisuutta, katsele merkkejä taivaalla, eikö jo Luvattua kuulu.»

Eikä poika enää voinut mitään sanoa äitiään vastaan,

vaan hän nojasi pään äidin olkaan, niinkuin nyt tänä iltana paimensauvaan, ja he molemmat katselivat kätkeyeseen, missä lapsi nukkui. Ei mitään se vielä tietänyt maailmasta. Pienet kädet lepäsivät vaatteella, jolla se oli peitetty, ja rusotus varjosti poskia.

»Hyvä on syyttömänä olla», sanoi äiti. »Ja vain syyttömällä on rauha.»

»Mutta onko yhtään, joka syyttömänä pysyy?» huusi poika.

»Herra, Herra, me avuksemme huudamme sinua!»

Näin oli ollut eilen. Ja samaan tapaan varmaan kului kotona tämäkin ilta. Äiti ei lakannut avuksi huutamasta Herraa ja lapsi nukkui kätkeyessään. Ainoastaan hän, Phares, oli kaukana. Hän seiso i kedolla, keskellä laumaa, ilta oli tummunut ja yksinäisyys levisi ympärillä. Poika ajatteli äitinsä käskyä, mutta hiljaisuus oh vain pelottava, eivätkä tähdet antaneet mitään merkkiä. Kyyneleet pyrkivät ylös rinnasta. Sydäntä poltti, ruumista paleli. Jokohan hän herättäisi enon ja pyytäisi häntä valvomaan kanssaan? Hän, Phares, oli itse tahotonut valvoa, ja toiset olivat hymyilleet ja sanoneet, että antaa lapsen koettaa, ja lähteneet rotkoon levolle. Mutta hän ei ollut ajatellut, että hiljaisuus saattaisi näin painaa ja pelottaa. Olisipa edes kaupungista kuulunut jokin elonmerkki. Siellä oli koolla niin paljon kansaa, ettei ollut sijaa majoissa, vaan heitä nukkui teltoissa ja talleissa. Mikä hetki yötä jo lieneekään? Suuret ovat täällä tähdet, ja alhaalla ne kulkevat. Tuonkin tuolta voisi miltei poimia käteensä.

Mikä risahti? Poika muisti jalopeuran, josta ei tiedä, missä se käy, ja hypähti pystyyn. Ei kuulunut muuta kuin hänen sydämensä raskaat lyönnit. Hän painoi hampaat yhteen ja nieli kyyneleensä. Tämä paimensauvako nyt onkin hänen osansa? Ei miekka eikä keihäs, vaan tämä käyrä puu! Taasen nousi hänen luontonsa ja hänet valtas i halu heittää se pois tyköään, tuonne piikkisiin pensaisiin! Mutta olihan se hänen ainoa aseensa, äiti oli sen hänelle aamulla ojentanut, ja niin hän painoi posken sitä vasten ja tuijotti pimeyteen. Silmälaudat kävivät raskaiksi.

Lieneekö hän nukahtanut, mutta yhtäkkiä värisi valo

yli tienoon, niin että hän näki seetripuiden rungot ja tuuheat latvat, ja laumassa syntyi liikettä ja eläimet kavahtivat seisomaan ja seisoivat suurena rykelmänä, mutta kaikkien päät katsoivat samaan suuntaan. Jalo-peura! ajatteli Phares ja kylmyys lävisti hänet kiireestä kantapäähän asti. Samassa tuli eno kiirehtien hänen luokseen ja hän ymmärsi, että eno oli valvonut kaiken aikaa. Hänen sydämensä sai helpotusta ja hän kysyi, oliko äkisti tullut aamu. Mutta vanha paimen jäi katsomaan taivaanrantaa kohden, ja muutkin kiiruhtivat luolasta, sillä he olivat heränneet unestaan ja luulivat hekin aamun koittaneen. Ja toiset heistä löivät rintoi-hinsa, ja toiset lankesivat kasvoillensa. Mutta ääni puhui ylhäältä:

»Älkää peljätkö, sillä katso, minä ilmoitan teille suuren ilon, joka on tuleva kaikelle kansalle.»

Phares muisti taasen äitinsä ja hänestä tuntui siltä, että äiti olikin lähettänyt hänet tänne tätä varten. Eikä hän ensinkään peljännyt, vaan nosti silmänsä häikäisevää korkeutta kohden.

Ja näki enkelin.

Ja enkeli puhui:

»Teille on tänäpänä Daavidin kaupungissa syntynyt Vapahtaja, joka on Kristus, Herra. Ja tämä on teille merkiksi: te löydätte lapsen kapaloituna makaavan seimessä.»

Silloin nostivat he kaikki silmänsä ja valkoisten siipien kahina täytti taivaan sen toisesta rannasta toiseen asti. Ja valo oli kirkkaampi kuin auringon valo, mutta lempeämpi kuin kuun sädehtiminen. Ja ylistys soi ylhäältä alas maata kohden:

»Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto.»

Ja oli kuin sininen teräs olisi säihkynyt toisesta tai- vaan äärestä toiseen ja harput ja huilut soineet etäisimpiin maan ja meren rantoihin asti. Ja kuitenkin valitsi hiljaisuus syvempi kuin vuorilla sydänyöllä. Vähitellen hävisivät enkelinsiivet eikä ollut jäljellä kuin pilvien soimuja, loistavia ja pitkiä. Ja valkeuskin kävi hiljaisemmaksi, niin että paimenet uskalsivat nousta maasta. Ja suuri riemu ja odotus oli heidät vallannut

ja he ymmärsivät, että Jumala oli osoittanut heille suuren armon. Ja siinä heidän koettaessaan selviytyä hämmingistään, muisti vanha Ruben, mitä oli kirjoitettu Messiaasta. Ja kaikki totesivat, että kansan ahdistus juuri nyt oli suuri ja he ymmärsivät, että Hän nyt oli syntynyt: Vapahtaja.

Ja kiireesti he päättivät lähteä Betlehemiin katsomaan mitä oli tapahtunut ja minkä Herra oli heille ilmoittanut. Eivätkä he ihmetelleet, että laumat olivat kokoon-tuneet heidän ympärilleen ja seurasivat heitä. Eivätkä vanhat ihmetelleet, että heidän askelensa olivat keveät kuin nuoruudessa, eivätkä nuoret ihmetelleet, että he ikäänkuin lentäen lähestyivät Betlehemiä. Ihme oli täyt-tänyt heidät voimallaan eikä heidän tarvinnut kysyä paikkaa. Vaan kun he olivat päässeet kamelileirin ohi, joka lepäsi ulkopuolella kaupunkia, ja pujotelleet telt-tojen välitse, ja tulleet parin majan ohi, niin taivuttivat he päänsä sisään matalasta oviaukosta ja katso, siellä näkivät he lapsen äitinensä ja lapsi makasi kapaloituna seimessä. Ja paimenet lankesivat maahan ja rukoilivat. Ja kertoivat valosta, jonka olivat nähneet ja kaikesta, mitä heille tästä lapsesta oli ilmoitettu.

Mutta nuori Phares tiesi nyt, minkätähden äiti oli lähettänyt hänet tänne: enkeliä näkemään hän oli hänet lähettänyt. Ja poika painoi kuumen poskensa paimen-sauvaansa vasten ja itki. Ei miekkaan, ei keihäaseen, ei kuninkaan valtikkaan hän enää sitä vaihtaisi! Syyt-tö m ä n hän oli nähnyt, sen, joka syyttömänä pysyy.

Ja paimenet kiittivät ja ylistivät Jumalaa. Mutta lapsi avasi nöyrät totiset silmänsä ja katsoi ensi kerran ihmi-siin.

KIRKKAIN LYHTY

Ulkona on jo pimeä.

Ihmiset puhuvat joulusta.

Joulu on ovella, mutta ei tunnu joululta. Tulleeeko koskaan tuntumaan.

Ennen odotettiin joulua, laskettiin viikkoja, päiviä, tunteja. Toivottiin ajan pysähtyvän ja joulun viipyvän. Nyt toivotaan, että joulu olisi ohi. Ennen se oli samaa kuin kymmenet lamput ja kynttilät. Nyt tihenee pimeys. Ennen joulu tiesi laulua ja naurua. Nyt on laulu unohnut eikä kukaan osaa nauraa. Ainoastaan itkeä osataan. Kyynelet kirvelevät rinnassa siitä asti, kuin herätään, siihen asti, kuin nukutaan. Kaikki tekee kipeää. Enimmin koskevat muistot. Ja kuitenkin ovat nämä muistot lempeitä ja hyviä. Eikä mitään iloisempaa ole eikä tule olemaan. Ne ovat onnellisen ajan muistoja, lapsuuden muistoja. Kuinka kaukana onkaan lapsuus! Kuinka ihmeellisiä olivatkaan entiset joulut! Ilo raikui kodissa äärestä äärelle. Silloinkin kun oli surua, niin siitä tuli iloa. Olihan heitä kuollut montakin, tosin pieninä. Mutta kun itketti tai pelotti, niin meni äidin luo: heti tuntui hyvältä.

Mutta kun ei enää voi mennä äidin luo, niin silloin on edessä tykkänään uusi aika, silloin on ilokin poissa, eikä joulu ole joulu. Eivät koskaan he tulleet ajatelleeksi, että voisi käydä näin. Kuka olisi voinut kuvitella, että heiltä puuttuisi iloa. Mitään ei ollut niin paljon kuin iloa. Äiti kyllä makasi vuoteessa, mutta he olivat tottuneet siihen, äitikin. Ja juuri siksi häneltä riitti aikaa heille kaikille, kun hän aina oli kotona. Vasta nyt jälkeenpäin he olivat saaneet kuulla, että hänellä oli

suuret kärsimykset. Viimeisenä päivänä he itse olivat sen nähneet. Mutta vasta viimeisenä päivänä. Juuri sehän se oli niin kauheaa, että he olivat luulleet äidin iloisuutta todelliseksi. Miksei hän ollut sanonut, että hänellä oli tuskia? Kuinka toisin he olisivat olleet, jos olisivat tietäneet lähdön olevan niin lähellä. He olivat myöhästyneet! Jonkin kerran äiti oli maininnut, ettei kenelläkään ole oikeutta suruillaan pimentää aurinkoa muilta. Mutta hänen olisi pitänyt sanoa se paljon selvemmin, että hän taisteli oman ilonsa puolesta. Äidin vuoteen ympärille he kaikki aina olivat tulleet, milloin yksitellen, milloin joukolla. Äidin huonehan olikin ollut varsinainen koti, muut huoneet olivat vain huoneita. Aina siellä oli jokin kasvi kukassa, usein monta. Äidin lempikukat tuotiin tänne sitä myöten kuin ne puhkesivat. Ja kaikki kukat olivat oikeastaan äidin lempikukkia, ruohotkin ja sammalet, jopa kivetkin. Äiti saattoi jäädä pitkiksi hetkiksi katselemaan kiveä. Tämä oli oikeastaan ihmeellistä. Äiti oli oikeastaan ihmeellinen ihminen! Nyt vasta he sen käsittivät. Täytyykö välttämättä kuoleman tulla, ennenkuin elävät tietävät, kuka heidän läheisimpänsäkin on? Mutta miksi äiti todella salasi heiltä, kuka hän oli? He olisivat voineet kiittää häntä paljon paremmin, totella häntä kaikessa ja varoa, ettei hänelle tulisi paha mieli. Nyt varmaan ei olisi näin vaikeaa. Ja näinkö aina tulee olemaan? Hehän voivat elää vielä monta kymmentä vuotta. Eihän kuusitoista vuotta oikeastaan vielä ole mikään pitkä ikä, eikä kaksikymmentäkään, eikä kaksikymmentäneljäkään. Ja elää kaikki seuraavat kymmenet vuodet ilman iloa, ilman jouluja!

Näitä ajatteli nuorin sisaruksista, istuen käsityö helmassa ja tuijottaen lumiseen puutarhaan. Yhtäkkiä hänen täytyi nousta ja kiiruhtaa pois. Hän kuuli vanhimman sisaren kysyvän, oliko tämä heidän päätöksensä mukaista, oliko tämä oikein.

Ei ollut, ei ollut, hän tiesi sen! He olivat päättäneet, etteivät näytä suruaan, he olivat päättäneet valmistaa joulun vastaanottoa niinkuin ennenkin. Isähän oli antanut rahaa lahjoihin ja kaikkeen. Kaiken tämän hän tiesi. Mutta hän ei enää jaksanut!

Kyöneet, jotka olivat kokoontuneet pitkin päivää, purkautuivat esiin. Ne tyrehtyivät vasta, kun hän ei enää voinut ajatella eikä muistaa mitään. Mutta siinä samassa palasi kaikki mieleen. Tuossahan oli äidin huoneen ovi. Siitä hänet oli kannettu ulos. He eivät olleet käyneet siellä päiväkausiin. Isä yksin siellä kävi. Sekin oli kauheaa, etteivät he voineet sinne mennä. Mutta tässä oli nyt jokin uusi asia, joka heitä kiusasi. Mitä hän olisi antanutkaan, jos nyt olisi voinut mennä kysymään äidiltä. Nyt hän olisi osannut kysyä. Hänellä oli niin tärkeää kysyttävää. Voiko kukaan siihen enää vastata?

Seuraavalla hetkellä seiso i hän sisarusten edessä, posket kalpeina, silmät itkettyneinä ja kysyi:

— Kuka oli äiti?

Ja hän katsoi, nämä sanat lausuttuaan, kuin hengen hädässä molempiin sisariinsa.

He hämmästyivät kysymystä. Mitä sellaiseen saattoi vastata. Kenestä he sitten olisivat tietäneet, jollei omasta äidistään, kuka oli hän. Hän oli yksinkertaisesti heidän äitinsä, sanoi toinen, ja toinen lisäsi huoaten: maailman paras ihminen. Silloin nuorin sisaruksista puhkesi puhumaan:

— Niin kyllä, meidän äitimme ja maailman paras ihminen. Mutta kuka oli hän itsellensä? Me puhuimme hänelle aina itsestämme ja hän auttoi meitä kaikkia. Mutta mitä hän ajatteli, kun hän oli yksinään. Tiedätekö sitä?

Huoneessa oli niin hiljaista, että kuului, kuinka puikot koskettivat toisiaan tyttöjen kutoessa.

— Meitä hän ajatteli, sanoi vanhin sisaruksista.

— Ja isää tietysti, lisäsi keskimmäinen. — Ja kaikkia kärsiviä.

— Eikö sitten koskaan itseään? kysyi nuorin. — Mutta sitä minä en voi uskoa. Minä ajattelen aina itseäni. Eihän äiti silloin voinut ajatella meitä, kun hän oli kuudentoista vanha niinkuin minä nyt. Eihän meitä silloin ollut. Mitä hän silloin ajatteli?

Kukaan ei vastannut.

— Ajatteliko hän silloinkin muita ihmisiä? Varmaan hän silloin ajatteli itseään. Mitä hän silloin tah toi? Muuttuiko hän sitten niin paljon? Kuinka voi niin

paljon muuttua? Miksei hän puhunut itsestään meille? Miksei hän sanonut, että hänellä oli kärsimyksiä? Tiesittekö te, että hän oli niin sairas? Minä en koskaan tullut ajatelleeksi, että hän voisi kuolla. Minä en tiedä hänestä mitään. Eikö se ole kauheaa: minä en tiedä, kuka oli minun oma äitini!

Sisarukset keskeyttivät hänet, ettei hän toki huutaisi. Isähän saattoi tulla koska hyvänsä. Ei pidä tehdä tyhmiä kysymyksiä! Kuka lapsi oikeastaan tuntee äitiään? Äiti on aina salaisuus, niin sanoi kerran kummisetä — eivätkö he muistaneet? Ja kummisedän äiti oli kuollut, kun hän vielä oli pieni. Isän pöydällä oli kirje kummisedältä, kukaties siinä oli jotakin tärkeää. Joka tapauksessa he olivat päättäneet etteivät näyttäisi suruaan. Se ainakin oli äidin tahdon mukaista. Ja nyt olisi äiti käsenyt heitä pitämään huolta siitä, että joululahjat tulisivat valmiiksi. Ylihuomenna oli jouluaatto ja heillä oli vielä paljon tekemistä.

Nuorin sisaruksista kävi äänettömäksi ja painui työhönsä. Se oli isän joululahja, äiti itse oli sen aloittanut, vielä viimeisen edellisenä päivänä. Hän oli purkanut muutamia pisteitä, jotka olivat epätasaiset. Tyttö oikaisi työn polvelleen ja tarttui neulaan ajattelematta, että oli jo pimeä.

Äitikö salaisuus? Kummisetä oli sanonut, ettei äitiä pitänytkään yrittää tuntea. Tai saattoi yrittää, mutta äiti oli jotakin yhtä pohjatonta kuin luonto. Kalarannassa tästä kerran oli väitely. He, lapset, olivat ääneti kuunnelleet ja ajatelleet, että kaikesta sitä saattoi kiihvastuakin. Mutta nyt hän käsitti, miten pohjatonta oli tämä: oma äiti, miten vaikeaa löytää tie äidin olemukseen ja miten tärkeää löytää tämä tie. Eihän saattanut itseäänkään tuntea, jollei tuntenut äitiään. Ja täytyihän toki itsensä tietää.

— Se on totta, lausui nyt keskimmainen sisaruksista.
— Vähän me tunsimme äitiä. Täytyy koettaa kysyä isältä.

Vanhin kuiskasi parahtamalla:

— Mitä sinä ajattelet!

Keskimmainen koetti puolustaa itseään sillä, ettei hän tarkoittanut nyt, vaan joskus myöhemmin. Huone oli

käynyt aivan pimeäksi. Tyttöjen ajatukset kiersivät äidin ympärillä. Niin selvänä näkyi hän silmälle, niin luoksepääsemätön oli hän ajatukselle. Olisi pitänyt sytyttää tuli, mutta jokainen istui ajatuksiinsa, eteensä tuijottaen. Vasta kun isän askelet portailta kuuluivat, pääsivät tyttäret jalkeille, sähkö syttyi, joululahjat hävisivät näkyvistä ja jokainen riensi valelemaan silmiään. Isä riisui päällysvaatteensa, aikoi omaan huoneeseensa, mutta palasi ja avasi äidin huoneen oven.

Nyt hän oli siellä.

Tyttäret pidättivät henkeään, liikkuiivat varpaisillaan ja tuntui siltä, kuin olisi tapahtunut jotakin tärkeää. Saako isä tietää jotakin? Vai tietääkö hän ennestään kaikki? Koska sitä voi häneltä kysyä? Hyvinkö pitkien aikojen perästä? Hetket tuntuivat pitkiltä, sydänten lyönnit olivat raskaat ja kiihkeät. Nyt lähestyivät isän askelet, raskaina ja väsyneinä. Kuitenkin hän hymyili astuessaan huoneeseen. Tyttäretkin hymyilivät kiiruh-taessaan häntä vastaan. He puhelivat siitä, että isälle oli tullut kirje kummisedältä, se oli hänen pöydällään. He olivat täällä järjestelleet ja lukeneet sanomalehteä. Isä kysyi, muistivatko he, että jouluaatto jo oli niin likellä. Tarvitsivatko he lisää rahaa? Piti muistaa kaikkia, jotka ennenkin olivat saaneet joululahjoja. Huomenna kai piti lähteä kauppiaille. Ja ylihuomenna — niin, sitten he lähtevät haudalle äidin luo.

Tytöt vakuuttivat, että kaikki oli valmista. Joulukuusikin oli tuotu. Se oli oikein, sanoi isä taasen ja kysyi, eikö täällä ollut lämmitetty. Hän kosketti kädellään uunia. Mutta ei huomannut, että se oli kuuma. Samassa hän meni pois ikäänkuin levottomuuttaan salataksaan. Nuorin tyttäristä kiiruhti hakemaan puita pesään. Painettuaan oven umpeen jälkeensä hän ajatteli, ettei isältä vielä voi mitään kysyä. Isä on sen näköinen, että hän itsekin kysyy. Mitä hän kysyy? Tytön latoessa puita hiilille, jotka vielä hehkuivat, joutuivat toiset sisaret pieneen kiistaan joulukuusen koristeista. Ne olivat äidin laatikossa ja molemmat kehoittivat toisiaan ottamaan ne esiin. Niin kauas kuin saattoi muistaa taaksepäin, oli vain äiti käsitellyt näitä koristuksia. Kaikki oli kauniisti ladottu pumpuleihin ja silkkipape-

reihin. Kun vain muistelikin näitä kääröjä, tuoksui vastaan iloinen, onnellinen joulu. Kauheaa!

— Hankitaan uusia koristeita, kuiskasi vanhin sisar epätoivoisesti. — Tai koristetaan kuusi vain kynttilöillä.

— Minä en nyt siedä nähdä kuusta! sanoi toinen.

He eivät huomanneetkaan, koska isä palasi ovelle. Kirje oli hänen kädessään ja hän pyyhki hikeä otsaltaan. Hän viittasi kädellään ja tyttäret seurasivat häntä. He astelivat perätysten hiljaa, ikäänkuin äiti vielä olisi nukkunut huoneessaan. Sähkönappulat kiertyivät käytävässä, ovia avattiin ja suljettiin.

Turhaa oli enää yrittääkään pidättää kyyneliä. Mitään lohdutusta tähän tyhjyyteen ei ollut. Asumattomuus oli ennättänyt ottaa haltuunsa tämän huoneen, joka ennen oli ollut kodin keskipiste. Elottomuus oli laskeutunut yli tuttujen esineiden. Sähkövalo näytti kylmästi kaiken, mikä elämän kosketuksesta oli kulunut ja haalistunut. Yksinpä vihreät kasvitkin ikkunalla tuntuivat eristäytyneen ympäristöstä ja vaipuneen yksinäisyyteen. Paljaat puut ikkunaristikon takana levittivät verhon ulkomaailman eteen. Siellä jossakin oli lumisia pelloja, ja ihmisiä, jotka odottivat joulua. Tässä karussa, ikäänkuin paljaaksi riistetyssä ympäristössä menehtyi sydämen arka kipeys ja sijaan tuli tyhjä yhdentekevyys. Kyyneleet kuivuivat, turtumus valtasi mielen. Tämä kai oli sitä penseyttä, josta raamatussa erikoisesti varoitettiin.

Isän oli vaikea löytää sanoja. Hän puhui jotakin siitä, että heillä oli ollut raskasta ja että he olivat syyttäneet itseään laiminlyönneistään. Eihän ihminen milloinkaan voi olla kyllin varovainen kuolemanhetken edessä. Heidän olisi pitänyt ottaa varteen niin paljon. Mutta se oli myöhäistä nyt.

Yhtäkkiä isän puhuessa tunsu kuusitoistavuotias, että hänen sydämessään jälleen heräsi eloon kipeä odotus. Ehkäpä isä itsestään alkaa selvittää sitä, mitä he eivät ole voineet kysyä: äidin salaisuutta, sitä, kuka oli heidän äitinsä.

Sitten isä levitti kirjeen kattolampun alle. Hän ei kuitenkaan nähnyt lukea, vaan alkoi muistista kertoa, mitä kirje sisälsi. Kummisetä oli ollut matkalla ja saanut vasta nyt tietää heidän raskaasta menetyksestään. Hänen

ajatuksensa olivat sen jälkeen olleet heidän luonaan ja hän oli hengessä läpikäynyt ne monet onnelliset hetket, joita oli saanut viettää heidän äitinsä seurassa. Nyt kun heidän kaikkien eteen varmaan olivat astuneet ne kysymykset, jotka aina seuraavat rakastettumme kuolemaa, niin tahtoo hän kertoa heille pienen tapahtuman, tapahtuman, joka teki häneen syvän vaikutuksen.

Isä vaikeni ja ojensi kirjettä eteensä. Kaikki tyttäret nousivat sitä ottamaan, mutta nuorimman käteen se joutui. Isä kiersi lampun yöpöydällä palamaan. Se valaisi Uutta testamenttia, joka oli kulunut äidin käsissä. Tyttö kävi kiihkeästi läpi sen osan kirjettä, jonka isä oli selostanut. Nyt tuli uutta. Hän luki:

»Minähän olin teillä, kun pieni poikasi kuoli. Se oli näin joulun alla sekin. Sinä lähdit kaupunkiin ja pyysit minua jäämään kotiin. Pysyttelin lasten luona. Ei ollut helppoa vastata heidän kysymyksiinsä. Kun äiti tuli huoneeseen, tekivät he hänelle uudelleen kaikki kysymykset, jotka minä luulin heille jo selvittäneeni. Tässä yhteydessä puhui äiti heille tähän tapaan.

»Me itkemme, mutta me emme saa valittaa. Enkeli on tullut läpi pimeyden, lyhty kädessä. Valo on hyvin kirkas. Se näyttää meille, miten suloinen ja rakas pieni pojumme on. Vasta tämän kirkkaimman lyhdyn valossa sen voimme nähdä. Tiedättekö kuka tätä kirkkainta lyhtyä näyttää? Se on kuoleman enkeli. Hän se taluttaa kädestä pientä pojuamme ja tuo hänet meille ikiomaksi, niin omaksi, ettemme koskaan voi häntä menettää. Te ette ehkä vielä tätä näe. Se on vielä salaisuus. Se on joululahja, joka vielä on käärössä. Mutta älkää, äidin rakkaat, nyt enää kyselkö. Kerran me kaikki ymmärrämme. Joulunako? Niin, jouluna. Silloin on joulu, kun ymmärrämme. Nyt koetamme vain nähdä enkelin, joka taluttaa luoksemme pientä pojuamme ja näyttää kirkkainta lyhtyä.»

Hiljaiset nyyhkytykset täyttivät huoneen. Alkoi tuntua helpommalta. Lämpeni. Tutut esineet heräsivät kuin unesta. Oli kuin joku olisi tullut sisään ja herättänyt. Kysymyksetkin alkoivat rauhoittua. Isä lausui hiljaa:

— Nyt koetamme vain nähdä enkelin, joka taluttaa luoksemme äitiä.

JOULU VIERAS

Joulu ei toki olisi mitään, jollei Jaakko-setä saapuisi taloon. Koko hänen olentonsa on täynnä joulua. Jo vanha laukku, jollaista ei kenelläkään enää ole, niin että ihmiset kadulla kääntyvät sitä katsomaan, kun vanha herra asemalta kantaa sitä läpi kaupungin — niin, tämä vanha laukkukin on oikea joulusalaisuus. Ja kuitenkin näkee selvästi, ettei siinä ole muuta kuin jokin yksinäinen vaatekappale. Mutta plyysikangas, josta se on tehty, on sata vuotta sitten kudottu jossakin kaukaisessa kaupungissa ja laivalla tuotu merten takaa. Ei millään höyrylaivalla, joka saapuu satamaan määrätunnilla, niin että voi lähteä rantaan ottamaan sitä vastaan, vaan purjealuksella, josta ei tiedä, saapuuko se viikon vaiko kuu-kauden perästä. Sellaisen aluksen tielle sattuu myrskyjä, tyyntä ja sumua. Harvoin käy niinkuin on laskettu käyvän. Iloinen plyysikangas, josta laukku on tehty, helottaa ikäänkuin se olisi leikattu sadun yrttitarhasta. Lapset saavat heti ottaa laukun haltuunsa, tyhjentää pois sedän paidat ja sukat ja sitten kääntää laukun nurin ja taasen oikeinpäin, asettaa pikku Liisan laukkuun ja kantaa häntä siinä, tehdä siitä Nooan arkin, tai partiolaisen telttakatoksen, tai mitä vain tahtovat. Eikä laukku mene rikki eivätkä sen kukkasen menetä väriään. Ja mikä on merkillisintä: laukku ei menetä salaisuuttaan, vaikka se on selkosen selällään, ja aina se on täynnä, vaikka se on ihan tyhjennetty. Jo tämän laukun mukana saapuu joulu taloon. Jo koko Jaakko-setä on samanlainen kuin hänen laukkunsa. Joulutontut ja haltiat tuntuvat istuvan hänen hartioillaan ja taskuissaan ja pitelevän kiinni hänen takinliepeistään niinkuin pojat, kun

he tarrautuvat kiinni ajurin rekeen ja juoksevat siinä ajurin huomaamatta. Jaakko-setä on niin tottunut tähän haltiaseuraan, ettei hän lainkaan näe siinä mitään merkkillistä. Hui, pikkuruikkuset tontut livistivät puuhkalakin sisään, kun setä eteisessä otti lakin päästään, Liisa näki sen selvästi. Ja sedän käsistä syntyy eläimiä, kun hän illalla asettaa ne seinää vasten: pupu juoksee, västäräkki viipottaa pyrstöään, hämähäkki marssii pitkien jaloin kattoa kohden. Setä saattaa myöskin sormistaan rakentaa kokonaisen kodin: kas noin pystytetään aidan säleet. Se maalataan punaiseksi ja pylväitten päät valkoisiksi. Millainen portti tehdään? Valkoinen, niin, se on kaikkein kauneinta. Ja sitten lapset aina harjalla ja vaatteella puhdistavat sen, kun on satanut ja pärskynyt multaa. Aidan sisäpuolella on koti. Siellä asuvat isä, äiti ja lapset. Siellä asuvat myöskin hevonen, lehmä, »bää» eli lammas ja kissa ja koira. No, mikä on hevosen nimi? Polle, Ilo, Mielo, Oma, Tuima... Ptruu, lapset, ei ole kuin yksi hevonen! Tämä on pieni koti, eikä siellä ole varaa pitää kuin yksi hevonen. No, se on Ilo! Ilo onkin oikein kaunis nimi. Mutta nyt täytyy katsoa, että Ilon elämä ei ole surullinen. Iloa täytyy rakastaa ja hoitaa, harjata hänet, pestä hänen jalkansa, kun hän illalla tulee työstä, katsoa että hän saa ruokaa ja juomaa, antaa hänen kaikessa tuntoa, että hän on perheen jäsen. Entä mikä on lehmän nimi? Heluna, Viikuna, Tokka, Marjo, Mansikki... Top top, lapset, koti on pieni, sillä voi olla vain kaksi lehmää. Heluna ja Mansikki ovat oikein kauniita nimiä. Ja miten nyt Helunaa ja Mansikkia on hoidettava? »Niin että Heluna ja Mansikki eivät ole surulliset, heitä pitää harjata, antaa ruokaa ja juomaa ja silittää niin, että he ovat perheen jäseniä», selittävät lapset. Koiran nimi on Vahti ja kissa on Pekka. Koira on lappalainen, se kaivaa kuopan lumihankeen ja nukkuu siinä. Sitä ei palele, vaikka on kylmä. Kissa makaa uunin kyljessä. Hän tietää, koska navetassa lypsetään, silloin hän on siellä, nostaa hännän Pystyyn kuin kynttilän ja hankaa kylkeään äitiä vasten. Miauu, miauu! Muistavatko lapset vielä mitä puhuimme kodista viime jouluna? No, eikö kukaan muista? Mitä Anna ajatteli, kun oli ollut vieraissa Emma-tädin luona

ja tuli kotiin? Varmaan Anna muistaa. No niin, ettei missään ole niin hyvä kuin kotona. Ja Anna juoksi heti huoneiden läpi katsomaan oliko kaikki paikoillaan, ja oli kovin hauskaa, kun äiti illalla kumartui Annan ja Laurin ja Liisan vuoteiden yli — eikö ollut niin? Tässäkin kodissa tämän punaisen aidan ja valkean portin takana tunnetaan, että kotona on paras, että koti on kaikkein kallein paikka maan päällä.

Mitä tapahtuikaan kerran, kun isälle tarjottiin Ilostä monta tuhatta markkaa ja isä möi Ilon ja ajatteli, että hän ostaa halvemman hevosen ja saa ylijäämällä jonkin hyvin tarpeellisen maanviljelyskoneen. Kaikki lapset itkivät, kun he sanoivat Ilolle hyvästi. Ja uusi isäntä ajoi pois Ilolla läpi lumisen kujan. Mutta seuraavana päivänä seisoo Ilo tallin edessä, hirnuen. Olihan se kummallista! Ilon oli ollut niin ikävä kotiin, että hän karkasi, juoksi yli viiden aidan matkan varrella ja löysi vanhan kotinsa. Hänen oli nälkä ja jano ja hän sai ruokaa ja kaikki hyväilivät häntä. Isä vei pois rahat eikä enää myy Iloa. Niin kallis on koti eläimillekin.

Ja sitten puhutaan lasten leikkipaikoista, saunasta, kaivosta, sireenipensaasta, koivusta, kuusesta, aitasta, äidin kirkkovakasta, isän puukosta, pellosta, jota isä kyntää, uunista, missä äiti paistaa leivän, kaikesta, mitä löytyy punaisen aidan ja valkoisen portin piirissä. Äärettömän paljon siellä onkin. Siitä voisi kirjoittaa kokonaisia kirjoja. Ja entä äidin kangaspuista ja lasten aapis-kirjasta, isän kirkkorattaista! Anna, Lauri ja Liisa tuntevat jo joka polun kodissa. Ja kuitenkin ei ole ollut muuta nähtävää kuin Jaakko-sedän käsi, joka muodosti seinälle säleaidan varjon.

Mutta siinä se onkin taito nähdä sekin, joka on näkymätöntä. Se minkä näkee ja omistaa niin, että siihen voi koskea käsin, se usein ei teekään ihmistä pysyvästi iloiseksi ja onnelliseksi. Täytyy omistaa sellaista, mitä ei voi kadottaa. Mutta näitä ihminen ymmärtää vasta joskus, surujen perästä. Nyt täytyy keksiä kodille nimi. No, sanokaapas nyt, mikä on meidän suloisen kotimme nimi? Mäkelä, Harjula, Annala, Laurila, Liisala — äidin nimi on Anna, ehkä Annala sopiikin parhaiten. Se on

oikein kaunis nimi. Jaakkola! huutavat lapset yhtäkkiä, Mutta Jaakko-setä pitää Annalaa paljon kauniimpana.

Kaikkein parhaiten huomasi Jaakko-sedän tarpeellisuuden sinä jouluna, jolloin hän ei tullut Annan, Laurin, Liisan ja isän ja äidin luo. Oli kyllä muita vieraita ja paljon joululahjoja. Emma-täti ja Miina-täti nauroivat Jaakko-sedän punakukillista ikäloppua matkalaukkua. Kuinka maisteri saattoikin kuljettaa sellaista junassa ja läpi kaupungin? Sehän oli miltei tyhjä, eihän maisteri omistanut sen vertaa tavaroita, että olisi voinut täyttää laukun. Kuin uhalla hän raahusti tuota muinaismuistoa pitkin katuja, ikäänkuin oikein näyttääkseen, että ihmisten nauru on hänelle yhdentekevää. Hän oli oikeastaan ylpeä ja epäkohtelias herra, tuo maisteri Auriola. Hyvä oli, ettei hän ollut täällä, Emma-täti olisi varmasti sanonut hänelle katkeria totuuksia, vaikka olikin jouluilta. Mistä maisteri ylpeili? Mitä hän maailmassa oli toimittanut? Oliko hän edes pystynyt opettamaan, siihen aikaan, jolloin hän oli lyseossa? Eikö häntä oltu erotettu? Mikä oikeastaan oli syynä siihen, että hänet potkittiin pois koulusta? Tai ottiko hän itse eron, elääkseen tyhj äntoimittajana?

Tällaisista asioista keskusteltiin joulukuusen ääressä sinä vuonna, jolloin ei Jaakko-setä ollut vieraana. Yöllä, kun äiti kantoi makuuhuoneeseen pienen Liisansa, joka, uusi nukke sylissä, oli nukkunut isän sohvalle, niin lapsi huitoi käsillä ympärilleen ja huusi, että Jaakko-setä on hyvä setä ja että Liisa lyö Emma-tätiä, jos Emma-täti tahtoo tehdä pahaa sedälle.

Anna kysyi, senkö tähden Jaakko-setä ei tullut, että Emma-täti tuli. Äiti lupasi puhua siitä huomenna, nyt-hän oli jo niin myöhäinen ilta. Mutta kun lapset huomenna kysyivät samaa, ei äiti sittenkään tahtonut vastata.

— Äiti, sinä lupasit! sanoi Anna.

Ja silloin äiti kertoi, että Jaakko-setä asuu kaukana, eikä hänellä tänä vuonna ollut rahaa maksaa niin kallista matkaa.

— Eikö isä voinut lähettää? huusi Lauri ja huitaisi leikkisapelillaan ilmaan. — Minä sanon isälle!

Mutta äiti kertoi isän kyllä lähettäneen vanhalle opet-

tajalleen tuhat markkaa. Jaakko-setä oli kuitenkin aivan heti lähettänyt rahat takaisin. Emma-täti oli oikeassa: Jaakko-setä ei tahtonut olla kenellekään kiitollisuuden velassa. Sentähden ei kukaan saanut olla häntä vastassa asemalla eikä kukaan saanut saattaa häntä: hän ei tahtonut, että joku maksaisi hänen ajurinsa. Hän kantoi itse matkalaukkunsa. Eikä hänelle uskaltanut antaa joululahjoja. Eikä silloin tehnyt mieli antaa niitä muillekaan. Eivätkö lapset olleet huomanneet, että tänä vuonna oli paljon enemmän joululahjoja kuin muina vuosina?

Se oli totta. Liisa oli saanut kolmekymmentäkaksi joululahjaa, Lauri kaksikymmentäyhdeksän ja Anna kaksikymmentäkahdeksan.

— Onko Jaakko-setä köyhä? kysyi Lauri, silmät suurina.

— Jaakko-setä ei ole köyhä, huusi pikku Liisa. — Jaakko-sedällä on kello, joka osaa lyödä. Isän kello ei pane muuta kuin tiki ja taki. Ja sitten on joulupukki Jaakko-sedän. Joulupukki on Jaakko-sedän hevonen.

— Mutta Jaakko-sedällä on aina ollut samat harmaat vaatteet, puhui Anna järkevästi. — Jaakko-sedän vaatteet olivat viime jouluna niin suuret, että hän saattoi kätkeä Liisan takkinsa sisään.

— Niinkuin kissanpojan! sanoi Lauri.

— Jaakko-setä oli ollut sairaana ja laihtunut, selitti äiti.

Voiko Jaakko-setä olla sairaana? Lapsille tuli ihmettelemistä. He saivat kuulla, että hän oli ollut isoisän koulutoveri ja isän opettaja, kun isä oli pieni. Hänellä oli ollut isä ja äiti ja koti, jossa oli vaunut ja monta hevosta ja suuret metsät ja paljon kalliita tauluja saleissa ja kamareissa, ja kukkia puutarhassa. Myöhemmin hänellä oli ollut vaimo ja lapsia. Ja kaikki olivat kuolleet, niin että Jaakko-setä nyt oli yksin ja asui pienessä kamarissa. Eivät koskaan lapset olleet tietäneet tätä. Mutta tuleehan hän vain ensi jouluna? Emma-täti ei saa tulla. Aina Emma-täti on pahalla tuulella ja myöskin Miina-täti. Aina heillä on päänskipua ja särkyä käsissä ja jaloissa. Jaakko-sedällä ei ole päänskipua eikä

särkyä. Ja entä se kaunis laukku sitten, jossa on niin suuria ruusuja, ettei sellaisia ole koko kaupungissa! Tuleehan setä vain ensi jouluna? Mutta sinne on hirveän pitkä aika. Kokonainen vuosi.

Tulivat lumisateet ja lumipallosodot, tulivat kuuraiset päivät, jolloin lapset saivat hiihtää ja liukua kelkka-maässä. Anna oh nyt partiotyttö, hän sai partiotyttö-puvun ja hänen osastonsa lippu ommeltiin heillä. Äiti ompeli lipun ja lapset istuivat ympärillä eivätkä voineet meluta siinä huoneessa, missä lippua neulottiin. Laurilla oli paljon tovereita, he rakensivat lumilinnan puistikkoon ja ampuivat sieltä vihollista, joka yritti vallata linnan. Liisa oli kotona pihamaalla. Ei saanut mennä kadulle, ettei jäisi autojen alle. Vanha joulukuusi seisoi kivimuurien nurkkauksessa. Tiaiset etsivät sen oksilta jotakin syötävää ja talon pikkulapset loivat lunta kuusen juurelle ja taasen muualle. Ikkunoista heitettiin kyyhkysille herneitä. Räätälin Antti viskeli niitä haloilla ja lumipalloilla. Talonmies heitti halkoja luukusta kellariin. Lapset auttoivat. Suuri hevonen veti kuorman porttiholvista ja pysähtyi kellarin eteen. Hevonen ei purrut, sitä voi taputtaa, se sai sokeria ja leipää. Räys-täät alkoivat tippua, pitkät jääpuikot riippuivat korkealla kattojen nurkilla. Täytyi varoa, etteivät ne pudonneet päähän, koko piha helisi, kun ne putoilivat. Kun talonmies meni katolle, pölisi sieltä alas lunta ja silloinkos täytyi juosta pois alta. Posetiivinsoittaja tuli pihamaalle. Pieni Liisa muisti yhtäkkiä Jaakko-sedän, heitti ämpärin ja lapion kädestään ja juoksi miehen luo. Musiikki kaikui iloisesti ympäri pihaa. Vanha mies nyökäsi hymyillen lapsille, aurinko paistoi ja varpuset sirkuttelivat. Liisan teki mieli kysyä mieheltä, oliko hän Jaakko-setä, vaikka hän kyllä tiesi, että Jaakko-setä oli aivan toisenlainen ja että hän oli kaukana poissa eikä tule tänne ennenkuin jouluksi. He eivät kukaan olleet muistaneet Jaakko-setää moniin aikoihin. Porttiholviin juoksi koira, ensin se rupesi haukkumaan, mutta sitten se istuutui ja ulvoi. Liisaa itketti, hän lähti juoksemaan leikkiämpärinsä luo, mutta sitten hän syöksyi portaihin ja koetti kiiruhtaa äidin tykö. Tuomarin Sanna lauloi parvekkeella samaa säveltä, mitä posetiivi soitti. Liisa

pääsi kotiovelle, löi sitä nyrkeillään ja painoi kelloa. Hengästyneenä hän seiso i äidin edessä ja pyysi miehelle rahaa.

— Tai muuta, sanoi hän äkkiä, koska hän oli muistanut, ettei Jaakko-setä ota rahaa.

— Ehkä hän ottaa rahaakin, sanoi äiti ja pisti kätensä Liisan kaulalle päällystakin alle. — Tule sitten sisään, lapsi, olet aivan hiessä.

— Tuleehan Jaakko-setä jouluksi! puhui tyttö. — Onko jouluun vielä pitkä aika?

Oli vielä koko kevät, kesä ja syksy. Joka vuod enajalla oli omat ilonsa. Jaakko-setää muistettiin todenteolla vasta sinä pyhänä, jolloin kirkossa veisataan »Hosianna» ja jolloin sellaisetkin ihmiset menevät kirkkoon, jotka eivät muuten siellä käy.

Isä itse huomautti, että nyt täytyy kirjoittaa talon jouluvieraalle ja kutsua hänet juhlallisesti. Eikä muita kutsutakaan. Kaikkien lastenkin pitää kirjoittaa kutsukirje.

Mutta kummallista: Anna ja Lauri eivät tahtoneet. Annan piti Luciajuhlassa esiintyä yön kuningattarena ja Laurin Matti Väkevä n ä. Heillä ei ollut aikaa nyt ajatella joulusetää.

— Ei ole joulupukkia, nauroi Lauri. — Ei ole tonttuja. Tiedänhän minä, että kun jollekulle vain pannaan p äähän punainen lakki, niin hän on tonttu. Ja kun tahdotaan joulupukki, niin pannaan isän turkki nurin ja moristaan, terveisiä Pohjoisnavalta, ovatko lapset olleet kilttejä?

Hän puhui miesmäisellä äänellä, nauroi ja meni soittamaan Jaskalle, milloin harjoitus alkaisi.

— Joulupukki on satua, sanoi Anna, — tontut ovat satua. Mutta antaa niiden olla, ne ovat kuitenkin hauskat. Älä itke, Liisa, kyllä joulupukki tulee ja tontut tulevat. Katso nyt, Lassi, kuinka häijy sinä olet. No, kun Liisa itkee!

Annan ja Laurin pikkusisko itki. Hän oli monta vuotta nuorempi heitä eikä vielä ollut tullut niin viisaaksi kuin he. Kaksi veikkoa heidän väliltään nukkui hautausmaassa, eivätkö hekään olleet tulleet enkeleiksi? Oliko Lauri sanonut niinkin, ettei ole enkelejä?

Pikku Liisalle oli tullut suru. Hänen kaunein nuk-

kensa Impi istui vaunuissaan eikä enää puhunut hänelle mitään. Äsken hän oli ojentanut kätensä — Liisa muisti sen kyllä — ja sanonut äidilleen: saahan Impi jouluksi uuden puvun? Impi tahtoo sinisen. Tuleeko Emma-täti? Emma-täti on Impin kummi, Emma-täti on lahjoittanut Impin. Impi on tullut suuresta kaupungista Saksan maalta. Impi ei tahdo nähdä sitä pahaa setää, jonka nimi on Jaakko. Näin oli Impi sanonut, mutta nyt hän ei puhunut mitään. »Impi ei osaa puhua», oli Lauri sanonut, »Impi on tehty kankaasta ja tappuroista.» Liisa karkasi kauneimman nukkensa kimppuun ja tahtoi särkeä sen, mutta hän ei sittenkään voinut. Impi putosi suulleen vaunuihin, kaunis käherä tukka riippuen yli syrjän, ja pikku äiti lyyskähti nurkkaan ja itki. Hän itki niin, että oli läikähtyä. Hän ei enää tiennyt, minkätähden hän itki, hänen oli paha olla, rinnassa teki kipeää, mutta hän ei voinut sitä sanoa, kun äiti kysyi. Hän vain itki ja veti henkeään. Äidin sylissä hän vähitellen rauhoittui ja kyyneleet kuivuivat. Impi ja kaikki muut nuket olivat hänen ympärillään. Hänen olisi tehnyt mieli kysyä äidiltä, olivatko ne kaikki vain kangasta ja tappuroita, mutta hän ei voinut puhua, nyyhki vain. Äiti käski Annan tuoda Mirrin, sen kauniin kissan, jonka Emma-täti niinikään oli antanut viime jouluna. Mirri asui äidin piironginlaatikossa ja tuli esiin vain juhlatilaisuuksissa. »Se on tehty sametista, silmät ovat porsliinia», olisi Lauri varmaan sanonut. Lapsi viskasi komean lelun lattiaan, riuhtaisi itsensä irti äidin sylistä ja itki jälleen, sydän pakahtumaisillaan.

Äiti sai kuulla, mitä vanhemmat sisarukset olivat puhuneet ja hän käsitti, että pienen Liisan lelumaailma yhtäkkiä oli elollisesta muuttunut elottomaksi. Tämä oli saattanut särkeä jotakin lapsessa. »Siinä se onkin taito: nähdä sekin, joka on näkymätöntä.» Äiti tunsikin tänä jouluna tarvitsevansa Jaakko-setää paremmin kuin koskaan. Etteihän vain hänen nuorimpansa vielä eheään sieluun olisi tullut repeämä. Ettei vain yksinkertaisuus hänen sisimmässään olisi saanut kolausta ainiaaksi. Leikin, sadun ja mielikuvituksen maailma ovat kalliita asioita. Kuinka köyhä onkaan ihminen, joka kieltää ne. Äiti ymmärsi, että täytyi ryhtyä pelastamaan jotakin,

joka oli menemäisillään hukkaan. Joulun sisältö sellaisena, jommoisena se oli ollut hänellä lapsena, oli muuttunut. Se oli menettänyt yksinkertaisuutensa, eheydensä, elonsa.

Nyt olivat näyteikkunat täynnä helyä ja valoa. Pienet tontut hiihtivät kauniilla suksilla alas mäkeä, piparikakku-ukot ja -akat lepäsivät läjissä leipurien myymäläpöydillä, makeiset ja hedelmät hohtivat, kirjat näyttivät salaperäisiä kansiaan ja joulukuuset kimmelsivät. Myöskin seimi oli nähtävänä paperikaupan ikkunassa. Vaalea neitsyt Maaria, yllään taivaansininen viitta, piteli Jeesus-lastaa, joka tähtisilmin katseli maailmaan. Annan, Laurin ja Liisan äiti pysähteli ikkunoihin ja mietti, mitä hän ostaisi lapsilleen. Häneltä ei puuttunut rahaa. Viime vuonna ei valinta ollut vaikea. Tänä vuonna hän oudosti pelkäsi joululahjoilla pahentavansa viattomuutta. »Mutta joka pahentaa yhden pienimmistä, hänen olisi parempi, että myllynkivi ripustettaisiin hänen kaulaansa ja hänet upotettaisiin meren syvyyteen.» Miten paljon hän jo lienee maailmassa tehnyt pahennusta rakkaimmilleen. Ei pahasta tahdosta, vaan ymmärtämättömyydestä. Ainoa, mitä hän uskalsi ostaa, olivat kirjat. Hän muisti, että hän lapsena oli viettänyt joulupyhät aamusta iltaan satukirjojen ääressä. Vieläkin hän muisti nuo sadut. Varmuuden vuoksi hän kaupassa vielä pitkään silmäili joka kirjaa. Kirjat sisältävät lääkettä, kirjat voivat myöskin sisältää myrkkyä.

Lapsilla puolestaan ei ollut pulaa joululahjojen valitsemisesta. He olivat jo katsoneet valmiiksi, mikä sopi isälle, äidille ja siskoille. Mutta isä ei tänä vuonna antanut rahaa, tai isä antoi niin vähän, ettei sillä mitään saanut. Ja äiti asettui isän puolelle, tai äiti näytti yllyttäneen isän tähän pikkumaisuuteen. Mitä tämä oikeastaan oli? Ennen he olivat saaneet mitä pyysivät. Ja nyt heitä pidettiin kuin kerjäläislapsia. Oliko isä tullut köyhäksi? Jaska sanoi tätä kohtelua hävyttömäksi, hänen isänsä oli vakuuttanut Laurin isällä olleen tehtaasta entistä enemmän tuloja. Tänä vuonna ei siis saadakaan joulua!

Heidän portaissaan on hiljaista, lähetit eivät tungskele heidän ovellaan niinkuin ennen, ei tule suuria kää-

röjä, joiden muodosta, paperien alta, voisi päätellä, mitä ne sisältävät. Isä ja äiti puhelevat hiljemmin kuin ennen, katselevat silloin tällöin toisiinsa ja pysyvät hyvin tyylinä, kun Anna ja Lauri paiskaavat oven kiinni ja huu-tavat, että nyt ei siis tulekaan joulua ja se on hävy-töntä!

Mitä tämä tietää? Ehkä isällä ja äidillä sittenkin on varattuna jokin ihmeellinen joululahja, joka maksaa tuhansia markkoja, ja jota he pitävät salassa. Tai joka saapuu vasta juuri jouluaattona. Ehkä radio, oikein hyvä, sellainen kuin Jaskalla. Mutta saisi sitä sentään olla muutakin. Ja heidän joulurahansa: kerjäläisille he ennen ovat antaneet sen määrän! Mutta mikä se on se suuri joululahja, jota isä ja äiti pitävät niin salassa?

Viikkoa ennen joulua jäätyivät eräänä iltana vesilätä-köt ja aamulla oli kaupunki lumivalkeisena. Se se vasta oli joululahja. Nyt esiin sukset ja kelkat! Ihmiset tuli-vat iloisen näköisiksi, pojat lumittivat toisiaan, tiukset helisivät. Mutta pari päivää myöhemmin satoi vettä. Kaikki kimmeltävä joulupumpuli oli nyt likaista lumi-sohjoa, reenjalakset kitisivät katukiviä vasten, ihmiset kiiruhtivat näyteikkunoiden ohitse, sateenvarjot pys-tyssä.

Keskellä vesisadetta saapui kaupunkiin Jaakko-setä. Hän seisoi märkänä oven takana, kun Lauri avasi. Puna-kukillinen laukku, jonka setä ensinnä työnsi eteiseen, sattui juuri Emma-tädin eteen, kun hän napitti sadetak-kiaan. Siunaa ja varjele, mikä märkä kummitus siinä tuli! Emma-täti kirkaisi, niin hän säikähtyi. Hänhän olisi voinut juuri sillä hetkellä ottaa askelen ja kompas-tua tuohon epämuodostumaan, tuohon nyyttiin, joka nakattiin vastavallatulle permannolle! Eikö hän aina ollut sanonut, että täytyi hankkia varmuusketju. Kai-kenlaiset henkilöt pääsevät sisään.

Jaakko-setä ei kuitenkaan vielä ollut sisällä. Hänen laukkunsa vain oli ilmiantanut hänet. Pieni Liisa huusi ääneen hänen nimensä, karkasi Emma-tädin ohi ja riip-pui tuon tien sedän kaulassa. Laurikin huusi heti äidille, että Jaakko-setä on tullut: se on Jaakko-setä! Ja poika oli niin iloisissaan, että hän oli kietomaisillaan kätensä sedän ympärille. Hän ei kuitenkaan sitä tehnyt, vaan

ojensi kätensä, löi kantapääät yhteen ja sanoi tervetuloa. Äiti ja Anna eivät päässeet lähellekään, Liisa riuhtoi sedän käsivarsilla niinkuin kala, heittäytyi selälleen niin, että tukka hulmusi, ja taasen karkasi kaulaan. Kaikki huusivat, nauroivat ja puhuivat yhtäikaa.

— No, nyt on joulukuu tullut! sanoi äiti. — Katsokaas nyt, lapset: se tuli kuitenkin.

— Ja pukki on ja tonttuja ja enkeleitä! huusi Liisa, kädessä sedän kello, joka oli kuin suuri nauris.

Lauri otti permannolta sedän hatun. Se oli vanha tuttu. Kas vaan, niin hauskalta tuntui, että olisi luullut tonttujen karkaavan esiin sen sisästä.

Kaikki tämä tapahtui portaissa. Kuusi katseli sitä parvekkeelta, jonne se oli pantu odottamaan jouluaattoa. Setä huomasi kuusen ja nyökkäsi sille ja kaikki muutkin huomasivat yhtäkkiä, kuinka kuusi vavahti ilosta ja ajatteli: kahden päivän perästä on joulukuu!

Emma-täti, joka tänä vuonna oli pyydetty muualle ja joka oli tullut toivottamaan hyvää joulukuu, seisoi eteisessä, sateenvarjo kädessä ja katseli vuoroin sedän matkalaukua, vuoroin melua harmaatukkaisen ukon ympärillä. Märästä laukusta valui vettä permannolle, lakastumatot kukkaset helottivat. Maku on erilainen, ajatteli Emma-täti. Mahtaa tulla hauska joulukuu, jos loppu pitää, mitä alku lupaa. Mutta kun talon rouva tahtoi esittää hänelle vieraan, niin selitti hän nopeasti, ettei hänellä enää ole aikaa, ei mitenkään, toivotti vielä kerran hyvää joulukuu ja lähti. Jaakko-setä seisoi yhä portaissa, riemuitseva lapsi sylissä, ja teki syvän kumarruksen. Ihmetellä täytyi, kuinka nopeasti täti meni.

No nyt sen tiesi, että joulukuu oli tullut! Tuskin ennätti äiti tarjota sedälle syötävää, kun lapset ottivat hänet haltuunsa. Kaikki kävi entiseen tapaan. Sedän paidat ja sukat lensivät vierashuoneen vuoteelle, laukku oli Nooan arkkina, isän kepin nenään pantiin nenäliina, se oli lippu ja se nostettiin arkin toiseen päähän. Liisa asettui arkkiin ja lauloi: »Koska meillä on joulukuu, juhla armas lapsien.» Anna ja Lauri esittivät sedälle surujaan: heillä ei vielä ollut kenellekään yhtään joululahjaa, isä oli antanut niin vähän rahaa. Sillä ei voinut saada yhtään mitään. Lauri olisi tahtonut antaa isälle

sikarikotelon, oikein hopeisen, tai uushopeisen, ja äidille käsilaukun, mutta kun ei raha riittänyt mihinkään.

— No, ei se mitään, selitti setä. — Me keksimme jota-kin paljon parempaa.

— Kyllä isä antaa rahaa, jos sinä pyydät, sanoi Lauri.

— Niin, yhtyi Anna puheeseen, — pyydä sinä, rakas kulta Jaakko-setä, sinä »joulusetä»!

— Emme tarvitse paljon rahaa, toisti setä.

Veli ja sisar istuivat hänen molemmilla polvillaan ja hän katseli heitä silmiin ja ihmetteli kuinka suuriksi he olivat tulleet ja varmaan hyvin voimakkaiksi. Liisa hyppäsi pois arkista, asettui keskelle ja silitti sedän ryppyjä.

— Sinulle on tullut paljon enemmän ryppyjä, sanoi Anna.

— Noin ne kulkevat ylhäältä alas, puheli Liisa ja veteli pienillä sormillaan vakoja pitkin. — Kesällä kun me olimme maalla, niin kävi ukkonen ja satoi hirveästi ja hiekkaan tuli tällaisia teitä. Onko sinun poskiasi myöten vuotanut vettä?

Setä vaikenä hetken. Sitten hän yhtäkkiä rupesi kysymään suurempien lasten kouluasioita. Puhuttiin partio-laisten leirikokouksesta ja Matti Väkevästä. Ja taasen palattiin joululahjoihin. Se oli aivan kauheaa, kun ei isä antanut rahaa! Eikä äitikään auttanut. Viime jouluna saatiin niin paljon kuin vain tahdottiin. Nyt? Sitä oli niin kovin vähän.

— Ei tarvitakaan enempää.

Ja sitten setä sanoi, että paljon suurempi arvo toki on sillä lahjalla, jonka jokainen itse on tehnyt, kuin sillä, joka on valmiina ostettu. Paljon iloisemmiksi tulevat isä ja äiti, jos heidän lapsukaisensa itse ovat keksineet jotakin.

Mutta mitä he sitten saattavat keksiä?

— No vaikka mitä!

Eivät he mitään voi keksiä.

— Ohoh!

Täytyi saada kotiin paperia, liimaa ja hiukkasen muuta-kin. Kaikki lapset pukeutuivat lähteäkseen sedän mukana ostoksille. Impikin tahtoi kaupungille, Liisa näki selvästi, kuinka hän ojensi kätensä vaunusta. Tietysti

Impi otetaan mukaan! Tytöt kulkivat sedän sateenvarjon alla ja pitelivät häntä käsivarresta. Oli sellainen tungos, että Lauri töin tuskin pysyi mukana. Paperikaupassa säteili joulukuusi. He saivat samasta kaupasta kaikki, mitä he tarvitsivat: kauniita, erivärisiä papereja, lakkaa, almanakkoja.

Nytpäs tuli talossa kiire! Vain puolitoista päivää oli jouluaattoon. Miksei setä ollut tullut varhemmin? Työtä tehtiin kolmessa huoneessa, sillä kenenkään ei pitänyt saada tietää, mitä syntyi. Vain setä kulki huoneesta huoneeseen. Mutta jokaisen täytyi itse tehdä lahjansa, jotta se tuottaisi vastaanottajalle oikein suurta iloa. Tehtiin kuvia, kuvakirjoja, runoja, satukirjoja, lamppumattoja, sahattiin leipälautaa, ompelurasiaa, kahvipannun alustaa. Setä poistui hetkeksi tervehtimään isää, kun hän tuli kotiin, ja silloin kolme malttamatonta ääntä jo huusi häntä. Äiti tuli koputtamaan ovelle, että päivällinen oli pöydässä. Silloin huudettiin kaikkialta: ei saa tulla! Oli toki sellainen jännitys ja odotus ilmassa, ettei olisi malttanut syödäkään. Ja sitä jatkui seuraavan päivän. Sillä seuraavana päivänä korjattiin runot ja kirjoitettiin ne puhtaaksi, sidottiin kirjat ja opittiin hauskesti lausumaan ja esittämään. Oli vielä jäljellä suuri työ, joka valmistettiin yhdessä: seimi, neitsyt Maaria ja Jeesus-lapsi, Joosef, paimenet, lehmät ja hevoset. Tämän täytyi tulla niin kauniiksi, että jokainen jouluaattona panisi kädet ristiin ja kiittäisi hyvää Jumalaa, joka oli antanut Jeesuksen syntyä maailmaan. Ja kaikki täytyi illalla saada valmiiksi, sillä huomenna varhain mentäisiin tervehtimään vainajia, kuolleita veljiä, isoisää ja isoäitiä.

Kuinka kaunista olikaan hautausmaalla! Maa oli käynyt kuuraan ja tuhannet jääkukkaset kimmeltelivät kummuilla, kivillä ja risteillä. Ihmisiä kulki pitkissä jonoissa porttia kohden, ääneti he lähestyivät omaistensa leposijaa ja laskivat alas seppeleensä. Sitten he seisoivat muistellen poismenneitä ja ehkä ajatellen sitä, että näin hekin jokainen kerran tulevat nukkumaan maan povessa.

Kaupungilla kiirehtivät ihmiset viimeisissä jouluvalmisteluissaan. Setä kertoi Annalle ja Liisalle, että taivaassakin varmaan tänään oli ollut kiire. Jumala oli lähettänyt kaikki enkelinsä maan päälle jouluvieraiksi.

Kenen luo luulette enkelien mieluimmin menevän?
sanoi setä.

— Köyhien luo, vastasi Anna.

— Hyvien luo, sanoi Liisa.

— Mutta pahathan heitä parhaiten tarvitsevat, puhui isä, joka tuli jäljempänä äidin kanssa.

— Kyllä niin, vastasi Jaakko-setä. — Koska he ovat onnettomimmat. Mutta olisi liian kovaa, elleivät enkelit tulisi iloistenkin luo.

— Silloinhan ne eivät tulisi meidän luoksemme! huu-
dahti Anna.

— Enkelien pitää tulla kaikkien luo! pyysi Liisa, peloissaan siitä, että joku jäisi heitä vaille.

— Kyllä heidät lähetetään, sanoi setä. — Toivo-
kaamme vain, että heidät kaikkialla nähdään ja otetaan
vastaan.

Setä sanoi sen sillä tavalla, että tytöt tunsivat, kuinka
taivaasta laskeutui maan päälle siivekkäitä valkeita
olentoja. Selvästi näki, kuinka ne menivät ihmisten
jäljessä, valmiina kuivaamaan heidän kyyneliään ja iloit-
semaan heidän kanssaan. Pojasta tuntui siltä, kuin kuol-
leet veljet olisivat kulkeneet tässä heidän keskellään.

— Jouluku on nyt parhaimmalla puolellaan, sanoi hän
reippaasti, jotteivät kyynelleet nousisi hänen silmiinsä,
hänen, suuren pojan.

Jouluku oli todella parhaimmalla puolellaan. Kuusi ei
vielä ollut koristettu, äiti ei vielä ollut soittanut läpi
jouluvirttä, niinkuin hänen oli tapana tehdä ennenkuin
ilta tuli, sedän vanha laukku seisoi nurkassa aivan pul-
lollaan lahjoja. Niin, ja koko talo oli sellaisen juhlaodo-
tuksen vallassa, että tontut ja enkelit varpaisillaan livis-
tivät esiin joka oven takaa.

Silloin isä, kädessään tähti, jota hänen juuri piti nousta
kiinnittämään kuusen latvaan, katseillaan etsi äitiä ja
lapsiaan.

— Nyt isä kertoo teille jotakin, sanoi hän. — Te saatte
tänä jouluna hyvin suuren lahjan: antamisen ilon. Te
ette saa niitä kalliita lahjoja, joita saatte viime vuonna.
Olemme, isä ja äiti, antaneet teidän joulurahanne köy-
hille lapsille. Oletteko nyt iloiset?

Lapset seisoivat ääneti. Sellainenko se olikin se suuri lahja!

Äiti tuli ja ojensi kätensä Jaakko-sedälle, sitten hän syleili miestään ja lapsiaan.

Isä nousi tuolille ja kiinnitti kuusen latvaan joulu-tähden.

Olipa se oikein kirkas ja komea Betlehemin-tähti!

LEIKILLÄ VAIN

Se tapahtui todella vain leikillä. Ei minkäänlaista pahaa tahtoa ollut leikin takana. Vai voisiko olettaa kenenkään tarkoittavan täyttä totta kahden vuorokauden nimipäivänvieron, s.o. yhtämittaisten krapukestien, lohen-onginnan ja muun ilonpidon jälkeen. Oli syöty, juotu, tanssittu, laulettu, käyty saunassa, uitu, purjehdittu, loikoiltu riippumatossa ja nurmikoilla, keinuttu, painiskeltu, povattu korteilla ja kahvinporosta, ennustettu kämmenten viivoista, kuljettu moottorilla saaren ja mannermaan väliä — sanalla sanoen: oli keksitty kaikki, mitä kesävieraat saattavat keksiä, kun he tahtovat pitää hauskaa. Loppujen lopuksi oli lyöty vetoa. Eikä voitto ollut mikään mitätön. Johtaja Suuli vain saattoi noin yhtäkkiä sanoa: no, pannaanpa vaikka Foordi! Hän oli silloin hiukan höyryssä, mutta toiselta puolen hänen varoissaan ei Foordi merkinnyt mitään. Ja asioitsija Söderman suostui Foordiin, vaikka hän varmaan huomispäivänä tulisi sitä katumaan. Niinpä ystävykset kiiwaasti väitellen iskivät yhteen oikeat kouransa ja arkkit tehdinrouva Eklund vahvasti vedon kädellään, joka kimmelsi kalliita kiviä. Siis oli lyöty vetoa, ja seura vaati, että ryhdyttäisiin siitä johtuviin käytännöllisiin toimenpiteisiin. Niinpä niin. Mutta miten asia oli käytännöllisesti järjestettävä?

Uskomattoman hauskaa, kuten sanottu, oli ollut. Yksi pari oh joutunut kihloihin ja toinen oli joutumaisillaan. Naapuritalon purjevene oli kastettu »Saaraksi», koska tässä juuri johtajanrouva Saara Suulin nimipäiviä vietettiin. Se oli tapahtunut sillä tavalla, että Saara-rouva paiskasi viinipullon purjeveneeseen kylkeä vasten ja vie-

rasjoukko hurrasi rannalla. Isäntäväen palkitun pystykorvan penikat, kokonaista kahdeksan kappaletta, olivat yhtäkkiä saaneet uudet omistajat — tosin oli alunpitäen aiottu ottaa niistä tuhat markkaa kappaleelta, mutta nyt muodostui niiden lahjoittamisesta erikoinen ohjelmanumero, ja onhan sekin jotakin näin kahden vuorokauden nimipäiväkesteissä. Kaikenkaltaista huvittavaa oli siis keksitty — näkötorniin menosta vain puhuttiin vielä ja hauskaa oli ollut.

Yksi perhe oli vierasjoukosta puuttunut ja se oli jonkin verran hermostuttanut sekä isäntäväkeä että vieraita. Epäiltiin, etteivät Nurmiset olleet halunneet saapua. Ja se oli paljasta ahdasmielisyyttä ja hiustenhalkomista, sillä kyllä nyt Nurmisen piti tietää, niin nimismies kuin olikin, että se pieni määrä juomia, mikä Suulilla tarjottiin, oli laillisella tavalla hankittu. Ja heidän käytöksensä oli sitä suututtavampaa, kun Elli Nurminen oli Saara Suulin luokkatoveri, aivan niinkuin Huldi Vuorenrinnekin, joka oli läsnä, jopa keskeisenä henkilönä. Sillä Huldihan se juuri oli laulullaan ihasuttanut seuraa. Hän valmistautui paraikaa laulajattareksi, hänellä oli siihen aikaa nyt, kun hän oli päässyt eroon miehestään. Mikäpä se alunpitäen oli ollut Huldille tuo hämäläinen maanviljelijä, joka Huldilta vaati, että hän seisoi hellan ääressä, tuntisi talon kaikkien lehmien nimet ja lahjoittaisi talolle perillisen! Ei Huldista sellaiseen ollut, taiteilijaveri hänessä juoksi, mikä hullu tunne hänet lieneekään vallannut, kun hän laivamatkalla kerran riippukoivujen lomitse näki rannalla Karelان saunan ja kauniin vanhan päärakennuksen. Äh, omenapuut tekevät hulluksi, kun ne näkee kukassa. Humalaan siitä tulee. Ja tällaisessa humalassa oli Huldi luvannut rakastaa Karelaa myötä- ja vastoinikäymisessä. Ulkonaisesti oli kyllä ollut pelkkää myötäkäymistä, mutta sisällisesti oli Huldi tuntenut tukehtuvansa hiljaisella maaseudulla. Omenapuiden kukinta-aika on niin lyhyt ja yhtä lyhyt itse asiassa on ihmisen kukinta-aika. Huldi oli jo lähellä neljääkymmentä, kun hän vihdoin pääsi eroon Karelasta, pääsi ulkomaille ja valmistautui ensimmäistä konserttiaan varten Helsingissä.

Se on sellainen ilkeä asia tuo ensi konsertti Heisin-

gissä. Jollei ole sitä antanut, niin ei katsota laulajattareksi. Eikä saa oppilaita eikä oikeastaan saa konsertteja menestymään maaseutukiertueellakaan. Mutta arvostelijat ovat sietämättömiä, pahansuopia ihmisiä, eikä tästä säännöstä ole poikkeusta. Näillä Saaranpäivillä oli Huldi Vuorenrinne kuitenkin käynyt täydestä laulajattaresta. Häntä oli kannettu käsin, hänelle oli pidetty serenaadi, kaksikin vieraista — molemmat varakkaita vanhojapoukio — olisi kernaasti yrittänyt onneaan iloisen lesken elämänkumppalina, jos olisi uskaltanut. »Katsoa saa, mutt' ei omistaa», oli Huldi merkitsevästi laulanut. Ja niinpä häntä katseltiin. Hän oli wieniläisesti puettu, hänhän tuli suoraan Wienistä. Virkistystä hän tarvitsi, tuo Helsingin ensi konsertti vei hermot aivan pilalle.

Mutta nuo Nurmiset! Se oli sittenkin hävytöntä, etteivät he olleet tulleet. Jo viikkoja ennen kuin rouva sairastui, oli Saara Suuli häntä pyytännyt ja luokkatoveri oli kiittänyt ja sanonut iloitsevansa kutsusta. Ja nyt Elli oli päässyt sairaalasta juuri kuin varta vasten. Mutta se oli vain Nurmisen virkaintoa. Häntä oli sanomalehdissä kehuttu spriitakavarikointien johdosta. Ja kerran hän henkensä kaupalla oli hypännyt spriiautoon ja pysäyttännyt sen. Kun tällaista kehutaan julkisuudessa, niin se menee päähän. Ja nyt he molemmat ovat niin pyhiä, etteivät näyttäydy täällä. Johtaja Suuli sanoikin suoraan, että hänestä olisi huvittavaa, jos Nurminen poliiseineen ja hengenhaistajineen ilmestyisi tänne ja toimisi niinkuin hänen »virkansa vaatii». Rouva Suuli asettui sovittavalle kannalle. Eivät he itse asiassa olisi Nurmisista paljon kostuneet. He olivat hiljaista väkeä. Siinä se oli rouva, joka seisoi hellan ääressä, joka tunsii lehmiensä nimet ja joka oli lahjoittanut miehelleen niin monta perillistä, ettei liene ollut aivan helppoa nimismiehen palkalla ravita heitä.

— Se roisto — en paremmin sano — se oli, joka minunkin autoni vei! murisi asioitsi ja Söderman. — Sitä en anna anteeksi, en jumaliste.

Syntyi kaksi puoluetta, toinen, joka katsoi, että nimismies oli menetellyt hienotunteisesti, kun ei ollut tullut näille nimipäiväjuhlille, toinen, joka piti sitä virkaintoiluna ja tekopyhyytenä. Johtaja Ruohola ja talon emäntä

koettivat lakkaamatta toimia välittäjinä puolueiden kesken ja tämän sovittamistyön yhteydessä sattui Ruohola lausumaan:

— Antaa heidän olla rauhassa. He ovat onnellinen pariskunta.

Mitä? Sanoiko joku »onnellinen pariskunta»? Ja koko juhla joukko purskahti nauruun. Lasit parvekkeen pöydillä pöydillä oli juuri täytetty ja keskustelu lähti uudelle suunnalle. »Onnellinen pariskunta», eikö se ollut yhtä mahdoton käsite kuin »onnellinen ihmiskunta»? Mitä merkitsi »onnellinen pariskunta»? Sitäkö, ettei kodissa koskaan ollut riitaa? Tai erimielisyyttä? Tai olivatko nuo kehutut Nurmiset vakuuttaneet lapsensa sairautta vastaan? Löytyikö vakuutusyhtiö, joka takasi aviopuolisot mustasukkaisuuden, epäluulon, huonotuulisuuden ja sen semmoisten paholaisten varalta? Joka tapauksessa mahtoi tuo onnellinen pariskunta olla ikävä pariskunta. Huhhuh, taivas ilman pilviä, mikä ikävystyttävä näky! Miltä näytti valokuva, joka oli otettu pilvettömällä säällä? Arkkitehti Eklundin rouva väitti, ettei taiteellista ulkoilmavalokuvaa yleensä voinut saada syntymään ilman pilviä ja että niinsanotun onnellisen avioliiton muodosti juuri tuollainen elämä, jossa oh päivänpaistetta ja pilviä. Niin, ja myrskyäkin tuli avioliitossa olla, huomautti taiteilija Reitti, sai sataa tulta ja tulikiveä — sellaista oli hänen molemmista avioliitoistaan puuttunut ja se oh pahinta, se oli arkea, sentähden hän oli tehnyt siitä lopun. Ajatella kotia, jossa vaimo istuu ja odottaa, vaatien miestä kellonlyönnilleen olemaan kotona: paisti kuivaa, silakkalaatikko happanee; kun mies saapuu kotiin, ovat rouvan silmät itkettyneet. Suurkiitos sellaisesta! Sellainen oli Blonda, ensimmäinen rouva Reitti. Häneen oli mies todella ollut rakastunut, mallinakkin hän oli erinomainen, mutta hän surmasi rakkauden niinsanotulla hyvyydellään, sillä, että vain hiljaisuudessa itki ja kitui. Sellaisessa vanhenee ja rumenee, ei kelpaa malliksi eikä ole intresantti millään tavalla. Hanna taas teeskenteli iloisuutta. Häntä ei saanut itkemään eikä suuttumaan, vaikka olisi tullut kotiin vuotta myöhemmin kuin lupasi tulla. Hän paistoi paistin uudelleen tai teki siitä merkillisen hyvää sekoitusta, aina hän hymyili ja

nauroi, ja jos hänelle kiroili vasten silmiä, niin hän vain vaikenä ja odotti, että myrsky menisi ohitse. Kerrankin hän, Reitti, taisteli sellaisessa seisahduskohdassa, ettei päässyt aiheessaan eteenpäin, ei vaikka mikä oli. Ei syntynyt hyvää, vaikka mitä teki — se on sellainen tulppa, joka joskus tulee eteen, sen taiteilijat kyllä tuntevat. Silloin täytyy löytää riitatoveri, jolle saa purkaa kiukuaan. Silloin täytyy heitellä vuorenlohkareita, täytyy juoda humalaan, särkeä peilejä, lyödä rikki, mitä vastaan sattuu. — Mutta siihenpä vaaditaankin erikoista mieltä, että tämän ymmärtää. Hanna ei ymmärtänyt, tai hän oli niin ylpeä, ettei alentunut ymmärtämään. Hän ei tahtonut rikkoa luonteensa klassillisia viivoja, nimittäin ei riidellä. Mutta sillä hän rikkoi koko avio- liiton. Ja hyvä olikin: tuli vapaus! Hanna oli mennyt sairaanhoitokursseille ja Reitti asui matkustajakodissa. Blonda ja Hanna — lehtori Lund nosti lasiaan heidän kunniakseen. Sellaisen naisen kun olisikin saanut omakseen! Sellaisesta ja vain sellaisesta hän oli nähnyt unta, nähnyt koko ikänsä. Mutta ei ainoakaan sellaista hän ollut kohdannut ja sentähden hän oli jäänyt naimattomaksi. Rouvat Sarja ja Kaura yltyivät nyt äänekkäästi selittämään, että juuri sellaisia »todellisia naisia» he olivat olleet. Kun he rakastuivat, niin he olivat valmiit parsimaan sukkia ja hämmentämään vellipataa, mutta heidän miehensä — oh, ei voinut kertoakaan, minkälaisia he olivat olleet. Samassa silmänräpäyksessä he yksityiskohtia myöten kuvasivat, kuinka heidän kotoinen onnensa pala palalta meni rikki riitojen, väärinkäsitysten, epäluulon ja uskottomuuden takia. Tultiin siihen johtopäätökseen, että koko rakkaus oli sokkosilla-oloa. Sidotuin silmin ihmiset hapuilivat ympärilleen ja saivat kiinni, mitä eteen sattui. Leikki päästi asianomaiset pian eroon toisistaan ja niin olisi pitänyt olla elämässäkin. Sitä jännittävämpää oli kuulla, millä tavalla »onnellinen pariskunta» säännösteli elämäänsä. Eikö todella koskaan tullut erimielisyyksiä? Eikö ollut suruja? Eikö ... ? Vai olivatko Nurmiset jumalisia? Jumalinen nimismies — hahhahhah! Kas, joskus, ennen vanhaan tapasi ihmisiä, jotka eivät säikähtäneet, vaikka katto olisi pudonnut heidän päänsä päälle — Ruohola tiesi sel-

laisia. Hän oli liikkunut pohjoisessa ja siellä niitä oli ollut. Hän puhui kuin kummituksista, kun hän kuvasi heitä: he olivat todella vakuutetut kaikkea onnettomuutta vastaan. Oli kummallista, etteivät lääkärit käyttäneet hyväkseen jumalisuuden lääkettä. Se oh rokotusainetta. Nehän ovat mummueläimiä, nuo ihmiset! sanottiin. Sellaisia ei enää synny sähköän aikakaudella. He kuuluvat pärevalkean ja nauriiden aikakauteen. »Onnellinen pariskunta!»

— Pöytä koko juttu! huudahti yhtäkkiä asioitsija Söderman, paiskasi maahan sikarinpätjän ja polki sitä kenkäänsä korolla. — Lyön vetoa, että jos joku nuori mies tulee Nurmisten taloon, niin rouva on yhtä altis kiusaukselle kuin kuka muu tahansa. Kysymyksenalaista on vain, löydetäänkö jostakin mies, joka viitsii antautua leikkiin. Tai jos herra Nurmiselle tarjotaan hyvä ryypä, niin hän tahtoo toisen ja kolmannen, ja pian nousee suomalainen sisu, niinkuin kenellä muulla tahansa. Tai jos meidän laulajatar menee taloon, niin nähdään, eikö synny avioeroa. Minä lyön vetoa . . .

Niin kömpelösti viritettyyn ansaan ei mene kukaan, selitettiin vastaan. Ja paikkakuntalainen neiti Marja Rautalahti otti varsin vakavan kannan ja selitti, ettei heidän nimismiehensä kotionnea saataisi rikki millään keinoin. Sellainen nimismies heillä oli. Mutta sopiihan koettaa, esitettiin vastapuolueen taholta. Leikillä vain! Talon emäntä sanoi, että yhtä hyvin saatettaisiin keksiä muuta leikkiä, heittää kuperkeikkaa tai vaikkapa seisoa pääläella. Söderman tuli neiti Rautalahden eteen, ojensi oikean kätensä ja vaati vedonlyöntiä. Neiti nakkeli niskojaan ja sanoi, ettei hän sellaiseen rupea. Johtaja Suuli pysyi sanassaan: Foordin saa, joka jommaltakummalta Nurmiselta onnistuu ottamaan suikon. Mutta sen verran hänkin tietää, ettei se onnistu. Pari herroista oli kuullut emännän esittävän kuperkeikkaa ja he riisuiivat takkinsa. Koiranpennut tepastelivat esiin ja johtivat hetkeksi keskustelun toisaalle. Tuli taas hauska ja keveä olla. Ainoastaan Söderman piti yhä puhetta äskeisestä asiasta, muisteli hyvää autoaan, jonka viranomaiset olivat takavarikoineet, ja ärsytteli itseään:

— Minä John Sigurd Söderman, minäpä annan niille

kaikille yhtäikaa. Vai onnellisia, vai uskollisia, vai siveitä! Olen kurkistanut moneen naissydämeen, ja jokainen oli navetta: pukkeja siellä asui, sarviniekkvoja, partaniekkvoja, kavioniekkvoja. Sellainen navetta oli minunkin rouvani sydän. Siellä asui yksi entinen huvilanomistaja ja yksi hammaslääkäri — ulos molemmat!

Kysyttiin nauraen, mitä asujamia John Sigurd Södermanin omassa sydämessä oli. Varmaan se oli kyyhkyslakka. Tai lammaskarsina. Vai olisiko se ollutkin konttorihuone, jossa pienet konekirjoittajattaret nakuttivat. Söderman nauroi.

— Rauha heidän tomulleen! sanoi hän ja heilutti kätään. — Kyyhkysiä olivat, pieniä karitsoja, koneella nakuttivat kuin tikat. Ollutta ja mennyttä — rauha heidän tomulleen! Mutta senpä tähden minä tiedän, ettei yksikään naissydän ole voittamaton. Nuori herra — tai keski-ikäinen herra — tulee taloon. Ensi päivänä hän ihailee lapsia ja kesyttää heitä karamelleilla. Seuraavana päivänä hän kantaa emännän avuksi kahvipannun verannalle ja vakuuttaa, ettei koskaan ole juonut tällaista kahvia. Kolmantena päivänä rouva valittaa, ettei hänen miehensä anna mitään arvoa tälle kahville, eikä hänellekään, vaimolleen. Nyt pitää herrasmiehen kiiwaasti vakuuttaa, että mies toki on korvia myöten rakastunut. Silloin rouva kiihtyy ja todistaa tosiasia in perusteella, että hänen miehensä laiminlyö häntä, niin, suorastaan osoittaa suosiota jollekin toiselle naiselle. Nyt ollaan niin pitkällä, että lähdetään kahden rantaan, tai soutelemaan, tai jäädään iltateen jälkeen saliin, ja sitten putoaa hedelmä puusta kuin Eevan omena. Suukko, tietysti, mistäpä muusta voisi olla puhetta. Sellaisia he ovat kaikki!

— No, näytä nyt, että poimit omenan! sanoi johtaja Suuli ja hänen mukanaan koko vierasjoukko. — Foordin saat, koska olen luvannut, mutta pidä sanasi sinäkin, jos häviät vedon.

Söderman irvisti. Rouva Nurminen oli tullut niin rumaksi ja vanhaksi, että täytyi maksaa suuret rahat sille, joka viitsi häntä lähestyä. Sen sijaan hänellä oli toinen ehdotus. Olihan tuossa tuo laulajatar, johon joka mies täällä oli rakastunut. Mitenkä nimismies Nurminen

voisi häntä vastustaa. Mutta Huldi Vuorenrinne kimmahti kiukkuun: hänkö sellaiseen peliin? Ei ikinä! Söderman saa hänen puolestaan mennä navettaansa tai kyyhkyslakkaansa.

— Vaikken jaksanutkaan hoitaa lehmiä Hämeessä, sanoi Huldi arvokkaasti, — niin en minä muiden ihmisten avioliittoa rupea rikkomaan, jos missä vielä nykyaikana joku onnellinen sattuisi löytymään.

No mutta, no mutta, eikö nyt neiti Vuorenrinne leikkiä ymmärtänyt. Tämähän oli sulaa leikkiä. Kyllä nimismiehen herrasväki sieti hiukan läksytystä siitä, ettei saapunut tänne, vaikka oli kutsuttu. No, ja entäs siitä, että Nurminen takavarikoi Södermanin auton, sellaisen auton, se ei ollut mikään Foordi eikä peltilaatikko! Hän oli lainannut sen ystäville ja hänen syynsäkö se oli, että he siinä jotakin luvatonta kuljettivat. Hän, Söderman, tarvitsi auton, Petsamoon hänen piti lähteä, eikä ollut helppoa tulla toimeen ilman autoa, kun siihen oli totuttu. Eikö ole jotakin, jota sanotaan teatterisuudelmaksi? Sellaisesta leikkisuudelmasta tässä tietysti oli puhe.

Nyt rupesi gramofooni soimaan. Sävel oli noita vastustamattomia venäläisiä valsseja, jotka vetävät sydämen sydäntä vasten ja huulet huulten puoleen.

Söderman ja laulajatar tanssivat. He olivat miltei yksinään lattialla ja jatkoivat puheluaan. Sävelet olivat kuin viiniä. Muutkin kiiruhtivat sen luo. Pian oli permanto täynnä tanssivia pareja. Huldi ja hänen tanssittajansa erkanivat tungoksesta, tulivat hiestyneinä pihamaalle ja puhelivat kuiskaten. Huldi käski asioitsija Södermania peseytymään ja meni itsekin pukemaan ylleen jotakin lämpimämpää. Ennen pitkää istuivat he autossa ja kiitivät läpi peltojen, ohi ruiskuhilaiden ja vaalenevien kauravainioiden. He olivat päättäneet lähteä valloittamaan Foordia ja sillä sitten käydä Petsamossa.

Iloisina ja seikkailunhaluisina he olivat asettuneet vaunuun, mutta nyt laulajatar yhtäkkiä kävi miettiväksi. Söderman läheni häntä ja yritti kiertää käsivarren hänen ympärilleen. Huldi vetäytyi nurkkaan ja teki torjuvan liikkeen. Mikäs nyt sitten tuli? Ei mikään, mutta ei sovi vain. Asioitsija istui suuttuneena nurkassaan ja Huldi Vuorenrinne pysytteli omalla haarallaan. Todella haus-

kaa. Hetken perästä huomautti Söderman, että taitaa olla parasta kääntyä takaisin. Ei tällaisella tuulella mitään Foordeja valloiteta. Mutta samassa laulajatar rupesi nauramaan ja selitti kuiskaten, että nämä pellot, tämä hiljaisuus, riihen lemu, kuhilaat olivat herättäneet hänessä muistoja.

Vai niin, sanoi Söderman, — vai niin. Taisitte kuitenkin rakastaa sitä hämäläistä maatiaista.

Huldi kohautti olkapäitään. Hetken perästä hän virkkoi:

Tässä on sentään runoutta, tässä maaseudussa.

Ja hän oli taasen käynyt totiseksi, kun hän katseli kaurapelloja, karjalaumojia, orelvaa pelloilla ja lapsia, jotka ilakoiden juoksivat auton perässä.

— Ja te luulette laululla saavanne irti leipänne, sanoi Söderman ja naurahti. — Ei, kuulkaas, kyllä siinä pitää olla kylmäverisyyttä. No, ollaankos taas hyvällä päällä!

Kuin tilattuna ilmaantui auton eteen vasikka. Täytyi hiljentää vauhtia ja lopuksi täytyi pysäyttää ja lähteä ajamaan eläintä tiepuoleen. Huldi nauroi katketakseen. Asioitsija nauroi ja kuljettajakin nauroi. Puheltiin koirista, joiden yli oli ajettu, säikähtyneistä maalaishevosista, ja oltiin tuota pikaa nimismies Nurmisen portin edustalla. No, nyt se alkaa!

Mutta oliko täälläkin juhlat? Lippu liehui katolla ja portin pieliä kiersi katajaköynnös. Huldi Vuorenrinne painoi käden rintaansa vasten ja veti syvään henkeään. Humala hänen päästään alkoi haihtua.

— Minä menen yksin sisään, kuiskasi hän kiireesti. — Jääkää te tänne. Ajakaa jonnekin tuonne kauemmas ja tulkaa tunnin perästä minua hakemaan.

Hän puhui niin päättävästi, että Söderman, joka hänkin jo oli astunut alas autosta, jäi paikoilleen.

— Vai niin. Missä minä sitten sen tunnin kulutan. No, kaipa tuo menee, mutta älkää olko kauemmin. Kello on nyt neljä. Teillä tietysti ei ole kelloa. Tai se käy väärin. Viideltä, kuten sanottu olemme täällä. Ja pitääkää nyt puolenne, että pääsemme Petsamoon.

Auto kääntyi maantielle ja Huldi Vuorenrinne seisoi portilla. Vai tältä siis näytti »onnellisen» ihmisparin koti! Hiljaisella pihamaalla ei näkynyt muuta elämää

kuin nurmen ja kukkaisryhmien helottava kasvu ja perhosten leijailu kukkasesta kukkaseen. Humala nousi valkeita ikkunanpieliä pitkin ja runsaat latvat riippuivat katonrajassa kuin rypäletertut. Terttujen alitse viillätti pääskysiä, siivet kimmeltäen taivasta vasten. Jossakin kalahti lehmänkello.

Tämä oli kuin unta.

Yhtäkkiä ilmaantui kuistille lapsi, sitten koira, sitten palvelijatar. Ja vieras vietiin humalaterттujen alitse eteiseen, jossa verenpissarat helottivat, ja huoneeseen, jossa valkoiset päälliset verhosivat huonekaluja ja valkoiset matot kulkivat yli permannon. Herrasväki oli puutarhassa päivällisellä. Tänään oli heidän kymmenes hääpäivänsä.

Vai niin, vai niin.

Vieras jäi saliin. Hän ymmärsi nyt, mikseivät Nurmiset olleet voineet saapua luokkatoverin nimipäiville, ja hän ymmärsi myöskin, etteivät he kuuluneet sinne. Hän seisoi kuin paikalleen naulattuna, muistot tulvien mieleen. Ei ollut hyvä olla. Mitä varten hän olikaan tullut tänne? Ja missä hän oikeastaan oli? Tai oliko hän tullut vanhaan kotiinsa? Ja missä hän olikaan vaeltanut? Pitkillä matkoilla hän oli ollut. Joskus oli hänenkin elämässään ollut näin hiljaista, paljon kukkasia ja huoneissa valkeita vaatteita. Ei, kylmäverisyyttä! kuuli hän jonkun äänen sanovan ja muisti, että oli lyöty vetoa ja että hän siitä syystä oli täällä. Mutta se unohtui kokonaan, kun luokkatoveri, Elli, astui sisään. Hän oli valkoisissa vaatteissa ja hänen hiuksensa olivat lumivalkoiset. Hän ei voinut astua yksin. Toiselta puolen talutti häntä hänen miehensä, toiselta puolen tytär, joka oli aivan saman näköinen kuin Elli silloin, kun he molemmat olivat tulleet kouluun.

Vaihdettiin iloiset tervetuliaissanat. Elli oli onnellinen vieraan saapumisesta, lapset kutsuttiin tervehtimään, koira tuli ja paneutui pitkälleen matolle. Mutta talon isäntä tuki vaimoaan, kunnes oli asettanut hänet nojatuoliin ja koonnut tyynyjä hänen hartioidensa alle. Silloin hän hymyillen katsoi häneen ja kysyi, tahtoiko hän jäädä luokkatoverinsa kanssa kahden. Elli nyökkäsi päätään, kuiskasi jotakin lapsille ja niin ei huoneessa

ollut muita kuin Elli ja Huldi, aikoinaan luokkansa valttomimmat ja iloisimmat tytöt.

Oli niin paljon kysyttävää, ettei tietänyt, mistä alkaa, toverukset katselivat toisiaan ja tunsivat vähitellen vuosien elämysten alta toistensa piirteet. Sitten he muistelivat kepposia koulussa, opettajia, huviretkiä, tanssiaisia. Nykyisyyttä he eivät koskettaneet. Vain salavihkaa he totesivat kaiken sen vieraan, mitä ei silloin ollut, rypyt ja ilmeet, mitä aika oli tuonut muassaan. Ja taasen alkoivat lauseet sanalla »muistatko» ja toverit ja opettajat kutsuttiin silmien eteen. Ja Elli ja Huldi nauroivat niinkuin kouluaikana ja painoivat toistensa käsiä. Ellin mies oli jo pari kertaa raoittanut ovea ja lasten askelet kopisseet ikkunan alla, mutta yhä viipyivät entiset tytöt muistoissaan.

Yhtäkkiä kuului auton törähdys, toinen, kolmas, pitkään ja läpitunkevasta

Hymy jäykistyi Huldin huulilla ja hän painoi lujasti kätensä tuolin kylkiin. Hänen autonsahan oli tullut, varmaan tunti jo aikaa sitten oli kulunut, hän ei voinut jäädä, ei viipyä. Hänen tiensä vei muualle. Luokkatoveri ei antautunut: tottahan hän nyt näin monen vuoden jälkeen saisi pitää luonaan nuoruudenystävättärensä. Hehän eivät vielä ensinkään olleet puhelleet kaikesta, mitä oli tapahtunut sitten, kun he erkanivat eri teille. Huldin piti oppia tuntemaan hänen miehensä, ja entä lapset sitten. Nuorin oli vasta aivan pieni. . . Huldi vakuutti, ettei hän voinut lähettää pois autoaan. Ei, hänen seuraansa ei voinut pyytää sisään, erinäisistä syistä. Mutta jääkö tämä käynti sitten tällaiseksi unennäöksi? sanoi toinen. Ja toinen vastasi, että niin kai on parasta.

Elli piteli lujasti Huldin kättä.

— Sinä aiot laulajattareksi, sanoi hän. — Voi, kuinka olisin halunnut kuulla sinua! Ajattele, kun emme kouluaikana ensinkään tietäneet, että sinulla oli sellaiset lahjat!

Huldi vaikenä. Hän katseli ikäänkuin sisäänpäin.

— Paleleeko sinua? kuiskasi ystävätär.

Toinen pudisti päätään, teki äkkiliikkeen ja sanoi

hyvästi. Samassa hän kuitenkin jäi seisomaan Elli Nurmisen eteen, katsoi häntä pitkään ja silitti hänen hiuksiaan.

— Ei sinunkaan elämäsi aina liene ollut helppoa. Kas itsestäni en puhukaan. Mutta sinä, joka olet pysynyt täällä hiljaisuudessa? Hiuksesi ovat valkeat.

Ja toinen sanoi:

— Ei ole ollut helppoa, mutta rikasta on ollut. En mitään antaisi pois elämästäni. Olen ollut onnellinen. Hyvin onnellinen.

— Vielä yksi kysymys, pyysi luokkatoveri. — Miten ihminen voi olla onnellinen? Miten te teette?

Elli mietti.

— Kun risti nostetaan hartioillemme, niin me emme yritäkään siirtää sitä alas. Me kannamme. Kannamme iloisesti.

— Ja te pidätte todella vielä toisistanne, sinä ja miehesi?

Elli punastui ja kosketti kukkaa rinnallaan. Se oli lakastunut, sillä se nähtävästi oli aamulla siihen pantu.

— Sen hän tänään antoi sinulle? sanoi Huldi. — Ja sinä hänelle myös?

— Niin.

— Kummallista.

Huldi auttoi toipuvan pystyyn, sitten tulivat omaiset, jotka olivat tottuneet häntä hoitamaan. Ja Huldi Vuorenrinne näki autoon noustessaan heidät kaikki portailla, kiinteässä ryhmässä, käsiään heilutellen.

Oli menty kappaleen matkaa, kun asioitsija Söderman sanoi:

— No?

Hän liikehti levottomana ja tupakoi kiivaasti. Laulajatar ei tuntunut kuulevan, mitä hän sanoi. Vihdoin Söderman vihaisesti asettui nurkkaansa. Ja oli nukkuvinaan. Maantiekuoppien kohdilla hän heräsi ja tuntui ihmettelevän, missä oli. Jaahah, jaahah, kyllä muisti, kyllä muisti. Että nainen kuitenkin saattoi olla niin kavala! Navetta se oli joka naisen sydän. Ketunpesä. Mitäs sitten tehdään, jos Suuli nyt vaatii häneltä auton. Mitäs laulajatar siihen sanoo?

Huldi Vuorenrinne katsoi pitkään matkatoveriinsa.

Mutta koko vetohan oli humalaisten leikkiä.

— Leikkiä ja leikkiä — tiedättekö, mitä pelivelat ovat? Niitä sanotaan kunniaveloiksi. Jos Suuli vaatii autoa, niin se on teidän hankittava. Te ette päästänyt minua edes taloon. Mutta asia on vielä pelastettavissa, jos me pidämme suumme kiinni. Osaatteko, neiti Huldi? Olemme olleet autoilemassa vain, eikö niin? Ei siis yhtään sanaa Nurmisista!

Huldi nauroi.

— Me olemme käyneet vaikkapa näkötorinissa ja piirittäneet nimemme kirkonkylän puoleiseen seinään!

— Hyvä, hyvä! huusi Söderman. — Loistava te olette, neiti Vuorenrinne, minä nain teidät sittenkin!

He ajoivat pihamaalle naurussa suin ja toisiinsa katsellen, niinkuin kaksi hyvää salaliiton tehnyttä veitikkaa.

Nimipäivätalossa oltiin päivällisillä, väsyneet palvelijattaret kantoivat lautasröykkiöitä, joilla näkyi kukkurallaan kravunkuoria, silpohernepalkoja ja muita ruoanjätteitä. Katajaköynnökset ovenpielissä näyttivät nuutuneilta. Silkkipaperikoristukset salin katossa riippuivat risoina. Parvekkeen ovelle tuli Saara Suuli, ja kun hän näki kaivatut vieraat, niin hän päästi ilonhuudon. Ja nyt kokoontuivat kaikki kysymään, missä he olivat olleet, joko he olivat kihloissa, vai oliko tapahtunut auto-onnettomuus, vai joko Söderman oli voittanut vedon?

Asioitsija seisoj pöydän ääressä ja tyhjensi lasin toisensa perästä. Hänen oli niin nälkä ja jano, ettei hän voinut sanoa mitään, ennenkuin oli tointunut. Huldikaan ei saattanut antaa tietoa heidän retkestään, koskei hän saanut suunvuoroa.

— Kyllä me tiedämme, missä te olette käyneet, sai johtaja Suuli vihdoim äänensä kuulumaan. — Nurmisella tietysti.

— Ei, ei, ei, ei!

— No missä te olisitte käyneet?

— Arvatkaa.

— Tunnustakaa pois vain, että hävisitte.

— Se saa minun Foordini, joka arvaa, sanoi Söderman, suu täynnä piirakkaa.

Naurettiin. Tuon Foordin, joka ei ole mailla halmeilla!

— Totta puhuen, sanoi asioitsija — minä en enää huoli koko Foordia. Toista meillä olla pitää, eikös niin, Huldi. Se oli oikein mukava matka. Siitä muodostui oikein sellainen pieni afäärimatka. Niin, kas minä pääsin tällä retkellä eroon siitä Lohikosken huvilasta. Lyötiin jo kättä päälle, ja siitä tulee sievoinen voitto. Sillä huvilalla on ollut niin monta kysyjää, mutta siinä on haitannut liika komeus. Se on kerrassaan herrashuvila. Mutta nyt tuli sitten kerrankin mies, joka ei komeutta pelännyt. Niin että, veli Suuli, minulle pitää olla tykänään toinen houkutus nyt kuin kolme tuntia sitten. Ja sillä on tuolla meidän laulajattarellamme kerrassaan luonteva sydän. Kärsivällisesti odotti vain ja piirteli nimiä ja muistovärssyjä hirsiseinään, kun minä afäärejä tein. Ai sun saa... Nythän sen arvaa kuka tahansa! Ei, kas sellainen sydän se olla pitää, jossa on kuin parкетtilattiat ja jatsiorkesterit. Se ei ole mikään navetta se. Vaan niinkuin Lohikosken huvila.

— He ovat olleet näkötorissa! huudettiin nyt joka taholta. — No, Söderman, onko arvattu oikein? Huldi, näkötorissa te olitte!

Mutta mihin Huldi oli joutunut? Juuri vastahan hän oli tässä. Hänet tavotettiin puutarhasta ja tuotiin muiten joukkoon. Mikä hänelle oli tullut? Kas, häntä tarvittiin todistamaan, että Söderman lasketti loruja. Ei niitä huviloita sentään niin myyty. Södermanin sydän se oli oikein lorujen varastopaikka.

— Kävittekö näkötorissa? sanoi talon emäntä, ojentaen Huldille kukkurallista vatia.

Missä he olisivat käyneet, huudettiin pöydästä pöytään. Näkötoriniinhan ihmiset menivät kirjoittaakseen seiniin nimiään.

Laulajatar oli kalpea.

— Kyllähän minä kävin näkötorissa, sanoi hän. — Ja kirjoitettiinhan siellä nimiä. Ja ehkä muistovärssyjäkin. Sieltä näkee kauas. Eri näköaloja. Hyvin erilaisia.

Saara Suuli tarttui hänen käsivarteensa, kuiskasi miehelleen, että hän panisi gramofoonin soittamaan jotakin repäisevää, ja käski palvelijoiden toimittaa kahvin pöytään.

Huldi, sinä et voi hyvin. Mennään puutarhaan. Tapahtuiko siellä näkötorissa jotakin?

- Ei, ei. Leikillä vain sinne läksimme. Totta puhuen minua huimasi. Ei luulisi, että näköalat voivat niin vaikuttaa.

Hän vetäisi kätensä ystävättären kädestä ja kiiruhti puutarhan pimentoja kohden.

Hänen täytyi nyt olla yksin.

SYNTYNEET JA SYNTYMÄTTÖMÄT

Tuuli ajeli vaahto-palloja, kevyitä kuin höyhenet Korjan nuoren isännän jalkoihin, hänen siinä seisoessa rannalla tähystelemässä selälle. Kapeat vaahtoseppelee[^] reunustivat niitäkin pitkiä loivia laineita, jotka suurella ulapalla olivat temmeltäneet temmellyksensä ja jotka täällä lahdenpoukamassa asettuivat levolle niinkuin van hukset vaarin- ja muorinpäiville tullessaan. Hänellä Lauri Korjalla, oli toki pitkältä sinne, ne olivat parhaat temmellykset vasta edessäpäin. Ja ehkäpä juuri käsissä: näytti olevan tämänpäiväisestäkin retkestä tulossa hauska leikki. Ilma oli sen makuista. Hän oli jo oppinut tuntemaan merenrantaa, tätä Elsan kotiseutua, sen verran että ymmärsi noiden vihreiden soimujen tietävän myrskyä. Noin ne kiemuroivat meressä niinkuin mitkäkin revontulet.

Hyvä oli, myrskyhän se oli kaikkien trokarien paras liittolainen, myrsky ja kirkkoaika. Ja parempaa kirkkoaikaa tuskin sopi ajatella kuin tämänpäiväinen: lähetys-
saarnaaja Kiinassa, kolehti Kiinan-lähettyksen hyväksi — hahah, se tuli kaikki kuin tilattu juhlapäivällinen hotellissa! Kyllä Eerikki Kuupan moottori vie, kyllä sillä ovat ne hevosvoimat, mitkä tälläkin myrskyllä. Ja Elsa on siitä hyvä, ettei turhia pelkää. Elsa on muutenkin hyvä, aikamoisen taistelun takana oli tyttö, mutta nyt hän on oma, nuolkoot näppejään tohtorit ja agronomit: Elsa on hänen, Lauri Kuupan! Ja hänellä on Korjan nimikin, ja perillinenkin on jo tiedossa. Tulkoonkin vain poika eikä tyttö. Elsa luulee tulevan tytön. Mutta Kuupan suvussa on aina ollut poikia, senpä tähden ei heille ole riittänyt taloja, senpä tähden tämä Elsa ja tämä

Korja tulivatkin hänelle, Lauri Kuupalle, kuin taivaasta. Kun vain pääsisi eroon anopista ja kälystä! Mutta he istuvat pikkurivissä toisella puolen pihaa eivätkä omenapuut ole korkeita puita. Niiden takaa näkee, mitä tahtoo ja näkee sellaistaikin, mitä ei tahdo nähdä. Näkee alituisesti kahdet tummat silmät kiinni ruudussa. Tällä Korjan suvulla on silmät kuin palavat hiilet.

Helkkarissa, aikamoinen myrsky taitaa riehua ulapalla! Lieneekö tuhoutunut laiva, kun tuollaisia puunkappaleita ajaa laineilla.

Kunpa ei olisi tullut luvattua apteekkarille ... Mutta hänen suunsa tuntee eron hyvän ja huonon tavarän välillä ja sama on laita hänen vieraittensa. Niin, ja tuleehan siinä voittoakin, kun vie yhtäikaa kolmesataa litraa.

On hyvä saada tavaraa vähenemään kotoa. Se on se Elli aikamoinen pentu haistamaan jälkiä. Se se on oikea hengenhaistaja. Tulee lähelle ikäänkuin antaakseen suuta, levittää sieraimensa ja yhtäkkiä ovat silmät suuret ja nauravat ja sormi sojottaa kuin toruvalla opettajalla. Hitto vie, siinä on sellainen tyttö, että mieli panee vetämään syliinsä yksin tein. Mutta silloin hän kivahtaa: hyi, olet juonut, mene metsään! Se sellainen ei kuitenkaan olisikaan mitään, mutta tässä tuonnoin, kun hän keskellä yötä hyppäsi sisään ovesta Laurinpäivä-vieraiden joukkoon ja pyyhkäisi lasit lattialle, niin että aineet lainehtivat, ja nauroi ja sähisi, että tätä tapaa ei pidetä Korjalla, tämä talo ei ole mikään Kuuppa! Sussiunatkoon, lettiniikka, mikä sinut mammasi viereltä tänne toi, revin vaatteet päältäsi ja pidän kuin piikaletukkaa — ajatus kuin tulen liekki leimahti Laurissa, mutta kun he kaikki jo olivat höyryssä, niin tyttöpä saikin riehua ja mennä ja kukapa hänet pimeässä kiinni otti. Eikä asiasta edes kehdannut jälkeensä puhua. Toiset luulivat nähneensä vain pikkuäijä eikä ensinkään mitään Elliä — kuinka hän nyt olisi uskaltanut! Mutta kyllä Korjan isäntä sen tunsii, että hänen kallossaan reikä oli. Eivätkä pikkuäijät lyö reikiä. Elli oli mennessään viskannut häntä lasilla, tai pullolla, siinä uskossa hän vain oli. Ja jotakin lienee tietänyt Elsakin, koskei ollut viikkokausiin puhunut äitinsä ja sisarensa kanssa. Elsa oli

toki järkevä, aina miehensä puolella, niinkuin sopikin. Hyvä hän oli joka suhteessa. Mutta tästä Laurinvieton aaveesta eivät he olleet mitään puhuneet, Elsa oli vain aamulla vetäissyt haavaan jotakin voidetta ja hyvin tuntui parantuvan. Joskus täytyi Elliltä onkia, oliko hän todella käynyt pahanteossa, vai olisivatko vierailta itseltään menneet lasit permannolle.

No niin, kai tässä vähitellen vakiintuukin, kun vuosia karttuu ja poikakin tulee. Parasta, ettei poika opi juomaan.

Ja kun Lauri Korja ajatteli lastaan, niin hänen mieleensä samalla johtuivat Korjan vainiot ja eläimet, ja lämmin läikähti hänen rintaansa. Se on sentään asia; lapsi, noin jo syntymättömänä. Aina johtui mieleen, että vuoden perästä se jo jokeltaa kätkyessä. Ja kymmenen perästä se jo kävelee isän kanssa pelloilla.

Mahtoiko olla mitään perää siinä, että juominen menee perintönä jälkeläisille? Elsa luki kaikenlaisia kirjoja. Mutta ilmanaikojaan panivat pelotuksia kirjoihin.

Vaan jopa viipyi tänään Kuupan »Jehu». Oliko tuolla etempänä tosiaan niin kova tuuli? Kohina kyllä kävi puissa ja silloin tällöin vinkuikin, mutta niemi suojeli Korjan lahdenpohjukkaa, täällä ei sittenkään tiennyt, miltä aavalla näytti. Toki sentään jo näki Marjasaaresta, että meri oli nuolemaisillaan sen mennessään. Vaahtopäät vyöryivät niska niskassa niinkuin satapäinen lammaslauma, jota sudet ajavat takaa. Rannassa pärskyi, ikäänkuin kalliolla vakituisesti olisi seisonut joku, joka heristeli nyrkkejään ja teki hullun hyppyjä. Aurinko meni pilvimöhkäleiden taakse. Outo, vihreä hämärä peitti maan. Sadekuuro ratkesi irti saaren lähettyvillä ja syöksyi veteen.

Että tulikin luvattua apteekkarille. Jos olisi joku muu, niin ei viitsisi tällaiseen ilmaan. Mutta entä jollei »Jehu» tulekaan?

Jaa-ah, tämä ilma totisesti ei houkuttele ihmisiä kirkkoon, vaikka pöntössä seisoi lähetyssaarnaaja ihmis-
syöjien maasta! Jaahah, mennä hytkyttääpä siinä sentään joku rattaillaan ja koirakin juoksee perässä. Mattilan vanhukset taitavat olla, nehän ovatkin ahkerimpia kirkossakävijöitä. Mutta monta markkaa Kiinan lähe-

tykselle tuskin tänään heruu. Pitääpä antaa joku seteli tyttöjen käteen haaviin pantavaksi. Ehkäpä sitten paremmin saa heidät lähtemäänkin.

Nuori Korja kopeloi kukkaroaan ja kääntyi taloa kohden. Ohhoh, hatun vie päästä! Ja vaahtoa lentää kuin sataisi lunta. Luntapa se taitaa ollakin. Tulisiko näin aikainen talvi? No, Ellihän siinä juoksee, mikähän nyt on, kun noin kiirehtii rantaan.

Tyttö tulee kirkkopuvussa, pidellen toisella kädellään olkihattua, toisella painaen alas heimojaan, joita tuuli pullistaa. Hän huutaa jotakin, mutta sanoja ei kuule. Samassa helähtää kellonläppäys ikäänkuin jossakin kaukana. Toinen läppäys, yhteensoitto — kaukaa sekin. Vai sitä Elli sanoo, että kirkkoon. Vai käski äiti sanoa. Mutta meillä on tässä Elsan kanssa hiukkasen muuta ohjelmaa. Vai hyvä saarnamies. No, sehän on hauskaa. Kyllä kai sinne väkeä tulee, kun on niin hyvä saarnamies. Menkööt nyt kaikki Korjasta, tässä on kymppi haaviin isännän ja emännän puolesta. Kun sattui niin ikävästi, että tuli sitä muuta ohjelmaa. Ei muuta kuin vieraita vain. Lupasivat moottorilla lähteä tulemaan, vaikka eihän sitä tiedä, kun näin tuulee. Mutta täytyy kuitenkin olla kotona, jos niinkuin tulisivat. Elsan tuttavია vain, eikö Elsa ole puhunut?

Hän ojensi Ellille seteliä. Tyttö ei kuitenkaan jättänyt, häntä rauhaan.

— Sinä lähdet kai itse moottorilla? tiukkasi hän, suupielet hymyssä.

— Mitenkä niin? Odotan vieraita, johan sanoin. Pidä kiirettä, etkö kuule, että soitetaan. Mitä katselet? Tätäkö arpea? Vai tiedätkö siitä jotakin? Älä naura, ettei tulisi riitaa näin pyhääamuna.

Tyttö vain ei lähtenyt. Tumma hame pyrki ylöspäin kuin ilmapallo ja valkoiset alusvaatteet hulmahtelivat.

— Kenelle Elsa panee evästä? Näin kellarin edessä.

— Mistä minä tiedän kenelle Elsa panee evästä. Mitä sitä minulta urkit. Olisit kysynyt sisareltasi.

— Elsa ei ole puhunut minulle ja äidille sitten nimi-päiväkestien. Olkoon mykkänä siihen asti, että puhuu.

Lauri Korja lähenee tyttöä ja nipistää häntä leuasta.

Hänellä on sellainen mukava pyöreä leuka, juuri yhtä pieni kuin Laurin oma peukalo, ja valkoiset hampaat.

— Eikös sanassa sanota, että pitää sopia riitaveljen kanssa — mitä? Vieraitaan varten kai Elsa ruokaa laittaa.

— Ei, ne ovat matkaeväitä! sanoo Elli ja kurottautuu varpailleen. Ja sitten hän koettaa puhua pitkän lankonsa korvaan.

— Sinä menet moottorilla ja minä tiedän, minne. Ja minä tiedän, mitä te rupeatte tekemään, kun me olemme lähteneet. Ja minä tiedän kaikki. Mutta älkää tehkö sitä!

Lauri Korja oli hellittänyt kätensä tytön leuasta ja pusersi sen nyrkkiin. Hilliten suuttumustaan hän kysyi, mitä tyttö luuli tietävänsä, oliko hän poliisien palkkaama urkkija, oliko hän . . . Niin, senkin hän kysyi, oliko hän viskannut häntä otsaan. Juuri niin. No, koska, senhän hän itse parhaiten tiesi.

Mutta Elli ei vastannut tähän, ajatteli nähtävästi vain jotakin omaa sanottavaansa. Nuori isäntä puolestaan ajatteli, ettei hän tässä rupea asumaan tuollaisen valvonnan alaisena. Hän panee myytäväksi koko talon, jos niiksi tulee, on niitä toki muualla paikkoja, missä saa elää rauhassa. Ja Elsa ymmärtää sen, vaikka onkin tähän Korjaan kiintynyt. Jo nyt perhanaa, että tuollainen pieni itikka saa häntä näykkiä ja pistellä. Lauri Korja tarttui tytön olkapäihin, käänsi hänet tielle ja sysäsi hänet menemään. Silloin tuli suuri läiskä vaahtoa, siitä riitti molempien kasvoille. Ja heidän pyyhkiessään pois vaahtoa, muistivat he, mitä jo olivat unohتامaisillaan.

— Noh, Elli, ollaankos ystäviä? sanoi lanko. — Rauhan kämmen tuohon.

— Kyllä, kunhan vain lopetat, vastasi tyttö.

— Lopetan? kivahti mies. — Mikä minun pitäisi lopettaa?

— Tiedät kyllä, tiukkasi tyttö.

— Hävytöntä! puhalsi toinen tulemaan. — Olenko minä isäntä vaiko sinä?

Tyttö keskeytti:

— Minä olin hakemassa vasikoita karjakon kanssa.

Toissailtana, kun olivat päässeet karkuun. Me löysimme vanhan riihen luota litran mitan. Ja siellä kumisee yhdessä kohden maa, niinkuin sillalla kävisi. Ja sen tietää karjakkokin. Ja tietävät muutkin . . . Noh, tuossa Elsan tuttavat nyt tulevat. Jehuhan se on. Ja Eerikki! Kuka lienee tuo toinen öljytakkinen.

Vähältä piti, ettei Lauri Korja lyönyt Elliä. Mutta hän sai heti toista ajattelemista. Moottori heilahti esiin pärskeestä ja upposi heti aaltojen kuiluun. Sen käynnistä ei kuulunut mitään, sen sijaan toi se mukanaan koko meren kohinan: vonkunaa, läiskähtelyä, vihellystä. Vaan Jehupa ei ollut tietääkseen, eheänä nousi ja laski. Ja suu naurussa vei Eerikki käden ohimoilleen. Pystysäkin pysyi mies, vaikka meri meni ylitse.

— Terve, terve, huusi Lauri eteensä. — No, naiset kai ovat jänistäneet? Niin kai, kun tuli tällainen ilma.

Elli nauroi. Vai jänistivät naiset, vai! Hänellä oli vielä yksi asia sanottavana, äiti oli lähettänyt hänet pakiparastaan sitä varten. Hän oli yrittänyt puhua siitä Elsalle, mutta Elsa ei päästänyt likelleen. Elsa olisi saanut olla hänelle, Ellille, kiitollinen, että hän viitsi mennä hummaavien miesten joukkoon pitämään järjestystä. Elsan oma tehtävä se olisi ollut. Ja nyt hän oli näin suutuksissa: ei sanaa puhunut viikkokausiin. Ja niinkuin he ennen olivat pitäneet toisistaan. Eihän heitä ollut kuin he kaksi. Itkettämään rupesi, kun sitä ajatteli. Vaan Elli nauroi. »En ikänä minä mene naimisiin», päätteli hän ja ponnisti pysyäkseen paikalla. Äiti tuli jo rakennuksen nurkalle ja viittasi häntä. Taisivat taas soida kirkonkellot. Mutta soikoot: eiköhän Lauri sentään hätkähdä, kun kuulee sen yhden asian! Mutta entä jos hän sen tietää eikä välitä? Mistä hän sen tietäisi! Äiti vain oli näkemässä. Samassa syöksyi tytön niskaan vettä ikäänkuin ammeesta kaataen. Hän oh heti paikalla märkänä pintaa myöten. Vaatteet liimautuivat kiinni ruumiiseen. Satoi. Niemeltä erottautui risahdus. Puu kaatui saunan vierustalle aidan yli. Se oli pieni keikaus vain. Heidän vanha koivunsa! Elli unohti, että hänellä vielä oli jotakin sanottavaa ja juoksi tuulen mukana. Hii-hii-huii! Hii-ih!

Äiti ja Elsa seisoiivat lasieteisessä. Elsan kädessä oli

voileipäkäärö ja hän tuijotti porraskiveen, josta sade-säikeet kimposivat takaisin.

— Tuohon kiveen noin, sanoi äiti hiljaa. — En ole koskaan astunut tästä ohi, ilman että olen sitä muistanut. Sano sinä, Elsa, se miehellesi. Ehkä hän sitten ymmärtää, minkätähden minä en suosi väkeviä. Kaikki nämä vuodet olen rukoillut tyttärilleni raitista miestä, vaikka miten köyhää, mutta ...

Elsa nosti päänsä ja hänen silmänsä leimahtelivat. Ja sitten sitä tuli. Lauri ei ollut juoppo, hävytöntä oli sitä tulla hänelle sanomaan. Äiti oli rukoillut hänelle sellaista kuin opettaja Mustonen, tai se vaaleatukkainen puuseppä, tai... Ei kiitoksia, hän oli valinnut oman makunsa mukaan. Olihan siinä ollut valitsemisen varaa pappeja, tohtoreja, ylioppilaita ja kaiken kaltaista. Sopii Ellin ottaa opettaja Mustonen, Ellihän on niin raitis, ettei uskalla syödä leipääkään.

— Menkää nyt jo kirkkoon, aurinkokin jo paistaa! pääsi nuorelta emännältä kuin voihkaus.

Ja hän vaipui penkille, piteli sydäntään ja tunsi syntymättömän lapsensa läsnäolon. Kuin unessa viittasi hän omaisiaan menemään ja jäi yksin. Se oli tuskaa ja onnea tämä. Poika siitä tulee. Musteni silmissä ja suuhun nousi ilkeä kuvotus. Mutta kunhan se sitten onkin tässä hänen käsivarrellaan! Hän kasvattaa siitä kunnan ihmisen. Äitikin on sitten tyytyväinen. Näin hän istuu ja laulaa lapselleen. Iltarukouksenkin hän sille lukee. Siitä onkin kauan, kun hän on lukenut iltarukouksen.

Hän kuuli kirkonkellojen soivan. Aurinko paistoi häneen. Läpi kirjavien lasiruutujen näkyi, kuinka lehdet lentelivät pihamaan sannalla. Orvokit katsoivat lavasta suurina ja viisaina. Niin hyvä hänen oli siinä olla, että hän olisi tahtonut jäädä siihen ainiaaksi. Mutta nyt tulivat miehet rannasta ja samassa katsahti hän porraskiveen ja ymmärsi, mitä hänen äitinsä oli mahtanut läpikäydä silloin, kaksikymmentä vuotta sitten. Jotakin sellaista kuin jos nyt Lauri makaisi tuossa kylmänä. Hirveää! Pois sellaiset ajatukset!

Ja hän oikaisi hameensa poimuja paikalleen, meni miehiä vastaan ja kuunteli naurussa suin, kun he kertoivat, millainen myrsky oli ollut, ja miten Jehu oli sen

kestänyt. Ei sellaista myrskyä tulekaan, jota ei Jehu kestä! Kun Lauri rupesi hankaamaan kenkiään porras-kiveä vasten, niin Elsa pyysi häntä keittiöön, ja jota likemmä kulmaa hänen jalkansa tuli, sitä levottomam-maksi Elsa kävi. Täytyi sanoa Laurille, mitä siinä kiven ääressä oli tapahtunut, ettei Lauri syydä siihen likaa. Eihän hän voi tietää.

Lapsi, lapsi, pieni syntymätön, se se teki äidin niin turhanpäiväisen herkäksi! Mutta mikä mallitalo tästä sitten tuleekaan! Ja entä jos heittäisi juomien viljelyä-kin vähemmäksi. Vaikkapa tykkänään poisikin. Nyt vain vähän haukattavaa miehille ja sitten kiireesti matkaan. Hyvä on, että vanhan riihen taustakin tyhjenee, kyllä se täällä tiedetään, mitä siellä on! Ja parasta on, ettei sinne enää mitään tuodakaan. Onneksi on myrsky hel-littänyt.

Nousi tulinen kiire. Hevonen pantiin aseihin ja mie-het hävisivät metsikköön. Sillaikaa valmisti nuori emäntä ateriaa. Olipa hyvä, että talo oli saatu tyhjen-tymään näin tyystin. Kyllä kai siinä sentään muutkin vainusivat jotakin paitsi äiti ja Elli. Elsan kädet vapi-sivat. Koira oli tiellä, kissa oli tiellä. Ja mikä tuon navettatyönkin yhtäkkiä tuohon toi? Hänelle oli tullut vieraita ja hän pyysi emännältä sokeria lainaksi. Niin, olihan niitä navetan puolella muitakin, jotka eivät olleet menneet kirkkoon. Äidit eivät päässeet pieniltä lapsil-taan. Kunhan vain ei joku hiipisi vanhan riihen taakse. Miehet varmaan muuttavat varastot muualle. Kunhan ottaisivat kaikki mukaansa! Tai vaikkapa kaataisivat maahan, mitä eivät saa mahtumaan. Tällainen työ olisi suoritettava pimeällä, niinkuin ennenkin. Niin ja por-raskivestäkin täytyy laasta pois multa. Elsa Korja olisi mielellään lähettänyt jonkun muun sitä tekemään, mutta eihän ollut muita. Niin hän kyyristyi suuren vanhan kiven ääreen. Oliko siinä verta? Ei toki, märkä se vain oli. Laurille täytyy kertoa, mitä tässä tapahtui, sen olisi voinut kertoa aikaisemminkin. Silloin olisivat kestit ehkä muuttuneet toisenlaisiksi. Olipa onni, että ilma näin rauhoittui. Heidän täytyisi päästä lähtemään ennen-kuin se taas yltä. Kolme päivää myrskyä, se on taksa täällä! Miksei tuo kivi edes kuivu? Aina vain

pysyy tummana niinkuin silloinkin. Ymmärtäisipä senkin, miksi juuri tänään on tuon tapauksen vuosipäivä. Ja lisäksi kahdeskymmenes. Elli syntyi isän kuoleman jälkeen. No niin, kylläpä hän tänään on lapsellinen kaikkia muistelee ja sovittaa näihin aikoihin.

Vihdoin viimein miehet tulivat, rattaat täynnä jyväsäkkejä. Metsässä oli kaatunut puita, kertoivat he. Viivytti työtä, kun täytyi raivata runkoja pois. Ei, ei tässä nyt ole hätäpäivää, ilmahän on varsin kaunis, kyllä Jehu kestää.

— Elsa hoi, etkö tänään annakaan ryyppyä? Niin, ja kai matti on täytetty.

Elsa avasi kaapin oven. Hän oli hiukan ajatellut, ettei enää annakaan ryyppyä. Pienen syntymättömän tähden hän sellaista oli päätellyt. Täytyihän siitä kuitenkin ensin neuvotella Laurin kanssa, ei sellaista niin äkkiä voinut panna täytäntöön. Mutta se täytyi sanoa Laurille ennen lähtöä, mitä oli tapahtunut kaksikymmentä vuotta sitten. Elsasta tuntui hyvin tärkeältä, että hän saisi tietää sen ennen matkaa. Häntä poltti paha omatunto, kun hän ajatteli, että he jo puoli vuotta olivat olleet naimisissa, eikä hän ollut kertonut miehelleen tuota Korjan perheen synkkää muistoa. Hän lensi tulikuumaksi, kun hän pyysi miestänsä hetkeksi makuuhuoneeseen. Laurilla ei olisi ollut aikaa. Hän veti paksua villapaitaa päänsä yli. Mutta sitten hän kuitenkin tuli. He seisovivat uusien, kiiltävien rautasänkyjen edessä, ja muurinkorvalla naksutti herätyskello.

— No? sanoi mies ja silmäsi ulos.

Huone kävi äkkiä harmaaksi kuin hämärässä. Elsa tavoitti Laurin käsivarsia ja etsi päälleen nojattavaa, voidaksensa sanoa tuon raskaan, vaikean asian. Lauri ei heti kuullut. Ja Elsa korotti ääntään, katsoi häneen hätääntyneenä ja kertoi uudelleen.

— Sinä et ole sitä tietänyt. On ollut paha, etten ole sitä sanonut. Tänään tulee kaksikymmentä vuotta. Isä kaatui juopuneena ja löi päänsä porraskiveen. Oli ollut vieraita. Minun isäni joi silloin tällöin. Siihen hän kuoli. Halveksitko minua nyt?

Elsa purskahti itkuun. Mutta Lauri nosti ylös hänen päänsä, suuteli häntä ja nauroi.

Olenhan minä sen tiennyt, sanoi hän. — Sen kuulira jo ennenkuin sinua tunsinkaan. Mitä se nyt sitten on. Älä sinä itke, en minä niin turhanaikainen ole. Äläkä ole täällä huolissasi. Vietämme illan apteekkarilla ja huomenna olemme kotona. Ja usko minua: poika siitä tulee. Mikä pannaan nimeksi?

Viime sanat hän kuiskasi. Elsa auttoi öljytakkia hänen ylleen, kantoi eväslaukun rantaan ja heilutti kättään etenevää alusta kohden. Se nousi tarmokkaasti aaltojen harjalle ja laski varmana pohjalle. Nopeakulkuinen se oli, Jehu. Laurin vastaus Elsan arkaan ilmoitukseen oli jättänyt mieleen oudon tunteen. Kuinka hän olikin saat-tanut nauraa? Aavistiko hän Elsan olevan surullisen, kun hän äkkiä tuli moottorin perään, pani kädet torvelle ja huusi rannalle, ettei Elsa siinä vain kylmettyisi.

Silloin nuori vaimo vielä nosti kättään, kääntyi ja astui taloa kohden. Kellastuneet koivunlehdet riensivät hänen edelleen, ne muodostivat piirin ja pyörivät piha-maalla. Emäntä kääntyi äkkiä ympäri. Moottori oli jo päässyt sille kohdalle, missä aava meri painoi päälle. Siinä täyttivät vaahtopäät kokonaisen vyöhykkeen. Jehu upposi niin, ettei sitä näkynytäkään. Elsa Korju piteli molemmin käsin sydänalaansa.

Päivä kului sentään jotenkuten. Joku talonväestä sei-soi aina tähystelemässä ulapalle, ikäänkuin hänet olisi siihen palkattu. Emäntä ei mennyt ikkunaankaan, kyseli vain hilpeästi uutisia kirkosta. Hän ei kuunnellut, mitä tytöt kertoivat, mutta nauroi, kun muut nauroivat. Vai ovat puhelinlinjat poikki — sen hän kuuli. Hänen teki mieli lähteä äidin puolelle, hän istuutui kuitenkin pen-kille ja kyseli samoja asioita, joita juuri oli kysynyt. Illansuussa kerrottiin, että tyhjä vene ajelehti lahdella. Silloin hän meni ulos muiden mukana. Tyhjä vene siinä oli. Ehkä se vain olikin irtaantunut laiturista. Ja nyt jo saattaa rauhoittuakin, sillä nyt Lauri ja Eerikki alka-vat olla perillä.

Myrsky kuitenkin ei rauhoittunut. Kotilahti kiehui ja vellosi. Sadekuurot eivät pudonneet pisaroittain, vaan pilvittäin. Ryskyi ikäänkuin metsät olisivat kaatuneet ja kalliot syöksyneet päällekkäin. Huii-hiuu! Tuulella oli monenlaisia ääniä. Nousiko katto ilmaan?

Elsa Korja karkasi vuoteesta ja meni ikkunaan. Pilkosen pimeä! Vesi piiskasi ruutua. Ei mitään voinut erottaa. Onnettomat ihmiset, jotka nyt ovat merellä! Moni on täältäkin päin. Toki hänen miehensä jo istuu lämpöisessä ja katon alla. Apteekkarilla pidetään hauskaa, lauletaan ja soitetaan.

Salamoiko? Vuoroin pimenee, vuoroin lentää valoisaksi. Hän kuvittelee! Tässä yksinäisyydessä tulee hulluksi. Miksi hän oikeastaan on suutuksissaan äidille ja Ellille? Syyttä suotta. Jos koettaisikin lähteä heidän puolelleen. Miksi koira haukkuu?

— Enhän toki ole yksin! kuiskaa Lauri Korjan nuori vaimo samassa. — Sinä lapseni olet luonani, olet enemmän kuin koskaan. Teillä syntymättömillä, teillä on halu valoon ja onneen. Meillä syntyneillä, meillä on veto pimeään ja pahaan. Jumala, Jumala . . . !

Hän oli tuskin päässyt takaisin vuoteeseen, kun koira taas haukkui. Käveltiinkö pihamaalla? Selvästi siellä liikkui lyhty. Ellin ääni... ! Mitä oli tapahtunut?

Lauri! Onnettomuus! He ovat hukkuneet — varmaan niin on.

Ja hän sai vaatetta ylleen, kiskaisi auki ovia ja tuli ulos. Oli kuin porraskivi hänen jalkojensa alla olisi parahtanut. Hän ei enää kuullut tuulta, hän kuuli vain sydämensä jyskyttävän. Hänelle ei tarvitse sitä sanoa, eikä häneltä tarvitse sitä salata, hän tietää sen! Kengännauhat ovat auenneet ja takertuneet jalkoihin. Kuka siinä kuljettaa lyhtyä? Hän erottaa, että siinä on hevonen ja rattaat. Elli hyppää rattailta. Elli kietoo kädet sisarensa ympäri ja kuljettaa häntä äidin puolelle.

— Minä tiedän kaikki, he ovat hukkuneet, puhui Elsa. — Herra Jumala, näinhän minä, kuinka moottori vaipui eikä enää noussut. Sano, sano kaikki, mitä tiedät.

Elli auttaa häntä portaissa. Hän vapisee.

— Eihän mitään tiedä varmuudella. Lähden sinne vouden kanssa. Ei, et sinä voi tulla. Rakas, rakas Elsa, jää tänne äidin luo. Muista lastasi.

Niin, lapsi, Laurin lapsi! Hän muistaa ja käy yhtäkkiä voimakkaaksi. Pienellä syntymättömällä on oikeus valoon. Silmänräpäyksen ajan hän näkeekin kaiken

elämän valon. Korjan pellot kangastavat häikäisevinä: siinä on työssä ihmisiä ja hevosia ja koneita. Leivo laulaa, lapsi astuu hänen vierellään... Samassa valo häviää. Mutta niin synkkää ei tarvitse olla kuin hän uskotteli. Eikä olekaan. Mistä hänelle sellainen ajatus tulikin, että olisi tapahtunut jotakin!

Äidin keittiössä istuu kalastaja, Huuperi, ja äiti seisoo hänen edessään. Äidin kasvat eivät tiedä hyvää, mutta Huuperi on läpitunkematon. Hän luo sisaruksiin kovan katseen ja kun nuori emäntä tiukasti häneltä kysyy, mitä hän tahtoo, niin hän sanoo, että pirtulaiva hukkui. Silloin ovat sekä äiti että nuorempi tytär hänen kimpussa ja hukkuneen vaimokin huutaa, ettei se ole totta. Sellainen jo harmittaa miestä, joka tällaisella ilmalla on tullut tuomaan tänne sanaa. Hän lyö lakin päähänsä ja nousee. Silloin naiset kaikki ovat häntä pyytämässä puhumaan.

— Hukkuivat, toistaa hän ärtyneesti. — Jehu oli Jehu, mutta menipä sittenkin. Monet kerrat on päässyt etsiviä ja jumalanilmaa pakoon. Mutta kerran jokainen kuitenkin kiinni joutuu. Tohtoria — mistä hänet otti, kun linjat olivat poikki. Vai ei ole totta, vai ei ole mahdollista? Menkää katsomaan, onko totta! Siellä makavat kanisteriensa päällä, öljykangas peittona. Kyllä siinä koetettiin keinotekoista hengitystä ja pirtuakin annettiin, mutta ei tullut henkeä. Siinä saaren tällä puolen se tapahtui. Siinä on moni muukin mennyt. Mitäs — kun ihmiset tahtovat mennä, niin menkööt. Oppineet ja oppimattomat, köyhät ja rikkaat, isäntämiehet ja... Vai ei ole totta — hyvästi sitten vain, siinä on palkkaa miehelle, joka tällaisella ilmalla lähtee auttamaan trokareja ja vielä tuomaan sanaa kotiin. Menkää katsomaan, sanon, eivätkö makaa kanisterilastinsa päällä, peittonaan öljykangas. Ja sen päällä vielä meren vaahtoa kuin lunta.

Ei yhtään kyyneltä ole Korjan nuoren emännän silmissä. Hänen rinnassaan lyö kuin moukari, lyönnit tärähtävät läpi ruumiin. Hän taipuu solmimaan kengännauhojaan. Äiti ja sisar tuovat hänelle vaatteita. Kalastaja riisuu öljytakkinsa.

— Ottakaa, se on uusi, sanoo hän. — Pitääkö ihmisten

olla niin hulluja! No, kun annan, niin ottakaa. Luntak< täällä tuleekin.

Lumiviima vinkuu heitä vastaan.

— Lunta, toistavat Elsa Korjan huulet.

Lunta! laulaa moukari hänen rinnassaan.

Lunta! sanoo sydänkin.

Pieni syntymätön vaikenee. Hänellä saattaa ehkä nyt olla jotakin sanomista, hänelläkin. Tätäkö varten isä ja äiti kutsuivat hänet elämään?

LOKAKUU

Nuori ystäväni oli kirjeteitse kutsunut minua luokseen. Hänelle oli tapahtunut jotakin, hän ei osannut vielä sanoa, mitä, eikä hän tietänyt, voisiko hän siitä koskaan puhua. Mutta joka tapauksessa hän pyytämällä pyysi minua tulemaan, ehkä hän kuitenkin voisi jotakin sanoakin!

Tulin.

Me tapasimme toisemme kahden päivän kuluessa, mutta me puhelimme asioista, joita kuka hyvänsä olisi voinut olla kuulemassa. Ymmärsin, ettei hän voinut kajota siihen, mikä häntä ahdisti, enkä tiedustellut mitään. Tänään minun piti lähteä. Molemmat tiesimme tämän ja vaitiolot keskustelujemme välissä kävivät yhä pitemmiksi. Kävelimme puutarhassa, hän näytti minulle omenapuun, joka oli ruvennut antamaan niin suuria hedelmiä senjälkeen, kun myrsky kaasi toisen sen viereitä — niitähän oli tällä palstalla ennen kaksi ja ne kantoivat komeita lehtiä, mutta pudottivat hedelmänsä raakiloina. Se oli, tämä puu, kokonaan muuttunut sen jälkeen, kun se jäi yksinään. Me nousimme kalliolle ja katselimme tätä ihmeen ihanaa syksyä, joka näytti tahovan korvata kesän kylmyyttä ja auringottomuutta. Me menimme rantaan ja kuuntelimme kaislojen kahinaa. Siinä minä kesken pitkää äänettömyyttä lausuin jotakin hyvin vähäpätöistä, luultavasti jotakin sellaista, että lokakuu kuitenkin on ihmeen ihana kuukausi. Aioin juuri katsoa kelloa ja ryhtyä ajattelemaan lähtöä, kun hän yhtäkkiä lausui:

— Lokakuu!

Ja toisti vielä kerran tämän sanan tavalla, josta huomasi satuttaneeni kipeään kohtaan.

— Niin, sanoi hän, — kaunis ja julma. Kaikki se repii, kaikki se raastaa. Minutkin se aina raastaa paljaaksi. Eikö ole omituista, että kaikki läheiset omaiseni kuolevat lokakuussa. Niin, ja ystäväni menetän aina lokakuussa. Olen todella ollut niin rikas, että yksi on riittänyt jo muutaman lokakuun osalle. Kenet menetän ensi lokakuussa? Sinutko? Pitääkö niin olla, kunnes lehtoni on paljas?

Sinä tiedät parhaimman ystäväni — olen menettänyt hänet. Nyt, nyt, lokakuussa. Syyttä, suotta, turhan tähden! En tiedä, en ymmärrä. En kai ollut hänelle minikään arvoinen. Hän oli minulle kaikki kaikessa, oli enemmän kuin sisar, sillä hän oli ymmärtäjäni työssä. Tuskin oli ajatusta, jota emme olisi jakaneet, tuskin hetkeä, jolloin ei toinen olisi ollut toisessa läsnäoleva. Etäisyyksien päässä tunsimme toistemme hyvien ajatusten seuraavan toisiamme. Kirjeet eivät kulkeneet välillä, mutta ajatukset menivät kirjeistä ja ne riittivät. Me tunsimme salaperäisellä tavalla, milloin toisen oli hyvä, milloin paha olla. Toisen onnelliset työpäivät olivat toisenkin onnellisia työpäiviä.

Tänne rantaan me usein tulimme hetkeksi hengähtämään, kun ajatuksemme olivat väsyneet työstä. Minun puutarhassani on paljon kukkia, mutta vielä paljon enemmän muistoja, muistoja levähdystemme hetkistä. — Minä tunsin, milloin hän lähestyi porttiani — sellaisinaikin aikoina, jolloin hän tuli aivan odottamatta. Minulle vain yhtäkkiä tuli halu mennä ikkunaan, tai aidalle, tai tielle. Ja siellä hän tulikin eikä ensinkään ihmeteltyt, että olin häntä vastassa. Silloin kuitenkin ihmettelimme, kun hän kahta viikkoa aikaisemmin, kuin oli ajatellut, palasi ulkomailta ja keskellä rankkasadetta tuli tänne — juuri tänne, minun seisoessani räystäään alla pitämässä sadetta. Hän tarttui takaapäin käteeni ja naurahti. Me nauroimme molemmat. Vai oli siellä Keski-Euroopassa ollut niin hirvittävän kuuma, eihän täällä meillä koskaan ollut liian kuuma, suloinen maa tämä Suomi! Ja me seisoimme räystäään alla ja nauroimme kuin vallattomat lapset ja rupesimme sitten puhumaan töistämme.

Hänellä oli ihmeellinen käsi. Sen kosketuksella oli suorastaan lääkitsevä vaikutus. Kun hän esimerkiksi

joskus oli asettanut kääreen polttavalle päälaelleeni, niin tiesin, ettei vesi siinä vaikuttanut ihmettä, vaan hänen tuoksuva ja lempeä kätensä. Kenelläkään ihmisellä ei ole sellaisia käsiä. Näillä käsillään hän soikin minulle ne säästeliäät hellyydenosoitukset, jotka meidän välillä lämmetä tulivat kysymykseen. Jonkin kerran hän pujotti molempien käsiensä sormet sormieni lomiin — se tapahtui silloin, kun jokin työ oli tullut valmiiksi ja me olimme erikoisen iloisia. Joskus aamuyöstä minä heräsin unesta ja minulle tuli voimakas mielikuva, että hän kerran sulkisi silmäni kuoleman uneen. Hyvillä armailla käsillään hän sen tekisi, ilman kyyneliä — ja minun uneni olisi suloista ja syvää.

Kuinka on mahdollista, että tällainen ystävyys särkyy? Olen kysynyt ja kysynyt. Olen sadatellut ihmisten juonia, olen syyttänyt inhimillisen luonnon kehnoutta. Olen syyttänyt itse Jumalaa ja nähnyt edessäni tyhjyyden.

Tyhjää täällä on, sitten kun hän lähti. En näe taivaan sineä, en osaa iloita auringosta, en mistään. En käynyt katsomassa kurkiakaan, vaikka kuulin niiden muuttohuudot. Ja tämä oli ennen juhlallisinta, mitä tiesin. Yhdessä hänen kanssaan me juoksimme vuorelle katselemaan kurkien auraa. Milloin näimme linnut aivan likeltä, milloin kaukaisena, pois häipyvänä jonona! En tänä vuonna mennyt niitä katsomaan, vaikka kuulin huudot. Sydäntäni kouri ja kirveli ja minä ajattelin: minkälaiset ovatkaan ne ihmiset, joihin ainoa ystäväni minut vaihtoi? Enkä minä enää luota ystävyyteen, enkä mihinkään. Sinustakin ajattelen nyt: jakka tulee uusi lokakuu, sinäkö silloin vaihdat minut muihin?

Hän tuijotti minuun polttavin silmäterin. Käänsin pois katseeni.

— Näetkö nyt, sanoi hän, — sinä vaikenet.

Tartuin vaistomaisesti hänen käteensä ja aloin johdattaa häntä. En oikeastaan tietänyt minne. Olin itsekkin johdatuksen tarpeessa, sillä minä en voinut taata, ettei lokakuu vastakin tekisi tuhojaan hänen puistossaan.

Seisoimme omenapuiden alla. Seisoimme kumpikin mietteissämme. Olimme jo ikäänkuin loitonneet toisistamme. Mutta yksinäistynyt omenapuu piteli hellä-

varoen ylhäällä oksiaan, jotka hehkuivat kuin kulta ja purppura.

Yhtäkkiä nuori ystäväni havahtui, sanoi, että asemalle jo oli kiire ja kiitti minua siitä, että tulin. Hän hymyili vakuuttaessaan, että olin antanut hänelle paljon.

Minua vilutti. Mitäpä olisin antanut. Lokakuunsa on kullakin.

— Autoit minua näkemään yksinäistyneen puun, sanoi ystäväni. — Vasta nyt sen näin.

Molemmat loimme siihen katseemme. Syysaurinko valoi säteitensä sen voitolliseen yksinäisyyteen.

VALKOISET KENGÄT

Kuolinsanoma on jälleen käynyt yli maan, yksi noita kuolinsanomia, jotka pysähdyttävät eloonjääneet ja joiden ohi me emme pääse ajattelematta poismennyttä. Se tulee lempeänä ja lohdullisena. Tuskinpa kenenkään toisen ihmisen kuolema Suomenmaassa saattaisi vaikuttaa eloonjääneisiin siinä määrin luonnolliselta ja valoisalta kuin tämän poismuuttaneen. Me emme tee johtopäätöksiämme sen vuoksi, että vainaja olisi ollut niin ikäloppu ja vaivojen runtelema, että hänelle oli helpotus päästä pois — sekä hänelle että jälkeenjääneille. Hän oli kyllä hyvin iäkäs, mutta hänen hengenvoimansa olivat yhä vieläkin lakastumattomat, hän oli elämänhaluinen ja mieleltään iloinen, ja kun hän puhui kuolemasta, niin se tuskin merkitsi hänelle pitempää matkaa kuin matka hänen kotiseudultaan Helsinkiin. Ja Helsingissä hän oli käynyt monta kertaa.

Kuoleman mailla hän oli käynyt paljon useammin. Hän oli näillä mailla varmaan yhtä kotonaan kuin suuressa tuvissa Suistamon saloilla. Kuinka hyvä tuttu Kuolema hänelle olikaan! Lukemattomat kerrat hän hautajaistilaisuuksissa oli koko seutukunnan puolesta kumartunut yli vihityn nurmikon ja lähestynyt Kuoleman herraa sekä vainajaa. Laulaen ja itkien hän lähestyi Kuolemaa ja laulaen ja itkien hän hiljentyi kaikissa elämäntilanteissa, jotka häneen olivat tehneet syvän vaikutuksen. Tämä laulaminen ja itkeminen oli taiteilijan haltioitumista. Tässä tilassa hän eli ja hengitti. Tästä tilasta hän ammensi ilonsa ja voimansa.

Kun sanoma kävi kertoen, että hän oli astunut sen rajan yli, jota hän elämässä niin monta kertaa oli lähes-

tynyt, muistui mieleeni valkeat kengät, jotka hän oli varannut poislähtöänsä varten. Muistin, miten säteilevästi hän oli hymyillyt sanoessaan, ettei hän toki näitä valkeita kenkiä tarvinnut elämää varten, vaan astuakseen niillä Jumalan eteen. Olisin suonut viisaiden ja epäilijöiden näkevän hänet, kun hän tämän sanoi. Siinä pysähtyneenä häntä muistelevaan huomasin äkkiä, että hyräilin jotakin laulua, ikäänkuin koko olemukseni olisi virittynyt juhlaan poismenneen kunniaksi:

Tuuti lasta tuonelahan,
alle nurmen nukkumahan ...

Tämä laulu soi nyt hänelle ja minusta tuntui, että kokonaan ymmärsin sen vasta nyt. Varmaan joku tämän vainajan henkisisar joskus oli sen kautta lähestynyt poismennytää jossakin kaukana ajassa ja jossakin kaukaisessa salojen kalmistossa.

Tupa suuri Tuonelassa,
Manan majat avarat.

Näissä avarissa majoissa tapahtuvat jälleennäkemisen suuret kohtaamiset. Valkeissa kengissä, valkeissa vaatteissa.

Näin hänet yhden ainoan kerran, Matjoi Plattosen, itkijävaimon Suistamosta.

Hän oli saapunut Helsinkiin suuren juhlatuimikunnan pyynnöstä ja esiintyi Seurasaaren ulkomuseossa satojen ja tuhansien kuulijoiden edessä. Hän oli tätä esiintymistä varten kahdeksankymmenvuotiaana, yppö yksin kulkenut tuon pitkän matkan kotoisilta sydänmailtaan; juhlatuimikunta maksoi kulut, kirjoitti hänestä kauniisti pääkaupungin sanomalehdissä ja Matjoi ymmärsi, että hänen oli laulettava. Oli kiitollista kirjoittaa hänestä: tuollainen salaperäinen ilmiö Karjalan laulumailta, viimeinen itkijätär! Ja niin seisoj Suistamon vanhus uteliaitten helsinkiläisten edessä, yllään kotiseutunsa sunnuntaipuku, mustan- ja valkeankirjava karttuunihame, päässä valkoinen huivi, jalassa saappaat ja kasvoissa tuhannet rypyt.

ja hänen vanha särkynyt äänensä, joka kerran heleänä täytti Suistamon metsät laidasta laitaan, niin että varmaan jokainen kylän lähettyvillä tiesi, missä Matjoi paimensi karjaansa, teki tutut liverryksensä täällä oudossa ympäristössä ja oudolle yleisölle.

Ei niin, että Matjoi olisi ollut pääkaupungissa ensi kertaa. Olihan hän ollut täällä suurilla laulujuhilla, heitä oli silloin useita, mutta nyt ei pyydetty muita kuin etevin, hän, Matjoi. Tämän tietää vanha vaimo tarkalleen ja lausun sen myöskin julki. Hän ei täällä pääkaupungin yleisölle esiinny mitenkään arkana tai tottumattomana. Valta-asemat, raha ja sen semmoiset eivät tee häneen vaikutusta. Hän on täällä sama kuin kotoaan Suistamossa, mutta kuulijakunta on toinen. Siellä, missä runous vielä kukkii kansan huulilla, muodostaen oleellisen osan elämää, on kaikupohja toinen kuin täällä, missä runous opitaan kirjoista. Täällä, missä täytyy käydä koulua runouden ymmärtämistä varten eikä ymmärretä sitä sittenkään, Matjoi vaistomaisesti säästää itseään, laulaa tilauksesta, ei kieltäydy, kun uusi autollinen pääkaupunkilaisia saapuu, mutta antaumus pysyy laulusta poissa. Vain silloin, kun kuulijoiden joukkoon sattuu hengenheimolainen, taiteilija, unohtaa Matjoi virallisuuden ja antautuu. Kun hänelle kerrotaan Seurasaaren herttaisesta professorista, joka perusti koko tämän ulkomuseon ja joka nukkuu tässä töidensä keskellä Karunan kansan kirkon pihalla, värähtää itkijätären koko olemus ja hän vaipuu hautakummun ääreen ja laulun lähteet kumpuavat.

Hän tuntuu seisovan Tuonelan joella ja huutelevan yli mustan veden vainajalle. Tule hetkeksi takaisin, pyydä kauniisti Jumalalta, jätä käärinliinat pantiksi!

Kuinka moni kuulijoista ymmärsi Matjoi Plattosta, hänen siinä vavistessaan luomistyyössä? Kuinka moni tunsikin lakastuneessa ulkokuoressa ikuisesti nuoren hengen voiman? Kuinka moni vaistosi, että haudallaitkijä näki haudan taakse ja tunsikin kasvoillaan Luojan henkikäyksen? Koskettiko taiteen taika edes johonkin arjen raatajista?

Matjoi Platonen on taiteilija. Hengenvoimansa varassa hän luontevasti liikkuu missä ympäristössä ja olosuh-

teissä tahansa. Hänessä on synnynnäinen kulttuurin ja hyvän maun vaisto. Kun hän, tämä sydänmaiden lapsi joutuu kosketuksiin eurooppalaisen taiteen kanssa, niin hänen jylhät rypistyneet kasvonsa vetäytyvät hymyyn joka säteilyllään yllättää. Tämän hymyn aikana ei muista, että hän on koulunkäymätön, lukutaidoton, kahdeksankymmenvuotias. Oudosti muistuu mieleen Ida Aalberg. Niin toisenlainen kuin hienostunut Ida Aalberg olikin, elää hänessä ja luonnonlapsessa, kuulusassa itkijänaisessa, sama salaperäinen tenho. Kyselimme Matjoilta kuulumisia yleensä ja muun muassa paimenten huhuilusäveliä. Ja heti välähti hänen silmissään ja hänen sormensa alkoivat tapailla jotakin. Hän keksi rannassa läjän mustia kuivia kaisloja. Tuossa tuokiassa taittoi hän niistä pillin, leikkasi siihen pari pientä läpeä ja alkoi soittaa. Ja heti näimme karjan iloisesti kulkevan metsään, kuulimme kellot, kuulimme paimenen huudot. Matjoi itse oli siirtynyt kauas täältä, hänen silmänsä näkivät kotimetsät ja nuoruuden leikkikentät.

Taasen muistui mieleen Ida Aalberg. Hän saattoi tulla huoneeseen, missä oleili arkisia ihmisiä, puhella laahustelien arkisista asioista. Taiteilija tuli kuin siivitettyinä, hänen äänensä helähti ja heti heräsivät ihmiset ja seurustelu yleni ja vapautui.

Kun me Matjoille lausuimme julki ihailumme, kuunteli hän sitä levollisesti. Hän oli kutsumuksestaan tietoinen. Kysyimme, oliko Karjalan nuoremmissa polvessa runoilijoita. Matjoi vaikenä eikä mielellään halunnut vastata. Vihdoin hän sanoi: »He säästävät itseään.» Vastauksen saattoi ymmärtää, miten tahtoi. Taide vaatii alttiiksipanoa. Vielä kysyimme, emmekö saisi Matjoille antaa matkaan jotakin pientä muistoa. Hän mietti vähäisen ja sanoi sitten, että hän mielellään veisi lapsenlapsilleen valkoista leipää tuliaisiksi. Eikö hän sitten itseään varten halunnut mitään? Hän mietti nyt pitemmältä, ja kun hän vastasi, näimme hänen mainitsevan jotakin, jota hän kauan oli toivonut.

Jos hän voisi saada valkoiset kengät. Ei tätä maailmaa varten. Lähtiessään Jumalan eteen hän niitä tarvitsisi.

Hän sai toivomansa muiston ja hyvästeli laululla ystäviään.

Suistamon viimeinen suuri taiteilija ei vielä usean auringonkierroksen aikana tarvinnut valkoisia kenkiään. Hän teki pisimmän matkansa, Unkariin asti, lähes yhdeksänkymenvuotiaana ja hämmästytti nuoret kanssamatkustajansa väsymättömyydellään, iloisuudellaan ja elämänhalullaan.

Nyt tuli valkoisten kenkien vuoro. Matka Jumalan eteen kulki tuttua tietä eikä se ollut hänelle pitkä. Jälleennäkemisen suuret kohtaukset tapahtuivat Manan avarissa majoissa. Siellä olivat monien sukupolvien runolaulajat vastassa.

Näitä ajattelin, kun vastaanotin Suistamon viimeisen suuren taiteilijan kuolinsanoman.

GRANIITTILOHKAREET

Olet, ystäväiseni, pari kertaa ennenkin ollut täällä taiteilijan työpajassa, mutta kuinka lienee ollutkaan: silmäsi eivät ole avautuneet näkemään graniittilohkareita heti portin edustalla. Niitä ei ole päästetty pihamaallemme, painavina paasina ne on pudotettu veräjän taakse. On maksanut vaivaa liikutella niitä, eikä ole pelkoa siitä, että kukaan tulisi niitä tuosta ryöstämään.

Tänään ne huomaat, nuo graniittilohkareet portin takana. Huomaat myöskin graniittiveistokset portin sisäpuolella. Silmäsi kiintyvät mykkiin möhkäleihin jalakaisi juuressa.

Ne on louhittu kovimmasta kalliosta — tiedäthän, etteivät hauraammat kelpaa. Kosketa niitä: eivät lii- kahda, puhu niille: ei värähdystä, polje niitä — et muruakaan saa irti, lyö niihin nyrkkisi: itse vain satutat lihaasi. Täällä vierellä elää nurmen heinä, huojuu, tuoksuu, nousi keväällä, kuolee syksyllä, kukoistaa ja värisee. Graniittilohkareissa ei mikään muutu. Vuosisadasta vuosisataan ne pysyvät samoina. Sanoiko joku, että kivellä on sydän ja että »ken näkee kiven sydämeen, se näkee toden vasta»?

Vanhat viisaat sanoivat ja runoilija sanoi. Taiteilija näki yössä unen. Hän kuuli kiven sydämenlyönnit ja niiden kaipaus oli mahtavampi kuin yhdenkään kedon heinän. Tapahtui samaa kuin silloin, kun maa oli autio ja tyhjä, pimeys lepäsi syvyyden päällä ja Jumalan henki liikkui vetten päällä. Luomisen kevät kävi yli graniittipaasien. Ne nostettiin taiteilijan työmaalle, ne sykkivät taiteilijan sydäntä vasten. Katsele niitä: ne tuntevat, ne hymyilevät, niiden sydän lyö kätesi alla.

Sinä näet kiven kukkivan. Tässä kukkimisessa elää jotakin, joka on ulkopuolella lakastumisen lakia.

___Ei mistään saa niin pehmeitä viivoja kuin graniitista.

Taiteilija lausuu nämä sanat. Hän on tullut yrttitarhaansa. Hänen ympärillään kohoilee outo kasvillisuus, graniittikukket, hänen henkiin herättämänsä, arvoituksellisesti hymyillen kuin juhlalliset jättiläisiljat yökasteessaan.

Taiteilija tuntee graniittilohkareet. Me toiset, me tunnemme jotakin muuta, joka raskaana ja liikkumattomana lepää porttimme ulkopuolella. Me tunnemme murheen. Ei yksikään jää siitä osattomaksi. Me koetamme sitä kiertää, me yritämme sitä lähestyä — se pysyy liikkumattomana, lyijynraskaana, mykkänä.

Kuinka moni meistä muistaa, ettei mistään voi muovata niin pehmeitä viivoja kuin murheesta!

LAULAJILLE

Tänään he tulevat jälleen mieleeni, nuo laulajat, jotka seisovat kanssamme hiljaisuuden sillalla ja joiden ääni kantaa meidän puolestamme rajalle, milteipä rajan yli. En nyt tarkoita tilaisuuksia, joissa lasketaan laakereja laulajien jalain juureen, vaan tilaisuuksia, jolloin heille lausutaan niukka kiitoksen sana, jos sekään. Ja kuinka paljon he kuitenkin ovat antaneet, antaneet hetkellä, jolloin vain he saattoivat antaa. En tarkoita tilaisuuksia valaistuissa saleissa, tai lehditetyillä laululavoilla iloisina suvipäivinä. Nämä päivät antavat laulajille runsaasti kiitosta ja myöskin huvia. Tarkoitin juhlia, joihin laulajat saapuvat äänettömin askelin ja liukuen huomaamattomalle sijalle. He tulevat vaatimattomasti ikäänkuin haluaisivat olla näkymättöminä läsnä. Usein he tulevat ventovieraiden takia. Ei liene aina aivan helppoa päästä irti päivän aherruksesta, ei ole aina helppoa lähteä tuuleen ja sateeseen. Ehkei myöskään aina liene helppoa siinä määrin unohtaa omaa itseään kuin nämä juhlat vaativat. Joka tapauksessa he kuitenkin hiljentyvät mielessään, tulevat äänettömin askelin, etsivät etäisen sopen ja odottavat hetkeään.

Yksi elämän matkamiehistä on jälleen lähtenyt. Laskettuna parien päälle odottaa hänen tomunsa niitä kolmea lapiollista multaa ja niitä kolmea lausetta, joilla jälkeenjääneet vihkivät köyhimmänkin kanssasisaruksistaan maaksi maan poveen. Äänettömyys on usein ahdistava. Vieläkin ahdistavammin vaikuttaa jokainen ääni. Nyyhkytyksetkin tuntuvat ikäänkuin liian aineellisilta. Kuoleman läheisyys vaatii ehdotonta hiljaisuutta. Ja kuitenkin ahdistaa hiljaisuuskin. Salpautunein hen-

genvedoin odottaa jokainen hetkeä, jolloin multa kolah-
taa arkun kanteen. Tällä hetkellä tuntee jokainen jota-
kin ainutlaatuista. Kuolevaisen osa järkyttää häntä.
»Tänään sinulle, huomenna minulle», lausuvat lapion-
heitot. Niinkuin ehtoollisviinin vastaanottavat haudan
partaalla seisovat ylösnousemuksen lupauksen, mutta
ahdistus, joka tämän jälkeen seuraa, on silti oudon ras-
kas. Pian aletaan peittää hautaa umpeen.

Silloin kajahtaa laulu. Se tulee kuin vapahdus kai-
kelle, mikä tällä hetkellä on vangittuna rintaan. Se
antaa tuskan hetkille äänen, se kantaa yli kuilun, toiselle
puolelle. Hän joka meni, ei mennytkään, sillä laulun
siivillä voi seurata häntä! Laulussa vahvistuu jälleen-
näkemisen kaukainen aavisteleva toivo.

Laulajat, he, jotka haudan partaalla antoivat salpau-
tuneille tunteille lievennyksen, he, jotka nostivat mielet
maasta ja jakoivat sieluille lohdutusta, he lähtevät hil-
jaa, niinkuin he tulivatkin. Ei kukaan ole kiittämässä.

Mutta ehkä niin on oikeinta. Heidän sallittiin antaa
ääni suurelle hiljaisuudelle niinkuin leivosten kuoro
antaa äänen keväimelle tai poispakeneva joutsenparvi
syksylle. Me iloitsemme tai itkemme kuunnellessamme
niitä, mutta me emme muista niitä kiittää.

Laulajat, te, jotka hiljaa tulette haudan partaalle,
älkää koskaan väsykö saapumasta suuren hiljaisuuden
juhliin! Jaksakaa alati rientää ventovieraankin paarien
ääreen! Jaksakaa tuntea ikäänkuin seisoisitte lähei-
sen omaisen arkun ääressä. Tämä tunne on kuolevaisen
oikea suhde kanssaihmiseen. Elämä pimitää usein sil-
mämme niin, ettemme tätä suhdetta näe. Haudan par-
taalla putoavat suomukset silmistämme. Ette koskaan,
laulajat, niin laula sydäimestä sydämeen kuin täällä —
tämä tieto antakoon teille voimaa yhä uuteen alttiiksi-
panoon. Teidän etuoikeutettu ja ainutlaatuinen asemanne
hautojen ääressä on ihmiskiitoksen ulkopuolella ja ylä-
puolella.

MUISTOPÄIVÄ MAALISKUUSSA

Näin maaliskuussa, kun kevään juhlalliset päivät ovat käsissä, näin maaliskuussa, kun joka vuorokausi tuo mukanaan uutta ja yllättävää kevätennettä, näin maaliskuussa saapuu myöskin muuan nimipäivä, joka ei koskaan mene ohitseni ilman, että silloin vietän yksinäisen hartaushetken.

Veisaan mielessäni läpi virren »Ah sielun' vallita suo Herran ja turvaa Isäas' rakkaaseen». Otan samalla esiin vanhan kuluneen sauvan, jota säilytän kirjahyllyssäni kirjojen takana. Ja ajattelen häntä, joka kerran kulki tämän sauvan varassa ja jolle sain veisata tuon vanhan virren: »Ah sielun' vallita suo Herran.» Silloin kun hän kamppaili kuolinkamppailussaan. En itke, kun ajattelen tätä vainajaa, en edes joudu hempeän liikutuksen valtaan. Hänen koko olemuksensa oli terveyttä, valoa ja hengen tasapainoa. On terveeksitekevää häntä ajatella, on virkistävää viipyä hänen muistonsa ääressä ja lohdullista on ajatella hänen kuolemaansa. Hän eli mielellään, hän otti kiitollisena vastaan jokaisen uuden päivän, hän kantoi kiitollisena ristiään ja hän määräsi levollisena sukulaisille, mitä jokainen saisi hänen kuoltuaan ottaa kodista, ja ainoastaan varoitti: älkää riidelkö. Hän teki sen yhtä terveellä äänensävyllä, kuin hän vieraiden tullessa Matildan-päiville antoi palvelijattarelleen määräykset kestätyksestä. Hän iloitsi aina, kuri sukukunta saapui, ja samaten lienevät köyhät, tarvitsevat ja kärsivät olleet tervetulleita hänen luokseen. Se kävi ilmi, kun häntä laskettiin hautaan, ei hänen eläessään. Sillä hänen hyvät tekonsa suoritettiin salassa.

Ajettiin vanhaa, virstanpituista puukujaa, tultiin

komean Lielahden kohdalle ja kuljettiin vainioiden läpi Niemen taloa kohden, jonka matalat rakennukset näkyivät mäen kaltaalta, puiden keskeltä. Se oli kaikesta päättäen kerran ollut vanhanaikainen, umpeen rakennettu hämäläistalo, siihen aikaan, jolloin Niemen-täti oli toimelias emäntä ja perheenäiti. Nyt oli talo yhtiön hallussa, rakennuksia oli poistettu, työläisiä ja heidän lapsiaan liikuskeli portailla ja avartuneella pihamaalla. Niemen-täti oli saanut päärakennuksen päädyn asuttavakseen ja hänen matalan kuistinsa edessä pysähtyy hevosemme.

Ei ketään tule vastaan. Menemme pimeästä kylmästä eteishuoneesta suoraan suureen saliin, jossa Niemen-täti istuu kiikkutuolissaan likellä uunia. Hymy leviää yhtä aikaa emännän ja vieraitten kasvoille. Vasta sitten lausutaan tervehdys. Niemen-täti pääsee vaivalloisesti kävelemään, hän saa permannolta viereltään käsiinsä molemmat sauvansa ja lähtee hitaasti tulemaan meitä kohti, jotka riisumme yltä päällysvaatteitamme.

— Terveisiä, sanomme me.

Täti yskähtelee, menee sauvojensa varassa takaisin kiikkutuoliin ja, niellen pienen liikituksen, vastaa:

— Vai on taas tultu.

Me asetumme keltaisille puutuoleille kahden puolen keltaista pöytää, jolla seisoo karahviinillinen sahtia, ja kyselemme toistemme vointia. Leppoisa hyvänolon tunne sulkee meidät syliinsä, ikäänkuin olisimme tulleet jollekin ystävälliselle vainiolle, jolla kypsyminen tapahtuu rauhallisesti ja vehmaasti, luonnonlakien mukaan. Täällä on täsmälleen samanlaista kuin viime juhannuksena, sitä edellisenä jouluna ja niin vuosia taaksepäin. Vaaleankeltaiset huonekalut, suoratyyliset ja ankaran kovat, kulkevat pitkin seiniä, »senkin» yläpuolella on pitkä rivi pieniä, täsmälleen yhdenkokoisia kuvia siltä ajalta, jolloin ensimmäinen valokuvaaja asettui Tampereelle. Siinä näkyy karskeja isäntämiehiä pyhävaatteissaan, emäntiä, kihlasilkki hartioilla, suuret työn kovettamat kädet hajasormin helmassa, ja hämmästyneitä tai pelästyneitä lapsia, joita on pakotettu mukaan valokuvaan. Pitkän kapean huoneen toisesta ikkunasta näkyy vanhan, nyt hoitamattoman puutarhatilkkusen takaa kap-

pale Näsijärveä ja toisesta ikkunasta pihamaa, jolla työläisvaimot kulkevat askareissaan ja lapset juoksevat leikeissään. Yli salin lattian kulkevat säännöllisen välimatkan päässä toisistaan iloiset punaraitaiset matot, johtaen tädin makuuhuoneeseen, josta näkyy kapea puusänky, pöydällä läjässä kirjoja — ei ole erehtymistäkään siitä, etteivät ne olleet uskonnollisia — sekä porsliininen tuoppi. Sieltä on ihana näköala yli järven ja Tampereen kaupungin. Tuskin olemme asettuneet tuoleillemme, kun kyökin ovesta tulee kaino vaalea palvelustyttö käsi ojolla tervehtimään. Jokaiselle vieraalle annettuaan kättä ja niiattuaan menee hän emäntänsä luo, saa hänen taskustaan avaimet, ottaa hopealusikat »klahvista» ja palaa sen tiensä kyökkiin. Harvakseltaan jutellaan tädin kanssa nyt sukulaisista ja paikkakunnan tapahtumista. Kuulemme kyökistä, miten kahvi jauhetaan ja kupit kilisevät. Sitten tunnemme tuoksun ja voimme jo päätellä, milloin tarjotin saapuu sisään, suuri tarjotin, peitettyinä lumivalkealla liinalla ja yleensä ankaran siistissä asussa. Siinä on pari hopeaesinettä, joista miltei joka kerta puhutaan: isäntävainaja ne toi Tampereelta kerran metsää myytyään. Puhelemme myöskin hiukkasen valtiollisista asioista, täti lukee tarkkaan ne lehdet, mitkä hänelle tulevat, ja tietää sen verran kuin sensuuri siihen aikaan salli kirjoittaa. Pian ovat uutiset suurin piirtein läpikäyty, syntyy pitkiä äänettämiä hetkiä, jolloin ainoastaan katselemme toisiimme, kuulemme kärpäsen surisevan, tai lapsen itkevän ulkona, tai pensaan lyövän ruutuun. Mutta ennen kaikkea kuulemme kellon käyvän korkean kaappinsa päässä. Se on vanha Könninkello, jota täti pitää erittäin suuressa arvossa. Sehän onkin mitannut hänen elämänsä tunnit siitä asti, kun hänet Mäkkylästä tuotiin tänne Niemeen Näsijärven rannalle. Noin se kävi ne toimen vuodet, jolloin hän täällä emäntänä ahersi, se merkitsi hetket, jolloin lapset syntyivät ja kuolivat. Kaikki seitsemän kuolivat, ja isännät kuolivat hekin, sekä ensimmäinen isäntä, jolle täti toimitettiin kovin nuorena ja joka eli vain lyhyen ajan, että toinen isäntä, joka oli kaikkien hänen lastensa isä ja jonka kanssa he olivat hyvin onnelliset. Kellon heiluri merkitsi elämän kovat tunnit ja helpommat tun-

nit; nyt se on kuin mikäkin ystävä, kun täällä yksikseen istuu ja sitä kuuntelee.

Tai eipä täällä yksinkään tule oltua, muistavathan sukulaiset, ja tulee yksi ja toinen vieraampikin katsomaan.

Niemen-täti sanoo jotakin puoliääneen vaalealle tytölle, kun tämä kantaa pois kahvikupit. Ja me vieraat tiedämme nyt täsmälleen, mihin toimenpiteihin kyökissä ryhdytään. Tädillä nähtävästi tänään on terveempi päivä, niin että hän haluaa pitää vieraat kauemmin luonaan. Käydään siis uudelleen läpi kaikkien sukulaisten kohtalot ja voimiset. Ja taasen on hiljaista, kuuluu vain jonkun juopuneen mellastusta pihamaalta, josta saadaan hetkeksi puheenaihetta ja siirrytään sitten pohtimaan vanhoja asioita. Tädillä on hyvä muisti, ja hän tietää suvun ja suvunsuvun jäsenet kuin itse kirkonkirja. Kyökistä alkaa nyt kuulua paistamisen sirinä ja plättyjen haju tulee samalla saliin. Puhumme jotakin entisaikojen pidoista, häistä ja hautajaisista. Toistamme vielä niitäkin asioita, joista alussa puhuimme. Pikkuseikkoihin ei kajota, eikä kenestäkään koskaan puhuta pahaa. Täti haukottelee eikä ensinkään salaa sitä. Se ei kuitenkaan merkitse, että meidän pitäisi lähteä pois. Kenenkään ei tarvitse rasittaa itseään seuranpidolla, sanoo asian, jos sellainen mieleen tulee, muuten oleilee vain. Ja on ihmeen hyvä olla. Kello käy, aurinko muuttaa suuntaa. Muistamme yhtäkkiä vielä jonkun sukulaisen, josta emme ole puhuneet. Huone on tulvillaan plättyjen tuoksua, kun kyökin ovi lentää auki, kolahtaen »senkin» seinään, ja tarjotin täydessä lastissa purjehtii sisään. Siinä on ohukaisia kymmenen kertaa suuremmalle vierasjoukolle, kuin meitä on. Arvaamme, että täti on ottanut lukuun ne lapset, joiden itkun tai naurun vuoron perään olemme kuulleet pihamaalta.

Pari kolme tuntia kyläiltyä tädin luona on sitten aika lähteä. Hänen valoisat, viisaat kasvonsa puhkeavat jälleen hymyyn — en koskaan nähnyt hänen nauravan — ja hän nousee, vaivalloisesti siirtäen oikean käden kepin vasempaan käteen ja oikaisee meille rypistyneen kätensä.

— Jumalan haltuun.

Ja meidän pukeutuessamme seisoo hän sauvojensa

varassa, yllään tuttu sileätekoinen kotikutoinen puku, harmaat hiukset sileinä kaartamassa otsaa ja harmaissa silmissä suuri hyväntahtoisuus kaikkia luotuja kohtaan.

Näin maaliskuussa, kun hänen nimipäivänsä palaa, palautan niin mielelläni muistooni hänen kuvansa. Otan myöskin esiin toisen niistä sauvoista, joihin hän nojasi ja jonka sain omakseni. Kun pitelen sitä kädessäni ja ajattelen niitä rakkauden palveluksia, joita hän salaa teki lähimmäisilleen, tuntuu minusta siltä kuin tuo vanha sauva viheriöitsisi niinkuin Aaronin sauva.

ORJANTAPPURAPENSAS

Isä iski lapionsa ryteikköön ja oli juuri katkaisemillaan villejä vesoja, kun hän huomasi pensaiden joukossa uuden kasvin. Hän hellitti kätensä lapion kahvasta ja pyyhki otsaansa. Orjantappurapensas! Sitä hän ei vielä ollut täällä uudessa kodissa huomannut.

Se oli ollut yhtä ainutta löytöretkeilyä siitä asti kuin he tänne muuttivat. Jokainen päivä toi esiin jotakin odottamatonta. Joka hetki juoksivat lapset sisään tuomaan jotakin uutta, milloin vihreää lehteä, milloin pientä kukkasta, milloin lasisirpaletta, joka auringossa oli säteillyt niin, että he luulivat sitä kalliiksi kiveksi. Ehkäpä se edellisten asujaimien elämässä joskus oli ollutkin kallisarvoinen tarvekalu, kunnes se sitten oli mennyt rikki, ja silloin joutuu tavallisesti rikkatunkiolle. Metsittynyttä täällä oli, tiet olivat kasvaneet umpeen, pensaikot eivät päästäneet aurinkoa kukkalavoille, täytyi repiä ja avata.

Isä pyyhki hikeä otsaltaan ja tarttui uudelleen lapioon. Orjantappurapensas ei kuulunut tänne, tämä ala oli tarkoitettu tykkänään toisia kasveja varten. Kuinka tuo yksinäinen villiruusu olikin tunkeutunut tänne keskelle sireenipensaita, jopa juuri ikkunan alle! Se täytyi siitä irroittaa joka juurta myöten, muuten ei ryteikköön saanut järjestystä. Mutta taasen pysähtyi isän käsi. Ehkäpä se oli ainoa lajiaan koko heidän pienen uuden kotinsa alueella, tämä piikkinen pensas, ehkei sitä pitänyt hävittää, vaan siirtää jonnekin syrjään, jotta eivät sen okaat näin uhkaksi ohiastujaa niinkuin tässä. Niin minä teen, ajatteli isä, siirrän sen tuonne keittiötarhan taakse. Ja uudelleen nousi lapio ja upposi keskelle juurikkoa.

Mutta villiruusu piti puoliaan, sen suuret punertavat piikit löivät kasvoja vasten ja puhkeavat lehtisilmut tuntuivat puhuvan jotakin. Muutkin pensaat puhuivat nyt, nekin. Ne sanoivat, että villiruusu täällä oli tungettelija, heidät oli tänne varsinaisesti istutettu, se oli tullut ties mistä ja pisteli täällä keskellä hymyileviä kukkivia puutarhakasveja. Ainaista riitaa se tuotti eikä siitä tullut loppua ennenkuin tuo rikkaruoho nyhdedtiin ylös viimeistä juurta myöten ja paiskattiin takapihalle.

Isä naurahti. Sellaista se oli, kun eli niin kiinteää yhdyselämää herkän naisen kanssa. Miehevä mies tuli siinä varsin hentomieliseksi! No niin, saattoihan jättää riittelijän vastaiseksi paikalleen ja tehdä muuta työtä, täällä ei ollut puutetta työstä. Tai kaikkein parasta: antaa äidin ratkaista ruusun kohtalon.

Oli tuollainen kumma kevätpäivä, jolloin ihmistä vetämällä vetää luonnon povellet. Kädet haluavat upottaautua multa, silmät janoavat taivaan sineä, sieraimet himoitsevat nuoren vihannan tuoksua, koko mieli ilakoi kilpaa lintujen ja heränneiden hyönteisten kanssa. Kasvun riemu ja ihmisen työilo ovat ylenpalttiset.

Isä askarteli ryteikössä, lasten äänet kuuluivat omenapuiden alta, ainoastaan äiti oli sisällä.

Isä viskasi hiekkaa ruutuun. Äidin hymyilevät kasvot ilmestyivät ikkunaan. Hetken perästä hän oli portailla ja sitten isän vierellä.

— Katsopa tuota. Mitä teemme tuolle?

Äiti astui lähemmä pensaikkoa. Sitten hän kosketti piikkiseen oksaan. Hänen kasvonsa kalpenivat, hymy pakeni ja hän mietti hetken.

— Orjantappura, sanoi hän sitten, ikäänkuin olisi ollut kahden tuon pensaan kanssa. — Se on tänne istutettu. Joku on sitä erikoisesti rakastanut, joku on tahtonut nähdä sen ikkunasta.

Ja hän vei hymyillen kättään yli piikkien ja kyynelet tulivat hänen silmiinsä.

— Niin, sanoi isä, — mitä me teemme sille?

Hän ei enää puhunut sanaakaan pensaan siirtämisestä. Hän tunsu vaimonsa ja tiesi, että luultavasti muut pensaat nyt olivat vaarassa. Äitikään ei puhunut, ainoas-

taan katseli pensasta ja hymyili, ja hänen kyynelensä vuotivat alas multa.

Minusta on kuin pääsiäinen, kuiskasi hän vihdoin.
—Saanko tämän pensaani omakseni? Kiitos. Katso, niin, ymmärräthän minut.

Hän etsi miehensä käden. Ja lasten äänet ja linnun laulu, auringon lämpö ja kaikki versova elämä yltäympärillä yhtyi suureksi pisaraksi, jota he nauttivat hiljaa ja kiitollisina kuin terveeksitekevää lääkettä.

Villiruususta, jota myöskin sanotaan orjantappuraksi, tuli koko puutarhan keskipiste. Kaksituhatta vuotta siten oli eräs piikkinen kasvi kaukana Itämailla joutunut siksi armoitetuksi, joka kierrettiin kruunuksi Ihmisen pojan kulmille hänen pitkänäperjantainaan. Orjantappurapensas muistutti alati tästä. Siitä tuli äidin opettaja myötäkäymisen ja vastoinikäymisen päivänä. Sen sisältö oli ehtymätön. Kun keitaasta, jonka suoni ei milloinkaan kuivu, vuotivat saarnat orjantappuran olemuksesta. Se antoi rohkeutta, kun masennus yritti voittaa mielen, se auttoi pystyyn, kun ihminen yritti vaipua ristin alle, se teki nöyräksi, kun turha ylpeys nosti päätänsä, se antoi melun keskellä rauhan, se antoi kyynelen, kun maailma nauroi, ja se antoi hymyn, kun maailma langetti tuomionsa. Ja kun mammona yritti kietoa kahleihinsa, antoi se vapauden.

Orjantappurapensas oli kodissa äidin nimikko. Vieraat astuivat sen ohitse sitä näkemättä. Isä pysähtyi joskus sen ääreen ja muisteli hetkeä, jolloin hän oli ollut niin sokea, että oli iskenyt lapion sen juurelle. Lapset tiesivät, ettei äiti mistään voinut kertoa niin kauniita tarinoita kuin omasta villiruusustaan. Ja joku ihminen, joka hyvin surullisena oli tullut taloon, sai äidin pensasta oksan.

Keväällä, kun luonto heräsi, oli kuin sen piikit olisivat vuotaneet täyteen purppuraa. Tuli juhannus ja villiruusun kukat rusottivat kuin riutuva iltarusko. Ja kun syksyllä kaikki elämä sammui, paloivat harmaassa sateessa orjantappuran marjat. Talvella peittivät niekokset puutarhan, ei elonmerkkiä voinut erottaa. Ainoastaan punaiset marjat hehkuivat piikkisillä oksilla. Äiti

katseli niihin heittäessään linnuille leivänmuruja. Lapset kertoivat niistä jo satuja vieraille lapsille.

Ja kun koittivat pääsiäisjuhlan pyhät päivät, silloin väreili ilmassa jo luonnon ylösnousemus. Mutta viimeiseen asti puhuivat orjantappuran hedelmät niistä veripisaroista, joiden aina täytyy vuotaa ihmisen syntien takia.

TUOMIPUU

Suurkaupungissa, valtaväylän varrella kasvoi tuomipuu. Milloin ja mistä oli sen siemen tänne tullut? Joka tapauksessa se oli langennut otolliseen maahan ja saavuttanut voimakkaan kasvun. Puu oli koko seudun ainoa. Toisella puolen aitausta kulkivat kasarmien pitkät latteat rakennukset, toisella puolen kulki katu, päättyen tänne ja vieden täältä maaseudulle, metsiin, kyliin, toisiin kaupunkeihin ja kauas erämaihin.

Tuomi kasvoi aitauksen vierellä, ympärillään kasarmien paljas pihamaa. Aurinko pääsi tänne esteettömästi, samoin myrskyt. Molemmat hellittelivät puuta, molemmat antoivat sille voimastaan. Niinpä oli tuomi tyvestä latvaan asti notkea kuin viirisalko, luja ja tiivis. Talvisin, kun sen tumma varsi piirtyi lunta vasten, ei juuri kenenkään huomio siihen kiintynyt. Sotilaat liikkuivat arkiaskareissaan eivätkä huomanneet puuta enempää kuin säleaitaakaan. Jonkin kerran etsi nuori sotilas vit-saa lyödäkseen hevostaan ja suutahti, kun ei yksikään tuomen oksista ollut hänen ulottuvillaan. Toisen kerran pysähtyi pari kuutamokulkijaa juuri sille kohdalle tietä, missä tuomen latva tuntui uneksuen värisevän sinisessä korkeudessa. Poika painoi siinä tytön syliinsä. Ei ollut keitään näkijöitä, kaarilamput valaisivat ikävystyneinä tyhjää katuja. Joskus kajahtivat tässä yövaeltajien laulut tai ratsumiehen hevosen kavionkopsahtelut. Yöt olivat hiljaiset. Päivisin riitti taukoamatonta menoa. Kuormia tuli iltamyöhällä ja varhaisesta aamusta asti. Ihmisiä kiirehti mennän, tullen. Eläimiä kuljetettiin nuorasta, vankkureihin sidottuina. Joskus oli liikkeellä kuusipuita, joskus koivuja. Koivut asettuivat joskus

tänne kasarmin portillekin. Mutta ne eivät humisseet ne olivat uuvuksissa, ja aamulla ne olivat kuolleet' Tuomi pysyi täällä sukukantansa ainoana. Se kohosi kuin lipputanko, joka odottaa juhlapäiviä. Juhlapäivät tulivat keväällä. Ennenkuin ainoakaan puu ennätti viheriöittää kaupunkia, paisuivat tämän tuomen lehtisilmut, ja kun vihdoin tuli kukinta-aika, silloin ei yksikään ohikulkija mennyt ohitse ihmettelemättä tai pysähtymättä. »Kuin morsian!» sanottiin. Ei puuttunut niitäkään, jotka halusivat saada osansa »morsiamesta». Poikia kiipesi aidalle. He tarttuivat tuomen varteen ja ravistivat. Joku tarkasti puun pintaa, sopsisiko sitä pitkän nousta latvaan ottamaan täyteläisiä kukkaterttuja. Mutta puu oli varustautunut kaiken varalta. Se oli pudottanut kaikki alemmat oksansa, niin ettei ollut minikäänlaista kädensijaa. Kaikki sen voima oli kokoontunut latvaan ja tämä oli runsas ja kukkea kuin viiniköynnös hedelmällisimmässä viinivuoressa kuumen taivaan alla.

Tytöt olisivat mielellään ottaneet pari oksaa mukaansa kaupungin kivimuuriin, missä he asuivat. Pikku-pojat olisivat halunneet ottaa niinkuin otetaan puista linnunpesiä. Tytöt jatkoivat matkaansa, mutta pojat etsivät kiviä ja viskelivät kohti latvaa, niin että maahan putoili kukkien lunta. Pojat polkivat niitä jaloillaan ja uhkasivat vielä kerran näyttävänsä puulle. Oli sellaisiakin kulkijoita, jotka pysähtyivät kukkivan tuomen eteen ikäänkuin kuunnellakseen jotakin puhetta. Vanha suutarinvaimo, joka asui parin kadunkulman matkan päässä, meni hakemaan miestänsä, palkkasuutaria, katsomaan. Ja niin lapsellinen oli vanha mieskin, että hän vihdoin viimein lähti portaille, vaikka torailen, ettei sellaisiin ole aikaa. Ja kun vaimo sanoi, että puu oli aivan niinkuin tuomi myllymäessä siellä kotipuolessa, niin ei mies enää sanonut mitään, vaan kääntyi selin vaimoon. Yksi kadunlakaisijoista, se, jolla oli sairas tytär, kertoi suutarinväelle, ettei tyttö näin tuomipuun kukkiessa tahdo hievahtaa ikkunasta. Hän sanoo kuuntelevansa saarnaa. Tuomipuu saarnaa kaikille ohikulkijoille. »Jos meidän Herramme Jeesus vielä kulkisi näkyvänä ihmisten joukossa, niin hän taitaisi pukea sanoiksi tuomipuun saarnat.» Ei suinkaan se lapsi elä kauan.

Hän sanoo tuon tuomipuun voiman pitävän itseään hengissä. Hän on aina ollut heidän lapsistaan kaikkein viisain ja parhain. Ja juuri hänelle lähetettiin sairaus! Ei sitä ymmärrä.

Niin se oli. Sairas tyttö istui käsitöineen maakerroksen ikkunassa katsellen tuomipuuta. Hän pelkäsi, että puulle tapahtuisi jotakin. Ihmiset eivät voi katsella kauneutta haluamatta sitä hävittää. Minkätähden onkin niin? Talvisin ei ollut vaarallista. Ihmiset eivät nähneet, että tuomi silloinkin oli kaunis. Se vuorotellen teki työtä ja lepäsi, paini myrskyn kanssa, kärsi pakkasessa, hymyili auringonpaisteessa ja uneksi kuun valossa. Tyttö maakerroksessa toisella puolen katua tunsu tämän kaiken. Yksin valvoessa vuoteessaan hän kesken tuskiaan muisti puun seisovan yksinään taivasalla. Ja puu oli kuin hänen ystävänsä. Kun kevään aurinko kävi lämpöiseksi, vei isä ulos hänen tuolinsa ja talutti hänet auringonpaisteeseen. Mikä ihanuus olikaan häntä vastassa! Ruohoja nousi maasta, ei olisi henonut laskea jalkojaan alas, jottei estäisi niiden kasvua, lapset leikkivät hiekassa, karpästen siivet kimmelsivät sinertävän vihreinä kuin kyyhkysen selkä. Ja tuli suuri perhonen! Sen siivet olivat punaiset kuin ruoste. Mutta kaikkein kaunein oli tuomipuu.

Älä ole noin kaunis, ajatteli tyttö, sillä minä rupean itkemään. Ja tohtori on sen kieltänyt. Jos me olisimme kahden maailmassa, niin voisit kukkia rauhassa. Mutta kaikki ihmiset pysähtyvät sinua katselemaan. Ja jokainen tahtoo repiä sinulta jotakin. Sinä puhut siitä, miten olet paennut korkealle, jotta saisit pysyä kauniina. Mutta eivät he kuule sitä. Nyt, nyt. .. !

Tytttö sulki silmänsä ja kuuli, kuinka kivet lensivät läpi valkeiden latvojen. Sitten hän pyysi äitiä ja sisarta auttamaan itseään sisään. Ja vasta yöllä hän rauhoittui. Oli valoisaa, kaikki nukkuivat. Hän ponnisti voimiaan ja pääsi ikkunaan. Sinertävässä hämärässä tuntuivat tuomen kukat levittävän keuhkojaan ikäänkuin olisivat tahtoneet hengittää ulos päivän pölyn ja juoda kasteista yöilmaa. Pian ennusti vaaleneva taivas aamun koittoa. Tuomen oksat vavahtivat: lintu oli asettunut puuhun.

Tytön sydänkin vavahti: mitähän nyt tapahtuisi? Oliko lintu käki?

Uupuneena onnestaan aikoi sairastunut tyttö koettaa palata vuoteeseensa, mutta jäi kuuntelemaan lintua. Peippoko lauloi? Kunhan jo pääsisikin vuoteeseen. Nyt kuului kadulla askelia. Ne eivät olleet miehen askelia. Nainen tuli yksinään. Hän oli valkeissa vaatteissa. Mutta kuinka uupunut hän oli! Miksi hän noin tuijotti? Mitä hänelle oh tapahtunut? Oi, kunhan hän vain huomaisi tuomipuun. Sepä nyt voisi kertoa, että hänellekin ovat yrittäneet tehdä pahaa, kadun tomu on koettanut häntä tukahduttaa, mutta hän on noussut yhä korkeammalle ... Vieras tyttö kulki askelen kerrallaan. Hän ei edes voinut itkeä. Tuomen oksat värähtivät. Lintu lensi, laulu lakkasi... Sairastunut tyttö pääsi vaivoin vuoteeseensa. Hänestä tuntui siltä, kuin kukkiva tuomi olisi huutanut menijän jälkeen: nouse, taistele, älä joudu epätoivoon, katso näin!

Ja tuomi hohti valkoisena ja voimaa antavana sairaan sulkeutuneidenkin silmäluomien edessä. Se oli nyt täydessä kukassa.

Eräänä aamuna seisoi suutarinvaimo ja kadunlakaisija kasarmin aidan luona, päivitellessä mitä oli tapahtunut: tuomipuun oli poissa. Tallatut lehdet osoittivat, että se oli raahattu ulos portista. Kuka tämän oli tehnyt? Minkätähden? Kun eivät he muuten saaneet sitä valtoihinsa, niin kaatoivat. Vapaaehtoisesti ei se antanut kukkia. Naapurukset vaihtoivat ajatuksia siitä, mitä olisi tehtävä ja kenen puoleen voisi kääntyä valittamaan. Mutta he eivät voineet keksiä ketään tuomaria tähän asiaan. Ja eihän tuomipuun kukaan enää tule paikalleen. Molemmilla oli kädessä näivettyneitä valkeita lehtiä ja molemmat kääntyivät kotejaan kohti.

Se muistutti aina tuomea siellä myllymäessä, ajatteli vanha vaimo. Siellä kotipuolessa.

Ja mies ajatteli: miten sen nyt kertoakaan sairaatavalle työlle? Ja hän seisoikin hyvän aikaa ovensa edessä tuijottaen käteensä. Siinä oli nyt kaikki, mitä oli jäljellä tuomipuusta. Ja monta, monta vuotta se oli ollut koko tämän alueen keidas ja viivoitus!

KIRJOJEN RAKASTAJIA

On paljon ihmisiä, jotka tultuaan outoon suurkaupunkiin ensiksi haluavat tutustua sen ravintoloihin, kahviloihin, katuelämään, kauppapuoteihin ja huvittelilaisuuksiin. Teatterit ja taidekokoelmat katsoo jokainen sivistyneistöön lukeutuva ihminen tietysti myöskin velvollisuudekseen tuntea. Mutta on muutamia, joiden ensi työ, heidän tultuaan outoon kaupunkiin, on etsiä kirjakaupat ja viipyä niiden ikkunoissa.

Itse puolestani muistelen erikoisen mielelläni hetkiä maailmankaupungeissa, jolloin olen vaipunut katselemaan kirjoja, noita pieniä niteitä, jotka lehdillään saatavat säilyttää kokonaisen ihmiselämän viisauden, näkemysten ja kokemuksen, jopa kokonaisten sukupolvien ajattelun tulokset. Takanani on humissut ihmisvirta, ne, joilla on kiire ja ne, jotka oleilevat. Olen katsellut kirjojen kansilehtiä, tavaillut nimiä, arvioinut uusien tuttavuuksien koristeellista ulkoasua ja tehnyt johtopäätöksiä koko täkäläisen lukevan yleisön sivistystasosta. Niin, jos katuelämästä sitä kehystävine rakennuksineen jo saa selvän vaikutelman siitä, mitä kansa tässä maassa on, niin paljon elävämmän kuvan siitä antavat kirjakaupat. Kun tiedät, mitä kansa lukee, niin tiedät, minkä arvoinen se on. Kehittymättömille tai henkisesti sairaille oloille ovat tunnusmerkilliset räikeäkantiset halpahintaiset ajanviete- ja sensatoromaanit ja epäkohteliaat myyjät, joilla ei ole aavistusta siitä, mitä kirjat sisältävät ja joille on yhdentekevää, tyrkyttävätkö he yleisölleen kirjoja vaiko kapaturskaa. Kulttuurisissa oloissa kohtaa ostajaa kirjakaupassa myyjä, joka tekee miltei oppineen vaikutuksen, niin paljon hän tietää, niin

paljon neuvoja hän kykenee antamaan ja niin hienosti hän esiintyy. Niin oudolta kuin ensi hetkessä saattaa-kin kuulua, näyttää hän hallitsevan sitä alaa, jonka tuotteita hän yleisölle välittää, eikä hän seiso myymäpöydän takana vain saadakseen menemään kaupaksi mahdollisimman paljon tavaraa, vaan hän seisoo siellä tietoisena sivistystehtävästään. Hän on yleisönsä neuvonantaja,-opastaja, kasvattaja.

Niiden monien kirjakauppa-apulaisten joukossa, joilta ulkomaanmatkoilla olen lyhyessä ajassa saanut erinomaisia katsauksia sekä kirjallisuuteen että lukijakuntaan, muistan erikoisesti Wienissä, Grillparzerin teosten kustannusliikkeen myymälässä poikasen, jonka pää tuskin ulottui myymäpöytää korkeammalle. Se oli erinomaisen vilkas ja kohtelias lapsi, täynnä tietoisuutta kutsumuksestaan ja innostusta työhönsä. Kun vanhemmat myyjät sattuivat olemaan poissa huoneesta, otti hän vastaan ylioppilaat, jotka tulivat kyselemään kurssikirjoja, ja antoi heille tietoja antikvaarisista kappaleista ja eri painoksista. Heidän mentyään piti hän minulle esitelmän Grillparzer-huoneesta raatihuoneella, kasasi eteeni joukon luetteloja siksi aikaa, kun hän vastaili muille ostajille ja vuoroin sukelsi alas hyllyjen alle, vuoroin nousi tikapuita ylös katonrajaan tai hävisi vanhan, oudosti mutkittelevan talon sokkeloihin etsimään, mitä mikin ostaja tarvitsi. Hän näytti ulkomuodosta arvaavan, mihin ammattiin mikin ostaja kuului, ja tämän epäröidessä ja hapuillessa jo tekevän johtopäätöksen, mitä hän tarvitsi. Samassa olivat asianomaiset kirjat jo hänen edessään, ja pojan tumma, lyhyeksi keritty pää vilahteli toisessa päässä huonetta, missä toiset ostajat tarvitsivat hänen apuaan. »Woher weisst du denn das?» kysyi hymyillen vanha herra, jolle poikanen oli selittänyt, että eräs vanhempi editsioni Goethen teoksia oli parempi kuin tämä uudempi, koska uudemmassa esiintyvät korjaukset olivat huonontaneet tekstiä. »Mistä sinä sen tiedät?» »Das weiss ich schon aus Vaters Studierstube» (sen tiedän jo isän työhuoneesta), kuului pojan vastaus.

Kuka olikaan tämä poikanen? Ehkä hänen isänsä oli I professori. Ehkä opettaja. Joka tapauksessa oli selvää,

että hän varhaisesta lapsuudestaan asti oli nähnyt kirjoja rakastettavan ja kunnioitettavan. Hän käsitteli niitä hellyydellä, ikäänkuin ne olisivat olleet eläviä olentoja, joita hän hyväili, ja varmaan hän jokaisen vapaan hetkensä käytti lukemiseen. Mikä hänestä kerran tulee? Kirjankustantajako vai kirjakauppias? Varmaa on, ettei hän vaihtaisi oleskeluaan ja työskentelyään kirjojen parissa mihinkään muuhun maan päällä. Kirjat ovat hänen parhaita ystäviään, niinkuin ne jo ovat olleet hänen isänsä ystäviä, hänen ilonsa on johdattaa kanssaihmisii näiden ystävien luo.

Muistelen Pariisissa Flammarionin kirjakauppaa, joka ulottuen läpi kokonaisten korttelien vaikuttaa totisessa, koristelemattomassa laajuudessaan ensi hetkessä kävijään suorastaan juhlalliselta. Suurkaupungin humu vaikeenee täällä ja ostaja keskustelee kirjakauppa-apulaisen kanssa ikäänkuin ajattelijan kammiossa. Koko se ajattelu, mikä pysyy vangittuna kirjoissa hyllyillä, täyttää oudosti hehkuen ilman ja vaikuttaa tartuttavasti vieraaseen, niin että hän astuttuaan ulos kirjakaupasta kunnioittaen tuntee: Pariisi on Pariisi ehkä sentähden, että sillä on tällainen kirjakauppa.

Tsaarinaikaisessa Pietarissa oli sielläkin hyviä kirjakauppoja, joissa köyhät ylioppilaat ja nuoret ulkomalaiset tiedemiehet viipyivät tuntimääriä, hengittäen tuhansien tomuttuneiden niteiden kyllästyttämää ilmaa ja nähden unia omista kirjastoista. Muistuu mieleeni muuan vanha mies, joka eräässä kirjakaupassa Nevskillä toimi jonkinlaisena varastonhoitajana ja joka joskus kiireen tullen sai myöskin palvella ostavaa yleisöä. Tämä Matvej, joka ikänsä oli kanniskellut ja kuljetellut kirjoja, osaamatta niitä lukea, kunnioitti kirjataitoa siinä määrin, että hän kohteli ostajapiirin yksilöjä sen mukaan, miten läheltä hän arvioi heidän kuuluvan kirjaväkeen. Kun tuli kauppaan vakava lukumies, niin otti Matvej hänet vastaan tykkänään toisella tavalla kuin keikailevan tyhjäntoimittajan. Ja kun tuli professori tai akateemikko, niin Matvej kohteli häntä tuttavallisen ystävällisesti, yhtämittaa käyttäen sanaa »me», siten osoittaakseen kunnioitustaan oppineen ammattia kohtaan. Pieni poika, joka tuli ostamaan 50 kopeekalla aapista, sai

häneltä hyväntahtoisen taputtelun olalleen ja tämäntapaisten rohkaisun: opi sinä lukemaan, opi, pääset ehkä papiksi — minä en osaa lukea, arvaan kirjat ulkomuodosta ja se riittää minulle, mutta sinä opi lukemaan!

Muistelen myöskin erästä liettualaista miestä —. ja heitä lienee ollut useampiakin silloisessa Liettuassa, jossa ennen vuotta 1905 kaikki kansankielisten kirjain viljeleminen rangaistiin vankeudella ja maanpakolaisuudella kuin pahin rikos — muistelen miestä, joka antoi henkensä kirjojen edestä. Hän tiesi tuon ankaran kiellon, mutta hän tiesi myös, että hänen kansansa ilman kirjoja menehtyy, ja niin hän selkärepuksaan kuljetti liettuan-kielisiä virsikirjoja, uusiatamentteja ja valistuslehtiä Saksan puolelta Venäjän rajan poikki. Hänet ammuttiin eräällä tällaisella retkellä. Hänen hautansa sijaa ei tunneta ja hänen nimensä on ehkä pienen aikaa ollut jonkun omaisen muistossa, mutta kirjat, jotka hän hengenvaaran uhalla ennätti tuoda isänmaahansa, ovat varmaan valaisseet ihmissieluja, jotka nyt, vapaudenajan koitettua, kykenevät tekemään työtä Liettuan kansan eteen sen ponnistellessa sivistyskansojen rintamassa.

Niin on jokaisella kansalla ollut kirjanrakastajansa, huomatuksi ja vähemmän huomatuksi — ja varmaan olisi ilman näitä ja heidän työtään maailma pimeämpi ja köyhempi.

Meillä suomalaisilla on ollut Matti Pohtomme, kerjäläispoika, jonka kotina oli maantie ja joka kesäisin olkapäillään ja talvisin kelkalla vuosi vuodelta kuljetti kokoon kirjoja, niin että niitä lopulta oli monta tuhatta eli suurin osa silloista suomenkielistä kirjallisuutta. Miten suunnaton hänen rakkautensa kirjoihin on ollut, aavistamme, kun ajattelemme, että hän koko elämänsä ajan kulki maata ristiin rastiin, ostaen vanhoja kirjoja tai irrallisia lehtiä, maksaen aarteet kirjansitomistyöllä tai uudenaikaisilla kirjasilla, joita kuljetti mukanaan, kieltäen itseltään kaikki elämän mukavuudet ja nautinnot ja tullen toimeen mitä niukimmalla ravinnolla. Matti Pohdon ehyttä ja alttiiksipanevaa harrastusta on Suomen kansan kiittäminen siitä, että suuri osa sitä vanhaa suomalaista kirjallisuutta, mikä meni hukkaan Turun palossa, sieltä täältä maasta pelastettiin jälki-

aailmalle. Tällaisesta kirjanrakastajasta saattaa Suomi syystä olla ylpeä ja kiitollinen. Sellaista tuskin millään muulla kansalla on ollut.

Älkäämme unohtako sitäkään miestä, joka leikkasi aapisen puuhun, kun sota uhkasi hävittää viimeisenkin kirjan. Hän tiesi, että kirjojen mukana menee mahti maan rakohon, ja hänen on täytynyt läpikäydä suuri hätä rakkaiden kirjojensa puolesta, ennenkuin hän keksi, että puustahan hän voi tehdä kirjaimet.

Me nykyajan kirjaväki käymme vastaanottamaan joulun ja kevään runsasta kirjasatoa valoisissa, ehkäpä komeissa kirjakaupoissa sekä kaupungissa että maaseudulla. Varokaamme vain, ettemme nyt, kun kaikki tieto on kättemme ulottuvilla, menetä kiintymystämme ja hellyyttämme kirjoja kohtaan.

»SUUREN TARPEEN TÄHDEN»

Eräänä päivänä kertoi tuttavani, erittäin tietorikas kansalainen, kun olimme puhelleet Itä-Hämeen museo-hankkeesta, että Medelplanin puuaapinen vielä 40 vuotta sitten oli ollut olemassa jollakin ullakolla Pälkäneellä ja tulipalossa tuhoutunut.

Medelplanin puuaapinen? Sekö, joka leikattiin Isonvihan aikana? Eihän toki! Jos se olisi säilynyt meidän päiviimme asti, niin olisihan se saatettu kunniasijalle Kansallismuseoon, sen ääreen pysähtyisi jokainen oppinut, sen ääreen johdettaisiin jokainen koululainen ja ulkomaalaisillekin se olisi huomattava nähtävyys, se kun kaunopuheisemmin kuin mitkään esitelmät voi kertoa siitä ajankohdasta historiaamme, jota nimitämme Isoksivihaksi. Ei suinkaan voi olla kysymys tästä puuaapisesta?

Tuttavani vakuutti, että juuri tämä puuaapinen oli ollut olemassa n. 40 vuotta sitten. On vielä vanhoja ihmisiä, jotka muistavat sen nähneensä.

Kahden vuosisadan aikana on tämä puuaapinen niin sanoaksemme symbolisoinut Isonvihan kauhun aikaa. Kun tämä historiamme kausi esitetään kouluissa, kun kaikki väkivallanteot, kirkonkellojen upottamiset ja maan autioitumisen kuvaukset ovat järkyttäneet kuulijat, silloin huippenee kuvaus tähän: kirjat olivat niin tyyten hävinneet, että oli syytä pelätä lukutaidonkin häviävän maasta. Silloin muuan mies veisti aapisen puuhun. Tämän tosiasian kuvaaminen ei milloinkaan jää tehoamatta kuulijoiden mieliin. Lapsikin tajuaa, mitä merkitsisi, jollei kotona olisi »kukkokirjaa». Eikä liene yhtään lasta kansakouluiässä, joka ei olisi kuullut ker-

tomusta Medelplanin puuaapisesta. Vastaanottaessamme tämän liikuttavan kuvauksen, tunnemme aina ne erinomaisten suuret edut, mitkä omistamme esivanhempiimme verraten ja meissä herää into käyttää hyväksimme asemaamme nykypäivien runsaiden tiedonlähteiden ääressä. Puuaapisen sadun, kuten mainittu, tuntevat kaikki maamme kansalaiset. Se on tosi satu ja meille erikoisen rakas.

Kuinka omituista ajatella, että sillaikaa kun huulemme vuosikymmeniä ovat kerranneet puuaapisen satua, sillaikaa on itse tuo esine, historiallinen puuaapinen, hylätynä virunut romuläjässä ullakolla! Tulipalo vihdoin on korjannut talteen, mitä eivät ihmiset ymmärtäneet pelastaa itselleen.

Kuinka paljon tietäisivätkään Suomen ullakot kertoa historiallisista esineistä, jotka ovat joutuneet »sinne ylös», kun uusi muoti on tuonut taloon uutta, jonka tieltä vanhan on pitänyt väistyä! Sukujen sammuesssa ovat historiallisten henkilöiden talot ja tavarat joutuneet huutokauppoihin, ullakolta on kannettu alas »romu» ja myyty rovon hintaan. Paljon on mennyt sellaista, joka olisi voinut valaista menneisyyttä. Muistan eräälläkin ullakolla suuren läjän kirjeitä. Siellä sanottiin olevan Runebergin ja hänen toveripiiriinsä kuuluvien henkilöiden kirjeitä. Oli tarkoitus käydä läpi kirjeet. Tätä ei kuitenkaan tehty — kenelläkään ei »ollut aikaa», tuli muutto toiselle paikkakunnalle ja kiireessä käytettiin kirjeläjä täytteeksi lasitavarain pakkaukseen. — Jossakin Kuopion puolessa oli nähty lasten leikkikalujen joukossa kirjeitä, joiden alla oli Yrjö Maunu Sprengtportenin omakätinen nimikirjoitus.

Eräässä talossa oli tapana säilyttää juhlapuvut. Siellä oli isoäidin äidin morsiuspuku ja hänen sulhasensa häätamineet hopeasolkisia kenkiä ja silkkisukkia myöten. Siellä tavattiin ristiäispukuja ja surupukuja läpi monen sukupolven. Kun suku merkkipäivinä kokoontui, pukeutuivat eri-ikäiset jäsenet näihin vaatteisiin ja, tutkituaan edesmenneiden luonteita kirjeiden ja perintätietojen nojalla, esittivät asianomaisen puvun alkuperäistä kantajaa. Ainutlaatuinen vaikutus syntyi, kun vanhoihin pukuihin näin palasi henki.

Nämä puvut olisivat vaikkapa paikkakunnan kotiseutumuseossa voineet jälkipolville kuvastaa vanhoja aikoja. Mutta suku hävisi, puvuista tuli rääsymattoja. Jälkeenpäin, kun kotiseutumuseo syntyi, surtiin ja pahoiteltiin tätä. Mutta valittelu tuli myöhään.

Suomen ensimmäinen veturi, Ilmarinen, sulatettiin virkaheiteksi jouduttuaan. Nyt se kuuluisi rautatiemuseomme ensimmäisiin nähtävyyksiin, mutta silloin ei ymmärretty.

Hartolan lähes 300 vuotta vanha kirkko, joka yksinäisyydessään saarnasi maantien vaeltajalle vaikuttavammin kuin paras ihmissuu, hajoitettiin ja käytettiin tytärseurakunnan kirkkoa tehtäessä rakennusaineena. Jouduin muutamia kuukausia myöhemmin autioituneelle kirkonpaikalle, missä perustukset vielä olivat tasoittamatta. Sattui olemaan iltayötä ja satoi lumiräntää, vaikka oli kesäkuun aikaa. Alttarin puoleisessa osassa oli läjittäin vanhoja kirjoja ja kirjanlehtiä, puoleksi mullan peittäminä. Tuuli repi lehtiä, joiden ääressä ihmiset kerran olivat vaipuneet hartauteen. Ihmiset itse olivat maan mullassa. Astuin toiselle puolelle rauniota ja näin kolme pääkalloa, jotka katsoivat suoraan minuun. Vainajien tyhjät silmäkuopat katsoivat ihmiseen, joka vielä astui vihreän maan kamaralla. Noiden kolmen silmäparin takana oli tuhansien tuhansia, oli vuosisatoja. Nykypolvi oli vienyt kirkon, jonka nämä vainajat elämän päivinä olivat sydämen hartaudella rakentaneet. Jokainen nykypolvi vie niin paljon, vie ajattelemattomuudessa ja lyhytmielisyydessä, vie itseltään, varastaa itseltään kallista sukuperintöä. Ja nämä teot ovat siitä kohtalokkaat, että ne ovat peruuttamattomat.

Siellä jossakin pitäjässä oli kerran seppä, joka mietti ikiliikkujaa ja joka, vaikkei hän ollut saanut minkäänlaista oppia, teki niin tarkkakäyntisiä kelloja, kaappikelloja, seinäkelloja ja taskukellojakin, etteivät myöhemmän ajan ostokellot vedä niille vertoja. Eräässäkkin talossa on tämän sepän tekemä kaappikello. Kun se on ruma ja vanha, niin oli se jo tuomittu virkaheiteksi ja sijaan tuotu uusi. Mutta aitan nurkasta oli vanha kello pian jälleen tuotu tupaan, kun ei uusi osannut näyttää aikaa luotettavasti. Suomessa on ollut monta merkillistä.

seppää, joiden takomat kauniit raudoitukset, lukot ja aseet olisivat olleet säilyttämisen arvoiset. Ilmarisen takomataito elää laulussa, mutta olisipa mukavaa, jos meillä Kansallismuseossa olisi nähtävänä hänen kätensä töitä. Esimerkiksi Sampo! Nykyjään on joka miehellä taskussa almanakka, mutta ennenvanhaan käytettiin tuvan nurkassa sauvoja, yksi joka viikonpäivää varten, ja siirrettiin näitä huoneen toisesta päästä toiseen sitä mukaa, kuin viikko kului. Kävi sitten kerran niinkin, että talon poika kihlasi tytön ja piti lauantaina mentämän pappilaan. Kuinka lienee kuitenkin ollut muuta ajattelemista niin, että unohdettiin siirtää kepit ja men-tiinkin pappilaan vääränä päivänä. Näihin vanhanajan »almanakkoihin» oli veistetty kaikenkaltaisia merkkejä. Mutta lieneekö niitä säilynyt yhtään. Muistitiedot niistä vain kertovat.

Puuaapisesta sanotaan tietosanakirjassa: »Kun Iso-viha oli hävittänyt Suomen kirjapainot, leikkasi Viipurin kirjapainon entinen johtaja Daniel Medelplan Pälkä-neellä 1719 aapiskirjan (Lasten paras tavara eli ABC kirja joca on suuren tarpeen tähden leicattu Puuhun ja Pälkänen seura kunnan toimituxen kautta Prändetty) puulaattoihin.»

Kuinka paljon sisältävätkään sanat »suuren tarpeen tähden»! Suomen kansan tulisi yleensä suuren tarpeen tähden valmistaa mieltään historiallisia muistojaan var-ten. Juuri historiallisen mielen puutteessa on meiltä meidän oman kylmyytemme Isonvihan tähden mennyt hukkaan ja menee joka päivä esineitä, todistuskappaleita ja perintätietoja, joita emme mitenkään enää saa takai-sin. Paikkakunnat ovat huutokaupoissa antaneet pois hevoskuormittain kuvallista historiaansa. Hajotetaan vuosisataisia kirkkoja, päästetään vanhat hautausmaat rappeutumaan. Kuinka onkaan tässä kansallisomaisuutemme vähentynyt, kuinka onkaan siten loukattu kan-samme sydänjuuria! Kuinka paljon köyhempiä olisimme, jollei meillä olisi Kansallismuseota, Turun linnaa kokoel-mineen, Paikkarin torppaa, Aleksis Kiven kuolinhuo-netta, Suomenlinnaa, Seurasaaren ulkomuseota ja muita samanlaisia pyhäkköjä, jotka johdattavat meitä hiljai-suuteen. Entä kuinka paljon köyhempiä olisimmekaan,

jollei Matti Pohto olisi pelastanut meille vanhimpia kirjallisia muistomerkkejämme. Tuskinpa olemme, jokainen meistä, tulleet selvittäneiksi itsellemme, minkä suurtyön suoritti tämä köyhä kansanmies, Matti Pohto. Liennee hän saanut, kelkalla kuljettaessaan kallisarvoisia kirjoja ja kirjanlehtiä, monet kerrat väistyä hankeen niiden tieltä, joilla oli varaa kulkea hevosella. Ja murhaajan käsi hänet lopetti keskellä ainutlaatuista historiallista työtään. Tässä miehessä todella oli historiallista mieltä ja museohenkeä. Ja sitä on koko hänen kansaansa, vaikka se vielä piilee syvällä kätköissään. »Suuren tarpeen tähden» täytyy Suomen kansan valmistaa koteja historiallisia esineitään varten.

Museoiksi sanotaan näitä koteja. Ne ovat pyhäkköjä, missä esi-isien ja äitien muistoa vaalitaan, missä kulkija voi hiljentyä muistelemaan heitä ja missä koulunuoriso voi oppia heiltä.

Elämme levotonta aikaa — historiallisen mielen heräys saattaa tällä hetkellä vaikuttaa samantapaisesti kuin uskonnollinen liike. Historiallisen mielen herääminen on omiaan mitä suurimmassa määrässä kokoamaan, kohottamaan, yhdistämään ja rauhoittamaan. Juuri nyt, kun nopeat kulkuneuvot puhaltavat edellään uutta aikaa saloseutuja myöten, olisi nopeasti pelastettava, mitä pelastettavissa on. Vain se, joka tuntee menneisyytensä ja on oppinut siltä, tietää tehtävänsä elinhetkeään ja tulevaisuuttaan varten.

I Ä I S Y Y S K A I P U U T A

V. 1555 tietävät aikakirjat kertoa Helsingin kirkkoherrasta, herra Siffridistä, jonka palkka nousee kahteen lestiin eli 96 tynnyriin viljaa. Edellisinä vuosina on Helsinki kuninkaan tahdosta etsinyt sopivaa asuinsijaa jostakin Suomenlahden rannikolta, minne se voisi houkuttaa Venäjänkin kauppiaita. Kuninkaan mahtisanalla on sinne myöskin hankittu asukkaita. Kirkko hautausmaineen sijaitsi Forsbyn talon alueella, sillä kohdalla Vanhaakaupunkia, missä »Oulunkylän kylätie eroaa isosta maantiestä». Vuodelta 1639 on säilynyt kirkkoherra Bergerin ja seurakunnan välinen tilityskirja ja niinikään historia- ja kirkonkirja, jossa tiedetään kirkon omistaneen muutamia hopeaesineitä sekä m.m. »Een gamball messings Crona medh 8 pipor, förährad af Henrich Carsten». Tietoa täydentää reunamuistutus: sulatettu. Helsingin historioitsijan Henric Forsiuksen mukaan oli Carsten ensimmäinen hänen tietämänsä Helsingin pormestari ja luultavasta myöskin Vanhan-Helsingin viimeinen. Muita kirkon tavaroita mainitaan: »Een stor messingsliusstaka på Altarads förährad af Matz Bertillson.» Tähänkin messinkiseen kynttiläaikaan liitetään tiedonanto: sulatettu.

Kuten tiedämme, ei Helsinki ottanut menestyäkseen Vantaan varrella, ja määrätään asukkaat sentakia muuttamaan puoli penikulmaa eteläänpäin. V. 1631 lahjoittaa Kustaa Adolf II Helsingille kirkonpaikan kaupungin uudelta asuinsijalta ja alitallimestari Gert Skytte lainaa rakentamistyötä varten 5 lestiä eli 240 tynnöriä viljaa, josta hyvästä hän saa käytettäväkseen Viikin kuninkaankartanon ym. Pitkän aikaa kirkko hautausmaineen

Vanhassakaupungissa kuitenkin vielä kokoaa muuttosalalla olevat helsinkiläiset jumalanpalvelukseen ja myöskin viimeiseen leposijaan. V. 1643, marrask. 20 p. suostuu holhoojahallitus Helsingin kaupungin porvariston pyyntöön saada apua kivikirkon rakentamiseen. Niinsanottu »Tullhälle» Katajanokalla, siis tullihuone tontteineen luovutettiin tiilenlyöntipaikaksi ja Töölön talosta osoitettiin paikka, minne tiilet saattoi ajaa varastoon. Maaherran oli hankittava leskelle, joka omisti Töölön, toinen ja yhtä hyvä vastaavaisuus. Vihkimätilaisuudessa sai kirkko Christinan nimen. Koska vihkiminen tapahtui, ei ole tiettyä, mutta v. 1650 on tuomari Marten Mårtensson Cronsköld »förährat på kalcken ett burderat klädhe medh guldh och sölfver». Vuosiluku 1654 tavaataan yhdessä niistä kirkonkelloista, jotka maaherra Creutz myöhemmin lahjoitti Helsingin kirkolle, ja lienee tämä kello ollut peräisin tästä Christinan kirkosta, jolloin myöskin kellotapulien oletetaan sijainneen paikalla, missä se kauan oli, nim. Helsingin Isontorin eli Raatihuoneentorin itäisellä laidalla, suunnilleen nykyisen valtioneuvoston palatsin pihamaalla.

V. 1657 paloi Christinan kirkko ja nyt alkaa köyhässä, sotien, hallan ja ruton ahdistamassa maassa epätoivoinen rahankeruu kirkon rakentamisen hyväksi. Tähän kirkkoon tuodaan rakennusaine Högeholmenilta (nyk. Korkeasaari). V. 1693 valittaa Kaarle XI (29 p. jouluk.) ettei hän hyvästäkään tahdostaan huolimatta kaupungin avunpyynnön johdosta saada rakennusapua kirkkoa ja kellotapulia varten voi antaa muuta kuin mitä tähän mennessä on myönnetty: oikeuden kantaa kolehtirahoja kautta koko valtakunnan. V. 1667, Viipurin piispan, piispa Brommiuksen käydessä tarkastusmatkalla, määrättiin »järjestys kellonsoittoon ja hautauskustannuksiin nähden, mikä tästä puoleen Helsingissä varteen otettava on». Tähän aikaan tavataan kaupungissa 4 kirkonkelloa sekä tapulissa kellolaite.

V. 1710 valmistaudutaan Helsingissä jo vastaanottamaan vihollista. Puhutaan suuren kirkonkellon alasottamisesta ja kuljettamisesta Tukholmaan. Tähän aikaan on Helsingin urkurina eräs Bloom, joka todennäköisesti ei ole kaikkien mieleinen, koska 1709 joku ylioppilas

nimeltä Johan Zadler hakee urkuriksi ja suorittaa näytteekin. Bloomin puolue kuitenkin voittaa. 1712 anoo gloom maistraatilta, että hänelle kylmänä vuodenaikana hankittaisiin urkulehterille rosti ja padallinen tulisia hiiliä, jotta hän saisi lämmittää käsiään. Tähän suostuttiinkin vihdoinkin, kun tarpeelliset tarkastukset ja varoitukset oli toimitettu, mutta »som organisten nu ej eller der med accomoderas med mindre en aldeles extrem köld det fordra skulle».

1713 paloi Helsinki ja sen kirkko poroksi.

Kun kaupunkilaiset sitten Uudenkaupungin rauhan jälkeen alkavat palata kotiin, on heidän ensimmäisiä toimenpiteitään kirkon rakentaminen. Väliaikaisesti tehdään Isonkadun (nyt Aleksanterinkatu) merenpuoleiseen päähän, pienen torin varrelle, jonka laidalla kaupungin laivasilta sijaitsi, laudoista suojaa jumalanpalveluksia varten. Sielunpaimenena toimii tällöin maisteri Joh. Wång, joka oh palannut ensimmäisten pakolaisten joukossa. Kirkko kohoo hiljalleen kirkkojen entiselle paikalle Isontorin eli Raatihuoneentorin läntiselle laidalle, suunnilleen siihen, missä Nikolainkirkon läntinen siipirakennus sijaitsee. Rakennusaineina käytetään Kampin jättiläishonkia, jotka Pietari suuri kaadatti kaleeripuiksi, mutta jätti kaupunkiin, kun porvaristo niitä kävi anomassa kirkkohirsiksi. Lokak. 17 p:nä 1723 pidetyssä maistraatin kokouksessa puhutaan uudesta kirkosta, jonka kirkkoväärtinä toimi Thomas Uhrväder.

Syyskuun 11 p:nä 1727 kokoontuivat pormestari, raati, papisto ja kaupunginvanhimmat, jolloin pormestari lausui julki ilonsa korkearvoisen herra rovasti Wångin ja herra rykmentinpastori von Glahnin sekä kaupunginvanhimpien hyvästä voinnista, jonka toivoi jatkuvan, sekä esitti, että kun kirkontornissa nyt toimitetaan maalauksia, niin kirkolle pitäisi antaa nimi, joka maalataan näkyviin kultaisin kirjaimin. Pormestari esitti kuninkattaren nimeä Ulrika, koska Haminan kirkko kantaa kuninkaan nimeä, Fredrik. Papisto pyysi saada harkita asiaa ja rovasti pyysi saada sepittää nimen alle muutamia säkeitä latinan ja ruotsin kielellä.

Pormestari ilmoitti vielä, että kaupungin pitäjänkirkossa (Helsingin pitäjän) oli hyviä penkkejä, joita voi-

täisiin käyttää uudessa kirkossa. Kirkon ympärille piti tehtämän lauta-aitaus ja kellotapuli korjattaman.

Istunnossa syysk. 30 p. päätetään, että kaupungin heikkojen tulojen tähden lukkari ja yksi kaupunginpalvelijoista velvoitettaisiin, muassaan »stambok», siis jonkinlainen lista, kiertämään kaupunkia ja kokoamaan varoja kellotapulिन rakentamisen hyväksi. Maaherra ilmoittaa kolehtitulojen Hernösandista Helsingin kaupungin kirkon hyväksi nousevan 459 taalariin kuparirahaa.

Marraskuun 18 p:nä hyväksyi maaherra ehdotuksen, että vanhan kirkon penkit siirrettäisiin uuteen, ja lauta-penkit tehtäisiin sinne rahvasta varten. Lähetetään piispalle kirjelmä, jossa ehdotetaan, että kirkko vihittäisiin, mikäli mahdollista, ennen ensimmäistä adventtia. Joulukuun 2 p:nä vastaa piispa, ettei hän kielirikon vuoksi itse voi saapua vihkimään uutta kirkkoa, mutta hän uskoi tehtävän täkäläiselle rovastille, Johannes Wångille. Samassa istunnossa nousee raatimies Streng huomauttamaan, ettei rovasti Wang ole tilittänyt haltuunsa saapuneita keräyskirjelmiä, vaikka hän on saanut useita muis-tutuksia. Senjälkeen lähtee raatimies Streng tapaamaan rovastia. Hän tuokin mukanaan ohuen kirjan, »johon etusijassa herra paroni ja maaherra on piirtänyt korkeanylhäisen nimensä». Toista kirjelmää ei rovasti nyt löydä, kolmannen hän on jättänyt raatimies Bockille, mutta siinä ei ollut yhtään merkintää.

Maaliskuussa puhutaan yhä siitä, että hautausmaan¹ ympärille on tehtävä lauta-aita. Kellotapulیا varten kuljetetaan hirsiä Nurmijärveltä. Elok. 25 p. ilmoitetaan päätetyksi, että kirkko tulee kantamaan H. M. Kuningattaren nimeä ja vihkii sen rykmentinpastori von Glahn.

Kaikesta päättäen ei Wang nauttinut ehdotonta luot-tamusta. Lokakuun 19 p:nä pöytäkirja tietää hänen ret-telöineen erään ostamansa talon maksamisesta. Hänen runosäkeensä kuitenkin tulivat kirkon seinälle, mutta itse hän pian kuoli.

Henrik Forsius kertoo kirkosta:

»Tämä uusi ja uhkea Herran temppeli on rakennettu puusta ja sijaitsee torin itäisellä laidalla, muodostaen

¹ Nykyisen senaatintorin läntinen laita, Isoankatuun asti.

ristikirkon. Sen pituus on idässä ja lännessä 45 ja leveys etelässä ja pohjoisessa 41 kyynärää. Kirkko on katettu rautaplootuilla. Torni katettiin 1746 paanuilla ja läkki-plootuilla. Toiselle puolelle tornia on helein värein maalattu aurinko ja toiselle puolelle täysikuu. Sakaristo on rakennettu kirkon pohjoispuolelle, jota tietä papisto pääsee sisään. Sakaristo on neliön muotoinen, sivut n. 9 kyynärää pitkät. Koristuksista sisäpuolella ansaitsee ensinnä mainitsemista saarnatuoli, joka sädeloistoineen heti pistää sisäänastujan silmään. Sitä kaunistavat kullatut, taidokkaasti veistetyt kuvat ja vetää se vertoja jok'ikiselle saarnatuolille maassamme. Sen itäisellä puolella luetaan sanat: Jos te pidätte minun sanani, niin olette totisia opetuslapsiani. Joh. 8: 31. Yläpuolella, kolmiosisessa reunustuksessa, luetaan kultaisin kirjaimin: Petter Steen, Maria Elisabeth Groen, Christina Schele, joiden kolmen aviopuolison anteliaisuutta saamme kiittää siitä, että tämä ihana saarnatuoli on tänne rakennettu ja toimitettu. Sen neljännellä sivulla tavataan vuosiluku 1726. (Petter Steen oli Helsingissä syntynyt, Tukholmassa asuva kauppias, joka Jumalan kunniaksi oli lahjoittanut kotikaupunkiinsa tämän saarnatuolin. Groen oli hänen ensimmäinen vaimonsa ja toinen Schele, kotoisin Turusta.)

Altaritauluun on kirkkain ja puhtain värein maalattu Kristuksen kirkastus opetuslapsille vuorella. Sen yläpuolella seinässä nähdään heleästi maalattuna auringon nousu. Tämän ympärillä luetaan sanat:

Jehovah
 Tu lux, tu vita, tu medicina
 et
 U l r i c a
 Tu Nomen splendidum, tu Meum Decus
 eris

Tämän vierelle on maalattu Helsingin vaakuna ja heti sen alle seuraava varoitus:

Tu stad, o Helsingfors, Tin gamla synd lägg af,
 Om Tu ej segla vill ännu en gång i qvaf

1727¹

¹ Säkeet rovasti Wängin.

Kirkon kolmen pääoven yläpuolella nähdään yhtä monta siististi tehtyä penkkilehteriä, jotka kulkevat pitkän seinää. Niinikään on tähän korkeaan kirkkoon varattu kaikki, mikä kuuluu kunnioitusta herättävään jumalanpalvelukseen, ennen kaikkea korkeat valoisat ikkunat, luvultaan 11, ja niin isot, että seurakunta saa niistä tarpeeksi valoa. Sitäpaitsi on siellä valettuja messinkikruunuja, luvultaan kuusi, joihin pimeänä vuodenaikana sytytetään kynttilät. Kahdessa näistä ei tavata mitään kirjoituksia. Muissa on lahjoittajien nimet, kuten Jobst Huuk, A : o 1704. Lars Hindersson, Margaretha Hindersdotter, sekä J. L. S. S. A. M. D. S. A : o **1659**. Kymmenen messinkiplootusta tehtyä lampettia riippuu kirkon seinillä. Porstuvista, jotka sijaitsevat kunkin sisäänkäytävän edessä, johtavat kirkkoon kaksoisovet ja käytettiin näitä porstuvia muinoin aseita varten, jotka siinä riisuttiin. Nyt on siellä penkkejä kaukomatkaisia kirkkomiehiä varten. Kirkon seinien sisäpuolella ei ole yhtään hautaa, jottei ummehtunut haudan ilma saastutaisi sovinto-opin lempeää henkäystä.»

»Vasta 1746 kellotapuli saavutti», kertoo Forsius edelleen, »nykyisen uljaan nousunsa, kun ensin kivistä muuria oli korotettu ja sen päälle hirsikerroksista pystytetty torni sekä vihdoinkin rakennuksen ulkomuodon somistamiseksi tehty peltikatto.

Itse muuri on nyt 23 $\frac{1}{4}$ kyynärää korkea ja torni, kivijalasta huippuun laskien, 34 kyynärään asti. Kivimuuri on neliskulmainen, sivut noin 18 kyynärää pitkät. Tämän muurin ylälaitaan on jätetty 8 aukkoa, jotta vartijat heti tästä äkkäisivät mahdollisen vaaran, joka saattaisi uhata kaupunkia. V. 1750 varustettiin torniin, soittokellojen yläpuolelle, erinomaisen hyvä ja kunnollinen tornikello. Tämä ilmoittaa nyt päivän sekä aamu-että iltapäivätunnit ja laskee vaelluksemme askeleita kuolon hiljaista asuntoa kohden. Soittokellot, jotka kumisevin heilahduksin kutsuvat Siionin laumaa julkiisiin jumalanpalveluksiin, on valettu eri muotoon ja kokoon. Suurimman kellon kyljessä on seuraava kirjoitus: Denna klockan är af ädle Herrar, förnämlige gode menn förährat, hvilckas namn i Kyrkans bok finnas här sam-

manstädes. Vastakkaisella puolella luetaan: Den ädle och Velb. Herr e, Herr Ernest Johan Creutz tili Malma, Tammerkoski och Casaritz, Landshöfdinge öfver Nyland och Tavastehus Län. Den ädle och Velb. Fru, Fru Anna Isaacs Dotter Sölfversparre, Fru tili Ora, Malma, Tammerkoski och Casaritz. Lisäksi on kelloon kaiverrettu kokonaisia säkeistöjä Daavidin 150 psalmista ja vihdoin vuosiluku, jolloin tämä suurkello valettiin ja vihittiin nykyiseen tehtäväänsä, nimittäin 1654. Toisessa kellossa luetaan sanat: Denna klocka är guten af Kongi. Styckjutaren Gerhard Meijer i Stockholm. Kolmannessa, joka on pienin, ei ole mitään kirjoituksia.»

Eräässä tarkastuspöytäkirjassa tiedetään kirkon olleen yli 9 kyynärää korkean sekä että kuorissa oli katettu penkki ruhtinaallisia henkilöitä varten. V. 1746 oli »doomi» uusittu ja 1752 se laudoitettiin ja maalattiin punaiseksi. Alttaritaulu mainitaan kaupunginarkkitehti Hillerin ja hänen rouvansa lahjoittamaksi. Saarnatuolin alkuperästä tavataan (Matts Weckströmillä) seuraava toisinto: Kaarle XII tarvitsi rahaa ja lainasi sitä hollantilaiselta Petter Pettersen van der Huesenilta. Kuninkaahan palatessa Turkista vaati van der Huesen tiukasti pois rahojaan. Kuningas käski hänen ottaa sanansa takaisin. Rikas mies vastasi silloin: minkä minä kirjoitin, sen minä kirjoitin, sanoi Pilatuskin. Kuningas julmistui ja tuomitsi hänet vapaaehtoiisiin sakkoihin. Silloin lahjoitti hollantilainen Ruotsille kolme saarnatuolia, joista yksi joutui Helsinkiin ja asetettiin v. 1726 rakennettuun kirkkoon.

Saarnatuolin sisäpuolella olivat todella Huesenin nimen alkukirjaimet vielä n. v. 1750 luettavissa, vaikka kuluneina. Nähtävästi papit saarnatuolissa polvistuessaan ja seisoessaan polviensa kosketuksella olivat ne kuluttaneet.

Tulevina vuosikymmeninä tietävät aikakirjat kertoa kirkon rapistumisesta. Katto vuotaa ja kivikirkko, etupäässä tulipalon pelosta, alkaa taasen häämöttää kaupunkilaisten mielissä. Vanhalla kuitenkin on pakko tulla toimeen. Kerätään varoja ja paikataan sitä

voimien mukaan, jopa saa se uudet urutkin. V. 1790 lakataan käyttämästä hautuumaata eteläpuolella kirkkoa. Raatimies Bockin ja kauppias Sederholmin maanpäälliset ja ikuisiksi ajoiksi lunastamat perhehaudat sekä provianttimestari Weckströmin jälkeläisten muistokivillä varustetut hautapaikat ovat vielä tällöin pystyssä

Kun Suomen sodan aikana v. 1808 tulipalo hävitti 77 taloa Helsingistä, säilyi kirkko, mutta joutui kaupunkia uudestaan suunniteltaessa vasaran alle.

Helsingin tultua pääkaupungiksi ja sitä uudestaan järjestettäessä, havaittiin ns. Raatihuoneen tori eli Isotori ahtaaksi ja kirkko tarvetta vastaamattomaksi. Kaupungin vanha unelma kivikirkosta läheni nyt toteutumistaan. Satavuotista Herran huonetta kuitenkin ei voitu purkaa, ennenkuin oli olemassa kirkko, jota voitiin käyttää, kunnes suunniteltu uusi templi oli valmiina. Siksi tuli nykyinen Vanha kirkko, joka rakennettiin keskelle Kampin hautuumaata. Osa entisestä kirkonsisustuksesta: urut, messinkilampetit, messinkiset kattokruunut ja saarnatuoli siirrettiin uuteen puukirkkoon, jota nyt kutsutaan Vanhaksi kirkoksi, ja joka vihittiin 17. XII 1826 — eräässä protokollassa sitä sanotaan »väliaikaiseksi luterilaiseksi kirkoksi»; Forsiuksen mainitsema alttaritaulu myytiin ja joutui Mikkelin kaupungin kirkkoon.

V. 1830 oli päästy niin pitkälle, että protestanttisuuden 300-vuotisjuhlaa vietettäessä voitiin laskea tulevan kirkon peruskivi. Tämän toimittivat Porvoon piispa Joh. Molander, ent. kenraalikuvernööri Fabian Steinheil, ministerivaltiosihteeri kreivi Rob. Rehbinder sekä rakennusintendentti C. L. Engel ym. Kivi laskettiin vuoreen entisen kirkonpaikan yläpuolelle.

Rakentaminen tälle paikalle osoittautui kuitenkin erittäin työlääksi. Jyrkän kaltevuuden takia täytyi tehdä erinäisiä muureja ja holveja, jottei raskas paino sortuisi.

V. 1840, kun yliopisto vietti kaksisatavuotisjuhlaansa oli kirkko siinä kunnossa, että siellä voitiin pitää juhla-jumalanpalvelus. Kirkon vihkimispäivä sen sijaan siirtyi epämääräiseen tulevaisuuteen, sillä odottamattomia seikkoja rakennustyössä esiintyi alinomaa. Päätornin ympärille täytyi varovaisuuden vuoksi rakentaa neljä

pienempää tornia. Teoksessaan »Helsinki 1800—1900» kertoo E. G. Palmén tästä kovanonnan kirkonrakentaisesta: »Peruskiven laskemisesta oli kulunut enemmän kuin kaksi vuosikymmentä, kun uusi kirkko vihdoin 5 p. toukok. 1852 voitiin vihkiä. Syksyllä samana vuonna, ensimmäisenä adventtisunnuntaina se luovutettiin seurakunnalle.»

Silloisten sanomalehtien mukaan tuli kirkko maksamaan 335 533 ruplaa 99¹/_s kopeekkaa. Sisustus maksoi lisäksi 64 558 ruplaa 14 kopeekkaa. Urakoitsija Koristileff oli saanut haltuunsa rakentamistyön, mutta sitä valvoi eräs paroni Rosenkampfin taitavimpia rakennusmestareja, tarkastaja Kantiin Udestakaarlepyystä. Tämä tunnon-tarkka mies pystytti itselleen kirkon viereen pienen rakennuksen, jossa asui perheineen 7—8 v., jotta voisi pitää silmällä tärkeää työtä. Pelko kirkon luhistumisesta oli niin yleinen — mm. sanotaan sen aiheuttaneen urakoitsijan kuoleman — että siitä puheltiin kaikkialla. Topelius kertoo kahden kauppamatkustajan lyöneen vetoa parista pullosta samppanjaa siitä, mille puolelle kirkko kaatuu. Odotettiin kirkon ratkaisevan kuka voit-taisi vedon. Ukko Kleineh, jonka hotellissa kauppamatkustajat asuivat, oli vieraanamiehenä. Kirkko kuitenkin pysyi paikallaan.

Aikalaisen, kokoilija Matts Weckströmin muistiinpanot saattavat täydentää edellistä, varsinkin sentähden, että ne tuovat eteemme sen ajan Helsingin mielipiteet uudesta kirkosta. Annamme Weckströmin kertoa.

Kirkko sai nimekseen Nikolai. Alttaritaulu, joka esittää Kristuksen hautaamista, on pietarilaisen hovimaalari Neffin tekemä ja keisari Nikolain lahjoittama. Tuskin oli taideteos saatu pystyyn, kun jokin teline putosi sitä vasten ja puhkaisi kankaan, joten se oli paikattava. Urut ovat Walker ja Spanch'ilta Ludvigsburgissa.

Muodottoman tornin juurelle sijoitetut patsaat ovat Schievelbeinin ja Wredovin veistämät ja valetut sinkkiin Devarannella Berliinissä.

Tornin kellolaitoksen on tehnyt Könni Vaasan läänistä.¹ Kellotaulun numerot ovat 10¹/_s tuumaa pitkät,

¹ Konnin kello näytti helsinkiläisille aikaa, kunnes vapaus-sodan alussa punaiset sen särkivät.

tuntiviisari $19\frac{2}{8}$ tuumaa ja minuuttiviisari $24\frac{6}{8}$ tuumaa pitkä. Kirkkoa voidaan monessa suhteessa sanoa epäonnistuneeksi. Pahinta on, ettei useihin paikkoihin tahdo kuulla pappia. Sakaristo oli tykkänään unohdettu, joten pieni sakaristo täytyi sijoittaa alttarin taakse. Havaittiin myös, ettei kirkko saanut tarpeeksi valoa, joten »katolle oli tehtävä jonkinlainen kyyhksylakka».

Leveä, matala torni ei näyttänyt hyvältä ja vaikutusta lieventämään tehtiin sen ympärille neljä pienempää. Tämän johdosta lausui prof. Nervander: alussa oli uudessa kivikirkossa yksi suuri ja ruma torni, nyt se on saanut neljä vähempää rumaa. Ilman edelläkävyyä tarkastusta tilattiin Ruotsista jonkinlainen mekaanikko valmistamaan kellonsoittoa koneelliseksi. Tämä herra halokaisi kellon, sai hyvän maksun ja läksi tiehensä. Vasta nyt huomattiin päätorni sopimattomaksi kelloille, mahdavien kiviportaiden kahden puolen rakennettiin kaksi siipirakennusta ja kellot sijoitettiin läntiseen näistä, joten ne nyt ovat kellokopissa eivätkä kellotornissa.

Pian havaittiin kirkon läntiseen sivuun ilmestyneen huomattava halkeama, joka aiheutti tukimuurin rakentamisen.

Näin Weckström. Kirkon luoja, Johan Carl Ludvig Engel, ei enää ollut näkemässä suurimman luomuksensa viimeisiä vaiheita. Se taiteellinen näkemys, jonka pohjalla hän hahmotteli Suomen nuoren pääkaupungin pääkirkon, oli kaukana siitä todellisuudesta, joka moninaisten vaiheiden jälkeen kohosi graniittikalliolle, suunnitteen samalle kohdalle, minkä Kustaa Adolf II kerran lahjoitti Helsingille kirkonpaikaksi. Engel oli väsyneenä ja murtuneena vaipunut viimeiseen uneen. Kirkon perustukset ovat vastaiseksi kestäneet ja sen seinien sisäpuolella, sen portailla ja edustalla on suoritettu huomattava osa isänmaan historiallista juhlaohjelmistoa.

Hautausmaasta ei ole näkyvissä jälkeäkään. Viimeinen kivi yliopistorakennuksen edustalla, jonka iäkkäät helsinkiläiset vielä muistavat nähneensä, on siirretty tuntemattomiin kätköpaikkoihin. Katuliikenne käy yli hautojen, jotka niiden omistajat kerran olivat lunastaneet suvuilleen »ikiajoiksi».

Vanhan Helsingin ensimmäisestä kirkosta kertoo perimätieto, että Kärkölästä kotoisin oleva Helsingin kaupunginlääkäri Pihlflyckt osti täällä talon, jonka pihamaalalla oli ikivanha suippokattoinen rakennus. Pihlflyckt säilytti rakennuksessa suoloja, joita piti kaupan. Tämä rakennus oli aikaisemmin muutettu kolme kertaa ja väitettiin sen olevan Vanhan-Helsingin kirkkohirsistä. Kun Helsinkiä uudestaan luotaessa rakennus määrättiin purettavaksi, muutti Pihlflyckt sen Kärkölään. Onko siellä siitä vielä jotakin jäljellä?

Sukupolvet väistyvät tehdäkseen tilaa uusille. Jokainen rakentaa temppelejä sielunkaipuunsa, uhrimielensä ja varojensa mukaan. Millaiset tulevat olemaan ne Heran-temppelit, jotka meidän sukupolvemme jättää jälkeensä? Tuleeko meillä olemaan voimaa ja kaipuuta luoda edes yksikin mahtava doomi, joka kestää vuosisatoja, jakaen kirvoitusta yksinäisille etsijöille? Kodikkaat pienet kirkot, joissa jokainen kävijä pian oppii tuntemaan koko seurakunnan, ovat niitä perhekappeleja, joiden lämmössä sisäinen yhteenkuuluvaisuutemme lujittuu. Mutta emmekö tarvitse myöskin sitä suurta temppeliä, jossa olemme yksinämme kuin kuolemassa? Emmekö tarvitse myöskin taivasta tavoittelevia torneja symbolisoimaan iäisyyskaipuutamme?

ISÄNMAAN KASVOJEN EDESSÄ

Isänmaa — kuinka monta kertaa onkaan lausuttu tämä sana! Kansalaiset ovat haltioituneet sen ääressä ja runoilijat ovat laulaneet sen ylistystä. He ovat maininneet isänmaata untensa morsiameksi, »siksi leiväksi mitä me syömme, siksi kieleksi mitä me puhumme». Tuskin löydämme sitä taiteilijaa, joka ei olisi ollut polvillaan isänmaan pyhän nimen edessä. Tuskin vietetään sitä vakavaa juhlaa, jossa ei omistettaisi puhetta isänmaalle.

Kauneimmat puheet isänmaalle ovat kuitenkin olleet ne, joita ei ole kirjoitettu eikä edes lausuttu jollekinkin yleisölle. Sellaisiksi voidaan lukea ne puheet, joita siirtolainen on pitänyt yksinäisyydessään, kaukana synnyinmaastaan, kun koti-ikävä on kalvanut hänen mieltään, ne puheet, joita kuoleva sotilas on pitänyt vieraalla maalla, ehkä vuosisatoja sitten, taisteltuaan vieraan lipun alla, vieraan maan kunniaksi. Moni suomalainen sotilas on ollut siinä asemassa kaukaisista ajoista asti, ajoista, jolloin ei suomalaista isänmaata ollut olemassa, ja jolloin oli vain kotiseutu. Tämän kotiseudun hän näki sammuvin silmin, näki kaivotien, näki omaiset, näki pihan, jolla lapsena oli kulkenut, veräjän, josta oli astunut, pirtin, jonne oli saanut tulla tuiskua pakoön, pankon, jolle oli saanut nousta, kun kylmä paukkui ulkona ja sudet ulvoivat jäällä. Kuolinkamppailunsa kestäessä suomalainen sotilas tämän näki ja ehkä puheli jotakin isänmaalle — eivätkö lienekin nämä puheet olleet kauneimmat!

Isänmaata ei vielä ollut.

Onko siis todella ollut aika, jolloin ei suomalaista isänmaata ollut olemassa?

Muutama vuosi sitten, siinä vapauden ensi aikoina, tapahtui täällä Helsingissä, että ylioppilaat panivat toimeen esitelmätilaisuuksia sotilaille. Erääseen tällaiseen oli onnistuttu saamaan puhujaksi Richard Danielson-Kalmari. Niinpä oli harmaassa kasarmihuoneessa koolla harmaapukuisia nuoria miehiä ja heidän edessään seisojia puhujia, kertoen tarinaa kaukaiselta keskiajalta. Silloin ei ollut olemassa suomalaista kansaa, oli vain heimoja, jotka taistelivat keskenään. Näillä heimoilla riitti yllin kyllin riitaa kalavesistä ja metsästysmaista ja ne tuhosivat toisiaan sillä kateudella ja pitkävihaisuudella, joka on suomalaiselle luonteelle tunnusmerkillistä. Keskellä riitaa tulee yhtäkkiä riiteleville heimoille tieto: vihollinen on porttien edessä, vanha vihollinen idästä! Riidat pysähtyivät ja kuin salaman valossa näkivät riitelijät, joita tuhannet pienet väärinkäsitykset olivat vieneet käräjätupiin, joita tuhannet mitättömät asiat olivat erottaneet, ikäänkuin yhdellä iskulla sen suuren, joka heitä yhdisti, näkivät, että itse asiassa heidän yhteinen suuri kotinsa on isänmaa, että heidän vaaransa on yhteinen, tehtävänsä yhteinen, että heillä on yhteinen kieli, että heillä ei ole varaa tuhlata voimiaan sisäisiin riitoihin, että heidän täytyy pitää yhtä, jos mielivät elää. He näkivät tämän kaiken vasta vaaran hetkellä ja silloin kulkivat sanakapulat talosta taloon ja suomalaiset heimot nousivat kuin yksi mies. Ja vihollinen lyötiin. Silloin näki Suomen kansa ensi kerran isänmaansa kasvot.

Mutta puhujan tätä esittäessä vasta vapautuneen Suomen vartijajoukolle, oli kuin humaus olisi käynyt läpi joukon, eikä ollut enää seiniä rajoittamassa näköpiiriä, vaan läsnäolijat näkivät kauas menneisyyteen, näkivät isänmaansa suurimman vaaran — riidan, ja isänmaan kasvotkin tulivat oudon läheisiksi. Ja varmaan jokainen, joka oli mukana silloin, tuona iltahetkenä, vanhoi sisimmässään, jotakin tämäntapaista: minä tahdon päästä yli pikkuasioiden, minä tahdon päästä yläpuolelle mitättömien väärinkäsitysten, jotka erottavat meitä veljiä toisistamme, minä tahdon olla suomalainen, minä tahdon elää ja kuolla Suomen puolesta, kaiken sen puolesta,

mikä tekee isänmaan eheäksi, suureksi ja mainehik-
kaaksi maailman kansojen joukossa ja mikä tekee sen
voimakkaaksi kunnialla puolustamaan sijaansa kult-
tuurimaiden keskellä. Tämä vala mielessä jättivät läsnä-
olijat kokoushuoneen, mennessä kukin tehtävänsä ääreen
ykskaski oliko tuo tehtävä »suuri» vaiko »pieni».

Helsingissä oli jokin vuosi sitten sairaanhoitajattarien
maailmankongressi. Monet kymmenet kansallisuudet
olivat edustettuina. Mukana sattui olemaan eräs ame-
rikkalainen nainen — nimi tuntui täysin englantilaiselta
— mutta hän hämmästytti suomalaisia sillä, että hän
aina hyvin hartaasti lauloi suomenkielellä »Arvon mekin
ansaitsemme», tuon laulun, joka oikeastaan on meidän
aikaisin kansallislaulumme, ja myöhemmin myöskin
»Maamme»-laulun. Kuka oli tämä tuntematon? Ker-
rankin kun oltiin koolla helsinkiläisessä puistossa ja
pidettiin puheita puolelle ja toiselle, useilla maailman
kielillä, niin nousi vuorostaan tämäkin hoitajatar ja, las-
kien kätensä hongan kyljelle, katsoi suoraan ylös tai-
vaan sineen. Hän alkoi puhumalla jotakin Suomen tai-
vaan sinestä ja Suomen hongan urhoollisesta kasvusta.
Hän kertoi, että hänen esivanhempansa 300 vuotta sitten
olivat lähteneet liikkeelle Rautalammelta. Ensimmäin he oli-
vat raivanneet Suomen korpia Rautalammella, sitten he
olivat lähteneet Ruotsiin, Värmlantiin ja sielläkin he
olivat raivanneet korpia. Sitten kun asuntomaat olivat
tulleet leipää antaviksi, heidät häädettiin. Nyt lähtivät
he Amerikkaan ja raivasivat jälleen korpia siellä. Aina
vain raivasivat, kunnes kuolivat. Mutta tässä suvussa on
kautta aikojen säilynyt tieto — luonnollisesti suku on
täysin amerikkalaistunut ja pitää Amerikkaa isänmaa-
naan — suomalaisesta alkuperästä, ja kaikkien maail-
man kansojen joukossa, lähinnä amerikkalaisia, on Suo-
men kansa tälle suvulle rakkain. Ja niin oli tälläkin
suvun jäsenenä, tällä sairaanhoitajattarella aina ollut
tarve päästä näkemään esi-isien maata, ja hän oli läh-
tenyt matkaan ja oh nyt täällä. Myöhemmin oli hoita-
jattaremme suuren retkikunnan mukana tullut Punka-
harjulle, siellä muistikirjaansa kirjoittanut tärkeimmät

suomalaiset sanat ja sitten yksinään lähtenyt esi-isiensä asuinpaikalle, Rautalammelle.

Hän näki varmasti, tämä suomalaisen suvun jäsen, leun hän 300 vuoden jälkeen lähestyi esi-isiensä asuma-seutuja, isänmaan kasvot.

Kerran automatkalla tulimme keskiyön aikaan lauantai-iltana Hämeessä erään kylän läpi — aurinko oli silloin jo laskenut, saunan tuoksu tuntui vielä ja monissa paikoin oli saunan ovi auki, jolloin kuului, kuinka sirkka siritti. Me ajoimme aivan hiljaa ja seisahdutimme silloin tällöin koneen, saadaksemme katsella kesäyön ihmeellistä hämyä. Ja me kuljimme pienen talon ohitse, jonka vieressä ruisvainio seisoi aavistellen kaikkein täyteläisimmän kukkeutensa hetkien olevan läsnä, ja ruisrääkkä äänteli. Näimme aivan tavallisen harmaan rakennuksen ja sen portailla vanhan miehen, yllään puhdas aluspuku, joka vielä tuoksui saunalta. Hän tuli tielle, vaiken pitkän aikaa ja sanoi lopulta, kun vaistosi meidän mielialamme, ettei malttanut mennä maata, kun oli niin kaunis ilta.

Niinpä istui tämä mies siinä yksinään, viikon aherretuaan, eikä tuntenut väsymystä. Hän näki kotinsa, pienen kolkan isänmaata. Kaikki oli siinä hänen ympärillään, hänen työmaansa, hänen vaimonsa ja lapsensa. Hän ei tehnyt itselleen selkoa, miksi hän siinä oli onnellinen, miksi hän siinä vietti iäisyyshetkiä. Hän vain istui ja katseli. Saatamme olla varmat siitä, että hän tässä pienessä arkisessa ympäristössään näki isänmaan kasvot.

Useimmat meistä ovat nähneet isänmaan kasvot sellaisina hetkinä, jolloin Suomen riitelevät heimot kerran tajusivat, että isänmaa on heille yhteinen, että heillä on yhteinen kieli ja että heille on yhteistä kaikki, mikä maan päällä on pyhää: vaaran hetkinä. Me olemme nähneet vapaussodan ajat. Monella meistä on selviä muistoja siitä, miltä vaara tuntui. Miltä sitten? Oliko isänmaa silloin arkinen, vai tuntuiko isänmaan käsite samantaiselta kuin tavallisesti? Ei, ne olivat ihmeellisiä aikoja ne silloiset. Olemmeko tulleet ajatelleeksi, mitä merkitsee, että juuri tämän sukupolven sallittiin ennen

kaikkia edellisiä sukupolvia lunastaa vapaaksi isänmaa että juuri me saimme täyttää työn, jonka esi-isät ja -äidit olivat panneet alulle ja jota he olivat kehittäneet että me saimme nähdä heidän taistelujensa, kärsimystensä ja kaipauksiensa määrän toteutuvan, että me saimme nähdä vapauden aamun? Olemmeko tulleet ajatelleeksi, mikä velvoitus tähän sisältyy?

Me voimme kaikkia asioita ja käsitteitä syventää ja me voimme niitä myöskin madalluttaa. Me omistamme esimerkiksi kappaleen maata. Me voimme polkea sen jalkaimme alle, jättää sen rikkaruohon valtaan, kulkea näkemättä sitä. Me voimme myöskin upottaa siihen hikemme ja vaivannäkömme, voimme rakastaa sitä, voimme nähdä siinä kappaleen isänmaata. Ja katso, meidän rakkautemme lämmössä se kantaa kukkaa ja hedelmää. Me voimme täyttää elämämme kiitävät hetket arvokkaalla sisällöllä, me voimme jokaisesta silmänräpäyksestä muodostaa kappaleen iäisyyselämää, jonka aikana meidän sisäinen ihmisemme kasvaa. Me voimme myöskin antaa elämämme hetkien vierii pois tyhjinä, turhina, pieninä, kitukasvuisina. Niinpä me voimme elää isänmaassamme omistamatta sitä. Se ei näytä meille kasvojaan, sillä meidän silmillämme ei ole kykyä nähdä. Me ajattelemme tähän tapaan: minä nyt olen vain minä, mitä sillä on väliä, miten minä elän. Me voimme myöskin, toimien vaikka miten näkymättömällä paikalla, omistaa koko isänmaan, nähdä sen kasvot surussa, ilossa, häpeässä tai toivossa, tuntea vastuunalaisuutta kaikesta, mitä täällä tehdään. Miten köyhänä kulkeekaan elämän läpi ihminen, joka madalluttaa ja alentaa kalliit, peruuttamattomasti kiitävät hetket. Miten rikas onkaan se, joka syventää ne, nähden ihmiskutsumuksensa korkeuden, nähden Jumalan-lapsen perintöoikeutensa!

Me erehdymme, kun luulemme elämänilomme kärsivän, jos vihkiydymme kokonaan työhön isänmaan kasvojen edessä. Ilo saavutetaan juuri sitä tietä. Isänmaa elää ilolla kannetuista uhreista. Niin pian kuin uhrimieli isänmaan lasten povessa sammuu, on isänmaamme hylättyinä ja lapset vailla kotia.

Mitä sitten voimmekaan isänmaan hyväksi tehdä? Isänmaalla on eri tarpeita eri aikoina, ja niinkuin rakas-

tava lapsi äitinsä kasvoista näkee, mitä hän milloinkin toivoo, niin on kansalaisen tiedettävä, mitä aika häneltä milloinkin vaatii. Ja hänen on oltava valmis kuulemaan velvollisuuden ääntä ja täyttämään tämä velvollisuus vapaaehtoisesti ja iloisella mielellä. Tulee hetkiä, jolloin isänmaa vaatii lapsiltansa hengen. Meidän suomalaisten on alati muistettava miten yksinäinen ja harvalukuinen kansa me olemme. Emme saata turvautua suuriin sukulaisiin. On paras ottaa lukuun, ettei apua tule mistään, että meidän on luotettava ainoastaan omaan itseemme. Tällainen asiointila vaatii yksilöä kasvamaan täyteen ihmismittaansa ja täyteen kansalaiskuntoonsa. Täällä ei ole varaa elättää veltoa, nautiskelevaa väkeä, joka vaaran hetkellä pettää. Joskus, kuten sanottu, isänmaa vaatii suuria uhreja. Joskus se vaatii pieniä — mikäli nyt pieniksi voidaan sanoa välttämättömyyksiä, näyttivät ne miten vähäpätöisiltä tahansa. Meidän aikamme näkee suurten uhrien päivät vielä aivan läheisessä menneisyydessä. Nykyhetki tuntuu vaativan »pieniä» uhreja: meidän on luovuttava nautinnoista, turhuuksista, salatasta rikollisuudesta, omanvoitonpyynnöstä, riidanhallusta, kostonhimosta, kaikesta tuosta sisällisestä kurjuudesta, jolle me vaadimme pyhitystä sen takia, että sota-aika muka on sen tuonut. Usein kuulee saksalaisten puhuvan mielialasta maailmansodan alussa, ja he erottavat vielä tästä erään ajanjakson, jonka he katsovat kuuluvan korkeimpaan ja puhtaimpaan, mitä heidän isänmaassaan on eletty: elokuun mieliala v. 1914. Me suomalaiset elimme tämäntapaisten ajan helmikuussa 1899. Puhdas inhimillisyys ja puhdas patriotismi elävöittivät silloin mieliämme. Uhrivalmiina, vapaina turhuudesta, rehellisinä ja vilpittöminä, sisällisesti vapaina seisoi silloin isänmaan kasvojen edessä. Ja Suomi-äiti katsoi meihin surussaankin onnellisena. Sillä äiti ja lapset olivat yhtä.

Nyt —! Me olemme saavuttaneet itsenäisyyden, sortajat ovat poissa. Omat miehemme pitelevät ohjaksia, me määräämme itse kohtaloltamme. Mutta missä ovat uhrivalmius, kansalaiskunto, rehellisyys, vilpittömyys, sisällinen itsenäisyys? Paljas, puhdas inhimillisyys katsotaan arvottomaksi, koetellut kansalaishyveet ovat käy-

neet vanhanaikaisiksi. Keskinertaisuus on korkeassa kurssissa, oveluus menee viisaudesta ja omanvoitonpyyntö esiintyy silmillään yleishyvän naamari. Siellä täällä kuuluu kaamea kuiske: eihän tällaista tapahtunut edes silloinkaan, ennen...! Ottakaammepa käteemme sanomalehti, mikä hyvänsä, miltä maankulmalta ja miltä päivältä tahansa, niin on tuossa yhdessä numerossa lueteltu niin monta murhaa, kavallusta, ryöstöä ja kaikenkaltaista rikosta, että niistä olisi riittänyt kymmenen vuoden osalle ennen vanhaan.

Joskus johtuu mieleen lapsellinen pelko, että joku niistä, jotka antoivat henkensä maamme vapauden lunnaksi, lyhyen hetken ajaksi voisi nousta kumpunsa yöstä saadakseen nähdä miltä näyttää vapaassa Suomessa. Hän jätti kotinsa ylimaallisen innoituksen vallassa ja kuoli uskossa, että kansamme kunnialla on vaaliva kalliistiostettua, vuosisatoja ikävöityä vapauttaan. Mitä hän sanoisikaan, jos nyt loisi tänne silmäyksen? Eikö hän kysyisi meiltä jälkeenjääneiltä uhriksi kannettua elämänsä? Tätä vartenko vuoti niin paljon verta? Ja Suomi-äiti, hän ei tällä hetkellä etsi niitä neuvokkaita taitureita, jotka pystyvät vipuilemaan sille tai sille arvoasteelle ja sulavasti kumartelemaan sillä tai sillä parckettipermannolla, tai joustavasti mukautumaan siihen tai siihen tilanteeseen, tai sirosti kantamaan niitä tai niitä kunniamerkkejä — hän etsii ihmistä, etsii lyhty kädessä rehelliä, vilpitöntä ihmistä!

Me tarvitsemme tällä hetkellä sen vartioketjun lisäksi, jonka sotajoukkomme muodostaa ulkonaisia vaaroja vastaan, vartioketjun sydämemme ovelle. Vihollinen ahdistaa sitä ankarasti, jollei tuota vihollista saada voitetuksi, hukumme, huolimatta ulkonaisesta itsenäisyydestämme. Mistä on sitten löydettävissä vartiosto, joka voisi tehdä puhdasta sydämessämme?

Vartioston nimi on: Jumalan kymmenet käskyt, juuri ne samat, joita kerran taoimme päähämme ymmärtämättä niistä paljonkaan. Ja miksei koko vanha katkismus synnintunnustuksineen, jossa luetaan tähän tapaan: että se vanha Aatami, joka meissä vielä on, pitää joka-päiväisen katumuksen ja parannuksen kautta synteineen

ja paheineen upotettaman ja kuoletettaman, ja jälleen joka päivä nouseman ylös uusi ihminen, jonka pitää pyhydessä, vanhurskaudessa ja puhtaudessa Jumalan edessä vaeltaman. Harvoinpa lienee esi-isien ja esi-äitien synnintunnustuksella ollut niin vaikuttava tausta kuin minkä nykyaika tarjoaa.

Kun olemme saaneet luotettavat vartijat sydämemme ovelle, on sisällinen itsenäisyytemme turvattu. Ja silloin alamme kelvata työntekijöiksi isänmaan kasvojen edessä ja vartiopalvelukseen isänmaan porteilla.

SNELLMANIN LAULU

Jokainen Snellman-päivä kutsuu meidät suomalaiset uudelleen isänmaan kasvojen eteen, noiden kasvojen, joiden tutut armaat piirteet ovat hänen, samoin kuin jokaisen Suomen uskollisen pojan ja tyttären silmissä kuvastuneet elämäntehtävän korkeina ratkaisevina hetkinä. Me tiedämme mitä Snellman isänmaan kasvoista luki: suurtyö, jonka hän kaikiksi ajoiksi kansalleen jätti, hänen elämäntyönsä, josta hänen kansansa alati elää, sanoo sen meille. Isänmaan kasvojen edessä, tunkien katseensa Suomen kansan syvimpään olemukseen, ammensi hän voiman elämäntehtävänsä. Uhrautuvaisuutta, uskollisuutta, työiloa, rakkautta loppumattomiin, oman itsensä unohtamista ja asian muistamista, alttiiksipanoa idealin tähden, rohkeutta vihamiesten ja epäroivien ystävien keskellä, sitkeyttä ja hellittämättömyyttä laimeiden sydänten piirittämänä, sydämen paloa penseiden mielten saartamana, rautaista tahtoa yksinäistymisenkin uhalla, omantunnon rauhaa omantunnon pakosta suoritetun työn jälkeen — tätä löydämme Suomen voitollisimmassa persoonallisuudessa.

Samalla kertaa kuin Snellmanin suuri runoilijaystävä näki isänmaan kasvot haltioitumisen hetkellä ja puki rakkautensa tätä maata kohtaan sanoiksi kielellä, joka oli hänen sydämensä kieli, mutta joka ei ollut tämän maan äidinkieli, joka ei ollut Saarijärven Paavojen sydämen kieli, samoihin aikoihin kohotti Snellman saman rakkauden läpitunkeman äänensä sen kielen puolesta, joka on tämän kansan itsenäisen elämän perusta, sen äidinkieli, sydämen kieli, runon kieli. Runoilijaystävän innoituksen näkyjä säestää mahtavana Snellmanin teräk-

sinen tahto, joka yhtäkaa vasarana ja alasimena takoi valtavimman Sammon, mitä tässä maassa Ilmarisen jälkeen on taottu. Snellmanin laulu, velvollisuuksien laulu, velvoituksen laulu, työn laulu se on innostanut kyntäjää Suomen pellolla painamaan auransa syvemmälle tämän maan kamaraan, se on tukenut jokaista sanan viljelijää, joka on lähtenyt viemään tiedon leipää pettumaille, se on soinnut niiden korvissa, jotka ovat muutamassa vuosikymmenessä runottarien armosta luoneet Suomen suomenkielisen kirjallisuuden, vieden Agricolan ajatuksen suomenkielen paikasta maailman kielten joukossa Euroopan parnassolle: »Kyllä se kuulee Suomen kielen, joka ymmärtää kaikkein mielen.» Snellmanin laulu, Suomen herätyksen malmikello, isänmaan kasvojen edessä kaiutettu, se se on loihtinut esiin suurimman ihmeen: kutsunut esiin tämän kansan sisimmän ominaisimman hengenousun, tämän kansan itsensä, se se on, joka on tehnyt meistä suomalaisen suomenkielisen Suomen kansan, erikoisen ja ainokaisen maailmassa.

Tämäkin Snellman-päivä, kahdestoista toukokuuta 1928 kutsuu meidät isänmaan kasvojen eteen. Ne ovat samat tutut armaat kasvot, jotka Snellman sielunsa silmillä näki, joita hän rakasti ja jotka hän meille kirkasti.

Ja kuitenkin on näissä kasvoissa tänäpäpä jotakin uutta. Aavistamaton valo on langennut rakkaille piirteille: vapauden päivän valo. Suomen hengen korpi-vaellus on päättynyt. Itsenäisenä kansana, oman tahtonsa toteuttajana, ilman vierasta määrääjää astuu Suomen kansa kansojen joukossa. Tielle, jota meidän sukupolvemme — armoitettu sukupolvien joukossa — saa astua, lankeaa Suomen vapauden valo. Siinä missä vapautemme suurimman esitaistelijan ja kansallistuntomme herättäjän täytyi kamppailla orjanmieltä ja pimeyttä vastaan, on meidän nyt suotu vapaasti, ajatuksessa, sanassa, laulussa ja teossa suorittaa päivätyömme suomalaisten sukupolvien sarjassa, toteuttaa omaa itseämme. Velvoittavampana kuin milloinkaan on Snellmanin Sampo, Snellmanin jälkisäännös jäänyt meidän käsiimme. Kohtaako toukokuun 12 päivä kymmenentenä vuonna Suomen vapautta täällä isänmaan kasvojen edessä sen tietoisien, teräksisten, vakaan suomalaisen kan-

san, joka sisimpään kutsumukseensa luottaen astuu velvollisuuksien tietä ja jättää Snellmanin perinnön kartuttuna ja rikkaampana tuleville polville? Joko on kunniansansa se suomenkielinen kansallisvaltio, jonka Snellmanin tietäjäsilmiä näki?

Paljon on vielä työtä suoritettava Snellmanin hengessä.

Te kansalaiset, joiden nuoruus on saman ikäinen kuin isänmaan vapaus, ja te, joiden lapsuusajan leikkikentille ensi kerran lankesi säde Suomen vapauden päivästä, muistakaa, minkä velvoituksen lahjan saitte omaksenne. Ja me kaikki suomalaiset, olkaamme valmiit antamaan sydäntemme palon ja käsiemme voiman sille kansalle, sille isänmaalle, jonka kasvot nyt katsovat meihin. Meidän isiemme ja meidän äitiemme, meidän suurmiestemme ja meidän nimettömien vainajiemme elämäntyö ja muisto olkoot oppaamme, kun rae etsimme Suomen, tämän suuren kotimme parasta.

Tässä isänmaan kasvojen edessä korotamme äänemme kansojen kaitsijan puoleen: Salli, sinä Korkein, meidän uljaasti kilvoitella, salli meidän työmme ja rakkautemme kautta kasvaa suureksi kansaksi!

KYLVÖN JA KORJUUN PÄIVÄT

Puhe Satakunnan Parantolan vihkiäisissä

Kerran, vuosia sitten seiso i erään helsinkiläisen sairaalan edessä, lippunsa ympärillä, kourallinen nuoria ihmisiä, odottavasti silmäillen eteensä. Vastaviihitty lippu oli tuskin ennättänyt silitä uutuutensa laskoksista. Sen iloiset värit, kypsyvän viljan kulta ja ruiskukan sini, kohosivat laulaen taivasta kohden, vaikkei taivas tänään ollut korkea eikä myöskään iloinen. Oli kolea sää ja pilvistä lohkeni harvakseltaan jäisiä lumisiruja. Me, jotka siinä ääneti odotimme, tuskin huomasimme sitä. Kyynel omassa silmäkulmassamme oli jäätynyt ja meitä vilutti. Vilu ei johtunut yksin siitä, että talven kääriiliinat laskeutuessaan kohti kuollutta luontoa, myöskin hipaisivat meidän kasvojamme. Kuolema oli hipaissut meitä lähempää, se oli kylmännyt suoraan sydäntämme: se oli joukostamme äkkiarvaamatta temmannut toverin, muistuttanut meitä kaiken katoavaisuudesta, järkyttänyt meitä käsittämättömyydellään ja saanut meitä toistelevaan kysymyksiä, joita jokainen kuolevainen kylmenneen omaisen läheisyydessä on toistellut ja tulee toistelevaan ajasta aikaan. Kuollut nuori tyttö ei ollut sukulaisemme, mutta hän oli ensimmäinen, joka temmattiin nuoresta osakunnastamme, ensimmäinen, jota nuori lippumme saattoi. Näin ollen kävi hän meille kaksinverroin läheiseksi. Hän oli nyt lisäksi se osatoverimme, joka tiesi, mitä ei yksikään meistä vielä tietänyt, hän oli astunut sisään siitä portista, mikä kerran oli avautuva jokaiselle meistä. Vielä hiljan eli hän meidän elämäämme, liikkui joukossamme, me kosketimme hänen kättään, katsoimme häntä silmiin ja kuulimme hänen äänensä. Ja nyt pari päivää sitten saamme kuulla, että hän on puhaltanut

huuliltaan lämpöisen verensä, että hän on peruuttamattomasti poissa.

Mutta jo lähestyykin valkoinen arkku ja meidän lip. pumme laskeutuu maata kohden. Me koetamme tukahduttaa mielenliikutustamme ja kiinteissä riveissä lähtee pieni joukkomme seuraamaan vainajaa. Kivimuurit toistelevat askeltemme kaiun. Katu on kylmä ja paljas vieras tämä kaupunki, välinpitämättömät sen vastaan tulijat. He eivät tule ajatelleeksi, että siellä kaukana maaseudulla, meren rannalla on koti, jossa näinä päivinä on vuodatettu kuumia kyyneliä ja että siellä kirvelevin sydämin tunnetaan kaikki mitä me tällä hetkellä tunnemme. Siellä tiedetään: nyt ne ovat lähteneet sairaalasta, nyt ne tulevat asemalle, nyt lähtee juna. Ja yöllä kotiväet laskevat tunteja ja kuulevat junan rytinän, sen armottomasti tärisyttäessä nukkunutta. Ja sitten he kokoavat suruvaatteensa ja syyskukkansa ja valmistautuvat lähtemään asemalle.

Eivät näin he ajatelleet hänen palaavan. He olivat niin taistelleet valmistaessaan häntä elämää varten, hän oli itse niin hartaasti ponnistanut läpi koulun, saadakseen valkoisen lakin ja sitten lähteäkseen yliopistokaupunkiin. Ja tähän se kaikki loppui, valkea arkku tuli hänen osakseen. Miksi, miksi?

Katujen risteyksessä ajaa tuulenpuuska edellään lakas tunteita lehtiä. Lippu avautuu ja hulmahtaa ikäänkuin nostaakseen masentuneita mieliämme. Me painaudumme riveissämme lähemmä toisiamme. Kenen vuoro on ensi kerran? Niinkuin lehti tuulella on ihminen ja meidän oma lähtömme käy yhtäkkiä niin todelliseksi, että meitä jäätää ytimiin asti. Kuinka onkaan mahdollista, että elämän hyörinässä niin usein olemme voineet unohtaa kuolevaisen osan? Turhuutta olemme kasanneet elämämme tunteihin. Ja kuitenkin on jokainen hetki tätä lyhyttä olemassaoloa ylen kallisarvoinen. Opimmeko tästä hetkestä jotakin, vai menetämmekö senkin? Vajavainen on ihminen ja avuton. Heikko on hänen tahtonsa ja hidas hän on hyvään. Kuinka hän kerran kestää, kun hänen viimeinen hetkensä koittaa?

Näitä me kysymme ja kuuma tuska täyttää sydämemme. Me olemme hädässä itsemme, kanssaihminen,

koko kärsivän luomakunnan puolesta. Ah, miksi onkaan kärsimys niin suuri? Miksi jätetään jokainen elävä olento niin lohduttomaan yksinäisyyteen? Apua! Lehdet ja lumisirut kiiruhtavat piirissä edellä. Meidän huulemme tapailevat sanoja, jotka meille joskus opetettiin ja joita me emme silloin ymmärtäneet. Tutut kasvot, äitimme kasvot, painuivat silloin yli vuoteemme ja lausuivat meille nuo sanat. Nyt yhtäkkiä me ne ymmärrämme — eivätkö ne liene olleetkin juuri tätä hetkeä varten. Olisiko tästäkin jokin ulospääsy? Kuin eksyneet linnut me olemme lyöneet rikki siipemme ruutujen riskikoihin ja nyt meitä vastaan kajastaa helpotus.

— Hänellä oli keuhkotauti suvussa, lausuu joku hiljaa.

— Häntä väsytti viime aikoina aina, kuiskaa toinen.

— Kyllä sitä on Satakunnassa, keuhkotautia, ääntää kolmas.

Ollaan jo torilla. Lippu avautuu ja jää hulmuamaan kunnes saatto seisautuu. Jokainen vaihtelu tämän viimeisen palveluksemme täyttämässä repii nyt uudelleen auki sydämemme haavat. Kuolleen siirto ajopeleistä läpi asemahuoneiden, kuusilla merkityn tavaravaunun näkeminen, toverimme nostaminen kuusenhavujen keskelle, seppeleen laskeminen, lipun viimeinen kunnianteko ja vaunun sulkeminen — kaikki tämä järkyttää meitä uudella voimalla. Ja kun me sitten torilla hajaudumme kukin haarallemme ja ponnistamme yli lehtien, pyörivän hiekan ja lumisirujen, niin olemme avuttomat ja nöyrät ja rukoilemme vain voimakasta isänkättä, joka tahtois tarttua käteemme ja tukea meitä. Meissä elää myöskin palava tarve saada käyttää elämämme arvokkaasti ja suorittaa jotakin, joka kelpaa viedä mukaan ajasta iäisyyteen. Muu on mitätöntä ja halpaa — vain se kelpaa, joka kestää viimeiselläkin hetkellä. Tätä ajatellessa käy yksinäinen, kotiseudulle matkaava nukkuja meille jälleen läsnäolevaksi ja läheiseksi ja me toteamme, ettei raja elämän ja kuoleman välillä olekaan mikään ylittämättömän kuilu, vaan silta, joka voi kantaa ajatuksen, kunhan ajatus vain on harras.

Tuona kaukaisena syyspäivänä tehtiin kylvö, jonka sadon olemme tänä talvena korjanneet. Emme tietäneet

sen tapahtuneen. Se oli tapahtunut niin salaa, sydäntemme väristessä elämän ja kuoleman arvoituksen edessä.

Usean vuoden kuluessa saatoimme sitten samalla tavalla samaan tautiin sortuneita tovereja ja näissä saatoissa nousi kylvö näkyviin. Meille kävi selväksi, että satakuntalaisten ylioppilaiden voimakas kotiseutu on kauttaaltaan keuhkotaudin tartuttama. Jokaisella oli siitä omakohtaiset kokemuksensa. Tiedettiin kertoa kokonaisista pitkistä sisarussarjoista, jotka oli peitetty multa, tiedettiin kertoa perheistä, jotka olivat kuolleet sukupuuttoon. Silloin lausui joku sen ääneen: Satakunnan on saatava parantola, joka asettuu etunenään johtamaan keuhkotautiruton tuhoamista. Yhä uusissa hautasaatoissa oli tällä ajatuksella aikaa kypsyä ja voimistua, sillä seitsemänä ensi vuonna Satakuntalaisen Osakunnan elämää vei keuhkotauti jokikisen, joka meidän joukostamme kaatui. Me olimme jo näkemään pettävän punan taudille alttiin toverin poskilla ja me vapisimme, kun hän väsyneenä alkoi jäädä pois yhdessäoloista. Emmekä me paljon enää uskaltaneet toivoa, kun lääkäri kevättälvella määräsi hänet lähtemään kotiin sairastamaan.

Eräänä kevättälvena sitten oli parantola-ajatuksemme saavuttanut sellaisen kasvun, että me päätimme alkaa kesällä kiertää Satakuntaa ja valmistaa sitä vastaanottamaan suurta ideaamme. Tietenkin tarvittiin tässä muutakin kuin uskoa, mutta iltamilla ja arpajaisilla oli ennenkin tässä maassa saatu aikaan paljon ja niin me kaikella vakavuudella ryhdyimme valmistamaan ohjelmaa iltamia varten, joiden tarkoitus oli samalla parantola-aattemme tunnetuksi tekeminen ja varojen kerääminen sitä varten. Kolmena suvena perätysten me sitten, noin 25—30-henkisenä joukkona, kiersimme Satakunnan ristiin rastiin.

Niille, jotka olivat noilla kesäretkillä mukana, muodostavat niiden muistot kokonaisen satukirjan täynnä viisaita opetuksia ja kirkkaita kuvia. Kesäretket Satakunnan keuhkotautiparantolan hyväksi näyttivät sekä nuorille että vanhoille, miltä pohjalta korkea ilo kasvaa ilmoille. Sen maaperänä on aina elämän ja kuoleman vakavuus, ja ilma, jota kohti sen kasvu nousee, on aina

ihmissydämen ylpeä tarve saada suorittaa jotakin merkitsevää. Niin suotiin meidän pienelle joukollemme onni vieraillla Satakunnan kesässä juuri niinä viikkoina, jolloin kevättouot olivat alkaneet vihannoida ja apila puhkesi. Apilan tuoksu, huojuvat ruisvainiot, valkoiset ruusut, rauhallinen joki, joka kulkee kohti mertaan, levoton virta, joka hakee tietään kivien ja karien keskitse ja jonka pohjalla pieni sairas eläin kärsimyksensä kasvattaa helmiä, asumattomat salot, kajakavat nummet, kodit, koulut, kirkot, hautuumaat ja seurain-talot muodostivat noina viikkoina sen lumotun valtakunnan, jossa me suuren ajatuksemme sanansaattajina liikuimme. Me tulimme hautausmaille ja vietimme hartashetken sekä tuntemattoman että tutun vainajan leposijan ääressä, me istuimme kirkossa vanhan urkurin vierellä ja näimme auringonsäteiden tulvivan kukkasille alttarilla ja ihmiskasvoille penkeissä, me seisoimme kodeissa, jotka viestimme kunniaksi olivat pukeutuneet juhla-asuun ja me puhuimme ja lauloimme lehditetyissä seurataloissa. Ja kaikkialla olivat ihmissydämet avoinna sanallemme ikäänkuin se olisi sisältänyt jokaisen oman sisimmän ajatuksen. Ja usein tapahtui, että kuvatesamme tautituhoa, muistot mieskohtaisista elämyksistä pakahduttavina nousivat rintaan ja nyyhkytys täytti huoneen. Moni äiti lähestyi meitä silloin, painoi kätämme ja lausui siunaavan toivotuksen. Kerran ajaessamme läpi aaltoilevan lakeuden, osoitettiin meille harmaata taloa, johon aurinko helotti. Siinä asui nuori keuhkotautinen tyttö, jolle ei lääkäri enää antanut mitään toivoa ja joka oli tiedustellut retkemme tarkoitusta. Me pysäytimme hevoset, astuimme alas rattailta ja valmistauduimme laulamaan. Ääneti lähestyimme päätyhuonetta. Tuskin milloinkaan oli laulumme kohonnut niin hartaista rinnoista. Ikkuna avautui, hoitajatar lausui sairaan kiitoksen. Hän olisi tahtonut sanoa enemmän, mutta itku tukahdutti hänen äänensä. Hänen ei tarvinnut mitään sanoa: me ymmärsimme, että tämä sairas antoi meidän asiallemme hyväksymisensä. Mekään emme löytäneet sanoja. Ojensimme kukkasemme — niitä oli meillä aina niin paljon matkassa! — ikkunaa kohden ja jatkoimme kulkua läpi kukkivien maiden.

Myöhemmin kuulumme, että sairas tyttö oli käsenyt kiinnittää ruusumme seinälle ja että hän aina oli niihin katsellut. Muutaman viikon kuluttua hän oli kuollut.

Kaiken aikaa tunsimme yleensä sairaiden ja heidän läheistensä myötätunnon ympäröivän itseämme. Heidän ajatuksensa tukivat voimakkaasti askeleitamme ja antoivat lapsellisille teoillemme pyhityksen.

Niinpä ovat viljankorjuupäivät tänä talvena Harjavallassa olleet myöskin — ja ehkä ennen kaikkea — keuhkotautiin sortuneiden ja tämän taudin tähden kärsineiden päiviä. Niinpä ne ovat olleet myöskin monen nimettömän ja nimittämättömän ihmisen päiviä. Vaikeuksien ja vastusten jälkeen on kärsivä Satakunta monien lämminsydämisten kansalaisten yhteistyön tuloksesta saanut elää päivän, jolloin parantola on avannut ovensa vastaanottamaan niitä, joita varten se on syntynyt. Ja nämä päivät saattavat vakuuttaa kaikille, vähäisimmillekin, jotka ponnistavat lieventämään kärsimystä maan päällä: kylvön päiviä seuraa kerran elonkorjuun päivät.

NIIN LÄHESTYY MARIAN LEIVÄN JUHLA

Niin lähestyy makianleivän juhla, jota myöskin pääsiäiseksi kutsutaan. Ja perheenisät käyvät läpi lammas-katraitaan ja valitsevat ne, jotka ovat uhrattavat. Ja muutamat katsovat uhrattaviksi parhaimpansa, mutta toiset huonoimpansa. Veri kuin veri, ajattelevat he. Ja koko Jerusalemin valmistuu vastaanottamaan juhlaa. Kaikki kiirehtivät vireinä askareissaan, pääsiäispäivien odotuksessa.

Ainoastaan tuo nasarealainen mies, joka itseään sanoo profeetaksi, hän jatkaa toimetonta kulkuaan ja viettää päiväkaudet temppelissä. Hänellä on muka nyt niin tärkeää puhuttavaa, että siihen menee aika varhaisesta huomenesta hamaan iltaan asti. Ja ympärilleen hän houkuttelee kodista vaimot ja kaupitsijan pöydän äärestä nuorukaiset. Ja siellä ovat rammot ja raajarikot ja vaivaiset. Ja aviorikkojat saavat kuulia, että heidän syntinsä annetaan anteeksi. Ja miehelle, joka viittansa alla kätkee tikaria, antaaksensa siitä vihamiehelleen hänen tekonsa mukaan, saarnataan, että tulee antaa anteeksi, tulee rakastaa! Villitys todella on käynyt uskomattoman suureksi. Ja kaukaa tulvii kansaa nasarealaisen ympärille. Temppeli on täynnä, vaivaiset tiepuolessa unohtavat pyytää almua, sillä he vain odottavat tuon miehen tuloa päästäksensä vaivoistaan. Ja sairaat tungskelevat hänen tielleen vain saadakseen tarttua hänen kuluneeseen viittaansa. Illan tullen on toki hänenkin sanatulvansa lopussa. Hän lymyää silloin joukkoa, joka meluaa ja ylistää. Sanotaan hänen viettävän yönsä öljymäellä. Toiset kertovat tähtien laskeutuvan hänen ympärilleen,

toiset Mooseksen ja Eliaan puhuvan hänen kanssaan Joku niistä kahdestatoista, jotka alati kulkevat hänen jäljessään, tietävät hänen rukoilevan ja puhelevan taivaallisen isänsä kanssa. Ja on vielä joku, joka on kertonut nähneensä hänen lepäävän, pää öljypuun juurta vasten, viitta kiedottuna laihojen olkapäiden ympäri.

Laihtunut hän todella on ja kalvettunut viime aikoina taitaapa tuntea, että on raja kansan johtajien kärsivällisyydellä. Kauan ovat he tätä villitystä katselleet. Syytätköön nyt itseään.

Niin lähestyy makianleivän juhla, jota myöskin pääsiäiseksi kutsutaan. Ja todella tuntee nasarealainen vaelluksensa mitan täyttyvän. Pimeys nousee hänen ympärillään kuin öinen meri. Ja kaikki autioituu oudosti, niin että siinä, missä ennen liikkui ystäviä ja vihamiehiä, siinä on nyt vain yksinäisiä.

Ei vielä, ei vielä. Hänellä on vielä niin paljon puhumista. Ihmisen täytyy saada tietää viimeisten päivän tapahtumat.

Siinä ovatkin taasen ystävät ympärillä, on leski, jonka hän kohtasi Nainin portilla, ja poikanen, jonka hän nosti paareilta. Siinä on sokea, joka istui tomussa kaktuspen-saiden ryteikössä ja kohotti hänen puoleensa kuolleet silmänsä. Nuo silmät täyttyvät nyt niin helposti kyy-nelillä. Siinä on vaimo, jolle hän sanoi: mene, äläkä tee enää syntiä. Kun hän oli astunut jonkin askelen, kohtasi kivi hänen ohimoaan, siinä on vieläkin arpi. Kunhan tuo vaimo jaksaisi pysyä tiellä, henki tosin on altis, mutta liha on heikko. Ihmisiä on tullut kaukaa, kaikkia painaa murhe, kaikkien katseissa on kaipaus. Täytyy saada osoittaa heille tie, jonka päässä taakka nostetaan raskautetun hartioilta, täytyy osoittaa kaipaavalle lähde, joka sammuttaa hänen janonsa.

Kuka minuun rupeaa, sillä minä tunnen voiman läh-tevän itsestäni? ajattelee nasarealainen. Ei kukaan ole minuun kajonnut, mutta kuka se on, jonka rukous on niin voimallinen, että se tunkeutuu keskelle ajatustani? Jeesus näkee hänet jo. Se on se nainen, jonka kansa tah-toi kivittää ja jonka ohimossa yhä on arpi. Tämä nainen on polvillaan, syrjemmällä, eivätkä hänen huulensa liiku. Nasarealainen puhuu sodasta ja nälästä ja ruttotaudista

ja hävityksen kauhistuksesta ja merkeistä kuussa ja auringossa.

Taivaan ja maan pitää hukkuman, mutta minun sanani ei pidä suinkaan hukkaantumaa . . .

Oi profeetta, älä puhu, älä puhu, säästä itseäsi. Etkö näe vihamiesten katseita. Anna minulle anteeksi, sinähän näet kaikki, sinähän tiedät kaikki, sinä näit minunkin lävitseni, ja katso, minun syntini olivat veriruskeat, enkä yksin öin, vaan päivinkin olin tahrinut itseäni. Ja yhtäkaikki sinä katsoit puoleeni ja sanoit: mene, äläkä enää syntiä tee. Mutta nyt, mestari, sinä tahdot jättää minut. Vihamiehesi etsivät syyn varjoa, seisoin oven alla ja kuuntelin heidän puheitaan: henkeäsi he tahtovat! Unessa näin jotakin hirveää: ristin kuvan. Anna minulle anteeksi, että ehtoosta seurasin sinua. Seisoin taempana, mutta sinä lankesit kasvoillesi. Silloin näkyi taivaalla uudelleen ristin kuva. Mestari, oi älä puhu enää, he ovat kaikki täällä ja menevät täältä ylimmäisen papin saliin ja pitävät neuvoa. Eivätkä nuo sinun ystäväsikään kaikki niin hyviä ole. Minulla oli kallis koru, jonka isäni oli antanut äidilleni, kun hän vielä morsian oli. Ja yksi heistä, tuo tumma, sanoi, että myisin sen ja antaisin hinnan vaivaisille. Mutta minä näin, että hänen itsensä teki sitä mieli. Oi mestari, nyt sinä vihastut ja käsket minun vaieta. Ja vaitihan olenkin, ei ääntäkään pääse huuliltani. Mutta enhän taida sydämeni hätää hiljentää. Sillä maa pimenee, jos sinä täältä lähdet. Tule, menkäämme Jordanin toiselle puolelle, tai korpeen, me seuraamme sinua sinne ja siellä sinä meille puhut. Anna anteeksi heikkouteni! Vaan miksi siis tulit ja näytit, että valoa on, miksi istutit meihin puhtauden ikävän, jos nyt annat oikaista itsesi ristin puun päälle? Olisit antanut myydä ja vaihettaa, vihata ja valehdella, kadehtia ja tappaa. Miksi pysähdytit minutkin, kun minä humaltuneiden joukossa nauraen tulin? Minä olin kuoleman ansainnut, miksi pysähdytit kädet, jotka jo olivat tarttuneet kiviin? Sitäkö varten, että minun pitäisi nähdä ainoan Pyhän kulkevan Pääkallonpaikkaa kohden? . . . Minä vaikenen, minä tyydyn, minä rukouilen sinulta anteeksi. Olet lahjoittanut minulle sanat: mene, äläkä enää syntiä tee. Niissä riipun kiinni, ne ovat minun

turvani ja minun väkevyyteni. Sinä ajattelet pääsiäislammasta, joka pian uhrataan Juudaanmaan kodeissa Oi, mikä olen minä, että minä uskallan ajatella niitä mitä sinä ajattelet. Otsani painan tomuun, minä tomu ja tuhka. Mutta sinä Jeesus, mestarini, säästä itseäsi meidän kaikkien tähden!

Kavahtakaat, valvokaat ja rukoilkaat, sillä ette tiedä koska se aika tulee. Niinkuin ihminen, joka muille maille vaelsi, jätti huoneensa ja antoi palvelijainsa haltuun, ja kullekin hänen askareensa, ja käski ovenvartijan valvoa. Niin valvokaat siis, sillä ette tiedä, koska huoneen herra tuleva on, ehtona, taikka puoliyönä, eli kukon laulaessa, eli aamulla. Ettei hän äkisti tullessansa löytäisi teitä makaamasta. Mutta mitä minä teille sanon, sen kaikille sanon: valvokaat.

Hän vaikenee, mestari. Ja raivaa itselleen hiljaa tietä läpi väkijoukon, ja opetuslapset ovat hänen ympärillään. Mutta eivät he voi pidättää kansaa. Vaan se lainehtii niinkuin levoton vesi. Siinä on silmiä, joissa palaa viha ja siinä on silmiä, jotka ilmaisevat kuvaamatonta kiitolisuutta. Punainen iltarusko hehkuu yli kaupungin.

Mutta se vaimo, jolla oli arpi ohimossa, näki nasarealaisen pyyhkivän otsaansa, ja hikipisarat, jotka valuivat alas hänen kasvojaan, olivat kuin veri. Ja hän erkani kaikista eikä nopeasti tummuvassa illassa enää voinut erottaa, kunne hän meni.

Niin oli lähestynyt lähemmäksi makianleivänjuhla. Sitä valmistettiin eri haaroilla eri tavalla. Mutta se nainen, jolla oli ohimossa arpi, pysytteli opetuslasten jäljissä, nähdäksensä mitä he tekevät. He seisoivat öljymäen alla ja näkivät vaikeitten kattojen ja muurien hämmöttävän pimeästä. Ja olivat levottomat ja neuvottomat. Koko ilta oli ahdistava kuin kuolemansairaana heure.

Vaimo ei enää uskaltanut toistaa, mitä temppelissä oli ajatellut. Hän vain palautti mieleensä mestarin sanoja.

Mene, äläkä enää syntiä tee . . . Valvokaat ja rukoilkaat . . .

Yhtäkkiä leimahti yli kaupungin sininen salama. Siinä oli jälleen se risti!

Ja yhä lähemmäksi lähestyi se, minkä tuleman piti.

SIMONIN HUONEESSA

He ovat poikenneet savimajaan, missä Simon asuu. Joku opetuslapsista seisoo ovella, seuraten vilinää Jaffan portin tienoilla. Siinä kiehuu ja kuohuu, on kuin kaikenväristä vaahtoa pursuisi pitkin katua. Yli ihmispäiden nousevat kameelien kaulat ja keinuvat satulakatokset. Viikunoita, taateleja, rypäleitä, öljyä ja vettä huudetaan kaupan. Telttavaatteita levitetään. Ja yhä kestää pääsiäisvieraiden lähestyvää jonoa.

Tässä Simonin huoneen seinustalla ovat kaktukset vanhoja ja tomuisia. Jokainen ohikulkija iskee niihin sauvansa, nälkäiset aasit nyhtävät pois jokaisen versovan lehden. Niin on jäljellä vain piikkisiä tynkiä, joihin maantien tomu painuu kuin haavoihin.

Niin se näyttää olevan ihmisenkin elämässä, että missä hänen sydämensä hyvyys on kasvattanut vihreän lehden, siinä tulee nälkäinen synti ja nyhtää sen, eikä ole jäljellä kuin piikkisiä tynkiä ja haavoja, joihin maantien tomu kirveltäen painuu.

Sieltä on jotakin tulossa, tuolta kiehovasta joukosta. He, opetuslapset eivät ole tahtoneet uskoa siihen, vaikka mestari on siitä puhunut. Mutta nyt hän sen hengessään tuntee: he vaativat viatonta verta.

Ja opetuslapsi hypistelee piikkejä vierellään ja katselee runneltuja vesoja. Ja hänen mieltänsä repelee ikään kuin hänen lihaansa viileskeltäisiin. Kuinka ihania kukkia jaksavatkaan kasvattaa nämä kaktukset. Ja mihin rakkauden töihin pystyykään ihmissydän. Mutta ohikulkijat eivät säästä pensaita kukinta-ajan iloksi, vaan he silpovat ne. Ja miksi pyytääkin ihminen raadella ja

kiduttaa? Noin he iskevät juhtaansa, joka mäessä ponnistaa, ja siitä ihmisen tunnet, kuinka hän eläintänsä kohtelee. Hän on myöskin lähimmäisellensä julma. Eikä hän kavahda pyhää, ei kaikkein pyhintä, hän himoitsee viatonta verta.

Sisällä huoneessa puhelee Simon taudistansa. Hän on vielä nuori, pian on hänen jätettävä tämä majansa ja lähdettävä taamma, sinne, kussa spitaaliset kuolemaansa odottavat. Häntä on useampaan kertaan jo käyty käskemässä, hiukset kasvavat jo hopealankaa — noin, tuolla lailla! Ja huulissa ja sormissa jo tuntuu mädätys.

Hän ei sitä sano, mutta opetuslapsi tietää hänen odottavan ihmettä. Hän on jo niin moneen kertaan pysähtynyt mestarin tielle — mikä siinä onkaan, ettei mestari ole häneen ruvennut ja päästänyt häntä vitsauksestaan? Nytkään ei Jeesus näytä kuulevan häntä. Se on sitä, ajattelee opetuslapsi, että hän tuntee oman hetkensä lähes tyvän. Ei milloinkaan hän ole tuntunut näin väsyneeltä. Mutta ethän, taivaallinen Isä, voi jättää ainokaista poikaasi murhamiesten käsiin!

Opetuslapsi muistaa, etteivät he ole syöneet ja heillä hän on ruokaa mukanaan. Hän irroittaa kätensä kaktuksen oksasta — kas vaan, käsi on turvonnut, ne ovat niin myrkylliset nämä oksat. Mutta hänen tekee mieli vielä kerran koko kädellään pusertaa piikkisintä tynkää, jotta hänen lihaansa koskisi, sillä hän näkee nyt mestarin hikipisarat. Oi Jeesukseni, Herrani, et koskaan ole ollut tämän näköinen! Ja opetuslapsi vetää nopeasti poveltaan esiin leipää ja kysyy kenellä hunajaa olikaan. Ja pian on pöydällä ateria, ja Jeesus kastaa palastaan kimalaisen hunajaan ja vie sen huulilleen. Mutta ei enää sitävarten, että hän nousisi vuorille ja haahteen saarnaamaan, vaan sitävarten, että hän jaksaisi kestää viimeiseen asti.

Simon yhä puhelee taudistaan. Opetuslapset liikkuvat toimeliaina, puhellen kaikesta, mitä he nyt aikovat tehdä, mutta itse asiassa he ovat neuvottomat ja levottomat. He haluavat palvella mestaria, mutta he eivät osaa sitä osoittaa ja kun he käskevät hänen säästää itseään, niin on heidän puheensa kovaa ja särisevää. Eikä mestari mitään siihen vastaa. Joku sanoo Simonille, että

hän olisi hiljaa, eikö hän näe, että mestari itse kärsii, joku sanoo, että mestari toki parantaisi Simonin ja että he menisivät Kidronin joen yli ja mestari päästäisi kaikki spitaaliset taudistaan. Joku kuiskaa, ettei ole syytä levottomuuteen, eihän hänen muuta tarvitse kuin sanoa sanansa, niin legioonat ovat valmiina.

Opetuslapsella, joka äsken seisoi ovelle, on se tunne, että hän tahtois repiä sydämen rinnastaan ja heittää sen mestarin jalkojen eteen. Mutta ei mitään muuta hän voi kuin ojentaa hänelle kappaleen leipää ja pyytää, että hän sen söisi. Sitten hän rientää ovelle hengittämään. On tukalaa, on tukahduttavaa. Ja iltaan on vielä aikaa. Opetuslapsi alkaa väsyä, hänen sydämensä ei enää jaksaa tuntea niinkuin äsken, hän käsittää, että hän nyt jättää mestarin yksin kärsimään. Kaikki kaksitoista ovat väsyneet, he ovat aikansa kärsineet mestarin mukana ja nyt he ovat jättäneet hänet yksin. He meluavat ja puhuvat ulkopuolelta sydäntään — se on kauheaa. Anna anteeksi heikkoutemme, ääntelevät opetuslapsen huulet. Mutta hänen ruumiinsa ei muuta pyydä kuin laskeutua pitkäseen ja nukkua.

Siellä sisällä puhuu mestari kalkista, joka hänen on tyhjennettävä. Ja Simon toistaa hänen sanansa ja puhuu elämän ja terveyden puolesta, mutta vaikenee sitten. Ja mestarikin on vaiti. Alakuloisuus ja lamaannus ovat tukalat.

Yhtäkkiä raivautuu kansanjoukosta joku, lähestyen kiireesti Simonin huonetta. Hän on kokonaan viittansa peitossa, vasta kun hän puhuu, tuntee opetuslapsi hänet yhdeksi niistä syntisistä, jotka ovat löytäneet armon Jeesuksen edessä. Nainen ei huomaa, että kaktukset repivät kappaleen hänen hunnustaan, nopeassa käynnissään tempaisee hän itsensä irti. Ja vaipuu maahan Jeesuksen eteen, ja hänen sydämensä lyönnit täyttävät huoneen.

Kaikki on hiljentynyt. Jeesuksen käsi on hellittänyt leipäpalasesta ja hänen silmänsä lepäävät pääläella, jota harmaa viitta peittää.

Siinä on hänen edessään nyt se sydän, jota ei opetuslapsi äsken jaksanut siihen laskea. Siinä on nyt se nöyryys, joka kelpaa Jumalalle, siinä on nyt se lapsenmieli, jolle avautuu taivasten valtakunta, siinä on nyt se tomu

ja tuhka, johon Herra saa puhaltaa elävän hengen. Siinä on koko ihmiskunta oikeassa suhteessa Isäänsä.

Ja kirkkaus valaisi Jeesuksen kasvoja, kun hän parantuneeseen syntiseen katsoi. Ja vaimo otti esiin lasillisen kallista nardusta ja valoi sitä jaloille, jotka olivat haavoittuneet kivisillä poluilla seuratessaan kadonneita. Ja vaimon kasvot olivat kuolemanvakavat, kun hän hajoitti hiuksensa ja kuivasi niillä Jeesuksen jalkoja.

Mutta hiljaisuus Jeesuksen kasvoilla säteili.

Opetuslasten joukosta alkoi nyt kuulua kiivailua hukkaan haaskatun voiteen tähden. Mutta se yksi opetuslapsi seiso i oven edessä tomuisten pensaiden luona eikä hän löytänyt sanoja vaiantaakseen kanssaopetuslastensa puhetta. Hänen sielunsa oli kuin tulessa, sillä nyt vasta hän ymmärsi mikä on se uhri, joka Jumalalle kelpaa: ihmissydän. Eikä Herra kysy, mitä ennen on ollut, hän kysyy sen vilpittömyyttä täällä hetkellä. Syntinen vaimo se oli, joka mestarin yksinäisyyden hetkellä oli mahdollinen laskemaan sydämensä hänen jalkainsa juureen.

Ja opetuslapsi löi rintoihinsa, huusi mykin huulin armahdusta, ja hänen kyynelensä valuivat kaktuspen-saan silvotuille oksille.

KRUUNU

Kotini ikkunalla kasvaa kaktus. Se on sitä heimoa, josta perintätiedon mukaan Kristuksen pään ympäri kierrettiin seppel hänen Golgatan-matkalleen. Näitä kaktuksia kasvaa runsaasti Jerusalemissa ja sen lähistöillä ja tämäkin minun kaktukseni on Jerusalemissa kotoisin. Joku merenkulkija on sen sieltä tuonut, kun se oli pieni taimi. Nyt se on jo suuri ja vanha ja antaa helposti mielikuvan kaktusryteiköstä vanhan Juudaan pääkaupungissa. Kaktus on siellä halpa kasvi, jota ohikulkija sauvallaan silpoo ja jonka yrttitarhanhoitaja nyhtää ylös, paiskaa läjään ja polttaa. Suojakseen on se kasvattanut mahtavat piikit ja kukinta-aikana loihtii se kidutetuille oksilleen ihmeellisen ihanat kukat. Ensimmäinen kiirastorstai oli myöskin tämän poljetun kasvin suuri päivä.

Kun Jeesus lopullisesti oli tuomittu ja luovutettu ruoskittavaksi, ympäröi häntä piiskan viuhina ja pilkka-auru. Me, jotka kahden tuhannen vuoden jälkeen viivymme tämän näytelmän edessä, tunnemme tässä joukossa kaikkien aikojen pilkkaajat. Pilkkaajien seura, josta kuningas Daavid puhuu ensimmäisessä psalmis- saan, sanoen: »Autuas on se, joka ei vaella jumalatto- mien neuvossa eikä seiso syntisten tiellä eikä istu kussa pilkkaajat istuvat» — tämä pilkkaajien seura on jättä- nyt penkkinsä ja hekumoi kalpean ihmisenpojan ympä- rillä. »Arvaa, Kristus, kuka sinua löi?» Kansalle ei riitä, että se pian saa oikaista ristille vihatun miehen, että se saa lyödä naulat käsiin ja jalkoihin, nähdä veren vuo- tavan, nähdä tuskan hien pusertuvan esiin, nähdä kuo- leman saapuvan hiljaa näännyttäen ja nähdä joka sil-

mänräpäyksen täyttyvän kuolemankamppailun piinalla Joukolle ei riitä tieto siitä, että tämä näytelmä pian tartaan sen nautittavaksi. Vaan sitä ennen täytyy saada pilkata uhria, lyödä häntä kasvoihin, syljeskellä häntä silmiin, asettaa hänet valtaistuimelle ja nauraa »kunin-gasta». Tietenkin pitää kuninkaalla olla kruunu! Ja niinpä joku irvihammas pistäytyy ulkona, taittaa halveksitusta kaktuspensaasta oksan, kiertää sen kiehkuraksi ja painaa kidutetun ohimoille, niin että piikit syöpyvät syvälle ihoon. Nythän kuninkaalla on kruunu! Ja nauru räiskää ja pilkka viuhuu ja huvittavat jutut kokoavat ihmisiä ryhmiin kertojan ympärille. Ja kaskut viettävät voittojaan eri haaroilla kuolemaantuomitun ympärillä. Hänestä tiedetään yhä uusia juttuja, hänen sanojaan väännellään ja käännellään, hänen saarnojaan sanellaan, matkien tuttua ääntä. Onko hän todella sanonut senkin ja senkin pöyristyttävän asian? Hän tahtoo hajoittaa tempppelin ja rakentaa sen kolmessa päivässä uudelleen — sellaisia hän puhuu. Nekin, jotka tähän asti ovat uskoneet köyhää saarnaajaa viattomaksi ja hyvän-tahtoiseksi mieheksi, hämmästyvät, kun kuulevat toisteltavan hirvittäviä kertomuksia. Ja saadakseen varmuutta, raivaavat he itselleen tien läpi ilveilevän ruoskijajoukon ja kyselevät häneltä itseltään, onko hän todella tehnyt niinkuin tässä kerrotaan. Mutta hän ei mitään vastaa. Hiukset liimautuneina orjantappurakruunun alle, hikikarpaloiden ja veripisaroiden vuotaessa alas kasvoja hän tuskin kuulee, mitä ympärillä tapahtuu.

»Arvaa, Kristus, kuka sinua löi!»

Se on ihmislaumojen huvittelua, juuri tämä: parjata sitä, joka on tehnyt omantuntonsa mukaan, tahria puh-tautta, pilkata hyvettä, sylkeä viattomuutta, punoa val-heita totuuden ympärille, hävittää kauneutta, häväistä pyhää, nauraa itse Jumalaa — tässä ilonpidossa on kautta aikojen kaikilla sukupolvilla ollut edustajansa. Eikä suinkaan puutu edustajia meidänkään aikakaudeltamme. Saatamme, me nykyajan lapset, ehkä ylpeillä runsaasta-kin edustuksesta ensimmäisen kiirastuorstain tapahtuma-paikalla.

»Terve sinulle, juutalaisten kuningas!»

Mutta hän ei mitään vastaa. Ei valitusta kuulu hänen huuliltaan. Kaktuksen piikit hänen päänsä ympärillä hohtavat säteinä.

Kaktus kotini ikkunalla, alati muistutat sinä minulle ihmisenpoikaa, jolle tarjottiin maailman kunnia ja joka vaihtoi sen omantunnonrauhaan. Joulun lapsesta sinä, kaktukseni, puhut, joka antoi ristiinnaulita itsensä, jotta synnin maailmaan tulisi sovitus.

Ja sitten, kaktukseni, puhut sinä vielä kruunusta. Sinä sanot, että sille, joka pysyy uskollisena loppuun asti, annetaan elämän kruunu. Minusta tuntuu siltä kuin tämä ainoa tavoittelemisen arvoinen kruunu olisi punottu sinun omista okaisista oksistasi.

HILJENTYKÄÄMME MUISTAMAAN

Pääsiäispuhe

Hiljentykäämme muistamaan.

Hän on laskettu hautaan, ihmisenpoika. Kaikki nuo käytännölliset toimenpiteet, jotka kuolema elämään jääneille tuo mukanaan ovat suoritettut loppuun. He pelkäsivät, etteivät saisi ottaa häntä alas ristiltä, maaherra kuitenkin antoi luvan. Onneksi oli tyhjänä uusi hautausmaahan siinä lähellä. Ja niin he ostivat liinavaatteen käärivät hänet siihen ja kuljettivat tänne. Ja nyt hän lepää tuossa. Pitkästä jännityksestä uupuneina seisovat ystävät haudan ääressä. Siinä on se hurskas mies, joka odotti Jumalan valtakuntaa ja joka sitten kävi maaherran luona. Siinä ovat vaimot, jotka tulivat Galileasta ja jotka Golgatalla, taempana seisoen, seurasivat tapahtumain kulkua. Näin siis piti käydä. Eivät kuitenkaan he tätä uskoneet. Joku tahtoo vielä kerran avata vaatetta nähdäkseen Herran kasvot, koskettaakseen hänen runneltua kättänsä — viimeisen kerran. Mutta se hurskas mies muistuttaa heille, että kidutus toki nyt on ohi, tuska latonut ja hiljaisuus tullut. Totta, totta, nyt ei kukaan enää voi häntä panetella, pilkata ja kiduttaa. Tuntuu helpotukselta tietää tämä. Hurskas mies kehoittaa heitä kaikkia lähtemään pois, voivat vielä herättää huomiota ja houkutella vihamiehet tänne. Vaimoista tuntuu siltä kuin kaikki heidän rakkautensa, toivonsa ja uskonsa olisi koottu tähän hautaan — minne he täältä menisivät! Ulkopuolella on pimeää ja tyhjää ja siellä kotipuolella muistuttaa joka askelen ala häntä. Tämä hauta on heidän kalleimpansa. Hurskas mies, ihmisenpojan ystävä, etsii päättäväisenä suuren kiven, ponnis-

taa kaikki voimansa ja vierittää kiven haudan eteen, gitten hän lähtee. Naiset jäävät vielä haudalle.

Muistot kulkevat siinä heidän silmiensä ohitse. He näkevät hänen seisovan keskellä viljapeltoa ja puhelevan opetuslapsille. Tai seisoo hän yksinään ja katselee kylväjää, jonka sormien lomitse jyvät putoilevat. Tai lähenee hän heidän matalaa majaansa, kumartaa ovela päättään ja astuu sisään ja aterioitsee heidän kanssansa. Ja missä hän liikkuu, siellä on hyvä olla. Kuinka moni sai terveytensä, kun hän pani kätensä hänen päälaelleen! Ja tämän he vangitsivat, ruoskivat, surmasivat. Kuinka hän katseli ketoa ja iloitsi kukkasista ja heinistä, joita tuuli huojuu. Kuinka hellästi ja rauhallisesti hän katseli lasta, jonka oli ottanut polvelleen. Kuinka hän helli vanhoja, sairaita, leskiä, orpoja. Kuinka hän asetti raivoavan meren. Hän olisi voinut asettaa vihollisenkin. Mutta hän ei tahtonut. Näin piti kai käydä. Ja kaikki nuo onnellisen ajan muistot häipyvät yhtäkkiä vaimojen silmistä ja viime päivien kauhunkuvat astuvat sijalle. Kuinka häntä pilkattiin, solvattiin, lyötiin, kidutettiin. »Jerusalemmin tyttäret, älkää minua itkekö, vaan itkekää itseänne ja lapsianne . . . Isä, anna heille anteeksi, sillä eivät he tiedä, mitä tekevät.» Ja sitten äärimmäisellä piinan hetkellä, kuolinkamppailussa: »se on täytetty!» On kuin nämä viimeiset sanat hetkeksi kuuluisivat yli kauhun. »Se on täytetty.» Mutta samassa palaa vaimojen sydämiin tuska ja heidän silmänsä etsivät hautaa. Se kätkee nyt kaiken, mikä oli heille rakasta ja pyhää. Minne he menevät: Herra on täällä. Ja kyönelet vuotavat ja rintaansa lyöden he rukoilevat. Hetket ovat pitkät ja raskaat, sydän täynnä surua ja palavaa tahtoa täyttää hänen käskynsä.

On jo tullut pimeä. Tähtien valossa erottautuvat kauhunkinmuurit. Lehdetön kaktusryteikkö kiertää muuria kuivana ja täynnä okaita. Kuivana ja täynnä tuskaa polttaa heidän rintansa. Vihdoin etsivät he lievennystä siitä ajatuksesta, että he heti aamulla kokoavat hyvänhajuksia yrtejä ja tuovat tänne. Ja niin lähtevät he matkalle kaupunkia kohden ja ajattelevat haudan hoitoa.

Vuosisadoista on tullut vuosituhansia. Sukupolvi sukupolven perästä on mennyt hautaan. Niinkuin hiekka-

hyväset meressä on sammuneiden sydänten lukumäärä. Mutta Jeesuksen Kristuksen kuolema on ehtymättä vuodattanut lohtua kuolinkamppailuihin. Hänen haudaltaan on ehtymättä loistanut valoa yli hautojen. Puistosta Golgatan lähellä soi muistojen humina yhä ja alati yli kaukaisten kalmistojen. Suuri on kalmistojen lukumäärä, sillä täynnä on elämä kuolleiden työtä ja kuoleita. Työ on jäänyt tänne, haudat ovat auenneet vastaanottamaan työntekijät.

Me hiljennymme ihmisenpojan haudan eteen. Kahdentuhannen vuoden jälkeen kutsumme, me Aatamin lapset, silmiemme eteen hänet, joka syyttömänä kulki elämän läpi. Me hiljennymme hänen kuolemansa ääreen ja kertaamme hengessä sanat: se on täytetty.

Me hiljennymme myöskin hautojen ääreen, joissa nukuu oma syyllinen sukukuntamme. Me hiljennymme muistamaan edesmenneitä, jotka saivat turvata sanoihin: se on täytetty.

Me näemme ihmisparin tulevan korpeen ja alkavan aukoa tilaa auringolle. Me näemme kodin nousevan, lasten syntyvän. Me kuulemme heidän ensimmäisen parhduksensa. Me näemme kyntäjän raatavan pellollansa. Uskollinen eläin raataa hänen mukanaan, molemmat vuodattavat hikensä multa. Me näemme rajuilman uhkaavan kotia ja viljapeltoa. Se menee ohi... Se pysähtyy tälle kohdalle ja tuhoaa kaikki. Me näemme ihmisen nousevan ihmistä vastaan, kansan kansaa vastaan. Me näemme vihan runtelevan ihmisrinnassa. Me näemme ihmisen kuolemanpelon, me näemme hänen kuolinkamppailunsa, me seuraamme häntä haudalle.

Siinä haudan partaalla kuuntelemme sanomaa hiljaisuudesta. Poismenneet puhuvat meille. Oma sydämemmekin puhuu meille. »Näin lasketaan kerran minutkin maahan, en tiedä koska. Millaista on elämä haudan takana? Kukaan ei ole sieltä palannut kertomaan. Monet ovat kysyneet, minäkin olen kysynyt. Mutta minä tiedän, että monet ovat uskon ja toivon tietä saaneet varmuuden siitä, että siellä vallitsee kirkkaus ja rauha.» Jotakin sentapaista tuntee sydämemme. Ja on kuin maan tomu olisi menettänyt painonsa ja autuus läpitunkisi meidät.

On vaikeaa tällaisten hetkien jälkeen palata maailmaan ja sen ikeen eteen. Täällä on tahriutumisen aina lähellä. Mutta hiljentymisen kautta sallitaan meidän kesken kuumeista työtämme päästä yhteyteen sen elämän kanssa, minne vainajamme ovat siirtyneet. Mikä voima onkaan tässä! Kuinka heikkoja olisimmekaan ajassa, jollei meillä olisi yhteyttä kaiken sen kanssa, mikä ennen meitä on siirtynyt hiljaisuuteen.

Mutta hautausmailla ja haudoilla jaetaan meille erikoisessa määrin hiljaisuuden lahjaa. Sentähden teemme viisaasti, jos pyhitämme hautausmaamme hellyytemme kautta Jumalan puistoksi. Niinkuin vaimot Kristuksen hautaanlaskemisen jälkeen heti ajattelivat haudan hoitoa, niin saamme mekin ajatella hautausmaittemme vaalimista.

Kokonaisten paikkakuntien siveellinen taso voidaan arvioida sen mukaan, miten siellä suhtaudutaan hautausmaihin, onko paikkakunnalla naisia, jotka tuovat haudoille hyvänhajuksia yrttejä, onko miehiä, jotka nostavat kallistuvia aitoja, muistokiviä ja ristejä, onko nuorisoa, joka kokoontuu hartaaseen kaunistamistyöhön, onko lapsia, jotka äidin vierelle polvistuneina kitkevät rikkaruohoja ja noutavat vettä kukkasille. Kokonaiset paikkakunnat saattavat odottaa siveellistä nousua ja henkistä korotusta, jos ne rientävät täyttämään kallisarvoista velvollisuuttaan vainajien viimeisiä leposijoja kohtaan. Tämä kansalaisen ja kuolevaisen velvollisuus on samalla hänen onnellisimpia oikeuksiaan.

Me olimme haudoilla kotiseutumme, isänmaamme ja heimomme historiaa. Me näemme muistomerkkien muodoista sukupolvien kauneuskaipuun ja hellyyden tarpeen. Me olimme täällä ymmärtämään, mikä elämässä on tavoittelemisen arvoista, mikä arvotonta. Yksikään hautakirjoitus ei itse puolestaan lausu: se on täytetty. Mutta sanat »tässä lepää» toistuvat askel askelelta, vakuuttaen meille, että maan vaeltajat ovat päässeet määränpäähän, saaneet laskea matkasauvan ja levätä. Joku omainen on, muistaen myrskyjä elämän merellä, piirtänyt rakkaansa hautatauluun: »lepää rauhassa» Täällä luemme: »minä olen ylösnousemus ja elämä» ja

täällä: »minä olen pyyhkivä pois kaikki kyynelkivet teidän silmistänne.» Ja yli koko hautausmaan kuulemme syventyneinä sen muistoihin, sanat Golgatalta: »se ori täytetty» ja »Isä, sinun käteesi annan henkeni».

Sen jälkeen hiljenee. Ei mitään voida lisätä, ei mitään ottaa pois. Kuolevan viimeinen tahto on sinetöity. Meidän kuollessamme murtuu sinetti ja me saamme vastaanottaa perintöosamme.

Lähestykäämme poismenneitämme, ajatelkaamme omaa elämäämme ja omaa poismenoamme. Hiljentykäämme muistamaan.

NE 45000

TARKOITUSROMAANI

Ensimmäinen   painos   ilmestyi   1932

HELMI HIRVINEN

Helmi Hirvinen pyrki nopein askelin Töölön katuverkosta Turuntielle ennättääkseen osakunnan iltamaan. Hän oli myöhästynyt, ohjelma varmaan jo oli loppunut.

Hän ei ollut jaksanut ajoissa tehdä päätöstään, lähteä vai jäädäkö kotiin. Hän oli viime aikoina käynyt niin oudon saamattomaksi ja ikäväksi. Tenttiluku teki sellaiseksi. Hän oli nyt kaiken syksyä ahertanut, ja siinä tietenkin olisi pitänyt pysyä tämänkin ilta. Niin, tämä ilta ja moni muukin ilta vielä. Kuuluihan hän tällä hetkellä niihin Helsingin yliopiston murheellisiin germanisteihin, joiden kohtalo ratkaistaan ensi keväänä.

Hänen täytyy läpäistä, hänen täytyi jaksaa! Hänen asemansa oli kerta kaikkiaan sellainen.

Juuri tätä hän ajatteli — kuinka monennen kerran! Kun katulyhdyt ulkona sytytettiin ja hän käsitti, ettei enää näe lukea, oikaisi hän selkensä, pyyhki hikeä otsaltaan ja käsistään ja toisteli ajatuksissaan: minun täytyy läpäistä, minun täytyy jaksaa!

Silloin Marja, hänen sairas sisarensa, nousi istualleen vuoteessa ja alkoi sillä leikillisellä, iloisella äänellä, jota Helmi häneltä turhaan kadehti:

Etkö aiokaan lähteä? Ei kukaan jaksa aina lukeakaan. Eivät silmätkään kestä. Menisit nyt! Ota kaunis pukusi. Se Jyrkihän on tullut Italiasta ja laulaa varmaan sen Pajazzon aarian, joka on hänen bravuurinsa. Ja se kaunis tummasilmäinen Heikki odottaa sinua — tiedätkö, luulen, että se on hän, joka tuolla kadulla joskus kävelee edestakaisin. Näkee, että hän on ollut sotaväessä. Hän astuu kovin kauniisti! Ja sitten Antti. Eikö Antti kuitenkin ole kaikkein paras ystäväsi, Helmi? Sano pois!

Heikistäkö pidät vaiko Antista? Tai Jyrkistä? Oi sinä onnellinen, joka olet ylioppilas — pääsenköhän minä koskaan niin pitkälle. Kuule, lähde jo, muuten myöhästytt . . .

Pieni Marja parka, näin hän laverteli, ainaisesta selkävaivastaan huolimatta, ja puheli ja taivutteli, kunnes Helmi joutui siihen mielialaan, että päätti kun päättikin lähteä.

Marja tiesi Helmin, vanhemman sisarensa asioista oikeastaan liian paljon. Helmi ei ollut suinkaan kaikkia kertonut, mutta Marja aavisti sen, mitä ei ollut lausuttu. Joskus hän aavisti enemmän kuin Helmi itsekään. Siinä hän nytkin veikeästi kuiskaten oli maininnut niiden kolmen pojan nimet, jotka lyhyemmän tai pitemmän ajan olivat vaatineet osaansa Helmin tunteista.

Aluksi oli tullut Jyrki. He riitelivät toverikunnan lehdessä siitä, kenen ensin oli kadulla tervehdittävä, tytön vaiko pojan. Helmi käytti salanimeä »Emma» ja Jyrki »Silkkipytty», eikä »Pamauksen» toimitus suostunut paljastamaan väittelijöitä, mutta kielsi heiltä lopuksi tilan. Koska »Pamauksen» palstoja tarvittiin muuhunkin kuin tähän loputtomaan riitaan, jossa jo mentiin persoonallisuuksiin. Penkinpainajaistansseissa vasta he saivat asian tietää. Maire, Helmin paras ystävä, huusi huumauksen vallassa, saatuaan viiniä hiukkasen liikaa: no, jeskandeer, naamiot pois, Emma ja Silkkipytty! Helmi muisti selvästi Jyrkin hehkuvat kasvot, kun hän häneen katsoi, katsoi syvään ja pitkään ja sanoi: tule sitten, Emma! Sen illan he tanssivat niin, että se herätti pahennusta. Ja tanssien välillä Jyrki lauloi. Helmi tunsu, että hän lauloi vain hänelle. Ja vielä huulillaan sanat »tule armaani ja kätes anna mulle» hän palasi Helmin luo ja tanssien he ottivat vastaan auringon, joka nousi yli Helsingin. Ja Helmin oli hiukan vaikea riistää irti kättään Jyrkin kädestä, kun Jyrki kodin ovella sitä pitelemistään tahtoi pitää.

Mutta Jyrki ei pysynyt Helmin sydämen valittuna varsin kauan. Jo fuksi-illanvietossa hän joutui Antin seuraan ja he puhelivat elämänuran valitsemisesta. Antti oli valinnut medisiinarin pitkän ja tärkeän tien, ja kun Antti kuului ohjelmatoimikuntaan ja piti velvolli-

suutenaan seurustella tulokkaiden kanssa, joutui Helmin osalliseksi hänen ystävällisyydestään. Antti ei tanssinut ensinkään. Jyrki ei ollut läsnä. Helmiä väsytti sinä iltana kaikkien surujen jälkeen, mitä kotona oli ollut. Hän ei päässyt vireeseen ja lähti varhain pois. Antti sanoi: joko näin aikaiseen? Helmi nieli kyyneliään, muistaessaan kotiväkeään. Antti tuntui huomaavan jotakin, penkoi päällysvaateröykkiötä, kysyen, minkä värinen takki oli kysymyksessä. Vihdoin viimein se löytyi, ohut, vanha takki. Helmiä ujostutti kaikki tyynni ja hänestä tuntui helpotukselta jättää iloinen humina, joka ei soveltunut hänelle ja hänen suruilleen.

Myöhemmin vasta hän sen omaksui. Ja omaksui Antin ystäväkseen. Pyhäisin he kävelivät Munkkiniemeen ja Meilahteen. Tai hiihtivät jäällä. Oli hyvä ja turvallinen olla. Saattoi puhua asioista ja vaihtaa mielipiteitä.

Joskus teki mieli puhua kotioloistakin. Mutta niihin hän kuitenkin ei koskaan voinut kajota, ne olivat liian kipeät.

Antista tuli aikaa voittaen se ymmärtävä ystävä, jonka seurassa Helmi vietti vaikean suruvuoden, yhden niitä monia, jotka olivat kohdanneet Hirvisen perhettä.

Sitten tuli Heikki. Hän palasi osakuntaan sotaväestä, palasi karskina ja täynnä kasarmisukkeluuksia. Miten hän oikeastaan shakkipöydän äärestä ja osakunnan kehittyneempien jäsenten joukosta tuli toisvuotisen siivettären pariin — sitä ei Helmi käsittänyt. Mutta eräänä iltana tanssissa se tapahtui. He tanssivat itsensä pyöräyksiin. Helmi tiesi Antin olevan klubihuoneessa. Ensimmäin se hiukkasen häntä kiusasi. Niinkuin häntä kiusasi sekin, että Maire ja kaikki nuo muut olivat täällä. Jyrki ei nähnyt eikä kuullut; hän istui sohvaan painuneena Gretan vieressä, jolle hän nykyään lauloi. Mutta pian kaikki ihmiset unohtuivat ja Helmille kävi samantekeväksi, mitä he ajattelivat. Heikki oli pelottavan voimakas, hänen käsivarsillaan joutui tahdottomana liitelemään, ja kun hän pitkien ripsien alta katsoi silmin, jotka huumasivat, niin kaikki sanat kuolivat huulille eikä ollut aikaa eikä paikkaa — oli vain ihanaa levottomuutta ja pelkoa, että tämä loppuu.

Heikki halusi jo ensimmäisenä iltana Helmin kodin

edustalla enemmän kuin kädenpuristusta. Heikki pyysi tapaamista milloin missäkin. Heikistä oli ollut hyvin vaikea erota nyt lukujen vuoksi. Ja tieto siitä, että Heikki häntä kaipaa, tuli vieroittavana eteen pitkin tenttilukuja. Pieni sisar Marja saattoi olla varsin oikeassa kertoessaan Heikin joskus kävelleen tuolla ulkona.

Ettei hän vain saisikin päähänsä pyrkiä sisäpuolelle. Se se puuttuisi. Ei mistään hinnasta Helmi tahdo tänne ketään. Tytöt olivat joskus käyneet. Pitihän hän osakunnan tytöistä. Ei toki sellaisia kuin Greeta ja Annikki ja Mirja ja Esteri ollut missään. He saavat tulla, mutta ei nyt. Hän ei jaksakaan nyt.

Ovat tenttiluvut.

Professorin knoppologiaan kuuluvat vuosiluvut. Niitä Helmi nyt ahtaa päähänsä. Jokainen germanisti ottaa selvän niistä.

Kun Heikki johtuu mieleen, tulee hän keskelle vuosilukuja. Tuntuu joskus hullunkuriselta, kun takoessa päähänsä suurempien ja pienempien profeettain syntymä- ja muita merkkivuosia yhtäkkiä kuulee korvissaan: Helmi, und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt! Tuntuu hullunkuriselta, mutta tuntuu myöskin ihanalta ja pelottavalta. Heikki rakastaa häntä, Helmiä, mutta rakastaako Helmikin häntä? Eikö Antilla, vakaalla, hyvällä Antilla ole mitään sijaa hänen sydämessään? Antikin rakastaa Helmiä.

Ennen kaikkea tuntuu mielettömältä kesken tenttilukuja ajatella noita typeriä poikia. Olkoot missä ovat. Hän ei tahdo muistaa heitä, ei tahdo, ei tahdo, ei tahdo! Eikä saa!

Mutta Marja, joka päivästä päivään makaa tuossa sängyssään hänen vierellään, kirja tyynyn alla, lukee myöskin hänen ajatustensa kirjaa ikäänkuin se olisi avoinna hänen edessään. Ja kun hän sitten joskus hienotunteisesti tai veikeästi alkaa puhua, niin ei Helmi henno hänelle suuttua.

Hän pelkää, että Marja on kipeämpi kuin he aavistavat. Pitäisi kai kutsua lääkäri. Marjan selässä on jotain vikaa. Olisipa eno Wiljam likempänä, niin Helmi menisi mokoman jörön vanhanpojan luokse ja komentaisi hänet

tänne. Mutta eno Wiljam elää kuuluisana herra yllilääkärinä parantolassa ja välittää vähät köyhistä sukulaisistaan Helsingissä. Ei puhu eikä pukahda. Ei moniin vuosiin ole ilmoittanut itsestään. On suuttunut. Suurilla ja kuuluisilla herroilla on oikkunsa. Hän suuttui äidin, Helmin ja Marjan äidin hautajaisten jälkeen. Suuttui ties mistä. Mutta niin perin pohjin, ettei sen jälkeen ole kaksoissisarensa lapsille omistanut yhtä ajatusta. Se on kristillistä rakkautta se. Ja kristillisestä rakkaudesta kai juuri hän on kuuluisa. Jotakin sellaista typerää aina sanotaan sanomalehdissä. »Tohtori Wiljam Ania — tämä kansan todellinen hyväntekijä», niin sanottiin jossakin provinssin äänenkannattajassa silloin, kun hän täytti viisikymmentä vuotta. Oliko se nyt sitten niin peräti huonosti tehty, että isä meni uusiin naimisiin? Mummo väittää enon siitä suuttuneen.

Jeskandeer, kun minua sellainen suututtaa! ajattelee Helmi nähdessään Marjan viruvan vuoteessaan päivästä päivään.

Marjalle ei voi sanoa pahaa sanaa. Marja on liljan kukka, niin puhdas, niin valkoinen. Miten Helmi hänen rinnallaan tunteekin olevansa huono!

Ja aina käy niinkuin Marja ehdottaa. Marjan arvostelu Helmin tovereista, niinhyvin pojista kuin tytöistä, vaikuttaa hänen kantaansa enemmän kuin hän tahtoo myöntää. Kesken tenttilukujen saattaa Marjan sana määrätä hänet liikkeelle. On melkein kuin Marja Helmin kautta saisi osakseen jotakin siitä ilosta, mihin hän Helmiä nyt toimittaa.

Marja istuu vuoteessaan, hartioilla mummon paksu villalta tuoksuva huivi ja seuraa Helmin pukeutumista. Ota rannerengaskin, kehoittaa Marja. Ja kun Helmi sitten on valmis, näyttää hän itseään Marjalle ikäänkuin hän seisoi peilin edessä. Ja Marja antaa hyväksymisensä: olet niin kaunis! Ja Helmi painaa hänen pientä valkoista kättään ja lähtee juoksujalkaa.

Ohjelma varmaan jo on lopussa. Siitä huolimatta Jyrki saa laulaa minulle jossakin välissä. Sen hän kyllä tekeekin. Greeta ei siitä suutu.

Helmi ponnistaa kun ponnistaakin nyt osakuntaa kohden, mutta entä ilo, entä huuma — kaikki tuo, mikä niin

monet kerrat on antanut hänen askelilleen siivet, hänen kiiruhtaessaan näillä kaduilla?

Ilo ei enää tule, sillä hän tietää elämästä liian paljon. Vaikea on heidän perheensä kohtalo. Surkeutta surkeuden päälle. Se vain on varmaa, että hänen täytyy saada kandidaatti pois ja päästä ansaitsemaan.

Painoiko heidän perhettään jokin kirous, vai mitä tämä oli?

Heiltä oli nyt niin kauas taaksepäin kuin Helmi jaksoi muistaa, joka vuosi kuollut joku: kaksi äitiä, nimittäin Helmin oma äiti ja sitten isän toinen vaimo, hyvä ihminen hänkin, kolme Helmin omaa veljeä ja kaksi uuden äidin lapsia — pieninä, juuri silloin kun itse alkoivat pysyä jaloillaan. Kaameaa. Tuntui siltä kuin jokin rutto olisi pesinyt heille. Mutta siihenkin tottui, jollakin tavalla. Mustat vaatteet ja suruharsot pantiin vinnin konttooriin ja otettiin esille, kun niitä jälleen tarvittiin. Tällä hetkellä Helmi saattoi käyttää vaaleanpunaista pukuaan, mutta kukaties ei enää keväällä. Kenen vuoro oli silloin? Marjanko? Vaiko hänen itsensä? Ehkä olisi parasta sillä tavalla. Syvimmällä mielessään hän kantoi juuri sitä tunnetta, ettei hän koskaan valmistuisi seiso-maan luokan edessä opettamassa saksaa tai ettei hän milloinkaan menisi naimisiin. Tämä tenttilukukin oli turhaa, turhaa tämä kiirehtiminen osakuntaan tänään ja niin monta kertaa ennen. Hän täytti päivänsä näillä turhilla vain siitä syystä, ettei hän keksinyt mitään muuta. Oli kauhea nähdä isän raatavan yötä ja päivää, oli kauhea nähdä Marjan paisuman kasvavan. Ja olivatko heidän muutkaan lapset terveitä? Joskus hänestä tuntui siltä kuin koko koti olisi ollut sairaala, jossa heidän hyvä ja suloinen mummonsa iloisena ja vaarasta tietämättömänä kulki vuoteen luota vuoteen luo, koettaen syöttää, juottaa ja lohduttaa kykyjensä ja varojensa mukaan.

Mutta kesken kurjuuden tuli hänelle, Helmille, silloin tällöin sellainen ihana elämänhalu, että hirvitti. Silloin häntä huvitti kuvitella, että Antista ja hänestä tulisi äärettömän onnellinen pari. Mutta Heikki ei ikinä sitä sallisi. Heikkihän jo oli hänelle sanonutkin jotakin, mitä ei Antti suinkaan ollut tehnyt, ja tuskin tulisi sanomaan-

kaan. Lukukauden alussa kerran, kun he Antin kanssa olivat päättäneet mennä »eläviin», tuli Heikki siihen kuin nakattuna, ties mistä tulikaan. Hän luonnollisesti ei voinut tietää heidän sopimuksestaan, mutta vaistosipa kun vaistosikin sanoa: mennäänpäs »eläviin»! Ja hänen kanssaan Helmi meni — Antti jäi pois, vaikka he näön vuoksi kehoittivat häntä tulemaan mukaan. Miksi Antti sitten jäi? Oma syynsä. Siinä he sitten istuivat olka olkaa vasten, Helmi ja Heikki, ja ajattelivat enemmän toisiaan kuin mitä valkoisella kankaalla esitettiin. Se puoli oli lämmin, missä Heikki istui, sitä paleli, missä Heikki ei ollut. He kävelivät kotiin ja Heikki lämmitti yhä. Hankkijan kulmassa Heikki tarttui lujasti daaminsa käsivarteen: »Seis, seis, juoksethan suoraan auton alle!» Helmi kuuli yhä vieläkin äänen rakastuneen sävyn, kun tätä kohtausta muisteli. Hän olisi vielä näin viikkoja jälkeenpäin saattanut sanoa, mitä joka kadunkulmassa tapahtui. Erikoisesti palasi mieleen heidän pitkä viipymisensä kadulla. Kodin ovella he eivät voineet irtaantua toisistaan. Ja kivimuurin toisesta kerroksesta näkyi valaistu ikkuna, jonka takana isä myöhään yöllä teki työtä. Isän ikkuna puhui kuin paha omatunto. Antinkin se toi mieleen! Tietysti Antti oli yksinään syönyt puuro-annoksensa automaatissa ja veteli jo makeaa unta boksissaan. Tai ajatteli Helmiä, joka oli lähtenyt toisen kanssa. Mutta minkä hän, Helmi, nyt Heikille mahtoi? Olisi lähettänyt Heikin sinne, missä pippuri kasvaa, jos todella halusi pitää Helmin omanaan. Siitä se riippui miehen lopullinen voitto, osasiko hän ottaa omansa ja sen myöskin pitää. Sen osasi Heikki. Olkoon Antti missä on! Hyvä toveri, hyvä ystävä, joka kyllä aikoinaan leppy, kun lepytetään. Tuossa oli syksyinen puistikko, taivaalla tähdet ja vierellä Heikki, jonka teki mieli häntä suudella. Häntäkin, Helmiä, veti Heikin puoleen. Jollei olisi ollut tuota isän ikkunaa. Ja niin Helmi yhtäkkiä tempautui irti, pisti avaimen lukkoon ja veti, kuin heikkouttaan peläten, oven lopullisesti kiinni, jääden hetkeksi seisomaan pimeään, saadakseen ajatuksensa järjestykseen. Heikin askeleet etenivät, keppeä iski katuun ja taisi iskeä seinäänsikin. Poika oli suuttunut. Helmiä kadutti — hänen oli kauhean ikävä Heikin huulia, sil-

miä, kuiskausta. Suudella vain — eihän poika parka muuta pyytänyt. Ties minne hän nyt suutuksissaan menee. Oliko edes oikeinkaan lähettää hänet pois sillä tavalla? Kun kodin ovi sitten oli hänen edessään, kävi hänen mielensä kuitenkin rauhalliseksi ja hän tunsikin tehneensä niinkuin täytyi. Saattoi jälkeensä iloisesti kohdata Antin ja torua häntä siitä, ettei tullut seuraan. Ja ennen kaikkea saattoi tyynin silmin katsoa isään ja Marjaan ja kaikkiin kotiväkiin.

Marja kuitenkin näki ja aavisti enemmän kuin Helmi olisi halunnut näyttää. Ja jonakin päivänä kävi selville, että hän jonakin iltana oli kuullut askeleita kadun kulkemassa ja tuntenut äänet oven edessä. Marja oli hirvittävä poliisi! Marja oli hänen suloinen, hyvä sisarensa, hänelle rakkain maailmassa!

Tuo siunattu laudatuuri täytyy saada pois. Sitten vasta voi alkaa suunnitella eteenpäin. Päätyykö Helmi sitten opettajaksi jonnekin yhteiskouluun provinssissa, vaiko rouva Huhtamäeksi, vaiko rouva Ahoseksi, vaiko jonkun vielä tuntemattoman miehen rouvaksi — joka tapauksessa hän, Helmi, sitten koettaa auttaa Marjaa terveyteen ja ylioppilaslakkiin. Jeskandeer, täytyi heittää huolet hartioiltaan, niillä ei mitään paranna, vaan ainoastaan pahentaa. Juoksujalkaa illanviettoon nauramaan, leikkimään, hurmaamaan ja hurmaantumaan! Huomenna luetaan huikeasti. Huomenna luetaan uusin voimin.

Mutta tämä väsymys vaan on kauhea.

Mitä on tämä väsymys?

Hän pysähtyi, otti nenäliinan ja pyyhki kätensä. Ehkä sittenkin olisi parasta kääntyä takaisin. Hänestä ei tällaisen väsymyksen kestäessä ole mihinkään.

Hän seisoi hetken ja veti henkeään. Oli raskasta hengittää, jalka painoi, olisi tehnyt mieli lyyskähtää maahan siihen paikkaan.

Mahdotonta nyt mennä tanssiaisiin!

Mutta samassa sattui rannerenkaan ketju helähtämään. Tuo pieni helähdys herätti Helmissä outoja muistoja ja mielikuvia. Hän käytti tätä ainoaa koruaan hyvin harvoin ja hurmaantui silloin sekä elämälle että kuolemalle.

Rannerengas oli ollut hänen äitinsä morsiuslahja. Että isä todella kerran oli ollut nuori ja lahjoittanut naiselle sellaisen kalliin korun. Mutta he olivat silloin molemmat nuoria eivätkä aavistaneet, mitä oli tulossa. Silloin kuuluisa Wiljam-enokin vielä oli hyvissä väleissä heidän, Hirvisten kanssa.

Mistä Wiljam-eno oikeastaan suuttui?

Ilmeellistä suuttumusta todella, koska siitä ei tullut loppua.

Helmi muisti hyvin, mikä ilo lasten kesken syntyi, kun Wiljam-eno saapui. Hän toi aina makeisia ja kertoi kaukaisista maista, missä hän oli käynyt ja minne hän vielä lupasi lähteä ja viedä lapset mukaansa. Äidin hautajaisissa eno vielä kävi. »Perinpohjainen puhdistus»! hoki hän hokemistaan vieraidenkin kuullen ja vielä asemalla lähtiessään hän sanoi, ties kuinka monennen kerran: »Perinpohjainen puhdistus, muistakaa se!» Sehän kyllä muistettiin. Monta päivää oli perhe pakosalla, kun kodissa poltettiin ja kärytettiin. Äidin kaksoisveljenä oli eno ollut äitiin hyvin kiintynyt, mutta nyt poistettiin kaikki jäljet äidistä, yksinpä vaatteetkin eno käski polttaa — tuntui jo aivan kaamealta. Vaatteita ei kuitenkaan poltettu, mummo tuli väliin, hän oli pitänyt miniästään kuin omasta lapsestaan, eikä hän ollut kuullut puhuttavankaan tällaisesta tuhoamisesta. Sellaista ei tehdä, se olisi Jumalan pilkkaa. Ja lapset saivat äidin vaatteista monta kaunista kolttua. Eno itse oli joskus ulkomailta tuonut kankaat sisarelleen tuliaisiksi. Eno piti äidistä, niinkuin luonnollista olikin ja muisti häntä aina.

Välit isän kanssa menivät rikki, kun isä nai uudestaan.

Jaa'ah, menenkö minä iltahuveihin? kysyi Helmi Hirvinen yhtäkkiä, saaden itsensä kiinni ajatuksista, jotka hyvin huonosti soveltuivat yhteen hänen matkansa määrän kanssa. Minä pengon ja pengon esiin vanhoja ja tuskallisia asioita, niinkuin tänään olisi jokin vuosipäivä, jolloin näitä ikääнкуin virallisestikin täytyy muistaa.

Välit menivät rikki, kun uusi vaimo astui taloon. Olihan oikeastaan hyvin kaunista, että eno omalta kannaltaan otti asian niin ankarasti, kun oli kysymys hänen rakkaimman sisarensa paikasta kodissa. Oliko joku ker-

tonut, että eno alkuaan oli toivonut tämän sisarensa jäävän naimattomaksi ja hoitavan hänen talouttaan? Joka tapauksessa ei eno ollut naimisissa vieläkään. Mutta olisihan kaksoissisaren lasten luullut merkitsevän hänelle jotakin. Ennenvanhaan, kun äiti oli elossa, piteli hän heitä polvellaan ja oli heille kovin hyvä. Sitten kun äiti makasi viimeisessä taudissaan, istui eno äidin eristetyn vuoteen ääressä ja kun lapset pyrkivät huoneeseen, alkoi hän laskea leikkiä ja työnsi heidät menemään, toinen toisensa jälkeen.

Sitten enollakin oli keuhkotauti, mutta vähän aikaa vain, ja hän oleskeli ulkomailla. Eikä enää käynyt heillä. He olisivat kyllä häntä useammin kuin kerran tarvinneet. Mutta olkoon oloissaan, koska ei heistä enää välitä. Ja kukapa köyhistä sukulaisista välittäisikään.

Äidin sairaskuoli ja monet pienet sairaskuolit hänen jälkeensä tulivat tuontuostakin Helmin silmäin eteen.

Olisihan enon pitänyt ymmärtää, ettei isä mennyt uusiin naimisiin itsensä vuoksi, vaan lasten. Mummo kyllä tuli taloon koska vain tarvittiin ja mummon loputon iloisuus varmaan oli ollutkin suuriarvoinen. Mutta mummoahan tarvittiin emäntänä Hirvilässä, niinkauan kuin Hirvilä vielä oli suvun hallussa. Hyvä äitipuoli oli isän toinen vaimo, ei häntä voinut syyttää mistään. Mutta hän tuli niin pian kipeäksi. Ja sittenhän mummo muutti heille kokonaan.

Etteivät nämä surulliset muistot vain ennustaisi jotakin? Tuossa ne kulkevat hänen vierellään kuin varjot. Ja. hän luulee voivansa pitää iloa muiden mukana! Pakoon hän tahtoo muistoja. Jos Marjalle nyt jotakin tapahtuu, niin he kaikki sortuvat suruun. Hän, Helmi, hän ei sitten enää kykene mihinkään. Ei provinssiin opettamaan pikkulapsia, eikä naimisiin, eikä mihinkään.

Marja, Marja!

Helmi Hirvinen pysähtyi ja pyyhki käsiään ja otsaansa. Häntä väsytti pohjattomasti. Oikeastaanhan hän hyvin tietää, millainen tämä ilta osakunnassa on — hän voisi huoletti kääntyä takaisin. Hänellä ei nyt ole iloa mistään muusta kuin unesta. Jahka tämä onneton viime tentti on ohi, niin hän menee maalle ja nukkuu yötä päivää eikä muista menneitä eikä tulevia. Mur-

heellisesta germanistista tulee terve ihminen. Tuosta pysäkiltä hän astuu vaunuun ja painuu vuoteeseensa. Marjalle hän kertoo, ettei tahtonut väsyä lukujen vuoksi.

Huusiko joku häntä?

Hän kuuli nimeään mainittavan ja Annikki juoksi hänet kiinni ja työnsi hänen käsiinsä suuren pussin jota-kin, joka kuului kahvitarjoiluun. Annikki Laine, osakunnan emäntä oli vastuussa siitä, etteivät maalliset hyvät loppuneet kesken. Tänäpä oli »täysi huone», joka paikka tupaten täynnä. Jyrki oli laulanut loistavasti. Mutta tietenkin hän illan kuluessa laulaa useampaankin kertaan.

— Varsinkin jos sinä pyydät! sanoi Annikki. — Ja Anttikin näkyi olleen klubihuoneessa. Ja Heikki nau-
ratti omaa seurakuntaansa uusilla kasarmijutuilla.

Helmin mieli keveni ihanasti. Hän jaksoi kantaa leipäpaketin, Annikin raahatessa vieläkin suurempaa, ja pysytellä hänen vierellään kertoen, ettei hän kahteen viikkoon ollut muuta tehnyt kuin ajanut päähänsä professorin knoppologiaa. Hänen teki mieli tiedustella, olivatko Heikki ja Antti häntä kyselleet ja vihdoinkin Annikki kertoikin heidän selvästi kaivanneen Helmiä. Antti tietenkään ei sitä sanonut, mutta Heikki sanoi suoraan, että lukeeko se Hirvisen flikka nyt niin kovasti, että pitää lähteä sitä häiritsemään. Eihän sinne pääse edes lankaa pitkin.

— Ei meille pääse lankaa pitkin! nauroi Helmi lämmenneenä ja ilostuneena siitä, ettei häntä oltu unohdettu. — Tietäväthän he, että minun täytyy lukea. Ja viisaasti tekisivät jos itsekin lukisivat. Se on kerran edessä meillä jokaisella.

Helmi vatkasi viisaita vanhoja totuuksia, vaikka hänen mielensä oli päässyt irti äskeisestä painajaisesta. Kuinka hyvä sittenkin, että hän tuli tänne. Nyt hän pitää hauskaa, nyt hän taas kerrankin heittää taakseen huolet ja harmit. Hyvä sekin, että tuli otetuksi tämä vaalea puku — hän hyvin tiesi, että se hänelle sopi. Rannerengas olisi saanut jäädä kotiin. Jostakin syystä se kiusasi häntä — se kantoi alati muassaan muistoja, joista hän juuri tahtoi päästä irti.

No — johan nyt! Tuo oli kun olikin Antti. Joko hän

nyt oli tulossa pois? Helmi ilostui, mutta samalla tuntui siltä kuin Antti jo etukäteen olisi lyöttäytynyt yhteen kaiken sen kanssa, mistä Helmi tänä iltana joka tavalla pyrki eroon. Hän päätti olla häntä huomaamatta, puhui touhuten Annikin kanssa ja näki salaviihkää Antin tekevän täyskäännöksen ja häviävän kadun ihmisvilinään. Vai niin — Anttikin halusi olla näkemättä Helmiä. Sehän oli hyvä se!

Ja tytöt töytäsivät kiireesti ovea kohden, jonka yläpuolelta kolmannelta kerroksesta näkyi täysi valaistus läpi punertavien uudinten ja mistä kuului tanssimusiikki, rummun lyödessä tahtia.

Helmi alkoi kiireesti nousta portaita ikäänkuin peläten, että Antti sittenkin oli tullut porraskäytävään ja yhtäkkiä ilmestyisi hänen vierelleen.

Ei pelkoa: Anttia ei kuulunut eikä näkynyt. Olisiko hän huomannut Helmin kylmyyden ja loukkaantunut? Antti oli kovin hyvä poika, ei mitenkään Helmi ollut aikonut pahoittaa hänen mieltään. Ehkä tekisi hyvää kesken lukujen taas pyhäamuisin lähteä kävelylle. Sanottavasti ei Antin läsnäolo voinut hajoittaa ajatuksia.

— Jeskandeer kuinka minä tänä iltana pidän hauskaa! huudahti Helmi, pysähtyen odottamaan Annikkia. — Se on sentään tylsää tuo lukeminen kilometrikaupalla. Annikki katseli yli kaiteen, leipäpussi kainalossa.

— Kun kintaani putosi.

— Tässä! kuului ääni alakerrasta. — Kyllä minä tuon. Antin ääni!

Antti tuli takaisin. Tuli kun tulikin! Hän on hyvä poika, ei häntä tarvitse lepytellä.

Läpi pienten hiottujen oviruutujen näkyi tuttu iloinen lauantai-illan yleisö, lainehtien ovien ja eteisen väliä, tytöt vaaleissa, pojat tummissa, ja pauhasi sen hyvän uuden tanssiorkesterin soitto, joka oli kuin sattumalta löydetty tässä hiljan Pölyn karnevaalijuhlissa. Helmi pisti avaimen lukkoon, sai oven auki, tervehti Greetaa, Tuulikkia, Sallia ja Tupua, toistellen tulleen lukemisesta niin tylsäksi, että täytyi päästä tänne tuulettamaan itseään. Puikkelehtiessaan päällysvaatenaulakolle tunsikin hän musiikin tulvivan jäseniinsä ja hui hai! hän oli huo-

lista vapaa ja iloinen kuin lintu. Kuinka kauan siitä olikaan kun hän täällä kävi? Kokonainen iäisyys, jolloin ei hän ollut ottanut ainoatakaan tanssiaskelta. Mutta „yt jalat sitten kipinöivätkin halusta päästä lähtemään liikkeelle ja veret sykkivät hulluina suonissa jatsirummun valtikan tahtiin. Jollei joku nyt tule häntä viemään, niin hän lähtee yksin, olkoon sopivaista tai sopimatonta.

— Heikki — juuri sinuahan ajattelin!

Helmi juopui Heikin tummien silmien ilmeestä ja säikähti äskeisiä sanojaan. Onneksi Heikki reippaalla kasarmiaanellään puheli:

— Missä sinä olet ollut koko tämän syntisen kuu-kauden?

Ja Helmi sai kiinni järkensä päästä ja vastasi samaan sävyyn:

— Pöntännyt päähäni Goethen rakkauksia ja klassikoiden viisauksia ja ennenkaikkea knoppologian vuosilukuja. Entä sinä?

He eivät enää voineet kuulla toistensa ääntä. Heikki tarttui kiinteämmin hänen vyötäisiinsä ja painoi häntä vastaansa. Kuin varjot kiitävät, niin kiiti heidän ohitseeseen pareja siinä punaisessa valossa, joka läpi keinuvien kukkakiehkuroiden valui katosta. Heikin kiitivät, kei-nuen, liukuen, silmä uponneena silmään, sydän lyöden sydäntä vasten. Helmi ei enää paina alas luomiaan ja Heikki korkeudestaan vuodattaa häneen silmiensä huumaa, joka on kuuma ja suloinen. Hän kannattaa nyt Helmiä kokonaan käsivarsillaan. Näin on ihanaa. Eivät mitään he enää muista.

Noo — hohoo! Nyt aikoo musiikki lopettaa — mitä perhanaa, sille maksetaan julman hyvin! Väkevät kättentaputukset kutsuvat musiikin järjestykseen ja parit jatkavat, ilman yhä kuumetessa, punaisen valaistuksen yhä tiivistyessä ja tungoksen kasvamistaan kasvaessa. Heikin hengitys tuntuu Helmin kasvoilla ja kaulalla. Tyttö tuntee sen vuotavan alas selkää ja povea sormenpäihin ja varpaisiin asti. Heikin huulet ovat janoiset ja Helmi voisi tahdottomana nyt antaa niiden juoda.

Noo — hohoo! Uudet lujat kättentaputukset.

— Oi siunaa ja varjele, huudahtaa Helmi yhtäkkiä ylen-

annetun leikinteen vallassa, — nyt en minä muista milloin Freiligrath syntyi, hän joka lauloi jotain rakkaudesta: o' lieb so lang du lieben kanst. . .

— Tärkeämpää on tietää milloin se pahas kuoli, vastaa Heikki, — heittää unohduksen multaa hänen ylitseen ja tanssia tieltään koko roska.

— Tanssia tieltään koko roska! lausuu Helmi tuskin kuuluvasti.

Mutta nyt hidastuu jälleen musiikin tempo eivätkä aploodit enää auta. Helmi huomaa, että pieni poika, seisoen rummun ääressä, pyyhkii hikeä otsaltaan, haukaten huonoa, hien täyttämää ilmaa ja väljentäen kaulustaan. Hyvä Jumala, onko tuolla pojalla kuhmu — sellainen kuin Marjalla? Samassa hetkessä osakunnan pianisti, tunnettu lempinimeltään Tuikku, armahtaa tanssihaluisia, käy soittamaan »Espanjatarta» ja pian on hänen ympärillään »Asfalttikuoero», osakunnan uskollinen shakki- ja deekisjoukko, ja näiden yhdistynein voimin viritetty musiikki elvyttää salin entistäkin vireämpään menoon.

Espanjatar olen sorja,
luoja mun lempimään loi. . .

Yhtäkkiä Helmin rinta salpautuu. Hän haluaisi sanoa, että häntä väsyttää, mutta hän ei saa sanaa suustaan. Käsivarsillaan kannattaen vie Heikki hänet niin likelle rintaansa, että he miltei liittyvät toisiinsa — silloin Helmin pää retkahtaa taaksepäin, ja he ovat kaatumaisillaan. Jalat eivät enää kannata Helmiä. Hänen kasvonsa ovat liidunvalkoiset. Silloin ottaa Heikki hänet syliinsä ja kiiruhtaa kantamuksineen syrjään.

Helmi joutuu seurusteluhuoneen sohvalle. Ovet saliin suljetaan. Tuodaan lasi vettä, sairaan pään alle asetetaan sohvatyynyjä, kostutettu nenäliina sidotaan otsalle.

— Eikö täällä nyt ole yhtään medisiinaria? Anttihan äsken oli tässä.

— Hänhän pelaa shakkia!

— Tulkoon tänne ja kiireesti!

— Ymmärtäneekö hän mitään. Parasta soittaa oikealle lääkärille.

Viime sanat lausui Heikki, neuvottomana katsellen Helmiä, joka yhäti makasi siinä pelottavan kalpeana.

— Ahonen, nopeasti tänne: Helmi on pyörtynyt!

Greeta toi Antin, hihasta vetäen, huoneeseen.

Antti tuli, puhellen jotakin huonosta ilmasta ja käsien avata ikkunan. Tullessaan Heikin kohdalle hän huomautti jotakin ymmärtämättömästä tanssimisesta ja että olisi paljon parempi hiihtää ja tehdä kävelyretkiä.

Hän kävi kiinni Helmin kapeaan ranteeseen, työnsi ylös kultaisen rannerenkaan, joka oli valahtanut käden yli, ja piteli valtimoa.

Greeta neuvoo tarmokkaasti, että on lähdettävä kotiin, jottei tämä herättäisi liiaksi huomiota. Muutenkin tunkevat salista tänne häiritsemään.

— Jyrki, sanoo Annikki kuiskaten, — mene laulamaan. Ota jotain raflaavaa, että yleisö pysyisi salissa.

Mirjankin täytyy sanoa sanottavansa:

— Kuinka sinä, Heikki, niin hurjasti menit. Minä katselin sitä. Eihän tämä mikään kasarmi ole ...

— Piru vie, teitä naisia, en minä viitsi...

Heikki kiertyy korkonsa varassa ympäri, nielee kaiken sen mitä ei täällä nyt sovi sanoa ja juoksee telefoni-kappia kohden.

— Älä mene! huudetaan hänen jälkeensä. — Helmi liikuttaa jo kättään.

Helmi todella oli liikahtanut. Yskähtäessään vei hän vaistomaisesti nenäliinan suulleen ja avasi silmänsä.

Katsahtaen Anttiin, joka seisoi kumartuneena hänen puoleensa, silmillään etsien tyttöjä ja sitten Heikkiä sekä tuttuja huonekaluja eri taholla huonetta, hän palasi todellisuuteen.

— Oivoi! sanoi hän ja yritti nousta.

Mutta Heikki painoi hänet samassa takaisin sohvalle.

— Ei, nyt lepää vielä tässä ja sitten minä vien sinut autolla kotiin.

Antti nosti Helmin nenäliinan lattialta ja jäi sitä pitelemään.

Helmi naurahti keveästi ja nousi pystyyn.

— Ja mitähän vielä! Minua ei vaivaa mikään. Heikki, meidän tanssimme jäi kesken. Älä kiellä, kuka siitä toisesta kerrasta tietää! Oi älkää nyt viitsikö, antakaa

minun olla. Kiitoksia, kiitoksia, kyllä te minun paras-tani tarkoittatte, mutta. . . tämä on liian ikävää! Kiitok-sia, kiitoksia, antakaa anteeksi tämä sekamelska. Mene nyt, hyvä Antti, en minä tarvitse mitään tohtoria. Älä nyt viitsi suuttua — olethan niin happaman näköinen että minä pelkään.

— Sanon vaan, että sinä nyt pikkuisen lepääät ja sit-ten sinut saa saattaa kotiin kuka tahansa.

— Sinä hänet saatat, Antti! komensi Greeta.

— Johan Heikki tässä tarjoutui saattamaan.

— Antti, yrittää Helmi lyödä leikiksi, — olet kovin oppineen ja perusteellisen näköinen, sinusta tulee var-masti professori. Minähän olen tullut tänne pitämään hauskaa enkä sairastamaan. Heikki, meidän tanssimme-han jäi kesken. Nyt Jyrki laulaa! Antakaa minun mennä saliin . . . Mitä ihmettä te supatatte? Mitä tuo tohtori sanoi Heikille? Sano se samalla minullekin.

Greeta erkani nyt siitä pienestä ryhmästä, mikä oli kokoontunut ikkunan luo, ja astuen Helmiä kohden puhui:

— Helmi kulta, sinun täytyy ehkä kuitenkin lähteä. Antti saattaa sinut kotiin.

— Älkää toki viitsikö, ei minua enää mikään vaivaa.

— Antti, sanoo silloin Greeta, — näytä se hänelle itselleen.

Antti Ahonen tulee Helmin eteen, katsoo häneen vakavasti ja nostaa oikean kätensä, joka on nyrkissä. Helmiä naurattaa ja hän yrittää itsepintaisesti pystyyn, tyttöjen koettaessa pitää häntä alallaan.

— Mitä teatteria tämä on? Pidättekö minua ihan pilkkananne. Minä olen vain lukenut hiukkasen liikaa. Lähdenhän minä yksinkin, jos te välttämättä tahdotte minusta päästä.

Silloin avaa nuori lääkäri kätensä: siinä on pieni pitsi-nenäliina.

Nenäliina on veressä.

Jokainen sen näkee.

Helmin hymy vääntyy itkun puolelle hänen yrittäes-sään lyödä kaiken leikiksi:

— No niin. Onko tuo niin merkillistä. On sellaista kai minulle ennenkin sattunut. Ei se mitään merkitse.

Mutta hän ei puhu, mitä hän ajattelee. Sairasvuoteet kalpeine potilaineen ovat palanneet hänen silmiensä eteen. Niillä lepää vuoroin aikaihmissä, vuoroin lapsia, näyttämönä on hänen kotinsa, hänen, Helmin. Ja esiintyjät ovat hänen läheisiään, hänen, Helmin.

— Vai ei merkitse, sanoo Ahonen suuttuneena. — pidä sinä, Huhtamäen Heikki, nyt huolta siitä, että daamisi tulee kotiin ja että hän huomenna menee lääkäriille.

Kas vaan Anttia! Sitä mahtipontista ääntä ja elettä! Ja nyt hän aikoo lähteä.

— Älä mene, Antti! sanoo Helmi, kilttinä painaen päänsä tyynyihin.

Ja Antti palaa ja todenperään Helmi nyt nauramatta kuuntelee neuvoja oikealta ja vasemmalta. Ja niin pitkälle saavat tytöt pienen kiistan jälkeen asiat, että Antin on saatettava kotiin Helmi ja huomenaamulla Greeta ja Annikki tulevat kuulemaan, miten Helmi jaksaa.

— Älkää tulko, älkää toki! yrittää Helmi itkun ja naurun vaiheilla. — Häiritsette minua, vakuutan. Minä luen huomenna, niin etten näe kuuta enkä aurinkoa.

— Ole vuoteessa! pyytää Heikki.

— Mene lääkäriin, jos jaksat, sanovat tytöt.

Silloin kuuluu salista Pajazzo-aarian alkulyönnit ja äänet seurusteluhuoneessa vaikenevat. Poskilla heleä puna, loistavissa silmissä kyyneliä kuuntelee Helmi säveliä, joihin sisältyy niin paljon muistoja hänen ylioppilasaikansa onnellisilta vuosilta. Tällä hetkellä nuo vuodet tuntuvat onnellisilta ja valoisilta, ikäänkuin käsissä nyt olisi jäähyväishetki, ero kaikesta siitä, mitä on tapahtunut tässä rakkaassa osakuntakodissa.

— Älä itke, Helmi, kuiskaa Annikki.

— Lähtekää, sanoo Greeta.

»Naura, Pajazzo», kuuluu vihloen salista.

Ovi on mennyt raolleen ja nämä sanat pusertuvat esiin raakoina ja armottomina.

Antti katsoo Helmiin, läheten eteisen ovea. Ja Helmi nousee vastaansanomatta, tukee kädellä päälakeaan ja kiiruhtaa huoneesta. Mennään tuttujen esineiden ohi, nahkasohvien, joilla niin monet kerrat on istuskeltu, kahvipöydän, peilin, tuhkakuppien ja täysinäisten vaatenaulakkojen. Heikki löytää Helmin vaatteet, auttaa

hänen ylleen ja vetää jalkaan päällyskengät. Niinkuin niin monesti ennen. Joku puhuu silkkisukista, jotka ovat Italian ilmanalaa varten eikä Suomen.

»Naura, Pajazzo!«

Napittaessaan takkiaa Helmi vielä katsahtaa ympärilleen. Viimeisen kerranko hän tämän kaiken näkee: koko nuoruutensa?

Väsyttää.

Näin kauheasti ei häntä ole koskaan väsyttänyt. Mutta hän ei anna Antin tarttua käsivarteensa, vaan hoippuu, horjuen itkun ja naurun välillä, alas portaita. Kadun harmaassa, kylmässä iltayössä seisoo yleisöä, katse tähdättynä ikkunoihin, joiden takana jatsirumpu pauhaa.

Joku kadun neitonen yrittää oven avautuessa päästä sisään, mutta jää portaille, oven lisahtaessa kiinni. Antti tarttuu nyt vastaansanomisia kuuntelematta Helmin käsivarteen ja vie hänet autoriviä kohden. Siinä hän vielä alkaa tehdä tenää.

Raitis ilma tuntuu hyvältä.

Hän voi kyllä mennä kotiin yksinkin. Hän ei halua ketään saattamaan.

Antti on selvästi suutuksissa seuratessaan oikuttelevaa tyttöä muutaman askeleen päässä. Oikuttelevat naiset varmaan tulevat panemaan hänen kärsivällisyytensä kovalle koetukselle. Helmi yrittää kiirehtiä. Katulamppujen liekit heijastuvat kuutamontuntuksina lumisella esplanaadilla ja lehmusten mustilla oksilla, joiden taivekohtiin on kasaantunut lunta. Kylmässä se näyttää jäätyneen kiinni. Kylmä viiltää luihin ja ytimiin.

Viiltäköön, polttakoon! Pakoon kaikkea, pakoon koko elämää! Pakoon elämän kurjuutta, joka iskee kyntensä häneen.

Hän ei tunnu huomaavan, että Antti nyt tukien astuu hänen vierellään. Hän alkaa yhtäkkiä puhua, ikäänkuin ei enää jaksaisi kantaa taakkaansa, mutta tietääkö hän, että ihminen astuu hänen vierellään, kuunnellen häntä?

— Minua painaa kirous. Koko meidän sukua. Minä en enää jaksa. En jaksa mitään, en jaksa lukea, en jaksa elää! Voi hyvä Antti, oletko sinä tässä? Tiedätkö, minä olen niin väsynyt, minä olen niin onneton. Pelkään, että sisareni kuolee, että isäni raataa itsensä loppuun. Enkä

niinä voi auttaa! Minun täytyisi saada kandidaatti pois. ja minä en jaksa!

Antti Ahonen antaa hänen itkeä, taluttaa häntä koko voimallaan tukien ja auttaa hänet autoon. Sanaa lausumatta ajavat he Heikin-esplanaadin päähän, siitä Töölön katuja ja pysähtyvät korkean kivimuurin eteen, jonka Helmi osoittaa kuljettajalle ruutuun koputtaen. Hänen täytyy tunnustaa, ettei hänellä ole rahaa mukanaan — todellisuudessa ei sitä ole kotonakaan — ja hän jää nyt Antille velkaa. Sitten hän nopeasti ojentaa kätensä jäähyväisiksi.

— Minä saatan sinut nyt kotiin, olet liian väsynyt yksin nousemaan portaita.

— Me asumme toisessa kerroksessa. Tuolla! Isä valvoo vielä, hänen ikkunassaan on valoa, niinkuin näet. Tai tahdotko, että isäni mieli pahoittuu sinun tähtesi. Isäni on vanhankansan mies eikä ymmärrä modernia yövisiittiä. Ole hyvä ja mene.

— Oikuttele nyt. Minä lasken sen väsymyksesi tilille. Menen, kun olen saattanut sinut isäsi turviin. Olet sairas, huomaa se. Et kai voine syyttää minua erikoisesta modernismista. Ja totta puhuen: haluan tavata isääsi.

Helmi kiihtyi kiihtymistään. Hän avasi päällystakkinsa ja hengitti uhmaten sumuista kylmyyttä.

— Se vielä puuttuisi. Tahtoisit puhua isälle tuosta pienestä veriläiskästä, jonka satuit näkemään nenäliinassani. Niinkuin ei hänellä olisi huolia tarpeeksi!

— Saattaapa tapahtua, että hänelle tulee niitä vielä enemmän, jollet nyt tule järkiisi. Kuule, Helmi, sinun parastasihan tarkoitan.

— Puhu hiljemmin, täällä ei saa huutaa. Minun nuorempi sisareni on niin herkkä, että hän sisään kuulee kaikki, mitä täällä puhutaan.

— Ohhoh, jopa hän sitten saa kuulla *yhtä* ja toista.

— Et nauraisi, jos tietäisit miten kipeä hän on.

— Onko hän kipeä?

— Tai ehkei se ole niin vaarallista. Minä vain aina pelkään.

— Pannaan takki nyt vihdoinkin oikein kiinni ja mennään sisään. Minä en lähde pois, saat uskoa mitä tahdot.

— Mutta minä en tahdo, että sinä tulet sisään.

Ymmärrä nyt, ettei meille voi tulla. Meillä on ahdasta ja köyhää. Kaikissa huoneissa nukutaan.

— Sinä tiedät, ettei sellainen merkitse minulle mitään

— Mutta minä nyt en tahdo, en voi enkä saa antaa sinun tulla. Tule edes päivällä, jos sinun välttämättä täytyy tulla.

Helmin yhä tuskitellessa tarttui nuori lääkäri hänen käsilaukkuunsa, taisteli hetkisen saadakseen auki lukon otti esiin avaimen ja avasi oven. Ja nyt he — Helmi edellä, astuivat ylös portaita, missä hajusi kaalilta, sipulilta, hernerokalta ja paahdetulta kahvilta. Toisessa kerroksessa Helmi pysähtyi. Oven himmeään ruutuun kajasti jostain sisähuoneesta valoa.

Helmi katsoi rukoilevasti saattajaansa ja otti hänen kätensä.

— Etkö kuitenkin olisi niin hyvä ja menisi pois!

Hänen kätensä oli kylmä ja likomärkä. Hän huomasi sen itsekin ja kärsi siitä.

Jos Antti Ahonen aikaisemmin olisi ollut taipuvainen lähtemään, niin vaikutti tämä kädenpuristus, että hän empimättä soitti.

Sisällä syttyi sähkövalo. Oviruudun halvat, paperilla himmennetyt kuviot tulivat näkyviin. Vanhanaikaisella halvalla levyllä luettiin ovesa: A. Hirvinen, rautatien kasööri.

— No niin, antautui Helmi vihdoin, — en ole jaksanut sotia sinua vastaan, mutta minun luvallani et sinä tule. Ja se tiedä, että sinusta tulee huono lääkäri, olisi parempi, että rupeaisit vaikkapa hevosenkengittäjäksi. Ja minä, joka olen sinusta niin paljon pitänyt!

— Minusta? keskeytti Antti, yhtäkkiä unohtaen koko lääkärintehtävänsä.

— Sinusta — niin. Mutta nyt minä olen niin suutunut, etten koskaan anna tätä anteeksi. Mummonkin olet herättänyt, tunnen hänen askeleensa. Mummo on ainoa iloinen ihminen meidän talossa. Mutta hänen pitäisi saada nukkua yönsä, hänellä on päivällä paljon työtä.

Lihavahko vanhempi nainen avasi oven. Helmin seuralainen ei ennättänyt niin nopeasti selittää asiaansa kuin tilanne olisi vaatinut. Mummo oli luullut Helmin unoh-

taneen avaimensa ja tuli häntä vastaan alushameisillaan, hartioilla vain liina, ja hän olisi kai ääneen huu-dahtanut, jollei äkkiä olisi muistanut jotakin, joka teki, että hän vain kuiskaten pyysi anteeksi, samalla temma-ten naulakosta päällystakin, jonka nopeasti puki ylleen. Kaikki kävi hyvin nopeasti. Antti ei ennättänyt avata suutaan ennenkuin mummo pyysi häntä puhumaan hil-jaa, koska kasööri, tämän Helmin isä vielä tekee työtä. Täytyy. Nämä huonot ajat. Ja mummo hymyili.

Nyt hän kuuli vieraalta, että tämä on lääkäri, että Helmi oli tullut vähän kipeäksi ja kaiken muun, mitä tarvitsi, rauhoittuakseen kokonaan.

Mutta Helmin isälle ei pitäisi puhua tästä, hän kun on sellainen vähän alakuloinen, hänellä kun on ollut pal-jon suruja. Päivällä? Niin, ei se paljon parane päiväs-täkään. Mutta jos herra tohtori tahtois käydä tänne ruokasaliin, ettei isä kuulisi. Hän nukkuu kovin huo-nosti ja vielä pahempaa on, jos hän illalla saa kuulla Helmin olleen kipeänä. Vaan ei suinkaan se nyt mitään vaarallistakaan ole, väsymystä vaan, kun siinä maiste-rintutkinnossa on niin paljon niitä lukuja ja tenttejä.

Ja osaamatta enää panna vastaan mitään asiaa oli Helmi lyyskähtänyt istumaan sille ainoalle tuolille, joka oli naulakon alla pienessä eteisessä, nähtävästi siitä syystä, että lapset tuolille nousten ulottuisivat naula-kolle. Siitä hän tuontuostakin toivottomana nosti kät-tään, ilmaistakseen, ettei hyväksynyt kaikkea — tai ehkei mitään — mitä mummo vuolaassa tulvassa lausui.

— En ole pyytänyt häntä tänne. Olen kieltänyt tule-masta. Minua ei vaivaa mikään. Isä kuulee, tehän huu-datte. Mene pois, Antti, että pääsemme nukkumaan. Te olette hyvä ihminen, mummo kulta, mutta päästäkää hänet menemään. Älkää toki vieraalle ihmiselle puhuko meidän asioitamme. Ei hän ole minun ystäväni. Osa-kuntatoveri vain. Marja kuulee joka sanan, minkä täällä puhumme. Hyvä tohtori, mene pois, kun kauniisti pyydän.

Lääketieteen kandidaatti Antti Ahonen katui jo itse-kin, että oli tullut tänne näin illalla. Kamreeri Hirvinen nähtävästi oli heikkohermoinen, muuhun johtopäätök-seen ei saattanut tulla siitä suuresta varovaisuudesta,

millä kaikki perheen jäsenet varjelivat hänen työhuoneensa ovea. Ehkäpä hän todella oli siinä tilassa, ettei häntä saattanut häiritä näin illalla.

Tuo herttainen mummo, joka näytti oppineen aivan erikoisen hiljaa-puhumisen taidon, kuitenkin vakuutti hänen voivan aivan hyvin. Ei kamreeri lääkäriä tarvinnut. Hän oli aivan terve, niinkuin he kaikki. Helmikin on terve, vähän väsynyt vain.

Vanha rouva ei päästänyt nuorta tohtoria lähtemään — Vai tohtori. No, sitten ei väliä. Olin äsken jo sängyssä. Antakaahan, tohtori, anteeksi, että olen tässä päällystakissa. Kas minä nukun kyökissä molempien pikkupoikien kanssa — ne ovat molemmat kamreerin toisesta avioliitosta. Nämä vanhemmat ovat ensimmäisestä avioliitosta ja ne nukkuvat ruokasalissa. Helmi ja Marja. Paljon heitä on ollut, mutta niin monta on kuollut, ettei kohta tiedä lukuakaan. Vaan mitäpäsi siitä: tallellahan ovat. Ja kaksi äitiä on mennyt. Ilmanko minun poikani on hermostunut. Vaan nytpä me kaikki olemmekin terveitä, paitsi Marja, jonka selkään kasvattaa kuhmua. Niin on hyvä ja suloinen lapsi, että — no, mitä sinä Helmi nyt siinä kieltelet! Itsehän tämän nuorenherran toitt taloon. Ja kaipa papille ja tohtorille asiansa kertoa voi — niin on hyvä ja suloinen lapsi, mutta nyt pikkusen sairastaa. Sen tytön pitäisi päästä opettajaksi, sellainen lukuhalu hänellä on, että yölläkin tahtoo kirjan päänsä alle. Ja tuossa katulyhdyn valossa lukee niin että minun jo on täytynyt kieltää, silmäthän siinä pilaantuvat... Ei hyvä tohtori, älkää panko pahaksenne, mutta tohtoria emme ole kutsuneet — se on kallista. Ja yksi neuvo yhtä, toinen toista. Minä sain niin tarpeekseni tohtoreista silloin, kun tämä toinen miniäni tässä sairasti kuolemantautiaan — siitä on nyt toista vuotta — että päätin, etten kuunapäivänä heitä kutsu. Älkää panko pahaksenne, että heitä hiukan nauran. Tohtorihan tekin kyllä olette, mutta olette vielä nuori ja Helmin toveri, ettekä te kai sentään tänne niitä lamppujanne ja tulikivikäräjäjänne määrää. Sisar kun silloin kävi käryyttämässä, niin kamreerin ensimmäisen vaimon hyvät vaatteetkin yritti polttaa. »Älkää hyvä sisar», sanoin minä ja salaa otin ja piilotin. Ja niistä

vaatteista tuli lapsille monta hyödyllistä kappaletta. Mistä me olisimme uusia ottaneet, sairastaminen on kallista, talot se vie ja perinnöt—Anna toki, Helmi, minun puhua, sinun kanssasihan tämä tohtori tuli. Enhän minä häntä käsenyt. Mutta oikein hyvä taisi ollakin, että tulitte. Entä jos pikkuisen katsoisitte tätä kipeää selkää. Minkähän tähden se sitä kasvattaa? Minä olen koettanut sitä hieroa, eiköhän se mene hieromalla?

Nuori lääkäri kumarteli.

— Ehkä saan tulla huomenna. Pelkään häiritseväni, jos vielä viivyn.

Mutta mummo, kerran alkuun päästyään, ei hellittänyt.

— Eihän nyt toki vielä. Onhan tässä yötä istua. Ja näin hiljaa kun puhumme, niin ei poikani kuulekaan. Syötte ennen lähtöä voileivän Helmin seuraksi. Minä panen hänelle aina voileipää ja maitoa että hän saa jotakin vahvistavaa, kun myöhään tulee kokouksistaan. Helmi on laihtunut nyt lukiessaan. En tahdo saada häntä syömään. Ei maita, hän sanoo. Mutta sellaisia en minä ymmärrä, vaikka näin vanhaksi ihmiseksi olen elänyt. En yhtä päivää minä ole sairastanut. Kas, tämä yskä, jota tohtori nyt kuuntelee, se ei ole mikään, se on aina ollut minussa. Näiden tyttöjen eno, kuuluisa tohtori Ania, Wiljam Ania, jolla on parantola, missä hän tohtoroi keuhkotautisia — niin, mitä minun pitikään sanoa? Niin, sitä, että tämä tyttöjen eno ennenvanhaan uhkasi minua pitkällisellä taudilla ja antoi rohtoja sitä vastaan. Vaan minäpä kaasin rohdot vesijohtoon ja nauroin sellaisia. Mitä minä rohdoilla, terve ihminen! ajattelin. Enkä yhtään päivää minä ole sairastanut. Vaan jokohan kamreeri olisi kuullut jotakin? Tässä on kyllä pieni välikkö. Meillä oli ennen useampia huoneita. Mutta nyt on vain kaksi huonetta ja kyökki — kyökissä sitten alkoovi, missä minä nukun. Ei kannata. Tuli velkaa kun ne sairastivat, molemmat äidit ja lapset. Olen minä heitä itkenytkin, vaan mitäpä se siitä paranee: tallessa ovat, sinne mennään jokainen perässä! Tohtori on nyt hyvä ja ottaa Helmin seuraksi voileipää. Olisi tuoretta makkaraakin, toin vasta äsken puodista, ajattelin, että Helmille ehkä maistuisi. Ja onhan lasillinen kerma-

maitoa. Mitä tohtori ajattelee tuollaisesta kuhmusta? Tekeeköhän hierominen siihen hyvää? Älä itke, Helmi, älä, rakas lapsi. Mutta johan minä nyt olen aivan ajattelematon, kun seisottelen vierasta tässä eteisessä. Parasta on, että menemme ruokasaliin. Mitäpä siitä, että täällä on sänkyjä, onhan tohtori ennenkin niitä nähnyt ja itsekin nukkuu sängyssä. Minä kierrän sähkön palamaan. Tohtori on hyvä.

Huoneeseen, jota katulyhty ulkoa oli himmeästi valaissut, tuli nyt sähkövalo. Ruokapöydän ja ruoka-kaapin sekä tuolien väliin oli asetettu kaksi pukkisänkyä, tarjoilupöydän luona näkyi hurjasti laukkaava kiikkuhevonen vailla harjaa ja häntää ja seinäkellon kahdenpuolen riippui värikuvia halvoissa kehyksissä. Huoneessa oli käsitelty tärpättiä, jollei tänään niin eilen.

Nuori lääketieteen kandidaatti likeni epävarmana ja ystävällisesti hymyillen sitä vuodetta, mistä hän äsken oli nähnyt vaalean tytönpään nousevan. Tyhjässä vuoteessa, joka nähtävästi oli Helmin, näkyi haalistunut, joskus punainen peite — hän näki tämän kaiken, vaikkei olisi halunnut sitä nähdä.

— Ei, sanoi mummo iloisesti kuiskaten, — syömmе ensin ja sitten tohtori tervehtii meidän Marjaa. Tule, Helmi, mummon mieliksi, tule. Tämä on teemakkaraa.

— Missään tapauksessa ei pidä tuota selkää hieroa, kiirehti Antti Ahonen varoittamaan, katseellaan seuraten Helmin sisarta.

— Niinkö tohtori neuvoo, sanoi mummo, johon ei huomautus näyttänyt tekevän erikoista vaikutusta, ja osoitti vieraalle tuolia.

Kolmisin he sitten istuutuivat pöydän ääreen, jonka kuluneelle vahakangasliinalle oli asetettu Helmin iltateria.

Kaunis vanha nainen puheli. Ei kukaan muu. Hän oli nuoruudessaan mahtanut olla kaunotar, hammasrivi oli vieläkin eheä ja silmät loistivat hyvyttä ja hyvänsuopuutta. Kello löi kaksitoista. Siksi aikaa vaikeni rouva. Kuului auton jyrinää, sen ajaessa talon ohitse. Jyrinä heikkeni, kello lakkasi lyömästä ja mummo puhui jälleen, kuiskaamalla ja hiukan käheästi.

yhtäkkiä tulla tupsahti keittiön puolelta lapsi, yllään pitkä yöpaita, paljasjaloin ja vaalea tukka juoksussa heilahdellen. Lapsi syöksyi suoraan mummon syliin, painoi päänsä hänen olkaansa vasten ja rupesi tekemään itkua, nähtävästi säikähtyneenä siitä, että pöydän ääressä oli vieras. Mummo kuiskasi hänelle nyt, ettei saa häiritä isää, mielitteli ja suostutteli ja sai kun saikin lapsen ojentamaan kätensä hyvälle sedälle, joka oli tohtori ja joka ehkä parantaa Marjan kipeän selänkin. Lapsi sai »nami-maitoa», mummo joi ensin ja sitten lapsi, lasin pohjaan. Nyt otettiin kaapista sokeripala ja mummo vei, hellästi pidellen pienokaista ohimoaan vasten, hänet alkooviin omaan sänkyynsä, missä Nukku-Matti odotti, kaunis sateenvarjo levällään. Mummon sänkyyn Aimo pääsee, jos heti kiltisti nukkuu, niinkuin mummon oman-kullan sopii.

Vaan kukas se tässä tulla tassutteli? Taunoko?

Mummon terävän selvä kuiskaava puhe kuului käytävän päästä.

— No mitä Tauno tahtoo, mummon pieni paitaressu? Voileipäkö ja teemakkaraa? Mumi tuo, mumi antaa. Tule syliin, tule! Mennään katsomaan tätä setää, joka on tohtori. Se on hyvä setä, ei hänellä ole veistä mukanaan eikä hän koputtele lasta selkään. Hän on ison-siskon tuttava, ollaan oikein hiljaa nyt, ettei häiritä isää. Hyvää iltaa, tohtori-setä, sanoo Tauno. Tämä Tauno on meidän hiljainen, kultainen pojumme. Ei hän leiki niinkuin muut lapset, eikä hän itke eikä naura. Hän istuu yksikseen ikkunan ääressä ja leikkelee pape-rista hevosia ja koiria ja tyttöjä ja poikia, mutta etenkin enkeleitä. Ja hevosillekin hän antaa siivet, sillä hevosetkin tahtovat lentää taivaaseen. Aivan niinkuin pienet tytöt ja pojat. Sen jälkeen kun äidistä tuli Jumalan enkeli, alkoi pieni poju leikellä enkelinkuvia. Pitäisi jo ruveta lukemaan, olisi oikeastaan se aika käsissä, mutta ei ole tahdottu kovistaakaan. Jahka Marja pääsee ylös, niin hän kyllä opettaa Taunon lukemaan. Ei kaikkien tarvitse lukea maisteriksi asti, niinkuin Helmi. Jos Taunosta tulee taiteilija, niin riittää vähempikin. Tauno on tällainen kovin valkoinen ja nuo kädetkin ovat aivan läpinäkyvät. Mutta ei hän mitään paik-

kaa valita. Kyllä kai hän terve on, vai mitä tohtori ajattelee?

Antti Ahonen tuli pieneen keittiöön, missä unelias lämpö, yhdistyneenä samaan hajuun, mikä oli tuntunut portaissa, ystävällisenä leijaili laen ja lattian välillä ympäröiden vetosohvaa, hiljaisen pojan ja hänen pienen veljensä yhteistä nukkumasijaa, mummon vanhaa puusänkyä alkoovissa, kiiltäviä kuparisia astioita hyllyillä ja komeaa myrttiä ikkunalla. Vetosohvan yläpuolella oli rivissä enkeleitä, sinisiä, punaisia, vihreitä ja valkoisia, somasti kiinnitettyinä nuppineuloilla seinäpaperiin. Kauniita ne olivat, hyvin kauniita.

— Taunoko niitä tekee? Kauniita, hyvin kauniita.

Hellästi hymyillen mummo päästi Taunon sylistään sohvavuoteeseen.

Tohtori kysyi kuumemittaria. Sitä ei ollut. Laupeus-sisar sattui sen pudottamaan silloin, kun täällä käryytti ja poltti, ja lupasi tuoda toisen. Mutta eihän hän sitä muistanut eikä sitä ole tarvittukaan. Ennenvanhaan ei sellaisista vehkeistä tiedetty ja ihmiset elivät vanhoiksi. Sittenkun termometterit ja pulverit keksittiin, tulivat monennimelliset tauditkin.

Helmi, yhä yllään tanssipukunsa ja ohuet kenkensä, ilmestyi kesken mummon puheen kuin outo olento toiselta taivaankappaleelta pienen köyhän keittiön ovelle, juuri kun Antti Ahonen otsa rypyssä antoi silmiensä siirtyä toisesta pienestä veljestä toiseen.

Helmi, joka nähtävästi oli aikonut jotakin sanoa, pysähtyi katsomaan Anttia, jonka arvoituksellisuus nyt oli kerrassaan läpitunkematon. Mitähän hän nyt oli keksinyt, vai tahtoiko hän imponoida: valmis lääkäri rondilla sairaalassa! Ja mikäpä täällä oikeastaan sairaalasta puuttui. Vuode vuoteen vieressä ja joka vuoteessa sairas.

— No? kysyi mummo vihdoin, kun ei vieras päästänyt huuliltaan yhtään sanaa.

— No? sanoi Helmikin, aavistaen, että asiat olivat hyvin hullusti.

Mutta Antti vain nyökkäsi ystävällisesti päätään ja sipaisi lasten hiuksia.

Mikä setä! ajatteli Helmi ja yritti alkaa laskea leikkiä

hiihto- ja osakuntatoverinsa kanssa. Hetken perästä hän kuitenkin levottomuuden valtaamana kuiskasi:

— Sano toki jotakin — hyvä Jumala, puhu toki!

— No niin. En nyt vielä voi sanoa mitään.

— Nyt vielä — koska sitten? Ensin sinä ajat tahtosi läpi ja tulet meille keskellä yötä. Ja sitten sinä mah-taitet etkä sano mitään, vaikka olet saattanut meidät kauhean levottomiksi. Tule nyt vielä minun rakkaim-man sisareni vuoteen ääreen ja sano minulle, että . .

Helmi pidätti kyyneleensä ja tuolien, pöytien ja vuo-teiden lomitse pujotellen he astuivat Marjan vuoteen luo. Marjalla oli ihmeen kauniit loistavat silmät ja vaa-leat kiharaiset hiukset.

Helmi antoi yhtäkkiä Antille anteeksi kaiken harmin, minkä hän tännetulollaan oli matkaansaattanut, koska hän noin herttaisesti ja rauhoittavasti osasi hymyillä Marjalle, niin pehmeästi pidellä hänen kättään ja niin kauniisti katsella häneen.

— No mitä tämä nuori neiti lukee kuun ja katulyh-dyn valossa?

Marja punastui, hymyili ja veti tyynynsä alta esiin »Tähtien turvatit» ja Virsikirjan.

— Vai niin, vai niin. No, nyt me emme tänä yönä enää lue mitään, vaan nukumme oikein makeasti ja olemme aivan rauhalliset.

Antti suuntasi kulkunsa eteiseen. Hän nähtävästi oli kokonaan unohtanut mummon, joka äsken jäi keittiöön pienempien lasten luo.

— Sanoitko, että voimme olla rauhalliset? kysyi Helmi kiihdyksissään. — Tarkoititko todella sitä?

— Minun täytyy saada puhua isäsi kanssa, sanoi Antti, kiinnittämättä huomiota Helmin kysymykseen. — Jollei sovi huomenna, niin ehkä ylihuomenna. Tänne kai ei voi soittaa?

Helmi tulistui. Ikäänkuin ei Antti moniin kertoihin olisi kuullut, ettei Helmille ollut puhelinta.

— Isälle ei saa puhua mistään ikävistä asioista, tiedä se. Mitähän sinä nyt olet ollut keksivinäsi! Onko meissä ehkä rutto? Että minä päästinkin sinut tänne!

He seisoivat eteisessä. Kello löi puolen tunnin. Marja nosti päätään vuoteesta ja etsi sisarensa kasvoja. Helmi

kuitenkin seisoi selinpäin. Samassa tuli mummo laahusteli tohveleissaan.

— Kas tässä, tohtori. Eikö tämä nyt ole kaunis? Meidän hiljainen poikamme tahtoi kaikinmokomin leikata tohtorille tämän kuvan ikiomaksi. Nyt, nyt juuri hän sen leikkasi. Eikö se nyt ole kaunis? Siivet riippuvat. Hän sanoi, että enkeli on väsynyt.

Antti Ahonen otti pienen sinisen paperinkappaleen. Kalpea, hiljainen poika oli ihmeen herkästi leikannut väsyneen enkelin — oman kuvansa.

Kyyneleet nousivat nuoren lääkärin silmiin ja hän rupesi nopeasti puhumaan, salatakseen tätä.

— Pyydän anteeksi, että tulin tällä tavalla. Taunoll oikein paljon kiitoksia.

Istuen tuolilla vaatenaulakon alla Helmi ojensi kätensä osakuntatoverilleen. Hän ei jaksanut nousta. Oliko heidän kurjuutensa niin suuri?

Samassa hetkessä, jolloin Helmin osakuntatoveri painoi lakin päähänsä lähteäkseen, avautui ovi, johon talon naiset pitkin iltaa olivat varovasti viitanneet, ja korkea harmaahapsinen mies, silmälasit yllään, astui kynykselle.

— Isä, kiirehti Helmi sanomaan, — hän on lääkäri, meidän osakuntalaisemme, tohtori Ahonen. Voin vähän pahoin, siksi hän tuli minua saattamaan.

Nyt selitti jo mummokin. Ja Antti Ahonen selitti itse. Vailla kaikkea epäröintiä hän pyysi saada puhua pari sanaa herra kamreerin kanssa, jollei tänään, niin toiste, mutta joka tapauksessa piakkoin.

Oli mahdotonta saada selville, oliko Helmin isä hyvillään vaiko pahoillaan hänen ehdotuksestaan. Hän tuntui yhä viipyvän omassa maailmassaan, työssäänkö vaiko ajatuksissaan, sitä ei voinut tietää. Joka tapauksessa hän nähtävästi ei huomannut tyttärensä osakuntatoverin oloa täällä tällä hetkellä sopimattomaksi, mutta tuskin liioin käsitti, mitä hän hänelle puhui. Ja niin joutui Ahonen selittämistään selittämään, mistä oli kysymys. Antti Ahonen suorastaan ei saattanut kestää, että Helmin isä voisi syyttää häntä jostakin huonosta, tai edes tahdittomasta.

Vihdoin lausui valkohapsinen herra:

— Mistä olisi kysymys?

Antti toisti, minkä jo oli sanonut moneen kertaan: että hän pyytäisi hetken saada puhella kahdenkesken kamreerin kanssa.

Helmin isän suuret, valkoiset kulmakarvat tuntuivat vakavuudessaan pelottavilta. Antti ei koskaan ollut nähnyt kenelläkään näin täysin lumivalkoisia hiuksia. Silmien väriä ei voinut nähdä, niiden edessä kiilsivät pyöreät lasit.

He tulivat pieneen huoneeseen, missä ei tuntunut olevan mitään muuta kuin kirjoja ja papereita. Asiapapereita. Asetuskokoelmia. Ei yhtään keventävää runoteosta tai edes elämäkertaa. Pitkälle nahkasohvalle, joka täytti toisen huoneen seinistä, oli tehty vuode ja vanha herra siirsi syrjään sänkyvaatteita, jotta hän ja hänen vieraansa mahtuisivat istumaan.

Ei ikinä Antti Ahonen ollut voinut kuvitella nuoren kauniin Helmi Hirvisen isää tällaiseksi. Ei hän myöskään voinut yhdistää häntä isän ominaisuudessa noihin vielä niin pieniin lapsiin. Tai miksikä ei? Jos tällä harmaahapsisella herralla todella oli lapsia, niin eivät suinkaan ne nauraneet eivätkä leikkineet. Mikä onni, ettei hän, Antti Ahonen, nyt istunut tässä kysyäkseen, saisiko hän Helmin käden. Ja kuitenkin oli tämäkin asia vaikea. Noiden ankarien kulmakarvojen omistaja saattoi yhtäkkiä uudistaa sanansa: mistä olisi kysymys? joka merkitsee samaa kuin: mahdollisimman lyhyesti — minä en käsitä, millä tavalla tämä kaikki kuuluu minuun.

Antti Ahonen koetti kertoa, mitä neiti Hirviselle oli tapahtunut osakunnan iltamassa ja että hän vasten Helmin — neiti Hirvisen tahtoa oli tullut tänne, koska piti kohtausta vakavana. Nyt hän, vanhan rouvan pyynnöstä, pikipäin oli hiukkasen tarkastellut talon nuorempiakin lapsia. Ja tuntui siltä kuin täytyisi kääntyä kokeneen lääkärin puoleen sekä Helmin — neiti Hirvisen — että noiden muidenkin tähden.

Syntyi hiljaisuus. Jospa vanha herra olisi sanonut, mitä ajatteli, suuttunut, vaikkapa ajanut ulos kutsumattoman vieraansa. Mutta tämä äänettömyys tässä huoneessa ja tällä hetkellä oli tukala, suorastaan kauhea.

Lääketieteen kandidaatti nousi, pyysi anteeksi, toivotti

hyvää yötä ja etsi ovea. Hän ei heti voinut sitä löytää. Sen edessä oli paksu, tumma vaate.

Helmin isä tuijotti eteensä eikä liikahtanut.

Vieras odotti.

Talon isäntä alkoi nyökyttää päätään — ei vieraalleen vaan jollekin ihmiselle tai ehkä tapahtumalle kaukai-
sessa menneisyydessä. Kenties vainajalle. Kenties noille
monille vainajille, pienille ja suurille, äideille ja lapsille,
jotka viime vuosina oli kannettu kodista.

Täällä oli totisesti tukalaa. Isäntä katseli kai paraikaa
vainajiaan silmästä silmään.

— Hm, sanoi vanha herra vihdoinkin ja nyökkäsi jäl-
leen. — Hm.

Kun ei hän nytkään puhunut enempää, kumarsi vie-
ras vielä kerran, työnsi syrjään oviverhon ja läksi.

Tuntui helpotukselta päästä eteiseen, missä Helmi istui
äskeisellä tuolillaan, nyt hirvittävän kalpeana ja ver-
houtuneena päällystakkiinsa, jonka avauksesta tanssi-
puku pilkotti.

— Antti, virkkoi hän hiljaa ja kuivasti ikäänkuin joku
olisi kuristanut häntä kurkusta. — Tule vähän lähemmä.
Minua väsyttää. Älä tuo tänne lääkäriä. Minä kutsun
eno Wiljamin. Tohtori Aniahan on minun ja Marjan eno.
Hänen täytyy nyt tulla. Minä kirjoitan hänelle. No niin,
oletko nyt tyytyväinen? Hoida sinä minua, kunnes eno
tulee. Anna jotakin, joka nostaa minut pystyyn. Kai
löytyy jotakin väsymystä vastaan. Minun täytyy saada
pois tenttini, sitten lähdän maalle. Antti!

Antti otti Helmin käden.

— Niin, Helmi?

— Olet kovin hyvä.

— Pidätkö sitten minusta hiukkasen? Anna anteeksi,
se ei nyt ole sopiva teksti. Sinun pitää tulla terveeksi.
Ja tuletkin, kun oikein tahdot.

— Väsyttää.

— Hyvää yötä, Helmi.

Helmi Hirvinen olisi mieluummin nukkunut siihen
paikkaan istualleen. Maksoi vaivaa liikuttaa kättä, saa-
tikka sitten nousta ja lähteä liikkeelle. Mummo talutti
hänet vuoteelle, auttoi hameen hänen päänsä yli ja riisui

sukat ja kengät hänen jalastaan. Hän pyysi pyytämällä, ettei häneltä vaadittaisi enempää ja kehoitti mummoa lähtemään levolle.

Vihdoin viimein oli hän vuoteessa. Se oli maksanut suuren ponnistuksen. Rannerengas oli jäänyt käteen.

Mummo sammutti sähkön. Toivotti hyvää yötä. Aikoi lähteä ja oli jo ovella. Mutta kääntyi siitä takaisin, seisautui pöydän ääreen ja luki lujaa Herran siunauksen. Senjälkeen ei enää sanonut mitään, vaan painoi kiinni oven.

Katulyhty loi lattialle tutut valot ja varjot. Vaalea puku jäi tuolin selustalle, kummitellen siinä kuin muisto kaukaisilta ajoilta. Helmin olisi pitänyt irroittaa ranterengas kädestään, mutta hän ei jaksanut. Maa veti häntä puoleensa. Hän ei jaksanut sitä surra. Häntä väsytti.

— Helmi!

Uudelleen mainitsi Marja sisarensa nimen.

— Etkö sinä jo nuku, oma rakas?

— En. Minä ajattelen jotain hauskaa.

— Hauskaa?

— Sinä olit vähän epäkohtelias sille Antille. Etkö sinä pidä hänestä? Mutta hän pitää sinusta. Mieluummin minä hänet ottaisin kuin Heikin.

— Sinä saat hänet!

— Hulluttelet. En minä häntä tahdo eikä hän minua. Ota hänet. Te tullette onnellisiksi.

— Oma rakas, minunhan täytyy huomenna lukea.

— Suo anteeksi. Sinä olet niin kaunis tuossa vaaleassa puvussasi. Minä niin rakastan sinua.

— Hyvää yötä, pieni Marja kulta.

Tytöt olivat jo unessa, kun heidän isänsä huoneen ovi avautui ja valo viiva kiilana piirtyi permannolle.

Isä kuunteli ensin ovella, astui sitten hiljaa vuoteiden ääreen ja kuunteli uudelleen.

Kun ei mitään kuulunut, astui hän varovasti takaisin, veti kiinni ovensa ja järjesteli hetken papereitaan.

Vihdoin hän alkoi riisuutua. Laski silmälasit pöydälle ja tuijotti eteensä kirjahyllyyn.

Tuberkuloosiko taas?

Ja hän huokasi syvään, olemuksensa uumenista asti.

Tuberkuloosi. Olisihan minun pitänyt se ymmärtää.

Keskellä papereita, hautautuneena pinkkojen alle, oli hänen vaimonsa valokuva, Helmin ja Marjan äidin. Hän oli sitä paljon katsellut, se oli haaltunut kuva kihlausajalta. Hän tunsi joka piirteen näkemättäkin.

Mutta hän ikävöi kuvaa käteensä.

Ja hän nousi vuoteensa laidalta, vaikka jo oli valmis paneutumaan levolle, astui kirjoituspöydän luo, otti valokuvan ja painoi lasin kuumaa otsaansa vastaan.

YLÖS, ALAS JA YMPÄRI

Sen tiesi nyt Töölön lääni ja sen tiesi pian koko Helsinki, että kamreeri Hirviselle tulee vieraita.

Mummo sen kertoi, missä liikkui. Ja olihan hänellä asiaa maitopuotiin ja lihakauppaan, ja kun hän kertoi uutisensa myyjättärelle, niin kuulivat sen kaikki ostajatkin. Kun hän heidän keittiöparvekkeellaan hakkasi mattoja, huusi hän sen julki kaikille muille parvekkeille, missä niinkään puhdistettiin mattoja, sekä ylempiin kerroksiin että alempaan, ja toiselle puolelle pihaa:

Tohtori-eno saapuu, vanhempien tyttöjen, Helmin ja Marjan eno, kuuluisa keuhkotautilääkäri, jolla on parantola, missä käy nuoria tohtoreja oppimassa ja sairassisia harjoittelemassa. Hän ei ole käynyt meillä pitkään aikoihin, ulkomailla kun on matkustellut, missä lie neekin, mutta nyt saapuu tervehtimään sukulaisiaan. Sähkösanoman lähetti, missä oli että: tulen tiistaina iltajunassa — eno Wiljam. Ja sähkösanoma oli Helmille osoitettu. Ja se olikin luonnollista, koska Helmi oli ollut enonsa kanssa kirjeenvaihdossa.

»Tulen tiistaina iltajunassa — eno Wiljam.»

Sähkösanomassa oli ollut vielä hiukkasen muutakin, mutta siitäpä ei lasten isänäiti hiiskunut. Se viittasi siihen, mikä vuosikausiksi oli erottanut enon Hirvisten perheestä. Mutta siitähän ei kenenkään tarvinnut tietää. Lause kuului: »Entisistä ei sanaakaan.» Ja tämä lause oli sähkösanomassa kaikkein ensimmäisenä. Kun Helmi malttamattomasti oli reväissyt auki sähkösanoman, luki hän sen ensin yksinään, sitten hän vei sen isälleen ja isä tuli ruokasaliin ja luki sen hiljaa yksikseen. Sitten otti

Helmi sähkösanoman ja luki sen ääneen: Entisistä ei sanaakaan. Tulen tiistaina iltajunassa — eno Wiljam.

Isä ja tytär katsoivat vaieten toisiinsa, mielessään punniten, mitä tuo ensimmäinen lause mahtoi tarkoittaa. Mummo tuli sitten hänkin siihen ja sanoi: hän ei tahdo että muistetaan ikäviä asioita — onpa hyvä että tulee eikä tahdo niitä penkoa.

Kamreeri ja Helmikin sitten kyllä ymmärsivät, että eno tahtoi pyyhkiä pois kaksoissisarensa kuoleman jälkeen sattuneen erimielisyyden ja taasen tulla taloon niinkuin hyvän sukulaisen sopii. Se oli oikein ajateltu, mitäpä niistä sellaisista muisteli. Niin hullua sellainen eripuraisuus oli, ettei mummo koskaan ollut sitä ymmärtänytkään.

Mutta sen hän kyllä ymmärsi, että kun hyvä sopu nyt jälleen oli palannut ja kuuluisa eno pitkien aikojen perästä tuli sukuloimaan, niin olisi pitänyt olla juhla-varustuksia. Olisi pitänyt valmistaa kunnollinen illallinen, aamiainen ja ehkä päivällinenkin.

Tuskin tohtorilla sentään oli aikaa viipyä kauan.

Tai ehkä kuitenkin oli varannut aikaa, kun ei niin moniin vuosiin ollut käynyt.

Mukavaahan tämä olisi ollut kaikinpuolin. Mutta oli kuukauden loppupuolta ja taloussassa tyhjänä. Helmin sairauden vuoksi oli täytynyt panna rahaa menemään vähän liikaa. Mummon oli jo pitkin viime viikkoa pitänyt miettiä, miten nyt päästäisiin kuukauden päähän, ja kun enon sähkösanoma luettiin, kävi kysymys vieläkin polttavammaksi. Mummo ei ajatellut edes kuukauden loppua, hän ajatteli vain, miten vieras kunnialla saataisiin vastaanotetuksi.

Heillä ei koskaan pyydetty puodista mitään velaksi: pitiköhän tällä kertaa turvautua tuohon outoon keinoon? Se on kuin onkin nyt tehtävä, muuta neuvoa ei ole. Hän maksaa sitten ensi kuussa velan aivan heti.

Ja tämän päätöksen tehtyään mummo iloisesti tomutti mattoja ja pesi pyykkiä, aina tuontuostakin lohduttaen itseään muistamalla, että ensi työkseen hän maksaa velan, heti kun kamreerilta saa talousrahaa.

Varmaan missä puodissa tahansa hänelle annetaan.

Mutta hän ei sittenkään ymmärtänyt, miten asian-

omaisessa paikassa saisi sanat suustaan, jos aikoisi ruveta selittämään, että haluaa tavaraa velaksi.

Hän varmaan ei osaa toimittaa sitä asiaa.

Kasööri, hänen poikansa, oli ankarasti kieltänyt kaiken velanteon.

Olisikohan talossa jotakin, jonka voisi myydä?

Helmillä oli äitinsä rannerengas.

Mutta se oli muistoesine. Ja Helmi piti sitä nykyään ranteessaan. Se oli ollut hänellä tuona kohtalokkaana iltana eikä hän enää päästänyt sitä läheisyydestään.

Joka kerta, kun mummo iloisesti heläytti ilmoille sanat: »meille tulee vieraita, vanhempien tyttärien eno, kuuluisa keuhkotautilääkäri», niin hän ahdistuksessa ajatteli, mistä hän ottaisi illallisen, aamiaisen ja ehkä vielä päivällisenkin.

Kamreerilta ei voinut pyytää. Eivätkö liene tässä kuussa olleet koronmaksutkin — niitä oli yhtämittäa, hän arvasi ne poikansa kasvoista enemmän kuin hänen sanoistaan. Ei kamreeri niistä puhunut, mutta hänen työpäivänsä olivat silloin tavallista pitemmät ja rypyt otsalla syvemmät. Mummo piteli tällaisina aikoina tavalista säästävämmin kahvia. Kahvi oli hänen suurin herkkinsä, mutta tulihan sitä vaillakin toimeen, kun oikein päätti. Mutta tähän hätään ei kahvilakkokaan paljoa toimittanut.

Jopa nyt tulikin murhe. Hän olisi kovin mielellään valmistanut tyttöjen enolle hyvän vastaanoton, sentapaisen kuin entisinä aikoina, silloin kun oli talo ja tavaraa.

Kerran hän jo meni makkarapuotiin siinä tarkoituksessa, että puhuu myyjättärelle valmiiksi asiansa. Kun se on puhuttu, niin tiistaina sitten voi tulla hakemaan illallistarpeet niinkuin omasta kellarista vain.

Puodissa oli vanha vaimo koppa käsivarrella.

Kamreeri Hirvisen äiti tervehti iloisesti myyjätärtä ja jäi katselemaan hyllyjä, jotka olivat täynnä kylmiä ruokia. Jospa tietäisi, mistä tohtori Ania pitää. Oliko siitä tosiaan kulunut niin pitkä aika, ettei hän enää muistanut, mitä tohtorille oli tarjottu, kun hän ennen aikaan tuli vieraisiin?

Tuttu myyjätär kiirehti rouva Hirvisen luo.

— Antakaa vaan ensin tälle toiselle, ehdotti mummo ja tunsii veren nousevan kasvoilleen.

— Minulla on aikaa odottaa, selitti vaimo ja vetäytyi nöyrästi ovensuuhun.

— Ei, ei, kiirehti mummo puhumaan, — se ensin jauhtaa, joka myllyyn ensin ennättää. Minä vaan . . minä vaan olisin kysynyt tältä neidiltä . . . Mutta puhun sitten jahka tämä toinen on toimittanut asiansa.

»Toinen» ei tahtonut toimittaa asiaansa ja kamreeri Hirvisen äiti käsitti äkkiä, että hän oli pyytelijä, joka halusi jäädä yksin myyjäneidin kanssa. Aivan niinkuin hän itsekin. Ja mummo rupesi nopeasti puhumaan:

— Minä vaan sitä, että meille tulee vieraita, kuuluisa keuhkotautilääkäri, joka on meidän vanhempien tyttöjen eno — pitäisi saada jotakin hyvää teepöytään. Mitähän nyt sellainen tohtori mielellään söisi?

Myyjäneidin näyttäessä kukkuraisia vatejaan lausui hän yhteen kyytiin:

— Ei suinkaan kenessäkään vaan keuhkotautia ole?

— Ei, eihän toki, vastasi kamreeri Hirvisen äiti ja nauroi. — Terveinä ollaan, Jumalan kiitos. Marjalle kasvattaa selkään paisetta, mutta ne menee pian menojaan. Ja ylioppilas-tytärkin pääsee lepäämään, kunhan suorittaa pois maisterintutkintonsa. Niin, minä vaan sitä, että ehkä saa kaikki tuoreempina, jos ostaa huomenna. Huomennahan hän vasta tuleekin, tohtori Ania. Hän vaan tervehtimään tulee, ei ole ollutkaan pitkiin aikoihin. Hyvästi vaan, hyvä neiti.

Kun mummo tuli kadulle, käsitti hän, että hänen asiansa oli jäänyt toimittamatta. Hänen silmiensä edessä pyöri yhtäkkiä kultainen rannerengas. Se asettui hänen käsivarren ympärille. Ja samassa oli hänen silmiensä edessä Helmi, hänen poikansa tytär.

Helmi on hyvä tyttö. Kukaties hän suostuisi myymään rannerenkaansa. Varmaan siitä saisi paljon rahaa. Voisi maksaa osan velkojakin. Hän, lasten isänäiti, oli vähitellen myynyt kaikki muistoesineensä, sekä ne, mitä oli saanut äidiltään että ne, mitä isäntä-vainaja oli antanut: rintaneulan, kellon, sormukset, kaulakäädyt. Nämä jälkimmäiset olivatkin olleet komeat, kolmeen kertaan menivät kaulan ympäri. Isäntä osti ne silloin, kun oli

myyty Takaliston metsä. Tukkiyhtiö maksoi hyvin. Mutta se olikin metsä, jommoista eivät yhtiön miehet olleet koskaan nähneet. Ei milloinkaan siihen oltu koskettu. Käädyt painoivat kädessä. Kamreerin ensimmäisen vaimon sairauden aikana hän ne möi. Oli tuntunut vaikealta, kun Takaliston metsä pantiin puhtaaksi ja tuntui vaikealta, kun hän vanhasta kirstustaan otti käädyt. Sitä ei kukaan nähnyt ja vasta monen vuoden perästä Helmi kysyi, missä hänen käätynsä olivat. Hän vastasi että hän oli ne myynyt. Helmi kysyi miksi, ja hänen silmänsä olivat säikähtyneet ja surulliset. Silloin mummo nauroi ja sanoi: eihän niitä hautaan viedä. Kihla- ja vihkisormus olivat jäljellä. Hän oli kultasepältä kysynyt, mitä niistä saisi. Kullan painon! Mutta ne olivat kuluneet ja köykäiset. Helmin äidin rannerengas oli harvoin ollut käytännössä.

Tulipa tästä tohtori Anian odottamisesta nyt murhe! Ja kuitenkin se oli iloista odottamista, josta kannatti kertoa ja josta riitti puheenaihetta koko siinä pienessä maailmassa, missä kamreeri Hirvisen äiti liikkui. Hänen pistäytyessään mankeloimaan pöytäliinaa syntyi tämänkaltaisen keskustelu:

— Antaisitteko, hyvät naapurit, minun tässä välissä panna tukille tämän pöytäliinan? Meille kun tulee vieraita, eli oikeammin sukulaisia, nimittäin meidän vanhempien tyttärien eno, kuuluisa keuhkotautilääkäri. Hän on tohtorina Kukkarannan parantolassa eikä hän voi sieltä usein lähteä, kun siellä on paljon potilaita.

— Pankaa vaan tukille liinanne. Minun tuttavani poika oli siellä, juuri Kukkarannassa, ja tulikin paljon paremmaksi. Mutta nyt on hätä siitä, ettei hän saa työtä mistään, kun kaikki pelkäävät.

— Vai niin, vai niin. Niin aina, niin aina. Sanovat sen tarttuvan, vaan en minä siihen usko. Mikä on tul-lakseen se tulee.

— Kovin kehui poika sitä tohtoria. Kukkasia kuuluu siellä joutotöikseen hoitelevan, kun ei perhettäkään ole.

— Niin aina, perhettä ei ole. Ei kuulu menneen naimisiin, kun hänelläkin joskus on ollut tämä sama keuhkotauti. Vaikka hän kyllä on ihan parantunut. Mutta tohtorit uskovat tartuntaan — minä en sellaisiin perusta.

— Teidän tyttäret kai sitten saavat hänet periä. Tuleekin heistä rikkaita tyttöjä, jollei ole muita perillisiä.

Hirvisen mummo kuuli uuden asian. Hän ei milloinkaan ollut ajatellut tätä puolta. Tietenkin Helmi ja Marja tulivat perimään enonsa. Sitä tärkeämpää oli, että eno otettiin hyvin vastaan, kun hän pitkän ajan perästä saapui. »Ei sanaakaan entisistä.» Se sisälsi oikean rauhan-sanoman.

Hirvisten koko talossa vallitsi odotuksen jännitys. Elämän entinen meno oli pysähtynyt. Oli tultu tienhaaraan, mutta ei tiedetty mille tielle kääntyttäisiin. Isä valvoi yöt umpeensa saadakseen pois käsistään ne ylimääräiset työt, joiden avulla hän piti tasapainossa taloutensa. Lyhyiden aterioiden aikana ei puhunut kukaan muu kuin mummo.

Pitää syödä, pitää syödä, eno säikähtää, kun tapaa tällaisia sääskiä. Mikä vaivaa tätäkin puuroa? Helmi, ne ovat samoja kaurahiutaleita, joista sinä aina olet pitänyt. Ei nyt satu olemaan paistia ja lihalientä, mutta onpahan puuroa ja maitoa ja voita ja leipää. Kuinka monella lapsella on tällaiset herkkupäivät. Enon parantolassa kuuluu olevan paljon kukkasia, eno itse niitä välitöikseen hoitaa. Hyvää hänestä puhutaan. No, olen kuullut sellaisilta, jotka ovat olleet siellä hänen parantolassaan. Nyt mummo panee lapsille vähän lisää, ja kaikki on syötävä loppuun. Muuten ottaa Jumala ruoan pois.

Lapset vaikenivat isän istuessa pöydässä, mutta hänen mentyään kävivät he aivan mahdottomiksi. Jokainen odotti enon tuovan lahjoja ja koetti arvailla, mitä hän toisi. Nämä lahjat vaihtelivat koossa ja arvossa auton ja maalilaatikon välillä. Oli kysymys kirjoista, kultapaperista, saksista, leivoksista, radioista, purjelaivasta, kelkasta, luistimista, tietosanakirjasta ja taivaankaaresta.

Helmi ei ottanut osaa keskusteluun. Häntä väsytti ja tympäisi. Puuroa ja puuroa — kuka sitä jaksoi syödä. Jos enolta olisi voinut saada lainan ulkomaanmatkaa varten, niin se olisi ollut suuri asia. Hän voisi lahjoittaa ulkomaanmatkan, johtui Helmin mieleen. Mutta varmaan ei hän tuo mitään. Ja parasta onkin sillä tavalla.

Helmi oli lepäillyt jonkin päivän ja ajoittain tuntui siltä, että hän voi paljon paremmin. Hän päätti reippaana ja iloisena ottaa vastaan äitivainajansa veljen. Älköönkään eno ajatelkokaan, että häneltä täällä aiotaan kerjätä jotakin. Kiusaus oli ollut hetkellinen — se oli jo onnellisesti voitettu. Ainoastaan sitä he enolta pyytävät, että hän neuvoo, miten Marjan vaiva on parannettava, jos siinä sattuisi olemaan jotakin vaarallista. Ja mahdollisesti eno voi Helmillekin kirjoittaa vahvistavaa lääkettä, jotta hän pääsisi väsymyksestään ja saisi lukunsa loppuun.

Täytyi päästä pystyyn ja lähteä liikkeelle! Jota enemmän lepäsi, sitä pahemmin väsytti. Kun yhteen kyytiin luki ja ponnisti, niin kuitenkin sai taakseen määrätty sivunsa päivää kohden, ja nimet ja vuosiluvut palautuivat myöhemmin mieleen, vaikkei niitä joka hetki jaksanut muistaakaan. Pää pysyi raskaana luettua tekstiä niinkuin täyteen ahdettu varastopaikka, mihin järjestyskin aikaansaadaan, kunhan siihen puoleen ryhdytään. Mutta toisaalta saattoi lepääminen vaikuttaa silläkin lailla, että kurssikirjojen sisältö väljähtyi, haihtumistaan haihtuen, samassa määrin kuin pää keventyi. Tämä oikeastaan olikin pahinta. Sillä mikä vaiva syntyisikään, kun uudelleen piti käydä kurssikirjojen kimppuun.

Siivoamisinnossaan tarttui mummo kirjaröykkiöön ja sanoi iloisella äänellään:

— Pannaan pois nuo tuosta kiusaamasta, pannaan kaapin pohjalle!

— Älkää koskeko niihin! huusi Helmi ikäänkuin häneen olisi isketty veitsenterä. — Antakaa olla.

— No annetaan, annetaan, mutta sinä aina vaan murehdit, kun niitä katselet.

Helmi nousi ja aikoi, tuskastuneena niellen pahoja sanoja, paeta isänsä huoneeseen.

— Kuule! huusi Marja hänet silloin kiinni, — saat nähdä, että sinulle tänään tulee vieraita.

Helmi vaipui tuoliinsa ja jo katui kiihkoaan. Marjalla oli aina aavistuksia ja enteitä. Jospa he olisivat aavistaneet, miten Helmiä väsytti.

— En tahdo tänne ketään. Olkoot. Minä olen tullut

niin ikäväksi ihmiseksi, että jokainen tekee viisaammin kun ei tule.

Mummo nauroi ääneensä.

— Mikä Helmin olisi tehnyt ikäväksi. Meidän lapset ovat kaikki hauskoja, iloisia lapsia. Ja kun maisterintutkinto on ohitse, niin täällä viserretään kuin kottaraisen pöntössä.

— Mummo ei nyt puhuisi sellaisia. Ties suoritanko minä koskaan enää mitään tutkintoa. Tämä on juuri kaunis kottaraisenpönttö — oi voi! Olette hyvä ihminen, mutta puhutte niin paljon. Hirvittävän paljon.

Marja kiirehti sanomaan:

— Mutta entä jos eno viekin meidät parantolaansa.

Helmin poskille valahti suuri valkoinen läikkä.

— Mitä me parantolassa tekisimme? Ei meissä nyt toki keuhkotautia ole.

— Ei, mutta onhan parantolassa kai terveitäkin ihmisiä. Me asuisimme tietysti enon luona.

Vahingossa oli Helmin huulilta luiskahtanut se aavisus, mitä hän peittelemistään peitti syvälle kaikkien pelkojensa ja huoliensa taakse. Hän oli sanonut: eihän meissä nyt kuitenkaan keuhkotautia ole. Juuri se, juuri se! tunki esiin hänen sisimmästään. Hän ei ole tunnustanut sitä itselleenkaan, saatikka sitten muille. Ja tämä kammottava uutinen pääsee irti hänen omasta suustaan, hän itse avaa salvan, jonka takana se on ollut teljettyä. Ja nyt hän jo uskoo siihen. Hän on varma, että hänessä on keuhkotauti! Se tietää koko tähänastisen elämän katkeamista, eroa kodista, kirjoista, tovereista, kaikesta, mikä on täyttänyt hänen päivänsä ja yönsä. Hän on tähän asti ollut hauska ja miellyttävä — peili on kyllä hänelle väittänyt, että hän on kauniskin. Niin, eikä pieni sisko tuossa vieressä, hänkään ole sitä koskaan salannut. Helmi on tietänyt, että hänet mielellään otetaan toverien joukkoon. Mutta nyt tämä kaikki loppuu. Jos on koskettu hänen käteensä, niin kiirehditään huuhtelevaan pois tartunta. Kukaan ei enää uskalla kietoa käsiään hänen ympärilleen eikä istua häntä lähellä. Hänellä täytyy olla erikoiset ruoka-astiat. Hän on vaarallinen. Hänessä on rutto. Hän kuuluu niihin, jotka täytyy lähettää erilleen elämään. Lapsia ei hän enää saa ottaa pol-

velle. Iljettävä kylmä hiki pusertuu hänen käsistään ja kasvoistaan. Tämä hänen pieni nenäliinansa on ehkä nyt niin myrkyllinen, että se voi tappaa ihmisen.

Helmi taistelee jonkin sanomattoman ahdistuksen vallassa. Kaikki ovat hänet jättäneet. Eikö enää ole ketään elävää ihmistä talossa? Miksei kukaan puhu? Ovatko kaikki kuolleet? Vihdoin viimein hän erottaa pienen ystävällisen äänen, jonka hän kyllä ennen on kuullut. Heidän seinäkellonsa! Kello tikuttaa ja tuo hänen mieleensä kodin ja elämän. Auto ajaa ohitse. Antti voi tulla! Kunhan Antti tulisikin.

Hän saa auki silmänsä ja näkee Marjan vuoteessa istumassa ja hänen pelästyneen katseensa tähdättynä itseensä.

— Kuule, en minä mitään tarkoittanut, kun puhuin enon parantolasta. Sitä vain tarkoitin, että olisi hauskaa nähdä hänen kukkansa ja ...

Helmi tunsi hänen katseensa kasvoillaan ja miltei parahti:

— Puhu! Miksi sinä lakkaat? Puhu, puhukaa kaikki!

Marja painui vuoteeseensa. Kello tikitti ja yläkerasta kuului askeleita.

Äänettömyys otti valtoihinsa hetken. Helmi ei enää vastustanut sitä. Hän oli liian väsynyt. Ja nyt alkoi hänen sydämensä vasaroida. Sen lyönnit suhisivat ohimoissa, välittäen korvaan hirveitä asioita.

Vielä ei kukaan sitä tiedä. Vielä kuulut terveiden lukuun. Vielä pitävät sinua vaarattomana. Voit ottaa polvellesi Taunon ja Aimon, pienet veljesi. Vielä saat syödä samassa pöydässä kuin muut. Vielä voit mennä kadulle, teatteriin, elokuviin, osakuntaan, raitiovaunuun, junaan — ei kukaan tiedä! Voit ilmoittautua tenttiin — ei kukaan tiedä!

— Helmi, voitko huonosti? keskeyttää Marja.

— En! huutaa Helmi, peläten että salaisuus tulisi ilmi.

— Hyvin minä voin. Mutta mikä teitä muita vaivaa? No, kun ette mitään puhu.

Marja näyttää vanhalta ihmiseltä alkaessaan puhua, hiljaa ja opettavaisesti. Helmiä ärsyttää hänen lempeä iloinen äänensä. Ikäänkuin ei Helmi tietäisi, mitä tämän komedian takana on! Eikö hän todellakaan nyt keksi

mitään uutta puhuttavaa kuin kukkaset ja keuhkotauti-parantolat! Hän on nähnyt kuvia, jotka olivat hyvin kauniit. Helmi tietää hänen haluavan valmistaa heitä kaikkia kuulemaan, että hänen, Helmin, on mentävä parantolaan! Jospa saisi Antin tänne. Täytyykö tuollaisen pienen veriläikän, joka tanssiessa tulee nenäliinaan, välttämättömästi tietää tätä pahinta? Kai Antti voisi sanoa hänelle senverran. Hän tarvitsisi nyt Anttia. Pitäisi pyytää, että joku soittaisi osakuntaan. Mutta eipä täällä kotona ole ketään, jota voisi pyytää mihinkään. Hän itse on ainoa. Ja nyt hänet taasen valtaa väsymys, sellainen pohjaan asti ulottuva väsymys, ettei hän enää tunne minkäänlaisten toivojen tai pyyntöjen kerrostumaa sen päällä, vaan viipyy liikkumattomana, tietämättä onko hän kaatunut kadulle eikä pääse ylös, vai onko hän katon alla. Eikä sitäkään hän muista, missä hän on, tuttujen vaiko tuntemattomien ihmisten luona. Ehkäpä parantolassa. Kaikki on yhdentekevää, koska ilkeä hiki tuntuu yli koko ruumiin. Mutta hän ei nosta kättänsäkään. Ykskaikki.

Hän tietää sen nyt: hän tulee kuolemaan.

Ehkäpä tämä jo onkin kuolemaa.

Hän herää siihen, että mummo visertelee hänen edessään, ihaillen hänen rannerengastaan.

— Kaunis, sanoo mummo ja päästää hänen kätensä.

— Eikö se paina? hymyilee hän samassa. — Sinun täytyy nyt pikkuisen syödä. Eno on pian täällä. Jo huomenna.

Helmi tarttuu maitolasiin ja tyhjentää sen urhoollisesti. Hänen onkin nälkä. Hänet valtaa suunnaton halu elää, parantua, mennä kihloihin. Enon täytyy hänet parantaa! Hänhän onkin jo paljon parempi. Ruoka tekee hyvää. Ei syyttä sanota: nälkä, että näköä haittaa. Nyt pojat laulavat jotakin iloista laulua. Se kuuluu keittiöstä tänne. Kuinka ihanaa, että hän vielä on elossa!

— Kuule, alkaa Marja tarmokkaasti ja unohtaen kaiken varovaisuuden, — naimisiin sinä menet. Älä sure sitä kandidaattitutkintoa. Sinä menet joka tapauksessa naimisiin. Etkö sinä pidä siitä Antista?

On varomattominta, mitä Marja saattaa tehdä, nyt puhua Helmille naimisiinmenosta. Haava, joka ei lain-

kaan ole mennyt umpeen, aukeaa polttamaan ja vuotamaan verta. Keuhkotautiset eivät mene naimisiin — sen verran hänkin tietää. Ja Helmi näkee silmissään sekä Antin että Heikin ja heidän takanaan Jyrkin ja monta, monta muuta, rakkaan osakunnan pojat ja tytöt, joiden kanssa on tanssittu, leikitty, hurmaannuttu ja unelmoitu. Kerran! Eikä koskaan enää.

— Sinä kiusaat minua! kuiskaa hän kiivaasti Marjalle, tietäen että Marja on tarkoittanut paljasta hyvää ja myöskin, ettei Marja voi aavistaa hänen kauheaa pelkoaan tällä hetkellä.

Tai kukaties Marja sittenkin aavistaa ja puhuu naimisesta vain johdattaakseen hänen ajatuksiaan muualle?

Mutta kaiken lopuksi tämä saattaa olla vain kuvittelua hänen omissa väsyneissä aivoissaan. Kevätväsymys — sehän on muodostunut termiksi. Nykyaika sairastaa epälukuisia tauteja. Suurin osa on sukua syksylle ja degeneroinnille — on pitänyt saada yksi, joka sijoitetaan yhteyteen kevään kanssa. Se menee ohi, kun kevätkin menee, eikä ole vaarallinen.

Mitä pötyä minä ajattelen! keskeyttää hän itsensä. Minä söisin mielelläni jotakin. Minun on nälkä. Mutta minäpä pelkään, ettei mummolla ole mitään talossa.

— Kadun, että kirjoitin enolle, sanoo Helmi ääneen. — Mitä hän oikeastaan täällä tekee? Näkee meidän köyhyytämme, toteaa, että olemme terveet ja lähtee.

— Jospa hän voisi antaa lääkettä minun selkääni varten! sanoo Marja.

Helmi huomaa itsekkäästi ajatelleensa, katuu ja kiihuhtaa puhumaan:

— Hänen pitää parantaa sinut! Tulkoon hän vaan. Ajattelin jo hetkisen, että sähkötän vastaan: kirjettäni ei otettava lukuun, tapaaminen tarpeeton. Sisarentytär Helmi. Mitähän eno olisi ajatellut saadessaan tämän vastauksen sähkösanomaansa. Olisi hän voinut ystävällisemminkin sähköttää. »Entisistä ei sanaakaan. Tulen tiistaina iltajunassa — eno Wiljam.»

Pikkupojat olivat sietämättömiä, hekin. Toinen puhui lakkaamatta autoista. Toinen odotti, että eno toisi hänelle taivaankaaren.

— Kuinka eno voisi tuoda taivaankaaren? Johan Tauno-poju puhuu oikein lapsellisesti.

— Suuressa kirjakaupassa Aleksanterilla Tauno näki taivaankaaren ikkunassa. Oli lampaita laitumella. Satoi suuresta mustasta pilvestä. Tauno-poju näki siinä taivaankaaren. Se oli kuva. Tauno-poju tahtoisi sen kuvan.

Helmi huomaa, ettei hän voisikaan ottaa pikkuveljeä polvelleen, vaikka kukaan ei ole häntä vielä kieltänyt. Häntä kauhistaa ajatellessa, että hän tartuttaisi lapset! Hän vetäytyy syvemmä tuoliinsa. Hänen on vaikea puhua. Itkeä hän tahtoisi.

— Tauno-poju, mene keittiöön leikkelemään kauniita enkelinkuvia. Kun sinä tulet suureksi, niin itse maa-laata taivaankaaren. Ei, älä tule tänne. Ei Helmi nyt jaksaa ottaa sinua polvelleen. Mene kauniisti, mene. Tiedätkö, missä mummo on? Varmaan eno tuo pojulle silkkipaperia, monenväristä.

— Ja kultapaperia! Ja hopeapaperia!

— Molempia, molempia. Mene pian.

Aimo tulee meluten, niinkuin yleensä viime päivinä, tuuppaa kiikkuhevostaan ja huutaa:

— Eno tuo paremman hevosen. Pollen saa myydä. Minä taidankin ottaa auton. Ei kukaan enää aja hevosella.

— Mene kyökkiin mummon luo! huutavat molemmat sisarukset yhdestä suusta.

— Ei mummo siellä ole! saavat he vastaukseksi. — Mummo pesee rappusia.

— Eipä! sanoo toinen pojista, — mummo otti kultasormuksensa piironginlaatikosta ja meni kaupungille.

— Joutavia! hymähtää Helmi, — mitä varten hän olisi ottanut sormuksiaan. Eihän mummo niitä käytä.

— Mummo otti ne! sanoo Tauno, kiikutellen leikkihevosen selässä.

— Pollen saa myydä markkinoilla. Eno tuo Aimolle auton. Aimo matkustaa Petsamoon.

— Matkusta nyt ensin kyökkiin, pyytää Helmi, malttamattomasti odottaen monien pienten toivomustensa täyttymistä. Sitä, että mummo tulisi sisään ja panisi pöytään ruokaa; että huomina päivä, nimittäin Wiljam-enon vierailupäivä, olisi ohi; että Antti vielä tänä iltana

kävisi täällä osoittamassa lääkäripätevyyttään ja sitä, että Heikki tulisi häntä katsomaan — sellaista se ystävyys olikin ollut, ettei yhtä kertaa kukaan tovereista ollut tullut tänne, vaikka he nimenomaan olivat luvanneet! Tällä hetkellä tuntui siltä, ettei häntä vaivaa mikään. Kunhan saa pois väsymyksen, niin voi alkaa lukea ja vielä suorittaa tentitkin. Varmaan löytyi jokin pieni hyvä pilleri, joka auttaisi irti väsymyksestä. Omituista hänen olonsa näinä viime päivinä: aallon harjalla — aallon pohjalla! Kesäretkellä viime vuonna he olivat kiikkuneet Harjulan talon keinussa ylös, alas ja ympäri, niin että siihen paikkaan oli pyörtyä. Tällä hetkellä hänen elämänsä keinu huimaa vauhtia meni ylös, alas ja ympäri, niin ettei tietänyt elikö vai oliko jo kuollut.

Isä tuli kotiin eikä ruokaa vielä ollut pöydässä.

Mitä tämä tiesi? Minne mummo oli joutunut?

Helmi ja isä katselivat toisiaan pitkään. Helmi koetti estää poikia toistamasta, mitä he olivat sanoneet mummon sormuksista.

— Hän kai valmistaa enon tuloa varten, sanoi Helmi.
— Kadun jo, että kirjoitin enolle. Voin nyt niin hyvin. Panen heti pöytään päivällistä. Vieläkö lähdette virastoon, isä?

— On vielä vähän töitä.

Helmi hävisi keittiöön. Isä seisoj Marjan vuoteen luona ja katseli ulos. Marja pani kirjan tyynynsä alle, luoden isään suuret, siniset silmänsä.

— Ei särje, isä. Olen vain niin kankea. Eno parantaa minut. Me ansaitsemme Helmin kanssa paljon rahaa ja maksamme velat.

Isä laski kätensä hänen päälaelleen ja meni huoneeseensa.

Marja makasi hiljaa, tuijottaen eteensä. Helmin askeleet kuuluivat käytävästä. Hän tuli sisarensa luo ja kuiskasi:

— Täällä ei ole paljon mitään. Mummo on mennyt myymään sormuksiaan. Ne eivät ole laatikossa. Mitä me huomenna tarjoamme enolle? Siksi mummo on ollut niin surullinen.

— Älä vain puhu isälle, kuiskasi Marja takaisin.
— Ollaan iloisia. Anna minun mennä kutsumaan isää.

Helmi ajatteli: keinu on taas alhaalla, köyhyyden ja kurjuuden kuilussa. Hei, hei! he olivat huutaneet, kun viime kesänä Harjulan pihamaalla keinuivat. Heikki antoi mennä ympäri. Aina päästiin kuitenkin taas ylös. Jokohan tästä pitäisi myydä tämä viimeinen muisto paremmilta ajoilta, tämä äiti-vainajan rannerengas? Panttiin! Ilkeä nauru rinnassaan ja kylmä hiki otsallaan Helmi katseli koruaan. Mutta Marja otti ylleen vanhan päällystakin, hiipi sukkasillaan isän huoneeseen ja sirkutti siellä, selitellen, että mummo varmaan on viipynyt ostoksilla, hän kun tahtoo ottaa enon vastaan samalla tavalla kuin ennen, silloin kun mummo vielä oli talon-emäntä. Helmi on kattanut keittiöön: isä on hyvä ja tulee päivälliselle.

Marja niiasi kauniisti ovella, samaan tapaan kuin hän oli lukenut tapahtuneen vanhoissa saksalaisissa romaaneissa, jommoisia heillä oli ollut vinnillä äidin ajoilta. Paisuma näkyi jo vaatteidenkin alta. Helmi pudotti rannerenkaansa pöydälle niin että kolahti. Sen kohtalo oli nyt hänelle selvinnyt.

He astelivat keittiöön, perä perään, ensin Helmi, sitten isä ja vihdoin Marja. Taunoa ei tahtonut saada irtaan-tumaan silkkipaperiensa seurasta. Isä otti vihdoin sakset hänen käsistään. Ja niin perhe asettui pienen pöydän ympärille, jota peitti kirjava vähäkangas.

Kuinka pelottavan hiljaista täällä olikaan, kun mummo puuttui!

— Eikö tule muuta? sanoi vihdoin Aimo, pukien sanoiksi, mitä jokainen ajatteli.

— Ei, vastasi Helmi hiukan kiihtyen, — mutta huomenna saatte juhlaillallisen.

Isä nosti yhtäkkiä päänsä ja katsoi pitkään tyttärensä. Sitten hän otti esiin vanhan kuluneen lompakkonsa ja tutki sen sisältöä.

Lapset tuskittelivat, viskelivät leipäpalasiaan ja yrittivät nousta pöydästä. Marja kertoi heille tarinan köyhästä työstä, jolla ei ollut kuin kappale leipää ja joka kuitenkin oli iloinen ja pani kädet ristiin kiittääkseen Jumalaa.

Yhtäkkiä kaikki olivat hiljaa. Joku tuli alaovesta. Askeleet olivat mummon. Kaikkien kysyvät katseet otti-

vat hänet vastaan oversa. Hänen päässään oli värillinen, pitkä huivi ja hartioilla sinikirjava villaliina, jonka kamreeri oli antanut hänelle hänen täyttäessään jonkin merkkivuoden.

Kaikkien tuli keveämpi olla.

— Aijaijai, kuinka olen viipynyt. Tässä on maitoa, hyvät lapset. Ja puuro on uunissa. Huomenna sitten juodaan iltatee yhdessä enon kanssa. Se on sitä hyvää hiu-talepuuroa. Siitähän isäkin pitää. Sehän on niin terveellistä. Ja minä olen tavannut kadulla Helmin tovereita — heidän tähtensä oikeastaan niin viivyinkin. Ja he lähettivät oikein paljon terveisiä. Se nuori tohtori, joka täällä kävi silloin yöllä, kyseli tarkkaan Helmin vointia ja enon tuloa. Se maisteri, jota he kaikki sanovat Heikiksi, on ollut kipeä. Muuten hän olisi käynytkin täällä. Se nuori tohtori sanoi, ettei ole uskaltanut tulla häiritsemään. Mutta huomenna he tulevat. Minä käskin tulemaan. Eihän meillä mitään tarjottavaa ole, sanoin, mutta hyvän sanan aina voi puhua — se on monta kertaa parempi kuin lihapulla. He nauroivat kaikki, sekä neidit että nuoret herrat ja käskivät sanoa terveisiä. Ja huomenna he vain käymäsiltään käyvät. Puuroon täytyy panna suola. Ei, haen huomiset illallistarpeet vasta huomenna. On se sentään mukavaa, että enolle jotakin voi tarjotakin. Kun pitkästä ajasta tulee käymään ja kun . . .

Mummo puraisi äkkiä poikki lauseensa ja punehtui. Hän oli ollut sanomaisillaan . . . : kun meidän tytöt saavat hänet periä. Mutta sitä ei voinut sanoa, kamreeri olisi ollut pahoillaan ja tytöt myöskin.

Hän on myynyt sormuksensa, ajatteli Helmi. Nyt hän sormusten hinnalla voi kestittää vierasta ja kaikkia muita. Hän on siitä noin iloissaan. Ehkei minun ranne-rengastani enää tarvita tähän tarkoitukseen. Hänen teki mieli kysyä, keitä tovereja mummo oli kohdannut ja oliko Heikki pahastikin kipeä. Mutta se täytyi tehdä hyvin välinpitämättömästi.

Kamreeri nousi ja asetti äitinsä eteen setelin.

Mummon silmät suurenivat.

— Mitä minä tällä? Olenhan minä saanut ruokarahat. En tarvitse. Minulla on. Aina minä keinot keksin. Ota

pois, isä kulta. Eivätkö ne koronmaksut taas ole tässä kuussa? No, voivoi, kiitoksia paljon sitten. Mutta kuinka sinä nyt voit tämän antaa. Joko sinä menet? Ja tulet vasta myöhään. Minä panen sinulle voileipää huoneeseesi, että tytöt pääsevät nukkumaan. Minä — minä kyllä olen ylhäällä. Niin, eno Wiljamin tuloon on nyt vain yksi yö ja yksi päivä. »Entisistä ei sanaakaan.» Ei eno autoa eikä taivaankaarta — kuka nyt taivaankaaren voisi ottaa alas taivaalta! Eikä hän tuo suuria kirjoja. Makeisia ehkä tuo. Ja jos terveyden tuo, niin onkin tuonut paljon. Eihän meillä mitään varsinaista sairautta ole, mutta jotakin vikaa kuitenkin on Marjan selässä. Menkää nyt sänkyyn vaan. Ei ole enää kuin vähän iltaa, yö ja sitten seuraava päivä.

— Me odotamme eno Wiljamin tuloa kuin joulua, sanoi Helmi ja yritti hiukkasen hymyillä. — Varmaan se tuottaa meille suuren pettymyksen.

— Eikä tuotakaan, pani mummo vastaan. — Ihmiset puhuvat hänestä hyvää. Hän on auttanut monta. Mutta eihän tarvitse odottaa mitään, niin ei voi mitään menettää.

Kaikki kuitenkin odottivat, ja joulupukkia muistutti se vieras, joka tänä yönä sekaantui kamreeri Hirvisen lasten uniin.

Heikki!

Helmi luuli kirjeenkantajan tulevan, kun avasi oven, mutta hänen edessään seisoikin Heikki.

Hänellä oli kädessään kukkakimppu. Helmi ei ollut sitä näkevinään, vaikka varmasti tiesi sen tarkoitetuksi itselleen. Se lepäsi papereihinsa suljettuna eteisen ainoalla tuolilla, Heikin riisuessa päällystakkia ja puhellessa. Helmi oli häntä niin odottanut ja ikävöinyt, mutta hänen käynnistään ei nyt tuntunut tulevan mitään sellaista lämmintä ja lohduttavaa, mitä Helmi tarvitsi. Kun hän aamulla pukeutui, niin oli hän enemmän ajatellut Heikkiä ja Anttia kuin eno Wiljamia. Mutta Heikki ei nyt näyttänyt kiinnittävän häneen mitään huomiota. Hänen katseensa seurasi seiniä ja ääni sisälsi yliolkaista leikinlaskua. Ties mitä Heikki tarkoitti. Tahtoiko hän peittää jotakin? Vai katsoiko hän Helmin sairautta niin

vähäpätöiseksi. Ehkäpä hänen kukkansakin olivat aiotut jollekin toiselle — ties kenelle.

Helmi seisoi arkihuoneen ovella, taistellen kyynelten ja kiukun vaiheilla, kun Heikki, hampaillaan purren poikki niinirihman, avasi kukkakääröä.

Ruusuja hän oli tuonut! Kyyneleet nousivat jälleen Helmin rintaan eikä kiukusta tuntunut jälkeäkään. Yöntummiä ruusuja!

— Voi Heikki, mitä sinä ajatteletkaan!

Helmistä tuntui onnelliselta, että Marja tällä hetkellä oli poissa ja hänen vuoteensa siististi peitettynä. Heikin syliin hän olisi tahtonut painua, tuntea hänen väkevät käsivartensa ympärillään, hänen rintaansa vasten nojaten parantua ja unohtaa koko maailman. Ottaessaan vastaan ruusut, hän upotti viileitä, tuoksuvia terälehtiä vastaan onnelliset kasvonsa.

— Voi Heikki!

He olivat kahden huoneessa, mutta Heikki särki kaikki mahdollisuudet ja toisti äskeisen tervehdyksensä, siitä jatkaen suoraan asiaansa.

— Morjens, morjens. Sinäpä näytät hyvältä tänään. Arvasinhan minä, ettei se mitään vaarallista ole. Olet taitanut siirtää väsymyksesi minulle. Se se onkin tauti, väsymys! Olen ollut riivatun väsynyt, saamaton, mahdoton kaikkeen paitsi pahaan tuuleen. Jahah, sinun kirjapinkkasi on vielä esillä. Aiotko jaksaa?

— Tietysti! sanoi Helmi, yhä viipyen kukkastensa lumoissa. — Enoni tohtori Ania tulee tänään. Hän saa antaa minulle jotakin, joka auttaa minut pystyyn. Minä ennätän vielä.

— Kuulin, että enosi tulee. Ja juuri sentähden olen minäkin täällä.

— Senkötähden? sanoi Helmi. — Senkötähden vain? Tarkoitat: kai te osakuntalaiset sentään vielä hiukkasen minua muistatte. Tai: ehkä minä vain kuuluisaa enoani saan kiittää käynnistäsi. . .

Heikki kääntyi korollaan, tarttui Helmiä rajusti olkapäihin ja katsoi häntä silmiin.

Helmi vaikenä tahdottomana, onnellisena. Mutta kun ei Heikki enää puhunut, nosti hän silmänsä ja huomasi Heikin katseessa jotain oudosti vierovaa. Sitä kesti

vain lyhyen hetken, sillä samassa ojensi hän kätensä ottamaan Heikin kädestä jotakin, jonka hän vielä hänelle ojensi.

Kirje!

Helmi aikoi jotakin kysyä, mutta tunsu samassa kylmän hien valahtavan yli koko ruumiinsa, tuon kaamean kylmän hien, joka äkkiä palautti hänen mieleensä viimeisten päivien pelon. Etsiessään nenäliinaa laukustaan, tunki hän sinne kirjeensä ja istuutui.

Heikki astui ikkunan ääreen ja puhui, seisoen selinpäin Helmiin.

— Niin, mennäkseni sinun kuuluisaan enoosi, Ahonen, sinun henkilöäkärisi, on nyt aamusta iltaan saarnannut, että minun on annettava tutkia itseni. Ja koko osakunnassa hän aikoo panna toimeen tarkastuksen, joukkotarkastuksen, niinkuin missäkin karjassa.

— Minä puhun enolle! keskeytti Helmi äkkiä, toime-liaana ja suojelevasti.

— Herran tähden, en minä aio alistua sinun henkilöäkärisi holhottavaksi.

— Mutta Heikki. . .

— Ei kai nyt väsymys ole samaa kuin keuhkotauti. Tämä koskee myöskin sinua, huomaa se.

Kun Heikki nyt lähestyi, huomasi Helmi ensi kerran, että hänen tummakulmaisilla kasvoillaan oli sama hehku kuin hänen omillaankin. Hyvä Jumala: oliko heillä molemmilla sama vaiva? Helmi päästi kukkasen käsi-tään ja astui Heikin eteen.

Heikin silmissä oli loisto, jommoista Helmi ei koskaan ennen ollut niissä nähnyt. Heikki tarttui hänen molem-piin käsiinsä. Helmi tiesi, että hänen omatkin silmänsä loistivat! Hetki, jonka aikana nämä molemmat loistavat silmäparit tutkien katsoivat toisiinsa, tuntui iäisyydeltä. Vihdoin lausui Helmi hiljaa, päättään nyökyttäen:

— Sinäkö olet antanut tartunnan minulle vaiko minä sinulle?

Ja Heikki vastasi hiljaa, samaten nyökyttäen päättään:

— Sinä minulle, uskoisin — kiitos.

— Älä laske noin veristä leikkiä! pyysi Helmi ja irroitti kätensä. — Salli nyt, että enoni tutkii sinut. Itse-hän juuri sanoit tullesi tänne enon tähden ...

— Hahaa! Voisihan muutenkin pistää päähäni tutustua tuollaiseen kuuluisuuteen.

Heikki, jos minä pyydän . . .

— Helmi, lähdetään maalle. Vähäksi aikaa vain. Että menisi tuo väsymys. Kuule, lähdetään maailman ääriin jahah, Marja! No, morjens. Sinäpä tulet rehellisesti, narskuvinkin, niin että rakastavaisilla pareilla on aikaa syöksyä kukin haaralleen . . .

— Ne ovat niin uudet. Eivätkö olekin kauniit? Minä sain ne kummitädiltäni joululahjaksi. Niissä on vain niin korkeat korot.

— Kauniit, kauniit! pani Heikki, vaistomaisesti luoden katseensa nuoren tytön selkään. — Parane sinä vain pian, niin tulen kosimaan sinua! No, morjens sitten ja muista nyt märehtiä kaikkea, mitä olen sinulle sanonut.

Heikki ei kuitenkaan ennättänyt lähteä ennenkuin ovesta tölmäsi sisään joukko osakuntalaisia. He eivät riisuneet päällysvaatteita, sillä tiesiväthän he kaikki, että taloon odotettiin vieraita. Mutta toiset hävisivät keittiöön, toiset leiriytyivät Helmin ympärille. Kukaan ei puhunut taudista. Helmi itsekin sen unohti. Osakunnan viimeiset uutiset täyttivät huoneen. Ruusut saivat vettä ja joutuivat keskelle pöytää. Ei, ei, he eivät ennättäneet juoda kahvia, olivat sitäpaitsi juuri olleet kahvilla. Mutta Antillahan oli asiaa. Oliko se sellaista laatua, että muutkin saivat sen kuulla, vai pitikö lähteä pois? Antti seisoi käännellen hattuaan. Helkkarissa, aikoiko hän tunnustaa rakkautensa? Hän nähtävästi sittenkin halusi jäädä kahden Helmin kanssa!

— En mitenkään, sai hän vihdoinkin suustaan. — Minulla olisi sinulle vaan sellainen pyyntö, Helmi, että . . .

— Jahah, jahah, pyyntö . . . !

— Niin, jatkoi Antti, — pyyntö kyllä. Nimittäin nyt kun tohtori Ania tulee tänne, niin voisitko, Helmi, kysyä häneltä ottaisiiko hän minut sinne parantolaansa oppipojaksi. Minä olen päättänyt ruveta tuberkuloosilääkäriksi.

— Vai niin!

Kaikkien hämmästellessä uutista, huomautti Heikki, että päätös oli varsin viisas ja käytännöllinen. Keuhko-

tautitohtorilta eivät lopu potilaat! Ja hän nauroi tavalla jonka vain Helmi ymmärsi.

— Aivan niin! huudettiin ympärillä.

— No, ei ole hullumpaa.

Ja jonkin hetken ihmeteltyään puoleen ja toiseen Helmi suojelevasti lupasi toimittaa Antin asian. Oli mukavaa näin tärkeänä järjestellä poikain puolesta, sekä Heikin että Antin. Mielessään hän mietti: aikooko Antti Kukkarantaan harjoittelemaan toivossa, että minäkin tulen sinne? Mutta entä jollei minulla nyt ole koko keuhkotautia? Ääneen hän sanoi:

— Pidetäänkö enoa niin hyvänä lääkärinä?

— Kyllä, vastasi Antti korostaen molempia tavuja.

Tytöt tulivat keittiöstä iloisesti puhellen ja nauraen. Ja mummo heti heidän kintereillään selittäen, että he ovat tuoneet tänne sellaisia herkuja, ettei unissakaan ihminen voi parempia nähdä: kaikkea hyvää, mitä maalta voi saada. Leipää, lihaa, kalaa, nimittäin lohta, kaikkea mistä Helmi pitää. Ja hän, mummo, kun oli ollut niin levoton siitä mitä vieraalle saadaan pöytään. Ja nyt on kaikkea. Ruusujakin, — kuka ne on tuonut? Kuinka ne ovat kauniit!

Kyöneleet olivat hyvän mummon silmissä, kun hän vei kasvonsa kukkien läheisyyteen, aivan niinkuin äsken hänen pojantyttyärensä.

— Sanokaa nyt, alkoi Antti Ahonen yhtäkkiä puhe-
liaana ja käyttäen hyväkseen hetken hiljaisuutta, — eikö olekin viisasta, että rupean tuberkuloosilääkäriksi? Se on yhtäkaikki hyvin vakava asia koko maalle, että täällä neljäkymmentäviisituhatta ihmistä sairastaa keuhko-
tautia.

Ainoastaan kello tikutti huoneessa.

— Plus minä! sanoi Helmi, koettaen pienellä naurah-
duksella keventää mielialan painostavuutta.

— Plus minä! yhtyi häneen Heikki, hänkin nauraen.
— Siis meitä on neljäkymmentäviisituhatta ja kaksi.

Annikki ja Greeta nousivat vastakynteen. Ehkä hiu-
kan vasten parempaa tietoaan. Kuka sen oli sanonut, että Helmin väsymys oli keuhkotautia? Kyllä vaan jokainen tenttiluvuissa väsy. He melusivat ylenmääräi-
sesi, aivan niinkuin äsken tullessaan, tietysti juuri sen-

tähden, että he tiesivät toverinsa tilan vakavuuden, mutta tahtoivat peittää alakuloisuuttaan. Valheella oli kuitenkin lyhyet jäljet. Taasen syntyi hiljaisuus.

— Hyvät ihmiset, sanoi mummo, säikähtyneenä katsoen Ahoseen, — neljäkymmentäviisituhatta! Sanoiko tohtori niin? Mutta eihän ennen maailmassa sellaisesta taudistakaan mitään tiedetty. Se on uuden ajan keksintö, niinkuin sekin umpisuoli, jota aina pitää leikata.

— Miksi me puhumme juuri näistä taudeista? heläytti kaunis tumma Greeta yhtäkkiä nauraen. — Jokainenhan tunnemme väsymyksen. Mutta eikö meidän pitäisi lähteä? Taloonhan tulee vieraita.

— Helmi, sanoi Annikki, — lausuthan sitten tyttöjen illanvietossa? Sinne on vielä kaksi viikkoa. Kyllä sinä siksi paranet.

Uskoiko Annikki todella hänen paranevan, vai sanoiko hän sen vaan? Helmi ravisti päätään ja nieli kyyneliä.

Kukaan ei taaskaan puhunut.

Heikki ensinnä keskeytti hiljaisuuden. Tarttuen Anttia olkapäihin hän ilkeästi sanoi:

— Sinä käytännöllisyyden nero, et sinä nälkään kuole, sinä! Mutta mitä tilasto sanoo: kuinka moni meistä neljästäkymmenestäviidestä tuhannesta ja kahdesta kuolee-kaan vuosittain? Sinä specialistina tietenkin tämän voit sanoa. Meitä tietysti erikoisesti kiinnostaa näiden kahden viimeisen, nimittäin meidän molempien vastakeksityjen, Helmin ja minun, kohtalo.

— Älkää, hyvät ihmiset, laskeko niin kauheaa leikkiä! keskeytti mummo, vihdoinkin saaden äänensä kuulu-maan. — Teissä ei sitä ole eikä meissä kenessäkään. Täällä poltettiin ja käryytettiin silloin viimein niin, että melkein itsekin paistuimme.

— Antti, sanoi Helmi, — vastaapa siihen mitä Heikki kysyi.

Antti sanoi yksinkertaisesti:

— Yhdeksäntuhatta kuolee vuodessa.

— Ohhoh! pani Helmi.

— Menemme suuressa saatossa, nauroi Heikki, — onhan sekin lohdutus!

Tytöt yrittivät yrittämistään sekoittaa tuskallista keskustelua ja tekivät nopeaa lähtöä. He löivät kaikki lei-

kiksi ja virittivät laulunkin. Aina kuitenkin palattiin äskeiseen. Vihdoin eivät he enää yrittäneetkään.

— Entä minä? sanoi Helmi ja katsoi Anttiin.

Antti vältti hänen silmiään ikäänkuin niiden loisto olisi polttanut.

— Ja minä? pani Heikki. — Niinkuin näette, seison minä uskollisena ritarina Helmin rinnalla.

— Ei keuhkotautiin kuole enempää kuin muihinkaan tauteihin, kun vain saa ajoissa apua.

— Niin! riemastui mummo. — Paranee, kun saa ajoissa apua. Mutta meidänpä talossa ei nyt ole keuhkotautia, eikä tulekaan Jumalan avulla. Niin paljon tohtori tietää vaikka vasta on nuori.

— Nämä ovat niin tunnettuja asioita, ettei niihin erikoista tietoviisautta tarvita. Ihmettä vaan, etteivät ne ole kaikkien tiedossa.

— Minultakin on kuollut veli keuhkotautiin, sanoi Greeta. — Ei meillä ole sitä suvussa, mutta tartunta.

— Tartunta, vilkastui mummo. — Voiko joku siihen tosissaan uskoa? En minä vaan voisi. Mikä on tullakseen, se tulee.

Keskustelu oli Antin johtamana käynyt levolliseksi ja asialliseksi. Helmi ja Heikki olivat jääneet sen ulkopuolelle ja seurasivat sitä kuuntelijoina.

— Niin, opetti jälleen Antti, — me olemme toiselta puolen niin uskomattoman kevytmieliset tartuntaan nähden ja toiselta puolen luulemme basillien lentämällä lentävän suuhumme. Kun nyt potilas tulee parantolasta oireettomana, niin emme uskalla ottaa häntä huoneeseemme. Mutta mitä minä ajattelenkaan — tännehän juuri tulee kuuluisa spesialisti. Minä olen vasta-alkaja, minä. Niin, jää hyvästi nyt, Helmi. Jos sitten soveltuu, niin kysy, pääsenkö minä sinne Kukkarantaan oppipojaksi.

Heikki taputti Ahosta olalle.

— Sinä menet vielä pitkälle, nuori mies. — Lähde sinä vain sinne Kukkarantaan kuuluisuuden oppiin. Kyllä minä täällä parantelen sekä Helmiä että itseäni. Morjens vaan, Helmi, me emme antaudu, me!

Huolimatta ylimielisistä sanoistaan, ei Heikki saanut äänensä sävyä vakuuttavaksi. Pitääkö hän minun tilaani

näin vaarallisena? ajatteli Helmi. Eteisessä ei kukaan puhunut. Vihdoin sanoi Antti opettavalla äänellään jotakin varovaisuudesta.

Yhtäkkiä Heikki palasi, hattu kädessä. Hän oli nähtävästi unohtanut tänne jotakin. Mutta hän ei etsinyt mitään, ainoastaan otti Helmin käden ja katsoi häneen pitkään, vastausta odottaen.

— Väsyttää, sanoi Helmi.

Heikki päästi hänen kätensä ja hävisi portaisiin, heittäen oven perässään kiinni.

Hirvisten kotona alkoi viimeinen kiire, mummon hermostuttavan iloinen puhelu ja lasten loputtomat kysymykset. Ikkunoita avattiin ja suljettiin. Pölyliinaa haiskutettiin. Voileipää pyydettiin ja saatiin. Kehuttiin maalaisruokaa ja Helmin hyviä tovereja, jotka olivat sitä tuoneet.

Oudon ahdistuksen vallassa ja turhaan yritettyään auttaa enon vastaanoton viimeistelyissä, Helmi tuli isänsä huoneeseen. Heikin katse oli pyytännyt vastausta, mutta Helmi ei ollut keksinyt mitään. Varmaan hän oli loukannut Heikkiä. Mutta tekihän tämä epävarma terveydentila jokaisen varman vastauksen mahdottomaksi. Heikkihän tuntui läheisemmältä kuin koskaan ennen, huolimatta siitä, että hän oli laskenut hirtehisleikkiään. Pitikö Heikin kysyä — pitihän hänen tietää kaikki, ymmärtää kaikki, ilman vastausta! Aivan niinkuin Helmi tiesi tämän kirjeen sisällyksen, tiesi vaikkei koskaan olisi sitä avannutkaan.

Heikki, Heikki, ihana poika, nyt hän pyytää vastausta, vaikka tietää Helmin sairauden. Hän on valmis yhdistämään kohtalonsa keuhkotautiseen. Mutta onko Helmillä oikeutta panna häntä vaaranalaiseksi? Onko hän ehkä sittenkin jo antanut tartunnan Heikille? Ja ehkä muillekin?

Onnettomuus on nyt kerta kaikkiaan iskenyt häneen kyntensä. Hän on pieni avuton lapsi hirviön edessä. Tekisi mieli vieläkin kuvitella, että tutkimus tulee selittämään hänet terveeksi. Tekisi mieli vyöryttää jokin syy jonkun toisen ihmisen niskalle. Antin, joka kylvi häneen koko tämän kauhean epäilyksen — syyttä suotta, sillä eihän kukaan vielä ole todennut mitään! Hän on

suuttunut Antille ja haluaisi hänelle purkaa suuttumustaan. Ja kuitenkin hän hyvin tietää kuinka mielettömiä hän nyt ajattelee. Hän kiukuttelee niinkuin huonosti kasvatettu lapsi, sensijaan että katsoisi todellisuutta silmiin todellisuutta, nimittäin kuolemaa.

Hänen mieleensä tuli hirvittävän syvä hauta, sellainen jommoiseen hänen äiti-vainajansa, äitipuolensa ja pienet veljet ja sisaret olivat lasketut. Sinne meni ihmisraukka ulkonaiseen pimeyteen. Kuka jaksaa sellaisesta syvyydestä nousta ylösnousemuksessakaan? Kammotti sitä ajatella. Valkoinen ruumisarkku oli joskus tuntunut hänestä hyvin kauniilta. Isän toinen vaimo haudattiin sellaisessa. Nyt tuntui kuolema kaikkineen mitä siihen kuului, ainoastaan pakolliselta.

Ihminen kuolee koska täytyy.

Oi hyvä Jumala, anna minun elää! Enon täytyy minut parantaa.

Mitä varten hän tahtoo elää? Opettaakseenko saksaa jossakin maaseudun yhteiskoulussa? Ei. Saadakseen miehen, kodin ja lapsia? Jospa tietäisi. Hän tahtoo elää sentähden, ettei tahdo kuolla ja sentähden, että elämä on ihanaa. Ja isää hän tahtoo auttaa, ei ole ketään, jota hän niin ihailee kuin isää, ei koskaan isä lausu valhetta, ei pahaa sanaa kenestäkään, työtä tekee katketakseen. Ja Marjaa, ainoaa omaa sisartaan, hän tahtoo auttaa! Enon täytyy parantaa Marja.

Mutta kirje, Heikin kirje — minkätähden hän pelkää sitä avata?

Hänhän tietää sen sisällön. Kuinka monet kerrat hän onkaan jo lukenut tämän sisällön Heikin silmistä. Nyt on kaikki myöhäistä. Ei koskaan hän tule menemään naimisiin, ei koskaan hänellä tule olemaan lapsia. Sanoivat, että tästä taudista paranee, jos ajoissa saa apua. Oi Heikki, Heikki!

Helmi vei kirjeen huuliaan vasten ja piteli sitä sydämmelleen painaen.

Kirjoituspöydältä paperien keskeltä näki hän äiti-vainajansa kuvan. Isä oli ehkä viime päivinä etsinyt siitä turvaa ja Helmikin ajatteli nyt äitiään.

Hän heräsi ajatuksistaan siihen, että hänen nimeään huudettiin. »Helmi, Helmi, missä sinä olet?»

Tänne isän huoneeseen ei oikeastaan ollut lupa mennä. Nyt hän nopeasti poistui. Kello oli kovin paljon. Minne mummo oli hävinnyt?

Marja näki, että hän oli itkenyt, — tältä pieneltä detektiiviltä ei voinut mitään salata. Hän virkkoi hiukan hätääntyneenä:

— Juna on tullut. Eno Wiljam voi pian olla täällä.

Eno tuli. Mutta tämä odotettu saapuminen ei tapahtunut ensinkään sillä tavalla kuin oli luultu. Eikä eno Wiljam ollut sellainen, jommoisena sisarentyttyret hänet muistivat. Helmi avasi hänelle oven eikä tuntenut häntä.

— Isäni ei ole kotona vielä. Hänet voi ehkä tavata virastosta tai sitten huomenaamalla. Me odotamme vieraita.

— Vai niin. Olen sähköttänyt tulostani.

— Eno? Mutta eno, rakas eno! Täällä eteisessä on hirveän pimeä. Tervetuloa. Olemme kovin iloisia.

— No, ja sinä olet Helmi? Oletpa sinä jo iso tyttö.

— Olemme kovin kiitolliset, että eno tuli.

— No niin. Jaha. Ja sinä siellä olet Marja — aivan kuin äitisi, aivan. No mitä sinä siellä vuoteessa teet? Selkä — onko selässä jotakin? Jaha. No niin. Missä kaikki muut ovat?

— Isä ei vielä ole tullut virastosta, mummo meni hakemaan kermaa, pikkulapset ovat kyökissä, he nukkuvatkin siellä.

— No niin. Hyvä on. Teitä sisaruksia jäi siis vain kaksi, muut kuolivat. No niin. Ja toista väsyttää. Ja toisella on kipeä selkä. No niin.

Eno seiso i ja katseli kaksoissisarensa tyttäriä. Hänen silmänsä liukui toisesta toiseen, mutta hän ei liikahtanut. Helmi taisteli kyyneliä vastaan. Tuntui ihmeelliseltä, että tässä seiso i heidän oman äitinsä veli, vieläpä kaksoisveli. Hän ei enää jaksanut, hän pani kätensä enon kaulaan ja itki. Eno pysyi jäykkänä ikäänkuin olisi niellyt seipään. Sitten hän hiljaa irrotti tytön kädet, käänsi ruokapöydän äärestä tuolin Marjan vuoteeseen päin ja istuutui. Helmi kertoi luvuistaan, jotka olivat kohtalokkaassa vaiheessa. Hänen pitäisi saada jotain väsymystä vastaan. Sitten hän kyllä menee maalle

lepäämään. Enon ei tarvinnut paljon kysyä — muutamasta sanasta saattoi helposti käsittää perheen nykyisen tilan. Oltiin ääneti. Marja näytti kaunista runokirjaa se oli aina hänen päänsä alla, hän kovin piti näistä runoista. Helmi milloin kosketti enon kättä, milloin hänen päätänsä. Enon hiukset olivat jo valkoiset. Oliko hänelläkin ollut suruja. Kello löi. Autot jyristelivät ohitse. Hämärsi.

Enon laukussa ei ollut makeisia, se oli kovin pieni laukku ja eno antoi tietää, että hänen täytyy matkustaa yöjunalla.

— Tänä iltana.

— Mutta juurihan eno tuli!

— Emme anna enon lähteä. Me olemme niin odottaneet. Ja ikävöineet. Mummo on valmistanut illallisen.

— Oletteko te ikävöineet? kysyi vanha herra hiljaa ja venytellen, samalla kun hän laukustaan otti esiin kojeitaan.

— Olemmehan me jo monta vuotta.

Pikkupojat sipsuttivat kuin tontut käytävässä, uskaltautuen tulla esiin. Vasta kun mummo palasi, astuivat he hänen turvissaan tervehtimään. Mummo oli hiukan sanaton ja neuvoton. Hän ennätti tuskin lausua pahoittelunsa sen johdosta, että oli sattunut olemaan ulkona, kun vieras tuli. Sitten seurasi äänettömyys. Kun tohtorin kanssa ei päässyt puheisiin, alkoi mummo kattaa pöytää ja komennella poikia olemaan hiljaa.

Isäkin kuului tulevan, juuri kun eno Wiljam kuunteli Helmin keuhkoja. Ja kun isä tuli huoneeseen, ojensi eno hänelle kätensä sillä tavalla kuin jos he eilen olisivat nähneet toisensa. Helmi oli kuvitellut enon tulon aivan toisenlaiseksi, sellaiseksi että itkettäisiin, naurettaisiin, pyydettäisiin anteeksi ja kovasti kyseltäisiin. Ei kukaan itkenyt, nauranut, pyytänyt anteeksi tai kyselyt. Helmi ajatteli: kaikki hän muistaa, muistaa liiankin hyvin. Kaksoissisartaan hän muistelee. Eno katseli sisar-vainajansa kotiväkeä suurten mustasankaisten silmälasiansa takaa ja ikäänkuin sattumalta loi hän katseensa tyttöjen isäänsäkin, ja kerran katsahdettuaan, katsoi hän uudestaan: hänen edessään seisoi kumartunut valkohapsinen mies.

Ateria oli valmis. Vieras ei kuitenkaan tahtonut tulla syömään, piti vain tarkasti kiinni siitä, että yöjunalla lähtee takaisin: siellä on pari potilasta, joiden tilaa täytyy seurata.

Kukaan ei puhunut. Tohtori vain tutki ja tarkkasi, sanaa lausumatta.

Mummo, joka moneen kertaan oli yrittänyt alkaa kertoa ja kysellä, vaikenä aina kesken lauseensa.

— Eikö tohtori nyt sentään ennättäisi tulla syömään jo? Tohtori on niin hyvä. Meidänkin väen on kaikkien nälkä. Emme tahtoneet alkaa ennenkuin vieras tuli.

Ania keskeytti hänet.

— Kiitoksia paljon, hyvä emäntä, kaikki on kovin herkullisen näköistä, mutta huomaa, että aika rientää. Koputtelen vielä vähän näitä pienempiä. Tulehan tänne, poju. Jaha. Kas niin. Vai on toinen kyökissä. Mennään sitten sinne.

Mummo, joka pariin otteeseen oli yrittänyt kertoa talon erinomaisesta terveydentilasta ja siitä, ettei ennen-vanhaan tunnettu tartuntaa eikä kaikenlaisia sellaisia tauteja niinkuin sekin umpisuoli ja minkä nimellisiä ne olivat, mummo sai vihdoin suupelinsä käyntiin, ker-toen vielä hierovansa terveeksi Marjan selän. Tutkies-saan pientä Taunoa, tohtori Ania viittasi mummoa vai-kenemaan. Kukaan ei senjälkeen puhunutkaan, mutta kaikki näkivät, että nenäliina, jolla hän pyyhki silmä-lasejaan, oli silkkinen ja samoin sukatkin.

Mutta nytpä nousikin hämmästys, kun hän pyysi mummoa riisumaan röijynsä ja istuutumaan.

— Jaa minäkö koputettavaksi? Tohtori tekee pilk-kaa! En minä siihen rupea. Eikä minulla nyt ole aivan puhdasta paitaakaan. Ja minä olen koko ikäni ollut niin terve, etten yhtä tuntia ole ollut sängyssä, paitsi silloin kun lapset syntyivät, enkä minä silloinkaan makaamaan ennättänyt, talo oli suuri — silloin oli talo ja tavarat. Eivät vanhankansan ihmiset ehtineet sairastella, toista on nyt. Sairasteleminen on muoti, sukukunta on käynyt heikoksi. Tohtori koputtaisi tuota minun poikaani, tuota kamreeria — hän voi olla sairas, hänellä ei ole ollut aikaa syödä eikä maata, hän maksaa korkoja ja lyhen-nyksiä. Puhun minä niinkuin asia on. Velkaa on vielä

ensimmäisen rouvankin, sisarenne, sairauden ajalta. Hän makasi kauan.

Yhtäkkiä laski tohtori raskaasti nyrkkinsä pöydälle.

Mummo vaikenä. Tohtori sai mielin määrin kolkutella ja kuunnella.

Ja sitten mummon täytyi ryhtyä työhön, jota terveys-sisar oli harjoittanut silloin, kun heillä aikaisemmin sairasteltiin: etsiä esiin lasipurkkeja ja ottaa yskösnäytteet. Hyvä mummo teki tämän niin vastenmielisesti, jopa suorastaan pahantuulisena, ettei olisi uskonut mummon kykenevänsäkään näin suorastaan häijyyn leikinlaskuun.

Tohtori selitti yhtäkkiä, että hän nyt jääkin kaupunkiin yöksi. Hän tahtoo tämän asian selväksi yksintein. Täytyy vain saada yösi ja soittaa kotiin.

Eno Wiljam istui ruokapöydän ääressä, edessään teekuppi ja voileipä. Pääasiassa hän katseli lapsia, antaen silmänsä solua kasvoilta kasvoille.

— Täällä ei siis moniin vuosiin ole käynyt lääkäriä — tai täältä käyty lääkärissä? Vaikka on väsyttänyt ja ollut yskää? Hm. Eikö kukaan ole tullut ajatelleeksi, että jotain vakavaa voisi olla kysymyksessä?

— Eno, keskeytti Helmi vihdoinkin tuskallisen äänettömyyden, — meidän koko tilamme on ollut niin vakava — ainaista taistelua jokapäiväisestä leivästä — ettei todella ole ollut aikaa kiinnittää huomiota pieniin väsymyksiin. Me olemme sairastelleet ja aina taas parantuneet.

— Hm.

Mummo nauroi katketakseen niille purkeille, joita hän tässä sai suostutella pakettiin ja joissa kaikki ne pikku itikat olivat, mitä tohtori keräsi. Ikäänkuin ei hänellä olisi parempaa tekemistä.

— Jaa'a, nämä nyt sitten tutkitaan! puheli hän. — Ja näistä sitten näkyy, onko ihminen terve vaiko kipeä. Sinne parantolaanko tohtori ne vie? Vai täälläkö tohtori tutkituttaa? Tuliko niihin nyt sitten selvät merkit ja kirjoitukset, että tietää kenen syötiläitä mitkäkin ovat? Minun karsinassani on terve karja, sen vaan tiedän ja takaan, en yhtä päivää ole vuoteessa ollut, ihan turhaan tohtori minusta vaivaa näki.

Isä ja Wiljam-eno eivät katsoneet toisiaan silmiin. He

eivät myöskään poistuneet lasten luota, ikäänkuin he olisivat pelänneet jäädä kahdenkesken.

— Enohan siis tulee huomenna? sanoi Helmi.

— Tulen.

— Ja on koko päivän!

— Sitä en tiedä. Kaikki riippuu siitä, mitä laboratoriossa käy selville.

— Mutta minulla olisi niin paljon kysymistä.

— Kysy.

— Ei sitä voi näin yhtäkkiä.

— Minulla on sairaita siellä kotona ja yhtä ja toista toimitettavaa täällä kaupungissa. En käy täällä usein.

— Eno kertoisi vähän Kukkarannasta, pyyteli Marja.

— Sillä on sitten kaunis nimi.

— Onko siellä paljon kukkia? kysyi Aimo.

— Tulkaa katsomaan.

Helmin oli hiukan vaikea esittää asioitaan.

— Eno — enollahan on harjoittelijoita. Eikö eno ottaisi sinne yhtä minun toveriani. Hän on nuori mediisiinari.

— Ihailija?

— Eno! Ei sinnepäinkään. Ei edes oikein ystäväkään, mutta hyvä poika. Hän ihailee kovasti minun enoani.

— Vai niin.

— Ottaako eno?

— Riippuu siitä, mikä hän on. Otan — enkä ota. Oikeastaan etsin tällä hetkellä jotakin pystyvää nuorta miestä. Mutta meillä on siellä Kukkarannassa erikoinen henki, johon eivät kaikki sovellu.

Oli hetken hiljaista.

— Minkämoinen henki? sanoi Marja, silmät suurina.

— Ehkäpä sanon sen toiste. Nyt mennään nukkumaan ja ollaan aivan rauhallisia. Basillit ovat karsinoissaan ja saavat huomenna tuomionsa. Tuletteko te, tytöt, Kukkarantaan, jos basillit niin vaativat?

— Eno! pääsi Helmiltä.

— Rakas eno! sanoi Marja.

— Niin, miettikää sitä nyt. Hyvää yötä.

Heikin asia oli vielä paljon vaikeampi esittää kuin Antin, Helmi kitui ja tuskaili, löytämättä sanoja.

— Sallisiko eno tuon nuoren miehen — hänen nimensä on Antti Ahonen — käydä puheillaan?

— Miksei.

— Rakas eno, hän on varmaan hyvin kiitollinen. Mutta sitten————sitten on vielä toinenkin osakuntatoverini, jota on väsyttänyt, niinkuin minua ja minä kovin toivoisin, että eno tutkisi hänet. Hän on oikein hyvä poika. Äitinsä ainoa lapsi.

— Ihailija? sanoi eno ja hänen silmänsä tunki Helmin katseen läpi.

Helakka puna kasvoilla Helmi huudahti:

— Voi rakas eno, mitä eno aina sitä kysyy. Eno ei saa olla minulle paha.

— No niin. Tuo nuori mies tahtoo siis, tai äitikö tahtoo, tai sinäkö tahdot — mitä?

— Minä tahdon, että eno tutkisi Heikin . . . tuon nuoren miehen . . .

— Lapsellisuuksia, sanoi eno. — Kyllä Helsingissä on lääkärejä. Oivallisia. Yllinkyllin. Hyvää yötä.

Helmin isä auttoi turkin tohtori Anian ylle. Sitten hän kysyi, olisiko tällä jotakin sitä vastaan että hän lähtisi saattamaan.

Ei suinkaan, tietenkään ei.

Ja molemmat herrat läksivät.

Mutta perheen jäsenet, vapautuneina epämiellyttävästä jännityksestä, kokoontuivat ruokapöydän ympärille, joka muodostui juhlapöydäksi. Puheensorina täytti huoneen.

— Se oli sitten kumma herra! puheli mummo, syötäessään ja juottaessaan pikkupoikia. — Eivät meidän ruuat hänelle kelvanneet, lasin teetä hörppäsi. Ja kaikki oli hänellä silkkiä, sukat ja nenäliinat. Vaan vanhaksi oli tullut, kai on hänelläkin surunsa ollut. Kuka minulle puhui, että hän on sellainen, että ottaa kannettavakseen toisten ihmisten surut, aivan niinkuin ne olisivat taakka, jonka voi siirtää hartioilta hartioille. Niin, mikseikäs hän hyväkin ole, mutta turhien sanojen syntiä ei hän tee. Ei monta sanaa hänestä lähde. Mitähän ne nyt puhuvat meidän isän kanssa.

Samaa ajattelivat molemmat vanhemmat tytöt, vaikk-

eivät sitä lausuneet. Pikkupojat halusivat kiihkeästi päästä enon parantolaan. Helmi ja Marja päättelivät, etteivät missään tapauksessa lähde.

— Ei mitään tuliaisia eno tuonut, valitti Aimo.

— Mitenkä hän olisi tuonut, hänhän tuli suoraan junasta.

— Olisi voinut tuoda kotoaan.

— Eno oli kovin miellyttävä. Kun minä tulen terveeksi, niin rupean hoitajattareksi Kukkarantaan.

Tämä oli Marjan mielipide.

Siunatut tytöt, Annikki ja Greetahan toivat tänne tällaiset määrät herkkuja. Mutta kyllä niistä nautittiinkin. Oli nähty pikkusen puutetta ja nyt oli ruokahalu sitä suurempi.

Kello löi kymmenen. Talo alkoi hiljetä.

Isää ei vielä kuulunut. Saattoihan käsittää, että langoksilla oli paljon puhumista. Istuivatko he jossain hotellihuoneessa, vai mittelivätkö he katuja? Nyt selviävät kaikki väärinkäsitykset.

Vähitellen pääsi Hirvisten koti siihen arkiasuun, missä se aina näin iltasin oli, kun pukkisängyt haaltuneine vuodevaatteineen täyttivät lattian ja mummo korjaili kaappiin viimeisiä porsliineja, tyttöjen jo riisuutuessa. Mainingit päivän monista vaiheista tuntuivat vielä keskustelussa, jota jokainen osaltaan, vaikka jo väsyneenä ylläpiti.

— Miksei eno tahtonut tutkia Heikkiä? kysyi Marja.

— Ties, sanoi Helmi. — Se ei ollut ensinkään kauniisti tehty.

Asia oli Helmille joka suhteessa kipeä, mutta eihän ollut sanottu, että Heikki olisi mennyt tutkittavaksi, vaikka eno olisi luvannutkin ottaa hänet vastaan.

— Mutta Antin pääsyä ei hän ehdottomasti kieltänyt, jatkoi Marja.

— Ei kai. Ehkä Antissa onkin sitä henkeä, mitä hän tarkoitti.

— Sanoiko hän sitten minkäkaltainen se henki on?

— Kai sen voi arvatakin. Kai hän tarkoitti sellaista palvelevaa.

— Kun minä tulen terveeksi, niin minä rupean hoitajattareksi Kukkarantaan!

— Eno katseli meitä oikein ankarasti, kun emme ole kääntyneet lääkärin puoleen sellaisesta taudista kuin väsymys.

Mummo nauroi sydämellisesti.

— Mitähän hän nyt huomenna niistä itikoista sanoo! Sellaisista vaivaisista, jotka eivät ole edes näkyväisiä!

Hän toivotti hyvää yötä ja sammutti sähkön.

Katulyhty valaisi niinkuin monina iltoina ennen. Helmi makasi silmät suunnattuina ruusukimppuun. Hän ei voinut irroittaa katsettaan siitä. Hän puheli sille. »Helmi, me rakastamme toisiamme, lähtekäämme maailman ääriin. Kuulumaan toisillemme. Kaikki muu ei ole minkään arvoista.» Kun Heikki palasi eteisestä, ei hän ollut vastannut hänelle muuta kuin: väsyttää.

Ettei hän vain olisi loukannut Heikkiä.

Pitihän Heikin tietää, ettei kannattanut olla mustan-kipeä Antin tähden. Pitihän Heikin ymmärtää kaikki.

Täytyy odottaa, mitä huominen päivä tuo tullessaan. Kunhan voisi päästä uneen.

Hän ei ollut vielä nukkunut, kun kuuli avainta pantavan alaoven lukkoon. Askeleet nousivat portaita. Pysähtyivät heidän ovelleen ja taasen kierrettiin lukkoa. Isä riisui päällysvaatteet tulta ottamatta ja jäi ovelle kuuntelemaan.

— Isä, sanoi Helmi. — En minä nuku.

Isä tuli huoneeseen. Olivatko hänen askeleensa nopeammat?

— Hän tarkoittaa meidän parastamme, teidän enonne. Olisi aikaisemmin pitänyt kirjoittaa hänelle. Hän on itse ollut sairas ja ulkomailla ja hänellä on ollut paljon työtä. Hän tarkoittaa kaikkien parasta, teidän enonne. Huomenna hän jälleen on täällä. Minäkin tulen aamiaistunnille ja minä aion tämän yön nukkua. Nukuthan sinäkin.

Hän kosketti kädellään molempien tyttäriensä päätä, ensin vanhemman, sitten nuoremman. Helmistä tuntui siltä kuin hän olisi siunannut heidät. Varmasti olivat hänen askeleensa keveämmät kuin ennen.

Aamulla saapui suuri käärö sekatavarakaupasta. Siinä oli makeisia ja hedelmiä ja jotakin muutakin, jonka

mummo kantoi keittiöön. Tuskin oli tästä ilosta toinnuttu, kun tuli lähetys lelukaupasta. Siinä oli juna, torvi, värilaatikko, kuvakirja — oli enemmän kuin joulu! Lähettäjistä ei voinut olla epäilystä. Mitähän tämä ennusti?

— Sitä vaan se tietää, selitti mummo hikipäin hangatessaan ja siistiessään, — että isä ja eno eilen illalla ovat puhuneet suunsa puhtaaksi ja että eno tahtoo osoittaa hyvyttään. Ja ehkä sitäkin, että siitä paikasta, missä niitä itikoita piti tutkittaman ja tarkastettaman, on huomattu, ettei ysköksissä ollut mitään. Sellainen hyvä eno, sellainen jalo ihminen!

— Ei, sanoi Marja, valkeilla käsillään pidellen suurta kirjaa, jonka hän oli ottanut tavarakääröistä haltuunsa, — vaan sitä, että itikat ovat päässeet pahaan mittaan ja eno tahtoo meitä lohduttaa ennenkuin hän kertoo, kuinka huonosti asiat ovat.

— Vaikka niinkin olisi, päätteli Helmi, — niin minä aion totella enoa. Jos hän sanoo, ettei saa lukea, niin minä en lue. Ja tiedänhän minä itsekin, että kun ei jaksa, niin ei jaksa.

— Olisi pitänyt kirjoittaa paljon aikaisemmin, haihatelti mummo, ilon ja kyynelten vaiheilla.

Aamiaisen ajoissa eno tuli. Kaikkiin kysyviin katseihin hän ainoastaan hymyili, puhellen kasvihuoneensa atsaleoista, jotka jo puhkesivat ja joita kannatti käydä katsomassa.

Vihdoin hän sanoi:

— Saatte pian kuulla uutiset laboratoriosta. Odotamme nyt vain isää. Niin, sen voin sanoa, että ne ovat vakavat. Ei, ei, en tahdo pelästyttää teitä, emäntä. Olisi pitänyt aikaisemmin kysyä lääkäriltä. Nyt on kaikki taistelun takana. Toistan vieläkin, ettei tarkoitus ole pelästyttää teitä. Mutta... mikä sen nuoren miehen nimi olikaan, joka pyrki meille harjoittelijaksi? Voinhan puhua hänen kanssaan. Tarvitsen, kuten sanottu, nuorta miestä, jossa olisi sitä henkeä, mitä laitos vaatii.

Helmi katseli enoonsa suurin silmin, posket hohtavan punan vallassa.

— Sitä henkeä? sanoi hän, tuskin tietäen mitä sanoi.

— Sitä henkeä, vastasi eno, niinikään ajatellen jota-

kin muuta. — Ja se sinun toinen toverisi, joka halusi tulla tutkittavaksi, tai sinäkö halusit — voinhan minä nyt hänet tutkiakin, jos tuotan sillä jotakin iloa. Niin, niin, tytöt, mitenkä olisi, jos te jo tänään lähtisitte kanssani katsomaan atsaleojani?

— Tänään! lausuivat tytöt yhdestä suusta. — Onko tämä niin vaarallista?

— Malttakaa nyt hiukan — luulenpa, että isänne jo on täällä.

Isä tuli. Ja mitä ei oltu nähty vuosiin, se nähtiin nyt: hän hymyili ja sanoi olevansa nälkäinen. Mieliala oli kokonaan toinen kuin eilen, keventynyt ja ystävällinen.

Ruokapöydässä eno Wiljam sitten puhui:

— No niin. Tämä pieni koti tarjoaa havainto-opetusta monessa tuberkuloosin muodossa. Tapaus, mikä on ver-raten harvinainen. Sillä useassa teistä perheen jäsenistä on tuberkuloosi, edustettuna eri tavalla. Me voimme näiden sairastapausten nojalla milteipä saada katsauksen tautiin kokonaisuudessaan. Jos nyt kärsivällisesti kuuntelette, niin juttelen teille.

Eno puhui leppoisasti ikäänkuin hän todella olisi aikonut käydä kertomaan jotakin varsin mukavaa. Helmi vaistosi, että hän hyväntuulisella hymyllään tahtoi lieventää karvasta totuutta ja aikoi pyytää, ettei eno ensinkään kaunistelisi asioita.

Silloin mummo, joka useamman kerran oli yrittänyt saada äänensä kuuluville, lausui luonnottoman lujaan:

— Tohtori sanoi, että kaikissa perheen jäsenissä oli noita . . . noita itikoita. Ainakaan minussa ei ole!

Eno Wiljam loi häneen katseen silmälasiansa takaa. Suuttuiko eno mummolle?

— Te, emäntä, te ehkä olette — tuskin siinä erehdyin — kaiken alku ja juuri. Teissä on ollut tuberkuloosi ennenkuin se tuli muihin. Te luultavasti tartutitte sisareni. Pyydän, ettette tästä pahastu. Olen velvollinen sanomaan asiat sellaisina kuin ne ovat.

Helmi pyysi nyt kiihkeästi, että eno vain puhuisi.

Mutta lasten isänäiti oli käynyt liidunvalkoiseksi. Loukattu äidintunne väänsi hänen kauniit, valoisat piirteensä miltei tuntemattomiksi ja hän valmistui nousemaan pöydästä sanaa sanomatta.

Tohtori jatkoi nyt äskeiseen ystävälliseen tapaansa, joskin yksikantaan, jottei mikään jäisi painumatta kuulijoiden mieleen.

— Tuossa sylissänne te olette omasta lasistanne juotanut ja omalla lusikallanne syöttänyt kaikki lastenlapsenne ja ehkä välittänyt basillinne jokikiselle. Tietämättömyyttänne. Sillä minun sisareni kuoltua täällä tapahtui perin pohjainen puhdistus. Teitä minä en osannut epäillä. Minun olisi pitänyt tutkia teidät samalla kun tutkin lapset. Mutta te olitte työkykyinen ja komea katsella kuin itse terveys. Niinkuin olette vieläkin. Teissä oli silloin yskä — sen muistatte itse. Niinkuin vieläkin. Tällaista sattuu silloin tällöin. Tässä eräänäkin päivänä tutkin sata kiloa painavan emännän ja: keuhkoissa basiljeja, jotka ovat pesiytyneet sinne, elävät, lisääntyvät ja siirtyvät ympäristöön. Kukaan tietenkään ei pelkää komeaa, yskivää emäntää, niinkuin pelätään jotakin kuihtunutta keuhkotautista.

Nyt mummo nousi. Pää maata kohden painuneena ja kyyneleettömänä hän alkoi astua keittiötä kohden. Ei kukaan estänyt häntä, kaikki olivat kuin kivettyneet. Vihdoin hänen oma poikansa heitti ruokaliinan käsiensä, kiirehti häntä kohden ja tarttui hänen käsivarteensa.

— Minä menen, sanoi vanhus ja vasta tällä hetkellä hän tuntui vanhalta — menen maan alle. Minä olen rakastanut näitä lapsia enemmän kuin itseäni. Ja ensimmäisen miniäni minä hoidin hänen kuolinhetkeensä asti.

— Sitten kun olitte ensin hänet tartuttanut — todennäköisesti, sanoi tohtori ikäänkuin hän määrätietoisesti olisi tehnyt leikkausta.

Lasten isä piteli äitiään hartioista, estäen häntä lähtemästä.

— Minun äitini, puhui hän, — on rakastanut meitä ja raatanut hyväksemme. Hän on kieltäytynyt kaikista nautinnoista, jotta lapsille jäisi vaatetta ja ravintoa. Hän on nauranut, kun me muut painuimme kuormamme alla. Nostakaa pääanne pystyyn, äiti. Parempaa äitiä kuin te, ei ole maailmassa.

— Minä, lausui mummo tukahtumaisillaan sanoihinsa,

— joka olen kaiken pahan alku. Jumala minua armah-
takoon!

— Vielä pieni hetki, pyysi vieras, katsellen eteensä loistavilla likinäköisillä silmillään. — Tällaista tapahtuu maassamme kovin paljon, on tapahtunut ja tapahtuu edelleen, kaikesta valistustyöstä huolimatta. Senvuoksi on tauti päässytkin tähän mittaan. Meillä on neljäkymmentäviisituhatta sairasta ja yksi näistä sairaista kuolee joka tunti. Mutta hyvät ystävät, jos me nyt antaudumme masennuksen valtaan, niin lisääntyy taudin valta lakkaamatta. Olen teille, hyvä emäntä, paljastanut asian-tilan näin julmasti ja raa'asti sitä varten, että nyt, kun te ymmärrätte mitä tartunta on, voitte ryhtyä tarmokkaaseen vastataisteluun. Juuri te. Neuvon teitä siihen. Me tarvitsemme teitä aivan erikoisesti, juuri teidän kaltaistanne alttiiksipanevaa, uhrautuvaa naista. Odotan teistä nyt, tämän päivän jälkeen aivan erikoista ystävää ja liittolaista. Ensin taistelu täällä kodissa ja sitten niin kauas kuin vaikutuspiirinne ulottuu.

— Ei minusta ole mihinkään!

Lasten isä johdatti äitinsä pöydän päähän, omalle paikalleen ja jäi seisomaan hänen taakseen.

— Wiljam, sanoi hän, kalpeat posket kuumina, — minun täytyy pian lähteä. Olet pistänyt veitsen syvälle hyvän äitini rintaan. Varmaan on sinun se täytynyt tehdä ja nyt varmaan lääkitset haavan ja potilas tulee entistä terveemmäksi. Mutta anna minun nyt kuulla lasteni kohtalo ennenkuin lähden virastoon. Sano asiat niinkuin ne ovat.

Eno Wiljam muistutti nyt kaksoissisarensa kotiväelle, miten hän tyttöjen äidin sairastuessa oli tutkinut heidät ja samoin hänen kuoltuaan. Vasta tuberkuliinikokeella hän oli todennut heidän saaneen tartunnan — varmaan tytöt vielä muistivat, miten he pelkäsivät, kun eno teki heidän käsivarteensa kolme pientä naarmua, ja sitten nauroivat, kun ei ottanut yhtään kipeää. Vielä jälkenpäinkin eno tutki tytöt. Sen jälkeenhän heidän tilaansa ei ole seurattu ja nyt on tartunnasta kehittynyt sairaus. Helmin oikean keuhkon kärkeä on sairastunut — Kukkarannassa voidaan sitten verikokein ja röntgensätein tarkemmin perehtyä tautitilaan. Marja pääsee lastenosas-

tolle — siellä ei tule ikävä, sillä 120 eri-ikäistä potilasta siellä on seuranpitäjänä. Tälle osastolle tulevat ne potilaat, jotka ovat saaneet tuberkuloosin muualle kuin keuhkoihin — selkärankaan, polveen, kaularauhasiin tai lonkkaan. Ei, ei Marjan kyttyrää paranneta leikkaamalla — sellainen menetelmä voi tulla kysymykseen, kun selkänikamatuberkuloosi on vasta alulla. No, silloin upotetaan selkärankaan kappale sääriluuta! Se kasvaa siellä kauniisti kiinni, muodostaen luonnollisen tuen eikä kyttyrää synny ensinkään. Mutta nyt — niin, nyt on sairas selkä vain saatettava lepoon. Olipa tuberkuloosi yleensä missä elimessä tahansa, niin ensimmäisiä ehtoja parantumiselle on lepo. Koko sairas ihminen saatetaan lepoon ja sairas ruumiinosa, mikäli mahdollista, asetetaan erikoisen tarkasti lepoon. Selkärangalle on pitkällään makaaminen paras lepo ja niinpä Marja nyt joutuu pitkäksi aikaa makaamaan aurinkoparvella — vain yöt huoneessa talvella, kesällä nekin lasikatoksen alla. On nyt niin onnellista, että Marjalla on paljon kärsivällisyyttä, sen näkee selvään noista silmistä! Kestääkö se vuosia? Kyllä. Mutta ei suinkaan siitä tarvitse ruveta onnettomaksi! Kukkarannassa on opettaja ja kirjasto. No niin, joko taivas selkeni! Helmi, niin. Jos on ryhdyttävä ilmarintahoitoon ja se onnistuu, niin Helmi voi päästä parantolasta jo ensi kesänä — tosin samaista hoitoa vielä sitten on jatkettava täällä pari vuotta. Pikku-pojille on vastaiseksi saatava hyvä täysihoito hausassa maalaistalossa, kunnes mummo saa keuhkonsa puhtaiksi. Pojat eivät kuulu koskaan olleenkaan oikein maalla, niin että jo on heidänkin aika oppia tietämään, kasvavatko nauriit puussa vaiko maassa.

Kamreeri oli jo lähtenyt, mutta yhä jatkoi eno opastustaan. Sitäkään eivät Hirviset olleet tietäneet että Helsingissä oli hieno suuri laitos, tuberkuloosihuoltotoimisto, jossa maksuttomasti tutkitaan sekä sairaat että heidän omaisensa. Laki määrää jokaisen tuberkuloositapauksen ilmoitettavaksi huoltolääkärille. Enonkin oli nyt tehtävä seuraava ilmoitus: leskirouva — mikä mummon ristinimi olikaan? Amalia, vai...? Vilhelmiina, aivan oikein. Siis: leskirouva Vilhelmiina Hirvinen 63 vuotta Tuberculosis pulmonum; ylioppilas neiti Helmi

Hirvinen 20 v. Tuberculosis pulmonis dextri; neiti Marja Hirvinen 15 v., spondylitis tuberculosa — siis hienot latinalaiset nimet, mummo kulta! Ja ylihuomenna saapuu huoltosisar katsomaan ja auttamaan mummoa puhdistuksessa.

Tiedonanto, että tohtori aikoi toimittaa pojatkin kotoa, oli saanut mummon unohtamaan äskeisen verisen loukkauksen. Hän veti heidät helmaansa ja vakuutti tohtorille, että heitä ei hän kumminkaan anna, ikävöivä itsensä kuoliaaksi vieraassa paikassa eivätkä vieraat katso, että he syövät, vaan päästävät laihtumaan. Mutta nytpä Ania kertoi väärästä rakkaudesta, jota tavataan hyvissäkin äideissä: eivät raaski luopua pienistä lapsistaan, vaan tartuttavat heidät. Näitä puhuessaan hän taputteli mummoa ja vakuutti tietävänsä, että tämä Vilhelmiina Hirvinen jaksaa rakastaa poikiaan niin paljon, että jaksaa luopua heistä, kunnes voi tarjota heille puh-taan kodin ja vaarattoman sylin — eikös niin?

— Mutta se vieras sisar — se löytää täältä niin paljon vikoja, se tahtoo polttaa vaatteet ja...!

Eno kävi kovin vakavaksi, kun hän nyt puhui huoltosisarten työstä. Kunnia heille, näille alttiiksipaneville naisille, jotka aina liikkuvat tulilinjoilla, jotka sairaissa, onnettomissa kodeissa taistelevat tautia vastaan, suojellen sairastuneita ja uhattuja. Urhoollisia he ovat ja suuri määrä rakkautta heiltä vaaditaan, jotteivät lannistuisi. Sillä ihmiset eivät suinkaan aina ymmärrä heidän merkitystään.

Enon puhuessa Helmi oli näkevinään silmissään enkelimäisen valkopukuisen sisaren ja kehoitti kiihkeästi mummoa ymmärtämään, että hänelle täytyi olla kiitollinen. Marjakin yhtyi häneen. Vuoroin itkettyään, vuoroin suutahdeltuaan mummo vihdoinkin sanoi, että tulkoon, tulkoon sisar lamppuineen ja kärytysvehkeineen, tulkoon kaikinmokomin. Ja samassa hän kysyi, pitikö noihin itikoihin todella ruveta uskomaan? Lensivätkö ne niinkuin sudenkorennot hänenkin suustaan, milloin hän vain henkeään veti? Ja tähän purkaukseen loppuikin hänen pahin masennuksensa ja hän kuunteli jo tosissaan puhetta siitä, että syödessä ja yskiessä täytyy vangita tuholaiset, etteivät naapuria vahingoita. Ei, ei tuo Kuk-

karannan tohtori ollut ensikertaa pappia kyydissä. Kyllä hän nyt oikein arvasi, mitä mummo sillä hetkellä ajatteli, koska rupesi puhumaan siihen suuntaan, että täytyy antaa mummon keittää ja paistaa kamreerille, vaikkei yleensä voi uskoa sellaista työtä keuhkotautiselle. Mutta mummosta kun nyt tuleekin korpraali sodassa basillia vastaan, niin mummo varmaan osaa olla varovainen. Vai korpraaliksi sodassa itikoita vastaan! Ja nyt tohtori rupesi puhumaan mummosta itsestään, jota täytyi ruveta hoitamaan ja hellimään.

No, johan nyt! Sellaista ei oltu kuultu eikä nähty!

Mutta nyt se nähtäisiin ja kuultaisiin. Lepoa, virkistystä! Torimatka aamulla on sovelias kävely keuhkojen tuulettamiseksi. Aamuaskarten jälkeen avataan ikkunat ja mummo peittäytyy sohvalle pariaksi tunniksi — se tekee ihmeen hyvää. Päivällisen jälkeen levollinen kävely ulkoilmassa — kamreeri mukaan, se on hänelle erittäin terveellistä. Ja illalla varhain vuoteeseen, huoneessa yön aikana raikas ilma. Näin eläen basillit pian häviävät, taudinpesäke arpeutuu ja »itikat», niinkuin mummon on tapana sanoa, koteloituvat vaarattomiksi vankikoppeihinsa.

— Mutta jos kuitenkin särkevät kopit! huudahti mummo yhtäkkiä, silmissään jo nähden liudan mustia pieniä sarvipäitä, kintut ojolla juoksemassa pahantekoon.

— Ei pidä rehkiä niin että koppi särkyi! huusi Aimo, joka oli kuunnellut enon kuvausta kuin seikkailusatua.

Aivan oikein. Kukkarannan tohtori tuntui vasta tällä hetkellä näkevän, miten reipas ja viisas poika Aimo oli.

Mummo, punehtuneena kuin tyttönen, torui ja nauroi sitä, että hänet nyt pannaan makuulle keskellä päivää — mitä hänen äitivainajansa sanoisikaan, jos sen kuulisi! Kohta kai tohtori määrää hänet päiväkaupalla istumaan sohvannurkassa, niinkuin ennenvanhaan Kankaantaustan ryökkinöiden nukke istui, puettuna ja pyntättynä. He olivat saaneet sen mummoltaan ja sanoivat sitä sadan vuoden vanhaksi.

Istunto, joka näin kokonaan muutti Hirvisten perheen elämänjuoksun, päättyi helpotuksen nauruun. Kaiken lopuksi eno painoi mummon käteen jotakin eikä sallinut

hänen avata kättään katsoakseen mitä se oli ihan täynnä. Paperia se vain oli!

Kaikki tapahtui tämän jälkeen epätodellisen pian, ikäänkuin jokainen olisi tajunnut kovan välttämättömyyden, jonka edessä ei nurina auta. Urhoollinen vanha mummo puheli yksikseen, etsiessään koolle Helmin ja Marjan vaatteita.

— Minä, minä tyhmä, minä keho. Nyt alan käsittää ne itikat. Ne ovat niin pieniä, etteivät näy. Ja sellaisia tuhontekijöitä! Ja näitä kulkee ysköksissä ja karpästen jaloissa ja hengityksessä ja nenäliinoissa ja vaatteissa. Eikä kymmenittäin, vaan tuhansittain. Ja tätä eivät ihmiset tiedä ja niin on monta kymmentä tuhatta sairasta. Ja niin paljon kuolee vuodessa kuin koko suuren pitäjän väkiluku. Kyllä minä muistan, kun minä sitä Iitaa, sitä rippikoulutoveria kävin katsomassa. Häntäkin aina väsytti. Ja minuakin väsytti juuri silloinkin, kun olin Iitan hautajaisissa. Mutta se meni ohi sitten. Ja minä olen voinut saada tartunnan jo Iita-raukalta. Ja kuinka moni muukin! Mitä me oppimattomat siitä tiesimme. Mutta tohtori kun tänään oikein kaikki selitti. Ja sen nimi on Basilli. Sitä nimeä ei ole allakassa. Mutta sen pitäisi olla joka ihmisen päässä, niinkuin on Pelsepuupi, itse se pääruhtinas. Eikä sellaisista tiedetty kuin sylkyastia. Mutta siihen kun ne panee menemään ja sitten kaikki polttaa, niin eivät, roistot, pääse tuhoa tekemään. Minussa basilli! En olisi uskonut, en ikinä maailmassa. Mutta kyllä se nyt kuranssataan. Ja kuranssataan niin, että loppuu. Voi, voi, siunatkoon ja varjellakoon — antoiko se tohtori minulle tuollaiset suuret rahat ja käski ostaa tarkastettua maitoa ja ravitsevaa ruokaa. Missä minä tällaiset rahat osaan säilyttääkään! Kyllä minä ostan, kun on millä ostaa. Ja kielsi kamreerille sanomasta, että antoi. Enkä minä sano, rupeaisi taas sitä suremaan, että vieraan armoilla eletään. Ja Kukkarantaan käski kesällä koko joukon . . . Sitä tietämättömyyttä ja sokeutta! Kyllä minä nyt vaan selitän ja uhoan joka paikassa minne tulen, mikä on tartunta ja mikä on Basilli. Vain suurennuslasilla sen näkee. Täällä meillä alkaakin sota. Ja voiton päivä on se, jol-

loin ei meissä kenessäkään enää ole sitä. Kuinka olikaan: basillin ympärille tulee kotelo ja se on niin luja, että tuo paholainen siinä pysyy kuin vankeudessa. Minäpä ne koteloin ja kammitsoin omassa lihassani. Kuka nyt rupeaisi veressään elättämään sellaisia haaskoja. Ja meidän rakkaitten lastemme pitää tulla terveiksi!

Kaikki kävi nyt niin nopeasti, ettei kukaan ennättänyt surra eroa. Eno oli itsepintaisesti määrännyt, että tyttöjen heti oli lähdettävä hänen mukaansa. Mitä ei ehditty saada kuntoon nyt, saattoi tulla jälkeensä. Uhkaavan todellisuuden edessä mykistyi Helminkin vastustus ja se lyhyt aika, mikä oli jäljellä junanlähtöön, käytettiin kiireelliseen matkavalmistukseen.

Toisen luokan makuuvaunun edustalla seisoi sitten pieni ryhmä Helmin tovereita kukkakimppuineen, sekä isä, joka saapui myöhään, suoraan virastosta. Eno Wiljam vei hänet heti sivulle, jääden puhumaan hänen kanssaan. Helmin katse kiintyi Anttiin ja kun Antti oli päässyt lähemmäs, sanoi Helmi:

— Heikki ei mennytkään enon tutkittavaksi, vaikka eno odotti häntä. Se oli pahasti tehty. Pidä sinä huoli siitä, että hän joutuu lääkärille. Ja te kaikki muut. Minä olen niin kauhean levoton.

— Koko osakunta tarkastetaan, vakuutti Antti. — Toivotaan nyt parasta.

Helmi, lähetellen terveisiä tovereille, antoi tuontuos-takin katseensa liukua yli ihmisjoukon, toivoen että Heikki vielä ilmaantuisi näkyviin. Häntä ei kuulunut.

Ehkä kuitenkin näin oli parasta.

Oikeastaan tuntui jonkin verran hauskalta.

Eno painoi lankonsa kättä, puhui sitten pari sanaa Antti Ahoselle ja nousi vaunuun. Senjälkeen heitettiin sanoja laiturilta vaunuun ja päinvastoin: terveisiä, pyyntöjä, lupauksia ja hyviä toivotuksia.

Juna läksi liikkeelle. Hetkisen saattoi vielä nähdä kättähuiskuttavat saattoryhmät ja jonkun yksityisen, joka seurasi kulkevan junan vierellä. Greeta, Annikki ja Antti juoksivat pienen matkaa mukana. Sitten he pysähtyivät, nenäliina vilahti vielä, asemasillan sähköliekit jäivät jäljelle, toinen toisensa perästä. Sitten

alkoivat Helsingin talot painua näkymättömiin. Tuli luminen, loputon maisema, siellä täällä välkkeitä yksinäisistä ihmisasunnoista ja huvilayhteiskunnista.

Sisarukset istuivat vaunuosastossaan, taistellen kyyneleitä vastaan. He läksivät ensi kertaa kotoa näin pitkäksi aikaa. Palaisivatko he koskaan? Kävikö matka terveyttä vaiko kuolemaa kohden?

Eno tuli.

— No? sanoi hän, ojentaen tytöille omenapussia. —, Minä asun tässä viereisessä osastossa ja kuulen kaiken mitä täällä tapahtuu: sekä yskän että itkun. Lupasin sitten ottaa meille sen nuoren miehen. Mutta se toinen ei tullut. Niin, johan taisin sen kertoakin.

Helmi etsi tuskastuneena syitä Heikin poisjäämiseen.

— Hän on hiukan omituinen. Ehkä oikullinen. Mutta oikein viisas ja hyvä. Minä olen kovin pahoillani, että eno sai odottaa. Hän on niin toisenlainen kuin kaikki muut.

— Hm.

Ei kuulunut muuta kuin junan jyskytys ja oven käynti pitkän vaunun toisessa päässä.

— Eno, virkkoi nyt Marja, — jos minä paranen, niin tahdon ruveta hoitajattareksi Kukkarantaan. Ottaako eno minut?

— Vai niin, vai niin. Kun te paranette, niin te ajattelte toisin. Te rakastutte ja menette naimisiin. Hoitajattaren koulu onkin kova koulu. Ensin ammattitaito, sitten taito unohtaa itsensä ja panna itsensä alttiiksi. Mutta nyt te nopeasti riisuudutte. Älkääkä itkekö, muistakaa se. Hyvää yötä.

Eno kurottautui kattoa kohden ja veti verhot lampun eteen.

Pian lepäsivät sisarukset vuoteissaan, Helmi ylhäällä ja Marja alhaalla.

— On oikeastaan hauskaa! sanoi Helmi kuiskaten. — Emme ikinä ole nukkuneet tällaisilla keinuvilla patjoilla.

— Niin, vastasi Marja, — mutta ajattele, jollei eno olisi tullut, niin miten olisikaan meidän käynyt? Niin, eikä kaikilla ole tällaista enoa. Harvalla on.

— Eno käski meidän nukkua. Kuvittele nyt, että ollaan huvimatkalla. Ulkomaille, kauas pois!

Helmi koetti rohkaista itseään ja sisartaan. Kuitenkin hän tunsi kyyneleiden jälleen olevan lähellä. Marjan jo nukkuessa valvoi vanhempi sisar, seuraten naulakossa riippuvien vaatteidensa heilahduksia ja vaunun jyskettä, joka pyrki sekoittamaan ajatukset.

Huvimatkalla — todella! Ylös, alas ja ympäri. Kohti parantumista vaiko kuolemaa?

KUKKARANNASSA

Helmi Hirvinen oli ollut muutamia päiviä Kukkarannan parantolassa ja nämä päivät viettänyt pääasiassa itkemällä, kun hänen pienen huoneensa oveen koputettiin ja tanakka punaposkinen tyttö, vaaleat hiukset tuuhealla sängellä, astui hänen vuoteensa ääreen.

— Tervehdys Atsalean tasavallasta, virkkoi tyttö äänellä, jonka Helmi luuli joskus kuulleensa. — Minä olen Atsalean tasavallan presidentti ja kuultuani, että täällä ollaan pahalla päällä, päätin lähteä tervehdyskännyille.

Helmi ei ennättänyt vastata ennenkuin Atsalean tasavallan presidentti jälleen paljasti terveet hammasrivinsä ja nauraa helisti:

— Etkö sinä tunne minua, Helmi Hirvinen, etkö tosiaan? Minähän olen se sama Leena-Maija Lehtonen, joka alaluokilla istuin sinun kanssasi samassa pulpetissa. No niin, muistatko nyt! Minä joka pistin kieleni esiin, kun »Faffa» minulta kysyi, kuka oli piirtänyt taululle aasinkorvilla varustetun äijänpään ja sen alle kirjoituksen »Faffa». Niin, sain silloin alennusta käytöksessä ynnä-muuta, ynnä-muuta. Mutta nyt olen ylennetty Atsalean tasavallan presidentiksi täällä Kukkarannassa. Sinä tulet meidän halliin. Ja se on hauskaa. Terve vaan ja tuohon käteen. Atsalea on paras halli koko Kukkarannassa — vaikka niinhän sanotaan joka hallissa. Me olemme diplomaattisissa suhteissa erikoisesti Jukolaan, jonka presidentti Manne Sisto viime karkauspäivänä sai kolme tusinaa kosimakirjeitä. Jukola on mieshalli, niin kuin voit arvata, ja Sisto, Jukolan presidentti, nauttii suurta suosiota koko Kukkarannassa ja erikoisesti sen

naismaailmassa, niinkuin voit päätellä jo karkauspäivän sadosta — minä kyllä en kuulu rakastuneiden lukuun, vaikka lumpustelenkin mielelläni Mannen kanssa. Näytänkö ehkä siltä, että minuun rakastutaan? Puh! Mannea ja minua yhdistävät asiat. Me toimitamme KURIIRIA, nimittäin »Kukkarannan Kuriiria», lehteä, joka ilmestyy tarpeen vaatiessa. Älä ihmettele, etten kysy sinulta mitään voinnistasi. Säännöt kieltävät sen ja sääntöjä täytyy noudattaa. Me laulamme täällä: »ei meitä surulla ruokita, se on ilo joka elättelee» ja se laulu sinunkin on opittava ja käytännössä toteutettava. Älä sinä yhtään itke, se on tyhmää ja epäkäytännöllistä. Mutta tuotapikaa minun täytyykin lähteä halliin. Ei, älä viitsi vetistellä.

Tämän reippaan sanatulvan jälkeen seurasi pieni yksinpuhelu:

— Taitaa tämä minun kelloni käydä edellä. Miten ihmeessä se on voinut mennä näin edelle? Kunhan ei tämä olisi Suolarakeen tekoa!

Atsalean presidentin puhelu kohdistui vähitellen taas uuteen tulevaan hallikansalaiseen:

— Meillä on Atsaleassa pikkuinen musta tyttö, jota kutsumme Suolarakeeksi — pidämme hänestä erikoisesti. Hän valuttaa pirteyttä kaikkiin mieliin — sinäkin lakkaat itkemästä kun näet hänet. Hän on ollut kolme kertaa leikkauspöydällä, sillä häneltä on nypitty pois kaikki mitä voidaan nyppiä. Mutta hän on iloisin meistä kaikista. Sitten meillä on Pippurimarja — nimittäin me kutsumme häntä Pippurimarjaksi. Pidämme mausteista, niinkuin näet! Ylipappahan kuuluu olevan enosi. Mikä sinulla on hätänä, kun on sellainen eno. Me kunnioitamme häntä ja hänen kanarialintuaan ja kukkiaa. Meidän halli kantaa hänen lempikukkansa nimeä. Me pidämme hänestä erikoisesti. Hän tahtoo meille hyvää, sen tiedämme. Mutta nyt loppuu aika sittenkin. Pieni Suolarae on kääntänyt kelloani taaksepäin — sellainen vekkuli! Otan häntä korvasta kiinni ja nipistän! Katso, tässä tuon sinulle KURIIRIN. Saat siitä käsityksen elämästämme. Jos luet tarkkaan, niin tiedät paljon. Luultavasti sinä ajattelet, että koko tämä hallielämä on pelkkää hölynpölyä ja meidän iloisuutemme itsepetosta. »Ter-

veet» katsovat usein asioita siltä kannalta. Mutta mitä on heidän elämänsä, kiireensä, kuumeinen metsästyksensä lihavimpien virkojen perään — joutuvat odottamattomana hetkenä auton alle, tai muuten kupsahtavat! He joka tapauksessa kutsuvat itseään terveiksi emmekä me enää oikein ymmärrä toisiamme sen jälkeen kun olemme astuneet sisään Kukkarannan portista Tässä näet Atsalean säännöt ja myöskin sen hallin säännöt, jonka kanssa olemme entente cordialessa, nimittäin Jukolan . . . Ynnä-muuta, ynnä-muuta.

Atsalean presidentti vaikenä ja sekä hän että Helmi Hirvinen suuntasivat katseensa oveen.

Hoitajatar, neiti Alho, ilmaantui kynnykselle ja lausui tyynellä ystävällisellä äänellään:

— Puhukaa vähän hiljempaa.

Leena-Maija Lehtonen tuijotti häneen.

— Onko minun puheeni kuulunut?

— Pikkuisen.

— Onko tuolla naapurissa asiat huonosti?

— Ei mitenkään. Mutta neiti Hirvisenkin tähden on parempi.

Atsalean presidentti loi hoitajattareen katseen, joka sisälsi sen, että sääntöjä tietysti on noudatettava, vaikka aavistettaisiinkin mustan hämähäkin ahkerasti kehräävän rihmojaan tuolla seinän takana.

Helmi kuunteli heitä jännittyneenä, kohoutui istumaan ja sanoi:

— Mutta siellähän on hurjasti soitettu gramofoonia. Vielä eilenkin.

Ja hoitajatar vastasi:

— Muutamilla potilailla on gramofooni. Tällä täällä on oikein hyvä. Onko se häirinyt neiti Hirvistä?

— On, vastasi Helmi lyhyeen. — Tietysti. En voi käsittää, että enoni sallii sitä.

Hoitajatar hymyili. Atsalean presidentti hymyili hänkin ja kysyi entiseltä luokkatoveriltaan häiritsisikö, jos hän taas huomenna tulisi katsomaan. Helmi sai alati kohoavien kyyneltensä keskeltä lausutuksi sanan: tervetuloa, aikoi pyytää, että Leena-Maija yksintein veisi pois nuo hullutukset tuosta, mutta hillitsi viime hetkessä mielensä ja painui pitkäkseen.

Hän itki taasen. Hän oli epätoivoissaan. Että hän tulikin tänne! Parempi olisi ollut kuolla kotona yksintein. Olisipahan isällä ollut yksi sairas vähemmän painamassa köyhää kukkaroa. Ja vielä lisäksi tulee tuo luokkatoveri ivaamaan häntä puhumalla hänen enostaan, josta muka hänellä, Helmillä, olisi ollut jotakin iloa. Kyllä kai! Jos hän tullessaan kuvitteli yllääärin sukulaisena pääsevänsä jonkinlaiseen etuoikeutettuun asemaan, niin se oli silkkaa itsepetosta. Ei mitään hellää enoa täällä ollut. Hän ei ollut tavannut edes sisartaan, Marjaa. Kumpikin pantiin maata omalle haaralleen. Ja varmaan kumpikin haarallaan itki — ei sentään: Marja ei itkenyt! Ja tuo tyhmä hoitajatar, huulillaan iankaikkinen hymy, kysyy vielä, häiritseekö gramofooni, kun se soittaa samaa jatsia, jota osakunnassa soitettiin. Ei, tämä on sietämätöntä! Ja jos tuolla seinän takana on heikko sairas, niin luulisi hänellä olevan muutakin tekemistä kuin kuunnella jatsia. Ei, hän, Helmi ei rupea olemaan täällä! Kotoakaan ei ole tullut yhtään riviä. Tämä on kurjaa!

Helmi kivahti istualleen ja haki nenäliinojaan — niitä oli hänellä yhtäkaa käytännössä useita. Niinhyvin kyyntelten kuin hikoilemisen vuoksi, tuon kauhean hikoilemisen, joka ei suinkaan näyttänyt aikovan lakata.

Neiti Alhon iänikuinen hymy näkyi jälleen ovenraosta. Mutta hänen silmänsä olivat tällä hetkellä kovin kau niit. Helmiä suututti, ettei hän voinut tätä kieltää.

— Teidän sisarenne lasten puolella lähettää terveisiä ja kääkee sanoa, että hän voi hyvin.

Helmi ei luottanut hänen sanoihinsa, ei vähääkään. Mitenkä Marja saattaisi voida hyvin, täällä, keskellä tätä surkeutta?

— Sanokaa minulle vaan totuus, puhui hän, huonosti verhoten alakuloisuuttaan. — Hän voi tietenkin samalla lailla kuin minä. Ja varmaan monet muut tässä kuuluisassa parantolassa.

Neiti Alhon mielenrauhaa ei mikään näyttänyt sekoittavan. Hänen hyvät silmänsä hymyilivät oikuttelevalle Helmille ja ääni lausui:

— Marja pyytää sanoa, että hän on saanut jo monta ystävää ja on kovin kiitollinen, että pääsi tänne.

— Puhukaa vaan totta! pyysi Helmi, häveten pahan-tuulisuuttaan. — Miksen sitten saa häntä nähdä?

— Kyllä te saatte hänet nähdä, heti, kun vaan pää-sette siihen kuntoon. Jos te tietäisitte, neiti Hirvinen, miten moni olisi kiitollinen teidän paikallanne.

— Eikö täällä sitten ennen minua koskaan ole nähty kenenkään itkevän?

— On kyllä. Joku on lähtenyt poisikin.

— No niin!

— Mutta satoja tulijoita olisi ollut jokaisen paikalle. Eikä noita ymmärtämättömiä ole ollut monta. No niin, tarkoitan vain, että pääsette pikemmin pois, jos mukau-dutte oloihin.

— »Mukaudutte oloihin»! kuiskasi Helmi, mahdolltaen sanoihinsa sen lievän halveksinnan, mitä hän oli tunte-nut koko sitä hullutusta kohtaan, mistä entinen koulu-toveri täydellä todella ja täydessä innostuksessa oli puhunut.

— Minun pitäisi kai siis kuvitella, että vielä voin lei-kitellä nukeilla ja tinasotamiehillä ja kiihkeästi äänes-tää uutta presidenttiä Atsalean tasavallalle, tai ruveta veistämään artikkelia tuohon Kuriiriin, tai...

Neiti Alho seisoi ovella ja kuunteli nähtävästi toisella korvallaan ääntä viereisessä huoneessa. Sieltä kuului todella jotakin, mutta se oli mielummin huokausta kuin sanoiksi kehittynyttä puhelua.

Helmi kuunteli hänkin, tuntien sydämensä kiivaasti lyövän ja hien pusertuvan otsalleen.

Toiselta puolen nämä lapselliset hullutukset tässä — toiselta puolen ehkä järkyttävät kuolinkamppailut tuolla!

Neiti Alho puheli tynesti:

— Me elämme täällä omaa elämäämme, tiedämme ulkomaailmasta vain vähän. Täällä on vakavasti sai-raita ihmisiä, mutta viaton leikki auttaa meitä pysymään virkeinä ja unohtamaan kärsimyksiämme. Mitä hyötyä niiden alituisesta muistelemisesta olisi. Meillä on täällä parantolassa hauskaa.

— Mutta kuinka usein täällä kuollaan? pääsi Helmiltä ja hänen korvansa terästyi kuuntelemaan, erottaisiko ehkä viereisestä huoneesta jotakin varmempaa.

— Tuskin useammin kuin terveiden maailmassa.

— Neiti Alho, kuinka sairastässä seinän takana voi?
— Hän on vakavasti sairas. Niinkuin tekin. Jollette hoida itseänne, niin ette parane.
— Olenko minä yhtä sairas kuin hän tuolla?
— Minun täytyy nyt lähteä. Sisarene, kuten sanottu voi hyvin ja lähettää terveisiä.

Lukko kiertyi äänettömästi ja hoitajattaren hintelä, ryhdikäs olemus hävisi siihen pieneen välikköön, mikä sijaitsi kahden käytävään johtavan oven välissä. Hänen valkoinen kenkäänsä korko oli viimeinen, mikä näkyi ja Helmi ajatteli tässä yhteydessä varsin arkista asiaa: miten he saavat valkoiset kenkäänsä ja pukunsa aina näyttämään vastapestyiltä?

Neiti Alho avasi viereisen huoneen oven. Kuului puhetta. Sanoja ei saattanut kuulla. Olikohan se ihminen hyvin sairas? Valittiko hän noin? Vai oliko se naurua?

Marja voi hyvin! Hän on kiitollinen siitä, että pääsi tänne. Hän on jo saanut monta ystävää.

Helmin sydän alkoi sulaa ja hän ihmetteli itsekkin, minkä vuoksi oli ollut niin kiukustunut ja tyytymätön. Minkä vuoksi todella? Kaikki olivat olleet hänelle ystävälliset. Eno ja toisetkin lääkärit. Neiti Alhon kärsivällisyys oli suorastaan ihmeellinen. Ja nyt tämä Leena-Maija! Hän oli tullut reippaana — miltei olisi tehnyt mieli sanoa »terveyttä uhkuen», niinkuin on tapana sanoa terveiden mailla. Tämä oli toista maailmaa. Täällä valitsivat toiset lait. Leena-Maija oli herttaisesti tullut johdattamaan entistä koulutoveriaan siihen uuteen maailmaan, mihin hän nyt yhtäkkiä oli joutunut, ties mistä syystä. Helmi oli yhä edelleen sitä mieltä, että hän vailla omaa syytään oli pantu tähän kadotukseen. Mutta jos oli totta, että Marja täällä voi hyvin, niin oli kai yritettävä mukautua.

Helmiä rupesi yhtäkkiä naurattamaan.

Kukaties hänkin vielä joskus pääsee presidentiksi johonkin halliin ja touhuua, niinkuin nyt Leena-Maija, uskoen maailman menevän nurin, jollei kaikki tapahdu hänen tahtonsa mukaisesti. Kukaties hän, Helmi Hirvinen, joskus jännityksellä odottaa vaalin tulosta, aivan niinkuin silloin, kun häntä ensi kerran osakunnassa oli

ehdotettu iltamatoimikuntaan ja asia meni äänestykseen. Ah pyhä yksinkertaisuus, mitä lastenkamarikommentoa koko elämä on! Mukautua oloihin — aivan oikein: se nerokas laki piti paikkansa kautta linjan. Jokohan pitäisi ruveta tutkimaan »Kukkarannan Kuriiria»? Tämä on tosiaan huvittavaa. Ehkäpä hänestä aikaa voittaen tulee Atsalean tasavallan hyödyllinen kansalainen. Eikä pian maailman kartalla enää ole hänellekään olemassa muuta kuin nuo hallit, josta läpi avonaisen ikkunan silloin tällöin on kuulunut hei-huutoja ja eläköön-huutoja.

Kyynel pisarteleo Helmin kädelle. Heikki — miten Heikki voi? Onko hän antanut tarkastaa itsensä? Eikö Antti tulekaan tänne? Jospa tuo sairas rouva taas panisi gramofoonin soimaan! Ehkä se olisi mukavaakin. Heikki olisi voinut kirjoittaa! Nyt kuuluu askelia käytävässä — menevät ohi.

Helmi makaa selällään ja tuijottaa mäntyjen latvoihin. Ne ovat tänään tavallista harmaammat, on ollut yhtämittaa pilvistä säätä, valjenneeko siitä milloinkaan. Tuntuu mahdottomalta ajatella Heikkiä tällaisessa ahdistavasti säännöstellyssä laitoksessa, jossa täytyy kieltäytyä niin paljosta. Mutta varmaan Heikki on havaittu terveeksi.

Viereisestä huoneesta kuuluu itkua. Selvästi, Onko-han se potilas nyt kuollut?

Posket valkoisina — Helmi saattaa itse tuntea veren paenneen kasvoiltaan — hän seuraa ääniä seinän takana.

Nyyhkytys siirtyy käytävään, jatkuu hetkisen siellä ja lakkaa sitten. Tuo itkijä on kai samanlainen ihminen kuin minä, päättelee Helmi, tulokas, joka ei tahdo mukautua oloihin. Mutta häntä hiukkasen hävettää, sekä tuon toisen että itsensä puolesta ja hän tempaa pöydänkulmalta KURIIRIN, alkaen sitä selailla, ikäänkuin siunatuksi aluksi mukautumisensa tiellä.

Ohoh! Tämähän kuuluu juhlalliselta.

Atsalean perustuslaki

1 §.

Hallivaltion nimi on Atsalea ja sen valtiomuoto on tasavalta.

2 §.

Halliin tultuaan esitetään uusi tulokas kansalle, minkä jälkeen hänen kunniakseen esitetään kolminkertainen »terve»-toivotus sekä Atsalean kansallislaulu ja hallin järjestyssäännöt luetaan hänelle ääneen. Kun hän on palvellut kuukauden nahkapoikana, tehdään hänet kolminkertaisella hei-huudolla täysivaltaiseksi tasavallan kansalaiseksi. Jos nahkapoika tulee valituksi johonkin virkaan, pääsee hän samalla kansalaiseksi, vaikkei olisi vielä kuukautta ollutkaan nahkapoikana.

3 §.

Valtion päänaishena on määräämättömäksi ajaksi valittu presidentti, jolla on määräämisvalta valtion sisäistä järjestystä ja suhteita ulkovaltioihin koskevilla asioilla. Presidentin tulee valvoa, että virkamiehet hyvin suoritavat tehtävänsä ja että perustuslakia ja järjestyssääntöjä noudatetaan.

4 §.

Presidentin vaali, johon jokainen kansalainen, sänky-potilaanakin oleva, saa ottaa osaa, suoritetaan suljetuin lipuin. Ensimmäisessä äänestyksessä saa jokainen äänestää vapaasti ketä haluaa. Jos tällöin joku ehdotus saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, katsotaan hänet valituksi. Jollei näin käy, suoritetaan uusi äänestys kolmen eniten ääniä saaneen välillä. Jos joku näistä saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, on hänet katsottava valituksi. Muussa tapauksessa suoritetaan vielä kolmas äänestys kahden eniten ääniä saaneen välillä. Jos äänet jakaantuvat tasan, ratkaiskoon arpa vaalin. Yleensä vältettäköön antamasta vaaleissa tyhjiä lippuja.

5

Tasavallassa toimivat seuraavat ministerit: ulko-ministeri, joka hoitaa ulkomaisen kirjeenvaihdon ja toimii presidentin poissa ollessa tämän sijaisena, opetus-ministeri, joka huolehtii kansan sivistyksestä, sisä-ministeri, joka pitää huolta liputuksesta, hallipukien ja hallikopin järjestyksestä sekä siisteydestä hai-

lissa, rahaministeri, joka hoitaa valtakunnan raha-asiat sekä lumpustusministeri, joka huolehtii kansalaisten sydämen asioista. Presidentti muodostaa yhdessä ministerien kanssa valtioneuvoston, joka tarpeen vaatiessa kokoontuu neuvottelemaan tärkeistä valtakunnan asioista.

6 §.

Lisäksi toimivat tasavallassa seuraavat virkanaiset: esittelijäsihteeri, joka tutustuttaa tulokkaan kansalaisiin, pastori tai rovasti, joka huolehtii valtakunnan hengellisistä asioista, poliisi tai poliisimestari, joka toimii järjestyksenvalvojana hallissa, radionhoitaja, joka huolehtii radion kuljetuksesta ja kunnossapysymisestä, postimestari, joka noutaa postin, sekä vanhempi ja nuorempi adjutanti, jotka huolehtivat tahdin lyömisestä, kirjeiden kuljetuksesta ym. sekä toimivat presidentin käskyläisinä.

7 §.

Ministerit ja muut virkailijat valitaan huutoäänestyksellä, paitsi adjutantit, jotka presidentillä on oikeus valita.

8 §.

Uudelle presidentille kohotetaan kolminkertainen eläköönhuuto ja muille uusille virkailijoille heti vaalin jälkeen kolminkertainen hei-huuto. Lähteviä kansalaisia kunnioitetaan kolminkertaisella eläköön-huudolla ja lähtöpäivänä halli liputetaan. Kestityksestä huudetaan kolminkertainen kiitos.

9 §.

Hyvien suhteiden ylläpitämiseksi muiden valtioiden kanssa voidaan näihin valita konsuleita, joiden tehtävänä on kaikin tavoin valvoa edustamansa maan etuja. Vastavalitulle oman maan konsulille kohotetaan kolminkertainen eläköön-huuto.

10 §.

Uusia virkoja voidaan perustaa tarpeen vaatiessa.

11 §.

Kuukausittain kannetaan valtioveroa yksi mk, josta kuitenkin myönnetään helpotusta hallikunnan harkinnan mukaan. Vapaaehtoisina veroina pidettäköön kestityksiä, joilla kansalaisten toivotaan merkkipäivinäan muistavan kanssasisariaan.

Atsaleassa maaliskuun 6 p:nä 1930.

Perustuslakia laatimaan valtuutettu hallitus:

L e e n a - M a i j a L e h t o n e n
presidentti

Alli Sten ulkoministeri	Anna Laine opetusministeri	Rauha Mäkinen lumpustusministeri
Marjaana Tuomisto sisäministeri		Terttu Nurmi rahaministeri

Jaa-ah — Helmi Hirvinen, Atsalean tasavallan kansalainen oli lukenut perustuslain pykälät alusta loppuun asti. Juuri kun hän eksyi ajattelemaan, että oli kysymys jostakin varsin vakavasta yhdyskunnasta, pujahti esiin »halli», »sänkypotilas», »lumpustus» ja muut sellaiset, jotka nopeasti toivat mieleen leikkivaltion, missä vanhat täysijärkiset ihmiset näyttelivät korkeita virkamiehiä. Lumpustus — merkillinen sana. Kuinka eno saattoi suvaita sellaisen? Pitikö sen ehkä vastata flirttaamista? No niin, oliko »lumpustaminen» parempaa?

A t s a l e a n   t a s a v a l l a n   j ä r j e s t y s s ä ä n n ö t .

1 §.

Häihin on tultava hyvissä ajoin, eikä sieltä ilman pätevää syytä saa poistua ennen hallikellon soittoa.

2 §.

Halliajat ovat tarkoitetut lepoajoiksi, ja jotta jokainen saisi niistä mahdollisimman suuren hyödyn, on pukilla aina maattava siivosti ja rauhallisesti. Pukkien kolistaminen, aiheeton istuminen tai pään koholla pitäminen pukista, meluaminen ja huutaminen sekä yleensä kaikenlainen toisia häiritsevä esiintyminen on kielletty.

3 §.

Hiljaisen hallin aikana on keskustelu, lukeminen, käsistöiden tekeminen ja levoton liikehtiminen kielletty, ja tulee täydellisen hiljaisuuden vallita hallikellon soittoon asti.

4 §.

Radiojumalanpalveluksen aikana ja lääkärin ollessa hallissa on kaikkien oltava hiljaa.

5 §.

Roskia ei saa heittää hallin lattialle eikä kaiteen yli.

6 §.

Riitoja ja kiihottavia keskusteluja sekä taudeista puhumista on vältettävä. Jokainen tehköön parhaansa iloisen, tyynen ja tasaisen mielialan säilymiseksi hallissa.

7 §.

Jokainen olkoon kohtelias ja huomaavainen tovereitaan kohtaan ja valmis auttamaan ja neuvomaan heitä.

8 §.

Valtiosalaisuuksia ja hallikeskusteluja kielletään saatamasta sivullisten tietoon.

9 §.

Jokaisen kansalaisen kunnia-asia on tarkoin noudattaa näitä sääntöjä sekä oman etunsa vuoksi että hallin hyvän maineen säilymiseksi.

10 §.

Esiintymisessään hallin ulkopuolellakin on jokaisen pidettävä tarkoin huolta, ettei koskaan saata hallin mainetta vaaranalaiseksi.

11

§.

Järjestyssääntöjen rikkomisesta seuraa kahden varoituksen jälkeen rangaistus, jonka presidentti määrää.

12 §.

Nahkapojan on halliin tultuaan esitettävä ensi lempensä, laulettava laulu tai jaettava hallikunnalle pommit.

Tämäpä ei ollut hullumpaa. Yksinkertaista, käytännöllistä elämänviisautta. Ja nyt tuli runo.

Tervehdys uudelle nahkapojalle.

Ole, nahkapoikamme,
tervetullut halliimme!
Nämä säännöt mielees' paina,
niiden mukaan elä aina.
Silloin täällä olosi
koituu sulle onneksi.

Sovinto ja järjestys,
hyvä yhteisymmärrys
sekä ilo seuranamme
olkoon meillä hallissamme!
Yhteisvoimin aina vaan
vaikeudet voitetaan.

Oikein hyvää konventtirunoutta! Tällä nerontuotteella hänetkin siis kerran toivotetaan tervetulleeksi Atsalean tasavaltaan.

Mitä kummaa — täällähän on kirje. Hänelle! »Rakas Helmi.» Näillä sanoilla se alkaa. Ja sitten seuraa: »Terve, sanoi keuhkotautinen keuhkotautiselle. Uskon varmasti, että tulet täällä viihtymään ja virkistymään, kun vain ensin totut tähän taloon ja tietoisuuteen, että olet sairas. Juuri se ensi aika onkin tavallisesti vaikein, kun kiireisen työn keskeltä ihminen temmataan viettämään invaliidielämää. Työn, elämän tärkeimmän sisällyksen painostukseen liittyy lisäksi pelko, että elämä on ainiaaksi hiipinyt käsistämme, rikas, kaunis, ihana elämä. Mutta vähitellen ihminen tottuu kaikkeen, vieläpä sairaana-oloonkin.»

Helmi päästi käsistään sepustuksen, jota tuskin saattoi sanoa kirjeeksi — niin paksun pinkan se muodosti. »Terve, sanoi keuhkotautinen keuhkotautiselle.» Tämä koko määritelmä parantolakunnan toveruuden perustasta alkoi syöpymällä syöpyä hänen korvakalvoonsa. Se tiesi jotakin elämästä, joka tämän lauseen oli pannut paperille.

»Teen tässä vähän selvää päiväjärjestyksestäme. Nousemme klo $\frac{1}{2}$ 8, otamme kylmät pyyhkeet ja valmistamme vuoteet. Klo 8 aamupuuro ruokasalissa. Huoneeseen palatessa pölyjen pyyhkiminen (huoneen asukkaat suorittavat sen vuoroviikoilla sopimuksen mukaan). Kävelyjä, mikäli on määrätty tai työtä $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 10 puutarhassa tai ompelutuvalla. $\frac{1}{2}$ 10—11 aamuhalfi, jolloin lääkäri käy hallissa tarkastamassa listat. Aamuposti tuodaan halliin. Klo 11.15 aamiainen; senjälkeen hiljainen halli, joka kestää puolitoista tuntia; klo 13.45 kupillinen kahvia; sitten kävelyjä, yleensä vapaata aikaa, jonka voi käyttää seurusteluun, käsitöiden tekoon, koronapeliin jne. Klo 16.45 päivällinen. Senjälkeen kävelyjä ja vapaata aikaa. Klo 18.15—19.15 iltahalli, jonka aikana saamme radiosta iltauutiset, säätiedoitukset ym. Klo 19.15 iltatee. Sitten vapaata aikaa, seurustelua, vierailuja, lumpustusta ym. aina klo 21 asti, jolloin jokaisen on oltava huoneessaan. Valot sammutettava klo 21.30. Nyt emme enää ole osastohoitajattaremmen turvissa, vaan on tilalle astunut »yötäti». Yötädin täytyy joskus kovistaa meitä, kun emme maltaisi mennä sänkyyn. — Ihmettelet sanaa »lumpustus». Ehkä nyrpistä sille nenääsikin. Mutta lue vain kärsivällisesti »Kuriiri», niin selviää sinulle lumpustuskin, sekä se, ettei sen ensinkään tarvitse merkitä mitään sopimatonta.

Kahvi tuottaa meille suuria virkistysten hetkiä. Kokoonnumme ystävyksittäin silloin tällöin sitä nauttimaan, milloin missäkin huoneessa — eri maksusta voimme nimittäin tilata kahvia. Lähtevät toverit sitä tarjoavat, joku kutsuu kokoon lähimmät ystävänsä viettämään nimi- tai syntymäpäiväänsä ja joskus joku uhraa kahvikupin ohella tovereille herkkupaloja »paketistaan». Pakettien saapuminen on täällä erikoisen ilahuttava ja odotettu seikka. Mikä saa kotoa piirakoita, mikä saa pikkuleipiä, mikä suklaata, mikä jonkin tarpeellisen vaatekappaleen. Voipa joku joskus saada niin epäkäytännöllisen lahjan, ettei hän lainkaan saata sitä käyttäen, niinkuin esimerkiksi ranskalaisen kureliivin — mutta enimmäkseen on pakettien sisältö asiallista ja tervetullutta.

Tahdotko tietää miten nämä päivät ovat kuluneet?

Minun henkiystävättäreni Anna Laine alkoi heti aamusta — tämä tapahtui eilen — valmistautua leikkaukselle. Laskimme molemmat leikkiä. Hän hillitsi itsensä hyvin, samoin minä. Otin haltuuni hänen myrttinsä, jonka hän oli saanut joululahjaksi joltakin vanhalta vaimolta kotipuoleltaan. Anna nimittäin palaa leikkauksesta toinnuttuaan takaisin huonetoverikseni. — Myöhemmin seissoessamme typetysjonossa odottamassa vuoroamme, keskustelimme siitä, mitä antaisimme häälahjaksi tohtori Pekkolalle, joka pian tuo taloon nuoren rouvan — kuu-luu olevan hyvin herttainen ja sellaisen hän kyllä ansaitsee, tohtori nimittäin. Me naisväki puolustimme jotakin taloustavaraa, miesväki jotakin koruteosta ja Manne Sisto herätyskelloa, jotta tohtori muistaisi herätä onnestaan ajattelemaan meitäkin. Kun meidän tohveleihimme, jommoisia täällä käytämme, tahtoo kokoontua tomua, hankasimme niitä puhtaiksi, vuoronperään menemällä ulko-ovelle. Pohjat nimittäin näkyvät, maatessa typetyssohvalla. Se typetys, niin. Sitä monet pelkäävät, jopa huutavatkin neulan työntyessä sisään. Mutta ei se minuun ole koskenut paitsi ensi kerralla vähäisen eikä senjälkeen yhtään. — Meidän väki odottaa suurella uteliaisuudella ylöspääsyäsi — olethan ylipapan sisarentytär. Ja lisäksi tulee meillä erinäisiä ministerisalkkuja vapaaksi. Kansaa pääsee pois. Joskus on nahkapoikakin tullut kysymykseen. Älä uskokaan, että muuten kirjoitaisin sinulle näin pitkältä, mutta toivossa, että syvennyt kaikkeen, mitä tässä panen paperille ja voit saada kokemusta jo sänkypotilaana, sen teen. Ehkä tulet kysymykseen!

Illalla laitoimme vielä valmiiksi lumiukon, jota aikaisemmin olimme alkaneet muovata. Hän on hyvin humoristinen, hampaissaan piippu, jonka joku neljännen osaston nahkapoika oli tuonut kotoa, uskoen, että täällä saisi polttaa.

Sunnuntain aamupäivällä olet varmaan meidän hallistamme kuullut hengellisiä lauluja. Meillä on kauniita ääniä, vaikka itse sanon, ja kun me veisaamme esimerkiksi »Joka aamu on armo uus», niin saatatpa heltyä. Sinullahan kuuluu olevan kaunis ääni, iloitsemme siitä etukäteen. Mutta kuuntelehan kärsivällisesti edelleen.

Lähimpien seurakuntien papit käyivät täällä vuorotellen. Se on enimmäkseen suuri virkistys. Vahinko vain, että he joskus ottavat asian siltä kannalta, että läheinen kuolemamme on pidettävä silmiemme edessä. Olemmehan täällä parantumassa ja sitä varten on meidän mahdollisimman paljon unohdettava tautimme. Hienotunteista kyllä, monet eivät ensinkään siihen kajoakaan vaan antavat meidän todella tuntea kristinuskon lohtua ja valoisuutta. Niin tänäänkin. Se oli oikein vanha elämän koulussa kokenut rovasti, joka meille puhui. Kuulin hänen käyvän yhdeksännettäkymmentään. Muun muassa hän sanoi: »Kun minä olin kaksikymmenvuotias, niin minussa todettiin olevan keuhkotaudin ja katsottiin minun olevan tuomitun pian kuolemaan. Kuitenkin olen Jumalan armosta saanut elää näin vanhaksi. Sitä samaa Jumalan armoa toivotan Teille.» Me olimme haltioissamme. Se oli saarna, jota kannatti kuulla! Iisakki Timilä oli seisonut käytävässä, koskei hän milloinkaan halua jumalanpalveluksen ajaksi tulla sisään ja Iisakki sanoi: »Tuon mustatakin valitsemme sielunpaimeneksemme, kun meidät keuhkotautiset täältä terveiden mailta siirretään helvetinsaarellemme.» Iisakki Timilä on Kukkarannan synkin asujain. Hän on kiertänyt kaikki parantolat, menettänyt kaikki varansa ja omaisensa, ei usko mihinkään muuhun kuin kuolemaan, ivaa kaikkea eikä ystävysty kehenkään. Hän nauroi nyt ivalista pientä nauruaan ja kysyi, oliko tuo pappi satavuotias, koska oli niin viisas. Typetettäväksi hän ei ole antautunut, vaikka me kaikki, ylipappaa myöten olemme häntä siihen kehoittaneet. Hän on saanut päähänsä, että jos hänen kylkiluidensa väliin pistetään neula, niin hän kuolee. — Illalla usein vielä ilmestyy jonnekin parantolan läheisyyteen meidän kaikkien yhteinen ystävä, Kii-kalan Peti, yllään kaikki helynsä. Tänäänkin hän tuli Kukkarannan tiehaaraan, juuri kun me palasimme kävelyiltä. Hän väittää olleensa Turkin sodassa ja siellä saaneensa kunniamerkkinsä. Asiallisesti lienevät ne hänen omien käsiensä tuotetta, leikatut säilykepurkeista. Peti on kovin kohtelias meille naisille ja kutsuu meitä aina vierailulle somaan mökkiinsä. Oikeastaan ei meillä ole lupa mennä, mutta kun Peti tavallaan kuuluu taloon,

ollen sen alkuasukas, joskus menemme. Hänen tuvasaan on kuusi keinutuolia ja saat uskoa, että se on hauskana näköistä, kun jokaisen keinutuolin helmassa kiikuttelee joku Atsalean naisista ja Peti-ukkeli keittää kahvia lieden ääressä, kahvia, jota emme jää juomaan. Peti tietää sen, mutta keittämisestä ei saa häntä luopumaan. Peti on luonnollisesti vanhapoika ja jo ikämies, mutta kuuluupa kehuva, että vielä voi naimaankin mennä. Ja siitä syystä hän viime kesänä maalasi mökkinsäkin punaiseksi. Me kukkarantalaiset vain odotamme, ketä meistä naisista hän kunnioittaa naimatarjouksellaan.

No niin, siihen loppui se päivä. Ja niin menevät päivät toinen toistaan nopeammin ja toinen toistaan rikkaampina. En tahdo meitä ihannoida enempää kuin ihmisiä yleensä. Meissä on parempia ja huonompia. Jonkin kerran täällä on ollut joku, joka otti tautinsa siltä kannalta, että hänen piti sen kautta jalostua. Kun hänellä oli kymmenen lasta — en sentään varmaan muista lukua — niin hänellä vasta nyt, sairaana oli aika ajatella sieluaan. Se tapahtui ennen minun tuloani. Vielä siitä kuitenkin kerrotaan. Tämän kymmenen lapsen äidin teoriassa — että taudin tarkoitus on jalostaa ihmistä — piilee suuri lohdutus. Kunhan jaksaisi sen muistaa. Yleensä elämä parantolassa on niin monivivahteista, niin erikoista, niin pohjattoman vakavaa ja samalla niin täynnä hetken iloa ja riemua, etteivät mitkään sanat pysty sitä kuvaamaan. Ja mikä joukko ihmis-kohtaloja täällä syökseekin ohitsemme, tehden meidät sisaruspariksi. Terve, sanoi keuhkotautinen keuhkotautiselle. Sitä se on.

Terve, sanon minäkin nyt sinulle. Et vielä tunne minua, mutta olen tulevan hallisi jäsen. Ihmettelet, että sinuttelen sinua noin ilman muuta. Kaikki Atsalean kansalaiset ovat keskenään lähemmin tutut. Siis terve.

Käskystä: Mirja Sola,
presidentin vanhempi adjutanti.

Monisanainen vuodatus loppui ja Helmi Hirvinen katseli jälleen männynlatvoja, jotka hämärä nyt oli verhonnut. Silmiin koski, hän oli lukenut puolipimeässä. Mutta

hän ei ollut voinut päästää paperia käsistään, hän oli joutunut jännityksen valtaan, hän oli kun olikin nyt päässyt luomaan katseensa tähän uuteen maailmaan, jossa toinen keuhkotautinen sanoi toiselle »terve». Koko parantola oli yhtäkkiä käynyt hänelle eläväksi. Mirja Sola — kuka hän oli? Minkä näköinen hän oli? Koska hän tulee tänne? Timilä, parantolan synkin suojatti — eikö häntä sittenkin saisi alistumaan tuohon tyytetykseen, jos se nyt todella on niin hyvä parannuskeino? Helmissä heräsi outo hellä tunne tuota synkkää miestä kohtaan, kaikkia noita monenlaisia ihmisiä, jotka täällä pyrkivät terveyteen, niinkuin nyt hän itsekin. Vasta kun kuume on ohi, hän pääsee heidän joukkoonsa. Hänen kuumeensa on hiukan pahanluontoinen, sanoo eno. Ei mikään korkea, mutta itsepintainen. Hän tuskin vielä käsitti, että samassa määrin kun parantola tuli häntä likemmä, loittoni hänestä koti, osakunta, Jyrki, Heikki, Antti, Annikki, Greeta, kaikki. Häntä ei enää vaivannut, että oli kirjoittanut kotiin vain lyhyesti. Eilen vielä hänellä oli ollut paha omatunto sen asian vuoksi. Hänen teki nyt vain mieli läpikäydä nuo muutkin paperit, jotka Atsalean presidentti oli hänelle tuonut. Hän ennättää sen vielä tehdä, ennenkuin päivällistarjotin tulee. Tosin nyt väsyttää. Se on se kuume. Varmaan ei olisi lupa nyt lukea.

Onneksi seinän takanakin oli aivan rauhallista. Helmi sytytti sähkön ja luki edelleen. Jukolan järjestyssäännöt, lähteneinä mieshallista, olivat vastaavassa määrin »miehekkäästi» laaditut. Atsalean ystävähallin verotuslaki sisälsi erikoisia määräyksiä »lumpustuksen» varalta. Niistä päättäen tämä lumpustus täällä oli vakava ja arka asia. Ja mitäpä se muuallakaan oli, myönsi Helmi itselleen. Kaikkialla keskeisin, nimitti sitä millä nimellä tahansa. Jukolan asiakirjat olivat laaditut leikilliseen, ehkäpä pikkuisen liiaksikin leikilliseen muotoon.

Täytyi purskahtaa nauruun, väsynytkin joutui alakynteeseen tämän merkillisen kirjallisuuden rinnalla. Jahka hän nyt vielä on lukenut läpi nuo Kuriirin numerot, niin hän varmaan todella tietää kaikki, mitä etukäteen saat-
taa tietää ja ehkä vähitellen kypsyys ministerisalkkua varten.

Mitä ihmettä! Keittiöpalvelijatar seisoi hänen edessään tarjottimineen ja kysyi hymyillen, kenen kanssa hän puhui. Oliko hän puhunut? Onko hän alkanut puhua itseksensä? Olipa hauskaa, että neiti vihdoin alkoi nau-raakin — itkua oli jo kestänyt liian kauan. Nyt täytyi syödä kaikki, mitä tässä oli. Täällä talossa oli sellainen tapa, ettei saanut jättää mitään.

— Tuleeko siitäkin sakko? sanoi Helmi huvitettuna.
— Täällähän niin paljon kuuluu sakotettavan.

— Niin, huvikseen keksivät milloin mitäkin. Kilpa-syöntejä suoritetaan pöytäkunnittain ja niihin on tehty jokseenkin sellaiset säännöt kuin nyrkkeilyssä kuuluu olevan.

— Kunhan pääsen tuosta kuumeesta, niin sitten kyllä otan osaa syöntikilpailuun.

— Neiti on tänään jo toisen näköinen kuin edellisinä päivinä.

— Oikeinko totta?

Helmin teki mieli katsoa peiliin. Jos tytön puheessa oli perää, niin hänen lääkkeenään oli ollut tuo hallikir-jallisuus.

Ei vailla jännitystä tarttui hän heti ateriansa jälkeen »Kukkarannan Kuriirin». Sen otsikkoon oli piirretty kuuden hevosen vetämät, vanhanaikaiset postivaunut, kuskilla piiska pystyssä.

Mahtoivat numerot olla valikoidut »nahkapoikia» var-ten, koska henkilöiden esittely alkoi heti ensi lehdellä.

K u k k a r a n n a n   v ä k e ä .

Antaaksemme nykyisille ja varsinkin tuleville Kukkarannan asukkaille jonkinlaisen kuvan meidän päi-viemme Kukkarannasta, tahdomme esittää heille joukon tunnettuja Rantamme asukkaita. Useimmista on mai-nittu joku luonteenomainen piirre, mutta silti ei esitte-lymme pyri olemaan mikään perinpohjainen eikä edes asiallinen. Olettakaamme siis, että seuraavat henkilöt astuvat pitkässä kulkueessa eteemme ja kukin heistä vuorostaan pysähtyy, antaen meille tilaisuuden tutus-tumiseen. Rivin tietysti aloittaa syvämietteisenä ja ryh-

dikkäänä tunnettu isäntämme, suosittu ylipappamme tohtori Ania. Mukana hänellä on kanarialintunsa Lilli ja kaunis vaaleanpunainen atsalea. Mahtavalla talolamme on arvokas isäntä. Väsymättömällä innolla ja tarmolla hän työskentelee asukkaitten hyväksi, uhraten miehuutensa parhaat voimat taisteluun niitä vihollisia vastaan, jotka alituisesti taloamme piirittävät. Talomme isäntä on järkähtämätön oikeuden ja järjestyksen puolustaja, ankarakin tarpeen vaatiessa, mutta myöskin lempeä ja hyväntahtoinen, suosien huumoria ja viatonta ilonpitoa. Kunnioitamme ylipappaamme ja lahjoitamme hänelle kaiken luottamuksemme. Tiedämme, ettei ylilääkärillä ole enempää perhettä kuin mitä hänellä nyt on mukanaan, mutta meille tämä lienee vain eduksi, sillä sitä enemmän harrastusta riittää varmaan meidän osaksemme. Ja onhan siinä kai yhdelle miehelle perhettä tarpeeksi, kun on tällainen joukko ympärillä hoivattavana ja vaalittavana. Saa alituisen vastata kysymyksiin: saanko mennä sinne tai sinne, saanko tehdä sitä tai tätä jne. Ja saa varmasti aivan riittävästi järjestellä ja komennella, ehkäpä kyllästymiseen asti. Vähentääksemme ylipapan vaivoja me koetamme olla oikein kilttejä ja ansaita kaiken sen huolenpidon, joka hänen taholtaan tulee osaksemme. — Kulkueessa seuraa sitten tohtori Pekkola, jonka pian tiedämme tuovan kotiin mielitettynsä. Tohtori Pekkola nauttii hankin suurta suosiota ja kunnioitusta Kukkarannan asukkaiden keskuudessa. Hänen tyyni, hillitty olemuksensa on omansa herättämään luottamusta, hänen kykynsä lääkärinä on tunnettu ja tunnustettu, ja ihmisenä hän on täynnä hyvää tahtoa ja avuliaisuutta. — Seuraa sitten kolmas tohtorimme, Risto Kari, jota pidämme erittäin luotettavana lääkärinä, ja jolle lisäksi olemme kiitolliset niistä monista tilaisuuksista, joissa hän on antanut meidän nauttia musikaalisista lahjoistaan. — Kulkueessa astuu nyt esiin laitoksemme tarmokas taloudenhoitaja, herra Mäkelä, tilikirja kainalossa. Tehkäämme kunniaa, sillä tämä tarkka ja kyvykäs mies pitää huolen siitä, että talomme taloudellinen puoli pysyy kunnossa. — Sitten seuraa järjestyksessä neiti tohtori Varila. Herrat ovat kovasti kehoittaneet häntä asettumaan likemmä kulkueen alku-

päättä, mutta hän on tahtonut pysytellä lähempänä naisia. Reippaalle, hilpeälle tohtori Varilalle toivomme parasta onnea ja menestystä sillä laajalla työvainiolla, jonka hän on innostuksella ja antaumuksella omakseen valinnut. — Nyt astuu eteemme päivänpaisteinen, hymyilevä neiti Malinen, röntgenkuvaa kädessään kantaen, hän, joka meille kaikille tänne tullessamme valmistaa ystävällisen vastaanoton ja joka aina on valmis sekä sanoin että teoin meitä auttamaan. Neiti Malinen se on, joka valokuvaa keuhkojamme, tutkii kaiken maailman yskös- ym. kokeet, työskentelee apteekissamme jne. — Nyt seuraa kulkueessa uusi yötätimme, neiti Koskinen, kädessään taskulamppu. Toivomme uuden, herttaisen yöhoitajattaren hyvin viihtyvän ja lupaamme olla tottelevaisia. Jos kuultaisiin varkaita olevan liikkeellä, niin ehdotamme, että otettaisiin Riikilän Peti hänelle avuksi ja turvaksi virantoimituksessa. Varmuuden vuoksi mainitsemme, että Peti ensi syksynä täyttää 70 vuotta. — Nyt astuu esiin lasten oma kultainen ja taitava täti Linna. Hän vaalii hellästi lapsilaumaansa, joka on häneen kovin kiintynyt, eikä puutu häneltä ystäviä aikuistenkaan joukosta. Hänen huoneensa on mitä miellyttävin kahvinjuontipaikka, jonka viihtyisyydestä tämän lehden toimittajatkin ovat saaneet nauttia. (Eivätkä he pane pahakseen, vaikka joskus vieläkin saisivat sinne ystävällisen kutsun.) Sitten seuraavat sarjassa muut suositut ja etevät hoitajattaremmme, mikä kuuluisa ystävällisestä, tyynen arvokkaasta käytöstavastaan, mikä ahkeruudestaan ja alttiiksipanevasta mielenlaadustaan, mikä mistäkin. Heidän kintereillään seuraavat tärkeän ja juhlallisen näköisinä meidän viisi »planttuamme», tarkemmin sanoen harjoittelijamme, jotka tekevät parhaansa auttaakseen meitä ja oppiakseen sairashoidon aakkosia. Pidämme paljon kelpo plantuistamme ja toivotamme heille parasta tulevaisuuden varalta. Kulkuetta yhä jatkuu. Esille astuu reipas, iloinen, vilkasluontoinen konttoripoikamme, neiti Heleä, jonka apua ja palveluksia lakkaamatta kysymme. Häntä seuraa puutarhurimme, jonka aikaansaannoksista joka päivä täällä pöydässä nautimme. Sitten tulee keittiöstä päin aika joukko väkeä. Edellä astelee arvokkaana itse pääkeit-

täjämme. On siinä emännällä työtä ja touhua, kun tämänöisenkin talon nälkäisistä suista joutuu huolta pitämään! Emännän jäljessä astelevat ripeät ja reilut tarjoilijattaremmet ja keittiöapulaisia seuraa sitten aika liuta. Mitenkään emme saa unohtaa muki-Emmaa, joka alati hyväntuulisena ja tyytyväisenä ahertelee meidän mukiemme kimpussa. Jo tulee siivoojienkin vuoro päästä esiin. Nämä reippaat neitokaiset kuljettavat myös ruoan sänkypotilaille. Mitenkään ei ole unohdettava tiskaajia, jotka aamusta iltaan hääraävät lipeäpatojen ääressä. Miljoonittain tuholaisia joutuu heidän toimestaan pois päiviltä. Kyllä tässä talossa olisi vieläkin mainitsemisen arvoisia toimihenkilöitä, mutta tahdomme tällä kertaa supistaa esityksemme tähän sekä kohottaa mainittujen ja mainitsematta jääneiden kunniaksi kolminkertaisen raikuvan eläköön-huudon.

Jokainen tietäköön, että meidän vilpitön kiitollisuutemme ja kiintymyksemme seuraa häntä, meidän täältä lähdettyämmekin.

Halli-Mamma.

»Kukkarannan Kuriirin» sivuilta välähteli lukijan silmiin parantolan elämä arkena ja pyhänä, aurinkoisella säällä ja sadeilmalla, läpi vuosien. Pitkässä saatossa kulivat vastatulleen ohitse ne vieraat ihmiset, jotka varhemmin olivat rientäneet tänne eri oloista ja eri haaroilta, mutta saman murheen ajamina ja siis oudon tuttuina. Mikään murheenlaakso ei tämä parantola ollut — kaukana siitä. Leikki ja ilonpito kasvattivat orjantappuroihin heleät kukinnot. Erikoisaiheiset sattumat, pikkuruikkuiset vieraille, merkitsevät kotiväille, antoivat aiheen runoon, novelliin tai puheenparteen. Kuriiri lennätti uskollisesti jokaiselle vastatulleelle — mikäli hän halusi niitä vastaanottaa — lievästi stilisoidut tiedot ihmisten suhteista toisiinsa ja tapahtumista tässä pienoismaailmassa, sellaisina, jommoisina asianhaarat olivat kutsuneet ne esiin vuodenaikojen ja kirkollisten juhlain vaihdellessa monien auringonkierrosten kuluessa. Kuriiri talletti parantolan historiaa. Tarkkaavainen lukija todella tiesi paljon, kun päästi Kuriirin käsistään. Hän,

Helmikin, uskoi jo olevansa täysin perehtynyt siihen maailmaan, mihin olojensa pakosta oli joutunut.

Edellä muiden jäi mieleen se nainen, kymmenen lapsen äiti, joka täällä oli tunkenut tilansa ytimiin ja saanut selville sairauden tarkoituksen: ihmisen jalostuminen. Oi, kuinka pitkä matka hänellä, Helmillä, oli sinne! Koko hänen ikänsä ei riittäisi viemään tällaiseen tulokseen. Kaikki luonnossa tosin oli järjestetty tarkoituksenmukaiseksi ja kaikella elämässä täytyi olla myönteisenkin tehtävänsä. Mutta tämä vaikea tauti? Juuri tämä tarttuva, hävittävä keuhkotauti?

Atsalean halli virkailijoiden kautta oppi hän, jo maatessaan sänkypotilaana, tuntemaan suuren osan Kukkarannan hoidokkeja. Siellä oli hienotunteisia, epäitsekäitä ihmisiä, joilla oli halu palvella ja tuottaa toisille iloa. Kun esimerkiksi rouva X. sai paketin, niin hän jakoi sen sisällön niin, ettei hänelle itselleen jäänyt kuin pieni osa. Helmillekin, joka oli hänelle tuiki vieras, siitä riitti jokin herkkupala. Hänen, rouva X:n huonetoveri, kaunis rouva Y. käytti ajattelemattomasti hyväkseen avuliasta rouva X:ää. »Viitsitkö antaa kuumemittarin — pelkään, että taas olen saanut kuumetta. .. Unohdin huivini seurusteluhuoneeseen, ole hyvä ja tuo se ... Nyt ovat varmaan pudottaneet postini jonnekin — etkö menisi konttoriin katsomaan, minun ukkonni tapaa aina kirjoittaa lauantaina... Älä jätä minua yksin, on niin ikävä maata täällä ilman seuraa. Järjestä niin, että joku toinen menee peli- ja huvitoimikuntaan, ajattele vähän minuakin, et yhtään välitä minusta... ! Etkö tänään minun puolestani hoitaisi hallivaatteita, olen niin väsynyt, en jaksa enkä viitsi.»

Täällä on raskaan ruumiillisen työn väkeä, miehiä, jotka ovat raivanneet peltonsa korpeen ja jotka tuntevat etteivät ikinä enää jaksa kyntää, kylvää ja elättää perhettään, tai kantaneet tiiliä kaupungin kivimuurien ylimpiin kerrosriveihin asti, ja naisia, jotka ovat hoitaneet suurta lapsijoukko aan tai muuten katsoneet itseään välttämättömiksi elämäntehtävänsä ääressä. Täällä on ylioppilaita, joiden on täytynyt jättää tenttilukunsa kesken, konttoriapulaisia, palvelijattaria, kirjeenkantajia, joku seppä, joku kirjailija, joku näyttelijä — tauti on

yllättänyt heidät ja täällä he kaikki tottelevat kellonsoittoja ja sääntöjen pykälää. Varakkaita täällä ei ole mutta varattomien joukossa tapaa kaikkein varattomiinpia, sellaisia, joiden vaatteet asujaimineen ovat poltettavat ja heille koottava se, millä he itsensä verhoaisivat. Monella ei ole kotia, minne mennä parantolahoidon jälkeen. Mutta toivontähti hohtaa yleensä ystävällisenä miltei kaikkien näiden monivivahteisten ihmis-kohtalojen yllä.

Muutamia toivorikkaita kirjeitä kulki töölöläisen kodin ja Kukkarannan välillä.

»Rakas isä ja mummo!

Ajatukseni ovat usein viipyneet luonanne, mutta kirjoittamisesta ei ole tahtonut tulla mitään. Jahka minä pääsen ylös, niin kirjoitan oikein pitkän kirjeen ja teen seikkaperäisesti selkoa koko elämästä täällä. Se on aivan erikoista elämää, senverran olen nyt jo oppinut ymmärtämään. Makaan vielä. Ensin näytti siltä kuin minun tapaukseni olisi ilkeäluontoinen, mutta viime päivät ovat taas olleet paremmat. Ehkä siihen vaikutti sekin, että minun oli kovin ikävä. Nyt alan tottua — täytyy tottua! Kaikki ovat olleet minulle hyviä. Marjaa en ole vielä saanut nähdä, hän makaa lastenpaviljongissa ja lähettää terveisiä. Marja kuuluu voivan hyvin ja saaneen monta ystävää. Minäkin olen tutustunut tuleviin hallitovereihini, he ovat käyneet minua tervehtimässä, pitäneet puheita, jopa tuoneet makeisiakin. Tämä on suuri laitos, olen sitä jonkin verran joutunut näkemään, käydessäni tarkastuksilla. Eno aikoo pian ruveta minua typettämään. Vaikeaa on muistaa, että on sairas. Se täytyisi aina pitää mielessä. Monesti hypähdän ylös ja vasta sitten käsitän, että täytyy maata hiljaa, jotta keuhkot saisivat lepoa ja raitista ilmaa. Ilma kuuluu sisältävän sellaisia terveeksitekeviä kemiallisia kokoonpanoja, joita ei vielä tunnetakaan.

Olisi kovin hauskaa, jos jaksaisitte kirjoittaa voinnistanne. Täällä kun pitkät päivät makaa, niin kirjeen saapuminen on suuri tapaus. Mummo ei ole levoton meidän

vaatteistamme. Vuoteessa maaten tarvitsee vähän. Mitenkä lapset jaksavat? Miten isä, miten mummo?

Pian kirjoitan enemmän.

Sydämellisin terveisin Helmi.»

»Rakkaat tyttäreni Helmi ja Marja!

Mielihyvin olen vastaanottanut tiedot onnellisesta saapumisestanne parantolaan, jossa hyvä enonne on valmistanut teille hoidon. Koettakaa tottelevaisuudella ja kuuliaisuudella palkita hänen vaivojaan ja kustannuksiaan sekä myös hoitajien ja muiden lääkärien vaivannäköä.

Täällä kotona jaksamme asianhaarojen mukaan hyvin. Olimme sitten kaikki röntgentarkastuksessa: mummon vikaa sanottiin hyvänlaatuiseksi, ei ollut kolomuodostumaa, vain ryhmä pieniä tuberkkelipesäkkeitä, joissa oltiin havaittavinaan arpeutumisen alkua. Me muut olimme terveet, pojillahan tosin tuberkuliinikoe oli myönteinen. He ovat nyt Lohjalla tohtori Ahosen sukulais-talossa ja mummo ikävöi heitä. Mutta heillä on hyvä hoito. Tohtori Ahonen kertoo lähemmin. Hänen mukanaan lähettää mummo teille vaatteita, joita ei ennätetty pikaiseen lähtöönne saada valmiiksi.

Toivottaen Teille molemmille yhä menestyksellistä parantumista, lähetän enollenne, tohtori Anialle parhaat terveiseni.

Mummo lähettää terveisiä ja lupaa kirjoittaa.

Isänne.»

Antti tulee siis, tulee ehkä piankin! totesi Helmi ja ilostui niin, että hänen tuli aivan kuuma.

Osakuntalaisilta saapui alussa kortteja. Teki oudon kipeää, kun luki: »Terveiset täältä; uusi jatsimelodia löydetty; vanha shakkimestari lyöty, uusi astunut näyttämölle. Morjens vaan ja tule pian kotiin.» Alla tuttuja nimiä päällekkäin, niin, että niitä tuskin saattoi lukea. Tai: »Jyrki saanut kutsun laulamaan Mussolinille. Mitä uskot — tunteeko hän enää sen jälkeen vanhoja ystäviään?» Osakuntalaiset lähettivät noita mielettömiä ihania päänäpistö jaan, jotka tulivat esiin osakunnan

alati kuohuvasta ja kukkivasta elämästä, tuosta ihanasta elämästä, jonka ulkopuolelle Helmi nyt oli joutunut Alati uudella voimalla teki häneen kipeää, ettei hän enää ollut siellä, niissä shakkimestareja lyötiin ja kruunattiin ja missä uuden jatsimelodian löytäminen oli tapaus. Hänen täytyi elää kellon mukaan kuin vanha vaivainen mummo. Yksi ainoa varomattomuus riitti tekemään hänestä lopun. Täällä oli ollut nuori mies ylioppilas hänkin, joka oireettomana pääsi pois parantolasta. Hän opiskeli sitten Helsingissä, tuskin muistaen että oli ollut sairas. Jouluaattona hän meni hakemaan kuusta metsästä, ottaen ullakolta jalkaansa kylmät saappaat. Hän sai nuhan. Ja tämä pieni kylmetys vei hänet nopeasti hautaan.

Kurssikirjojen pino nousi sekin Helmin mieleen, muistellessa osakuntatovereja. Koska mahtoikaan tulla aika, jolloin hän jälleen saattoi tarttua niihin? Vai oliko menevä hukkaan koko se työ, joka oli pantu lukuihin, ponnistukset harjoituksia ja tenttejä varten kodin painostavassa ilmassa?

Heikiltä ei tullut riviäkään.

Mitä se tiesi?

On kuitenkin tulossa päivä, jota Heikki tuskin voi unohtaa: Helmin syntymäpäivä. Helmi on varma, että häneltä silloin tulee kirje, ehkä kukkalähetyskin. Hän oli viime vuonna tämän päivän iltayöstä herännyt lauluun. Kuinka pitkä aika siitä tuntuukaan olevan! Helmi odotti hartaasti, mutta varasi senkin mahdollisuuden, ettei tulisi mitään.

Hän ei aavistanut kenenkään täällä parantolassa tietävän syntymäpäivästään, mutta Atsalean sisäministeri, jonka virkaan kuului kaikkien kansalaistensa sisäiset asiat, oli ottanut tästäkin selvän, ja varhain merkkipäivän aamuna marssi Atsalean kansa läpi käytävän onnittelemaan uutta jäsentään, lahjoittaen hänelle »sulhasen».

He toivat sulhasen mukanaan, itse he olivat hänet rakentaneet ja puettaneet ja sipisten, sopisten, nauraa tirsken ja kuiskutellen he työnsivät hänet sisään ovesta, Helmin pelästyksestä huudahtaessa ja hetken perästä purskahtaessa nauruun.

Mistä he olivatkaan tämän tavattoman suuren nukke-

pojan saaneet? Sillä oli mansikanväriset posket, kädessä tulipunaisia paperiruuksia ja se totteli nimeä Felix.

Felix asetettiin Helmin vuoteen ääreen istumaan ja Atsalean naiset parveilivat iloisena joukkona sulhasen ja morsiamen ympärillä, toivottaen onnea ja vakuutellen ystävyystään. Kun viereisessä huoneessa oli heikko sairas, niin täytyi kaikkien onnitteluseremoniojen tapahtua mahdollisimman kuulumattomasti. Mutta tämä ei estänyt iloa kohoamasta korkealle sinä neljännestuntina, joka oli käytettävissä ennen virallista nousuaikaa. Jollei hymyilevä Felix husaariviiksineen olisi jäänyt tuolille istumaan, niin olisi Helmi uskonut nähneensä hauskan unen. Niin äänettömästi olivat atsalealaiset tulleet, niin äänettömästi kuiskailleet, hymyilleet ja menneet. Helmin typerä huuto vain oli pahasti kuulunut — typerä kyllä, sillä näkihän hän selvästi, kun sähkö syttyi, että presidentti ja lumpustusministeri kainaloista kantoivat Felixiä.

Kotoa tuli kuvakortti ja siinä mummon onnentoivotus. Heikiltä ei mitään. Aus den Augen, aus dem Sinn, ajatteli Helmi. Ja hän olisi varmaan ollut vieläkin surullisempi, jollei Felix olisi istunut siinä, tökerönä ja lystillisenä, iltaan asti.

Eräänä päivänä, kun seurusteluhuoneesta läpi avattujen terveysikkunoiden saattoi kuulla ilonpitoa leikki-illasta, astui neiti Alho huoneeseen, hymyillen ystävällistä hymyään, mutta silmät erikoisen syvinä ja loistavina, ja ilmoitti, että neiti Hilla, jonka neiti Hirvinenkin tunsisi, muuttaisi tänne täksi yöksi. Toivottavasti ei neiti Hirvisellä ollut mitään sitä vastaan. Niin, hänen huone-toverinsa, rouva Strömberg, oli hiukan levoton, oli parempi, etteivät he häirinneet toisiaan. Neiti Hilla ei tahtonut jättää ystävätärtään, mutta tohtori oli nyt näin määrännyt.

Helmi käsitti heti: rouva Strömberg on taas hyvin huonona! Hän oli ollut parempi välillä. Juuri hänellä oli se hyvä gramofooni, joka soitti samaa jatsia, minkä mukaan osakunnassa viime aikoina oli tanssittu — nyt hän oli keksitty uusi jatsimelodia, niinkuin viime kortti tiesi kertoa.

Neiti Hilla tuli, astuen vuoteensa jäljessä, jota hoitajatar työnsi, käsivarrellaan joitakin liinavaatteita ja kädessään kampa — harva pitkäpiikkinen kampa, jomoinen oli tarpeellinen pitkiä, tuuheita hiuksia varten.

Helmi makasi, käsivarsi pään alla, ja seurasi jännityksessä kaikkea mitä tapahtui täällä, silti hetkeksikään jättämättä mielestään viereistä huonetta.

Hoitajatar, saatuaan vuoteen sijoitetuksi, hävisi nopeasti, silmillään anottuaan: olkaa levolliset ja nukukaa hyvin.

Neiti Hilla oli laskenut yöpaitansa vuoteelle ja seisoi ikkunan ääressä, katsellen pihamaalle, jonka tasaista lumikenttää suuri sähkölamppu valaisi. Yltympäriillä vallitsi pimeys. Mäntyjen latvat tuntuivat päästävän huokauksia.

Vihdoin neiti Hilla jätti ikkunan ja tuli tuolille, joka oli Helmin jalkopäässä.

— Rukoilkaa tekin, sanoi hän hiljaa. — Luulen, että ystäväni saa kutsun tänä yönä. Kuinka mielelläni olisin hänen luonaan tämän vaikeimman yön. Mutta hän itsekin käski minun lähteä. Hän ei ole puhunut minulle sielunsa asioista, mutta hän on pyytänyt minua lukemaan Uutta Testamenttia. Herra, ole hänen luonaan, valaise häntä, lohduta häntä, armahda häntä, armahda meitä kaikkia.

Viereisessä huoneessa liikuttiin hiljaa. Miehen askeleet kiiruhtivat läpi käytävän. Helmi saattoi erottaa eno Wiljamin äänen. Neiti Alhokin oli siellä ja vielä joku hoitajattarista.

Neiti Hilla alkoi kuiskaten kertoa sairaasta rouvasta. Hän oli nuori ja kaunis, oli konttorista päässyt päällikkönsä rouvaksi. Mutta se mies oli yhden ainoan kerran käynyt täällä häntä tervehtimässä, eikä hänelle kukaan kirjoittanut. Ainoastaan rahalähetykset tulivat säännöllisesti. Muutama päivä sitten oli rouva pyytänyt, että sähkötettäisiin miehelle. Se oli tehty, ja hän oli tuntunut odottavan tätä. Häntä ei kuitenkaan ollut kuulunut. Rouva piti paperinsa ankarassa järjestyksessä — kaikki laskut ja kuitit olivat niputetut. Hän laski joskus myrkyllistä pilaa ihmisistä ja laitoksista eikä hän milloinkaan itkenyt, ei silloin kun joku sukulainen hänelle kir-

joitti hänen miehensä elävän toisen naisen kanssa, eikä silloin, kun hänelle luettiin Uutta Testamenttia. Vuori-saarnan hän halusi kuulla uudestaan ja uudestaan.

— Rukoilkaamme molemmat! kuiskasi neiti Hilla, painuen ajatuksiinsa.

Seinän takaa saattoi erottaa yhä samat äänet ja askeleet, lääkärin ja hoitajattaren.

Puoliyön jälkeen hiljeni huone ja miltei äänettöminä johtivat askeleet läpi käytävän sinne, mistä olivat tulleet.

— Hän on kuollut! kuiskasi neiti Hilla. — Hänen miehensä ei tullut.

Ja hyvin hiljaa kuului pimeästä hänen äänensä, lukien Herran siunausta.

Kumpikaan tytöistä ei ummistanut silmiään. Mahtoi olla aamuyötä, kun kahden miehen sipsuttavat askeleet jälleen likenivät ja viereisen huoneen ovi avautui.

Tytöt ymmärsivät, että kuollut nyt vietiin pois.

Mutta tämän yön jälkeen käsitti Helmi Hirvinen, että voi sattua tapahtumia, jotka minuuteissa muuttavat ihmisen.

Jo ylihuomisena päivänä saapui joku herra järjestämään vainajan asioita. Vaan ennenkuin neiti Hilla luovutti gramofoonin, kokosi hän hallikuntansa sen ympärille ja vielä kerran soitti se läpi ohjelmistonsa, sekä iloiset että surulliset sävelet, polkat, valssit ja marssit. Helmi Hirvinen kuuli tutun jatsinkin seinän takaa. Siinä oli nyt uusi, outo sointu.

Tuli sitten eräs aamu. Helmi Hirvinen heräsi syvästä unesta ihmeen virkeänä, pelästyi, että oli nukkunut liian kauan ja aikoi heti syöstä vaatteisiinsa käydäkseen kiinni kurssikirjoihinsa. Mutta mitä tämä olikaan? Ikkunan takaa näkyi sininen taivas, punertavia männynkylkiä ja vihreitä puunlatvoja, rinta otti vastaan pihkantuoksuista ilmaa ja ulkoa kuului laulua ja narskuvia askeleita lumella. Hän ei ollutkaan omassa pukkisängyssään kotona Töölössä, vaan tyhjässä, kylmässä huoneessa, missä seinät olivat vaaleansiniset ja terveysikkuna avoinna, ikäänkuin päästämässä sisään tuota taivasta.

Tuossa oli valkoinen pöytä, tuossa tuoli, tuossa yöpöytä, tuolla vesijohdon allas — kaikki oli valkoista ja kylmää. Kyllä totisesti joskus saattaa nukkua makeasti.

Hänhän oli enon luona Kukkarannassa — kuinka kauan oikeastaan jo oli ollutkaan täällä? Hänen oli täytynyt pysyä vuoteessa ja aina kun hän oli kysynyt, milloin pääsee ylös, oli eno Wiljam sanonut: hm, saa nyt nähdä. Kun hän viimein hätääntyneenä huomautti, että hänen tenttiaikansa meni umpeen, niin sanoi eno siihenkin: hm, saa nähdä, saa nähdä!

Joka tapauksessa saa jotakin nyt nähdä: päivän, jolloin ei väsytä! Ruumiissa on ihana tunne. Ei mihinkään maailmassa sitä voi verrata. Silmäluomia ei paina, tuskaa ei tunnu missään. Tekisi mieli leivona kohota ja kiiruhtaa työhön. Tälle hyvinvoinnille ei lainkaan osaa antaa arvoa ennenkuin on ollut sitä vailla. Ulos kevääseen hänen tekisi mieli lähteä, suorittamaan jotakin hyödyllistä — hän hyvin tietää, ettei nyt ole kevät, ulkona on syystalven pimeä, mutta tämä ihana ruumiillinen ilo kuitenkin kuuluu kevääseen. Hän paranee, hän tietää sen nyt! Hän on ollut parantolassa, kanssakärsivien joukossa, hän on ollut sairas — pieni viiva vain ja hän olisi joutunut kuolevien puolelle, mutta hän joutui tänne ajoissa: hän tulee nyt terveeksi! Tällaista aamua ei hänellä koskaan ole ollut: ei väsyä. Kiittäkäämme ja ylistäkäämme! sanoi neiti Hilla. Helmi vei kätensä ristiin ja muisti sen illan, jolloin neiti Hilla tuli hänen huoneeseensa. Mitähän kello jo mahtaakaan olla? Vieläköhän neiti Alho tänäänkin sanoo, ettei hän saa nousta? Ja mitähän eno Wiljam sanoo? Kuinka hyviä he kaikki ovatkaan olleet!

Helmi makaa hämärässä, onnellisena oikoen jäseniään ja odottaen ylösnousun merkkiä. Kukko laulaa tuolla jossakin rakennusten takana. Tenttiaika menee umpeen, auttamattomasti, mutta hän ei enää sure sitä. Hän ei enää kuulu yliopiston opiskelijain lukuun. Kummallista: nyt hän muistaa Freiligrathin syntymävuoden! Ja mieleen johtuu muutakin, mikä hänen väsyneissä aivoissaan oli aivan epäselvänä. Kukaties tentti nyt menisikin hyvin. Mutta ei ole enää aikaa. Pois Freiligrathit ja multaa päälle! sanoi kerran Heikki. Täällä parantolan

kylmissä, puhtaissa huoneissa käännetään monen ihmisen elämänjuoksu toiselle suunnalle.

Minunkin! päätteli Helmi. Mutta minne? Neljäkymmentäviisituhatta ihmistä sairastaa. Kuinka moni heistä näkee tällaisen terveyden aamun? Yhdeksäntuhatta kuolee vuodessa, yksi vuorokauden jokaista tuntia kohden. Se, joka kokee tällaisen aamun, jää varmaan erikoiseen velkaan niille, joiden osalle ei tullut tuntea väsyttämättömyyden iloa. Täällä on ollut puhdasta, viileää, hiljaista. Tämä on ollut elämän esikartano.

Hän viivytteli. Hän olisi tahtonut pidättää tätä ihmeellistä hetkeä menemästä ohitse. Pihamaalla syttyi sähkölamppu ja seinät huoneessa saivat kiiltävän, miltei kuutamon kaltaisen valkeutensa, niinkuin niin monesti ennen, näin aamuin ja illoin hänen sairautensa aikana.

Terveys oli tullut, tänään varmasti ei ole kuumetta!

Helmi Hirvinen tuskin malttoi odottaa hoitajattaren tuloa. Neiti Alho hymyili heti vastaan ja alkoi, ennenkuin potilas oli ennättänyt suutaan avata:

— Me taidamme sitten tänään alkaa ilmarinnalla. Tohtori puhui siitä jo toissapäivänä. No, se on sitä, että keuhkopussi täytetään ilmalla, sairas keuhko menee kokoon eikä enää voi toimia. Levossa ollen saa se sitten rauhassa parantua. Kyllä kai typetyspotilaat ovat kertonetkin. Ilmaa pumputaan keuhkopussiin. Ei se tee kipeää. Ensi kerralla ehkä vähän. Mutta ei sitten enää.

Helmi nauroi, peilin ääressä sukiessaan hiuksiaan.

— Täällähän kuuluu olevan mies, joka niin pelkää typettämistä, ettei häntä mitenkään saa siihen, sanoi hän huolestuneen näköisenä, vaikka ilo oman terveyden palaamisesta teki hänelle kaiken myötäsuremisen mahdolltomaksi tällä hetkellä. — Rakas neiti Alho, miten me saisimme hänet narratuksi siihen leikkiin!

— Kyllä kai hän siitä tulee järkiinsä, kun ylilääkäri hänelle selittää asian, vastasi neiti Alho, askarrellessaan taulukon ääressä samoin ilmein ja liikkein kuin niin monesti ennen.

Helmi pääsi jalkeille. Yllään jonkin verran ahtaaksi käynyt pyhäpukunsa, asteli hän Atsalean presidentin rinnalla läpi pitkän käytävän, jonka ikkunalaudoilla punaiset pelargoniat helottivat. Kansa kiiruhti hallei-

hin. Helmi tunsu nimeltä monet ja lisää hänelle selvitti Leena-Maija, samalla tehden selkoa joulunvieton valmistuksista, vaikkei hän itse tulisikaan olemaan täällä jouluna, ylipappa kun oli luvannut, että hän pääsisi kotiin. Portaissa tulivat lääkärit valkoisissa takeissaan. Eno Wiljam pysähdytti Helmin, nyökkäsi ystävällisesti ja sanoi: oikein hyvä, pian alamme ilmarinnalla, ilta-junassa saapuu tohtori Ahonen.

Tuli melkein liian paljon hyvää päällekkäin. Helmi tunsu jonkinlaisen pyörryttävän ilontunteen käyvän läpi ruumiinsa. Siinä oli jotakin heikentävää, takaisinpäin vievää, ikäänkuin ei hän olisi jaksanut sitä kantaa. Hän tunsu, ettei sittenkään vielä ollut täysin terve. Ja kun Leena-Maija kirjastohuoneen oven kohdalla esitti hänet herra Sistolle ja jollekin toiselle Jukolan pojista, niin hän tunsu vanhan vastenmielisen hien puserutuvan otsalleen ja käsiinsä ja päätteli: ilo oli ennenaikainen, terveyteen on vielä matkaa, etteihän vain tulisi jotakin pahempaa! Tässä ei kuitenkaan ollut aikaa mietiskelyihin, sillä hän joutui nyt siihen vastaanottoon, jommoisesta Kuriiri oli tietänyt kertoa, kuuli joukon nimiä, sai hallitamineensa, tervehdyshuutonsa ja paikkansa ulkoministerin ja lumpustusministerin välissä, sekä vaipui äänettömyyteen, kiittolisena siitä, että seremonia oli ohi. Niin ujoksi hän oli täällä käynyt, että vaikka osakuntaelämässä oli ollut pakotettu tottumaan esiintymiseen, sen nyt oli unohtanut.

Tästä näkyi avara luminen piha, jonka kukkamaat olivat peitetyt havuilla, keltaiset männynkyljet, vihreät latvastot ja korkea rantatöyräs. Tangossaan riippui Jukolan lippu Atsalean yläpuolella. Sieltä oli nähtävästi joku lähtemäisillään. Vaatteen pohjavärinä oli oranssin-kelta ja siitä erottui mustia hahmoja, nähtävästi alkuperäisen Jukolan seitsemän poikaa. Tästä kuitenkaan ei saanut täyttä selkoa.

Siinä nyt siis makasi useasti mainitun Atsalean hallikansa tuoleissaan ja pukkisängyissään, vahvoihin turkispusseihin käärittynä. Kauimpana seinää vasten olivat Suolarae ja Pippurinmarja, molemmat luultavasti ylioppilaita, tai konttoristeja, toinen musta ja vilkas, toinen uneksiva ja hiljainen — minkätähden viimeainit-

tua nimitettiin »pippurinmarjaksi», oli käsittämätöntä. Mirja Sola, papintytär, joka terveydellisistä syistä oli lopettanut lukunsa ennen ylioppilastutkintoa ja sitten yrittänyt lastentarhaseminaariin, luki hartaasti jotakin paksua kirjaa — kaikesta päättäen se ei ollut romaani. Rauha Mäkisellä, lumpustusministerillä, oli hänelläkin kirja, nähtävästi jännittävä. Hänellä on kotona kolme lasta ja mies, joka toimii osuuskaupassa. Koko perhe elää vanhanaikaisen ymmärtämyksen ja kiintymyksen elämää, ja kun ei Rauha-rouva milloinkaan ole ajatellut uskotonta ajatusta, niin hän säälien järjestää koti-ikävää poteville ja yksinäisille kukkarantalaisille ystävyyssuhteita parhaimman järkensä mukaan. Hänen tehtäviinsä ei kuulu huolenpito parantolaväestä ulkopuolella Atsaleaa, mutta myötäsytynyt toimeliaisuus ja sääliväinen sydän ovat tehneet hänestä jonkinlaisen ylilumpustusministerin koko parantolassa. Muurarinleski Elsa nukkui miltei heti. Hänellä olikin paljon univelkaa. Sen jälkeen kun hänen miehensä kolmetoista vuotta sitten putosi rakennuksen telineiltä katuun ja siinä paikassa heitti henkensä, on Elsa kantanut muurilaastia ja elättänyt lapsensa avustusta pyytämättä. Ne ovat nyt jo työssä, aikaansaavia ja työhön opetettuja kun ovat. Ei niitä ole lellitelty, niinkuin ei äitiäkään. Hän on kuullut raakoja puheita työmaalla eikä itsekään jää vastausta vaille, jos hänelle kirosana heitetään. Mutta mikään ei häntä lannista, tai vie hänen hyvää tuultaan. Ja paranimisestaan hän on yhtä varma kuin siitä, että aamiai-nen tänään maittaa. Hän nukkui heti halliin päästyään ja Lelle, nuori ompelijatar, jonka oli tapana peitellä ja hoivata kaikkia hallissa, sai ravistaa häntä voimiensa takaa, jottei hän kuorsaisi niin kauheasti. Alli Sten, ulkoministeri, jossa oli taiteilijanvikaa — hän se kuului maalanneen Felixin kasvot — ja joka hienon käytöksensä vuoksi erittäin hyvin sopi edustamaan hallia ulospäin, kirjoitti kirjettä — nähtävästi sulhaselleen. Hän oli jo hyvissä voimissa ja toivoi jouluksi pääsevänsä kotiin. Häitten piti olla kesällä.

— Uusi tohtori tuli, virkkoi Suolarae virkeällä äänellään. — Näin kun hän astui autosta. Hänellä oh vain käsilaukku — eikö hän jääkään pitemmäksi aikaa?

- Koffertti tulee jäljessä, sanoi heti Pippurinmarja.
- Oliko hän kaunis?
- Makuasia. Hän ei ole ruma.
- Minäkin näin hänet, puuttui nyt puheeseen itse presidentti. — Hän teki kovin hyvän vaikutuksen. Mutta muistakaamme levätä ja parantua.
- Onko hän helsinkiläinen?
- Onko naimisissa?
- Lapset, huomautti presidentti uudestaan, — muistakaamme säännöt ja määräykset ynnä-muut, ynnä-muut. Tämä tosin ei ole hiljainen halli, mutta se ei myöskään saa olla mikään remuhalli.
- Saattoi kuulla, että Jukolassa puhuttiin kananhoidosta. Joku selitti hautomakonetta. Se oli se savolainen pankintirehtööri. Hän oli paitaressuna torpanpoikana alkanut uransa, myyden äitinsä kymmenen kanan tuotannon kesävieraille ja siten saaden kokoon ensimmäiset koulurahansa. Siitä oli sitten latu lähtenyt, ja nyt sitä ollaan kirkonkylän haarakonttorin tirehtöörejä.
- Ja taianpa täältä ottaa mukkaani emännän. Sin'silmäsen — en minä niistä ruskeista! ja sitten myö ostetaan satanen kannoo ja hautomakone.
- Kukahan se »sin'silmäsen» on? kuiskasi Suolarae, nauruaan pidätellen.
- Se taitaa olla kyökkideparttementista, sanoi presidentti hiljaa, ja selvästi katsoen, että keskustelu saisi katketa tähän.
- Jukolassa naurettiin.
- Onko se uusi tohtori tumma vai vaalea? kysyi lumpustusministeri, taittaen kokoon kirjeen ja pistäen sen kirjansa väliin.
- Eikö tuo mahda olla vaalea, sirkutti Suolarae, — koska minä heti tunsin niin voimakasta sympatiaa.
- Hän on varmaan jo kihloissa, varoitti lumpustusministeri. — Ahonenhan hänen nimensä on?
- Antti Ahonen, sanoi Pippurinmarja nyt vuorostaan.
- Näin nimikortin matkalaukun kyljessä. Antti Ahonen.
- Helmi pelkäsi, että häneltä kysyttäisiin jotakin. Mutta kukaan ei vedonnut häneen.
- Tirehtööri perustaisi kettufarmin, kuului ylhäältä käheä, vaivattu ääni.

— Se on nyt Timilä tuo, kuiskasi entinen luokkatoveri Helmille. — No se katkera mies, joka ei ole lähtenyt typetykselle.

Parantolan synkin asukas, ajatteli Helmi.

— Mie jätän ne ketut teitille, vastasi tirehtööri. — Varmaan työ menestyksellisesti viljelette niitä. Mie taas tykkään niist' kukkoloist' ja kanoist\ Ja se sin'silmä kanss'.

Nyt kuului Siston ääni:

— Kun meidän lumpustusministerimme, tirehtööri Hakkarinen nyt tervehtyneenä jättää meidät, niin minä Jukolan tasavallan presidenttinä saan kiittää hyvästä toveruudesta ja menestyksellisestä toiminnasta.

— Ja mie kanss' kiitän, korotti tirehtööri Hakkarinen leveän hyväntahtoisen äänensä, — ja toivotan hyvvee lumpustuslykkyy sekä sin'silmäsille että mustasilmäsille.

Eläköön-huuto kajahti. Sitten seurasi laulu, johon Atsaleasta käsin yhdyttiin:

Sun lähtöpäiväs on koittanut,
elä-elä-elä-eläköön!
Sun intosi älköön laimetko,
se kestä-kestä-kestäköön.
Suta sunfati rallallei,
elä terveenä, terveenä, hei, hei, hei!
Pidä kurssisi aina kunnossa,
onni potkikoon sinua.

Hallipukkeja siirrettiin kolisten syrjään, ensin Jukolassa, sitten Tuttulassa ja kaikissa muissakin halleissa kautta Kukkarannan. Turkiksiaan kantaen läksivät Atsalean naiset liikkeelle. Ainoastaan Elsa istui vuoteensa laidalla, silmiään hieroen ja mutisten: piru vie, kuinka lyhykäinen se tunti on! Perhana, kuinka nukuttaa!

Koko päivä kului vaeltaessa läpi pitkien kiiltävien käytävien, missä punaiset pelargoniat helottivat, milloin asuinhuoneeseen, milloin halliin, milloin ruokasaliin. Sen pöydän päässä, missä neiti Alho toimi emäntänä, tuli vastaan joukko uusia nimiä ja uusia ihmiskohtaloita. Muuan mies, jolla ei ollut yllään kaulusta eikä kravattia, sanoi useampaan otteeseen: täällä on hauskaa! Ja sitten

hän muisteli aikaa, jolloin oli yövahtina, alati nukkuen päivisin ja valvoen yöt: ei koskaan joutunut syömään pöydässä ja ihmisten seurassa. Tätä oli kestänyt kolmekymmentä vuotta. Täällä on hauskaa! Oli mukavaa jutella ja katsella ympärilleen. Tulee ikävä, kun täytyy lähteä pois. Eräs neiti, joka monen vuoden aikana oli kierrellyt parantoloissa, esitti vertailevan kertomuksen kaikista laitoksista, missä hän oli ollut, niiden lääkäreistä, hoitajattarista ja keittäjättäristä. Hänellä oli tänään typetys, hän ei ensinkään enää pelännyt ja ilma hänellä meni aina hyvin sisään. Hänen sisarentyttärensä oli nyt saanut keuhkovian ja hänen täytyi yrittää saada tyttö tänne. Tietäen uuden tulokkaan, nimittäin Helmi Hirvisen ylilääkärin sukulaiseksi, alkoi hän katsoa häneen tutkistelevin ja toivorikkain katsein, kuitenkin pian tukehduttaen halun pyytää hänen myötävaikutustaan. Heillä ei suvussa ollut tautia — tartunta siinä täytyi olla. Tyttö oli alle kahdenkymmenen. Puheltiin Tuomistosta, joka eilen oli syönyt kolmetoista lihapullaa, ja Riikka Rauhalasta, joka viime vapunpäivänä oli voittanut kilpasyönnissä urheilukentällä. Riikka oli täällä-oloaikanaan lihonut yhdeksän kiloa. Kilpailu oli tapahtunut teelusikan avulla ja syötävänä oli ollut mustikkasoppa.

Nyt kääntyivät kaikkien katseet ovea kohden. Sieltä tuli ylilääkäri ja hänen mukanaan se uusi, nuori tohtori, jonka auto illalla oli tuonut asemalta, Ahonen.

Hyvin oli kansallisen näköinen mies.

Tasaiselta tuntui.

Kuuma puna valahti Helmin kasvoille ja outo, kipeä pettymys kouristi hänen rintaansa. Antti joutui tuonne ylilääkärin pöytään — hän, Helmi istui täällä sairaiden joukossa. Ties koska hän saisi tavata Antin. Olkoon missä haluaa, koko Antti, koska nyt on näin olevinaan. Ja Helmi iski tarmokkaasti haarukkansa perunaan, joka oli jäähtynyt hänen lautasellaan, neiti Alhon ystävällisen äänen kehoittaessa häntä syömään. Helmi teki työtä käskettyä eikä katsonut sivulleen, vaikka vaistomaisesti tunsu uuden lääkärin useampaan kertaan koettavan hänelle kumartaa.

Kun heidän pöytäkuntansa nousi ja Helmi muiden

joukossa yritti jättää huoneen, tuli Antti vihdoinkin käytävän poikki tervehtimään.

Helmin ei tarvinnut nähdä kuin yksi ainoa silmäys, käsittääkseen miten onnellinen Antti oli hänet tavatesaan. Ja kaunistunutkin hän oli, Antti. Helmi seisoi hymyillen hänen edessään. Jos tämä kohtausta olisi sattunut viikko sitten, niin hän, Helmi, olisi seisonut siinä taistellen kyyneliä vastaan. Nyt ei häntä enää väsyttänyt eikä pian tapahtuva typettäminenkään häntä hermostuttanut.

Kuka hyvänsä olisi saattanut kuulla heidän keskustelunsa.

— Terveisiä kotoa. Ja osakunnasta. No, kotiväkesi jaksaa aika hyvin. Lapset pääsivät sitten maalle ja palaavat pian herttaisen mummosi hoitoon. Kamreeri Hirvinen tuntuu mielestäni ehkä lihoneen. Panivat mukaani kokonaisen matkalaukullisen tavaroita sinulle ja sisarellesi.

— Ja mitä osakuntaan kuuluu?

Helmi ajatteli vain Heikkiä, mutta tietenkään ei voinut kysyä suoraan.

— Hyvää vain. Olemme pitäneet siellä tarkastuksen. Tulokset olivat paremmat kuin uskalsin toivoa. Heikki Huhtamäki kyllä ei alistunut tarkastettavaksi.

— Eikö?

— Minä luultavasti iskin yli maalin komennellessani häntä lääkärille. Hän ei ole käynyt osakunnassa sinun lähdettyäsi. Kuuluu lukeneen kovasti ja aikoo korottaa kaikki arvosanansa. Häneltä siis valitettavasti en voi tuoda terveisiääkään. Mutta te kai olette olleet kirjevaihdossa.

— Emme, pääsi Helmiltä hiukan väkinäisesti. — Hän siis voi hyvin?

— Kaikesta päättäen. Hänen äitinsä näin tässä kadulla. Hänkin tuntui varsin tyytyväiseltä.

— Sepä hauskaa.

Eno Wiljamkin tuli nyt siihen, huomauttaen, että Helmi lähitulevaisuudessa lähtisi hänen luokseen, niin saisi rauhassa jutella toverinsa kanssa.

Antin mukana oli tänne Kukkarantaan tullut kappale Helmin nuoruutta, jo nyt niin kaukaista, sellaisena,

jommoisena hän oli elänyt sen armaassa, ihanassa osakunnassa, silloin, kun hän ei vielä tietänyt sairaudesta mitään.

Tuntui hyvältä, että Antti oli täällä.

Ja sekin tuntui hyvältä, että Heikki voi hyvin ja teki työtä — hän, onnellinen, joka sitä voi tehdä. Helmi päätti tavatessa kysellä Antilta juurta jaksain kaikki uutiset Helsingistä.

Typetettävien jonossa päiväkahvin jälkeen keskusteltiin Kuriirin joulunumerosta. Myöskin tiedusteltiin, oliko tohtori Ahonen jollakin lailla ylipapan sukulainen ja paljonko Helmi Hirvinen tunsii häntä. Oltiin erikoisen hyvällä tuulella, koska ulkona oli auringonpaiste. Käytiin vielä varmuuden vuoksi pudistelemassa tohveleita. Pikkuisen kinasteltiin tohtori Pekkolan häälähjasta — naiset olivat saaneet tahtonsa läpi ja poikain täytyi sen johdosta pistellä. Halliväen rientäessä ohi, meni Timiläkin joukossa ja neiti Hilla huudahti hänelle, että näin hyvin hän nyt voi eikä kaipa toista keuhkoaan ensinkään. Iisakki vaan nosti päätään ja naurahti. Hän oli komea, tumma mies, hiukset ohimoilla jo vahvasti harmaantuneina.

— Ei pidä säikähtää, kuiskasi neiti Hilla samassa takapäästä Helmille, — jos nuo Tuttulan tytöt typetettäessä huutavat.

Mutta Tuttulan tytöt sanoivat tehneensä sen vain ensi kerran, sellainenhan oli muoti Kukkarannassa!

Siitä »koskemisesta» tai »ei-koskemisesta» oli nyt niin paljon puhuttu, että Helmistä jo alkoi olla jännittävää. Ensi hetkessä tuntui aika pahalta: lääkärit ja hoitajat valkoisissa tamineissaan, lääkkeiden haju ja instrumentit — tämä muistutti pahasti operationisalia. Mutta hävetti esiintyä raukkamaisesti, varsinkin, kun eno Wiljam neula kädessä hymyili aivan kuin hän olisi käynyt pistämään sitä johonkin kravattiin. Viimeinen, minkä Helmi heidän kasvoistaan näki painuessaan pöydälle, oli, että he yhtäkkiä kävivät totisiksi. Antti erikoisesti — hän mahdtoi pelätä Helmin puolesta. Helmi muisti, miten hänen oli tapana tehdä hammaslääkärillä: hän puri yhteen hampaansa, niin, että korvissa suhisi ja sydän jyskytti, lyödessään kovia lyöntejään. Nyt kosketettiin ihoa jolla-

kin kylmällä. Nyt ne puhuivat jotakin, ja pieni ase särki paljaan pinnan ja työntyi ilkeästi lihan sisään. Helmi aavisti, että pahin oli ohitse ja pysytteli hiljaa.

— No, sillä lailla! sanoi eno Wiljam. — Vielä vähän kärsivällisyyttä. Kas noin. Tämähän meni erinomaisesti.

Helmi kiitteli iloisesti — hän oli todella iloissaan, että kaikki nyt oli ohi, tuli hymyillen ulos ja vakuutteli, ettei se ollut mitään.

— Kyllä meidän täytyy saada se Iisakki voittamaan pelkonsa! nauroi hän kiiruhtaessaan huoneeseensa.

Hän oli pienen aikaa ollut pitkänään, kun hänestä yhtäkkiä tuntui siltä, että hänen nyt täytyy lähteä tapamaan sisartaan Marjaa. Hänet valtasi sellainen kaipausta, ettei hän enää muistanutkaan uupumustaan ja arkuutta haavassaan. Se, että hänen ainoa oma sisarensa oli näin lähellä, eikä hän vielä ollut saanut häntä nähdä, oli oudosti järkyttänyt häntä kaiken aikaa hänen ollessaan sänkypotilaana. Nythän hänellä vielä oli asiaakin, kun kotoa oli lähetetty paketti heille molemmille.

Helmi soitti hoitajattaren huoneeseen. Mutta ei mitenkään käynyt päinsä, että potilas nyt lähtisi liikkeelle. Muutamia päiviä täytyi maata alallaan, ja lasten puolelle pääsi yleensä vasta, kun keuhkot olivat ihan puhtaat — lapset olivat tartunnalle erikoisen arat! Paketin lupasi neiti Alho kyllä toimittaa Marjalle.

Mikäpä siinä auttoi muu kuin purra hammasta ja mukautua. Kyllä tämä oli vihoviimeistä! Neiti Alho seiso siinä, hymyillen iänikuista hymyään, kaikesta päättään käsittämättä, mitä Helmille maksoi luovuttaa käsistään mummon paketti, tai ei oikeastaan tämä, vaan se, ettei hän saanut lähteä tervehtimään sisartaan.

Kyllä piti olla enkelin mieli käsittääkseen, että tauti — tämä tauti — annetaan ihmiselle hänen luonteensa jalostamiseksi.

Mutta siitä Helmi Hirvinen sitten vähitellen solui parantolaelämään, tullen nopeasti sen toimeliaaksi kansalaiseksi. Maattiin hallia, käytiin punnituksilla, tyytöksillä ja valohoidossa. Syötiin kilpaa, tehtiin joululahjoja — ja uusi lippukin tehtiin leikki-illoissa, toimitettiin Kuriiria, lumpustelttiin, asetettiin poliisitoimi tai poliisikoiran toimi, koska jokainen halli oli ankara arvos-

taan ja maineestaan, laulettiin kuorossa, huudettiin eläköötä ja hei-hei-heitä tulijoille ja menijöille. Aamuisin kuuluivat seurusteluhuoneesta virren sävelet ja pyhäisin veisattiin halleissa pyhään kuuluvia lauluja. Työtupaan päästiin määräyksestä ja kävelykin tapahtui reseptin mukaan. Jälkimmäistä määräystä toivottiin hartaasti ja työtupaankin pyrittiin innokkaasti. Kerran talvella piti ylipappa itse esitelmän tuberkuloosista ja sen hoidosta. Silloin saatiin kuvissa nähdä Basilli, tuo pääpeto, itse pahan alku ja juuri. Ylipappa lopetti joka esitelmän samalla tavalla: »Tuberkuloosi ei ole parantumaton tauti, se ei ole sen vaarallisempi kuin muutkaan vakavat taudit. Sitä on vain ryhdyttävä ajoissa hoitamaan. Hoitakaa itseänne, muistakaa, että kallein, minkä te omistatte, on terveys, älkää suhtautuko siihen kevytmielisesti, vaan taistelkaa terveytenne puolesta ja iloitkaa ja kiittäkää Jumalaa elämänne joka päivästä.»

Hyvä, kunnioitettu ylipappa — kun hän esitelmäänsä piti, vallitsi Kukkarannassa harras hiljaisuus. Ovet osastoihin ja huoneisiin olivat auki, henkilökuntakin oli saapuvilla. Kaikki tiesivät ylilääkärin itsensä joskus olleen keuhkotautisen. Kun hän kuvassa näytti moninkertaisesti suurennetun basillin, tuon mitättömän sauvan näköisen olion, joka tavallisesti esiintyi kolmen-neljän samanlaisen seurassa, niin liikutus yritti ottaa vallan, varsinkin naisten mielissä. Eikä ihme, sillä näkihän jokainen tuossa perivihollisensa ja verensä myrkyttäjän. Mutta kun ylipappa sitten kävi selittämään, miten viholista on vastustettava, miten siltä on otettava pois valta ja se pantava kahleihin, niin kyyneleet kuivuivat ja tiukka tahtominen ja luja päätös leimasi kuulijoiden kasvot. Ylipappa ei puhunut suurella äänellä eikä ensinkään juhlallisesti, mutta hänen sanansa kuuluivat käytävien päähän, ja väliin hän osasi panna joukkoon leikkiäkin, niin, että sille täytyi nauraa, mutta hänen olemuksestaan henki ennen kaikkea juuri tuo voima, joka pani ponnistamaan ja tahtomaan. »Keuhkotauti paranee niinkuin muukin tauti, kun ajoissa saa apua», kuiskailivat ihmiset toisilleen. Ja lopussa virittivät Atsalean iloiset naiset taistelulaulun Basillia vastaan ja innostuneina yhtyivät siihen kaikki. Kerran oli tapahtunut, että

muuan hauska poika esitelmän jälkeen astui esiin ja lausui: myö ollaa hyvinnii kiitollissii, että myö on suatu oikein alastomana nähä se pelsepuupi, ja kyllä myö se nyt tietää, vaikka se kuinka ihteää tahtois veren sissää peittee — ja myö kammitsoiaaki se jumalanvilijan voimalla ja tahton lujjuuvella. Eläköön meidän yl'leäkär, tohtor Wiljam Ania!»

Kukkarannassa valmistettiin joulunviettoa. Päivien hämärän yhä tiivistyessä, hiljeni toverielämäkin hiljenemistään, saaden sisäisemmän ja lämpimämmän sävyn. Naiset käyttivät seurustelulle varatut hetkensä käsitöihin ja miehetkin näpertelivät, salaperäisen naurun ja leikinlaskun säestäessä sormia. Joululahjat olivat tarkoitetut sekä kotiväille että kanssapotilaille, osittain henkilökunnallekin. Atsalean ulkoministeri piirteli malleja ja avusti värien valinnassa kuin paras käsityöliikkeen johtajatar, ja kun Jukolan presidentti eräänä päivänä osoittautui kutomataitoiseksi, valiten taidonnäytteekseen ylipapalle aiotun kahvipannumyssyn, niin saivat naiset pian joukkoonsa seurustelusalin lamppujen alle liudan opinhaluisia poikia. Opeteltiin myös joululauluja, joulurunoja ja joulusatuja. Jokainen lumisade toi mukanaan lumituksen ja lumiukon muovailun. Ja taasen tartuttiin joululahjojen ja joulukuusenkoristeiden tekoon. Kullattiin kuusenkäpyjä ja joulukelloja. Hiljainen, kotoinen iloisuus, jommoista ei koko vuoden mittaan olisi saatu — juuri nimenomaan tämänsävyisenä — syntymään, tuli itsestään, tuoden mukanaan suuren perheen yhteenkuuluvaisuuden tunteen.

Helmi Hirvisen laatikossa oli jo kaunis kokoelma villalangoista ja silkkitilkuista tehtyjä, osittain hyödyllisiä, osittain turhanaikaisia ja miellyttäviä pieniä esineitä. Hyvä eno, joka ennätti ajatella kaikkea, oli ajatellut sisarentyttäriensä jouluiiloakin ja toimittanut heille rahaa tarpeiden ostoon. Marja varmaan näperteli omalla tahollaan, Helmi omallaan. He olivat nähneet toisensa lastenparantolan lasiruutujen takaa ja valmistivat nyt toisilleen yllätyksiä. Suurinta huolta oli Helmi pannut pienen rahapussin virkkaamiseen. Se oli oikeastaan nykyään vanhanaikainen, mutta sentapaisia antoivat morsiamet

puoli vuosisataa sitten sulhasilleen. Hän oli siihen hankkinut vaaleanpunaista ja vaaleanvihreää paksua silkki-lankaa ja kuvitteli tekevänsä sitä Heikille. Sellaisen oli Helmin äidinäiti vainajakin kerran tehnyt sulhaselleen, se oli heillä jäljellä, jossakin äidin kätöksessä, kellastuneiden kirjeiden joukossa. Alussa Helmi teki tätä työtä salaa, väliaikoina, jolloin ei hänen huonetoverinsakaan ollut sisällä. Hän kuvitteli silloin lähettävänsä työn Heikille, nimikortti kiinnitettynä kudonnan päähän. Päivästä päivään hän mietti, kirjoittaisiko nimikorttiin jotakin, vai jättäisikö sen sellaisekseen. Myöskin hän ajatteli, kiinnittäisikö hän nimikortin pienellä, vaaleanpunaisella nauharuusulla ja käärisikö kaikkityynni vaaleanpunaiseen silkkipaperiin. Mutta entä jos tuo vaaleanpunainen väri liian paljaasti ilmaisisi Heikille hänen sydämensä, joka ei ollut voinut unohtaa, niinkuin Heikki oli unohtanut. Sillä mitäpä muutakaan tämä äänettömyys saattoi tietää kuin ettei Heikki hänestä välittänyt. Päivästä päivään palasivat ajatukset tähän vähäpätöiseen joululahjaan, ja kun se jo oli valmistumaisillaan, unohtui se kerran pöydälle, tytöt näkivät sen ja nostivat suuren ilon. Kuin konvehti! Ihan sen lelun niellä saattoi, niin kaunis se oli — ketä varten se oli tehty? Varmaan tohtori Ahosta varten! Koko parantola puhuu Helmi Hirvisen pienestä silkkilelusta ja arvaili, kuka oli sen saava. Useilla hallikuntien kansalaisilla oli samantapaisia salaisuuksia, ja ne, joilla ei ollut, potivat yksinäisyyttä ja mielen ankeutta. Tässä joulun odotuksessa tulivat niin moninaiset mieleen, iloiset muistot ja katkerat muistot. Ystäväystyneet potilaat vierailivat mielellään toistensa luona näyttääkseen toisilleen aikaansaannoksiaan, ottaakseen toisiltaan oppia ja lainatakseen toisilleen esikuvia. Pitäisi panna toimeen joulunäyttely — niin paljon kaunista ja hauskaa oli saatu kokoon. Mutta silloinhan koko jouluaaton salaisuus olisi rikottu! Niin kyllä, salaisuus oli kuin olikin säilytettävä.

Timilä, se vanha herjaaja, lausui eräänä päivänä, noustessaan hallipukeiltaan:

— Eiköhän jouluaatto oikeastaan olisikin vietettävä navetassa — no, navetassahan se ensimmäinen joulu-aattokin vietettiin, jos oikein muistan!

Oli se yhtäkaikki kamalaa, että tuollaisen miehen piti saada täällä pilata iloa ja juhlaodotusta! Eikä ollut edes mitään toivoa saada Timilää jouluaatoksi pois Kukkarannasta, koskei hänellä ollut omaisia eikä ystäviä. Varmaan hän vielä joulukuusten palaessa tulee ehdottamaan, että kuljetettaisiin sisään joku nelijalkainen, pukki tai sonni. Eikä hänelle kannattanut puhua kaunista enempää kuin rumaakaan kieltä, sillä siitä hän vain vilkastui jatkamaan ikävää pilantekoaan. Parasta koettaa olla kuulematta. Kun Timilä kuitenkin kuului Jukolan hallikuntaan ja Atsalean naiset olivat päättäneet jokaiselle ystävähallinsa jäsenelle antaa lahjan, niin täytyi Timilänkin jotakin saada. Hänellehän sopi valmistaa pieni pukki, aasi tai sonni! Ei, parempi oli kasvattaa häntä valmistamalla hänelle kaunis enkeli. Varmaan hänellä sentään menneiden aikojen komeroissa täytyi olla jokin muisto kauniista ja onnellisesta jouluaatosta.

Laskettiin öitä ja laskettiin päiviä, niinkuin lapset laskevat.

Ja kuitenkin jokainen syvimmällä mielessään kantoi pientä pelkoa. Monet olivat ensimmäistä kertaa poissa kotoa. Miten he jaksaisivat täällä vieraissa oloissa, vieraiden ympäröiminä, sairaina ja surullisina katsella joulukyntteleihin ja kuulla vanhan jouluvirren? Joku toivoi, ettei otettaisi sitä virttä, joka oli veisattu kotona — ja samassa kuitenkin toivoi, että se, eikä mikään muu, veisattaisiin.

Päivät kuluivat niinkuin olisi vedetty silmien ohitse harmaata, hämyistä vaatetta. Yöt kuluivat ja vaate oli musta. Odotus suuntautui iltaan, jolloin kaikki valot sytytettäisiin.

Päivää ennen jouluaattoä seisoj Helmi Hirvinen huoneessaan vaihtamassa paperia pieneen joulukääröön, jonka hän oli viime hetkessä ennen postin lähtöä noutanut pois lähetettävien tavaroiden joukosta. Heikki Huh-
tamäen nimen asemesta kirjoitti hän nyt kääröön eno Wiljamin nimen. Tuntui kylmältä ja turvalliselta, kun tämä oli tehty.

Kukkaranta-koti tuoksui kaikilta joulun herkuilta, palveluskunnalla oli kiire, kiire niillä potilailla, jotka jouluksi pääsivät kotiin ja kiire niilläkin, jotka eivät

päässeet. Hoitajattaret ottivat haltuunsa kaiken, minkä tuloposti toi — vasta jouluaattona jokainen oli saava saatavan. Pestiin, kiilloitettiin ja hangattiin. Läpikäytiin koraaleja ja joululauluja. Kun iltateen jälkeen liikuttiin ulkosalla lumisateessa ja katsahdettiin ylös ikkunoihin, lausui joku lapsellisesti julki, mitä jokainen ajatteli: huomenna se sitten on jouluku. Tätä niin sisältörikasta julkilausumaa ei kuitenkaan Iisakki Timilä ollut kuulemassa. Kaikki tiesivät, että hän tähän olisi löytänyt jonkin sellaisen vastauksen kuin: mikä se on »joulu»? Tai missä pajassa joulun tähti taottiin — mahtoi olla nukkepaja.

Aatonaamuna ei kukaan yrittänytkaan noutaa postiaan — hoitajattaret sen ottivat talteen iltaa varten. Hallimakuut, kävelyt ja ateriat tapahtuivat sen jännittävän ja haikean odotuksen tunnelmassa, että oh jouluku ja koti jossakin kaukana. Ne, joilla ei ollut kotia, totesivat asiallisesti mutta tuskin vailla kaihomieltä, miten paljon ne omistivat, joilla jossakin oli koti ja rakkaita poissaolevia. Parantolan tuttu ruuna toi kuormallisen pikkukuusia sänkypotilaiden huoneita varten. Ruokasalin suuri kuusi vaati oman eri matkansa. Iisakki Timilä veti suutaan nauruun ja neuvoi aamiaispöydässä, että jokainen säästäisi itseään aattoateriaa varten: kaikissa parantoloissa pitävät emännät ja piiat hyvän ruuan jouluaattona. Riisipuurossa on manteleja.

Nyt pystytetään pihamaalla lyhteitä linnuille. Jokainen halli asettaa pystyyn oman lyhteensä.

Joulukuusia kannetaan sisään.

Nyt katetaan juhlapöytiä. Joka pöytä saa tuoreet kukaset kasvihuoneesta. Lääkärien pöytään tuodaan vaaleanpunainen loisto-atsalea. Haarakynttilätkin tulevat sisään. Juhlavalmistusten yhtyneeseen lemuun sekaantuu samassa kynttilänsydämen suloinen jouluisa tuoksu.

Tohtori Ahonen astuu nyt ruokasalin ovelle, missä Atsalean naiset kuiskutellen kiinnittävät kultalankoja ja pieniä enkelinkuvia kuusen oksille. Helmi Hirvinen ajattelee paraikaa hiljaista veljeään, joka itsekin on kuin enkeli. Kunhan tämä ilta olisikin lopussa! Hän muistelee erikseen jokaista omaisistaan ja muistelee Heikkiä. Vahvat juuret pitelevät häntä kiinni heissä kaikissa ja

tekee kipeää, kun näitä juuria runtelee. Marja on täällä — muutaman askeleen päässä. Rakas, hyvä eno on viit-
taillut siihen, että Helmi ehkä saisi tänään käväistä häntä
katsomassa. Mutta Helmi ei tahdo, ei ennenkuin hän on
»puhdas». Se on oleva hänen suuri palkintonsa, kun hän
on taistellut itsensä terveeksi: päästä Marjan puheille.
Hän on tottunut katsomaan häntä ruudun takaa. Ihmeel-
linen keksintö sekin lasin valmistus. Niin paljon on elä-
mässä sellaista, jota saa nähdä kuin lasiruudun läpi.
Muistot kuuluvat siihen. Jahka kuusi on koristettu, niin
hän pukeutuu, ottaa pakettinsa ja lähtee tervehtimään
sisartaan. Samassa Antti Ahonen, ovelta tullen, pysäh-
tyy katselemaan potilaiden kiirettä, lausuu ilmi ihai-
lunsa ja kysyy, voisiko Helmi hetkeksi tulla alas.

Helmi kääntää häneen säikähtyneet silmänsä. Mitä on
tapahtunut? Varmaan on saapunut paha sanoma, niin
paha, että lääkärin täytyy valmistaa Helmiä sitä kuu-
lemaan!

Ei mitään pahaa, rauhoittaa Antti. Päinvastoin. Hän
vain on menossa »lasten puolelle» ja tiedustele, tah-
tooko Helmi tulla näkemään Marjaa. Helmi kysyy, onko
varmaa, ettei mitään pahaa ole tapahtunut, noutaa kää-
rönsä ja seuraa Anttia. He astuvat yli valkoisen aukean
ja läpi metsikön.

Lasten paviljonki suurine ikkunoineen sädehtii jo täy-
dessä jouluvalaistuksessa. Lumiset puut ja maan kama-
rakin näyttävät loistavan joidenkin allepäin kätkeytyjen
lamppujen voimasta. Lasten äänetkin tuntuvat olevan
kuin jotakin haurasta, lasista rihmaa, joka väristen ja
kimmeltäen asettuu jättiläiskokoisen kuusen oksille,
tavoitellen tähteä, kultatähteä korkealla joulupuun lat-
vassa. Nämä äänet eivät tunne kaipausta, vaan ainoas-
taan iloa. Helmin kyyneleet hiljentyvät väkisinkin. Hän
ojentaa osakuntatoverille kääröt, jotka tämän on vietävä
Marjalle! Helmi itse jää ulos valaistulle hangelle ja het-
ken perästä työnnettiin salissa vuode ikkunaan. Antti,
yllään valkoinen takkinsa, tukee Marjaa, joka iloisena
viittaa sisarelleen ikkunan alla.

»Enkeli taivaan...»

Helmi kuulee vanhan virren kymmenien lastenäänten
veisaamana. Marjan kasvot häviävät ikkunasta, koko

vuode varmaan on siirretty keskelle valoa ja riemua. Tunne, joka on sekä surua että iloa, mutta ennenkaikkea kiitollisuutta, tahtoo antaa hänelle luvan langeta polvilleen. Hänellä on toivoa parantua ja tulla työkykyiseksi. Eikä kukaan muukaan heidän lapsistaan ole huonontunut. Mutta ei saa vilustaa, ei saa itkeä. Aikuisten parantolassa odottaa joulupuuro.

Joulun jälkeen sattui tapaus, joka vaikeasti järkytti varsinkin Atsalean tasavallan naisia. Heidän hallinsa iloinen tumma tyttö, Suolarakeeksi nimitetty, kaikkien pienten kepposten keksijä ja monen pojan toivoma neitonon alkoi riutua ja päivä päivältä menettää hyvää tuultaan. Tämä oli sitä ikävämpää, kun hänen juuri piti päästä parantolasta — oikeastaan hänen olisi pitänyt lähteä jo ennen joulua. Kaikki ahdistivat häntä kysymyksillä, mikä hänelle on tullut, eivätkä saaneet häneltä vastausta. Atsalean naiset huomasivat yhtäkkiä, etteivät he hänen kotioloistaan tietäneet mitään. Hän ei ollut koskaan niistä puhunut, eikä kukaan tullut ajatelleeksi muuta kuin että hän oli lähtenyt hyvästä kodista ja sinne jälleen palaisi — tosin ei täysin parantuneena, mutta silti voimistuneena, työkykyisenä. Niin, mitä työtä hän saattaisi suorittaa, jos hänen elääkseen heti täytyi siihen tarttua, siitä ei kukaan ollut tehnyt itselleen selkoa, tyttö itse kyllä, mutta pääsemättä ulos säkkipimeydestä.

Päivällä ennen lähtöään — uutta potilasta odotettiin tulevaksi samalla junalla, jolla Irja Silljanderin piti lähteä — ottivat Leena-Maija Lehtonen ja Helmi Hirvinen hänet kuulusteltavakseen. Suolarae oli lumpustellut monenkin pojan seurassa, mutta he eivät milloinkaan olleet huomanneet hänen olleen kiintyneen kehenkään erikoisesti. Leena-Maija oli tiedustellut sitä Jukolan presidentiltäkin.

— Irja kulta, rakas Suolarakeemme, lepytteli presidentti, — puhu meille, mikä sinua painaa. Onko joku täällä ollut sinulle paha?

Irja pudisti päätään.

— Onko joku, josta sinun on vaikea erota?

Sama vastaus.

— Puuttuuko sinulta jotakin ja emmekö voi auttaa sinua?

Suolarae aukaisi itkettyneet silmänsä ja naurahti sydäntäsärkevästi.

— Rahaa? kysyi Helmi. — Sinulla ei ole rahaa!

Nyt Irjan rinnasta vihdoin tyrskähti:

— Eikä muutakaan!

Ja tämän jälkeen he saivat käsiinsä kirjeen, jonka tyttö oli itkenyt miltei hajoamistilaan. Hän heitti sen lattialle ja polki sitä jalkansa alle.

»Paras neiti Silljander,

olen vastaanottanut kirjeenne ja pahoittelen, että vastauksenne on kieltävä. Olen odottanut Teitä koko vuoden ja maksanut laskunne toivossa, että pysyisitte sanassanne. Tautinne tuskin on muuta kuin veruke, sillä kyllä ihminen sentään vuodessa paranee. Ja jos kerran aikoo jaksaa kauppakouluun, niin kaiketi sitä sitten jaksaisi naimisiinkin mennä. Sanomattakin on selvää, etten enää rupea pulakautena hajoittelemaan pääomaani lainaamalla Teille opintorahoja. Ne saa kyllä se nuori herra lainata, jolle Te nyt annatte saman lupauksen kuin minulle. Ja siitä rahasta, jonka olen lähettänyt parantolaan, vaadin velkakirjat ja takaajat. Ei sitten muuta kuin hyvää voimista

toivoo

kunnioituksella
Albin Rontikainen.»

Kuka oli Albin Rontikainen?

Irja Silljander, saatuaan huoltopiirin lääkäriltä tietää, että hänessä on keuhkotauti, ja omistamatta muita omaisia kuin puolisokean mummonsa, joka eli kunnalliskodissa, oli pannut sanomalehteen ilmoituksen »eikö olisi niin hyväsydämistä ihmistä, joka nuorelle, sairaalle tytölle lainaisi varat parantolaan menoa varten». Hän oli saanut kaksikin vastausta ja vuoronperään kohdannut molemmat herrat heidän kotonaan. Toinen oli ollut nuori ja toinen vanha. Kumpikin oli ystävällisesti tarjonnut hänelle viiniä. Siltä nuorelta ei hän ottanut, mutta siltä vanhalta hän otti, kun tämä niin kauniisti

puhui, luvaten hänelle rahaa miten paljon tahansa vaatteita ja kuvakirjojakin, ettei tulisi ikävä. Valokuvaajallekin hän vaati tytön ja lupasi ostaa kauniin kehyksen kuvan ympärille. Monta kertaa oli tuntunut kovin vaikealta ottaa näitä rahoja — ja ne tulivat säännöllisesti joka kuukausi. Mutta nyt lopulta hän oli joutunut sellaiseen umpikujaan, ettei siitä ollut ulospääsyä minnekään. Ei ollut minne mennä, ei rahaa millä maksaa laskut täällä, ei rahaa matkaan. Hän oli ajatellut kauppakoulua, mutta ei suinkaan hän olisi sinnekään päässyt, oireettomaksi kun ei ollut tullut ja varojahan ei ollut. Pieni Suolarae itki suolaisia kyyneliä pohjattomassa orpoudessaan.

Mutta myöskin hänen ystävättärensä ja lääkärit, joille Leena-Maija uskoi tytön huolet, olivat avuttomia tämän ihmiskohtalon edessä, jota eivät he voineet järjestää kuin väliaikaisesti. Mitäpä Irjaa olisi turvannut se rahsumma, joka saatiin hänelle kootuksi! Parantolan lähtölaulu kajahti ilmassa eikä mitään seremoniasta laiminlyöty, mutta vaunun perällä istui Atsalean tasavallan entinen iloinen Suolarae kokoonlyyskähtäneenä, matkaten outoja kohtaloja kohden.

Tällaista tietenkin tapahtuu joka parantolassa eikä se varmaankaan Kukkarannassa tapahtunut ensimmäistä eikä viimeistäkään kertaa, totesivat potilaat, surumielisinä hajaantuessaan huoneisiinsa.

Täytyisi löytyä jokin koti, minne varattomat voivat parantolasta lähtiessään päästä. Ja työtä!

Tämäkään huokaus ei ensimmäistä kertaa päässyt sairaan rinnan ahdistuksesta.

Pitäisi. Ja onhan sellaista suunniteltukin. Ajatus on vain vaikea toteuttaa. Rahakysymys ennen kaikkea.

Halleissa keskusteltiin Irja Silljanderista ja hänen kohtalostaan. Kaikki tiesivät, että hän lähtiessään oli onneton. Syy hänen onnettomuuteensa jäi hämärän peittoon. Köyhyyttä pidettiin syynä, mutta aavistettiin, ettei se ollut koko syy. Helmi ja Leena-Maija pitivät lupauksensa mukaisesti suunsa lukossa, mutta pohtivat sitä enemmän asiaa, kun kahden kävelivät metsässä. Lääkärienkin kesken pohdittiin kysymystä, mitä voitaisiin tämän tapaisten sattumien varalle keksiä. Vähitellen

Atsalean pieni Suolarae hävisi niiden kirjaviiden kohta-
lojen joukkoon, joita joka päivä täällä toi niin runsaasti
— toi ja vei.

Aamu aamulta heräsi Helmi Hirvinen virkeämpänä ja
voimakkaampana. Hänen tapauksensa oli vain hetkisen
näyttänyt vakavalta — yleensä se oli ollut hyvänluon-
toinen ja oireettomuus näytti odottavan häntä. Oikeas-
taan hän omasta mielestään alkoi olla valmis lähtemään
tältä. Saattoi ajatella lukujakin. Tenttiaika tosin oli
mennyt umpeen, vaan täytyi urhoollisesti alkaa alusta.
Pahempi oli, että koko tämä uusi maailma, se maailma,
jonka muodosti neljäkymmentäviisituhatta Suomen kan-
salaista, oli tullut lukujen ja koko entisen elämän väliin.
Marja oli ratkaissut kysymyksen yksinkertaisesti: kun
hän paranee, niin hän rupeaa tuberkuloosihoitajattareksi.

Keskustelut Antti Ahosen kanssa kiinnittivät nekin
entistä osakuntatoveria yhä enemmän ja enemmän sii-
hen työhön, minkä nuori lääkäri oli valinnut elämän-
työkseen. Antti on täynnä intoa. Hän uskoo, että paris-
sakymmenessä vuodessa keuhkotaudin valta voidaan
murtaa, lukuunottaen nimittäin, että hellittämättä teh-
dään työtä kaikilla linjoilla, huoltopiireissä ja paranto-
loissa, sairaaloissa ja kodeissa — varsinkin kodeissa.
Manne Sisto, joka usein kävelee Helmin ja Leena-Maijan
kanssa, vetää esiin hallikuntansa tällä hetkellä. Heillä
ei nyt ole ainoakaan, jolla olisi toivoa tulla täysin oireet-
tomaksi. Tässä jokin aika sitten oli Jukola kovin hyvä
halli — melkein kaikki pääsivät pois terveinä ja voivat,
mikäli on kuulunut, edelleen hyvin, ollen täydessä työssä.
Jukolaiset ovat, niinkuin tiedetään, tällä hetkellä kir-
vesmiehiä, muurareja, yksi seppä, pari ylioppilasta, yksi
kansakoulunopettaja. Vanhemmilla miehillä on kotona
vaimo ja lapsia, entisiin töihin ei voi palata, omaisuutta
ei ole. Kansakoulunopettaja ei enää voi saada virka-
vapauttaan pidennetyksi. Ylioppilaat ovat köyhistä
kodeista ja jo velkaantuneita. Seppä Iisakki Timilä
sanoo: »Parasta lastata meidät laivoihin ja kymmenen
kilometrin päässä rannasta sytyttää laivat tuleen!»

— Niin, se onkin vasta kysymys tämä parantumatto-
mien työkykyisten hoidon järjestäminen! tarttuu Helmi
keskusteluun, lausuen sen, minkä hän Antilta on kuullut

niinä harvoina kertoina, jolloin hän enon luona on ollut Antin seurassa. — Parantola ilman toipumakotia ja työkotia ei ole valmis. Täytyy saada sopivaa työtä, ansiomahdollisuutta, ja yleensä elämänsisältöä kaikille taudin eri asteilla oleville. Aina niihin asti, joilla täytyy olla oikeus kuolla rauhassa. Tämä on suuri kysymys ja se odottaa ratkaisua. Meiltä nuorilta se sitä odottaa!

Helmi selittää tätä pikkuvanhana, juhlallisesti käyttäen Antin sanoja. Yhtäkkiä keskeyttää Leena-Maija keskustelun — Atsalean tasavallan sääntöjen kuudennen pykälän mukaan tällaiset asiat eivät kuulu potilaiden aihepiiriin. »Ei meitä surulla ruokita, se on ilo, joka elätelee!»

Muutamina iltoina Helmi oli istunut eno Wiljamin ruokasalissa näitä asioita pohtien. Eno itse tuskin otti osaa keskusteluihin. Mennen tullen hän pysähtyi kuuntelemaan nuoria, lausuen jotakin sellaista kuin: »Yrittäkää, yrittäkää», tai: »Me teemme minkä voimme — vähänhän me voimme tehdä.» Tai: »Yrittää täytyy.» Kerran tällaisen keskustelun aikana hän asetti pöydälle lintuhäkin, avasi luukun ja otti sormellaan linnun, joka siihen hypähti kesynä ja luottavaisena. »Lilli, Lilli!» Tai: »Pieni kultakerä!»

Kun Helmi kysyi, mistä eno oli saanut Lillin, kertoi eno:

— Eräältä potilaalta. Tai hänen isältään oikeastaan. Hän pääsi aikoinaan parantolasta oireettomana. Puosu hän oli. Purjehti sen jälkeen pari vuotta ja kuoli kotimatalla kuumetautiin. Päivän matkan päässä kotisatamasta. Elämän epävarmuus on sama kaikkialla. Yleensä katsotaan korvaamattomaksi eduksi, että kuolema kohtaa ihmisen kesken hänen työtään. Mutta sairastaminen on työtä sekin. Ankaraa työtä, vaikeaa työtä. Tämä työ on tehtävä voitollisesti, niinkuin kaikki työ.

Eno Wiljam askarteli tätä puhuessaan kaiken aikaa linnun kanssa, tarjoten sille vesiheinää.

— Lilli on pitkämatkainen vieras, puheli hän kauniisti hymyillen. — Niinkuin me kaikki. Toinen viipyy pitemmältä, toinen lyhyemmältä. Kaikki me tulemme ja menemme. No, Lilli, laulapa nyt vähän. Pääasia juuri on osata iloisesti laulaa sen ajan, jonka täällä viipyy.

Eräänä maaliskuun päivänä, jolloin aurinko täytti salit ja parvekkeet, taimilavoilla oltiin työssä ja halleissa keskusteltiin Kuriirin pääsiäisnumerosta ja mämmistä, ajoi vuokra-auto Kukkarannan portaitten eteen ja nuori, tumma herra astui vaunusta, jättäen kuljettajan odotamaan. Hän oli jo portailla ja avaamaisillaan oven, kun yhtäkkiä pysähtyi, kääntyi ympäri ja sekaantui niiden potilaitten joukkoon, jotka lähtivät kävelylle. Atsallean presidentti, joka tällaisella ilmalla aina liikkui avopäin, loi häneen tarkkaavan katseen, samoin jotkut muutkin — hän oli joka tapauksessa epätavallisen komea ilmestys — mutta vieras ei seurannutkaan sitä joukkoa, joka suuntasi askeleensa tutuille lumpustusteille. Hän asteli lääkärien jäljessä lasten puolelle. Siinä olivat Pekkola ja Ahonen, ja myöskin ylilääkärin sukulaisneiti asteli siinä, iloisesti heiluttaen pajuista kirjojeppiä, jonka yläpäähän oli sidottu sininen nauharuusuke. He puhelivat Timilästä, joka oli ruvennut salaa tupakoidaan, ja Helmi huomautti etsineensä hänen seuraansa voidakseen hänelle vakuuttaa, miten hyvää tyypettämisen oli hänelle tehnyt. Timilä oli tapansa mukaan pilkallisesti sanonut: »Tyypettäkää toinenkin keuhkonne, eivät suinkaan naiset keuhkoja tarvitsekaan.» Kummallinen mies! Lasten parantolan edustalla Helmi reippaasti nosti kättään ja erkani rannalle, jonka äyräälle potilaat kävelyillään olivat polkeneet tien. Täällä olikin ihmeellisen kaunista, nyt, kun pajujen kukkivat latvat kuvastuivat keväistä taivasta vasten.

Hän käveli mitään ajattelematta — täällä saattoi joskus kulkea sillä lailla — tai jos hän jotakin ajatteli, niin se koski vain kevättä, joka teki tuloaan. Yhtäkkiä hän tunsu ilmassa tupakansavua ja päätteli Timilän ehkä olevan likeisyydessä. Mies parka, hän ei saanut rikkoa parantolan järjestystä vastaan! »Poliisikoira» oli lähetettävä hänen kimppuunsa, ettei asian vielä tarvitsisi joutua lääkärien eteen. Helmin ei oikeastaan tehnyt mieli tavata Iisakia — hänhän ei kuitenkaan ottanut vastaan neuvoa keneltäkään! Jos Irja, pieni Suolarae, vielä olisi ollut täällä, niin olisi voinut ajatella hänen piiloilevan pensaissa, sytytellen jotakin savuketta, jonka hän oli Peti-ukolta leikillä pyytänyt ja johon hän ei mil-

loinkaan kajonnut muuten kuin sormillaan. Missään tapauksessa ei Helmin tällä hetkellä levolliseen mieleen mahtunut mitään muuta kuin parantolan aihepiiriin kuuluvia asioita ja hän pysähtyi, omista voimistaan iloiten odottamaan, kuka täällä oikein oli tulossa. Kenties Peti itse, pukeutuneena kaikkiin Turkin sodan kunniamerkkeihin.

Askeleet pysähtyivät. Tuntui ilkeältä. Helmi päätti nopeasti palata ja oikaista hangen yli. Ei saanut kastella jalkoja, siitä saattoi seurata kylmetys. Mutta hän muuttaa heti.

Nyt hän hänet näki, pitkän solakan miehen, joka seisoi paikallaan, häneen katsoen. Helmi muisti Ibsenin merimiehen, joka vuosien perästä palasi noutamaan nuoruutensa morsianta ja joka seisoi tuolla lailla häneen tuijottaen. No, jopa nyt jotakin: olivatko hänen jalkansa tarttuneet kiinni maahan? Nuori mies viskasi paperossin kädestään.

— Heikki!

— Sinä et enää tuntenutkaan minua? lausui kerran niin tuttu, mutta nyt oudon soinnuton ääni. — Odotat kai jotakin?

Oli kestänyt hetken, ennenkuin Helmi siitä maailmasta, johon hän nyt kuului, pääsi siihen, joka ennen oli ollut hänen. Mutta nyt hän tuli likemmä, lämpimänä, muistojensa kannattamana ja jonkin verran ujos-tellen aineellisuutta, johon kuuden kilon painonlisäys oli hänet saattanut.

— Sinä olet täällä, Heikki! Kuinka sinä voit?

Helmi piteli molempia Heikin vastahakoisia käsiä.

— Olenhan minä täällä. Eikö jo olekin aika? Olen tullut saamaan vastausta kirjeeseeni. Sinulla ei ole ollut aikaa siihen vastata!

— Heikki! sanoi Helmi äänellä, joka oh kuin hyväily, eikä hän paljon muuta osannutkaan sanoa. Sillä tämä uusi maailma, jonka jäseneksi hän niin kokonaan uskoi tulleensa, alkoi vaipua ja nuoruus hulluudessaan ja hurmassaan vaatia häntä takaisin etuoikeudella, joka on nuoruuden. — Heikki!

— Niinpä tule! sanoi Heikki soinnuttomalla äänel-

lään, jota ei Helmi tuntenut, mutta joka häntä huumasi.
— Mikset sinä tule? Mitä sinä pelkää?

— Tämä on kävelytie, sai Helmi vaivoin suustaan. —
Mennään sisään. Minä esitän sinut enolleni.

— Minä viis enostasi. Mitä minulla on tekemistä
hänen kanssaan? Sinua minä olen tullut hakemaan.

— Mutta täällä voi joku nähdä meidät. Me olemme
parantolassa. Täällä on ankara kuri. Minun enoni
on hyvä ihminen. Tule, Heikki! Hyvä Heikki, ymmärrä
nyt minut.

— Minä olen ymmärtänyt ja ymmärtänyt kokonaisen
iäisyyden ajan. Varo, tyttö, etten enää opi ymmärtämään
enempää. Sillä se ehkei tuottaisi iloa sinullekaan.

Helmi seiso i yhäti hymyillen. Hän oli tullut niin ter-
veeksi, ettei Heikin hermostus lainkaan järkyttänyt
häntä. Äskeinen huumakin oli mennyt ohitse ja hänellä
oli tarve ainoastaan rauhoittaa Heikkiä.

— Et sinä nyt sittenkään ymmärrä. Enon asunnossa
voimme jutella. Olet matkasta väsynyt. Älä nyt suutu,
mutta minä tahtoisin toki osoittaa sinulle vähän vieras-
varaisuutta.

Helmi koetti lepyttäen astua edellä. Hän tuns i, että
hänen jalkansa olivat kosteat. Heikki ei liikahtanut
paikalta. Sytyttäessään uutta paperossia, hän puhui:

— En aio viipyä. Sinun vastaustasi minä pyydän.
Olen lukenut kuin hullu. Minulla on nyt pelkkiä lauda-
tuureja. Syksyllä alan auskultoida. Jouluna viimeistään
tahdon sinut omakseni.

Helmi seiso i kuolemanvakavana Heikin edessä, katsel-
len hänen kauniisiin ja armaihin kasvoihinsa, kädet
anoen Heikin käsiä. Mutta Heikki ei ottanut hänen
käsiään, tempasi vain syleilynsä tytön ja suuteli häntä
huulille, silmille, poskille ja taasen huulille, suuteli
syvään, raueten riemuunsa, jolla ei ollut rajoja.

Helmi ensinnä heräsi tajuntaan ja riuhtaisi itsensä
irti, säikähtyneenä ja onnettomana. Hän ei nyt muistanut
kävelytieta eikä parantolan sääntöjä. Jotakin aivan toista
hän oli muistanut kesken huumaavan onnensa.

— Minä en vielä ole terve, Heikki, ja silloin on liian
paljosta vastuussa — Jumalan tähden, lähtekäämme
täältä.

Heikki seisoi uupuneena ja heräämässä unesta, johon kaikki vaistot vetivät takaisin.

Helmi väisti hänen käsivarsiaan, jotka hapuilivat häntä syleilyyn.

— Minä en jaksa olla ilman sinua! Rakastan sinua, tyttö!

— Tule, sanoi Helmi, hänkin vielä samalle lumolle alttiina, — jos sinulle nyt on tapahtunut jotain pahaa, niin en koskaan saa rauhaa.

— Hyvää on tapahtunut. . . Minun täytyy saada puhua kanssasi, tule tänne etemmä. Sinä et tiedä, miten olen sinua ikävöinyt.

Matka heidän välillään suureni, toinen pyrki rantaan päin, toinen likemmä asutusta.

— Jos sinä nyt olet saanut minulta tartunnan, niin voi minua onnetonta! puhui Helmi.

— Sekö sinulla on minulle sanottavana?

— Käsitä minua toki, Heikki — sinä et aavista mitä tämä tauti on.

— Hoh!

— Me voimme mennä enon luo ja siellä puhua.

— Oletko sinä kihloissa tuon toisen kanssa?

— Mutta Heikki, tiedäthän sinä kaikki!

— Tiedän vain sen, etten koskaan saa sinusta selkoa, mikä sinä olet... Tuo toinen tekee minut hulluksi...

— Jos minä nyt olen sinut tartuttanut — oi, näinkö piti käydä!

— Se on kai tapahtunut paljon aikaisemmin — jos on tapahtunut.

— Oi voi, voi, oletko käynyt lääkärillä?

— Hoh!

Helmi loi salavihkaa silmäyksen kauniiseen mieheen, joka nyt asteli hänen rinnallaan. Kuinka hän häntä rakastikin!

— Minun sisareni makaa täällä, tuossa rakennuksessa, koetti hän suostutella Heikin ajatuksia toisaalle.

Mutta Heikki ei kuunnellut häntä.

— Olit hyvä, kun tulit, yritti Helmi taasen.

— Hoh! Mietin juuri, että kai lähden yksintein.

— Mutta ethän lähde tapaamatta minun enoani. Ja myöskin Anttia. Et saa lähteä vielä. Heikki!

— Jahaa — Anttia! On parempi, ettei hän nyt tule minun tielleni, sen vakuutan sinulle.

— Antti on minun ystäväni, niinkuin hän on sinunkin ...

— Oooo, arvoisa neiti, hyvästi ja onnea vain.

— Mistä sinä nyt oikeastaan olet suuttunut? koetti Helmi lyödä leikiksi. — Käsitä minua, minähän en vielä ole terve.

Heikki kääntyi korollaan ja mittasi tyttöä kiireestä kantapähän asti. Häijyt sanat kieppuivat hänen kielellään.

— Kukoistathan — totisesti!

Helmi, silmänräpäyksessä muistaen, minkä vaivan takana tämän kukoistuksen saavuttaminen — hänen kuusi kiloansa — oli ollut, tunsii, että jotakin arkaa hänessä oli kipeästi loukattu.

Paperosseja sytyttäen ja samassa viskellen ne tiepuoleen, Heikki ääneti asteli Helmin vierellä, kohti linna-
maista rakennusta, jonka portailla lääkärit seisovat. Antti näytti jo tunteneen Heikin, koska hän heti jätti toverinsa ja kiiruhti vastaan.

Heidän kohtaamisensa ei päässyt edes väkinäiseksi sentähden, että Antin sydämellisyys jo kaukaa sulatti Heikin mielen. He olivat kun olivatkin hyviä osakuntatovereja ylioppilasvuosilta, jotka nyt olivat jääneet taakse. Ja Antti puhui Helmin erinomaisista tuloksista niin luontevasti, että mielettömyyttä oli ollut luulla heidän olevan rakkaussuhteissa. Sitten Antti johdatti puheen tuberkuloositarkastukseen osakunnassa ja kysyi, minne Heikki hävisi. Nythän sopi ottaa se täällä.

Helmi, kiirehtiessään huoneeseensa muuttamaan jalkineita, koetti selvitellä itselleen, mitä oli tapahtunut. Se oli tapahtunut, mikä niin monena iltana isän ikkunan alla, Heikin saattaessa kotiin Helmiä, oli ollut tapahtumaisillaan. Ihana, hullu, mahdoton poika — Helmi rakasti häntä! Yksin häntä!

Ja Helmi istui vuoteensa laidalla huojutellen ruumistaan, niinkuin vanhat vaimot tekevät, kun he ajattelevat nuoruuttaan tai kun he rukoilevat. Helmi ajatteli sitä kuvaamatonta huumaa, mistä tarttuvan sairauden muis-
taminen oli hänet karkoittanut. Vasta nyt hän alkoi

käsittää, mitä oli tapahtunut. Hän rakasti Heikkiä, rakasti, rakasti!

Heikki ei lähtenytkään illalla — hänen autonsa läksi tyhjänä — ja Helmi tiesi hänen siis viipyvän täällä hänen läheisyydessään. Kuinka kauan? Antti oli osannut, mitä Helmi ei ollut osannut: taltuttaa Heikin. Ehkä Heikki viipyi Antin vieraana. Tai tahtoiko Antti perinpohjaisuudessaan tutkia Heikin?

Täytyihän Heikin toki myöskin ennen lähtöään tavata Helmi. Onnettomuudekseen hän ei taaskaan ollut sanonut Heikille, mitä piti sanoa. Mutta Heikinhän täytyi tietää kaikki! Pitikö nyt aina puhua? Heikki oli niin viehättävä mustasukkaisuudessaan, mutta samalla oli tapahtunut jotakin loukkaavaa ja raakaa.

Eläen läpi, mitä oli kokenut ja miettien, mitä kaikkea Heikille sanoisi, Helmi vietti yönsä puoliunessa ja suuren elämyksensä huumassa. Aamulla hän näki Heikin liikkuvan lääkärien seurassa ja menevän heidän huoneeseensa. Hän kulki ohi hallin, missä Helmi makasi. Niin kaunista ei ollut kuin Heikki! Ei kukaan ollut niinkuin hän!

Miksei hän tullut aamiaiselle? Eikä Anttikaan.

Päiväkahvin jälkeen Helmi neuvottomana ja levottomana kuljeskeli pihamailla. Hän oli etsivinään kirjokeppiään. Ties minne se oli jäänyt. Pajuinen keppi, yläpäässä sininen nauharuusu. Ja hän puhui pitkältä tästä lelusta eikä muuta ajatellut kuin Heikkiä.

Vihdoin viimein he sitten tulivat Antin kanssa. Ja kun Antti erkani Heikistä, kuuli Helmi hänen sanovan, että lähtee soittamaan Heikille autoa. Hyvin ennättää junaan, ei tule kiirettä moniin aikoihin.

Heikin kasvot olivat nyt läpitunkemattomat. Helmi ei ymmärtänyt mitään. He astelivat ääneti. Vierekkäin, mutta niin loitolla toisistaan. Heikki turvautui jälleen tupakkaansa ja viskeli tulitikkuja, jotka eivät syttyneet tai menivät poikki.

— Aiotko matkustaa? alkoi Helmi, toivoen pääsevänsä johonkin alkuun.

— Aion. Mitäpä tässä muutakaan.

— Onko tapahtunut jotakin?

— Kuinka niin?

— Sano toki.

— Mitäpä minä sanoisin. On kaunis ilma.

— Puhutaan, rakas hyvä Heikki.

— Ei mitään ole tapahtunut.

Helmi etsi Heikin kättä

— Helsinkiinkö menet?

— Niin.

Helmi puhui jotakin tyhjää, hän tunsu epätoivoissaan, ettei saa mitään otetta Heikkiin. Nyt hän matkustaa ja heidän asiansa jää taasen epäselväksi. Ja taakka laahaa jälleen heidän mukanaan, jäytän heidän mielensä rauhaa.

Yhtäkkiä Helmi pysähtyi ja katsoi suurin silmin Heikin jälkeen, hänen edetessään polkua, jonka keskeltä hiekka jo alkoi auringossa paljastua.

— Onko sinut tarkastettu?

Heikki taittoi jonkin oksan ja paiskasi sen maahan. Sitten hän nauroi.

Tuntui kaamealta.

— Te olette nyt saaneet tahtonne läpi: minut on tarkastettu. Sinä paranet, sinä. Minä sairastan, minä. Meitähän on niin paljon. Kuinka se olikaan: neljäkymmentäviisituhatta. Me kuljemme suuressa saatossa, me.

— Sinä paranet — olet rasittunut ja käynyt vastustuskyvyttömäksi.

— »Plus minä — plus sinä», muistatko? Hahhah.

Helmi seisoi kuivin huulin. Hän olisi nyt mielellään lyyskähtänyt polvilleen. Hän olisi myöskin mielellään itkenyt, väännellyt käsiään ja huutanut maata ja tavasta todistamaan, että oli onneton, että halusi ottaa Heikin sairauden ja antaa terveytensä hänelle. Ennen kaikkea hän olisi halunnut painaa päänsä Heikin rintaa vasten. Mutta näitä lievennyskeinoja ei enää ollut. Parantolaelämä oh tehnyt ne arvottomiksi. Se rautainen laki, minkä alaiseksi sairas ihminen joutui astuessaan omassa ruumiissaan taisteluun tuberkuloosia vastaan, sääsi yksinäisyyttä ja mieskohtaista urhoollisuutta.

Yhtäkkiä Heikki lyyskähti kokoon, painui puunkylkeä vasten ja parkaisi. Nuoruus hänessä huusi ilmoille hätänsä. Kun Helmi tuskissaan tarttui hänen käteensä,

pusersi hän tytön kättä vasten molemmat kämmenensä, syvään huohottaen.

Mutta sitä kesti vain hetken.

Seuraavana hetkenä hän jälleen oli pystyssä, tempasi lakkinsa maasta ja kääntyi korollaan ympäri.

— Hoh. No niin, auto on varmaan tullut.

Mitäpä sanat enää olisivat lausuneet. Leikki ja leikin aika olivat menneet. Yksinäiset ihmiset hakivat nyt kukin vaivalloista tietään.

Kolmisin seisoiivat osakuntatoverit sitten auton ympärillä Heikin lähdön hetkellä. Antti näytti röntgenkuvaa ja puhui jotakin sen johdosta. Hän oli myöskin jo soittanut Kaukjärven parantolaan ja toimittanut Heikille paikan.

Hyvästijättö meni nopeaan. Ei kukkaa, ei kyyneltä. Ne rohkaisevat toivotukset, jotka lausuttiin, tulivat Antin puolelta.

Myöhästyen hallista katseli Helmi auton jälkeen, kunnes se hävisi tienmutkaan. Mutta ei vilahdusta hän enää nähnyt Heikistä.

Kolme viikkoa myöhemmin tuli häneltä kortti Kaukjärven parantolasta. Se oli osoitettu tohtori Ahoselle ja antoi tietää, että hän voi hyvin, jopa viihtyykin.

Helmille ei tullut sanaakaan.

Kukkarannan parantolassa valmistettiin suurella toudulla ja innostuksella vapunviettoa, kun Helmi Hirvinen sai luvan lähteä tervehtimään sisartaan lasten puolelle.

Vappujuhla oli kaikista vuoden monista juhlista täällä odotetuin, jopa siinä määrin, että entiset potilaatkin saapuivat sitä viettämään parantolaan. Pääsiäisestä lähtien oli oltu työssä. Kuriirin piti ilmestyä »sisällyksikkäänä kevätnumerona». Näytelmä — viisinäytöksinen — oli kirjoitettu ja harjoitettu. Kuoro oli tehnyt ahkeraa työtä. »Vaatimukset», joita mielenosoituskulkueen piti esittää yllääärille, olivat nekin osapuilleen valmiiksi kiteytetyt. Puurojohdot vietävä sänkyihin! Ohukaisia mansikkahillon kera vähintään kerran viikossa! Sentapaisia ne olivat — ja ainoastaan niiden maalaaminen puulevyille, joita oli kannettava halliryhmien etunenässä,

puuttui. Manne Sisto, kaikkien keksintöjen ja aloitteiden ehtymätön lähde, ohjasi ja ennätti. Atsalean tytöt auttoivat häntä voimiensa mukaan. Heidän hallussaan oli etupäässä musiikkipuoli. He olivat illanviettoaan varten harjoittaneet koomillisen oopperan — harjoittelemineen oli ollut erikoisen vaikeaa, kun he halusivat pitää oopperansa salaisuutena, jonka piti tulla yllätyksenä. Harjoitukset olivat olleet naapuritalossa, mutta vieläkin tuotti esittäjille suurta jännitystä, miten kohtaukset saataisiin pysymään koossa. Mirja Sola oli kirjoittanut libretton, presidentillä oli miespääosa ja Helmi Hirvisellä vastaava naisrooli. Kevätkin suosi odotettua juhlaa. Viime päivät olivat irrottaneet jäät ja metsien ylle oli tullut se hiirenkorvien vihertävä harso, jonka aavisteleva sulo kestää vain yön ja päivän, tuskin enempää.

Helmi saisi siis nyt vihdoinkin tavata sisarensa. Hän pääsisi siis nyt todella »lasten puolelle», missä Marja kuukausimääriä oli maannut ja todennäköisesti tulisi makaamaan vuosia. Helmi oli varannut sisartaan varten paketin — karamelleja vain, jotta Marja saisi jakaa ne ystävilleen. Ja niin hän, pussi kädessä, asteli tuttua tietä, samaa mitä niin monesti oli kulkenut yksin — häntä oli aina vetänyt tännepäin, luultavasti siitä syystä, että toivoi edes ikkunasta saavansa nähdä sisarensa — ja sitten Heikin kanssa, silloin, kun onni oli niin likellä ja sitten niin kokonaan pakeni.

Lintujen ilonpito oli tavaton. Punarintaiset peipposet, västärakit ja pääskysket lentelivät ja sujahtelivat käden ulottuvilla. Lasten äänet sekaantuivat lintujen riemuun. Parantolan suuriin ikkunaruutuihin taittuivat auringonsäteet, tehden rakennuksesta satulinnan. Helmi itse asteli tuskin tuntien maata jalkojensa alla. Tämä Marja oli hänelle kuitenkin kaikkein rakkain maailmassa — mitäpä niistä kaikista muista!

Hän sai auki oven ja tuli suureen valkoiseen porraskäytävään. Täällä oli vieläkin valkoisempaa kuin isojen puolella ja vieläkin iloisempaa. Voimakas kevätaurinko paistoi, laskiessaan, avariin saleihin, ja täälläkin säteet taittuivat moninaisia kiiltäviä pintoja vasten, kymmenien lasten liikkeessa valkopukuisten hoitajattariensa kaitsemina. Marja — missä oli Marja?

Parvekkeilta tuotiin sisään vuoteita. Lapset tuntuivat jo uneliailta, mikä maaten siteissään, mikä hiekkapussi kiinnitettynä jäseneen.

Marja?

Joku hoitajattarista pysäytti hänet ja kehoitti häntä alhaalla ottamaan valkoisen takin — niitä oli tuolla alateisessä. Helmiä hävetti, että oli sen unohtanut, hánhän aikoja sitten oli kuullut neiti Alholta, että täällä piti pukeutua valkoisiin. Hän kysyi, missä salissa Marja Hirvinen makasi, sai kysymykseensä ystävällisen vastauksen ja riensi hakemaan valkoista takkia. Ja tuntui melkein hyvältä, että hänen näin täytyi tyyntyä, ennenkuin joutui Marjaa näkemään. Kukaties hän olisi purskahtanut itkuun, nähdessään sisarensa. Nyt hän rauhoittui ja kulki iloisena ja reippaana hoitajattaren osoittamaan suuntaan. Hän ei vielä voinut häntä nähdäkään ennenkuin kuuli hänen äänensä.

Marja puhui:

»Mutta paha peikko päätti anastaa kipeän, pienen tytön sydämen ja ruiskuttaa sinne myrkkyä. Mutta sen myrkyn nimi oh pahatuuli ja tyytymättömyys; ja peikko tuli hiljaa, kädessään ruisku ja ajatteli: en kärsi sitä, että nuo kipeät lapset ovat iloisia. Tahdon, että ne kirkuvat ja tappelevat ja ovat tädeille tottelemattomat. Mutta juuri, kun hänen piti pistää Mattia käsivarteen, lensi auringonpaisteesta esiin hyvä haltia. Ja haltia sanoi: mene pois, paha peikko, täällä on vain hyviä lapsia, he ottavat kalanmaksajäät, kun tati tuo, ja syövät hyvää puuroa, ja makaavat kauniisti selällään, kun tohtori käskää. Ja se kestää kyllä monta vuotta. Mutta mitä se tekee. Mene pois, sinä paha peikko, täällä on vain hyviä lapsia. Me kiitämme ja laulamme.»

Ne tytöt, jotka ympäröivät kertojattaren vuodetta, virittivät laulun, ja vuoteessa lepäävä Marjakin lauloi mukana. Laulun ohella kuului pikkulasten huudahduksia, pallojen läiskettä, savikukon vihellystä ja suurempien tyttöjen puhelua nukeille, joita he kanniskelivat.

Uusi, outo tunne oli täyttänyt Helmi Hirvisen. Hänen rakkain pieni sisarensa, joka ei voinut liikkua, oli liikkuttanut ja järkyttänyt hänet kokonaan. Ei milloinkaan

hänelle ollut tapahtunut tällaista: halu saada panna itsensä alttiiksi säteili hänessä kuin kevät. Kaikki, mitä oli ollut tähän asti, tuntui mitättömältä. Marja oli valinnut hyvän osan. Hän lievensi nyt jo, itse kärsivänä, kärsimystä maan päällä, hän antoi kanssakärsijöilleen uskoa ja toivoa. Ulkona sammui vähitellen aurinko — Helmin sydämessä syttyi jotakin. Ruusuisessa hämyssä, joka paenneen auringon asemilta tuli sairassaleihin, tuntui tämä lapsijoukko onnelliselta unikuvalta, ja kertojatar, jota ei näkynyt, haltiattarelta, joka oli valittu antamaan äänen koko tämän lapsivaltakunnan toiveille.

Kesti hetken ennenkuin Helmi rauhoittui niin, että yli vuoteenlaidan saattoi ojentaa sisarelleen kätensä.

— Helmi! Minä kun olen sinua odottanut. Mikä ilo!

— Olen nyt vasta päässyt »puhtaaksi». Minua ei enää väsytäkään.

— Anna, kun katson sinua. Olet aivan toisen näköinen. Kaunis!

— Älä toki. Mutta kuinka sinun on? Olen niin ikävöinyt ...

— Minulla on täällä oikein hyvä.

— Sinäpä oletkin lihonut! Otatko sinä tuota öljyä?

— Kyllä. Teen kaikki, mitä tädit käskevät. Ja kun tulen terveeksi, jään tänne opettajattareksi. Tai tietysti minun ensin täytyy oppia. Mutta sitten eno Wiljam kyllä ottaa minut.

— Katso, tässä on sinulle jotakin.

— Oi!

Sähkö syttyi ja sisarusten huomio suuntautui nyt lapsiin, jotka tulivat vaatimaan osaansa paketin sisällöstä. Marja jakeli makeisia oikealle ja vasemmalle. Ne lopuivat pian, ja nyt hän kertoi sisarelleen pienistä ystävistään. Tuossa oli Eeva, joka oli tullut tänne täynnä syöpäläisiä, surkeana, pikkuriikkisenä keränä. Kolme vuotta hän nyt oli ollut täällä, maannut kaksi ja kolmannen opetellut käyttämään jalkojaan. Nyt hän juoksi, huutaen ilosta ja elämänhalusta. Hän oli tullut terveeksi ja oppi jo lukemaan. Mutta ei ollut yhtään ihmistä, joka olisi iloinnut hänen parantumisestaan, hänellä ei ollut kotia eikä omaisia — niin tyyten köyhä voi ihmislapsi olla! Ei tiedetty, minne hänet lähetettäi-

siin. Hän piti tätä taloa kotonaan ja komenteli vastaanapuneita talon tavoille, osoittaen ilmeistä taipumusta järjestykseen. Täytyy odottaa ja katsoa, oli eno Wiljam sanonut, kun hoitajatar valitteli, ettei Eevan kotipaikalta tullut kirjeisiin mitään vastausta. Tuossa makasi Olli, hiekkapussi jalkaan kiinnitettynä. Näin hän oli maannut puolen vuotta ja jalka oli jo parempi. Tuon tytön tila tuolla — hänen, joka oli makuulla — kuului olevan huono. Tauti oli mennyt aivoihin, oli kirjoitettu kotiin, että tultaisiin häntä noutamaan. Hänen äitinsä oli käynyt joka viikko häntä katsomassa. Hän oli hyvin hellä lapselleen. Tässä olivat sitten »rovasti» ja »ruustinna». Molempien kaulassa oli vaikeita mätäpesäkkeitä. Hekään eivät näyttäneet siitä mitään tietävän. Käsi toisensa kaulalla nämä molemmat kolmevuotiaat lylleröt marsivat edestakaisin, laulaen jotakin, jonka sisällyksen he yksin ymmärsivät. Olisi luullut heitä kaksosiksi ja kuitenkin he olivat tulleet eri haaroilta maailmaa. Niin olivat kiintyneet toisiinsa, etteivät olisi tahtoneet illallaakaan erota toisistaan. Täällä oli yli sata lasta, jokaisella luuvikansa ja tautipesänsä. Suurin osa ei vielä ymmärtänyt kohtaloaan. Eeva tuli tarmokkaasti vaatimaan lisää makeisia. Kun ei enää mitään ollut, heittäytyi hän Helmi-tädin syliin ja hyväili veikeästi hänen poskiaaan, nähtävästi toivoen tämän auttavan makeisten ilmestymiseen.

Oliko mahdollista, että tällä lapsella, jonka terveyden vuoksi oli taisteltu kolme vuotta, ei ollut yhtä ainoaa hellijää?

Tuolla istui äiti, joka oli saapunut noutamaan parantunutta pienokaistaan. Hän oli, hänkin, jaellut ympärilleen jotakin syötävää ja lapsi oli nukkumaisillaan hänen polvelleen, pannukakunkappale kädessään.

Opettajatar!

Marja pyysi opettajatarta likemmä ja kertoi, että täällä on kovin kaunis koulusali ja opettajatar kovin hyvä. Täällä sai lainata kirjoja, mutta hän oli ne kaikki jo lukenut. Hän alkoi nyt vähitellen ruveta valmistamaan tenttilukuja, hänkin!

Helmi läksi opettajattaren kanssa katsomaan koulusalia ja se oli todella kaunis. Opettajatar selosti järjes-

telmää, jonka mukaan täällä tehtiin koulutyötä. Se oli tietenkin sovellettava olosuhteiden mukaan.

Mistä eno olikaan mahtanut löytää kaikki nämä ihmeelliset ihmiset? Helmi tunsii olevansa aivan almittainen näiden uhrautuvien ihmisten joukossa.

Maaailma ei ole paha, ajatteli hän. Me elämme sittenkin Hyvän maailmassa.

Kesän tullen kulki muutamia iloisia kirjeitä kamreeri Hirvisen kodin ja Kukkarannan parantolan välillä.

»Rakas isä! Niin ihmeellisesti on käynyt, että minä oikeastaan nyt jo voisin jättää tämän ihanan paikan, jossa olen saanut terveyden ja oppia koko elämäni varalta. Mutta en tahtoisi lähteä ennenkuin te, isä, ja mummo olette nähneet tämän paikan. Ettekö kerrankin voisi ottaa lomaa? Minäkin kärsin, kun tiedän Teidän raatavan itsenne loppuun. Eno lupaa itse kirjoittaa. Marjakin ikävöi. Tulkaa! Sydämellisiä terveisiä häneltä ja

Helmiltä.»

»Molemmat rakkaat tyttöseni!

En voi vielä sanoa tulostani sitä enkä tätä. Hyviä uutisia on, Jumalan kiitos, tullut sekä Teiltä että molemmilta pojilta. Tämä luonnollisesti on vaikuttanut edullisesti minunkin terveyteeni, niinkuin myöskin velkojen ja samalla korkojen väheneminen. Mummo kirjoittaa omasta puolestaan. Hyvää vointia toivottaa, pyytäen lausua enollenne kiitolliset terveiset

isänne.»

»Hyvät lapset! Minäkin nyt taas tartun kynään ja hyvin täällä on menty eteenpäin. Että saa Jumalaa vaan kiittää. Ja lähetän Teille sukkia, kun olen parsinut ne hyvin. Minulla on nyt ollut aikaa. Täällä meidän kullamalla jo kaikki tietävät karpäset ja sylkiastiat ja tartunnan ja basillin. Mutta Stiinan poika kuoli tähän hirtittävään tautiin ja se oli aivotuberkkeli ja hän oli tiedottomana lopulta. Syksyllä minä puhuin Stiinalle, että älä anna leikkiä Juhanssonin lasten kanssa, kun niillä yksi sairasti keuhkotautia, ja Stiina vaan nauroi ihan niinkuin minäkin, mutta nyt uskoo basilliin ja siellä on

yskäkupit. Minä tahdon kaikesta sydämeistäni taistella terveyden kalliin lahjan puolesta, että voin saada omat rakkaat lapset kotiin taas. Ja tohtori sanoo, että basilleja on vähemmän. Sitä samaa toivoo teille, rakkaat tytöt, teidän mummonne

Vilhelmiina Hirvinen.

Ja ne plyyysiset huonekalut vietiin jo huutokauppaan, kun ei niitä jaksanut pitää puhtaana.

Toivoo

Vilhelmiina Hirvinen.»

»Hyvä lankomies! Me olemme täällä päättäneet, että otat lomaa ja tulet tänne. Tuo kunnon mummo mukaasi. Emme ole tottuneet vastaansanomisiin. Tervehtien ja odottaen tietoa tulopäivästä

tuus
Ania.»

Kun tämä viime kirje nostettiin kamreeri Hirvisen kirjelaatikosta, oh puistikko Töölössä vihreänä ja aurinko tulvi sisään peittämättömistä ikkunoista. Kamreeri itse otti kirjeen ja tunsu heti lankonsa käsialan, mitä lisäksi varmensi Kukkarannan nimi kirjekotelon kulmassa. Auringon täytyi päästä sisään, se oli basillien ylitapaja, mutta kärpäsiä tuntui syntyvän tyhjästä. Niitten kanssa oli saatuna. Mummolle oli käytännössä liimapapereja ja lasikupuja, kaksi haavia ja lisäksi myrkkypaperia. Ja nähdessään Stiinan, jolta juuri oli kuollut poika tähän samaan tuberkuloosiin, mummo avasi ikkunan ja varoitti häntä antamasta kärpäsillemme rauhaa. Ne ne ovat mestareja tartunnan levittämisenä. Karvaisissa jaloissaan ne kuljettavat basilleja kuin pihdeissa. Ja niillähän on hirveän monta jalkaa, mikä niiden tietää määrääkään. Mummo huusi par'aikaa ikkunasta kadulle, kun kamreeri puhutteli häntä.

— Äiti. Se on käsky nyt Kukkarannasta. Miten minä voin pyytää virkavapautta? Minulla ei ole ollut sitä kymmeneen vuoteen. Olen hoitanut toisten työt heidän ollessaan lomalla. En ymmärrä mitä tehdä. Hän sanoo, ettei ole tottunut vastaansanomisiin.

Jos olisi ryhdytty kuljettamaan sitä kalliota, jonka laelle heidän kaunis töölöläinen puistikonsa oli rakennettu, niin tämä tuskin olisi ollut tukalampaa kuin kamreeri Hirvisen maallelähtö. Siinä oli kaikki mahdotonta: ei voinut pyytää lomaa, ei ollut matkarahaa, ei ollut ehyitä alusvaatteita, ei voinut nukkua vieraassa vuoteessa, ei joutua vieraiden ihmisten luo, ei jäädä ihmisille kiitollisuudenvelkaan, ei...

Mutta kaikista mahdottominta oli kieltää, kun tohtori itse käski.

Minkä ristiriidan toikaan taloon tuon hyvän miehen kirje!

— Tulen sairaaksi enkä ikänä maksa velkojani! puheli kamreeri, tukkaansa repien. — Mitä minä maalla! En osaa kulkea kivittämättömällä maalla. En voi olla ilman virastoani. Lapset voivat hyvin, se riittää minulle. Minulle on rangaistus lähteä. Mikä Helsinkiä vaivaa? Menkää te, äiti, kun mielenne tekee. Kyllä minä tulen toimeen, syön automaatissa. Saan pois lyhennyksen säännölliseen aikaan. Minä en lähde.

— Mutta tohtori Ania!

— Niin hän! Hän tuli hyväntekijänä, mutta nytpä hänestä tulee rasitus. Te saatte mennä. Muistakaa, ettette ota sieltä matkarahaa. Kyllä minä annan.

— Mutta sinua juuri hän tahtoo! Mitä hän minusta.

Seitsemän päivän vaikeiden sisällisten taistelujen jälkeen kamreeri Hirvinen ja hänen äitinsä olivat niin pitkällä, että heillä oli paikka kolmannen luokan makuuvaunussa, ainoastaan seinä välillä. Kamreeri luki ilta-lehteä, yllään uusi helletakki ja niinikään uusi kravatti, jonka hänen äitinsä oli hänelle ostanut. Hirvilän entinen emäntä katseli ikkunasta, käsivarrellaan laukku, jossa oli voileipiä ja kaksi limonaadipullollista maitoa. Hänestä oli mukavaa, suorastaan hauskaa, ja ennenpitkää hän joutui keskusteluun rouvan kanssa, joka sai tietää, että he olivat menossa Kukkarannan parantolaan, missä oli sukulaisia. Niin: potilaina myöskin, mutta ylilääkäri oli hänkin sukulainen, kuuluisa tuberkuloosilääkäri Ania. Rouva kertoi tulleen nuorimman tyttärensä häihin, hyvän miehen tyttö sai, suuressa koulussa

hän oli vahtimestarina. Yhtäkkiä mummolle tuli aihe puhjeta puhumaan:

— Älkää, hyvä ihminen, sylkekö lattialle. Senhän lukee tuolla seinässäkin. Tällainen pitää olla — ja hän veti erikoisesta taskusta esiin sylkykupin, joka oli erikoisessa kotelossa.

Ja nyt sai vieras rouva opetuksen tuberkuloosin vastustamistyössä. Ei auttanut vähääkään, että hän väitti olevansa terve — niin oli hänkin, Vilhelmiina Hirvinen luullut, kunnes huomattiin hänen tartuttaneen koko perheen, kaikki ne ihmiset, joita hän maailmassa rakasti. Ja kyllä oli parasta, että rouvakin antaisi tutkituttua itsensä. Kun oli tuollainen yskä tällaisessa kesähelteessä, niin eivät ikinä asiat olleet oikein. Hänessä saattoi juuri olla vanha tuberkuloosi, sellainen iankaikkinen, jota ei tahdo saada paranemaankaan. Ja nyt oli juuri tytär mennyt naimisiin ja jahka hänelle tulee pieniä lapsia, niin missä vaarassa he ovatkaan, kun isoäiti heitä hyväilee.

Kamreeri tuli hetkeksi ovelle, oli kiusaantuneen näköinen ja vei äitinsä syrjemmälle.

— Antakaa, äiti, ihmisten olla rauhassa.

— Vai syljeskellä basilleja pitkin vaunua! Ei, kyllä minä sen olen päättänyt, että missä minä liikun, niin siellä pitää valistettaman ihmiset tietämään, mikä on kärpänen ja tartunta ja basilli ja taistelu.

Muistakin vaunuosastoista tuli ulos ihmisiä. He pysähtyivät aluksi ikkunaan, mutta käänsivät sitten katseensa mummoon, joka, ruusuinen puna poskilla, vaaleassa kesäpuvussaan teki varsin miellyttävän vaikutuksen. Mummo ujostui, ja kesti vähän aikaa ennenkuin hän jälleen pääsi alkuun, mutta esitys meni kuin itsestään, kun eräs kanssamatkustaja kertoi tuovansa keuhkotautista poikaansa kotiin tohtorin luota, joka oli sanonut taudin jo olevan varsin pahana. Pian oli mummo Hirvinen voileipäpaketteineen sairaan pojan vierellä, ja kamreerin täytyi lopulla tulla huomauttamaan hänelle, että ihmiset jo tahtovat nukkua.

— Oi voi, huokasi mummo, — tässäkin vaunussa jo kaksi! Kuinka monta sitten koko junassa? Eivät tiedä,

että ovat kipeitä, tartuntaa levittävät ja surkeutta. Ja tuossa heti kärpäset viemässä basilleja eteenpäin!

Helmi näki isänsä ja mummonsä vaununsillalla ja liehutti heille kättään, junan vielä kulkiessa. Kukkarannan autossa sitten suoritettiin jälleennäkemisestä johduvat kysymykset ja huomionteot.

— Isä on nuortunut — ja uusi hattu! Ja uusi kravatti! Isästä on tullut keikari.

— Totta puhuen, minun ei ollut helppo lähteä.

— Hän oli lähettämäsillään minut yksinäni, nauroi mummo, — mutta en minä sellaisiin rupea.

— Ja tuo mummosi on koko matkan pitänyt tuberkuloosiesitelmää, kanteli isä.

— Sittenpä hän voit Helmin enolle todistaa, että pidän lupaukseni.

Helmin eno tuli vastaan kasvihuoneiden tienoilla ja molempien herrojen valkoisten kulmakarvojen alta katseli ystävällinen silmäpari toinen toistaan ja koko maailmaa.

Seurasi iloinen aurinkoinen viikko kahdelle ihmiselle, jotka pimeinä vuosina ovat käyneet valonaroiksi ja vähitellen taas ymmärsivät kuuluvansa yhteen valon kanssa.

Sillä viikolla nähtiin ylilääkärin ja hänen lankonsa, kamreerin, istuskelevan veneessä, tuntikaupalla onkien. Auringossa torkkuen vaihtoivat he silloin tällöin sanan keskenään, naurahtivat ja ihmettelivät, ettei kala syö. Mutta mato oli kyllä sillä tavalla kiinnitetty, ettei koukuun sopinutkaan odottaa kalan käyvän. Ja taas herrat naurahtivat ja sanoivat, että mielellään suovat kaloillekin kesärauhan. Sitten he ikäänkuin viran puolesta muuttivat toiselle kaislikolle ja saattoipa sattua, että onkeen tarttui sellainen otus, ettei koukku saanutkaan ylös. Ponnistusten jälkeen lähti järven pohjasta liikkeelle jokin vanha kanttura, joka ties miten kauan oli maannut siellä häiriintymättä. Tämäpä tuotti herroille erikoisen suurta huvia. Ja uudella innolla viskasivat he siiman järveen.

Mutta sillä aikaa mummo Hirvinen, ensin istuttuaan Marjan vuoteen ääressä ja tutustuttuaan hänen uusiin ystäviinsä, niinhyvin hoitajattariin kuin lapsiin, ennätti kaikkialle talossa ihmettelemään, oppimaan ja opetta-

maan. Hänestä olisi keittiössä, varasto- ja tarjoiluhuoneessa muodostunut maanvaiva, jollei hän olisi osannut lausua kysymyksiään ja johtopäätöksiään niin herttaisesti, että tämä lievensi hänen perinpohjaisuuttaan. Patojen ja kattiloiden mittasuhteet, uudenaikaisten pais-tinuunien, lämmitys- ja jäähdytyslaitteiden käytännöllisyys, varastojen suuruus — kaikki tämä oli toki ihmet-telemisen arvoista. »Ennen meillä Hirvilässä»-sanoilla yritti mummo alussa saada itselleen jotakin vertailu-kohtaa, mutta pian Hirvilän muistot eivät enää riittä-neet mihinkään. Erikoisesti mummo pysähtyi välikköön, missä astioiden pesu tapahtui suurissa, kiehuissa padoissa. Sanatonna hän katseli lipeäpataa, missä ruo-kapöydästä tulleita porsliineja keitettiin »kellon mu-kaan». Jos mummo olisi kuulunut siihen ihmislajiin, joka helposti kyyneltyy, niin hän mahdollisesti nyt olisi itkenyt julki kiittolisuuttaan sitä naista kohtaan, joka päivästä päivään seisoj näiden patojen ääressä, kärsiväl-lisesti täyttäen tärkeää tehtäväänsä.

— Kuinkahan monta pelsepuupia tuossakin menee päivittäin! sanoi mummo vihdoon, vakavana ja juhlalli-sena.

Sikalassa hän sai kuulla uuden hämmästyttävän asian. Sen, että sika voi kuolla, jos syö keittämättömänä paran-tolan ruoanjätteitä. Sentähden ovat nämä jätteet erit-täin huolellisesti keitettävät ennenkuin ne tarjotaan dioille. Täällä tapahtui kerran, että keittäminen oli suo-ritettu hutiloiden ja kuoli viisi sikaa. Sellaista hävitys-työtä tekevät basillit siassa. Se menee hyvin nopeaan. Ihmiset kestävät paljon kauemmin.

Mummo kuunteli kalpeana eikä milloinkaan voinut tätä opetusta unohtaa.

Siitä tuli uusi vaikuttava todistuskappale niihin esi-tyksiin, joita hän aina ja kaikkialla teki keuhkotaudin vastustamistyön puolesta.

Vihdoon tuli sitten sekin hetki, jolloin hän pyytämällä pyysi, että tohtori Ania tutkisi hänet ja koputtaisi oikein aikalailla, jotta saataisiin selville oliko pelsepuupi hel-littänyt kyntensä hänestä. Hän oli totisesti niin hoitanut itseään, että jo sen perivihollisen olisi pitänyt ymmärtää, »ettei hänen kanssaan sovintoa tule. Mitäpä hän itses-

täänkään, mutta lasten tähden oli tärkeää saada koti puhtaaksi niistä haaskoista — en paremmin sano! Ja muidenkin ihmisten tähden!

Tohtori totesi, että ihme oli tapahtunut mummossa. Harvoin sellainen vanha, sitkeä tuberkuloosi jättää uhrinsa, mutta mummon sisulla tämä oli saatu aikaan.

— Koska tohtori näyttää minulle sen pelsepuupin? kysyi mummo, napittaessaan vaatteitaan tarkastuksen jälkeen — tohtori tietenkään ei vielä silloin ollut saanut selostusta tutkimuksen tuloksista, mutta uskoi vahvasti, että selvä täytyy jo olla.

— Tohtori on luvannut minulle sen näyttää. Enkä minä lähde täältä paratiisista ennenkuin olen nähnyt itse sen päävihollisen, sen vanhan madon. Että kuka senkin on luonut? Mitenkähän minä jaksankaan olla alallani, kun saan sen silmieni eteen!

Hänelle luvattiin näyttää basilli.

Mutta saatuaan kuulla, että nyt itse oh vapaa vaivasta, mummo kertoi onnellisesta tilastaan kaikille, jotka vain tahtoivat kuunnella. Ennen pitkää ei Kukkarannassa ollut yhtään kansalaista, joka ei olisi tietänyt, minkä taistelun Helmi Hirvisen mummo oli voitollisesti käynyt. Jukolan presidentti pyysi häneltä haastattelua ja lupasi panna kuvauksen Kukkarannan Kuriiriin. Mummo ei ollut koskaan ollut sanomalehdissä, paitsi silloin, kun hänen nimensä oli kuolinilmoitusten alla, ja nyt hänen ilonsa nousi kukkuroilleen, kun hän ymmärsi, että hänen ponnistuksensa ehkä, tietoon tullen, voisivat kannustaa toisiakin yrittämään.

Mummo sai täällä Kukkarannassa lumpustustoverinkin. Rantapolulla hän tapasi Iisakki Timilän ja vaelteli hänen kanssaan pihkametsässä, kerran päätyen Petin mökkiinkin, jossa vieraille tarjottiin kahvia. Halleissa kierteli jo lause: »Kerrankin tapasin ihmisen, sanoi Timilän Iisakki, kun lumpustamasta tuli.» Mutta eräänä päivänä pysähdytti mummo kasvihuoneessa itse ylilääkärin ja sanoi hänelle: »Seppä tulee jo tyytetäväksi, koska tohtori ottaa hänet vastaan?» Ania loi mummoon pitkän silmäyksen ja vastasi: »Vaikkapa heti — menkää vaan sanomaan sepälle.» »Onnistuuhan se?» kysyi mummo nyt tiukasti, ja tohtori hymähti siihen: »Todennäköi-

sesti.» Tästä voitostaan ei mummo nyt eikä myöhemmin milloinkaan puhunut. Mutta joka päivä, niinkauan kuin Kukkarannassa-oloa kesti, nähtiin hänen Iisakki Timilän kanssa astelevan rantatöyräällä, missä villiruusupensaat kukkivat.

Viimeisenä iltana istui yllilääkäri vieraineen parvekkeella teelasin ääressä.

Oli tehty yhteenveto siitä onnellisesta ajasta, joka nyt loppui, ja keskusteltiin Helmin luvuista. Niin onnellisesti oli käynyt, että hän sai tarttua kiinni siihen, mihin oli syksyllä jättänyt. Jokaisen teki mieli lausua julki jotakin ylenpalttisesta kiitollisuudentunteestaan, mutta kaikki sanat tuntuivat riittämättömiltä. Helmi, päivän-paahdamana ja tanakoituneena, yritti ensinnä.

— Tuntuu käsittämättömältä olla terve. Ja onnelliselta, niin onnelliselta. Jokaisen ihmisen pitäisi joksikin aikaa sairastua, muuten ei hän tiedä, mikä lahja terveys on. Minä olen niin kiitollinen enolle terveydestäni ja siitä hengestä, mikä täällä . . .

Eno Wiljam laski teelasin kädestään.

— Kiitä Häntä, joka antaa meille tällaisen illan. Se ei ole ihmistyötä.

Helmi tarttui uudelleen äskeiseen.

— En ole puhunut sitä vielä muille kuin enolle, mutta minusta on melkein vaikeaa ruveta lukemaan sitä saksan laudatuuria, jolla kiusasin itseäni niin kovin väsyneenä. Tuntuu siltä kuin pitäisi tehdä jotakin muuta. Jotenkuten päästä mukaan työhön hiiden neljänkymmenen-viidentuhannen hyväksi, joihin minäkin olen kuulunut ja joiden kohtalon nyt tunnen.

Nuori Antti Ahonen siunasi tällä hetkellä hämärää, joka varjeli näkemästä, miten hän punehtui.

— Kuinka? lausui hän, tapaillen sanoja. — Aiotko lääkäriksi?

— En, en, naurahti Helmi. — En aio käydä syömään sinun leipäsi, vaan...

Silloin Antti, hämääntyen sanoihinsa, nopeasti lausui:

— Päinvastoin. Toivoisin kovin sinua yksiin leipiin kanssani...

— Olet hyvin ystävällinen. Mutta onhan välimuoto.

Mitä te sanoisitte isä, jos yrittäisin hoitajattareksi... ? Mieleeni on jäänyt kuva niistä urhoollisista sisarista jotka työskentelevät tulilinjailla. Sanokaa jotakin, isä.

Vanhan herran kulmakarvat vavahtivat ja ulkonivat, niinkuin aina tapahtui, kun liikutus valtasi hänet.

— Mitäpä minä. Sinulla on ikää itse päättää. Ja jos enosi katsoo sinut kelpolliseksi, niin...

Wiljam-eno hymähti.

— Se alttiikspano, se käy niin monen koulun läpi. Helmi ei kai vielä ole ollut kihloissakaan.

Kaikki vaikenivat. Heikki Huhtamäen komea olemus kangasti jokaisen mielessä, ikäänkuin hän äänettömästi olisi astunut läpi huoneen. Helmi itse ajatteli niitä karuja kirjeitä, jotka olivat tulleet Heikin nykyisestä olinpaikasta, ja niitä, joita hän turhaan oli odottanut. Heikki parani paranemistaan. Helmin hän oli unoh-
tanut.

— No niin, sanoi Helmi, — pitääkö sekin läpikäydä ennenkuin kelpaa... ?

— Lasken leikkiä, vastasi eno Wiljam. — Kyllä sinusta tulee hyvä hoitajatarkin, mutta jahka syksyllä palaat Helsinkiin ja tapaavat toverisi, niin mielelläsi käyt kiinni lukuihisi. Helsinki valtaa sinut. Ja sitten: sairanhoidattaren työ on hyvin raskasta. Sinun, Helmi, on muistettava, että olet edelleen ilmarintapotilas ja että hoito kestää vielä pari vuotta. Sinä aikana saat ja voit hyvin suorittaa tutkintosi yliopistossa; mutta sairanhoidattarkouluun tuskin pääset, ennenkuin hoito on lopetettu ja lopettamista seuraava kriittillinen aika onnellisesti ohi. Tai ehkä... No niin, terveys ennen kaikkea! Mutta jos nyt kuitenkin halusi antautua tuberkuloosityöhön kerran valtaa sinut uudelleen, ja k u t s u m u k s e n a , niin seuraa omantuntosi ääntä!

Ehtoorusko, käytyään läpi ensimmäiset heleät väri-
vivahtelunsa, oli koonnut niiden summan punaan, joka oli kuin läjä sinitumia ruusunlehtiä, putoamaisillaan vedenkalvoon. Keskellä ruusunlehtien hehkua välkkyivät syksyn ensimmäiset tähdet, niinhysin taivaalla kuin vedessäkin.

Vastarannalta, kylästä kuului hanuri.

Parantolassa paloi jo sähkö ja potilaat palasivat sisään.

Ruisrääkän tasainen ja keskeytymätön kaiherrus tuli tuleentuneilta pelloilta.

Eno Wiljam piirsi oikean kätensä etusormella ilmaan jotakin, joka vaikutti miltei salakirjoitukselta.

— Hm. Valitkaa vapaasti. Mutta muistakaa, että kun me vanhat kaadumme, täytyy teidän nuorten astua sijallemme.

Oliko hänen äänensä pohjalla pieni surunvoittoisuus? Tunsiko hän seisovansa syksynsä kynnyksellä, niinkuin tämä ihmeellinen kesä, joka ei ollut milloinkaan ollut niin kaunis ja niin täyteläinen kuin tänä iltana, syksynsä tullen?

TULILINJOILLA

Ja taaskin pyrki Helmi Hirvinen nopein askelin Töölön katuverkosta Turuntielle, matkansa määränä osakunta.

Kuinka oikeassa eno Wiljam olikaan ollut, ennustaessaan, että Helsinki ottaisi hänet valtoihinsa niin pian kuin Kukkaranta on jäänyt hänen taakseen. Helsinki oli hänet jo ottanut. Kellastuvat puistot, virkeä ihmisvilinä, näyteikkunat, katukuvat, tämä kaikki viritti hänet elämänjanoon ja työnhaluun. Jollei Marja edelleen olisi ollut Kukkarannassa, niin eivät hänen ajatuksensa olisi sinne niin päivittäin rientäneetkään. Kotonakin oli nyt tilavampaa ja valoisampaa. Ja kun ylioppilaslakkien määrä kaduilla alkoi lisääntyä, alkoi hänkin jälleen käyttää omaansa ja tunsii jälleen kuuluvansa siihen opiskelijain lukuun, joka polkee Aleksia ja painuu, Alma Materin vanhoja portaita nousten, opintosaleihin.

Osakuntakin alkoi jo kokoontua. Hän oli eräänä iltana tavannut tutun joukon, joka piiritti hänet huudahduksilla ja kysymyksillä: Kuinka sinä olet lihonut! No, oletko nyt ihan terve? Millaista oli parantolassa? Eikö siellä ollut kauheaa? Eihän sinussa enää ole basilleja? Kehuvat, että parantolaelämä on niin hauskaa — oliko sinusta? Eikö sentään jo mentäisi kahville? Kahville sitten mentiinkin.

Helmillä oli osakuntaan nähden hiukan paha omatunto: hän oli ajatellut, ettei enää ottaisi osaa osakuntaelämää. Kun siitä nyt kerran oli päässyt eroon, niin oli turhaa jälleen kiintyä ja taasen uudelleen kärsiä eron tuskat. Ja sehän vei paljon aikaa. Mutta toiselta puolen: miten paljon se antoi, mitä olisi hänenkään elämänsä ollut, jollei osakunta olisi antanut sille sisältöä,

koko hänen nuoruutensa oli oikeastaan osakuntaelämän lahja. Eipä syyttä ollut osakunta käynyt hänelle niin rakkaaksi. Eikä syyttä hän nyt soimannut itseään uskotomuudesta: hän ei vielä ollut käynyt ennen niin rakkaassa huoneistossa ja hän ajatteli lujasti, että täytyi oikein olan takaa lukea.

Kuitenkin hän nyt oli matkalla osakuntaan. Hän jonkin verran pelkäsi. Hän oli jotenkin vieraantunut, tuntui siltä kuin siitä olisi ollut kovin kauan, kun hän täällä jatsasi ja ilakoi. Hän oli silloin niin nuori, niin humaltunut olemassaolostaan ja samalla melkein aineeton väsymyksessään ja huoltensa painamana. Hän halusi olla kaunis, tavoiteltu ja ihailtu. Hän halusi tyttöjen ystävyyttä ja poikain rakkautta, samalla kun hänen sydämensä kipeä hellyys paloi työn ja sairauden näännyttämille kotiväille. Nämä keskenään sovittamattomat puolet hänen olemuksessaan olivat tehneet hänet herkäksi ja hauraaksi.

Siitä oli kauan. Hän oli tullut vanhaksi. Hän ei tuntenut väsymystä eikä hän himoinnut ihailua. Koko Weltschmerz oli poissa — eikö ihminen silloin ole vanha? Silloin askartelivat murheellisen germanistin tenttihuoltien ohella hänen ajatuksissaan erikoisesti Antti ja Heikki. Toisella heistä ei enää ollut hätää, Antilla — toisen tähden, Heikin, hän tänä iltana oli liikkeellä: Heikki oli pyytännyt saada häntä tavata ja kohtaamispaikaksi valinnut osakunnan.

Heidän suhteensa oli yhä epäselvä. Alussa Heikki oli kirjoittanut. Pari sovinnasta kirjettä. Sitten olivat vain niukat tiedot kulkupuheina saapuneet Kukkarannan parantolaan, sellaiset kuin: maisteri Huhtamäki hurmannut Kaukjärven parantolan naiset, ja myöhemmin: maisteri Huhtamäen terveys edistyi odottamattoman hyvin. Tai: maisteri Huhtamäki valittu kauneuskuninkaaksi.

Tämä samainen Heikki, josta siis oli tullut pelkkiä hyviä tietoja, oli vastoin kaikkea järkeä siirtynyt siihen hellyyden piiriin, mihin Helmin kotiväki aikaisemmin oli kuulunut. Jossakin syvällä Helmin olemuksessa nakersi aavistus: hän on saanut tartunnan minulta. Ja hän koetti selvittää itselleen, miten voisi hyvittää tätä. Saattoiko Heikki voida niin hyvin kuin huhu kertoi? Olisiko

hän niin pian parantunut? Joka tapauksessa Heikki oli lähinnä siinä kärsivien piirissä, jota Helmi Helsingissäkin ajatteli. Siihen kuuluivat enon parantolan poti-laat ja kärsijät yleensä, varsinkin ne neljäkymmentä-viisituhatta, joihin hän vielä aivan hiljan itse oli kuulunut ja joihin hän saattoi palata pienenkin varomattomuuden sattuessa. Näiden neljäkymmenenviidentuhsen kipeät elämänvaiheet olivat kirjailleet sen esiripun, joka oli laskeutunut Helmin terveydenaikaisen ja sairastamiskauden väliin. Pari kuukautta sitten hän vielä itsekin oli kirjaillut sitä — nyt hän oli päässyt katsojien puolelle. Mutta vaikka Helsinki nyt olikin ottanut hänet valtoihinsa, niin ei hänestä kai milloinkaan saattanut tulla tuberkuloosidraaman syrjästäkatsojaa. Oli yleensä kummallista, että niinsanotut terveet ihmiset niin täysin välinpitämättöminä saattoivat suhtautua keuhkotautiin. Suhde sairauteen ja sairaihin muuttui vasta sillä hetkellä, jolloin tauti astui oman kynnyksen yli.

Nyt siis Heikki haluaa tavata häntä ja määrää kohtaamispaikaksi osakunnan! Kuvitteleeko hän ehkä, että he vielä voivat tanssia niinkuin ennen. He ovat nyt molemmat terveet — mitä ovat he toisilleen? Nyt, kun ei tauti enää ole heidän välillään — miten käy heidän nyt? Tunne, joka Helmissä liikkui Heikkiä lähestyessä, oli levottomuutta, kipeää levottomuutta. Jossakin suhteessa se kuitenkin muistutti sitä rakastuneen hurmaa, mikä häntä aikaisemmin oli kiidättänyt Heikkiä kohden. Kuvitteliko Heikki, että he osakunnassa löytäisivät kadonneen nuoruutensa? Eikö päinvastoin ollut luultavaa, että he täällä surmaisivat muistonsakin? Täällähän oli mahdotonta puhua pari sanaa kahdenkesken. Tai ehkei Heikki tahtonutkaan. Mitä hän siis tahtoi?

Parantola-aikana kirjaeltu esirippu tulee muutenkin oudosti kaiken välittömyyden tielle. Hänen mieleensä johtuu nyt, että tuberkuloositarkastus taas välttämättä olisi pidettävä täällä. Tällaista hänen elämänsä nykyään on: niinkuin paha maallikkosaarnaaja, joka pysähdyttää joka vastaantulijan, kysyäkseen häneltä, miten hänen sielunsa laita on, niin hänkin haluaisi iskeä kätensä joka nuoren ihmisen käsivarteen kysyäkseen häneltä, miten hänen terveytensä laita on. Siunaa ja varjele, miten ikä-

vaksi hän on tullut! Hänen täytyy toki tästä tätimäisyydestä päästä. Hänessä oli sitä jo Kukkarannassa niin yllinkyllin, silloin kun Heikki kävi siellä. On yleensä käsittämätöntä, että Heikki vielä häntä kysyy. Sillä tätimäisyys on viimeinen ominaisuus, minkä kanssa Heikki tekee sovinnon. Jos yrittäisikin tämän ainoan kerran vielä olla nuori ja huoleton, unohtaa kärsimyksen, nähdä illan kauneuden — lehdet jo varisevat ja syystähdet palavat Helsingin taivaalla!

Tähdet ovat kuin kultaisia läpiä taivaan sinisessä seulassa. Onko todella siellä, sinen ja tähtien takana, kärsimys laannut?

— Hyvää iltaa, Helmi, käytkö unissasi — olet juuri sen näköinen. Minä, sinun vanha ihailijasi odotan ja odotan, että suvaitsisit huomata minut, mutta turhaan.

Tullen oudon likelle, tarttui Heikki Huhtamäki Helmin käsivarteen, solutti siitä kätensä hänen kätensä ympärille ja piteli sitä kaiken aikaa, jolloin Helmi tervehti ja jotakin selitteli syysillan kauneudesta. Kaikki tapahtui itsestään, kaikki tuntui selviävän ilman sanoja, onnen ja rauhan tunne rinnassaan Helmi asteli Heikin vieressä, turvallisesti antaen kätensä levätä hänen kädes- sään. He sivuuttivat lyhdyn toisensa jälkeen, autorivin autorivin jälkeen, ja ihminen toisensa jälkeen meni heidän ohitse. Sanaa lausumatta astuvat osakuntatoverit leh- muskujaa, missä puiden mustat käsivarret tuntuvat kan- nattavan sähkövalon täyttämiä, keltaisia lehtiliekkejä. Tuossa on ylioppilastalo. Tyttö muistaa, että heidän pitäisi mennä sinne, mutta silloin Heikki keveällä pon- nistuksella johdattaa hänet kadun poikki ja jatkaa mat- kaa niin kauan kuin puita riittää. Ja alati eteenpäin, loivasti nousevaa katukivitystä, jonnekin, ties minne. Joka tapauksessa kauas, ulkopuolelle elämää ja ihmisiä. Kumpikaan ei puhu. Kadut käyvät pimeämmiksi ja hil- jaisemmiksi. Saattaa kuulla omien askeltensa kumun kiviä vasten. Sydämessäkin käy pimeämmäksi ja hil- jaisemmaksi — saattaa kuulla valtimonlyöntien levot- toman ja alati kiihtyvän tahdin. Yhtäkkiä Helmi pysäh- tyy, vetää kätensä Heikin kädestä ja luo häneen sil- mänsä.

— Mutta Heikki, eikö meidän pitänyt mennä osakuntaan?

Helmin tarkoitus ei mitenkään ole sanojen mukainen. Päinvastoin hän haluaa kauas, aina vaan kauemmas, mutta kuitenkinhan hänen täytyy päästä puhumaan selväksi kaikki se vaikea, mikä heitä painaa. Taitamattomasti varmaan Helmi sentään on alkanut, koska Heikki tarttuu sanoihin eikä henkeen missä ne lausuttiin.

Heti paikalla hän kääntyy koroillaan ja kääntää Helminkin.

— Mennään. Jos välttämättä niin tahdot.

Nyt täytyi nauraa.

— Sinä olet niin aivan samanlainen kuin ennen! Itse hän pyysit minua tulemaan vanhaan, rakkaaseen osakuntaan. Minä en ole ollut siellä sitten sen illan, jolloin meidän tanssiessamme — muistathan — sain pienen verensyöksyn. Olen ollut Helsingissä jo pian kaksi viikkoa, mutta en ole uskaltanut sinne mennä. Ja nytkin pelkäsin.

— Hahhaa: pelkäsit — mitä?

— Ties mitä. Pettymyksiä kaiketi, niinkuin ihminen yleensä raukkamaisuudessaan. Olen käynyt niin vanhaksi, rumaksi, ikäväksi ja inhottavaksi. Kuljen ja ajattelen sairautta ja kärsimystä. En pääse niistä eroon. En osaa heittäytyä pyörteeseen niinkuin ennen. Välillä on esirippu — ne neljäkymmentäviisituhatta ovat sen kirjaillleet. Minä itse — ja sinäkin.

Helmi lausui viime sanat hiljaa, tyynenä ja lämmenneenä.

Heikki kiertyi jälleen ympäri ja otti entisen suunnan, kohti huonosti valaistuja syrjäkatuja.

Helmin mielen täytti yksi ainoa kysymys. Minkätähden hänen oikeastaan oli vaikea sitä lausua? Hän odotti Heikin itsensä alkavan. Kumpikaan sentään ei nyt puhunut ja tuo asia, josta olisi pitänyt luontevasti ja yksinkertaisesti voida puhua, alkoi kasvaa aaveeksi ja peloittaa heitä.

— Ajattelin vain, sanoi Heikki äänellä, jolla puhutaan toisarvoisista asioista, — että olisi mukavaa tavata, ennenkuin oikein joutuu kiinni työhön. Minä nyt auskultoin. Kuule, eikö siellä keuhkotautiparantolassa

todella ollut tilaa minulle? Ihmettelen, ja muutkin ovat ihmetelleet, ettei niin suuressa laitoksessa voitu järjestää. Pelkään suoraan sanoen, että sinun ystäväsi Antti on kiero mies.

Helmi sanoi ykskantaan:

— Antti ei puhunut minulle näistä asioista mitään.

— Vai ei. Siihen hänellä saattoi olla omat syynsä.

— Minä saatoin potilaana ainoastaan vähän seurustella lääkärien kanssa, mutta tunnemmehan molemmat Antin niin paljon, että tiedämme hänet rehelliseksi.

— Hoh, tiedätkö, mitä hän puhui minulle silloin, kun oli minut tutkinut. Hän kehoitti minua kaikin voimin ponnistamaan itseni terveeksi ja menemään sinun kanssasi naimisiin.

Helmi toisti ajatuksissaan Heikin viime sanat voidakseen ne käsittää. Hän tiesi Antin ensi ylioppilasvuodesta asti olleen kiintyneen häneen, Helmiin.

— Ahonenhan on siellä ihmetohtorilla juoksupoikana, jatkoi Heikki. — On nähty ennenkin, että juoksupoika on kohonnut prinsipaalinsa vävyksi, toisin sanoen: saanut prinsessan ja puolen valtakuntaa. Varmaan tämä lupaava nuorukainen on osannut pitää itsensä esillä, siitä huolimatta, että hän sairasta lohduttaa väikyttämällä hänen edessään yllilääkärin sukulaistyttöä.

— Älä viitsi, Heikki. Tätä vartenko sinä halusit minua tavata?

Heikki ei kuullut, mitä hän sanoi, vaan jatkoi:

— Ahosesta kuuluu tulleen oikea ylipapan Benjamin.

— Vai niin!

— Ikäänkuin et sinä sitä tietäisi.

— Kuule, jätä nyt se Antti rauhaan.

— Minäpä haluan tietää, eikö Kukkarannassa silloin todella ollut tilaa minulle, kun minun tautini todettiin. Vai sinun tähtesikö minut lähetettiin pois?

Helmi tuijotti Heikkiin suurin silmin. Hänelle alkoi selvitä, että heidän välilleen taasen oli tullut väärinkäsitys. Eikö ollutkin kummallista, että juuri heidän suhteensa oli niin monimutkainen.

— Tästä minä en tiedä mitään, sanoi hän kylmästi.

— Sinun vuoksesi en saanut sinne jäädä ja minä

odotin kauan aikaa, ennenkuin pääsin toiseen parantolaan, vaikka Antti väitti toimittaneensa, että pääsisin heti.

Helmiä suututti.

— Tiedät enemmän kuin minä. Mutta minulla ei olekaan ollut aikaa kuunnella juoruja. Jos olisin tietänyt, ettei sinulla ole muuta sanottavaa, niin en olisi uhrannut tätä iltaa.

Helmi katui heti, että oli kiihtynyt. Tiesihän hän, että he molemmat vetivät esiin näitä tyhjiä asioita vain sen tähden, etteivät voineet löytää tietä toistensa luo. Ja senkin hän tiesi, että jos nyt suoraan tekee sen kysymyksen, josta hänelle kaikki riippuu, niin on peli menetetty, sittenkin. Täytyi yhä alistua näihin loruihin, kunnes Heikki huomaisi hetken tulleen ja itse alkaisi avautua.

— Oliko uhri kovin suuri? jatkoi Heikki äskeiseen tapaan.

Helmi alkoi asiallisesti, itseään hilliten:

— Pieni veljeni on viime päivinä ollut sairas. Nuopea — en keksi muuta sanaa. Isoäitini oli levoton, minun olisi ehkä pitänyt jäädä kotiin. Kas, kun on niin vaikeat kokemukset kuin meidänkin talossa, niin tulee liiankin araksi. Toivottavasti ei se ole mitään vakavaa, ehkä pieni kylmetys vain. Vaikka tosin kylmetykset juuri saattavatkin olla erikoisen kohtalokkaat.

Heikki pysähtyi. He seisoivat kirkon edustalla. Sen kaarien keskeltä näkyivät, miltei paistaen, vaaleat ovet, tiukasti sulkien pyhätön taakseen. Tällä hetkellä vanhat osakuntatoverit ehkä olisivat olleet kiitolliset, jos urkujen soitto olisi julistanut rauhaa heidän sieluilleen. Molempien mielissä liikkui ajatusten siekaleita, jotka eivät päässeet eheytymään. Ulkoapäin ei tullut mitään pelastusta. Eikä sisältäkään päin.

— Kiiruhtakaamme siis kotiin! sanoi Heikki kuivasti.

Helmi oli sanomaisillaan: ei ennenkuin olemme puhuneet! Mutta sitä ei voinut sanoa. Eikö nyt löytynyt mitään langanpäättä, johon olisi voinut tarttua ja joka olisi johdattanut perille? He astelivat jo takaisin päin.

— No, alkoi Heikki yhtäkkiä, — sinä siis nyt taas alat opiskella.

Helmi vastasi ikäänkuin hän olisi puhunut jonkin yhdentekevän ihmisen kanssa:

— Niin kai.

Ja hän kehräsi tähän jatkoksi kokoon jonkin pitkän lauseen siitä, että sentään olisi vahinko jos kolmen vuoden opinnot menisivät hukkaan. Mutta aivan äkkiä hänelle tuli ajatus, että koettelee Heikkiä kuullakseen, mitä hän sanoo seuraavaan asiaan.

— Tosin minulla parantolasta lähtiessä oli voimakas tunne siitä, että olen jotakin velkaa kanssakärsijoilleni. Eikö meitä sairaudesta palauteta elämään sen vuoksi, että jollakin lailla hyödyttäisimme niitä, jotka vielä sairauteen jäävät ja varoittaisimme niitä, joita se uhkaa? Tosin yksi ihminen voi kovin vähän. Ja on ehkä yhden-tekevää, millä taholla työskentelen. Mutta, Heikki, miten sinä oikeastaan nyt jaksat?

Tämä kysymys tuli nyt oudon keveästi hänen huuliltaan ja kuitenkin se häntä oli vaivannut kaiken iltaa.

— Todella, sinä jaksat vielä muistaa minuakin.

— Jaksan enkä väsy, pääsi Helmiltä niin alttiisti, että hänen heti täytyi ruveta parantelemaan: — meidän sairautemmehan puhkesi melkein yhtäikaa. Kuinka en olisi sinua alituisesti muistanut? Olen kovin pahoillani, ettet heti päässyt parantolaan.

— Minulla ei ollut piispa enona.

— Mutta nythän olet aivan terve?

— Hoh. Terve? En tiedä — eivät olisi vielä parantolasta laskeneet, mutta lähdin, kun lukukausi alkoi. En saanut henkivakuutusta.

Helmi teki nopeasti johtopäätöksensä: Heikin ryhti ei ollut yhtä hyvä kuin ennen eikä hän ollut lainkaan lihonut, pikemmin laihtunut. Kuinka komeita olivatkaan ne nuorukaiset, jotka lähtivät Kukkarannasta parantuneina! Heikki muistutti niitä, jotka Kukkarannasta lähtivät ennenaikojaan tai parantumattomina. Helmi rupesi heti puhumaan Kukkarannasta. Vain pari viikkoa lepoa! Jos hän kirjoittaa enolleen, niin Heikki varmasti pääsee heti. Ja hän johdatti Heikin mieleen, miten hänenkin oli täytynyt keskeyttää lukunsa juuri ratkaisevalla hetkellä.

— Ei siitä kannata puhua, sanoi Heikki malttamattomana. — Kyllä minä voin hyvin.

- Sinun on vilu!
- Minun on — usein — vilu.
- Ja me seisomme tässä!

Helmi yritti vieläkin pyytää, että Heikki varmuuden vuoksi menisi lääkärille. Eihän siitä nyt mitään haittaakaan olisi. Ja kun Heikki kävi yhä harvasanaisemmaksi, alkoi hän houkutella häntä heille kotiin. Voileipä, lasi maitoa — saataisiin puhella.

Helmi suunnitteli silmänräpäyksessä, että ryhtyy taistelemaan nuoruudenystävänsä puolesta. Hän tekee sen varovasti ja näkymättömästi, niin, että Heikki tuskin aavistaa hänen läsnäoloaan. Antista tulee hyvä liittolainen. Nyt täytyy vaan viisaasti toimia. Heikki ei saanut henkivakuutusta, mutta eihän sen vielä tarvitse merkitä ehdotonta vaaraa. Täytyy taistella!

Helmi Hirvinen tunsu, siinä astellessaan osakuntatoverinsa rinnalla, miten voima kokoontui häneen. Jokin uusi tunne, suuri lämpö Heikkiä kohtaan, kärsiviä kohtaan yleensä, etenkin noita neljääkymmentäviittätuhatta kohtaan, paloi hänen sydämessään. Hän ikävöi teemmään jotakin heidän hyväkseen ja ennen kaikkea Heikin! Heikin täytyy parantua. Hän paraneekin!

— Tulet meille, virkkoi hän iloisesti, — niin saamme puhella.

— Mistä me vielä puhelisimme!

— Otammeko raitiovaunun, niin pääsemme pikemmin.

— Mahdanko minä sentään tulla.

— Kuinka niin? Eihän vielä ole lainkaan myöhäistä. Isäni puhelee mielellään näin illalla jonkun vieraan kanssa, ja sitten näet meidän liikuttavan mummon, joka on ollut keuhkotautinen ja luultavasti tartuttanut meidät kaikki, sitten parantunut ja nyt nostaa kaikkea kansaa taisteluun basillia vastaan. Pikku veljeni oli hiukan sairas — etteihän vaan olisi tulossa mitään pahempaa. Mutta toivotaan, ettei.

He joutuivat raitiovaunun penkille ja kiitivät ohi Turuntien valokujan, jonka takaa vilahtelivat kellastuneet puistot, kivimuuririvit ja niiden valaistut ikkunat.

— Mitähän sinä nyt mietit? sanoi Helmi äskeiseen iloiseen tapaansa, koettaen murtaa toverin äänettömyyttä.

Kun he olivat astuneet kadulle, pysäytti Heikki hänet.
— Hyvästi nyt, Helmi. — Sinä tulet huomenna näkemään kihlailmoitukseni lehdissä. Tahdoin vain kertoa sen sinulle.

Oli kuin jättiläisnyrkki olisi iskenyt Helmin sydämen tajuttomaksi. Kaikki lämpö ja voima, mikä siinä äsken oli ollut, jähmettyi. Hetken perästä hän kuuli Heikin sanovan jotakin. Ääni tuli kaukaa ja aikojen takaa. Mutta Helmi käveli vielä ja saattoi vielä liikuttaa käsiään, ja huuliaankin. Tämä katu on kova, ajatteli hän. Elämä on kovaa.

— Sinä et onnittele minua, lausui Heikki hänen vierellään.

Helmi ei vastannut.

Hän totesi nyt yhtäkkiä, että Heikkiä hän oli rakastanut, ei koskaan ketään muuta. Eikä koskaan hän ketään muuta tulisi rakastamaan. Hän oli joskus hapuillut sinne tänne, suoraan ilmaisematta itseään. Nyt oli myöhäistä, nyt oli kaikki mennyttä. Mitä varten hän oli tullut Helsinkiin — Heikkiä tavatakseen. Mitä varten hän oli ponnistanut tullakseen terveeksi — ollakseen Heikin vaimo. Luvut, tutkinnot, kaikki oli pohjimmaltaan ollut ulkopuolista, sillä sisimmässään hän oli pyytänyt yhtä ainoaa: olla Heikin oma.

Lopussa!

Ohi.

— No? lausui ääni hänen viereltään.

Havahtuen ajatuksistaan Helmi käsitti, ettei elämä ollut loppunut, vaikka rakkaus oli tapettu.

— No, vastasi hän kuin kaiku ja koetti selvittää itselleen, miten nyt olisi meneteltävä. »Naura, Pajazzo!»

— Sinä et onnittele minua, sanoi Heikki vielä kerran, selvästi tutkistellen, minkä vaikutuksen uutinen Helmiin oli tehnyt.

Nyt Helmi käsitti, ettei Heikin pidä saada tietää, mitä hänessä liikkuu. Ja hän pysähtyi, hymyili ja puhui:

— Toki, toki minä onnittelen, mutta uutinenhan tuli vähän odottamatta. Toivotan sinulle onnea, sydämelisesti.

Hänelle ei enää ollut varsin vaikeaa tarttua Heikin

käteen. Käsi oli jo vieraan ihmisen. Hän piteli kättä ja jatkoi tyhjää puhettaan. Yhtäkkiä hän huomasi, että tämä käsi oli kylmän kostea, kostea tutulla tavalla, keuhkotautisen tavalla.

Ja nyt hän oli näkevinään lapsenkasvot, jotka vään-tyivät, itkua tehden. Lapsia oli useita, oli kymmeniä, kasvoja kasvojen vieressä. Helmin silmien eteen tuli parantolan aurinkoparveke, missä sairaat lapset makasivat jäykin jäsenenin, ruttopaiseissaan.

Yhä painaen entisen nuoruusystävänsä kättä, Helmi lausui:

— Onko morsiamesi terve?

— Me tutustuimme parantolassa, sanoi Heikki. — Hänen pitäisi pian päästä sieltä. Jouluna menemme naimisiin.

Helmi muisti Heikin hänellekin, Helmille, määränneen joulun. Hän oli nähtävästi päättänyt, että jouluna ovat hänen häänsä.

»Kuka morsian olla saa», se ei ollut ehdottomasti paikkansapitävää. Mutta tuska, jonka tämä muisto tuotti, oli enää vain maininki. Veri kiersi jälleen voimakkaasti Helmin ruumiissa. Elämässä oli hänelle sentään jotakin muutakin, kuin rakkaus. Oli terveys ja työ. Hänen sydämensä kykeni jälleen tuntemaan ja hän tajusi, että Heikin kihlattukin nyt astui siihen hellyyden piiriin, joka käsitti nuo neljäkymmentäviisituhatta kärsijää.

— Heikki, sanoi Helmi, pysähdyttäen askeleensa, koska hänen nyt piti puhua tärkeästä asiasta — minä ajattelen tällä hetkellä, varsinkin teidän tulevia lapsianne. Tiedät, että kaikesta sydämestäni toivon teidän käyvän hyvin. Uskallatteko?

Heikin katse harhaili pitkin töölöläistä katukuvaa, pysähtymättä minnekään, eikä hän katsonut Helmiin, sanoessaan:

— Hän rakastaa minua, ties mistä syystä. Hoh! Oi tätä elämää.

He eivät olleet kaukana Helmin kotiovelta, mutta Heikki nähtävästi ei halunnut astua kauemmas. Suuren kivimuurin pimennossa hän ojensi Helmille kätensä.

— No, morjens sitten!

Helmi jäi pitelemään hänen kättään.

— Tiedät, että minä aina olen ystäväsi, ja jos tarvitset minua ja jos minä kykenen johonkin, niin kutsu minua. Mistä minut löydät, sitä en tiedä. Enon parantolassa kai aina voidaan antaa osotteeni. Ei, en aio missään tapauksessa asettua sinne. Ja olen iloinen jos ... jos morsiamesi tahtoo ottaa vastaan terveiseni ja onnentoivotukseni. Heikki, ystävä: hoida itseäsi!

Heikki painoi lyhyesti hänen kättään ja läksi, taakseen katsomatta. Helmi seisoj paikallaan, liikahdamatta. Hän saattoi vielä erottaa Heikin askeleet kaikista muista. Askelten mukana loittoni hänestä loittonemistaan hänen nuoruutensa. Kun hän viimein kääntyi siihen suuntaan, mihin askeleet olivat hävinneet, ei Heikkiä enää näkynyt.

Niin olivat he nyt siis eronneet toisistaan. Helmi kiersi kulman, niinkuin niin monesti ennen Heikin seurassa. Kotioven tienoo, ennen niin kohtalokas ja täynnä salaperäistä mahdollisuutta, oli autiona. Toisessa kerroksessa asui vierasta väkeä ja kolmannessa, missä he nyt asuivat, oli isän työhuone pimeänä. Helmi tuli juosten ylös portaita, tahallaan haluten omien askeltensa töminään hukuttaa sitä, mikä hänen mielessään vaikeröi. Vanhan, tutun nimikilven edessä hän pysähtyi ja soitti.

Mummo tuli. Hän oli seisonut lieden ääressä ja hänen valkoisella esiliinallaan näkyi läikkä marjahilloa. Mutta hän ei nyt ajatellut sitä työtä, jossa vuodenaika piteli häntä, vaan hän kuiskasi heti:

— Pitäisiköhän soittaa tohtorille, meidän pienen pojumme ei ole hyvä. Nyt hän kyllä nukkuu.

Isän luona oli vieras. He istuvat salissa teelasiansa ääressä, radiotorvet korvilla. Ikkunalla kukkivat Kukkarannasta tuodut pelargoniat ja kiehuvién hillojen ja säilykkeiden tuoksu täytti kotoisesti koko talon.

— Se on poika se Paavo Nurmi, kuului isä sanovan, — juoksee taas uuden maailmanennätyksen.

Helmi kiirehti välihuoneeseen, joka vastasi heidän entistä ruokasaliaan kerrosta alempana ja pysähtyi pienten veljiensä vuoteiden ääreen. Molemmat olivat unessa, mutta toinen tuntui kuumeiselta. Hän liikutteli toista kättään, toinen makasi valkeana ja liikkumattomana peitolla. Olisikohan jääpussi pantava otsalle?

Useita päiviä oli poikanen valittanut päänskipua ja antanut ylen.

— Mittasittehan te kuumeen? kysyi Helmi.

— En mitannut, kun se aika meni ohitse, vahtiessani noita kattiloita.

Mummo oli varannut Helmille voileipää keittiön pöydälle ja ajoi haavilla takaa kärpästä, joka turhaan haki piilopaikkaa valkoisilla seinäpapereilla. Mummo ei milloinkaan voinut kyllin iloita siitä, että heillä nyt oli niin kaunis ja tilava koti ja että he tulivat toimeen velkaa tekemättä.

Helmi myönteli, lausuen jonkin sanan mummon puheen lomaan, vanhuksen mieliksi. Mutta hänen ajatuksensa harhailivat poissaolevina ja pala takertui kurkkuun, kun hän tuttua kehoitusta noudattaen koetti syödä.

Kyllä, kyllä he saattoivat olla kiitolliset. Ei vielä ketään heidän perheestään ollut kuollut sen jälkeen kun he alkoivat taistelun tautia vastaan. Ja kuinka uhattu tämä koti silloin olikaan! Mutta joko onni nyt kääntyy?

Helmi koetti muistaa kurssikirjojansa. Ne olivat asianmukaisesti puhdistettuina tuotu ullakolta ja asetettu pienelle kirjoituspöydälle, jonka isä oli ostanut huuto-kaupasta, vanhinta tytärtään varten. Eikö tänään ollutkin perjantai? Maanantaista lähtien täytyy vakavasti tarttua lukuihin. Mitään lääkettä ei voi verrata työhön.

— Unohdin sanoa teille, että täytyy mitata kuume, sanoi Helmi.

— Juo nyt tuo lasi pohjaan, maanitteli mummo kuin lapselle, — ettet laihtu. — Se oli niin tuskainen, poika parka, ja minä vielä ryhdyin näihin keitoksiin. Kun näitäkin pitäisi varata talveksi. Vaihteleva ravintohan on niin tärkeä.

Helmin olisi pitänyt nousta ja ryhtyä hoitelemaan pientä veljeä, mutta kaikki tuntui oudon turhalta.

— Mitenkä, alkoi mummo varovaisesti, — enosi kuva-sikaan sen aivotuberkuloosin? »Lapsella on kova päänskipu, kuume nousee, lapsi hourailee, niska tulee jäykäksi ...»

Helmi tuijotti isänäitiinsä.

— Onko Tauno houraillut?

— On hän vähän tainnut tehdä sitäkin.

— Kun ette ole puhunut minulle.

— On ollut vähän vaikea tietää, milloin he ovat puhuneet keskenään.

Kello alkoi lyödä. Mummo ja pojantytär laskivat kymmenen lyöntiä. Vanhus korjaili liedeltä kattiloitaan. Jokainen ääni teki Helmiin kipeää, ikäänkuin se olisi ollut pahan enne. Hän nousi, kysyi oliko talossa jäätä tarpeeksi ja suuntasi askeleensa ruokasäiliöön, tutkiakseen jääpussia.

Silloin kuului poikain huoneesta vihlova parahdus.

Kun molemmat naiset tulivat sairaan lapsen vuoteen ääreen, olivat hänen silmänsä selkosen selällään, suupielissä vaahtoa ja kädet nyrkissä. Jääpussi saatiin heti ja Helmi juoksi soittamaan lääkärille.

Lapsi oli jo tiedottomana.

Mitään ei voitu tehdä.

— Mummo, kuiskasi Helmi, — viekää Aimon vuode pois ja olkaa hänen kanssaan. Minä kutsun lääkärin.

Isä ja tytär seisoivat sitten sairaan luona, katsellen, miten tauti julmasti raateli häntä, kunnes yhtäkkiä kouristus lakkasi.

Lapsen kauniit piirteet silisivät vähitellen ja unen rauha jäi valkoisille kasvoille. Saapuessaan saattoi lääkäri vain todeta sen, minkä omaiset jo tiesivät. Aivokalvotuberkuloosi. Vähäinen oli lääkärin lohdutus, että tämä tapaus meni harvinaisen nopeasti. Monesti olivat kouristukset sekä pitkät että kiduttavat.

Jälkeen jääneet koettivat voimiensa mukaan suojella kuolleen pientä veljeä. Mutta silti oli jokaisella aikaa ajatella omia ajatuksiaan. Mummo rukoili, polvistuneena vanhan tuolin ääreen, joka ennenkin oli ollut hänellä alttarina, näin vaikeissa ajankohdissa. Kamreeri kuunteli kunnioittaen äitinsä hajanaisia sanoja, äänettömänä katsellen lastaan, joka tuntui suloisesti nukkuvan.

Tuohon pitäisi minunkin päästä, ajatteli Helmi. Yhteyteen Jumalan kanssa. Järjen tie päättyy pian. Tunteen tie, vaistoamisen tie vie kauas — ja vie perille. Minun täytyy päästä Jumalan yhteyteen. Varsinkin, jos minä rupean sairaanhoitajattareksi. Sillä mitä annan sairaille ja heidän omaisilleen tällaisina hetkinä? Minun täytyy löytää Jumala.

Kuule minua, Isä! huusi hän äänettömässä hädässään. — Minä tiedän, että Sinä olet. Tässä tarkoituksenmukaisessa elämässä: Sinä olet! Kuule minua!

Sinä yönä selvisi Helmi Hirviselle lopullisesti, että hän jättää yliopistolliset lukunsa ja rupeaa tuberkuloosihoidattajareksi. Hänen kokemustensa jälkeen avautuu tässä työssä se sisältö, joka vielä antaa hänen elämälleen arvon. Niiden neljäkymmenenviidentuhannen hyväksi on vielä vapaana laaja työmaa. Ja niiden yhdeksäntuhannen, jotka menevät niinkuin tuo pieni elämän matkamies talossa. Ja niiden, joiden harmaa pää vaipuu surussa, niinkuin tuossa molempien vanhusten, mummon ja isän. Kahden kuoleman sinetti lukitsi Helmi Hirvisen päätöksen. Hän oli horjunut vaalissa. Oli tarvittu näin paljon, jotta hän tietäisi tiensä. Toinen vainaja oli vielä elävien joukossa, mutta saavuttamattomien etäisyyksien päässä hänen sydämeltään. Toinen eli hänen sydämesseen, mutta kuoleman rajan takana. Heikki oli hänelle sittenkin kuolleempi kuin pikkuveli.

Ei koskaan hän enää kohtaa Heikkiä. Niin on varmaan paras.

Hän kohtasi hänet kuitenkin vielä kerran.

Saavuttamattoman etäisyyden ja vuosien takaa. Kokeusten takaa, jotka sisälsivät paljon kärsimyksiä. Ilonpilkkeiden takaa, jotka tähdittivät raskasta elämää. Onnellisten silmänräpäysten takaa, jotka lievensivät nöyryytysten ja pettymysten päiviä. Vuosien takaa, jotka olivat kovettaneet hänen kätensä ja pehmentäneet hänen sydämensä. Saavuttamattomilta näyttävien etäisyyksien takana kohtasivat nuoruusystävät toisensa.

Vielä kerran.

Helmi Hirvinen oli silloin terveyssisarena kaukana valtateiltä, syrjäisessä huoltopiirissään. Hän oli kerran hakenut tänne epätoivon hetkellä, juuri samoihin aikoihin, jolloin hänen ilmarintahoitonsa oli päättynyt ja hän kokonaisen kesän levättyään jälleen hengitti kahdella keuhkolla. Niin täydellisesti oli hänen ilmarintahoitonsa onnistunut, että hän neljän vuoden typetysajan jälkeen,

jona aikana hän suoritti sairaanhoitajatarkoulutuksensa ja terveyssisarkurssinsa, saattoi toimia tuberkuloosihuoltotoimiston hoitajattarena Helsingissä. Tuntuu käsittämättömältä, että ihminen juuri koettuaan parantumisen ihmeen, saattaa puhua epätoivon hetkestä. Sellainen ihminen kuitenkin kerta kaikkiaan on: kiittämätön ja typerä! Epätoivon hetken aiheuttaja oli Heikki, kukapa muukaan.

Helmin tarkoitus oli ollut jäädä Helsinkiin. Eno Wiljamkin oli katsonut viisaammaksi ottaa helpompaa työtä: voisihan sitten, kun keuhko pitkän leponsa ja hoitonsa jälkeen taasen oli tottunut entiseen tehtävänsä, yrittää raskaampaakin. Helmi kuitenkin ei ajatellut maaseutua, kaupunkilaisena hän ei tuntenut maaseudun luonnetta ja pelkäsi, ettei voisi saavuttaa maaseutulaisten luottamusta.

»Helpoksi» huoltosisaren työtä Helsingissäkään sentään tuskin saattoi nimittää. Mutta juuri sellaisena se täytti elämän — ei jäänyt aikaa turhiin ajatuksiin ja uni yöllä oli selvää ja yhtäjaksoista. Moninaiseksi ja rikkaaksi muodostui jokainen päivä, yllättäväksi sekä vaikeuksiensa että myötä- tai vastoinkäymistensä puolesta.

Ensimmäisessä kodissa, mihin uusi kutsumus hänet johdatti, oli nuorella isännällä todettu olevan keuhkotaudin ja vaimo odotti ensimmäistä lastaan. Tässä hella-huonekodissa oli siistiä, ei liian paljon huonekaluja eikä mattoja, rääsymattojakaan. Vaimo, ymmärrettyään kovan välttämättömyyden, läksi vastaan sanomatta omaisten luo maalle ja mies pääsi tuberkuloosisairaalaan. Kolmen kuukauden kuluttua jälkimmäinen saattoi palata ja jatkaa räätälintyötään, hän oli oppinut hoitamaan itseään, käytti sylkykuppia ja nenäliinaa ja suostui yksinään nukkumaan verstaassa, terveysikkuna auki. Vaimo asui lapsen kanssa keittiössä, tarkasti noudattaen hoitajattaren neuvoja: hän puhdisti erikseen miehensä ruoka-astiat, eristi hänen vaatteensa, ei päästänyt lasta hänen välittömään yhteyteensä ja pesi huolellisesti kätensä. Koko perhe siunasi sekä lääkäriä että hoitajatarta. Niin toivorikkaasti alkoi Helmin työ. Nyt hän tuli leskivaimon luo, jonka mies edellisenä vuonna oli kalamatkalla humalapäissään hukkunut ja joka elätti perhettään hie-

romatyöllä, ollen poissa kaiken päivää. Kuusitoistavuotias Elsa oli saanut keuhkotaudin samasta paikasta kuin sulhasensakin, nimittäin jostakin tanssisalista. Sulhanen oli »parempaa väkeä» ja siinä määrin rakastunut, että hän vietti morsiamensa yhdenhuoneen kodissa koko päivän. Vasta illalla läksivät rakastuneet teatteriin tai iltamaan, jolleivät menneet elokuvaan, eikä Elsa milloinkaan tullut kotiin ennen puoliyötä. Tavallisesti »supeerattiin» yhdessä ennenkuin erottiin. Elsa tupakoi ja sulhanen joi ja tupakoi. Äidin ansio ei enää tahtonut riittää, koska Elsalla piti olla niin hienoja ja ohuita vaatteita. Kuitenkin oli äiti siinä määrin onnellinen Elsan herraskaisesta tyhjäntoimittajasta, että ponnisti äärimmilleen, tehdäkseen tytärtään sulhaselle mieluiseksi. Vuoden ajan perhe tiesi, että Elsassa oli keuhkotauti, mutta salasi sen visusti, aavistaen, että kaikki romahtaa, kun tämä saadaan tietää. Kaikki romahtikin eräänä päivänä ennen joulua, kun Elsa humalaisen sulhasensa kanssa varomattomasti joutui sanakiistaan. Sulhanen tahtoi hänet viereensä sänkyyn »muuten vaan», mutta morsian puhui tällä kertaa suoraa kieltä, sanoen, että hän vaatii häntä virkaan ja tahtoo oman kodin. Silloin sulhanen suudelmilla yritti tukkia hänen huulensa ja Elsa sai siinä hirvittävän verensyöksyn. Mies oli kauttaaltaan veressä, vuode oli veressä eikä tyttö enää omin voimin noussut. Kiertävä hoitajatar joutui saapumaan tähän hätään.

Helmi Hirvinen muisti ikänsä sen, hänen toimessaan ensimmäisen puhdistuksen, jonka hän joutui tekemään juuri tässä kodissa, kaikki tunkkaiset kätköt, minne rakastavaisten pullot ja alusvaatteet olivat sullotut, kaikki vuodetarpeet monenlaisine syöpäläisineen, joiden piti kulkea hänen käsiensä kautta, tullakseen jälleen käyttökelpoisiksi. Leski oh kaupungin holhouksesta niin suuttunut, että hän kerrankin viskasi lattiaharjan hoitajattaren jälkeen: tulla hänen huoneeseensa siivoamaan, kun siellä oli puhdasta niinkuin lumihangella! Hän vaati vaatimalla, että Elsa päästettäisiin sairaalasta kotiin, koska sulhanen oli luvannut naida hänet ennen pääsiäistä. Kun koko perhe määrättiin tarkastukselle, tavattiin Elsan neljätoistavuotiaalla sisarella basilleja,

samoin sulhasella. Leski yhä vaati nuoria menemään yhteen — mistä hän toisen kerran saa tyttärelleen sellaisen sulhasen, jolla on kartano ja saha! Elsa kuitenkin ei enää kauan ollut sulhasen puutteessa, kuolema kun hänet korjasi juuri samoihin aikoihin, jolloin äiti oli odottanut häiden tulevan.

Eräässä perheessä sitten oli isä, äiti ja neljä lasta. Äiti sai, hänkin, verensyöksyn ja pääsi heti sairaalaan — tämä oli Helsingin suuria etuja että heti pääsi sairaalaan. Neljävuotias poika oli jo saanut tartunnan ja hänet olisi kohta pitänyt eristää. Isä ei kuitenkaan suostunut luopumaan pojasta. »Jos se olisi joku noista toisista» — ne olivat tyttöjä. Mutta tätä ainoaa poikaansa hän ei anna. Heillä oli huone ja keittiö, mutta keittiössä asui vuokralaisia. Lasta ei siis voinut eristää sinne. Ja isä piti häntä illoin vuoteessa vierellään. Hänen nukuttuaan nosti isä hänet vanhemman sisaren viereen. Tämä tarmokas ihmisalku, joka koulunkäynnin ohella piti emännyyttä äidin poissaollessa, oli kymmenen vuoden vanha. Heidän aterianaan oli kahvi ja voileipä. Rääsymatot peittivät permannon ja ne olivat vaimon kutoamat, sinä kesänä, jolloin he kaikki olivat maalla. Niitä mattoja ei saanut viedä mihinkään, niillä nämä muutkin lapset olivat kontanneet ja siitä oppineet kävelemään. Ja se on tyhjää puhetta, että tauti tarttuu. »Jonkun noista kolmesta saatte viedä, mutta ette tätä poikaa.» Kerran isä pitkien selitysten ja pyyntöjen perästä jo antoi luvan, että poika viikoksi — yhdeksi viikoksi — saadaan viedä sukulaisiin maalle. Mutta kun Helmi tuli häntä hakemaan, seisoi isä ovella vasara kädessä ja sanoi: »Jos on kuollakseen, niin kuolkoon, mutta vieraiden ei ole tulemista tänne.» Tähänkin kotiin sitten kuitenkin »tultiin», tultiin kaupungin viranomaisten voimalla.

Kerrankin tapahtui näin: vanhempi leskivaimo Hanna Matikainen asui yhdessä tuberkuloosia sairastavan nuoren Iivari Kiven kanssa. Molemmat elivät viinanmyynnillä ja molemmat olivat juovuksissa, kun hoitajatar tuli ensi käynnilleen. He eivät millään suostuneet eroamaan toisistaan. Vasta poliisin väliintulo teki lopun suhteesta, jota oli kestänyt pari vuotta. Miehellä, joka oli harvinaisen suurikokoinen ja riuska, saatiin järjestetyksi

parantolapaikka. Lähdön hetkellä havaittiin, ettei hänen vaatevarastossaan kuitenkaan ollut muita käyttökelpoisia kappaleita kuin kaulahuivi, kengät ja lakki. Muuta hankittiin huoltotoimistosta ja ystävällisiltä kanssaihmisiltä, ja joitakin miehen tavaroista voitiin myöskin lunastaa panttilainastosta. Köyhäinhoidolta hoitajatar vielä kerjasi pomppatakin, ja niin saatiin kuin saatiinkin mies vihdoin lähetetyksi matkaan. Kun hoitajatar muutamia päiviä myöhemmin saapui leskivaimo Matikaisen luo, niin tämä ilmeisesti pelästyi ja alkoi nopeaan korjata näkyvistä joitakin esineitä. Hämmästyen totesi hoitajatar esineet samoiksi, jotka hän suurella vaivalla oli saanut kootuksi Iivarille, tämän lähtiessä parantolaan. Mutta Iivaripa ei enää ollutkaan parantolassa, yhden ainoan päivän hän siellä oli pysynyt. Tällä hetkellä hän humalaisena makasi Matikaisen sängyssä, myytyään osan vaatteistaan ja siten saatuaan rahoja viinaan.

Avuliaisuus ei aina ole paikallaan, totesi Helmi hämmästyneenä, kaikki ihmiset eivät näy kestävän sitä, pyytävät alati uutta apua ja menettävät kaiken halun itse yrittää. Niin moninaisia kokemuksia ihmisestä joutui tässä toimessa saamaan, ja niin odottamattomien tilanteiden näkijäksi ja selvittelijäksi, että se vähintään sanoen oli jännittävää!

Huoltotoimistoon tuotiin eräänä päivänä kyttyräselkäinen nuorukainen, jota vanha rouva johdatti, hartaasti anoen, että poika otettaisiin sairaalaan jo yöksi, koska hän »yski verta». Oli niin surullista, ettei hänellä ollut mitään suojaa — eivät enää ottaneet yömajaankaan, kun sielläkin oli huomattu tämä yskiminen. Nuorukainen istui kuolemanväsyneenä penkillä, vanhan rouvan puhuessa. Hänellä oli kaikesta päättäen korkea kuume.

Helmi Hirvisen mieleen johtui ilta monta vuotta sitten, jolloin hän itse näin kuolemanväsyneenä istui tanssipuvussaan kotinsa pienessä eteisessä. Missä hän olikaan nähnyt tämän nuoren miehen?

Hän mietti sitä kaiken aikaa, vanhan, köyhästi puetun naisen puhuessa surullisia asioitaan. Tämä poika oli hänen varhain kuolleen tyttärensä poika ja hän oli hänet kasvattanut. Kaikki meni hyvin niinkauan kun isoäiti jaksoi tehdä työtä — hän oli toiminut siivoojana suu-

riissa virastoissa —, mutta nyt eivät enää pitäneet, tahtoivat nuorta eikä hän enää jaksanutkaan. Tämä poika-kin oh soittanut tanssiorkestereissa, ensin viulua, sillä hänellä oli suuret soitannolliset taipumukset, mutta sitten vain rumpua. Hänellä oli tämä kyttyrä eikä hän jaksanut valvoa huonossa ilmassa . . .

Poikanen osakunnan jatsiorkesterista! Nyt Helmi hänet muisti. Hän näki selvästi edessään osakunnan rakkaan salin ja itsensä Heikin käsivarsien varassa. Hän muisti, miten he olivat taputtaneet, kun orkesteri lopetti valssin ja hän muisti kyttyräselkäisen pojan, joka pyyhki hikeä otsaltaan, seisoen jatsirummun vieressä. Hän heltyi, ajatellessaan vanhaa isoäitiä ja nuorukaista, ikäänkuin olisi ollut kysymys omaisesta, ja kiirehti soittamaan lääkäriille. Tämän tapahtuman jälkeen hän monena yönä näki unessa Heikin.

Eräänä iltana, kun hän puki ylleen, lähteäkseen tervehtimään kotiväkeä, tuli totinen, keski-ikäinen mies häntä tapaamaan, esittäen itsensä konttoristi Lehtiseksi. Tutuilta tuntuivat nämäkin kasvot. Miten Helmi jälleen niin oli menettänytään muistinsa? Mutta konttoristi Lehtinen päästi hänet pälkästä selittämällä, ettei neiti Hirvinen voinut tuntea häntä — hänen sisarensa Martta varmaan oli tuttu. Martta oli ollut potilaana Kukkarannassa ja paljon kertonut neiti Hirvisestä ja kaikesta muusta siellä.

Tietysti Helmi Martan muisti. Hän oli hyvä, avulias ja kiitollinen potilas, hänestä pitivät kaikki. Hän oli kuulunut Tuttulan hallikuntaan. Kerran olivat Tuttulan tytöt hullutelleet, Martta ja Kerttu. He olivat vastanneet sanomalehti-ilmoitukseen. »Meitä olisi täällä kaksi totista poikaa vailla sydänystävää» — sentapaiseen ilmoitukseen olivat vastanneet ja Martan ja erään nuoren miehen välillä oli syntynyt kirjeenvaihto. Alussa oli Martta iloisesti näyttänyt saamansa kirjeet: todella kauniit ja miellyttävät — mutta ei enää myöhemmin. Tuntui siltä kuin kirjeenvaihdossa olevien nuorten kesken olisi syntynyt ystävyys suhde, vaikkeivät he olleet koskaan nähneet toisiaan.

No, miten Martta nyt jaksoi?

Huonosti. Hän oli jo ollut oikein hyvissä voimissa,

mutta olisiko tullut oltua varomaton. Pieni kylmetys vei kun veikin yskään ja Martta oli nyt valmis jättämään tämän maailman. Hän tahtoi vielä mielellään tavata neiti Hirvistä lähettääkseen terveisensä ja kiitoksensa Kukkarantaan, missä hänen oli ollut niin hyvä.

Oliko Martta todella niin heikkona?

Sattui niin onnellisesti, että Helmillä huomenna oli vapaapäivänsä. Hän ilmoitti kotiin, ettei nyt voikaan tulla. Auto odotti kadulla.

Marttaa hoidettiin sisarensa luona Vihdissä. Satoi. Lokakuun rajuilma pieksi asfaltilla laskettua katuja, kimmoten siitä auton seiniä ja ikkunoita vasten. Vain jokin sana vaihdettiin autossa. Kuljettaja ei tuntenut tietä ja Martan veljen piti yhä pimenevässä illassa opastaa häntä. Helsingin valot jäivät pian jäljelle, esikau-punkienkin lyhdyt sivuutettiin, auton liekit tuskin jakoivat valaista harmaata pärskivää tietä, ja ikkunaa täytyi tuontuostakin pyyhkiä, vaikka kuminen puhdistaja kellonheilurin säännöllisyydellä kulki edestakaisin.

Siinä eräästä pahasta tienmutkasta ja samalla vastaan tulevasta autosta selviydyttyä, virkkoi autonkuljettaja:

Minulla on täällä Vihdissä tuttavakin, vaikken ole häntä koskaan nähnyt.

Miten ette ole nähnyt? kysyi Lehtinen.

En vaan ole.

Keskustelu katkesi. Sade pieksi ikkunoita, kattoja ja tietä, johon oli liimaantunut keltaisia lehtiä. Helmi ei ollut ennättänyt ottaa mukaansa mitään sairasta varten, ei yhtä kukkaa hänellä ollut, veli oli vain kiirehtinyt lähtemään.

Autonkuljettaja kysyi, mihin täällä ajetaan — eikö tämä jo ollut Vihtiä?

Martan veli lausui kylän nimen ja kuljettaja sanoi reippaalla äänellään:

Siellähän se minun tuttavanikin asuu.

Nyt kysyivät hoitajatar ja Lehtinen yhtäkaa tuttavan nimeä ja kuljettaja vastasi:

Martta Lehtinen.

Mutta hänen luokseenhan juuri oltiin menossa!

Kuljettaja kysyi:

Menemmekö me hänen luokseen? Onko hän sairas? Kuolemaisillaan.

Autossa ei enää puhuttu. Helmi muisti Tuttulan tyttöjen pilanteon, heidän vastatessaan noille totisille pojille, jotka olivat vailla sydänystävää. Toinen istui siis nyt tässä. Sattuma oli saattanut juuri hänen autonsa siihen kadunkulmaan, mistä Martan veli kiireesti otti auton.

Sitäkään iltaa ei hoitajatar Helmi Hirvinen sittemmin milloinkaan unohtanut. Nuori mies astui Martta Lehtisen huoneeseen kuin kuolevalta morsiameltansa ottamaan jäähyväisiä. Saman mielialan vallassa hän palasi.

Mitenkään ei olisi voinut uskoa Marttaa kuolemansairaaksi. Virkeänä hän tervehti Helmiä ja kyseli Kukkarantaa, lääkäreitä ja potilaita. Vastaillessaan hänen kysymyksiinsä, Helmi kuitenkin pian huomasi erään oudon tyyneyden ja kasvoista loistavan kirkkauden jo kuuluvan toiseen maailmaan. Väsyessään Martta kuis-katen lähetti kaikille kiitokset ja terveiset. Vielä hetken Helmi piteli hänen kättään, hänen levätessään liikkumatta ja silmät ummessa. Kauniit kuumeiset kasvot riutuivat riutumistaan. Oliko hän jo tänä yönä lähtevä? Mutta kun Helmi hiljaa nousi, avasi sairas silmänsä ja lausui: minä olen jättänyt itseni Jeesuksen Kristuksen turviin. Ja meni jälleen uneen.

Kuoleman uni ei kuitenkaan käsittänyt häntä sinä yönä. Muutaman päivän perästä tuli veli tuomaan kuolinsanomaa. Martta oli vielä viimeisenä yönään jaksanut toistaa samat sanat, jotka hän Helmille lausui jäähyväishetkellä.

Eräänä aamuna oli Helmi »Linjoilla» tekemässä puhdistusta kuolemantapauksen jälkeen. Ruokakaapissa siirrellessään astioita, näki hän kappaleen sanomalehteä, köytettynä kopan ympäri. Joukko kuolinilmoituksia siinä oli ja hänen silmänsä pysähtyivät nimeen Irja Rontikainen, o.s. Silljander. Irja Silljander? Sehän oli Atsalleen suloinen pieni Suolarae — oi voi, oliko hän sittenkin joutunut tuolle miehelle, joka oli hänelle vieras ja vastenmielinen! Köyhyydessään ja avuttomuudessaan hänen oli täytynyt mennä! Hän oli hyvässä kunnossa parantolasta lähtiessään, mutta olot kävivät hänelle ylivoimaisiksi. »Rakas puolisoni ja äitimme Irja Rontikai-

nen, o.s. Silljander kuoli pitkän ja hivuttavan keuhkotaudin jälkeen, elettyään 23 v. 4 kk. ja 5 p. suureksi suruksi meille ja monille ystäville. Albin Rontikainen, Kaija, Marjanna ja Esko-Tapani.» Kolme lasta oli siis jäänyt.

Ne yhdeksäntuhatta, ne yhdeksäntuhatta! »Me kuljemme suuressa saatossa», sanoi Heikki kerran leikillä.

Usein tuntui tämä kaikki ylivoimaiselta. Hoitajatar oli tungetteli, vaikka hänen raskas työnsä tarkoitti kärsimyksen lieventämistä. Kodin koskemattomuuden oikeus suojasi näitä koteja kaikkineen, mitä niihin kuului, vaikka ne ylläpitivät kaameaa tautitilaa maassa. »Ihminen tahtoo kotonaan tehdä mitä haluttaa, se ei liikuta ketään. Koettakaapa ottaa pois tupakka, koettakaapa ottaa pois viina, koettakaapa ottaa kahvi — me hankimme ne vaikka varastamalla!» sanoi tässä hiljan leskivaimo Mäntylä, mahtavana seisoen mökkinsä edessä, varsiluuta kädessä, kun hoitajatar pyrki hänen vuokralaistensa luo, missä oli ilmoitettu miehen olevan keuhkotaudissa. »En tulekaan hakemaan näitä», vastasi Helmi niin ystävällisesti kuin mahdollista, »tautia tulen parantamaan.» »Niin, mutta mepä haluamme pitää paiseemme ja pahkammekin!» huusi leskivaimo Mäntylä, uhkaavasti nostaen luutaansa. Vuokralaisen lapset katselivat nauraen ikkunasta. Helmi muisti tämän kohtauksen päivästä päivään ja varmaan oli sen aina muistava.

Tuli sitten taasen tuollainen masentunut ilta — oli huhtikuuta ja Helmi sattui muutenkin olemaan väsynyt. Koko päivä oli mennyt iänikuisessa puhdistamistyössä, hän ei ollut ennättänyt syödäkään ja nyt hän kimpsuineen ja kampsuineen kiirehti kotiin, ikävöiden lämmintä kylpyä, ruokaa ja vuodettaan. Tuntui siltä kuin hän olisi kylmettynyt. Eikö nyt vähitellen alkanut tottua siihen, että ihmiset närkästyivät, kun tuli heidän kotiinsa penkomaan. Olihan hän tehnyt itselleen teoriansakin ymmärtääkseen heitä, sen, että koti pahkoineen, paiseineenkin oli rauhoitettua aluetta, johon ei vieraalla ollut asiaa. Mutta kuitenkin teki kipeää, kun sai osakseen tylyyttä. Hän koetti muistuttaa mieleensä, että ihmiselle oli terveellistä kokea kiittämättömyyttä. Inhotta-

vinta kaikesta oli itsehyväisyys ja luulo, että oli tärkeä tässä maailmassa. Väsytti. Tämä uupumus muistutti entistä aikaa ja sen hirvittävää väsymystä.

Tavaralaukut painoivat, Helmin kaksin käsin tarttuessa niihin, astuakseen raitiovaunusta kadun ja puistikon poikki autobussia odottamaan. Hänen täytyi ponnistaa, varoessaan, ettei jäisi raitiovaunujen, autojen ja polkupyörien alle. Hän ei jaksanut täysin käsittää, mistäpäin mikin ääni tuli. Puistikon laidassa hän laski käsistään kantamuksensa ja levähti. Maa oli sulattavan päivän jälkeen vetäytynyt jäänitteeseen ja illan sammuttava rusotus valui yli nuorten puiden, joiden paisuvien silmujen lomitse sähkölangat kulkivat. Kevät tuli. Ilmassa tuntui sulavien hankien ja maan tuoksu. Odottaen vaunuaan Helmi silmäili ohi rientävään ihmisvirtaan.

Tuli hitaasti liukuva kattamaton auto. Sen matkaaajat nähtävästi eivät ajaneet kiireistä päämäärää kohden. He varmaan etsivät hiljeneviä teitä ulkopuolella kaupungin, toistensa seurassa. Helmi muisti kaukaisesti, että rakas ja voimakas käsivarsi joskus oli tukenut häntäkin. Nuo molemmat omistivat vielä toisensa. Miehen käsivarsi tuki naista, turkisten puoleksi peittäessä hänen kasvojaan. Helmi seurasi silmillään autoa, joka tungoksessa pysähtyi hänen kohdalleen. Siron, hennon naisen takaa kohosi voimakas miehen pää. Helmi säpsähti ja naulitsi katseensa mieheen: Heikki! Heikki katsoi morsiamensa — tai ehkäpä he jo olivat naimisissa — ohitse suoraan Helmiin ja kuiskasi hymyillen jotakin. Hän oli niin tuttu, niin läheinen ja armas, että Helmi ensi silmänräpäyksessä oli lausumaisillaan hänen nimensä. Samassa hänen kuitenkin teki mieli paeta, paeta näkemästä ja kuulemasta! Mutta hän muisti kantamuksensa ja tarttui niihin. Nyt kuitenkin autokin lähti liikkeelle. Hän ei enää voinut erottaa sitä muiden joukosta.

Tämän illan jälkeen Helmi haki kaukaiseen huoltopiiriinsä. Toimi oli hakijoiden puutteessa kahdesti ollut auki. Helmi sai sen ja jätti toukokuussa Helsingin.

Rautatien loputtua tehtiin matkaa laivalla, autolla, hevosella ja jalan — läpi rämeiden ja soiden, joiden hyl-

lyvien pohjien siteeksi oli laskettu kapulasiltoja. Kevät-
tulvien vuoksi oli otettu tämä kylätie. Vedet olivat rik-
koneet maantien. Opas vaihtui majapaikoissa. Heikki
oli kaukana, kaukana kulttuuri ja mukavuudet. Likai-
suutta asumuksissa oh ollut mahdoton etukäteen kuvi-
tella. Onneksi saattoi kaikkialla saada kananmunia.
Niillä Helmi pääasiassa elikin. Myöskin yösijoihin oli
vaikea tottua. Ne litteät punaiset syöpäläiset, jotka likai-
sissa kodeissa asustavat vuoteissa ja seinissä, olivat niin
ovelat, että pudottautuivat vieraan kimppuun katosta,
kun hän oli sijoittanut vuoteensa lattialle, luullen siellä
olevansa suojatumpi kuin sängyssä. Mutta erämaan
kevät paimentorvineen, lukemattomine suurine ja pie-
nine lintuineen, karjoineen, jotka kokosivat suuhunsa
ruohonkorsia ja taivuttivat päänsä suosilmää kohden,
kyntäjäineen ja kylväjäineen — tämä kaikki antoi kau-
punginlapselle ihmeellistä ja parantavaa voimaa.

Eräänä myöhäisenä iltana, keskellä käenkukuntaa saa-
vuttiin rajavartioston tuvalle, missä jo oltiin makuulla.
Opas lähti edellä sisälle. Ja vartiosotilaat nousivat rita-
rillisesti pystyyn, korjasivat pois vuoteensa, keittivät
teetä ja luovuttivat sisarelle koko valtakuntansa. Sei-
nällä oli Ukko-Pekan kuva, uunin syrjällä pieni sini-
ristilippu ja koko tupa teki erittäin siistin vaikutuksen.
Ja ikkunan saattoi avata.

Hoitajatar — Helmi oli miltei unohtanut nimensä, sillä
häntä puhuteltiin vain hoitajattarena tai sisarena —
tunsi olevansa prinsessa. Hänelle katettiin pöytä puh-
taalla liinalla, hänen juodessaan teetä viritettiin laulu
laulun jälkeen, joku pojista nouti joelta asti tuomentert-
tuja ja asetti ne veteen, tyhjään konservipurkkiin. Ikku-
nalle tuotiin koivunoksia, vaikka lehti vielä olikin pientä,
niinkuin on tapana tehdä juhannuksena. Pantiin uudel-
leen tulelle kattila, jotta hoitajatar saisi pestä jalkansa.

Alussa istuivat pojat vakavina, niinkuin aikoinaan
Felix, Helmin sulhasnukke, parantolassa. Mutta vähi-
tellen tuntui siltä, kuin sisar olisi tullut veljesparveen.
Lintujen laulu oli jo laannut, kun veljet jättivät tuvan,
kasvoilla sama kirkas ja hiljainen ilo kuin se, jota hoi-
tajatar tunsi sydämessään.

— Mutta missä te nyt vietätte yönne! sanoi Helmi, väsymykseltään tuskin jaksaen kättä liikuttaa.

— Kyllä me, kyllä me! vastasivat pojat reippaina.

— Sisar nukkuu hyvin vaan, ei mitään tarvitse pelätä!

Helmi oli sinä yönä todellinen prinsessa.

Senkin yön ja vastaanoton rajavartijoiden majassa hän läpi elämänsä muisti.

Ja muisti seuraavankin majapaikan. Edellinen majapaikka lieenee häntä hemmotellut, sillä hän ei jäänyt niihin kurjiin tolloihin, joissa hän päivällä joutui käymään, vaan samosi »rikkaaseen taloon», josta puhuttiin paikkakunnan ensimmäisenä. Äärimmilleen uupuneena hoitajatar oppaineen saapui tämän talon pihamaalle.

Siat röhkivät pitkän kaukalonsa ääressä kaivon luona, missä ne olivat makuulla, yltymvärillä näkyi vuosikausien jätteitä, sekä perheen pukuvaraston, ajokalujen että ruokatavaroiden alalta, koiran kuljettamia luita ajelehti portaiden edessä ja kaiken tämän keskellä liikkui kitisten ja kiljuen suuret lapsenrattaat, joita niissä istuva ihminen, vääntämällä jotakin kimpia, pani käymään. Hän ei ollut lapsi. Hän oli raajarikko. Ketään muuta ei näkynyt. Hämärtyvässä illassa keskellä lintujen laulua teki tämä pihamaa jonkin kirotn alueen vaikutuksen, missä tuo onneton olento ratsastaa paksujen, kirkuvien pyörien varassa. Hoitajatar seisahtui eikä enää muistanut väsymystään. Opas vastasi, että tämä oli rajapaikkakunnan rikkain talo ja seuraavalle asumukselle oli pitkä matka, sitä ei ollut koskaan mitattukaan.

Samassa astui aitasta esiin nuori mies, hitaasti lähes-tyen, oikaisten kätensä ja hymyillen toivottaen vieraan tervetulleeksi taloon.

Helmi Hirvinen päätti yrittää seuraavalle asumukselle. Tämä kävelevä oli vastenmielisempi kuin tuo rampa. Mutta tässä miehessä oli samalla jotakin, joka pidatti häntä: outo helakkuus kasvoissa, kostea käsi ja sisäänpainunut rinta.

Nyt tuli näkyviin emäntä ja tytär, edellinen verevä ja voimakas, toinen hento niinkuin velikin. Oli jäätävä yöksi: veli ja sisar olivat tarkastettavat — heissä saattoi olla tuberkuloosi.

Hoitajatar sai yötä varten melkein tyhjän tuvan, jota

ei voitu lukita. Hänelle ei sanottu, minkä vuoksi se oli jätetty kylmille — hän saattoi vapaasti tehdä arvelujaan puolelle ja toiselle. Ehkäpä joku keuhkotautinen oli kuollut täällä. Odottaessaan ruokaa hän puhdisteli sänkyä ja tuntui saavan siitä, omia vaatteitaan käyttäen apunaan, siedettävän makuusijan. Yhtäkkiä ilmaantui äskeinen hintelä mies, nähtävästi talon nuori isäntä, hänen eteensä, jääden katsomaan. Hän meni kuitenkin saman tien, kun hoitajatar säikähtäen häneen tuijotti.

Puoliyön aikaan toi talon tytär kivivadissa riisiryinejä ja kuivatettua kalaa sekä kädessään leivänpuolikkaan, jolle oli pantu voita. Nuori isäntä seiso i o vessa, katseli ja hymyli.

Hoitajatar kysyi, eikö ovea mitenkään voisi lukita, mutta tyttö selitti, ettei tänne ketään tule.

Nuori isäntä kuitenkin tuli heti sisarensa lähdettyä, kun hoitajatar istui leipää haukaten, eikä yrittänytkään poistua. Viimeisen kerran tuli hän alusvaatteisillaan, Helmi Hirvisen jo nukkuessa. Silloin Helmi suuttumuksen vallassa, jommoista ei hän ollut ikinä tuntenut, aseinaan linkkuveitsi ja toinen kenkäänsä, työnsi miehen pihamaalle, missä äiti otti haltuunsa poikansa, selittäen tälle, että siinä sai, eikös hän jo varoittanutkin häntä ryhtymästä tuollaisiin »liikeneiteihin». Tämä oli samaa lajia kuin Mattoisen nuorikko, jonka Mattonen Viipurin sairashuoneessa näki ja sitten kävi naimassa. Mattoisen nuorikko nuolee kielellään lattiatkin, eikä siellä vieras saa minnekään sylkeä — Mattonen sylkee omaan taskuunsa! Mutta hoitajattarelle äiti, hänellekin, antoi nuhteet, poikansa käytöstä puolustaen: eikö neiti nyt sellaista ymmärtänyt, sehän oli aivan tavallista täällä.

Aamulla hoitajatar, tutkiessaan nuorta isäntää ja hänen sisartaan, yhä vahvistui uskossaan, että molemmissa oli keuhkotauti.

Seuraava yösija antoi runsaan korvauksen siitä masennuksesta, minkä edellinen oli tuottanut. Hoitajatar vietti seuraavan yön Mattoisen nuorikon kodissa. Paljon voi yksi ihminen! Paljon oli tämä muualta tullut ihminen voinut, tämä nuorikko, jonka palstatilallinen Mattonen oli Viipurin sairashuoneessa nähnyt ja käynyt naimassa. Emäntä kertoi olleensa siivoojattarena, eikä-

hän hänen sopinut potilaiden kanssa antautua pitkiin puheisiin. Mutta tämän Johanneksen jo lähdettyä, tuli häneltä kirje. Ja häätkin vietettiin sairashuoneella, ja oikein kauniit hää, hän kun oli palvellut siellä niin kauan. Ja kyllähän tässä on täytynyt tehdä työtä. Johanneskin kun oli alussa niin heikko. Mutta hän on nyt jo kolmatta kesää ollut aivan oireeton eikä vauvassa ole minkäänlaista vikaa — tutkittuhan se toki on! Nyt-hän isä jo itse tekee kynnot ja kylvöt. Hän, vaimo, teki alussa miehen työt, apua ei kannattanut ottaa. Mökki on nyt punaiseksi maalattu ja ympärillä samoja kukkia kuin ennenvanhaan kotona. Ja aita on samanlainen, ja porttikin, ja samat ovat nimet kissalla, koiralla, lehmillä ja hevosella kuin oli hänen kodissaan. Kaikki huoneet olivat alussa harmaat. Tässä oli silloin vain pikkuinen peltotilkku — tuo kaikki on kuokittu!

Voimakkaan äidin silmään tulee kyynel, kun hän näitä kertoo niin harvinaiselle vieraalle kuin hoitajatar on näillä mailla.

Paljon voi yksi ihminen! lausuu Helmi Hirvinen, hiljaa painaen hänen kättään, joka on kuin miehen.

Mutta tämä onnellinen ja kaunis koti salolla antoi hänelle paljon rohkeutta ja hän muisteli sitä usein, kun oli uupumaisillaan. Oliko hänen oma osansa oleva tämä kiertäminen onnettomimmissa ihmisasunnoissa? Eikö koskaan omaa kotia?

Heikillä varmaan jo oli.

Tuntui siltä kuin se haava nyt olisi alkanut arpeutua. Helmi kuvitteli, miten vaikuttaisi, jos Heikki kauniin rouvansa kanssa nyt tulisi vastaan tuossa tiellä. Kiertävä tuberkuloosihoitajatar kovettuu, kauniimmalla sanalla lausuttuna: »terästyy». Sen tekee se työ. Hyvä on näin.

Kuinka nopeasti onkaan aika mennyt! Puolitoista vuotta hän jo on ollut täällä. Hän tuntee jo tätä kansaa ja ymmärtääkin sitä. Kun täältä köyhän sydänmaan pitäjästä ajattelee oppivuosia Helsingissä, niin täytyy hymyillä. Olihan sielläkin tietämättömyyttä ja kurjuutta, mutta kaikki järjestyi kuitenkin niin vaivattomasti, sairaan sai miltei heti eristykseen tai sairaalaan,

vaaranalaisille perheille oh asuntoja ja tovereissa tapasi ymmärtäjiä ja ystäviä. Jotain hempeää oli kaikesta huolimatta, tähän verrattuna, tuossa elämässä, joka saattoi sairastuvuoteiden äärestä johdattaa teattereihin, tanssiaiisiin ja henkevään seurusteluun iltakutsuissa. Hoitajattaren keskusteluaiheet täällä kaukaisissa hoitopiireissä eivät ole taide, kirjallisuus, muodit, tai kaakut ja pikkuleivät. Hän puhuu sylkykupeista, basillien, syöpäläisten ja likaisuuden hävittämisestä, avattavien ikkunoiden tarpeellisuudesta, puurosta, porkkanoista ja muusta sentapaisesta. Hän puhuu samoista asioista uudelleen ja uudelleen. Hän toistaa ne joka kerta, kun tulee taloon. Joku vierasmaalainen matkalainen kuuluu joskus viritäneen ylistyksen Suomen harmaille askeettisille tölleille, jommoisista — varsinkin köyhemmissä osissa maata — näkee kohoavan maanteiden varsilla, sekä niiden pienille ikkunoille, joista kymmenen pienokaisen silmäparit tuijottavat kiitävän automobiilin perään. Kiertävä hoitajatar, terveyssisar, katselee asiaa runottomammin. Kukaties hänkin kerran, valmistautuessaan tehtäväänsä, unissaan näki enkelin astuvan vierellään noihin sairaisiin koteihin, joihin hän halusi lähteä levittämään terveyttä ja ihmisonnea. Mutta nyt hän armotta tahtoisi hävittää ikkunat, joista ei saa valoa eikä ilmaa. Nyt hän kovakouraisesti tahtoisi nyhtää ihmisistä kiintymyksen omiin pahnoihin, paiseihin ja hajuihin. Ja hän tekee sen hämmästyttävän johtopäätöksen, että jos vain epäsiisteys saataisiin lakkaamaan, niin tuberkuloosikin lakkaisi. Mutta ihmisetpä eivät haluakaan päästää pesäänsä persoonatonta ja yhteistä raikasta ilmaa. Ja niin täytyy kulkea ja kulkea näillä tulilinjjoilla, sodassa tautia ja tartuntaa vastaan. Hän on jo juurtunut tänne. Kiintynyt tähän omaan huoltopiiriinsä. Ei mihinkään hän sitä vaihtaisi. Täällä on hänen paikkansa, totisesti hänen, sillä kukaan muu ei ollut siitä huolinnut. Hän tuntee täällä olevansa tarpeellinen. Hänen hoidossaan on sata ja kaksikymmentä tuberkuloottista perhettä ja lähes tuhat koululasta. Usein hän täällä tuntee olevansa terve-tullut koteihin. Ja sitten täällä on Tuorian koulu ja siellä Alina-ystävätär Atsalean hallista.

Ollaan lokakuussa. Helmi on kolmatta viikkoa ollut kierroksella kuntansa korpikylissä ja iloitsee Tuorian koulusta, jonne hän koettaa ennättää lauantaiksi, viipyäkseen sunnuntain Alinan luona ja maanantaina tarkastaakseen lapset. Hänen mielessään liikkuvat nämä kotoiset asiat, hänen siinä astellessaan pitkiä taipaleita asumusten välillä. Nyt olisi Korpelan isäntä valmis lähtemään parantolaan. »Antakaa minulle parantola tai rahaa tai ruokaa, älkääkä aina niitä samoja saarnoja vedelkö!» Ja kuinka he olivat yrittäneet, tohtori ja Helmi, kaikkensa, saadakseen hänet lähtemään heti joukkotarkastuksen jälkeen, jolloin hänessä todettiin olevan keuhkotauti. Vaivoin oli parantolapaikka saatu, mutta silloinpa Korpela kirosi lääkärit, terveystissaret ja muut herrasväet ja lähti suolle ojankaivuuseen. Tartunta oli tietenkin tohtorien keksimä ja kun pikkuvauva parin kuukauden vanhana kuoli, niin ei se ollut kenenkään syy — se oli niin sallittu. Ketään lapsista ei annettu pois kotoa isän tartunnan tieltä. Niitä kuolikin sitten toinen toisen jälkeen, kunnes isä keväällä, kesken työtään, pellolla sai verensyöksyn. Nyt ei häntä enää oteta parantolaan.

Ja miten Helmi lopultakin selviytyisi Ritvalassa. Tytärellä on basilleja, jotta vilisee, mutta rikkaana perijättärenä haluaa hän liehua mukana kaikissa kirkonkylän iloissa eikä mikään saa häntä luopumaan sellaisista askareista kuin lypsy. Äitipuoli ei suostu kustantamaan vielä alaikäistä tyttöä parantolaan eikä kunta tietenkään puutu asiaan, kun talo on varakas. Kuinka monet kerrat Helmi onkaan käynyt Ritvalassa selittämässä sekä äitipuolelle että tyttärelle, ettei perinnöillä ole mitään merkitystä, kun terveys menee. Ritvalassa kuunnellaan aina kärsivällisesti ja kiitollisesti, otetaan vastaan opettavaisia lentokirjoja ja luvataan tyttären huoneesta poistaa rääsymatot. Mutta kun Helmi seuraavalla kerralla tulee, on sylkyastia kaapissa samassa läjässä kahvikuppien kanssa, lentolehtiset liimattuina seinäpaperin paikaksi ja tomuiset matot lattialla. Puhutaan Annalle tulevan sulhasia. Karttusen isäntä kuuluu häntä katselevan.

Tämän Karttusen kodissa koki Helmi ainutlaatuisen

tapauksen. Hän oli silloin vasta pitäjään tullut ja saapui ensi kerran katsomaan emäntää, joka kuuleman mukaan makasi keuhkotaudin viimeisellä asteella. Syyskuuta taisi olla, aurinko paistoi. Hän muisti selvästi pihakoi-vun, jossa oli keltaisia lehtiä. Isäntä tuli vastaan tuvan ovelle. Se oli kaunis ja siisti pieni tupa, saattoi heti tehdä johtopäätöksensä sen asujaimista. Omituisesti värähteli isännän ääni, kun hän hoitajattaren tervehdit-tyä ja esitettyä kuka hän oli, puhui: tervetuloa, sisar, kyllä teitä näillä kulmilla kaivataan, vaikka meidän koh-daltamme tulettekin liian myöhään: vaimoni kuoli aamuyöstä. Keuhkotautiin. Kamari oli tyhjennetty ja kuollut jo laskettu arkkuun. Kolme lasta seisoi oven-suussa — neljäs, kaikista pienin, makasi arkussa äitinsä rinnalla, virkeänä liikutellen pientä nyrkkiään ja aavis-tamatta mihin outoon kehtoon oli pantu. Helmi, joka ei saattanut käsittää, mistä tilanne johtui, kiirehti vaisto-maisesti arkun luo ja otti lapsen käsivarsilleen. Hän sai heti selityksen: äiti ei ollut lapsen syntymähetkestä asti kertaakaan koskenut pienokaiseensa. Kukaan lapsista ei päässyt äidin luo. Hän oli matalalla aitauksella eris-tyttänyt huoneensa ja näki lapset vain tämän aitauksen takaa, urhoollisesti kestäen yksinäisyytensä, mummon hoitaessa perhettä tuvassa. Ainoastaan sitä hän oli pyy-tänyt, että kuoltuaan ja huolellisten puhdistusten tapah-duttua, pieneksi hetkeksi saisi vierelleen sen lapsensa, jota ei hän milloinkaan ollut kädellään koskettanut.

Ja nuo lapset kun olivat hänelle kaikki kaikessa, sanoi isäntä hiljaa, kyynelen vieressä poskelle.

Sellainen äidinrakkauden sankarisatu oli eletty siellä kaukaisessa salomökissä. Mutta nyt puhuttiin, että leski-isäntä, tämä Karttunen, suruvuoden päätyttyä katseli Ritvalan Annaa. Helmi tunsi, että hänen Karttuselle täytyi lausua varoittava sana. Ei voinut sallia hänen tuoda keuhkotautista äitipuolta siihen kotiin, missä oma äiti suurin uhrauksin oli pelastanut lapsensa tartun-nalta. Vaan miten käydä asiaan käsiksi? Saattoiko vie-ras yleensä puuttua tällaiseen arkaan kysymykseen? Sittenkin se oli tehtävä. Kaiken uhalla Helmi päätti puhua Karttusen kanssa. Hän oli kiintynyt vaimo-vai-

najaansa ja lapsiinsa. Varmaan hän ottaa varteen hoitajattaren neuvon.

Nytpä nouseaan ihanalle vaaralle, missä ilma on niin raikasta ja kevyttä, että Helmi aina alkaa kuvitella tänne kerran kohoavan parantolan. Ja sitten tarvittaisiin kunnalliskodin likeisyyteen sairaala niitä varten, joita ei enää oteta parantolaan. Sinne runsaasti kukkia, radio ja ... ja ... Kuinka paljon olisikaan työtä! Mutta tässäpä onkin jo se harmaa asumus, mihin hänellä on asiaa. Mökissä asuu ukko, joka pahanpäiväisesti suuttui, kun häntä viimein turhaan vaivattiin tarkastukselle, mummo, jolla on todettu olevan taudinsiemeniä, Mari, vanhusten tyttärentytär, sekä kaksi koulupoikaa, jotka mummo ansion vuoksi on ottanut hoitoonsa. Mutta kun mummo nyt onkin tarttuvassa taudissa, niin pitäisi hänelle saada eristetty hoito ja koulupojille toinen kortteeri. Mummo nostaa kovan metelin, sen Helmi tietää. Tarvitaan valtioviisautta, jos tahtoo saada aikaan jotakin. Helmin mieleen johtuu urhoollinen hyvä mummo siellä kotona isän luona. Tämä täällä ei ole sitä maata.

Hän astuu siiankaualon, turpoamaan asetetun saavin, rikkiinäisen kissankupin ja muun sälön ohitse, avaa tuvan oven ja tuntee heti sieraimissaan saman ahtaan, tunkkaisen ilman, jonka turmiollisuutta hän joka kerta täällä käydessään on koettanut selittää. Turhaan, kuten tuntuu. Mummo seisoo heteen puhaltaen, mustunut kahvipannu arinalla, ja vastaa sisaren tervehdykseen silminnähtävällä tyytymättömyydellä. Nostettuaan hameenhelmaa ja pyyhittyään kätensä paitaan, hän ojentaa käden tulijalle ja kysyy kuulumisia.

— Ikävää kuuluu. Ei ole hauskaa tuoda sanomaa taudinsiemenistä, vaan mitäpä sille mahtaa, kun niitä nyt tavattiin teidän ysköksistänne. Piti rientää kertomaan ja teitä auttamaan.

— Mikäs meillä olisi hätänä, ei täällä sinun apuasi tarvita, vaan istu nyt tuohon penkille, olet taas taitanut koko päivän vaeltaa. Mikä sinuakin ajaa tuollaista turhaa vaellusta pitämään? Armoksi lienet tehty etkä kuljijaksi.

Hoitajatar istuutui, selkä hirsiseinään nojaten ja oikaisi jalkansa lieden lämmintä kohden.

— Niin, sano se, jatkoi mummo, kääntäen tulenteossa kuumenneet kasvonsa vieraaseen. — Minkävuoksi silmiäsi kiinni pidät? Noinko väsyttää? Sano kerrankin, mikä sinut kulkemaan panee?

Sisar avasi silmänsä.

— Mikäkö panee? Omatunto. Olin keuhkotautinen ja paranin. Omalta hyvältä mummoltani sain tartunnan. Äitini kuoli tähän tautiin ja vielä muitakin omaisia. Joko nyt ymmärrät, mikä panee minut kulkemaan? Monet kuolevat, minä sain terveyden. Siksi kuljen ja varoitan, ja siksi olen täällä.

— Niin panet kuin pappi — et taida olla Herrasta kaukana.

— Tavallinen ihminenhän minä vain olen, mutta kiukkuinen niille basilleille. Eikö nyt päätetä, että annetaan niille teidänkin itikoillenne kyytiä? Niin teki minun mummoni ja on nyt terve.

— Mikäs ettei niille kyytiäkin, mutta entä jos siinä minultakin henki menee?

— Ei mene. Ei mennyt minunkaan mummoltani, hän itse ne puhtaalla ilmalla, auringonpaisteella, sopivalla ruokajärjestyksellä ja levolla ajoi ruumiistaan. Kaikki ne näkymättömät itikat tulessa ja auringonpaisteessa tuhosi. Kas, ne eivät kuole kuivuudessa eivätkä kylmyydessä, mutta raikasta ilmaa ja aurinkoa eivät kestä ja tulessa varmasti kuolevat. Minä sitten, kun kirjoitan mummolleni Helsinkiin, niin kerron sinustakin. Saanko ehkä terveisiäkin lähettää?

Mummo nauroi, suurustellessaan kahviaan ja maistellessaan sitä.

— Lähetä, lähetä. Kyllä sinä liverrellä osaat! Ja jos se sinun mummosi kirjan tulemaan panee ja sanoo, että oikeaa asiaa puhut, niin kukaties uskon.

— Kyllä minun hyvä mummoni senkin tekee. Mutta siihen mennessä sinun nyt sopii kuunnella minuakin. Minun mummoni on Vilhelmiina, etkö sinä ole Marjaana? No niin.

Marjaana kuunteli ja nauroi, ja jo lupasi ajatella sitä, että Mari emännöisi täällä tuvassa ja hän, Marjaana, ukon kanssa asuisi kamarissa. Mutta siihen, että ikkuna revittäisiin kehyksestään ja tähän avattava luukku teh-

täisiin, ei kuuna päivänä luvannut suostua. Ja koulu-pojat sitten? Sisar koetti esittää, että heistä oli mum-molle liian paljon vaivaa. Mutta raha! Kuntahan mak-soi heistä nätit rahat! Vaan asetuspa oli sellainen, ettei kunnan hoidokkeja saanut sijoittaa kotiin, missä oli tarttuva tauti.

Nyt oli aika lopettaa. Marjaana istui suu supussa eikä kahviinkaan koskenut. Hoitajatar päätti jatkaa seuraavalla kerralla ja pyysi Maria saattamaan, saadakseen matkalla juurta jaksain selittää hänelle, millä kan-nalla asiat olivat ja miten elämä oli järjestettävä. Sisaren aikoessa ottaa jäähyväiset, Marjaana kuitenkin suli ja kutsui kahville. Ja siinä kahvikupin ääressä puheltiin taas helsinkiläisestä mummosta ja kirjeestä, jota Marjaana lupasi odottaa. Sisaren täytyi juoda toinenkin kuppi. Pajulaanhan oli matkaa. Olipa tuo hyvä takki, sateenkin kesti.

— Vaan pojistapa älä Pajulassa mitään virka, se muis-takin!

Hoitajatar näki mummon kasvot sekä uhkaavina että säikähtyneinä ovela, samalla hetkellä, jolloin koulu-pojat märkinä saapuivat kotiin. Sateeksi sittenkin näkyi muuttuneen. Hoitajatar painui Marin kanssa märkyyt-tään kiiltävälle polulle, pimeään jo langetessa maille. Molempien naisten askelia seurasi taukoamatta sateen rapina ja hoitajattaren ääni, hänen antaessaan neuvoja nuorelle tytölle. Vain silloin tällöin keskeytti puheen kysymys: Ymmärtääkö Mari? Kuuleeko Mari? Luuleeko Mari mummon suostuvan? Hänen täytyy tulla järkiinsä.

Melkein samoihin aikoihin, jolloin valo Pajulan ikku-noista alkoi kumottaa paljaiden puiden lomitse, tuli vastaan tuoksu jostakin paistetusta ruuasta, suloinen tuoksu sille, jonka oli nälkä. Pajulassa oli kuumia pii-rakoita! Helmi päätti vasta huomenna puhua isännälle molemmista Marjaanan haltuun uskotuista koulupojista, Pajulahana oli köyhäinhoidon piirimies. Tällä hetkellä hän vain tunsikin nälkää.

Hoitajatar sai maitoa ja piirakoita, emäntä teki vieras-kamariin tulen. Täällä oli niitä syöpäläisiäkin sitten viime käynnin koetettu hävittää, vaan saa nähdä olisiko

jokin sittenkin jäänyt. Täytyy panna kengät tuvan uunille, että kuivuvat, ja aamulla rasvata.

Olivatpa nämä piirakat erinomaisia!

Ja Helmin siinä nauttiessa talon vieraanvaraisuutta, rupesi isäntä omasta aloitteestaan puhumaan Marjaanasta ja pojista. Hän oli jo katunut, että oli tullut sijoitettua kunnan hoidokit niin likaiseen paikkaan. Toisten suositukseen hän oli uskonut. Ja nyt kun tuli keuhkotautitartunta lisäksi, niin täytyi lapsille välttämättä hankkia toinen asunto. Yksissä neuvoin päättivät hoitajatar ja isäntä sitten toimia niin, ettei Marjaanan kunnia saisi liian kovaa kolahdusta.

Niin oli siis taas yksi päivä päättynyt. Helmi pääsi huoneeseensa, veti varmuuden vuoksi auki pellin, tutki vuoteen, ei uskaltanut riisuutua ja painui kylmiin, kosteihin vuodevaatteisiin. Hän tuskin ennätti iloita siitä, että pääsi pitkäkseen, kun jo nukkui syvään, makeaan uneen.

Hän heräsi vasta kukonlauluun. Sade oli tauonnut ja räystäästä putoilevat pisarat kimmelsivät auringonpaisteissa. Myllykuorma oli juuri lähdössä talosta ja sen päällä hän pääsi hyvän matkaa eteenpäin. Täytyi poiketa Valjuksella likellä pitäjän rajaa, katsomassa miten siellä voitiin. Keuhkotauti oli siellä kahdenkymmenen vuoden aikana ollut vitsauksena ja alituisena uhkana. Isäntä oli kaatunut sen ensimmäisenä uhrina ja leski piti taloa. Kyllä tämä äiti oli raatanut ja rukoillut, koettaessaan elättää ja kasvattaa lapsensa, sekä pelastaa heidät taudista. Näyttikin jo siltä kuin kaikki menisi hyvin, kun yhtäkkiä vanhin tytär ensimmäisen lapsensa syntymisen jälkeen sairastui ja sekä äiti että pienokainen pian peitettiin samaan hautaan. Viime tuberkuloositarkastuksessa todettiin tauti nuoremmassa sisesaressa, joka sentään onneksi heti pääsi parantolaan. Helmi muisteli sitä siivousta, mikä siellä kaikkien talon naisten yhteisillä voimilla pantiin toimeen. Nuori Vienan Karjalasta tuotu miniä oli väsymätön tarmossaan ja innossaan. Käytettiin sekä vettä ja saippuaa että formaliinia ja lipeää. Keitettiin, poltettiin, tuuletettiin, hierottiin, hangeattiin ja harjattiin. Tätä oli kestänyt kolme vuorokautta. Neljäntenä oli lämmitetty sauna, kylvetty ja aloitettu

uutta elämää. Nuori miniä määritteli, silmät loistaen puhdistuksen jälkeen alkavan elämän uudeksi ja käänteentekeväksi. Eikä ihmekään: hän odotti ensimmäistä perillistään.

Hevonen pysäytettiin, hoitajatar kiitti kyydistä ja hyppäsi alas kuormalta. Tuossahan Valjuksen punaiset rakennukset jo pilkottivatkin peltojen ja hakamaan takaa. Täällä pihassa oli kesäisin niin reheviä ruusuja ja keisarikruunuja. Nyt ei keisarikruunuista näkynyt muuta kuin sänkeä, mutta ruusupensaissa riippuivat hehkuvan punaiset kiulukat. Ihmisiä ei ollut missään. Ovet olivat lukossa. Minne he nyt kaikki olivat menneekään? Helmi kohoutui varpailleen ja katsoi sisään tuvan ikkunasta. Muuri oli valkaistu ja seiniin vedetty paperit. Lattiakin oli vastapesty. Kamarissa — kas vaan! — oli terveysikkuna auki.

Eivät nämä hyvät ihmiset mitenkään voi olla kaukana. Kuppi kahvia maistuisi hyvältä. Mutta odottamiseen ei nyt ole aikaa. Huomenna on perjantai ja lauantaksi hän tahtoo päästä Alinan luo, oli miten oli. Nyt hänen täytyy käydä Ronkaisella, siellä ei tähän asti ole ollut tuberkuloosia, mutta siellä on alipainoa ja pienimmällä lapsella paha riisi. Ja aina tämä saamaton ja epäsiisti perhe pitää hoitajatarta jännityksessä. Eihän ole ihme, että Ronkaisella vallitsee ainainen puute ja välinpitämättömyys: joka vuosi tulee uusi lapsi tai uusia lapsia. Äidin asema on käynyt ylivoimaiseksi. Siellä ei lapsilla viime talvena ollut kenkiä eivätkä he niinmuodoin koko talvena päässeet ulos. Nyt pitäisi koettaa tehdä jotakin heidän hyväkseen.

Helmi ottaa laukustaan paperipalasen ja kynän, kirjoittaa pari sanaa, työntää kirjelijun avaimenreikään ja suuntaa kulkunsa Ronkaisten asunnolle päin. Ensín on hyvää tietä, mutta sitten tulee kalliopolkuja, jotka usein hukkuvat alankoihin, niin että niistä on vaikea saada selkoa, kun ne jälleen tulevat näkyviin. Hän on kerran puolen päivää kävellyt täällä eksyksissä eikä nyt tahtoisi eksyä, koska hänen vielä ennen yötä pitää soudattaa itsensä Juolasaareen. Tämä Juolasaari vaatisi oikeastaan useita päiviä, taitaapa käydä niin, että hänen Alinan luota täytyy palata sinne. Järkevintä olisi tietenkin viipyä

siellä yhteen kyytiin, kunnes kaikki kodit ovat käydyt. Mutta hän on kun onkin nyt saanut päähänsä, että hänen täytyy saada viettää lauantai-ilta ja sunnuntaipäivä Tuorian kansakoululla.

Onkohan se Ronkaisen vaimo kesällä kasvattanut porkkanaa ja pinaattia? muistuu Helmin mieleen. Ja sitten hän ajattelee: mitenkähän se mies raukka jaksaa tehdä raskasta työtä, kun ei vaimo milloinkaan anna hänelle muuta ruokaa kuin kahvia ja voileipää? Lapset, niin monta kuin niitä on, riippuvat kiinni äitinsä rinoissa — ei ole yhtään ihme, että hän näantyy ja että lapset ovat alipainoisia. Mutta mitä olisi tehtävä?

Porkkanansiemenet olivat kun olivatkin kylvetyt hyvään maahan humaliston syrjälle. Reheviä naatteja kohosi vieläkin maasta. Tämän näki Helmi heti pihaan tullessaan. Ja tässä oli todennäköisesti ollut pinaattipenkki. Tuvassa istui Ronkaisen vaimo kahvipannun ääressä, sylissä pikkulapsi, joka imi toista rintaa, suuren pojan imiessä toista. Lattialla ryömi kalpea, lihava tyttö, pitkä porkkana kädessä. Äiti ei noussut hoitajattaren toivottaessa hyvää päivää, ainoastaan hääti suuren pojan luotaan, veti röijyysä rinnan yli ja ojensi tulijalle kätensä. Kysyttiin kuulumiset. Hoitajatar nosti polvelleen sen lapsen, joka oli ryöminyt lattialla. Se oli nyt paljon voimakkaampi kuin keväällä. No, joko oli työllä hampaita? Nyt oli, tuli toissapäivänä, tahtoiko sisar koettaa, miten terävä piikki siellä oli.

— Kesä on tehnyt hyvää, on, on. Ottaako jo jaloilleen?

— Ei vielä ota. Niin on veltto ja arka, jos vaan yrittä pestyyn nostaa.

— No, ja tämä pikkuinen? Sehän on pulska pieni ihmisen alku. Tyttökö on vai poika? No, mikä sen pikkumiehen nimeksi pannaan? Nyt pitäisi vaan äidin saada levätä — täytyy vakavasti sanoa isännälle.

Hoitajatar kertoi sitten osuuskaupan rouvan luvanneen jalkineet kaikille lapsille, jotta saattavat syksyllä ja talvellakin olla ulkona. Ja tässä olisi tätä kalkkikalanmaksajlyä. Sitä pitäisi antaa noille kahdelle tuossa. Tämän verran näin.

Emäntä hymyili valjua tylsää hymyä, lausumatta kiitoksen sanaa, tai edes hyvästi.

— Oli hyvä, että kylvitte ne minun siemeneni, sanoi hoitajatar ovela. — Lähetän sitten kirkkomiesten mukana ne kengät. Hyvää voimista vaan.

Hänen tekisi mieli luvata jotakin muutakin kuin kengät. Mutta täällä kaivataan kaikkea. Mistä ottaa tällekin perheelle apu?

Helmi Hirvinen oli ollut Juolasaarella tarkastuksella ja ponnisti Tuorian kansakoulua kohden, missä hänen ystävättärensä, entinen Kukkarannan potilas oli opettajana. Kuka olisi tuntenut tätä ahavoitunutta hoitajataria kerran niin siroksi ylioppilasneitoseksi, kun hän saappaat jalassa, tiukkaan napitettu sarkatakki yllä ja säkinkokoinen reppu selässä astui veneestä, iloiten siitä, että saisi tämän yön nukkua puhtaassa vuoteessa, syödä katetussa pöydässä ja nähdä sanomalehdet, niin, jopa kuulla radionkin. Oli toki hyvä, että oli tullut käytyä täällä syrjäkulmalla ennen pahimman kelirikon tuloa. Ja nyt täytyi välttämättä saada hoito ainakin kolmelle sairaalle, Ahveniston, Ruokolan ja Liukkaan, niitä ei mitenkään voinut jättää kotiin tartuttamaan muita. Täällä Juolasaaren kulmalla vallitsi erinomainen lapsirikkaus ja sehän se täällä ainoa rikkaus olikin. Ruokolassa esimerkiksi tusina, ja vanhin, äidin apu: keuhkotautinen! Kunpa sekin lapsiliuta säästyisi tartunnalta ja taudilta, niin tuntisi jotakin hyötyä tehneensä.

Jälleen oli tullut kuljettua tietömiä taipaleita kaukaihin asumuksiin, missä kymmenkunta henkeä, terveet ja sairaat sekaisin, elävät samassa tuvassa, kurjuudessa ja saamattomuudessa.

Tällä matkalla oli sentään ollut monta onnellista hetkeä. Eilenkin, kun hoitajatar lähti Ruokolasta, tuli äiti lapsineen rantaan saattamaan. Hän kiitti kyyneleet silmissä. Sellaista siivousta, minkä hoitajatar toimitti, ei ikinä ollut heillä toimitettu, lapset olivat puhtaiksi pesytyt ja sairaalle tyttäreille oli tuotu oma vuode vaatteineen päivineen ja järjestetty yliselle valoisa, sievä huone yksinomaan sairasta varten! »Jumala vaan siunatkoon ja varjelkoon sisarta.» Ja ukko oli saanut varoituksen, ettei

vaan salmessa soutaisi kiville. Niitä oli niin paljon. Heidän veneensä oli vähän tällainen huono, kun ei tässä ollut parempaakaan tullut hankituksi, mutta kyllä sillä sentään pääsee, menköön tuo Malakia-poika mättämään vettä, ettei kastu sisaren jalat. Ruokola itse ja Malakia-poika häntä nyt soutavat. Ja istutaan ääneti vanhassa, harmaassa veneessä, torpan jäädessä yhä kauemmas, keltaisten rantojen soluessa ohitse ja syyspilvien kuvastuessa kylmään, levottomaan veteen, jonka pohjaa aallot sekoittavat. Ja ympärillä on loputon yksinäisyys ja autius.

Kun Tuorian kansakoulu tällaisen sydänmaan retken perästä punaisine, juhlallisine julkisivuineen ja suurine ikkunoineen alkaa näkyä Juolajärven selälle, niin kiertävästä hoitajattaresta tuntuu siltä kuin hän lähestyisi sivistyskeskusta, niin vaateliasta ja hienostunutta, että tuskin tietää, miten siihen suhtautua. Hänelle, Helmille, on tämä Tuorian koulu keidas erämaassa. Siellä on opettajattarena Alina Järvelä, »Pippurinmarjaksi» kutsuttu, hallitoveri Atsaleasta. Helmi tietää, että hän Alinan luona saa mennä ja tulla miten tahtoo, heti riisua saappaansa, hoitaa paisuneita jalkojaan ja lääkitä haavoja kantapäissä.

Alina on tunnilla, Helmi tietää, ettei nyt voi odottaa hänen näkevän vieraan tuloa ja rientävän rantaan. Alina on tunnollinen ja uskollinen kutsumuksessaan, oikea sydänmaan-koulun opettaja, joka ei ole hellittänyt, ennenkuin on oppilailleen saanut varat puuroateriaan ja köyhimmillä vaatteisiinkin. Niin, ja tuberkuloosin vastustamistyössä on Alina, siinäkin, esikuvallinen. Hänen nuori kotiapulaisensa on entinen keuhkotautinen ja hän hellittelee tyttöä yhtä paljon kuin kissaansa. Kun he kaksi, Helmi ja Alina, joutuvat yhteen, niin siinä läpikäydään sekä muistot Kukkarannan ajoilta että nämä nykyiset, yhteiset pyrkimykset. On totisesti hauskaa. Helmi, tuntiessaan selkensä jo olevan määrän pintaa myöten, lupaa iloisuudessaan kahvia Malakia-pojalle ja sou-tajalle, ja panee merkille, että sauna rannalla lämpiää — olisiko Alina sittenkin huomannut hänen tulonsa? Joku huuhtelee vaatteita laiturilla...

Sataa tihuttaa.

Hämärtääkin jo.

On vilu, nälkä ja halu riisua painavat, märät vaatteet yltään. Tällainen lokakuun päivä putoaa äkisti pimeyteen, vaikei vielä ole iltakaan.

Tyttö rannalla kohoo pystyyn. Helmi tuntee hänet opettajan suojatiksi ja huutaa hänelle jo matkan päästä hyvän päivän.

Opettaja on kotona, kahvi pantuna tulelle ja sauna lämpiää! Jo kaukaa näkyi vene ja opettaja arvasi neidin tulevan. Tyttönen ottaa hoitajattaren tavaralaukut, soutaja poikineen lähtee tupaan ja vieras ehdottaa, että heti mentäisiin saunaan, siellähän vaatteet parhaiten kuivuvat.

Ohhoh kuinka suloista! Märkä takki ja märät saappaat pääsevät soveliaan matkan päähän lieskasta. Helmi avaa laukunsa ja valmistautuu hoitamaan jalkojaan, kun Alina juosten tulee alas mäkeä, tempaisee auki oven ja nauraen ja ilakoiden karkaa ystävättären kaulaan.

— Kyllä minä arvasin sinun tänään tulevan! Näin unta sinusta — en oikein muista mitä — mutta olit vaan tässä ja pakkasit suurta matkalaukkuja.

— Olet erinomainen, Alina. Kun minä tuolta peräkulmalta lähestyn tätä sinun valtakuntaasi, niin on kuin tulisin paratiisiin.

— Tuli kalojakin.

— Mutta keksi nyt minne taas saisin sijoitetuksi kolme sairasta lasta.

— Täytyy miettiä. Mitenkä sinä ihmisraukka olet päässyt liikkumaan noilla kantapäillä!

— Sidevarastoni loppui niin tyyten, ettei enää jäänyt mitään omia jalkojani varten. Kai sinulla on joitakin riepuja?

— Älä hätäile, menen hakemaan. Ja kirjekin on tullut sinulle.

— Mistä? Etteihän vain liene mitään pahaa. Minun tuttavillani ei koskaan ole aikaa kirjoittaa kuin ikävistä asioista.

— Se on vallan tutusta paikasta. No, Kukkarannasta. Mutta vanha se on. Ties missä on käynytään.

— Hyvä, ettei ole kotoa. Eihän suinkaan Marjalle ole mitään tapahtunut.

Omituista: Helmi ei osaa olla levoton Marjasta, hänellä on se taikauskoinen tunne, että suojelevat henget aina ympäröivät Marjaa. Ystävättären lähtiessä hakemaan kirjettä, istuu Helmi penkillä, nauttien hyvästä olostaan, ja katsoo ikkunasta polkua, laituria, saavia, joka on tuotu rantaan turpoamaan, ja veneitä. Tuli palaa hiukan tihrutellen tässä kosteudessa, ritisten, räiskyen ja silloin tällöin työntäen sisään savua. Täälläpä otetaan illalla Alinan kanssa makeat löylyt! ajattelee Helmi. Olisipa noissa mökeissä näin suuret ikkunat kuin tässä saunassa, ajattelee hän sitten. Se Liukkaan äiti on kaikkein onnettomin, kun hänellä kaikki lapset ovat niin kovin pieniä. Siellähän oli kahdet kaksosetkin. Jumala antaa köyhille lapsirikkautta, jollei muuta. Alinan täytyy keksiä keino.

Helmi huusi sen Alinalle heti hänen avatessaan oven:

— Sinun täytyy keksiä keino?

— No, mihin sitten? kysyi ystävätär, pudottaen kirjeen hänen helmaansa.

— Liukkaalla on tila kiireellisin. Sairas kymmenvuotias täytyisi heti saada pois. Hän on tähän asti hoitanut pienempiä. En kuitenkaan uskoisi heissä kaikissa vielä olevan tartuntaa... Tämähän on Ahosen käsialaa. Miksei Marja itse kirjoita? Hänhän nyt on apulaisopettajana Kukkarannassa. Jokohan minun pitää ruveta levottomaksi?

— Tule nyt ensin juomaan kahvia. Älä viitsi avatakaan aikaisemmin. Katsos, tässä ovat vanhat kenkäni, joissa pääset sisään.

Ja todella antoi Helmi ystävättären ottaa kirjeen, veti kengät jalkaansa ja asteli hänen perässään ylös mäkeä ystävälliselle kansakoululle, missä heti ovella tulvi vastaan nälkäiselle niin mieluisa haju keittiön lieden äärestä. Seisoen ikkunan luona Helmi avasi kirjeen.

»Hyvä Helmi,

pyytäisimme Sinua ensi tilassa saapumaan tänne Kukkarantaan, mikäli suinkin on mahdollista. Yhteinen ystävämme Heikki Huhtamäki makaa täällä huonona ja tahtoisi Sinua tavata. Hän kirjoitti minulle kuukausi sitten ja pyysi heti päästä sisään. Saimmekin järjestetyksi hänelle paikan, mutta emme aavistaneet hänen

olevan näin heikon. Olemme koettaneet Sinulle soittaa, vaan emme ole onnistuneet saamaan Sinua langan päähän. Muuten täällä voidaan hyvin. Marjan parantuminen on edistynyt suurenmoisesti. Hänen hyvä mielensä edistää parantumista yleensä. Toivossa, että saavut niin pian kuin mahdollista, lähettää Heikki terveisiä ja myöskin me kaikki muut:

ystävällisesti
Antti Ahonen.»

Helmi ojensi kirjeen Alinalle.

Se oli kolmen viikon vanha.

Oli lokakuuta.

Oli satanut tuontuostakin ja tiet olivat jo huonoina. Tällä hetkellä ei satanut, mutta pilvet riippuivat matalalla, hämärän yhä käydessä tiheämmäksi.

Helmi oikaisi itsensä suoraksi. Silavakastike, minkä haju herkullisesti oli hiponut sieraimia, tuotiin juuri pöytään. Se oli lakannut kuulumasta hänelle. Ei hänen myöskään ollut nälkä. Hän laski, että ennen varsinaisen pimeän tuloa ennättäisi kävellä oikoteitse kylään, mistä aamulla pääsisi linja-autoon. Mikä koulu tämä oli, jonne ei vielä ollut puhelinjohtoa! Niin, radio oli, mutta se ei auttanut tähän hätään.

Alina ei yrittänytkään pidättää ystävätärtään. Helmi valmistautui matkakuntoon sille, kun opettajatar lähetti hakemaan hänelle opasta. Täytyi toki tällaisella matkalla olla luotettava mies. Eikö sittenkin olisi parempi ajaa hevosella parikymmentä kilometriä kuin kävellä seitsemän? Mutta ennenkuin hevosella ajoi tämän uuden tien, niin oli jalankin perillä.

Alina lupasi toimittaa lääkärille tiedon Juolasaaren sairaista lapsista ja muutenkin hoivata niitä.

Olihan mahdollista, että maisteri Huhtamäki jo oli kuollutkin ja että koko matka oli turha. Joka tapauksessa täytyi nyt yrittää rientää.

Takki ja saappaat tuotiin saunasta. Hoitajatar puki ne ylleen, pujotti repun selkäänsä, antoi laukut oppaalle, kiitti ja läksi. Sinne jäi puhdas vuode kamarin nurkkaan.

Ystävätär seurasi kappaleen matkaa ja kuuli opastajalta, että suopaikalle tietä viime keväänä tehtäessä oli laskettu poikkipuita.

— Ota minun taskulamppuni, pyysi Alina, alaveräjällä pysähtyen.

Helmi otti lampun. Hänen oma lamppunsa olikin palanut loppuun. Ja niin he laukkuja kantavan miehen kanssa hävisivät tihrusateeseen.

Maisteri Heikki Huhtamäen kuolinvuode oli samantapainen kuin yleensä niiden onnellisten keuhkotautisten, joiden viimeisiä hetkiä koti tai parantola kaikin tavoin koettaa lieventää. Hän oli yhdenhengen huoneessa, hänen ympärillään oli kukkasia, ja kristallilautasella hänen yöpöydällään rypäleitä. Soittokellon päärynä lepäsi hänen valkoisen kätensä ulottuvilla ja äänettömin askelin tuli milloin hoitajatar, milloin lääkäri. Antti Ahonen istui usein hänen tuolillaan, puhellen vuoroin totta, vuoroin leikkiä.

Se, jota Heikki odotti, ei tullut. Hänen loistavat silmänsä kysyivät joka kerta, kun Ahonen lähestyi: eikö Helmiä jo kuulu. Ja Ahonen pudisti päätään.

— Se tyttö on niin perinpohjainen, sanoi Huhtamäki, leikkiä laskien, — hän haluaa tulla täydelliseksi. Missä nyt sitten lienee. Koluua kaikki mökit ja toimeenpanee ajometsästyksiä.

— Ne ovat usein syrjäkylissä, pitkien matkojen takana, hoitajattaret.

— Minä en aio kuolla ennenkuin hän on täällä. Minulla on hänelle asiaa. Sanoitko sen?

— Kyllä hän tulee linnun siivillä, jahka saa terveisesi.

— Kirjoitithan, että odotan häntä?

Huhtamäki tekee tämän kysymyksen joka päivä ja Ahonen toistaa, ettei muista sanamuotoa, mutta takaa, että Helmi tulee, jahka on lukenut kirjeen.

Satoi. Satoi yötä ja päivää. Räystäät kohisivat ja harmaat vesisäikeet tippuivat terveysikkunoiden laidoista yhtäjaksoisina helminauhoina. Sadekuurojen välillä käytiin sienessä. Metsät olivat täynnä tätä riistaa. Sänkypotilaiden huoneisiin kuului iloinen hälinä alhaalta, kun sateen lomissa joukot lähtivät liikkeelle ja sitten palasivat.

Eräänä päivänä sanoi Huhtamäki ylilääkärille:

— Ylipappa teki kovin ystävällisesti, kun otti minut tänne.

Eno Wiljam odotti jatkoa, koska hän heti oli käsittänyt, ettei potilas häntä pidättänyt tämän sanottavan vuoksi. Huhtamäki jatkoikin:

— Eikö ... eikö ylipapastakin sopisi, että Ahosesta ja neiti Hirvisestä tulisi pari?

— Hm, sanoi eno Wiljam, — en ole asiaa ajatellut.

— Minä olen, jatkoi sairas. — Ja jos nyt kävisi niin, etten enää tapaisi neiti Hirvistä, niin sanoisiko ylipappa tämän hänelle.

Huhtamäen suuret, oudosti loistavat silmät katsoivat herkeämättä yllilääkäriin, vastausta odottaen. Asia oli hänelle nähtävästi tärkeä.

— Jaha, sanoi Ania. — Voinhan sanoa. Mutta voittehan itsekin sanoa. Kyllä te hänet tapaatte. Vai olette te sitä mieltä, että he sopisivat toisilleen.

— Eikö tohtori sitten?

— Hm. En tiedä. Sisarentyttäreni ajattelee potilaitaan, eikä mitään muuta. Niitä neljääkymmentäviittä-tuhatta. Hänen sydämensä kuuluu yksin heille — se on sellainen jättiläissydän.

Ylipappa naurahti.

— Ja ehkä erikoisesti meille yhdeksälletuhannelle, jotka vuodessa keikahdamme — siihen minäkin panen toivoni ja odotan kärsivällisesti.

Huhtamäkikin nauroi leikillään.

— Helmin huoltopiiriin kuuluu kaukaisia saaria — jos hän sattuu olemaan tarkastuksella siellä, niin kirje jää jonnekin odottamaan. Mutta täytyyhän hänen kerran palatakin.

Satoi. Parantolan hiekkainen kamara nieli urhoollisesti kaiken, mitä taivas antoi ja potilaat makasivat halia, kävivät tarkastuksilla ja typetyksillä, huusivat heitä ja eläköö-tä, lumpustelivat ja odottivat parempaa säätä.

Parempi sää tulikin viimein, ja tuli parempana kuin oli osattu toivoa. Tuli odottamattoman kaunis jälkikesä, aikana, jolloin ensimmäiset pakkaset yleensä jo hävittivät kukkatarhat. Nyt helottivat syyskukat pehmeän, sinisen ilman hiveleminä ihmeellisessä väriloistossa ja

villiviini riehui päärakennuksen suurella julkisivulla komeina kiehkuroina, innostuttaen Kukkarannan kirjailijoita runollisiin vuodatuksiin Kuriirissa.

Tällaisena ihmeellisenä jälkikesän päivänä soitti Helmi Hirvinen asemalta, pyytäen puhutella yllilääkärää.

— No, sepä hauskaa. Missä sinä nyt oikein olet ollut?

— Hyvin täällä voidaan. Panen heti auton tulemaan vastaan. Tervetuloa.

Keskustelu tapahtui reippaasti, ikäänkuin tyttöä olisi odotettu kotiin huviretkeltä.

Mutta tohtori Ania lähetti alilääkärin viemään sanaa Huhtamäelle.

Sinä hetkenä, jolloin Antti astui vuoteen ääreen, näki Heikki hänen kasvoistaan, että Helmi oli tullut. Ja hän tunsii sillä hetkellä olevansa terve. Hän soitti hoitajat-taren sisään ja pyysi puhtaita lakanoita. Myöskin uusia kukkia hän pyysi pöydälle ja seisoi itse peilin ääressä harjaamassa hiuksiaan sinä aikana, jolloin vuode pantiin kuntoon.

— Minä taidankin tästä tulla terveeksi, sanoi hän, — olen ihan terve.

Helmi viipyi.

Heikki soitti malttamattomana.

— Pyytäkää, että neiti Hirvinen pian tulisi.

»Planttu» ilmoitti hymyillen:

— Hän meni pukeutumaan.

Sairas ymmärsi, että tämä oli tärkeää ja vaikenii.

Antti Ahonen tuli jonkinlaisena esiratsastajana.

— Oi voi, sanoi Heikki, syvään huoaten, — pukeu-tuuko hän galaan. Ei tarvitse. Tulkoon hän sellaisena kuin on. Nyt... Nämä askeleet... ! Hyvää yötä, Antti. Kiitos kaikesta. Ihminen on alussa niin typerä. Sitten kun hän viisastuu, on loppu.

Heikki painoi Antin kättä ja antoi kätensä sitten vai-pua. Ovessa kuului Helmin ääni: »Tietäähän hän, että olen täällä?»

Ja niin Helmi Hirvinen astui nuoruudenystävänsä vuoteen ääreen ja näki heti, että se oli kuolinvuode. Myrkky oli jo ennättänyt tuhota kaiken muun, ainoas-taan silmien loistoa se oli syventänyt ja kiihdyttänyt.

Heidän kädenpuristuksensa välitti sen, mitä kumpikin tuns. Sanat lausuivat mitättömiä asioita.

— Sinä tulit.

— Olisin tullut paljon aikaisemmin, mutta olin niin kaukana.

— Läksitkö heti?

— Ihan heti. Mutta sain kirjeen kolmen viikon vanhana.

— Pelkäsin, ettet ennätä perille.

— Olin hukkua suohon, kun pimeällä läksin käymään sen poikki.

— Oli hyvä, että ennätit.

Helmi huomasi, ettei Heikki nyt kuullut häntä. Eihän kuolema toki ollut näin lähellä? Hän istui hiljaa ja katselee valkeita silmäluomia, joissa riippuivat mustat, ihmeellisen pitkät ja tunteelliset ripset. Hiljaa laski hän kätensä Heikin kädelle. Hyvä Jumala, joko näin pian: käsi oli kylmä. Helmi tahtoi voimakkaasta kädestään valaa elämää tuohon lakastuneeseen käteen ja painoi sitä hellästi.

Heikki avasi silmänsä.

— Kuule, mene naimisiin Antin kanssa.

Loistavat silmäterät katsoivat tuijottaen sairaanhoitajattareen.

— Minä tahtoisin niin sydäimestäni.

— Rakas ystävä, kuiskasi Helmi nopeaan, — sitä en voi luvata. Minä menen naimisiin vasta sitten, kun eivät nuo neljäkymmentäviisituhatta enää minua tarvitse. Minä kuulun heille.

— Ja meille yhdeksälletuhannelle!

Heikki sanoi tämän vieläkin leikkien, mutta jatkoi sitten väkinäisesti:

— Tiedäthän mitä tarkoitan?

— En, kuiskasi Helmi. — Tahdotko, että soitan vaimollesi?

Heikin silmäluomet sulkeutuivat ja hehku hänen kasvoillaan tummeni.

— Ei minulla ole vaimoa. Ei siitä tullut mitään.

Helmin silmiin kohosivat kyyneleet, niin väkivaltaisesti, ettei hän voinut pidättää niitä. Ne pisartelivat

Heikin käsille ja sairas tuntui laskevan niiden lukua ikäänkuin ne olisivat olleet kalliita päärlyjä. Vihdoin Helmi sai hymyn huulilleen ja nyökkäsi ääneti päätään. Hän oli ymmärtänyt kaikki. Vihdoinkin.

Mutta tämä, mikä nähtävästi oli painanut Heikin mieltä, oli myöskin vienyt kaikki hänen voimansa. Hän tapaili vielä jotakin sanaa — Helmi olisi antanut mitä tahansa, jos olisi kuullut, mitä hän tahtoi lausua. Mutta sitä ei voinut erottaa.

Käsivarsillaan kannattaen kuolevaa, joka ei enää saanut ilmaa keuhkoihinsa, hän rukoili, rukoili, avuttomuudessaan kiihkeästi etsien yhteyttä sen voiman kanssa, joka on ihmisen ainoa turva. Silmänräpäystä myöhemmin hänen rukouksensa sai jonkinlaisen muodon ja vailla ääntä hän huusi, että Jumala armahtaisi lapsiansa, tätä lasta tässä, häntä itseään ja kaikkia, kaikkia.

Kun hoitajatar tuli sisään, piteli Helmi vielä käsivarsillaan nuoruusystävänsä, mutta valtimo ei enää lyönyt.

Lääkärit tulivat.

Siinä he sitten kaikki viettivät hetkisen nukkuneen vuoteen ympärillä.

Huone oli tulvillaan valoa. Yliluonnollinen hyvyys tuntui tänä myöhäissyksyn päivänä siunaavan maailmaa.

Vihdoin tarttui eno Wiljam Helmin käsivarteen ja talutti hänet huoneesta.

He tulivat pitkään, tuttuun käytävään, missä suuret, valkoiset syysasterit juhlallisina kohoilivat ruukuistaan. Keinuen valossa ne näyttivät viittovan tietä johonkin onnelliseen maahan, minne ollaan menossa — kaikesta huolimatta.

Alakerrassa kulki parantolan iloinen ja toverillinen elämä tuttua kulkuaan. Tultiin halleista, lausuttiin sukeluuksia ja odotettiin päivälliskelloa. Konttorineiti juoksi ilmoittamaan ylilääkärille, että jokin retkikunta on tulossa iltajunalla — joitakin ulkomaalaisia lääkäreitä. Soitettiin asemalta.

Eno Wiljam otti Helmin käden, katsoi häneen sillä tavalla, että hän sai voimaa — ei milloinkaan Helmi ollut tuntenut tällaista, oli suorastaan kuin hänet olisi nostettu maasta. Sitten eno läksi ja kiirehti työhönsä.

Helmi tuli ulos. Hän kulki, minne askeleet veivät. Hänellähän oh sisar täällä ja tuolla rannalla oli se polku, jolla he Heikin kanssa kerran olivat kohdanneet toisensa. Ei vielä tänään hän voinut mennä sinne. Myöhemmin vasta. Pallokentältä kiirehti muutamia nuoria miehiä, tietäen vähän myöhästysvänsä aterialta. Helmi ei tuntenut heitä. Täällä ei tietysti enää ollut ketään siltä ajalta. Kukaan ei vielä tuntunut tietävän kuolemantapauksesta, joka äsken oli sattunut.

Yksi oli juuri lähtenyt. Hänen lähtönsä ei pienimmäskään määrässä ollut pysähdyttänyt elämän kulkua. Pitkä ponnistus oli päättynyt. Kaunis, nuori ihminen oli rauennut aurinkoon, itse suureen hyvyyteen. Nuo toiset eivät vielä tietäneet, että yksi heistä jälleen oli siirtynyt sinne, mistä ei ole paluuta. Näiden tie vie elämään päin, kauniiseen, vaikeaan elämään.

»Ei minulla ole vaimoa. Siitä ei tullut mitään.» Helmi tuntee, kuinka nämä sanat palauttavat Heikin hänelle. Hän koettaa nyt tunkeutua salaisuuteen ja ottaa haltuunsa sen perinnön, minkä rakastettu kuoleman hetkellä hänelle antoi. Viimeinen, mitä Helmi ennätti sanoa, oli, että koko hänen elämänsä oli pyhitetty noille neljällekymmenelle viidelle tuhannelle — kuinka onnellista, että se tuli sanotuksi!

Tässä ihmeellisen kirkkaassa sinisessä ilmassa kantautuvat kyntömiehen huudot tänne kylältä asti. Jokin lintu piipertää. Hevonen tulee vastaan, suoraan metsän pylväiköistä — varmaan se on Kukkarannan vanha tuttu ruuna, sitäkin pitäisi tervehtiä, jos jaksaisi. Silloin mies, rattaiden perässä käyden, nostaa hattuaan ja pysähtyy.

Helmi ei jaksa muistaa, kuka hän on, vaan kiirehtii ohitse. Kun mies kuitenkin herkeämättä häneen katsoo, jää hänkin seisomaan.

— Ette taida muistaa.

Helmi koettaa miettiä ja muistaakin jo.

— Mutta oletteko te nyt todella Iisakki, Iisakki Timilä?

— Siksi minä olen ristitty. Mutta minua voisi nyt nimittää Paavaliksi.

— Mitä te oikein tarkoitate?

— Olen Kukkarannan palveluksessa. Tuon kotiin tätä suurta marjakuormaa. Oltiin tänään puolukassa.

Helmi muistaa Iisakin aikoinaan parantolan katkerimaksi ja synkimmäksi potilaaksi. Häntä ei saatu tyytettäväksi. Eiköhän se niin ollut.

— Kertokaa mummollenne, sille vanhalle rouvalle terveisiä ja että minä nyt olen joka päivä työssä. Se mikä tapahtui Paavalille Damaskon tiellä, tapahtui minulle ensi kertaa tyytettäessä. Ei se ollut ihmistyötä.

Koko tämä odottamaton ja outo tapaaminen meni niinkuin unennäkö. Ennenkuin Helmi ennätti selvittää sitä itselleen, eteni kuorma ajajineen ja hän hapuili eteenpäin, muistaen senverran, että Iisakki joskus ennen oli puhunut yksinäisestä kirotusta saaresta, tai laivasta, joka piti upotettaman kirottuine lasteineen. Tapahtunut oli ihme. Kaikki oli tänään ihmeen tapaista. Saattoi odottaa mitä hyvänsä. Mikä armo annettiinkaan hänelle tällä kipeällä hetkellä Iisakki Timilän kautta!

Hän joutui kulkemaan metsikön reunaa. Nyt avautui askelten eteen se polku, jolle he Heikin kanssa olivat joutuneet, kerran kun lumi suli.

Vene solui ohi, aivan läheltä rantaa. Aironloiske kuului harvakseltaan.

Noin soluu ihmiskohtalo.

Helmi havahtui siihen, että lasten äänet leikkikentältä kantautuivat hänen luokseen. Keskellä kenttää seisoi alilääkäri valkoisessa takissaan ja hänen ympärillään parveili kymmeniä ruskettuneita lapsia leluineen. Antti Ahonen näki Helmin ja alkoi astua häntä kohden. Kenttä oli syyskukkien vallassa. Koko lapsiparvi seurasi ilakoiden ja poimien kukkasia.

Helmi Hirvinen loi vielä katseensa polulle, joka hänelle säilytti niin paljon muistoja, kääntyi sitten nopeasti ja astui osakuntatoveriaan vastaan.

Hän oli muistanut työnsä tulilinjilla ja päätti ensi tilassa palata sinne. Kunhan hän on kohdannut Marjan ja enon, niin hän lähtee. Hän ikävöi työtään.

Lapset kiirehtivät vieraan tädin luo ja piirittivät hänet. Helmi taipui pienimmän puoleen, nosti hänet käsivarrelleen ja he hymyilivät iloisesti toisilleen. Hel-

mistä tuntui juhlalliselta, ikäänkuin hän olisi pitänyt olkapäällään isänmaan tulevaisuutta.

Antti katsoi häneen ja sanoi yksinkertaisesti:

— Kyllä tässä on työmaata.

Helmi painoi lasta hellästi vastaansa ja totesi vartijana seisovansa ihmisen kalleimman aarteen, hänen terveytensä ääressä.

Antti tapaili pehmeästi käsillään niitä lapsia, jotka lakkaamatta kyselivät jotakin. Sitten hän hiukan ujona täydensi äskeistään:

— Ja elämäntehtävää.

Elämän tarkoitus, kärsimyksen tarkoitus, kuoleman tarkoitus? Ihminen ei tiedä eikä saa tietää. Lyhyinä hetkinä hän saa ponnistusten jälkeen tuntea sydämessään rauhaa. Tällä rauhalla on lähteensä: Jumala. Rakkau-den Jumala.

Löytämättä sanoja ojensi Helmi kätensä Antille, hyvälle työtoverille.

Heidän kädenlyöntinsä sisälsi valanteon.

MAILA TALVION KOOTUT TEOKSET

Eri osien sisältö on seuraava:

I osa

Haapaniemen keinu — Nähtyä ja tunnettua — Aili
— Kaksi rakkautta.

II osa

Kansan seassa — Pimeänpirtin hävitys — Juha
Joutsia — Muuan äiti.

III osa

Louhilinna — Tähtien alla.

IV osa

Puheita — Kirjava keto — Hämähäkki — Elämän
leikki — Valkea huvila.

V osa

Suomesta pois — Kauppaneuvoksen kuoltua —
Eri teitä — Anna Sarkoila — Elinan häät — Kun
meidän kaivosta vesi loppuu — Talonhuijari —
Huhtikuun-Manta — Lempiäniemen tyttäret —
Viimeinen laiva.

VI osa

Yölintu — Niniven lapset — Elämän kasvot.

VII osa

Kultainen lyyra — Silmä yössä — Näkymätön
kirjanpitäjä — Yötä ja aamua.

VIII osa

Kurjet — Kihlasormus.

IX osa

Kirkonkello — Opin sauna.

X osa

Sydämet — Hiljentykäämme — Ne 45 000.

XI osa

Itämeren tytär.

XII osa

Linnoituksen iloiset rouvat — Lokakuun morsian
— Terveisiä.

XIII osa

Ruma Ankanpoikanen — Juhlavalkeat — Rukkaset
ja kukkaset.

MAILA TALVIO
KOOTUT
TEOKSET
X

